

TRONDHEIM KOMMUNE

Kommunedirektøren

Kommunedirektørens forslag til handlings- og økonomiplan 2023-2026 - Budsjett 2023

Kommunedirektørens forslag til
handlings- og økonomiplan 2023-
2026 – Budsjett 2023

INNHold

1	Innstilling	12
2	Obligatoriske oppstillinger	13
2.1	Obligatoriske oppstillinger drift	13
2.2	Obligatoriske oppstillinger investering og gjeld	15
2.3	Rammer tjenesteområder drift	17
3	Forslag til investeringer og finansiering 2023-2026	26
4	Kjøp fra andre, overføringer og tilskudd	28
4.1	Innledning	28
4.2	Oppvekst og utdanning	28
4.3	Helse og velferd	29
4.4	Kultur og idrett	32
4.5	Byutvikling	37
4.6	Næring, samferdsel, klima og miljø	38
4.7	Kommunedirektøren og strategisk ledelse	38
5	Forslag til tiltak i økonomiplanen	40
6	Utfordringer, mål og muligheter	41
6.1	Utfordringer	41
6.2	Klima- og naturkrisen	44
6.3	Ressursgapet	46
6.4	Oppsummering	49
6.5	Mål	50
6.6	Strategier og tiltak	50
7	Klimabudsjett	54
7.1	Mål og indikatorer	56
7.2	Klima og FNs bærekraftsmål	56
7.3	Trondheims energi- og klimamål	58
7.4	Ytterligere utslippsreduksjoner fram mot 2030	70
7.5	Finansiering	72
8	Levekårsbudsjett	76
8.1	Folkehelse og levekårsrapporter - levekårsbudsjett	76
8.2	Utenforregnskapet og bruk i kommunens planlegging	77
8.3	Omfanget av ressursbruk for bekjempelse av utenforskap i HØP 2023-26	78
8.4	Levekårsbudsjett HØP 2023-2026	79
9	Økonomiske rammebetingelser	81
9.1	Innledning	81
9.2	Økonomisk status ved inngangen til 2023	81
9.3	Driftsbudsjett 2023-2026	88
9.4	Forslag til investeringer, finansiering og gjeldsutvikling	99
9.5	Investeringer i anleggsmidler	100
9.6	Finansiering av anleggsmidler	101
9.7	Gjeldsutvikling, låneopptak og netto finansutgifter	102
9.8	Netto finansutgifter	104
9.9	Budsjettpremisser	107
10	Lønnsoppgjør og sentralt plasserte bevilgninger	112
10.2	Tilleggsbevilgninger	112
10.3	Sentralt plasserte bevilgninger	113

11	Eiendomsskatt, gebyrer og brukerbetalinger	116
11.1	Innledning	116
11.2	Eiendomsskatt	116
11.3	Gebyr- og avgiftsfinansierte områder	117
11.4	Sammenligning med andre storbyer	120
11.5	Oppvekst- og utdanning	121
11.6	Helse og velferd	122
11.7	Kultur og idrett	122
11.8	Hva koster gebyrer og brukerbetaling for en eksempelfamilie?	123
12	Avgiftsbalanse vann, avløp, renovasjon, feiing og slam	125
13	Oppvekst og utdanning	128
13.2	Barnehage	128
13.3	Utfordringer og strategier	137
13.4	Strategier	142
13.5	Forslag til driftsbudsjett	154
13.6	Driftsbudsjett Barne- og familietjenesten	159
13.7	Forslag til investeringsbudsjett	163
14	Helse og velferd	174
14.2	Kvalifisering og velferd	175
14.3	Psykisk helse og rus	183
14.4	Bo- og aktivitetstilbud	194
14.5	Helse- og omsorgstjenester	207
14.6	Flyktninger og innvandrere	228
15	Byutvikling	235
15.2	Plan- og bygningstjenester	236
15.3	Tekniske tjenester	244
15.4	Eiendomstjenester	255
15.5	Vann, avløp, renovasjon, feiing og slam (VARFS)	271
16	Kultur og idrett	287
16.2	Kunst og kultur	288
16.3	Kirke og gravlunder	300
16.4	Idrett og friluftsliv	307
17	Næring, samferdsel, klima og miljø	321
17.1	Næring og innkjøp	321
17.2	Klima- og miljøtjenester	328
17.3	Samferdsel	334
18	Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og revisjonen	342
18.1	Innledning	342
18.2	Informasjon om området	342
18.3	Forslag til driftsbudsjett	343
19	Kommunedirektøren og strategisk ledelse	345
19.1	Innledning	345
19.2	Informasjon om området	345
19.3	Forslag til driftsbudsjett	347
20	Utvikling og støttetjenester	349
20.1	Innledning	349
20.2	Informasjon om området	349
20.3	Utfordringer og strategier	352
20.4	Mål	356
20.5	Forslag til driftsbudsjett	358
20.6	Forslag til investeringsbudsjett	363

21	Kommunens eierinteresser	367
21.1	Innledning	367
21.2	TRV Gruppen AS (eierandel 100%)	367
21.3	Trondheim Kino AS (eierandel 100%)	368
21.4	Trondheim Parkering AS (eierandel 100%)	369
21.5	Olavshallen AS (eierandel 100%)	370
21.6	Kunsthall Trondheim AS (eierandel 63,3%)	371
21.7	Leuthenhaven AS (eierandel 100%)	372
21.8	Tempevegen 25 AS (eierandel 100%)	373
21.9	Trondheim Spektrum Eiendom AS (eierandel 100%)	374
21.10	Prima Holding Trondheim AS (eierandel 60%)	375
21.11	Midtnorsk Filmsenter AS (eierandel 33,3 %)	375
21.12	Filminvest AS (eierandel 16,67%)	376
21.13	Stavne Trondheim KF	377
21.14	Klæbu Industrier KF	377
21.15	Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS	378
21.16	Midt-Norge 110-sentral IKS	379
21.17	Trondheim Havn IKS	379
21.18	Trondheim kommunale pensjonskasse	380
21.19	Stiftelser	380
22	Sykefravær	385
22.1	Innledning	385
22.2	Utvikling i sykefravær	385
22.3	Økonomiske konsekvenser av sykefravær	386
22.4	Oppsummering	388

Leserveiledning

Handlings- og økonomiplanen 2023-2026, og budsjett 2023 publiseres primært i et elektronisk format som heter Google sites. Det er også mulig å laste ned dokumentet i pdf-format. Sammenlignet med den elektroniske publikasjonen vil innholdet være det samme, men funksjonalitet for å få opp tilleggsinformasjon vil ikke være tilgjengelig.

Når du er på førstesiden kan du bruke innholdsfortegnelsen til venstre for å navigere i budsjettet. Trykk på piltegnet ved siden av et kapittelnavn for å vise undersider. Bruk søkefeltet for rask tilgang til hele planen. Du kan også navigere i budsjettet via de ulike "temaboksene" på førstesiden.

Oppbygning av handlings- og økonomiplanen

Kommunedirektørens forslag er inndelt i ulike deler, med tilhørende kapittel.

Forslag til vedtak: Kapitlene 1-5 består av forslag til innstilling, obligatoriske oversikter, forslag til investeringer og finansiering 2023-2026, forslag til kjøp fra andre, overføringer og tilskudd, samt en samlet oversikt over kommunedirektørens forslag til endringer i driftsbudsjettet for tjenesteområdene. I pdf-versjonen vil du for noen av disse kapitlene kun finne en lenke til oversikter hvor kapitlene kan lastes ned som pdf, nettside eller regneark.

Utfordringer og muligheter: I kapittel 6 beskrives utfordringer, mål og strategiske hovedgrep for kommunen.

Klimabudsjett I kapittel 7 presenteres Kommunedirektørens forslag til klimabudsjett.

Levekårsbudsjett: Kapittel 8 handler om kommunens involvering i sosial bærekraft og levekår.

Økonomi: Kapitlene 9-12 handler om økonomiske rammebetingelser. I kapittel 9 presenteres Kommunedirektørens forslag til driftsbudsjett og investeringsbudsjett for perioden 2023-2026. Kapittel 10 beskriver en del overordnede poster i budsjettforslaget, blant annet avsetning til lønnsoppgjøret og sentrale pensjonskostnader. I kapittel 11 er det gitt en beskrivelse av Kommunedirektørens forslag til endringer i eiendomsskatt, gebyrer, avgifter og egenbetalinger i 2022. Kapittel 12 inneholder en beregning av avgiftsbalansen for vann, avløp, renovasjon og feiing.

Tjenesteområder: Kapitlene 13-20 omhandler Kommunedirektørens forslag til handlings- og økonomiplan med budsjett for de ulike tjenesteområdene.

Det er et felles kapittel for hhv:

- Oppvekst- og utdanning
- Helse- og velferd
- Byutvikling
- Kultur og idrett
- Klima, næring og miljø

I tillegg er det et delkapittel for hvert enkelt tjenesteområde under organisasjonsområdene. Disse kapitlene gir en omtale av tjenesteområdet, utfordringer, mål og forslag til drifts- og investeringsbudsjett.

I **Kapittel 21** omtales aksjeselskap, foretak, stiftelser og interkommunale selskap hvor kommunen har vesentlige interesser.

Kapittel 22 viser utviklingen i sykefravær og en forklaring på de økonomiske konsekvenser av sykefravær.

Tjenesteområdene

Kapitlene 13-20 handler om Kommunedirektørens forslag til handlings- og økonomiplan med budsjett for de ulike tjenesteområdene.

Velger dere ett av kapitlene om tjenesteområdene, for eksempel bo- og aktivitetstilbud, får dere opp "forsiden" til tjenesteområde. På forsiden vil dere blant annet finne en "faktaboks" som viser nøkkeltall for området, blant annet antall årsverk, enheter og brukere. Tallene for årsverk omfatter faste stillinger og ansatte vikarer, alle med et aktivt arbeidsforhold medio mai 2022. På forsiden vil dere også finne en boks med lenker til relevant informasjon. Fra forsiden kan dere i tillegg velge tema for videre lesing, mer informasjon om tjenesteområdet, utfordringer og strategier, mål og indikatorer, forslag til driftsbudsjett og forslag til investeringsbudsjett.

Oppvekst- og utdanning har en litt annen oppbygning enn de andre områdene. Det er her gitt en felles beskrivelse av utfordringer, strategier og mål for oppvekstområdet. Kommunedirektørens forslag til driftsbudsjett og investeringsbudsjett for de ulike tjenesteområdene finner dere under kapittel 13.4 og 13.5.

Om området

Noe av det som er felles for alle kapitlene er at "om området" inneholder historiske budsjett- og regnskapstall for tjenesteområde. Budsjett- og regnskapstall før 2020 viser kun tall for gamle Trondheim kommune. Tallene for de ulike årene er derfor ikke sammenlignbare. Koronapandemien i 2020 og 2021 gjør også at det er vanskelig å sammenligne ulike år.

I flere kapitler vil dere finne nøkkeltall for Trondheim og andre storbyer som gir informasjon om tjenestetilbudet i kommunene. For Trondheim publiseres tall for 2020 og 2021. For andre storbyer publiseres kun tall for 2021. Årets sammenligningsgrunnlag, spesielt sammenligning med tidligere år, men også kommunene imellom, er påvirket av covid-19 pandemien. Mange kommuner har hatt betydelig kostnadsøkning som følge av smitte og sykdom.

Mål og indikatorer

Trondheimsløftet - vår nye samfunnsplan - består av tre samfunns mål, 15 delmål og strategier/tiltak som sier noe om hva kommune skal gjøre, og hva alle innbyggerne i byen kan bidra med for at vi sammen skal realisere en bærekraftig samfunnsstilling mot 2032. Planen, som bystyret skal behandle i oktober 2022, bygger på FNs 17 bærekraftsmål og 169 delmål. En bærekraftig tilnærming for videre utvikling av kommunen og byen er derfor ivaretatt i handlings- og økonomiplanen, som er handlingsdelen til Trondheimsløftet. I kapitlene til de ulike tjenesteområdene er det pekt på hvilke av FNs bærekraftsmål og delmål fra foreslått samfunnsplan som er mest relevant og hvor områdene har størst påvirkningsmulighet.

Operasjonaliseringen av de utvalgte bærekraftsmålene og delmålene er vist med forslag til periodemål med tilhørende indikatorer. Mål og indikatorer er visualisert både med tilknytning til bærekraftsmål, delmål i samfunnsplanen og tjenesteområde. I den elektroniske publikasjonen er det også mulig å sortere og filtrere selv.

Forslag til driftsbudsjett

Hvert tjenesteområde inneholder to tabeller under kommunedirektørens forslag til driftsbudsjett. Den første viser kommunedirektørens forslag til netto driftsbudsjett i økonomiplanperioden og endring i forhold til opprinnelig vedtatt budsjett 2022 (per 31.12.2021). Den andre tabellen viser kommunedirektørens forslag til tiltak innenfor områdene.

Nedenfor er det vist hvordan den første tabellen er utformet.

Netto driftsramme	2023	2024	2025	2026
Vedtatt budsjett 2022				
Pris- og lønnskompensasjon				
Tekniske endringer				
Korrigert budsjett 2022				
Demografikompensasjon				
Annen rammeendring				
Forslag til netto driftsramme				
Rammeendring				

Forklaring av linjene i tabellen:

- **Netto driftsramme:** Det betyr tjenesteområdets budsjetterte utgifter fratrukket inntekter som føres på området. Inntekter kan for eksempel være sykepengerefusjoner og øremerkede tilskudd fra staten.
- **Vedtatt budsjett 2022:** Vedtatt budsjett per desember 2021 (vi viser med andre ord endring fra opprinnelig vedtatt budsjett, ikke revidert budsjett).
- **Pris- og lønnskompensasjon:** Tjenesteområdene får kompensasjon for lønns- og prisvekst. Konsekvensen av årets lønnsoppgjør fordelt på tjenesteområdene er ikke klar. I raden pris- og lønnskompensasjon er det derfor kun budsjettert med pris. Helårseffekten av lønnsoppgjør 2022 er budsjettert under tilleggsbevilgninger og vil bli fordelt til tjenesteområdene når konsekvensen er kjent.
- **Tekniske endringer:** Denne benyttes for å synliggjøre at en oppgave flyttes fra et tjenesteområde til et annet, eller korrigerer for engangsbevilgninger og andre tekniske endringer. For oversikt over alle tekniske endringer se kapittel 5.
- **Korrigert budsjett 2022:** Dette er summen av de tre ovennevnte forhold og et sammenligningsgrunnlag for årene i planperioden

- **Demografikompensasjon:** Her legges inn tall for økonomiske konsekvenser av forventet befolkningsendring. Dette gjelder for eksempel endringer i antallet skoleelever og eldre over 80 år. Her legges det også inn kompensasjon for økt areal som skal driftes og vedlikeholdes.
- **Annen rammeendring:** Viser hva som kan benyttes til dekning av økte kostnader, og endring av standard og kvalitet på tjenesten.
- **Forslag til netto driftsramme:** Viser størrelsen på budsjettrammen som foreslås de kommende fire år etter at demografikompensasjon og annen rammeendring er lagt til.
- **Rammeendring:** Viser differansen mellom korrigert budsjett 2022 og forslag til netto driftsramme for 2023, 2024, 2025 og 2026.

Den andre tabellen viser en oversikt over tiltak som foreslås innenfor tjenesteområdene i økonomiplanperioden.

Tiltakene er gruppert under følgende overskrifter:

- **Opprettholdelse av standard:** Angir hvor stor del av tjenesteområdets ramme som brukes til å opprettholde dagens nivå på tjenestetilbudet.
- **Endringer i tjenestetilbud:** Tilbud som foreslås økt eller redusert i omfang og/eller standard.
- **Effektiviseringstiltak:** Tiltak som fører til redusert ressursbehov uten at det går ut over omfang og/eller standard på tjenesten
- **Endringer i gebyrer/brukerbetaling:** Viser den økonomiske effekten av endringer i gebyrer/brukerbetaling for det aktuelle tjenesteområdet. Det vises til kapittel 11 hvor forslag til endring av gebyrer/egenbetaling er beskrevet samlet
- Annet

Forslag til investeringsbudsjett

Under tjenesteområde ligger to tabeller som beskriver kommunedirektørens forslag til investeringer i planperioden. Den første viser kommunedirektørens forslag til investeringsprosjekter. Tabellen inneholder informasjon om prosjektets kostnadsoverslag, hvor mye av den bevilgede kostnadsrammen som er benyttet, hvor mye av bevilgningen som ikke er benyttet og hvordan denne fordeles over de fire årene i planperioden.

Den andre tabellen viser finansieringsforslaget samlet for alle investeringer innenfor tjenesteområdet.

Forslag til investering

<i>Prosjektnavn</i>	<i>Kostnads- overslag</i>	<i>Benyttet bevilgning</i>	<i>Rest til bevilgning</i>	<i>2023</i>	<i>2024</i>	<i>2025</i>	<i>2026</i>
---------------------	---------------------------	----------------------------	----------------------------	-------------	-------------	-------------	-------------

---

01.

02.

03.

xx.

Sluttsum

Finansiering	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån				
Eksternfinansierte lån				
Mva.-kompensasjon				
Refusjoner				
Salgsinntekt				
Tilskudd				
Sluttsum				

Investeringsplanen i kommunedirektørens forslag til handlings- og økonomiplan 2023-2026 er oppdatert for prosjekter med forsinket fremdrift i 2022 (omtalt i andre økonomirapport 2022) til senere år.

Simuleringsmodell

Kommunedirektøren legger fram en simuleringsmodell for budsjettet ved fremleggelsen av tilleggsinnstillingen i oktober. Statsbudsjettet legges frem 6. oktober, og dette vil medføre endringer i kommunedirektørens budsjettforslag. Kommunedirektøren venter dermed å legge frem modellen til endelig budsjettforslag er klart, en gang i oktober.

Simuleringsmodellen er et verktøy partier kan bruke når de arbeider med forslag til handlings- og økonomiplan med budsjett. I modellen kan partiene legge inn endringer sammenlignet med kommunedirektørens forslag både på drifts- og investeringsbudsjettet. Modellen er laget slik at man ser hvilken effekt endringene har på kommunenes netto driftsresultat, disposisjonsfond, gjeldsgrad og handlingsregel for kapitalutgifter. Modellen vil bli lagt ut på [kommunens nettsider](#).

Svar på spørsmål

Kommunedirektøren vil fortløpende publisere svar på spørsmål vi får til kommunedirektørens forslag til handlings- og økonomiplan. Oversikt over innkomne spørsmål og svar vil være tilgjengelig på [kommunens nettsider](#).

1 Innstilling

Kommunedirektøren foreslår at bystyret forelegges følgende innstilling:

1. Skattevedtak 2023

1.1. For inntekts- og formuesskatt skal høyeste tillatte skattesats legges til grunn.

1.2. Eiendomsskatt:

- Utskrives med kroner 3,3 for hver kroner 1 000 av takstverdien på bolig- og fritidseiendommer.
- Utskrives med kroner 4,2 for hver kroner 1000 av takstverdien på næringseiendom
- Alle godkjente boligenheter for eiendomsskatt gis et bunnfradrag på kroner 550 000.
- I henhold til overgangsregel til eiendomsskatteloven §§ 3 og 4 skrives det ut eiendomsskatt på det særskilte skattegrunnlaget (maskiner og utstyr i verk og bruk) redusert med fem syvendedel i 2023. Skattesatsen på det særskilte skattegrunnlaget er 6,05 promille i gamle Trondheim kommune og 7 promille i gamle Klæbu kommune.

2. Budsjettvedtak 2023

2.1. Kommunedirektørens forslag til budsjett for bykassen vedtas slik det går fram av det spesifiserte drifts- og investeringsbudsjettet, jamfør kapittel 2, 3 og 4.

2.2. Gebyrer, avgifter, kontingenter og egenbetalinger vedtas slik det framgår av budsjettforslaget, jamfør kapittel 11.

2.3. Investeringer forutsettes finansiert i samsvar med oversikt i budsjettforslaget, jamfør kapittel 3.

2.4. Bystyret vedtar å ta opp følgende lån i 2023:

2.4.1. Lån til investeringer på inntil 2 313 millioner kroner

2.4.2. Lån for videreutlån til startlånsordningen på inntil 500 millioner kroner

2.5. Kommunedirektøren gis fullmakt til å avtale nærmere lånetidspunkt og lånevilkår, og til å inngå de nødvendige låneavtaler for kommunens innlån og utlån. Kommunedirektøren gis videre fullmakt til å gjennomføre refinansiering av lån.

2.6. Bystyret gir kommunedirektøren fullmakt til å ta opp likviditetslån på inntil 500 millioner kroner i 2023, dersom drifts- eller finansieringsmessige forhold skulle gjøre det nødvendig.

3. Handlings- og økonomiplanen 2023-2026

3.1. Bystyret vedtar kommunedirektørens forslag til økonomisk handlingsregel og økonomiske målsettinger, jamfør kapittel 9.

3.2. Bystyret vedtar kommunedirektørens forslag til mål.

3.3. Bystyret vedtar kommunedirektørens forslag til økonomiske rammer.

4. Klimabudsjett

4.1. Bystyret vedtar forslag til klimabudsjett med tiltak, mål for reduksjon av klimagassutslipp og slutter seg til utslippsrammen for perioden 2023-2026 i tabell 7-1, jf kapittel 7.

Kommunedirektøren i Trondheim, 28. september 2022

Morten Wolden

Olaf Løberg

2 Obligatoriske oppstillinger

2.1 Obligatoriske oppstillinger drift

Økonomiske oversikt drift. Regnskap 2021 og opprinnelig vedtatt budsjett 2022 i løpende priser, resten i faste 2022-priser. Beløp i millioner kroner.

	Regnskap 2021	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Rammetilskudd	-4 607	-4437	-4886	-4976	-5090	-5203
Inntekts- og formueskatt	-7 440	-7257	-7668	-7708	-7741	-7776
Eiendomsskatt	-778	-817	-889	-919	-919	-919
Andre skatteinntekter	0	0	0	0	0	0
Andre overføringer og tilskudd fra staten	-536	-309	-540	-536	-530	-526
Overføringer og tilskudd fra andre	-2 250	-1604	-1685	-1698	-1706	-1714
Brukerbetalinger	-693	-767	-762	-762	-762	-762
Salgs- og leieinntekter	-1 640	-1613	-1759	-1875	-1922	-1930
Sum driftsinntekter	-17 945	-16803	-18190	-18473	-18670	-18829
Lønnsutgifter	7 854	7846	8585	8626	8667	8737
Sosiale utgifter	2 118	2108	2235	2250	2255	2254
Kjøp av varer og tjenester	4 973	4751	5039	5085	5167	5145
Overføringer og tilskudd til andre	1 189	1015	1092	1094	1080	1073
Avskrivninger	902	0	0	0	0	0
Sum driftsutgifter	17 035	15721	16951	17055	17169	17208
Brutto driftsresultat	-910	-1082	-1239	-1418	-1501	-1621
Renteinntekter	-207	-351	-513	-537	-543	-581
Utbytter	-37,0	-25	-19	-23	-25	-25
Gevinster og tap på finansielle omløpsmidler	-324	0	0	0	0	0
Renteutgifter	313	436	740	811	807	832
Avdrag på lån	927	908	801	832	900	980
Netto finansutgifter	672	969	1009	1084	1138	1206
Motpost avskrivninger	-902					
Netto driftsresultat	-1 140	-114	-230	-334	-363	-415
<i>Disponering eller dekning av netto driftsresultat</i>						
Overført til investering	334	207	256	95	103	130
Avsetninger til bundne driftsfond	264	32	32	68	84	67
Bruk av bundne driftsfond	-258	-73	-109	-73	-73	-73
Avsetninger til disposisjonsfond	801	250	373	361	336	354
Bruk av disposisjonsfond		-302	-322	-116	-87	-63
Dekning av tidligere års merforbruk		0	0	0	0	0

Sum disponering eller dekning av netto driftsresultat	1 140	114	230	334	363	415
Fremført til inndekning i senere år (merforbruk)	0	0	0	0	0	0

Budsjettskjema 1A - drift. Regnskap 2021 og opprinnelig vedtatt budsjett 2022 i løpende priser, resten i faste 2023-priser. Alle beløp i millioner kroner.

Budsjettskjema 1A - drift	Regnskap 2021	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Rammetilskudd	-4607	-4437	-4886	-4976	-5090	-5203
Inntekts- og formueskatt	-7440	-7257	-7668	-7708	-7741	-7776
Eiendomsskatt	-778	-817	-889	-919	-919	-919
Andre generelle driftsinntekter	-537	-309	-540	-536	-530	-526
Sum generelle driftsinntekter	-13363	-12820	-13984	-14139	-14281	-14424
Sum bevilgning drift, netto	11550	11737	12745	12721	12780	12802
Avskrivninger	902	0	0	0	0	0
Sum netto driftsutgifter	12452	11737	12745	12721	12780	12802
Brutto driftsresultat	-911	-1082	-1239	-1418	-1501	-1621
Renteinntekter	-207	-351	-513	-537	-543	-581
Utbytter	-37	-25	-19	-23	-25	-25
Gvinster og tap på finansielle omløpsmidler	-324	0	0	0	0	0
Renteutgifter	313	436	740	811	807	832
Avdrag på lån	927	908	801	832	900	980
Netto finansutgifter	672	969	1009	1084	1138	1206
Motpost avskrivninger	-902	0	0	0	0	0
Netto driftsresultat	-1141	-114	-230	-334	-363	-415
Disponering eller dekning av netto driftsresultat						
Overføring til investering	334	207	256	95	103	130
Avsetninger til bundne driftsfond	264	32	32	68	84	67
Bruk av bundne driftsfond	-258	-73	-109	-73	-73	-73
Asetninger til disposisjonsfond	801	250	373	361	336	354
Bruk av disposisjonsfond		-302	-322	-116	-87	-63
Dekning av tidligere års merforbruk		0	0	0	0	0
Sum disponering eller dekning av netto driftsresultat	1 141	114	230	334	363	415
Framført til inndekning i senere år (merforbruk)	0	0	0	0	0	0
Detaljert oppstilling punkt 6 i bevilgningsoversikt drift	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026	
Sum fordelt til drift	11737	12745	12721	12780	12802	
Barnehage	1794	1852	1872	1889	1910	

Skole	2138	2162	2151	2132	2109
Barne- og familietjenesten	915	963	956	950	951
Kvalifisering og velferd	608	605	599	603	607
Psykisk helse og rus	292	306	303	305	307
Bo- og aktivitetstilbud	806	864	863	872	878
Helse- og omsorgstjenester	2904	3003	3098	3161	3258
Flyktninger	5	203	203	203	203
Kunst og kultur	240	249	248	249	249
Kirke og gravlunder	121	129	129	131	131
Idrett og friluftsliv	193	210	218	219	182
Næring	30	31	31	31	21
Plan- og bygningstjenester	75	70	65	65	66
Miljø og landbruktjenester	40	44	44	44	45
Tekniske tjenester	647	684	687	689	688
Eiendomstjenester	488	508	520	552	557
Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og revisjonen	66	78	69	77	68
Kommunedirektøren og strategisk ledelse	165	163	161	162	162
Utvikling og støttetjenester	420	428	432	429	430
Tilleggsbevilgninger	133	524	491	458	425
Diverse sentrale bevilgninger	257	393	414	422	427
Samferdsel	-79	-87	-87	-87	-87
VARFS		-10	-10	-10	-10
Ressurskrevende brukere	-228	-269	-277	-285	-293
Korreksjon bevilgningsoversikt drift	-290	-358	-458	-481	-481

2.2 Obligatoriske oppstillinger investering og gjeld

Bevilgningsoversikt investering	Regnskap 2021	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
1. Investeringer i varige driftsmidler	2 512	3 508	3 845	2 784	2 398	2 610
2. Tilskudd til andres investeringer	12	0	69	66	59	111
3. Investeringer i aksjer og andeler	73	56	61	64	66	69
4. Utlån av egne midler	19					
5. Avdrag lån	0					
6. Sum investeringsutgifter	2 616	3 564	3 974	2 914	2 522	2 789
7. Kompensasjon for merverdiavgift	-286	-379	-462	-300	-255	-296
8. Tilskudd fra andre	-851	-421	-743	-437	-748	-437
9. Salg av varige driftsmidler	-290	-200	-200	-150	-150	-140
10. Salg av finansielle anleggsmidler	-48	0	0	0	0	0
11. Utdeling fra selskaper	0	0	0	0	0	0

12. Mottatt avdrag på utlån av egne midler	0	0	0	0	0	0
13. Bruk av lån	-804	-2 359	-2 313	-1 932	-1 264	-1 778
14. Sum investeringsinntekter	-2 279	-3 358	-3 719	-2 818	-2 417	-2 652
15. Videreutlån	538	500	600	600	600	600
16. Bruk av lån til videreutlån	-518	-500	-500	-500	-500	-500
17. Avdrag på lån til videreutlån	70	174	93	105	116	128
18. Mottatte avdrag på videreutlån	-215	-174	-193	-205	-216	-228
19. Netto utgifter videreutlån	-125	0	0	0	0	0
20. Overføring fra drift	-331	-206	-256	-96	-106	-137
21. Avsetninger til bundne investeringsfond	160	100	100	100	100	100
22. Bruk av bundne investeringsfond	-37	-100	-100	-100	-100	-100
23. Avsetninger til ubundne investeringsfond	0					
24. Bruk av ubundne investeringsfond	-4					
25. Dekning av tidligere års udekket beløp	0	0	0	0	0	0
26. Sum overføring fra drift og netto avsetninger	-212	-206	-256	-96	-106	-137
27. Fremført til inndekning i senere år (udekket beløp)	0	0	0	0	0	0

Detaljert oppstilling punkt 1 Investeringer i varige driftsmidler	Regnskap 2021	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Barnehage	27	62	137	18	25	103
Skole	333	366	399	165	226	204
Barne og familietjenesten	9	34	8	49	10	24
Helse og velferd	325	845	715	380	330	485
Bolig	98	301	336	318	241	246
Idrett og friluftsliv	289	478	344	170	29	25
Kunst og kultur	109	47	77	18	14	16
Kirker og gravlunder	87	91	83	72	57	180
IT	99	88	168	94	48	73
Formålstomt	101	86	203	219	114	53
Eiendomsinvesteringer	72	43	99	49	39	39
Ubebygde bolig og næringsareal	261	151	197	142	182	136
Veg	24	40	47	33	33	33
Vann	195	243	268	311	317	335
Avløp	235	270	376	321	321	328
Avfall	1	2	6	14	14	14
Byrom parker og grønntanlegg	31	51	26	26	22	21

Administrasjons- og driftsbygg	13	8	17	43	30	0
Miljøpakken	178	200	304	304	300	300
Trondheim parkering	6	3	2	1	0	2
Maskiner og utstyr	31	14	14	14	14	14
Klimainvesteringer	0	85	90	90	90	90
Sum investeringer	2523	3508	3913	2850	2456	2720
Oversikt over gjeld og andre vesentlige langsiktige forpliktelser	Regnskap 2021	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Lån til investeringsformål	17 957	18 398	19 713	20 439	20 651	21 243
Lån til videre utlån - startlån	2 471	2 889	3 306	3 711	4 106	4 488
Lån til videre utlån - Stiftelsen pirbadet	198	191	183	175	168	160
Lån til videre utlån - Helseplattformen	138	0	0	0	0	0
Sum lån	20 764	21 478	23 202	24 325	24 925	25 891

2.3 Rammer tjenesteområder drift

Barnehage

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	2111,6	2163,5	2183,1	2200,5	2221,8
Driftsinntekter	-317,8	-311,3	-311,3	-311,3	-311,3
Driftsresultat	1793,8	1852,1	1871,7	1889,1	1910,4
Netto avsetninger	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	1793,8	1852,1	1871,7	1889,1	1910,4

Skole

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	2627,9	2642,7	2631,2	2612,8	2589,7
Driftsinntekter	-490,0	-480,0	-480,0	-480,0	-480,0
Driftsresultat	2137,9	2162,7	2151,2	2132,8	2109,7
Netto avsetninger	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
Netto finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
Netto resultat	2137,6	2162,3	2150,8	2132,4	2109,3

Barne- og familietjenesten

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	996,0	1045,2	1038,8	1032,3	1033,5
Driftsinntekter	-77,3	-79,3	-79,3	-79,3	-79,3
Driftsresultat	918,7	965,8	959,4	952,9	954,1
Netto avsetninger	-3,2	-3,2	-3,2	-3,2	-3,2
Netto finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	-3,2	-3,2	-3,2	-3,2	-3,2
Netto resultat	915,5	962,6	956,2	949,7	950,9

Kvalifisering og velferd

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	719,2	720,5	714,1	718,0	722,1
Driftsinntekter	-108,2	-111,9	-111,9	-111,9	-111,9
Driftsresultat	611,1	608,7	602,3	606,2	610,3
Netto avsetninger	-3,3	-3,3	-3,3	-3,3	-3,3
Netto finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	-3,3	-3,3	-3,3	-3,3	-3,3
Netto resultat	607,8	605,4	599,0	602,9	607,0

Psykisk helse og rus

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	334,6	349,5	346,2	348,1	350,2
Driftsinntekter	-33,4	-34,3	-34,3	-34,3	-34,3
Driftsresultat	301,2	315,1	311,8	313,7	315,8
Netto avsetninger	-9,0	-9,0	-9,0	-9,0	-9,0
Netto finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	-9,0	-9,0	-9,0	-9,0	-9,0
Netto resultat	292,2	306,1	302,8	304,7	306,8

Bo- og aktivitetstilbud

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	854,7	925,3	924,7	933,8	940,1
Driftsinntekter	-49,0	-61,7	-61,7	-61,7	-61,7
Driftsresultat	805,7	863,6	863,0	872,1	878,4
Netto avsetninger	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Netto resultat	805,7	863,6	863,0	872,1	878,4
-----------------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------

Helse- og omsorgstjenester

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	3711,5	3837,2	3932,6	3995,7	4091,9
Driftsinntekter	-816,3	-842,6	-842,6	-842,6	-842,6
Driftsresultat	2895,2	2994,6	3090,0	3153,1	3249,3
Netto avsetninger	8,2	8,2	8,2	8,2	8,2
Netto finansutgifter	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	8,4	8,4	8,4	8,4	8,4
Netto resultat	2903,6	3003,0	3098,4	3161,5	3257,7

Flyktninger

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	6,1	204,0	204,0	204,0	204,0
Driftsinntekter	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9
Driftsresultat	5,2	203,0	203,0	203,0	203,0
Netto avsetninger	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	5,2	203,0	203,0	203,0	203,0

Kunst og kultur

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	260,7	270,8	268,5	269,3	270,5
Driftsinntekter	-19,9	-20,7	-20,7	-20,7	-20,7
Driftsresultat	240,8	250,2	247,9	248,7	249,9
Netto avsetninger	-1,3	-1,3	0,0	-0,2	-0,7
Netto finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	-1,3	-1,3	0,0	-0,2	-0,7
Netto resultat	239,5	248,9	247,9	248,5	249,2

Kirke og gravlunder

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	121,0	128,9	129,4	130,5	131,3
Driftsinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Driftsresultat	121,0	128,9	129,4	130,5	131,3
Netto avsetninger	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	121,0	128,9	129,4	130,5	131,3

Idrett og friluftsliv

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	193,1	210,8	218,2	220,0	182,6
Driftsinntekter	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
Driftsresultat	192,5	210,1	217,5	219,3	181,9
Netto avsetninger	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	192,5	210,1	217,5	219,3	181,9

Næring

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	32,1	32,9	32,7	32,9	22,9
Driftsinntekter	-1,9	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0
Driftsresultat	30,2	30,9	30,7	30,9	20,9
Netto avsetninger	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	30,2	30,9	30,7	30,9	20,9

Plan- og bygningstjenester

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	169,4	171,4	171,1	171,3	171,7
Driftsinntekter	-99,9	-106,4	-111,4	-111,4	-111,4
Driftsresultat	69,5	65,0	59,7	59,9	60,3
Netto avsetninger	3,6	3,6	3,6	3,6	3,6
Netto finansutgifter	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5
Netto resultat	74,9	70,4	65,1	65,4	65,8

Miljø- og landbrukstjenester

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	80,9	80,8	81,2	81,6	82,0
Driftsinntekter	-40,9	-37,2	-37,2	-37,2	-37,2
Driftsresultat	40,0	43,5	43,9	44,3	44,7
Netto avsetninger	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	40,0	43,5	43,9	44,3	44,7

Tekniske tjenester

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	1379,9	892,1	894,9	897,0	896,7
Driftsinntekter	-1001,0	-228,1	-228,1	-228,1	-228,1
Driftsresultat	378,9	664,0	666,8	668,9	668,6
Netto avsetninger	-30,6	2,8	2,8	2,8	2,8
Netto finansutgifter	298,5	16,8	16,8	16,8	16,8
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	268,0	19,7	19,7	19,7	19,7
Netto resultat	646,9	683,7	686,5	688,5	688,3

Eiendomstjenester

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	888,8	910,6	922,4	954,8	959,4
Driftsinntekter	-450,2	-451,9	-451,9	-451,9	-451,9
Driftsresultat	438,5	458,7	470,5	502,9	507,5
Netto avsetninger	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto finansutgifter	49,4	49,4	49,4	49,4	49,4
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	49,4	49,4	49,4	49,4	49,4
Netto resultat	487,9	508,1	519,9	552,3	556,9

VARFS

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	0,0	578,9	598,9	625,9	635,9
Driftsinntekter	0,0	-916,6	-1032,1	-1079,6	-1087,9
Driftsresultat	0,0	-337,7	-433,2	-453,7	-452,1
Netto avsetninger	0,0	-69,2	2,3	18,9	2,2
Netto finansutgifter	0,0	396,7	420,7	424,7	439,7
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	327,5	423,0	443,6	441,9
Netto resultat	0,0	-10,2	-10,2	-10,2	-10,2

**Bystyresekretariatet, folkevalgte,
kontrollkomiteen og revisjonen**

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	68,9	81,6	72,5	80,7	71,7
Driftsinntekter	-3,2	-3,3	-3,3	-3,3	-3,3
Driftsresultat	65,7	78,3	69,2	77,4	68,4
Netto avsetninger	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	65,7	78,3	69,2	77,4	68,4

Kommunedirektøren og strategisk ledelse

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	203,6	203,0	201,2	201,4	201,7
Driftsinntekter	-31,9	-33,0	-33,0	-33,0	-33,0
Driftsresultat	171,7	170,0	168,2	168,4	168,7
Netto avsetninger	-6,8	-6,8	-6,8	-6,8	-6,8
Netto finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	-6,8	-6,8	-6,8	-6,8	-6,8
Netto resultat	164,9	163,2	161,4	161,6	161,9

Utvikling og støttetjenester

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	517,7	529,5	533,4	530,2	531,0
Driftsinntekter	-98,0	-101,4	-101,4	-101,4	-101,4
Driftsresultat	419,7	428,1	432,0	428,8	429,6
Netto avsetninger	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	419,7	428,1	432,0	428,8	429,6

Tilleggsbevilgninger

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	132,8	523,6	490,6	457,6	424,6
Driftsinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Driftsresultat	132,8	523,6	490,6	457,6	424,6
Netto avsetninger	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	132,8	523,6	490,6	457,6	424,6

Diverse sentrale bevilgninger

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	201,3	331,7	350,7	356,2	358,0
Driftsinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Driftsresultat	201,3	331,7	350,7	356,2	358,0
Netto avsetninger	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overført til investering	55,9	61,3	63,7	66,2	68,7
Finansresultat	55,9	61,3	63,7	66,2	68,7
Netto resultat	257,2	393,0	414,4	422,4	426,7

Samferdsel

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	110,4	112,2	110,9	111,1	111,6
Driftsinntekter	-187,7	-197,1	-197,2	-197,4	-197,4
Driftsresultat	-77,3	-84,8	-86,2	-86,2	-85,7
Netto avsetninger	-1,9	-1,9	-0,6	-0,8	-1,3
Netto finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	-1,9	-1,9	-0,6	-0,8	-1,3
Netto resultat	-79,2	-86,7	-86,8	-87,0	-87,0

Statlige tilskudd og skatt

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Driftsinntekter	-12971,0	-14165,7	-14328,6	-14478,3	-14629,1
Driftsresultat	-12971,0	-14165,7	-14328,6	-14478,3	-14629,1
Netto avsetninger	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overført til investering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	-12971,0	-14165,7	-14328,6	-14478,3	-14629,1

Eksterne finanstransaksjoner

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	-1,8	4,0	3,8	3,7	3,5
Driftsinntekter	-3,5	-3,5	-3,4	-3,2	-3,1
Driftsresultat	-5,3	0,5	0,4	0,5	0,4
Netto avsetninger	182,2	119,0	287,1	286,2	273,4
Netto finansutgifter	618,5	543,9	594,8	645,4	697,8
Overført til investering	66,8	194,3	31,0	36,5	60,7
Finansresultat	867,6	857,3	913,0	968,2	1032,0
Netto resultat	862,3	857,8	913,4	968,7	1032,4

Interne finanstransaksjoner

	Budsjett 2022	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026
Driftsutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Driftsinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Driftsresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto avsetninger	-230,8	-64,8	-41,9	-36,6	19,7
Netto finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overført til investering	84,1	0,4	0,4	0,4	0,4
Finansresultat	-146,6	-64,3	-41,4	-36,1	20,2
Netto resultat	-146,6	-64,3	-41,4	-36,1	20,2

3 Forslag til investeringer og finansiering 2023-2026

I dette kapitlet gis det en oversikt over investeringsutgiften og finansiering for hvert investeringsområde og på prosjektnivå for perioden 2023-2026. I kapitlet finnes også en samlet oversikt over investeringer og finansiering for planperioden 2023-2026.

Detaljer oversikt over investering og finansiering per prosjekt finnes i Google-site.

Oversikt over investeringer og finansiering i 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026	Sum 2023-2026
Barnehage	137	18	25	103	283
Skole	399	165	226	204	994
Barne og familietjenesten	8	49	10	24	92
Helse og velferd	715	380	330	485	1910
Bolig	336	318	241	246	1141
Idrett og friluftsliv	344	170	29	25	568
Kunst og kultur	77	18	14	16	125
Kirker og gravlunder	83	72	57	180	392
IT	168	94	48	73	383
Formålstomt	203	219	114	53	588
Eiendomsinvesteringer	99	49	39	39	225
Ubebygde bolig og næringsareal	197	142	182	136	656
Veg	47	33	33	33	145
Vann	268	311	317	335	1231
Avløp	376	321	321	328	1346
Avfall	6	14	14	14	48
Byrom parker og grøntanlegg	26	26	22	21	96
Administrasjons- og driftsbygg	17	43	30	0	89
Miljøpakken	304	304	300	300	1208
Trondheim parkering	2	1	0	2	5
Maskiner og utstyr	14	14	14	14	55
Klimainvesteringer	90	90	90	90	360
Sum investeringer	3913	2850	2456	2720	11940
	2023	2024	2025	2026	Sum 2023-2026
Investering	3913	2850	2456	2720	11940
Bykassefinansierte lån	1584	1226	584	1040	4435
Eksternfinansierte lån	728	705	680	738	2852
Mva.-kompensasjon	462	300	255	296	1313
Refusjoner	416	370	629	363	1779
Salgsinntekt	200	150	150	140	640
Tilskudd	327	67	119	74	587

Realavkastning fra kraftfondet	194	32	40	69	334
Sum finansiering	3 913	2 850	2 456	2 720	11 940

4 Kjøp fra andre, overføringer og tilskudd

4.1 Innledning

Dette kapitlet inneholder en spesifisering av kommunedirektørens forslag til bevilgninger som i 2023 benyttes til:

- Kjøp fra andre, for eksempel driftstilskudd til private barnehager
- Kjøp fra interkommunale selskap der kommunen selv er deltaker
- Kjøp fra foretak som fører særregnskap
- Overføringer til andre, for eksempel tilskudd til lag og organisasjoner
- Overføring til interkommunale selskap der kommunen selv er deltaker
- Overføringer til foretak

Oversikten for alle områder finner du ved å klikke på [denne nettsiden](#) eller ved å laste ned som [pdf-fil](#) eller [regneark](#) (alle beløp i tabellene er i hele tusen kroner).

4.2 Oppvekst og utdanning

Tabell 4-1 Skole (art 370)

	Beløp 2022	Budsjettert beløp 2023
Private skoler, kjøp av tjenester	15 000	15 570
Sum art 370	15 000	15 570

Tabell 4-2 Skole (art 470)

	Beløp 2022	Budsjettert beløp 2023
Museene i Trøndelag	1 500	1 557
Ungt entrepenørskap	1 849	1 919
Vitensenteret	1 350	1 401
MOT skole	210	210
Voll 4H-gård	2 150	2 232
Sum art 470	7 059	7 319

Tabell 4-3 Barnehage (art 370)

	Beløp 2022	Budsjettert beløp 2023
Kommunalt tilskudd til private barnehager, inkludert moderasjon	718 804	760 495
Tilskudd til spesialpedagogiske tiltak i private barnehager	32 615	25 000
Studentsamskipnaden i Trondheim - studentspesifikke tiltak	594	617
Tilsyn elever videregående skole	1 444	1 499
Sum art 370	753 457	762 611

Tabell 4-4 Barne- og familietjenester (art 370)

	Beløp 2022	Budsjettert beløp 2023
Kirkens Bymisjon	8 738	
Inn på tunet	777	790
Kontaktsenteret 22B, Salem	749	
Kjøp av avlastning fra private aktører (Helse og habilitering)		6 000
Kjøp av avlastning fra private aktører (Barnevern)	5 000	7 000
Kjøp av tjenester til brukerstyrt personlig assistanse	16 899	20 499
Kjøp av tilsyn ved samvær	1 130	1 000
Ettervern (knyttet til institusjon (Stendi))	400	3 000
Barneverntiltak (privat fosterhjem/institusjon, MST)	2 169	55 000
Sum art 370	35 862	93 289

Tabell 4-5 Barne- og familietjenester (art 470)

	Beløp 2022	Budsjettert beløp 2023
Barnas Stasjon, Blå Kors	3 445	3 500
Kirkens Bymisjon		8 920
Kontaktsenteret 22B, Salem		760
Fosterhjem	16 755	17 000
Tiltak EM	5 000	8 000
Barneverntiltak	4 513	8 000
Sum art 470	29 713	46 180

4.3 Helse og velferd

Tabell 4-6 Helse- og velferdstjenester (art 370)

	Beløp 2022	Budsjettert beløp 2023
Kjøp av botiltak og aktivitetstilbud, inkl. varig tilrettelagte arbeidsplasser	19 605	20 242
Kjøp av helse- og velferdstjenester, eldre	153 022	157 920
Kjøp av plasser ved Conrad Svendsen Senter	3 956	4 079
Kjøp av helsetjenester	208 417	216 962
Kjøp av tjenester til rus og psykisk helse	32 400	32 421
Kjøp av tjenester Kvalifisering og velferd	8 919	9 258
Kjøp av tjenester til brukerstyrt personlig assistanse	140 057	179 111
Sum art 370	566 376	619 993

Tabell 4-7 Helse- og velferdstjenester (art 380)

	Beløp 2022	Budsjettert beløp 2023
Stavne arbeid og kompetanse	19 159	19 887
Klæbu Industrier	4 173	
Sum art 380	23 332	19 887

Tabell 4-8 Helse- og velferdstjenester (art 470)

	Beløp 2022	Budsjettert beløp 2023
Frivilligsentraler		
Sosiale møteplasser	200	206
Løkkan Frivilligsentral	340	351
Sjetne Frivilligsentral	340	351
Ila Frivilligsentral	340	351
Ranheim Frivilligsentral	340	351
Byåsen Frivilligsentral	340	351
Strinda Frivilligsentral	340	351
Nardo/Tempe Frivilligsentral (Tordenskjold	340	351
Kattem Frivilligsentral	340	351
Saupstad Frivilligsentral	340	351
Lade/Lademoen Frivilligsentral/sosiale møteplasser	340	351
Tegnspråklig Frivilligsentral	340	351
Tillerbyen Frivilligsentral - Ny sentral 2019	340	351
Jekken Frivilligsentral - Ny sentral 2019, PU-brukere	340	351
Klæbu Frivilligsentral	340	351
Festforestilling for frivillige	175	180

Sum Frivilligsentraler	5 135	5 300
Lag og organisasjoner		
Amathea	177	182
Angstringen - Trondheim	381	393
Blå Kors, Kompasset	786	810
Brukerorganisasjoner rus	100	100
Camp Kolstad	174	179
Gateavisa Sorgenfri	425	425
Internasjonal velferdsforening (tidl rådgivningsgruppen)	200	206
Kirkens bymisjon, Batteriet	466	480
Kirkens bymisjon, Gatejuristen/Legal Aid	1 080	1 114
Kirkens bymisjon, Homestart	500	500
Kirkens bymisjon, Kirkens SOS	766	790
Kirkens Bymisjon, Vår Frue åpen kirke	250	258
Kristent interkulturelt arbeid - KIA	838	864
Matsentralen	521	537
Mental helse Trondheim	127	131
Norges handicap forbund	111	114
Omsorgskafeen	247	280
ROS - senter for spiseforstyrrelser	950	1 004
Røde Kors flyktningeguide	404	417
Røde kors, Fellesverket	1 000	1 000
Røde kors, Link	504	520
Røde kors, Nettverk etter soning	109	112
Selvhjelp for innvandrere SEIF	496	511
NOK Trondheim (Senter mot incest)	1 226	1 264
Sjiraffen	500	500
Studentsamskipnaden, psykososialt arbeid	544	561
Tordenskjold senter, Sommer- EMU (Eldre møter unge)	400	412
Trondheim Døveforening	450	464
Trondheim Revmatikerforening	125	140
Trondheim samtalesenter	315	325
Veteranhus	400	400
Vårres	282	291
Østbyen, generasjonsmøter	200	206
Folkehelsemidler	1 045	1 098
Sum lag og organisasjoner	16 099	16 588
Helse- og rusforebyggende tiltak etter søknad	763	314
Sum art 470	21 997	22 202

4.4 Kultur og idrett

Tabell 4-9 Tilskudd kunst og kultur (art 470)

	Beløp 2022	Budsjettert beløp 2023
Visuell kunst		
Art scene Trondheim 1)	123	170
Heimdal Kunstforening	194	200
Kunsthall Trondheim	3 364	3 468
Lademoen kunstnerverksteder	1 055	1 087
Trondheim elektroniske kunstsenter (inkl MetaMorf)	921	950
Trondheim Kunstforening	507	523
Trondheim Open 1)	133	150
Trøndelag senter for samtidskunst	714	736
Sum visuell kunst	7 011	7 284
Film		
Cinematket 1)	343	374
Filminvest	1 801	1 862
Midt-Norsk filmsenter	1 511	1 573
Trondheim filmklubb inkl Barnefilmklubben	102	105
Sum film	3 757	3 914
Musikk		
AKKS 1)	470	530
Alpaca ensemble	184	190
Dokkhuset scene	256	264
Midtnorsk Jazzsenter	409	422
Musikkaktiviteter i Domkirken	292	301
Ny musikk	307	317
Orkester Nord - Trondheim Barokk	184	190
Senter for tidligmusikk	102	106
Tempo	460	479
Trondheim Jazzorkester	1 098	1 143
Trondheim Sinfonietta	241	248
Trondheim Voices	394	406
Trondheim vokalensemble	696	718
Trondheimssolistene	345	356
Trøndelag Big Band	210	216
Voksenkorps i elitedivisjon	200	206
Sum musikk	5 848	6 092
Festivaler		

Barokkfest	235	243
Fargespill, kammermusikkfestivalen	512	528
ISFIT	348	359
JubaJuba barnekulturfestival	512	528
Jødisk kulturfestival 1)	266	300
Kosmorama filmfestival	1 843	1 900
Kulturnatt	225	232
Mindre festivaler	1 080	1 113
Minimalen	133	137
Multipliè	102	106
Nidaros bluesfestival	389	401
Olavsfestdagene	4 322	4 499
Pstereo	788	813
Transform	378	389
Trondheim calling 1)	461	515
Trondheim jazzfestival	1 200	1 237
Trondheim kammermusikkfestival	903	940
Æ Å Trondheim litteraturfestival	110	113
Sum festivaler	13 807	14 353
Scenekunst		
Cirka Teater	256	264
Dansit	2 225	2 316
Rosendal teater	6 361	6 622
Sum scenekunst	8 842	9 202
Kulturarv, vitenskap/teknologi		
Jødisk museum	543	559
Klæbu bygdemuseum	73	75
Sporveismuseet	184	190
Vitensenteret	307	317
Sum kulturarv, vitenskap/teknologi	1 107	1 141
Kultur- og kunstnerisk virksomhet		
Bykunstnerstipend	250	250
Etablererstipend for kunstnere	200	200
Helårsarrangører musikk	550	567
Kjøp av tid i Verkstedhallen	400	412
Kulturpris	70	70
Kulturstipender	280	280
Kulturstipend Ramallah	50	50
Litteraturhuset i Trondheim	1 536	1 583
Norsk forfattersentrum Midt-Norge	143	148
Tilskudd kunst- og kulturtiltak profesjonelle	4 554	4 686

Tilskudd til atelierfelleskap for profesjonelle kunstnere	550	567
Sum kultur og kunstnerisk virksomhet	8 583	8 813
Kulturnæring		
Song:Expo 1)	133	150
Kulturnæring - utviklingsmidler	500	516
Sum kulturnæring	633	666
Fritidskulturlivet		
Frivillighetsmidler kultur	1 200	1 031
Feministhuset	350	361
Norsk musikkorpsforbund Trøndelag, arrangementstilskudd	235	243
Reisestøtte til semiprofesjonelle sang- og musikkensembler	100	103
Samefolkets dag	100	103
Sjiraffen kultursenter	394	406
Strakstiltak fritidskulturlivet	1 045	1 077
Tilskudd til aktiviteter for barn og unge	1 410	1 454
Tilskudd til drift av aktiviteter og åpne møteplasser for ungdom	620	639
Tilskudd til fritidskulturlivet	2 130	2 196
Tilskudd til inkludering av barn og unge i kulturaktivitet	200	206
Tilskudd til partipolitiske ungdomsorganisasjoner	100	103
Tilskudd til skolekorps og -kor	2 300	2 371
Trondheim kulturnettverk	292	301
UKM – Norge	102	106
Tilskudd til utstyr, skolekorps	1 150	1 186
Sum fritidskulturlivet	11 728	11 886
Andre		
Inkludering av funksjonshemmede i lag og organisasjoner	550	567
Tilskudd til julemarkedet	241	248
Sum andre	791	815
Regionale landsdelsinstitusjoner		
Museene i Sør-Trøndelag	9 033	9 403
Trondheim symfoniorkester og opera	27 500	28 627
Trøndelag teater	17 128	17 830
Sum regionale landsdelsinstitusjoner	53 661	55 860
Sum kunst og kultur	115 768	120 026

1) Disse tilskuddsmottakerne er tilgodesett med en økning i tilskudd ut over pris- og lønnsjustering/deflator. Til sammen er 200 000 kroner fordelt på disse, finansiert innenfor rammen til kunst og kultur (jamfør f-sak [87/22](#)).

Tabell 4-10 Tilskudd tros- og livssynssamfunn og pilegrimsarbeid (art 470)

	Beløp 2022	Budsjettert beløp 2023
Tilskudd til Kirkelig fellestråd		
Drift kirker og administrasjon	86 321	89 901

Drift av gravplasser og krematorium	32 550	36 887
Sum tilskudd til Kirkelig fellesråd	118 871	126 788
Annet		
Human-Etisk forbund	133	137
Kirkelig Dialogsenter Trondheim	400	412
Nidaros pilegrimsgård	655	675
Sum Annet	1 188	1 225
Sum tros-og livssynssamfunn og pilegrimsarbeid	120 059	128 013

Tabell 4-11 Tilskudd idrett og friluftsliv (art 370)

	Beløp 2022	Budsjettert beløp 2023
Samarbeid med idrettslagene – tilsyn haller	3 080	3 100
Parkeringsordningen marka, andel til idrettslag	562	583
Sum art 370	3 642	3 683

Tabell 4-12 Tilskudd idrett og friluftsliv (art 470)

	Beløp 2022	Budsjettert beløp 2023
Tilskudd til aktiviteter barn og unge	2 220	2 300
Tilskudd til arrangement	1 150	1 200
Tilskudd til frivillige lag for tiltak i friområder	300	300
Tilskudd til drift av private idrettsanlegg	7 241	7 465
Tilskudd til rehabilitering og bygging av mindre idrettsanlegg	404	417
Tilskudd/leie Heimdalshallen	3 131	3 228
Tilskudd/leie Utleirahallen	2 962	3 054
Tilskudd/leie Flatåshallen	2 190	2 258
Tilskudd/leie Sjetnehallen	2 190	2 258
Tilskudd/leie Flatås fotballhall	123	127
Tilskudd til kunstgress uten granulatinnfyll	5 000	3 000
Tilskudd til offentlig bruk av kunstgressbaner	400	400
Tilskudd til utstyr i private idrettsanlegg	1 700	1 700
Tilskudd til Trondhjems skiklubb	60	64
Tilskudd til løypekjøring idrettslag **)	555	800
Tilskudd til Toppidrettsveka	400	400
Tilskudd til World Cup og tilliggende ungdomskonkurranser *)	0	500
Tilskudd til drift av Idrettsrådet i Trondheim	1 277	1 317
Tilskudd til Idrettsrådet i Trondheim: Inkluderingsmidler idrett	2 300	2 371
Tilskudd til Trondheimsregionens friluftsråd	974	989
Tilskudd til Trondheim sjøbadeforening	40	40

Tilkudd til idrettslag, kommunal egenandel spillemidler	3 900	3 900
Sum idrett og friluftsliv	38 517	38 087

*) I 2022 ble det ikke gitt tilskudd til Granåsen Aktivum og Youth cup i Granåsen som følge av utbyggingen av anlegget.

**) Økningen fra 2022 til 2023 skyldes at flere avtaler inngås.

4.5 Byutvikling

Tabell 4-13 Byutvikling (art 370)

	Budsjettert beløp 2022	Budsjettert beløp 2023
Avtale med Trondheim renholdsverk AS	230 000	285 071
Interkommunalt utvalg for akuttforurensing	1 661	1 724
Drift av 110-sentralen	16 753	17 390
Avtale med City Management AS	2 763	2 868
Diverse Vasslag	677	703
Diverse borettslag (vinterdrift)	715	742
Klæbu industrier	920	955
Sum art 370	253 489	309 453

Tabell 4-14 Byutvikling (art 380)

	Budsjettert beløp 2022	Budsjettert beløp 2023
Trøndelag brann og redningstjeneste: Branntjenester	179 976	192 486
Trøndelag brann og redningstjeneste: Feietjenester	15 774	16 373
Erstatninger byggesaksbehandling	0	700
Trøndelag brann og redningstjeneste: Byggesaksbehandling knyttet til feiing	1 000	1 000
Sum art 375	196 750	210 559

Tabell 4-15 Byutvikling (art 470/480)

	Budsjettert beløp 2022	Budsjettert beløp 2023
Tilskudd bevaring av bryggerekken	2 000	2000
Tilskudd Skistua (betjening lån)	460	500
Erstatningssaker vann og avløp	0	900
Sum art 470/480	2 460	3 400

4.6 Næring, samferdsel, klima og miljø

Tabell 4-16 Miljø (art 370)

	Budsjettert beløp 2022	Budsjettert beløp 2023
Avtale med Trondheim og omegn fiskeadministrasjon	80	80
Veterinærvakt	1 700	1 750
Norsk landbruksrådgivning	70	70
Sum art 370	1 850	1 900

Tabell 4-17 Tilskudd miljø og samferdsel (art 470/480)

	Budsjettert beløp 2022	Budsjettert beløp 2023
Tilskudd kollektivtrafikk	7 500	7 500
Tilskudd Urban matdyrking	1 000	1 000
Støtte til etablering av ladestasjoner drosje/ andre kjøretøy	500	1 000
Naturrestaurering	5 000	5 000
Tilskudd piggdekkrefusjon	1 500	1 300
Tilskudd sykkelparkering sameier/ borettslag	1 000	1 000
Sum art 470/480	16 500	16 800

Tabell 4-18 Tilskudd Næring (art 470)

	Budsjettert beløp 2022	Budsjettert beløp 2023
StudyTrondheim	385	385
Visit Trondheim	2 650	2 650
Trondheim Tech Port	2 000	2 800
European Region Gastronomy	700	300
Trøndersk Matfestival	300	300
Proneo Etablereroplæring	600	600
Økosystemet for nyskaping	1 600	1 600
Luftfartsforum	200	200
Sum art 470	8 435	8 835

4.7 Kommunedirektøren og strategisk ledelse

	Budsjettert beløp 2022	Budsjettert beløp 2023

Trondheimsregionen	3 159	4 000
Sum art 470	3 159	4 000

5 Forslag til tiltak i økonomiplanen

Komplett oversikt over budsjettendringer på tjenesteområdene er kun tilgjengelig i nettutgaven

www.trondheim.kommune.no/forslag-til-tiltak-2023

6 Utfordringer, mål og muligheter

“Gode tider for dårlig nytt” (Morten Wolden i møte med fagforeningene)

I løpet av 2022 har vi beveget oss i retning av en normaltilstand. Pandemien, som har preget oss de to til tre siste årene, har ebbet ut. Fortsatt er Koronaviruset blant oss i ulike former, men vi har etterhvert vent oss til det og “omgås det” på linje med andre lignende smittsomme virusvarianter. For kommunen betyr dette at vi kan rette mer av oppmerksomheten mot de faste og daglige gjøremålene. I det ligger at vi hver dag må yte tjenester på best mulig måte til byens innbyggere, samtidig som vi ser fremover for å forberede oss på nye utfordringer.

En overordnet målsetting er å videreutvikle Trondheim i en enda mer bærekraftig retning når det gjelder klima og miljø, sosiale forhold og økonomi.

Trondheim kommune har mange verktøy for å bygge et bærekraftig samfunn, og for å nå politiske mål. En ny versjon av kommuneplanens samfunnsdel (KPS) er utarbeidet og ligger nå til politisk behandling. Planen, som har fått betegnelsen “Trondheimpløftet: Sammen skaper vi Trondheim”, er kommunens viktigste overordnede plan og styringsverktøy. I innledningen til samfunnsplanen er fremtidens utfordringer beskrevet:

“Trondheim står overfor store, komplekse utfordringer. De største er alvorlige klima- og naturendringer, en uforutsigbar sikkerhetssituasjon i Europa, økende ulikhet blant byens innbyggerne og et voksende behov for, og en stigende forventning om, kommunale tjenester i takt med byvekst og eldrebølge. Samtidig blir de økonomiske rammene strammere. Denne utviklingen utfordrer kommunens bærekraft, det vil si evnen til å sikre at innbyggerne i dag får dekket nødvendige behov, uten at det går på bekostning av kommende generasjoners muligheter til å få dekket sine behov.”

Nedenfor blir det gått nærmere inn på de store utfordringene vi står overfor, hvilke mål og strategier vi skal jobbe etter og hvilke muligheter vi har gjennom konkrete handlinger til å løse utfordringer og oppnå målene

6.1 Utfordringer

I samfunnsplanen understrekes særlig disse tre komplekse utfordringene:

- Utenforskap
- Klima- og naturkrisen
- Ressursgapet

Nedenfor følger eksempler på prosjekter/tiltak som fører oss i riktig retning.

Utenforskap

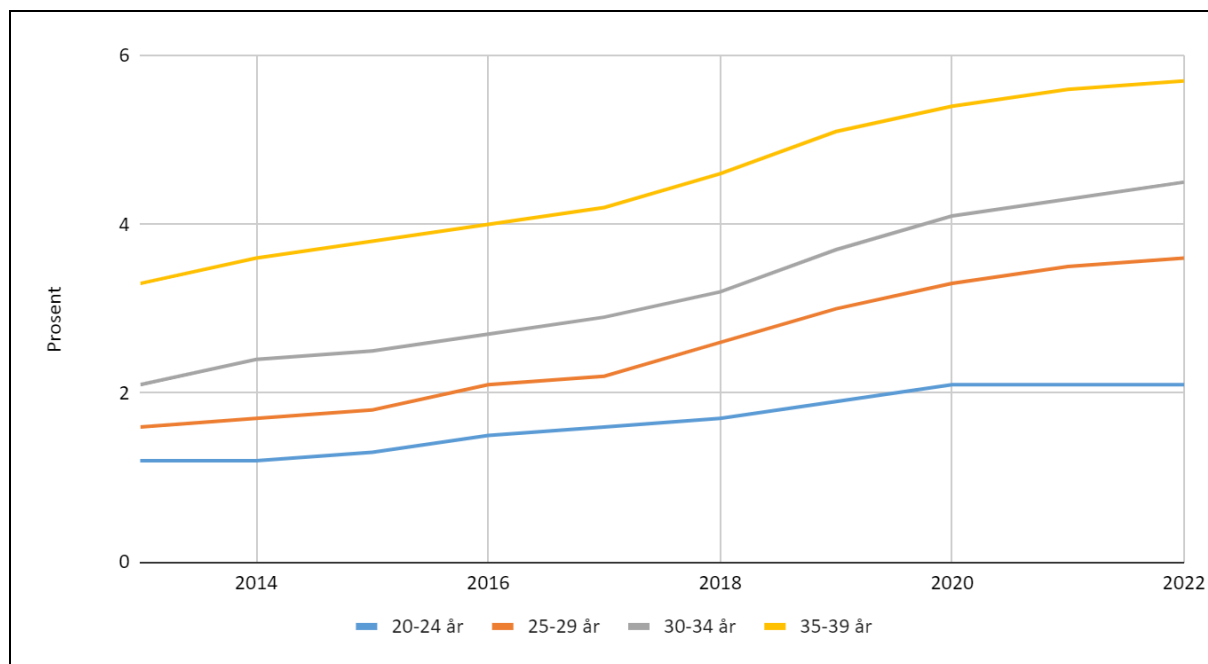
Utenforskap er en av vår tids største utfordringer: En stor andel unge mennesker står utenfor både arbeid og utdanning. De har ofte dårlig psykisk helse, lite sosialt nettverk og mange relasjonsbrudd gjennom livet. Om vi greier å snu utenforskap til tilhørighet og deltakelse i meningsfulle aktiviteter, vil det ha store gevinster både for den enkelte og for oss som samfunn.

Ideelt sett ønsker vi at innsats, interesser og talent skal bety mer for den enkeltes levekår og samfunnsinnflytelse, enn sosial bakgrunn. Like muligheter er et sentralt rettferdighetsprinsipp med bred oppslutning som også bidrar til en rekke andre samfunns-goder, som mellommenneskelig tillit og tiltro til styringsinstitusjoner. Gratis utdanning, satsing på barn og unges oppvekstvilkår, progressiv personbeskatning, trygde- og overføringsordninger og et inkluderende arbeidsliv bidrar til sosial mobilitet og utjevning av forskjeller.

Norge er blant landene med minst ulikhet. I [Mulighetsmeldingen](#) fremgår det at en velfungerende fordelingspolitikk ikke bare handler om omfordeling gjennom skatte- og overføringsystemet. Fordelings- og inkluderingspolitikken må også rette seg mot utdanning, kompetanse, arbeid og bedre integrering. Her spiller kommunen en viktig rolle for å legge til rette for et sosialt bærekraftig samfunn.

I Trondheims kommunes monitor for [levetår og folkehelse](#) i 2021 følges utviklingen over tid på en rekke variabler som som er interessant for sosial bærekraft, og dermed også for forebygge utenforskap. Bolig, inntekt, arbeid og utdanning, sosiale forhold og helserelevante forhold er noen av de faktorene som belyses.

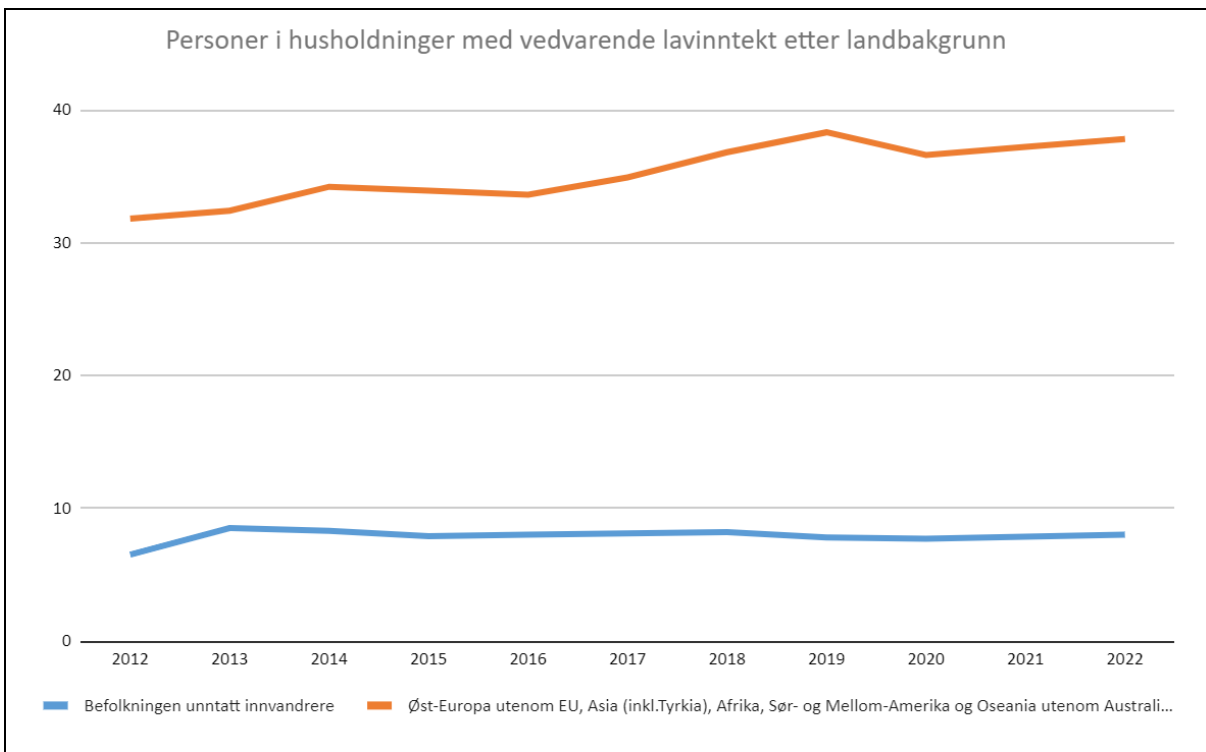
En av de viktigste indikatorene vi har på sosial bærekraft, utenforskap og ulikhet i samfunnet er andel uføretrygdete av befolkningen. I perioden 2013-2022 har andelen steget mye, og i enkelte alderskategorier har den doblet seg.

Figur 6-1: Prosentandel uføre som en andel av befolkningen i befolkningsgrupper 2013-2022

Figuren viser en dobling av andelen uføre i alderen 25-34 år de siste 10 årene på landsbasis.

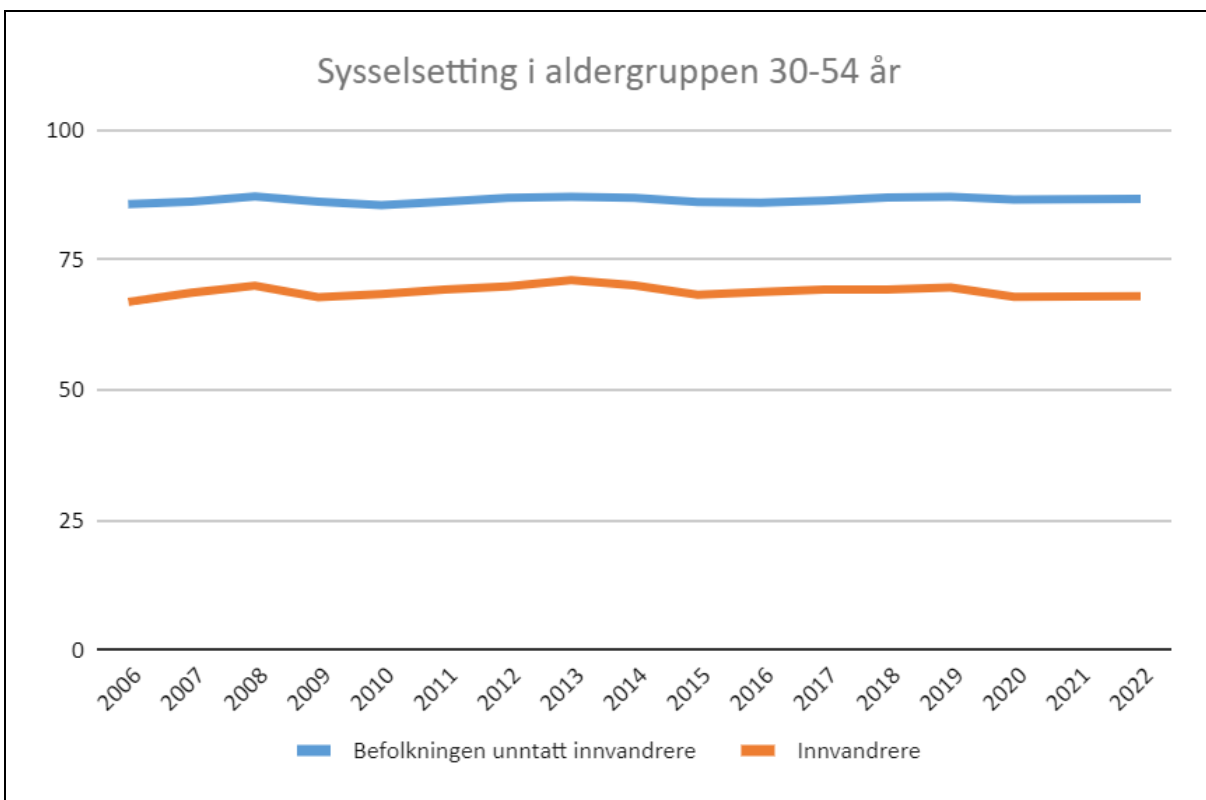
En annen vesentlig indikator for sosial bærekraft, utenforskap og ulikhet er inntektsfordeling, og særlig andelen med lavinntekt. Det har vært en endring over tid i sammensetningen av lavinntektsgruppen. Mens eldre (særlig minstepensjonister) tidligere utgjorde en vesentlig del av denne gruppen, er barn og unge voksne nå i flertall. Mesteparten av økningen blant barn i familier med lavinntekt har funnet sted i innvandrerbefolkningen. Sosialhjelp, langtidssykdom og enslig forsørgeransvar er vesentlige risikofaktorer for å havne i lavinntektsgruppen. Andelene med lavinntekt har økt spesielt mye blant personer med nedsatt arbeidsevne, enslige forsørgere, par med barn under 18 år og uføretrygdete. Samtidig har andelene med lavinntekt blitt mindre blant innvandrere fra EU/EØS etc., norskfødte med innvandrerforeldre, langtids arbeidsledige og alderspensjonister.

Figur 6-2: Prosentandel personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt etter landbakgrunn 2012-2022

Figuren viser at lavinntekt er økende blant innvandrerbefolkningen i perioden 2012-2022.

Sysselsettingsandelen i samfunnet er en viktig indikator på sosial bærekraft, utenforskap og ulikhet. Hvor mange som deltar i arbeidslivet sier noe om sosial bærekraft og utenforskap. Sysselsettingsandelen i aldersgruppen mellom 30-54 år måler sysselsettingen i en periode av livet der de aller fleste skal være sysselsatt.

Figur 6-3: Sysselsettingsandel i aldersgruppen 30-54 år 2012-2022 målt i prosent

Gjennomgangen ovenfor viser at vi har, og fortsatt vil ha, store utfordringer med deler av befolkningen som potensielt lever på "utsiden" av samfunnet. De mangler muligheter og ressurser som skal til for å bli en del av det som litt unyansert kan kalles "normalen". Faktorer som medvirker til utenforskap har en tendens til å akkumulere seg, og dårlige livsbetingelser påvirker ikke bare det enkelte individ, men også husholdningen som helhet.

For kommunen er utdanningsløpet spesielt viktig for å forebygge utenforskap. Vi vet at sosioøkonomisk bakgrunn har stor betydning for fullføring av videregående skole. Trondheim ligger statistisk over gjennomsnittet for kommuner når det gjelder fullføring av videregående skole. Tallene viser imidlertid at gjennomføringsgraden er veldig forskjellig avhengig av hvor elevene kommer fra. Elever med ressurssterke foreldre (høy utdanning og inntekt) gjennomfører i vesentlig høyere grad enn elever som har foreldre med lav utdanning og lav inntekt. De som ikke fullfører ender ofte opp uten tilhørighet hverken til videre utdanning eller arbeidsliv, og blir store forbrukere av offentlige "reparasjonsressurser".

Det henvises til kapittel 8 "Sosial bærekraft" for mer informasjon om hvordan vi fremover skal jobbe systematisk med å vurdere sammenhenger mellom innsats og resultat for å forebygge og håndtere utenforskap. Dette for å målrette ressursinnsatsen best mulig.

6.2 Klima- og naturkrisen

Klima- og naturkrisen er en stor og sammensatt global utfordring som påvirker alle dimensjonene innenfor bærekraftsbegrepet. Dette er en utfordring som må bekjempes i fellesskap på globalt nivå.

Klima- og naturkrisen er forårsaket av menneskelig aktivitet gjennom rovdrift på jordens ressurser og utslipp av miljøgifter til atmosfæren. Det er på tide å rydde opp. Nasjonalt og lokalt har vi kanskje begrenset innvirkning på den globale situasjonen, men vi kan fremstå som et godt eksempel gjennom å utvikle og ta i bruk ny miljøvennlig teknologi, sørge for at luften lokalt blir så ren som mulig, og ikke bruke mer av jordens ressurser enn nødvendig.

Det jobbes systematisk og planmessig for et bedre klima i Trondheim. Trondheim ble i 2021 kategorisert som global foregangsby for klimaomstilling av verdens største plattform for rapportering på lokalt klimaarbeid, [The Carbon Disclosure Project](#). Likevel må takten trappes opp framover for å møte fremtidens klimautfordringer og for å nå bystyrets klimamål. Samtidig blir klimautfordringen stadig mer alvorlig. I 2019 erklærte verden klimakrise på bakgrunn av FNs 1,5 graders rapport, og bystyret i Trondheim sluttet seg til dette (PS 140/19). Klimaendringer varslet i FN-rapporten er ikke lenger en utfordring på sikt, som kan løses med gradvise justeringer av dagens levemåter, men heller en krise som krever umiddelbar handling. De globale klimagassutslippene må tilnærmet halveres i løpet av dette tiåret. I 2021 ble denne virkelighetsforståelsen bekreftet i FNs hovedrapport på klima, som ble beskrevet som en advarsel om "kode rød" for menneskeheten.

Klimaendring er et globalt fenomen, men hvordan den vil inntreffe og bør løses lokalt er svært usikkert. Dette gir dilemmaer for beslutningstakere som Trondheim kommune. Styrregn med enorme ødeleggelseskraft, slik det som kom i København i 2009, kan komme i morgen eller om 50 år. Valg av én nullutslippsløsning i stedet for en annen, kan vise seg over tid å være en feilinvestering - samtidig som man ikke har tid til å utsette slike beslutninger hvis klimamålene skal nås.

Derfor er håndtering av klimautfordringen ofte beskrevet som en øvelse i risikohåndtering. Det er ofte diskutert tre former for klimarisiko: Fysisk risiko, ansvarsrisiko og overgangsrisiko. Alle tre treffer Trondheim kommune økonomisk, da klimarisiko også innebærer finansiell risiko.

Fysisk risiko dreier seg om kostnader knyttet til fysiske skader til bygg, infrastruktur, mennesker eller andre samfunnsressurser som følge av klimaendringer. Fysisk klimarisiko har direkte konsekvenser for Trondheim kommune. Overvannshåndtering må dimensjoneres for å tåle både en økning i gjennomsnittlig nedbørmengde og økt hyppighet av kraftig nedbør. Nye og eksisterende kommunale bygg må tilpasses

endret klima. Andre utfordringer kan inntreffe - for eksempel hvordan endret nedbørsmønster og temperaturer vil påvirke drikkevannskvaliteten.

Trondheim vil også bli utsatt for indirekte fysisk risiko som følge av klimaendringer andre steder i verden. Et gjennomgående dilemma er hvorvidt det blir riktig å bruke økonomiske ressurser i nåtid for å håndtere en usikker risiko i fremtiden. Kommunene har et særskilt juridisk ansvar når det gjelder fysisk klimarisiko. Under sivilbeskyttelsesloven er kommunene pålagt å kartlegge uønskede hendelser som kan inntreffe lokalsamfunnet, inkludert hendelser knyttet til endret klima.

Ansvarsrisiko er tett knyttet til fysisk risiko og innebærer at en kommune kan bli økonomisk ansvarlig for skader som skyldes klimaendringer. Det ovennevnte dilemmaet om hvorvidt det er riktig å handle i nåtid for å avverge framtidig klimarisiko, kan gjøre seg spesielt gjeldende for kommunen, særlig med tanke på kommunens juridiske ansvar under både sivilbeskyttelses- og planleggingsloven.

Overgangsrisiko handler om endringene som vil treffe kommunen, næringslivet og befolkningen i Trondheim når utslippene kuttes. Måloppnåelse vil være avhengig av en kombinasjon av nasjonal og lokal virkemiddelbruk. Et spørsmål ved håndtering av overgangsrisikoen er hvorvidt det blir nødvendig å innføre lokale tiltak utover det som kommer fra nasjonalt hold. Eksempler på dette kan være restriksjoner på parkering eller bruk av fossile kjøretøy.

De langsiktige økonomiske konsekvensene av klimaendringer, og det tilhørende risikobildet for Trondheim kommune, er usikre. Trondheim kommune må dermed fortsette å bygge erfaring med å håndtere klimarisiko, samtidig som den er forberedt på uventede vendinger og hendelser etter hvert som klimakrisen og klimaomstillingen utvikler seg.

Behovet for risikoavlastning kan bli stadig mer utfordrende å løse i en situasjon der kommunes økonomi er strammet inn. Dette kan innebære at Trondheim i større grad må drive økonomisk planlegging rundt klimatiltak i samarbeid med interessenter i bysamfunnet. I sin satsing på klimanøytrale byer - som Trondheim deltar i - legger EU opp til at bykommunene og næringslivet skal utarbeide investeringsplaner for klimaomstillingen i fellesskap.

Klimakrisen har mye oppmerksomhet, og som vist jobber vi systematisk med ulike problemstillinger, men den henger sammen med naturkrisen.

Vi kan ikke velge om vi vil håndtere naturkrisen eller klimakrisen:

- Utslipp av klimagasser øker når nedbygging av natur øker.
- Når planter og dyrs leveområder bygges ned, svekkes også naturens økosystemer og evnen til å fange og lagre karbon fra atmosfæren.
- Arealbruksendringer fører også til at arealer blir mindre i stand til å motvirke effektene av et klima i endring. Dette kan for eksempel øke faren for skader fra for eksempel flom og skred.
- Mange arter vil dø ut som følge av varmere, våtere, men også tørrere klima.

Den fysiske byutviklingen er avgjørende for å nå klima- og miljømål. I Trondheim skal vi legge byveksten til allerede bebygde områder for å spare natur- og landbruksjord og legge til rette for miljøvennlig transport. Å opprettholde intensjonene i enkeltsaker er avgjørende for å lykkes med denne utviklingen. Areal er en begrenset ressurs, og med byutviklingsstrategien vår må vi dele arealer på en annen måte enn før. Også etablering av offentlige tjenester må følge strategien, noe som krever nytenking i planlegging og drift.

Å ta vare på artenes leveområder bevarer naturmangfoldet, både for naturens egenverdi, som kilde til rekreasjon, for opplevelser og som ressurs i næringsvirksomhet. Det er også behov for å skjøtte og reparere natur som helt eller delvis har mistet sin økologiske funksjon. FN har derfor utpekt 2021-2030 til verdens tiår for restaurering av økosystemer. Kommunens rolle i dette blir utmeislet i kommunedelplan for naturmangfold i 2022. Å ta vare på naturen er også viktig for å dempe virkningene av de klimaendringene som kommer.

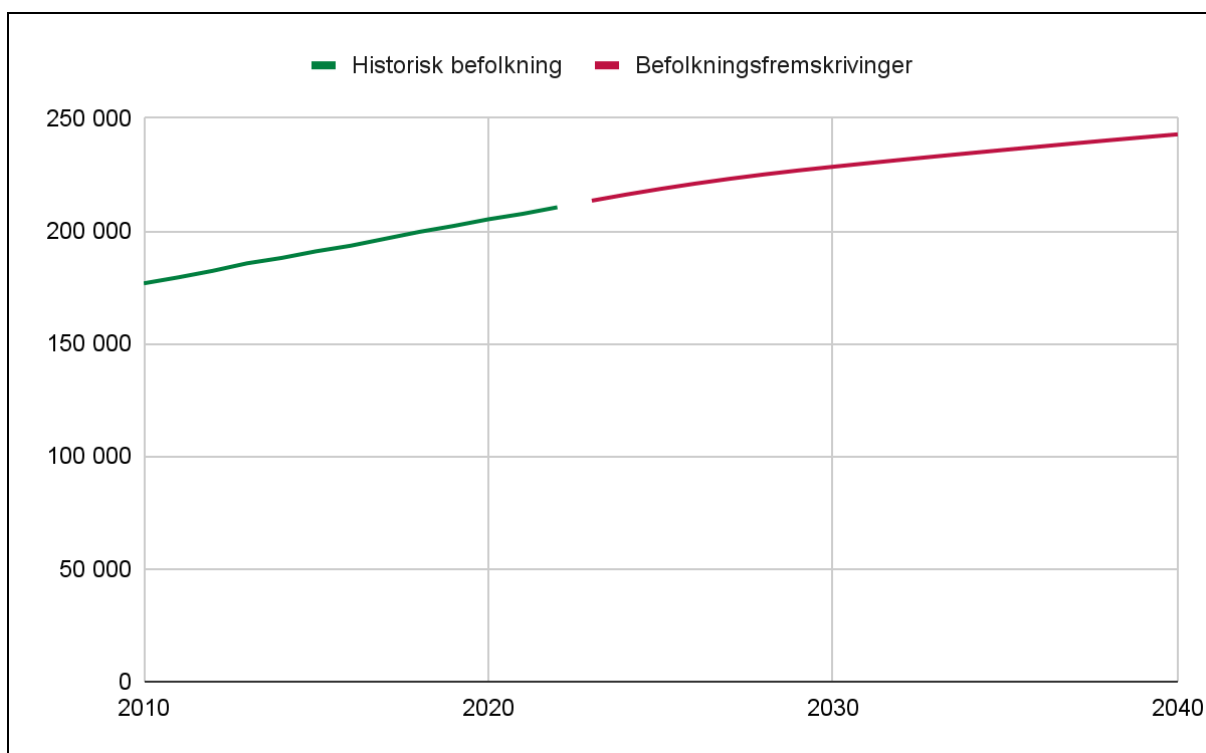
6.3 Ressursgapet

Ressursgapet er en nasjonal utfordring, som handler om at den norske velferdsmodellen ikke lenger er bærekraftig. En viktig årsak er at det fødes færre barn i Norge. Gjennomsnittsalderen i befolkningen er stigende, og det vil bli færre arbeidstakere bak hver pensjonist. Konsekvensene av dette er at vi i årene fremover vil ha færre ressurser til å levere offentlige tjenester til innbyggerne våre.

Nedenfor følger en nærmere beskrivelse av tre dimensjoner som på ulike måter belyser fremtidens press og begrensning på kommunens ressurser; befolkningsutviklingen, behovet for arbeidskraft og de økonomiske utsiktene.

Befolkningsutvikling

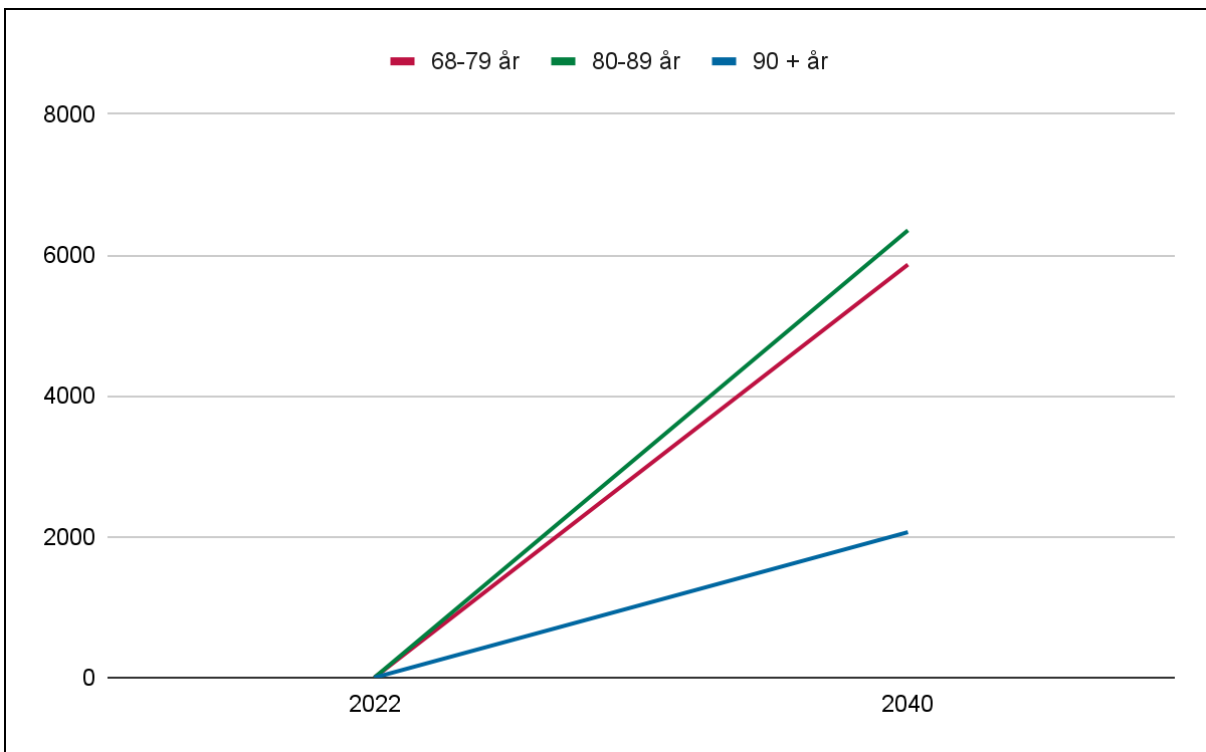
1. januar 2022 hadde Trondheim kommune 210 496 innbyggere, noe som utgjør i underkant av fire prosent av den totale befolkningen i Norge. Befolkningsveksten i 2021 var på 2 901 personer (1,4 prosent). Dette er lik veksten de ti siste årene, og betydelig høyere enn for landet som helhet og i de andre storbyene.

Figur 6-4. Befolkningsutvikling i Trondheim kommune (inkl. Klæbu) 2010-2022, og fremskrevet befolkning 2023-2040. Kilde: SSB og Trondheim kommune

Siden 2010 har Trondheim (inkl. Klæbu kommune) vokst med nesten 34 000 innbyggere, som tilsvarer en gjennomsnittlig årlig vekst på 1,5 prosent. Figur 2 viser befolkningsveksten fra 2010 til 2022, og befolkningsprognosen for kommunen frem mot 2040. Det forventes en årlig befolkningsvekst, men veksten forventes å avta gradvis gjennom perioden. Lavere befolkningsvekst forklares i hovedsak med lavere tilflytting til kommunen.

I fremtiden vil Trondheim, i likhet med landet, få en annen alderssammensetning av befolkningen. Figur 5 viser endringen i de eldste aldersgruppene fra i dag og frem mot 2040. Det vil i 2040 være vel 14 000 flere innbyggere over 67 år, sammenlignet med i dag. Det er spesielt innbyggere over 80 år som har høy etterspørsel etter offentlige tjenester, og det er størst prosentvis vekst i aldersgruppen over 80 år.

Figur 6-5 Befolkningen per 1. januar 2022 og fremskrevet befolkning 2040 fordelt på de eldste aldersgruppene. Kilde: SSB og Trondheim kommune

Den endrede demografiske sammensetningen, med en betydelig større andel eldre, gir konsekvenser for ressursbehovet og ressursfordelingen. Hvordan dette skal og kan løses er den største utfordringen i årene fremover.

Teknisk beregningsutvalg for kommuner og fylkeskommuner har beregnet den årlige merutgiften som følger av demografisk endring frem mot 2040. Dette er tall for kommunesektoren, og mesteparten av de demografiske kostnadene skyldes kommunale tjenester, spesielt til den eldre aldersgruppen. I 2030 er kostnaden beregnet til omtrent fire milliarder kroner, og i 2036 rundt fem milliarder kroner. Dette er altså kostnader som ikke fører til et bedre tjenestetilbud, eller nye tjenester, men er kun en opprettholdelse av dagens nivå for de største tjenestesektorene.

Behovet for arbeidskraft

Den demografiske utviklingen er hoveddriveren i hvordan behovet for kommunale tjenester forventes, og dermed også hvordan etterspørselen etter arbeidskraft vil utvikle seg.

KS har beregnet at antall årsverk i kommunesektoren (fylker og kommuner) må øke med om lag 46.500 frem mot 2031 for å kunne tilby samme nivå på tjenestene den nærmeste tiårsperioden. For Trondheim vil dette anslagsvis bety en vekst i årsverk på 1500 årsverk frem mot 2031.

I forslaget til HØP 2023-2026 øker driftsutgiftene med vel 800 millioner kroner, hvorav befolkningsveksten utgjør i overkant av 500 millioner kroner (63 %). Det er helse- og omsorgstjenestene som drar av gårde med en stor del av denne veksten - beregnet til om lag 340 millioner kroner. Barnehageområdet trenger knapt 100 millioner kroner, mens skoleområdet vil ha et noe lavere behov for ressurser ut fra antatt befolkningsutvikling i perioden.

Endringene i befolknings sammensetningen i årene fremover vil føre til betydelige endringer i kommunenes ressursfordeling. En stigende andel vil gå til helse og omsorgstjenestene.

Det er to store spørsmål som reiser seg: Hvordan skaffe den arbeidskraften som trengs, og hvordan finansiere?

De økonomiske utsiktene blir nærmere beskrevet nedenfor med en grunnleggende antakelse om at vi går inn i trangere tider. En kanskje større utfordring er tilgangen på arbeidskraft.

Kommunesektoren hadde i 2021 knapt 500 000 ansatte. KS har beregnet at antallet må øke med om lag 60 000 frem mot 2031. Økningen er like stor for helse- og omsorgssektoren, da det også er redusert behov for ansatte i noen sektorer, spesielt undervisning. For å kunne finne ut noe om hvor mange som faktisk må rekrutteres inn i kommunesektoren må det tas hensyn til turnover, altså at ansatte slutter. Det er gjort anslag på at det i gjennomsnitt må rekrutteres inn om lag 60 000 ansatte per år. Behovet for rekruttering er stigende utover i perioden.

Det er viktig å understreke usikkerheten i tallene som er presentert ovenfor da det er mange faktorer som spiller inn i anslag, både på tjenestebehov og når det gjelder behovet for arbeidskraft. Det som imidlertid er sikkert er at vi står overfor store utfordringer, og at dette må løses gjennom betydelig omstilling i hvordan kommunen løser sine velferdsoppdrag.

Økonomiske utsikter

I perspektivmeldingen har regjeringen pekt på følgende samfunnsøkonomiske utfordringer i årene fremover:

- Utgiftene øker, men inntektsveksten henger ikke med
- Utfordringene blir større på lengre sikt
- Vi skal gjennomføre det grønne skiftet
- Vi må skape vekst i privat sektor
- Flere må komme i jobb
- Mer ut av ressursene i offentlig sektor

Dette sa finansminister Vedum om de økonomiske utsiktene i et foredrag for Oslo Handelsstands Forening 11. januar 2022:

“I de ti årene frem til 2019, var det et handlingsrom på om lag 17 mrd. kroner i gjennomsnitt per år, etter at økende aldersdrevne utgifter til sykehus og kommuner var betalt, som kunne brukes på nye satsinger i statsbudsjettet.

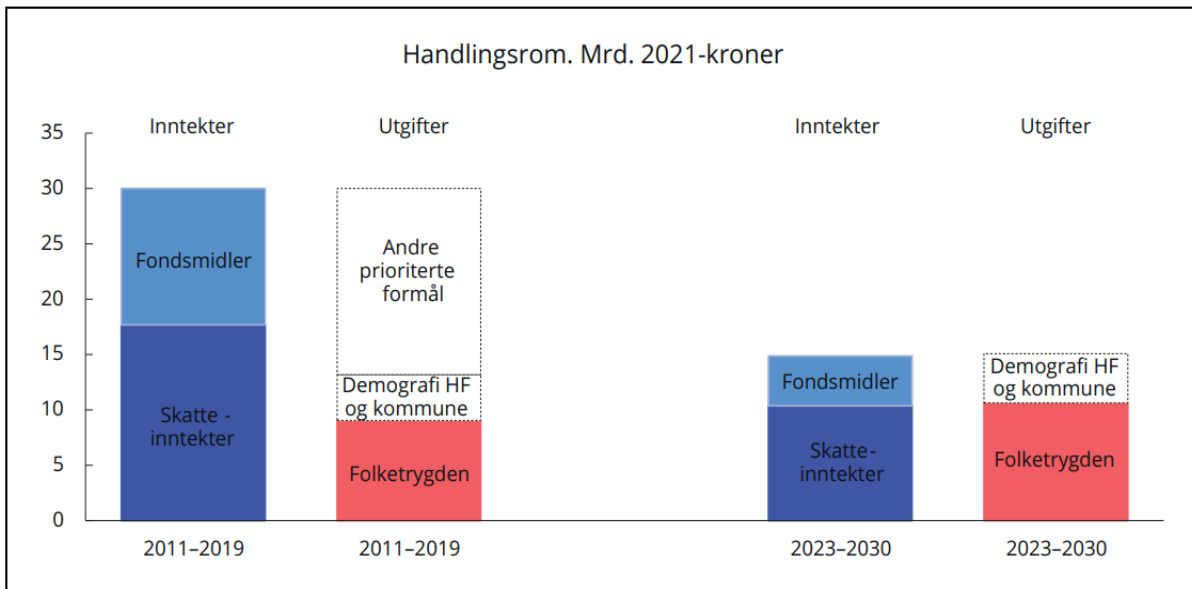
I årene frem mot 2030 rekker veksten i statens inntekter akkurat til å dekke økte utgifter i folketrygden og aldersdrevne utgifter i sykehus og kommuner. Det vil si at det i praksis er et handlingsrom på null i gjennomsnitt per år.

Et handlingsrom i finanspolitikken for å gjennomføre ny politikk og gi mer til prioriterte formål må da skapes ved at det kuttes på andre områder, eller at en øker skattene.”

I løpet av 2022 er de økonomiske utsiktene forverret. Vi opplever en betydelig prisvekst, og rentenivået er stigende i en hurtigere takt enn tidligere forventet.

For Trondheim kommune betyr dette at nye satsinger må følges opp med mer effektiv ressursbruk og omprioriteringer. Dette må legges til grunn både i arbeidet med handlings- og økonomiplan, og andre planer i årene fremover.

Figuren nedenfor er fra Perspektivmeldingen og er et anslag på hvordan statens økonomiske handlingsrom forventes i perioden 2023-2030, sammenlignet med 2011-2019. Den viser at prognosene for vekst i inntektene er omtrent lik vekst i kostnader til demografi og folketrygden. For å prioritere nye formål må vi derfor bruke pengene vi har på en bedre måte.

Figur

6-6: Anslått årlig vekst i strukturelle skatte- og avgiftsinntekter, vekst i bruk av olje- og fondsinntekter, folketrygden og demografidrevne kostnader i helseforetakene og kommunesektoren. Mrd. 2021-kroner. Kilde: Perspektivmeldingen

Forslag til endring av inntektssystemet

Et eget utvalg har lagt frem forslag til endring av inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner, ([NOU 2022:10 Inntektssystemet for kommunene](#)). Utvalget foreslår endringer i de regionalpolitiske tilskuddene, kostnadsnøkkelen, tilskuddet som fordeles per grunnskole og skatteelementene. Dersom utvalgets forslag gjennomføres uten endringer vil Trondheim kommune få høyere inntekter i 2024 enn lagt til grunn for forslaget til økonomiplan. Regjeringen har varslet at den vil vurdere endringer i inntektssystemet for kommunene i kommuneproposisjonen for 2024, som legges fram våren 2023. Det er umulig å si hvilke endringer regjeringen vil foreslå i inntektssystemet fra og med 2024. Når vi har beregnet anslag på hvor mye Trondheim kommune vil få i frie inntekter i perioden 2024-2026 har vi derfor lagt dagens inntektssystem til grunn.

Eiendomsskatt

Eiendomsskatt skal utskrives med grunnlag i nye eiendomstakster fra og med 2023. Kommunedirektøren er i ferd med å slutføre arbeidet med å takserer all eiendom i kommunen. Frist for utskriving av eiendomsskatt for 2023 er 1. mars 2023. I dette forslaget til handlings- og økonomiplan og budsjett er skattesats og bunnfradrag foreslått med grunnlag i et foreløpig skattegrunnlag og inntektsmålet i budsjettet. Kommunedirektøren vil legge frem en egen sak på nyåret med forslag til endelig skattesats og bunnfradrag når takseringen er ferdig. Det henvises til kapittel 11 for mer utfyllende informasjon.

6.4 Oppsummering

Ut fra gjennomgangen ovenfor vil disse utfordringene prege kommunen i årene framover:

- Stort behov for å styrke levekårene til deler av befolkningen gjennom bedre og mer koordinerte kommunale tjenester, og samhandling med innbyggerne
- Befolkningsutvikling med sterk vekst i antallet eldre
- Nasjonale økonomiske utsikter er mer usikre, noe som også har konsekvenser for kommunene
- Krav og forventninger til at trondheimssamfunnet skal utvikles i en enda mer bærekraftig retning. Både gjennom den fysiske byutviklingen og klimavennlig ressursbruk.
- Utviklingen av Trondheim skjer tettere på innbyggerne og bydelene, forankret i verdier, prinsipper og metoder for moderne innbyggerinvolvering
- Utvikle kommunen som organisasjon ved å styrke arbeidsmiljøet og evnen til omstilling

6.5 Mål

Mål bruker vi for å motivere og styre organisasjonens aktivitet i riktig retning, samt å skape et grunnlag for fremtidig evaluering og læring. Utfordringer organisasjonen har legges til grunn for målutforming.

Trondheim kommune har overordnede mål nedfelt i kommuneplanens samfunnsdel (KPS). Disse, sammen med de tre dimensjonene som utgjør fundamentet for FN's bærekraftsmål, utgjør målstrukturen for Trondheim kommune.

Målstruktur:

Bærekraftsmålene	→ Hovedmål	→ Delmål	→ Strategier
Utgangspunkt for all kommunal planlegging	Her skal Trondheim være i 2032!	Ulike delmål for å oppnå hovedmålet	Dette må vi gjøre for å komme dit!

6.6 Strategier og tiltak

Vi har ovenfor redegjort for kommunens overordnede utfordringer de kommende årene.

Alle handlinger som beskrives i dette avsnittet har som utgangspunkt å skape gode forutsetninger for å lykkes enda bedre på alle områder i kommunen. Det som presenteres her handler mye om system- og metodeutvikling, og mindre om tiltak i den enkelte tjeneste. Eksemplene som trekkes frem viser hvordan system- og metodeutvikling har praktiske konsekvenser for å løse utfordringer, både på tvers av sektorer og på bydelsnivå. De strategiske hovedgrepene brukes som utgangspunkt i fremstillingen.

Tjenesteutvikling (tverrsektoriell prosjekter)

Oppvekstreformen

Oppvekstreformen trådte i kraft 1. januar 2022. Intensjonene i reformen er å bruke ressursene på arenaer der barn og unge lever sine liv. Helsefremmende og forebyggende arbeid er sentrale prinsipper i reformen, som skal bidra til at flere barn og unge kan vokse opp med sin familie og i sitt nærmiljø. Barn og unge som er plassert utenfor hjemmet, og barn og unge med store helseutfordringer i Helse og avlastningstjenesten for barn og unge (HABU), har omfattende behov og rettigheter som kommunen er pliktig å møte og etterleve. Samtidig krever realisering av oppvekstreformen at kommunen går aktivt inn for løsninger som kan settes inn tidlig for å forebygge uønsket utvikling. For å få til dette er det avgjørende at kommunen, og spesielt oppvekst og utdanning, ivaretar barn og unge som lever i de mest utsatte livssituasjoner. Det krever at tjenestene jobber mer målrettet i det forebyggende og helsefremmende arbeidet.

For skole og barnehage betyr dette at det sikres kompetanse innen ulike problematikker som f.eks traumesensitivitet og utenforskap til det beste for barnet på sin barnehage eller nærskole.

I dag er store ressurser bundet opp til få barn med store behov. Det gir kommunen mindre handlingsrom til å styrke forebyggende og helsefremmende tjenester, slik det blir pekt på i oppvekstreformen. En utfordring for Trondheim kommune blir da å vurdere om ressursene vi bruker på få kan brukes på mange slik at alle blir ivaretatt og ressursene blir utnyttet på en mer hensiktsmessig måte.

0-24

Sammen med tre kommuner i Trøndelag, Frøya, Namsos og Nærøysund, jobber Trondheim kommune og Statsforvalteren i Trøndelag for å bedre tjenestene til utsatte barn og unge, og deres familier. Målet med 0-24 samarbeidet er å hindre utenforskap og sikre tidlig hjelp og koordinerte tjenester til denne gruppen.

I dette pilotprosjektet har staten slått sammen fem ulike tilskuddsordninger og innsatser mot barn og unge og deres familier til et større og samlet tilskudd. Statsforvalteren har koordineringsansvaret for pilotprosjektet i Trøndelag.

Gjennom innbyggernes modell prøver pilot for programfinansiering 0-24 ut nye måter å hjelpe ungdom og lavinntektsfamilier med det de selv sier at de trenger for å få et bedre liv og høre til i fellesskapet. Det er satt av 20 millioner kroner i perioden 2021-2023, og pengene skal gå direkte til innbyggerne. Som følge av covid, og større tildeling over statsbudsjettet enn antatt, er piloten forlenget ut 2023. Mer informasjon finner dere [her](#).

Program for bærekraftige helse- og velferdstjenester

Samfunnet vil de kommende 20 årene stå overfor demografiske endringer som vi aldri tidligere har opplevd. Vi blir stadig flere eldre med økte behov for tjenester, samtidig som det blir færre i yrkesaktiv alder. Helse- og velferdstjenestene møter nye behov og økte forventninger som utfordrer både økonomisk bærekraft og prinsippet om rettferdig fordeling av fellesskapets ressurser. Skal vi lykkes med å tilpasse oss til ny virkelighet må omstillingen starte nå. Vi vet hva som må gjøres.

For å få en struktur, og sikre at vi oppnår målene, er arbeidet organisert som prosjekter i *Program for bærekraftige helse- og velferdstjenester*. Programmet handler både om å strukturere nye måter å jobbe på, og å stimulere til nytenkning innenfor hele tjenesteområdet. Kommunedirektøren foreslår å bruke 20 millioner kroner årlig i planperioden for å gjennomføre bærekraftstrategien i samarbeid med medarbeidere, innbyggere og eksterne samarbeidspartnere. Gjennom utvikling av nye arbeidsformer og økt bruk av teknologi, skal programmet sikre at vi klarer å effektivisere ressursbruken samtidig som vi leverer tjenester av god kvalitet.

Modernisering og teknologi

En viktig del av tjenesteutvikling handler om å utnytte nye teknologiske muligheter slik at de både er til samfunnets beste og oppleves som helhetlige for innbyggere og næringsliv. Det vil gi bedre brukeropplevelser, smartere og mer effektiv oppgaveløsning. Sterkere samhandling og koordinering av initiativ på digitaliseringsområdet innad i kommunen, og i samarbeid med Universitets- og høyskolesektoren, blir viktig framover for å oppnå disse målene. Parallelt med utviklingen av en datadrevet organisasjon øker behovet for å ivareta personvern og informasjonssikkerhet. Kommunedirektøren prioriterer derfor å styrke satsingen på digitalisering, personvern og informasjonssikkerhet.

Den vedtatte [Temaplan for teknologi og modernisering](#) skal legges til grunn for videre arbeid med digital transformasjon av vår organisasjon.

Områdesatsinger

Lademoen og Tempe/Sorgenfri er med bakgrunn i levekårsutfordringer prioritert for nye områdesatsinger. Satsingene er langsiktige utviklingsprosesser gjennom et statlig-kommunalt-lokalt partnerskap, og vil bygge på erfaringer fra Områdeløft Saupstad-Kolstad. De skal bygge på bydelenes styrker og muligheter.

I 2021-2022 har kommunedirektøren gjennomført et forprosjekt i bydelene. Det er innledet dialog og samarbeid med innbyggere og lokale aktører, samt de statlige samarbeidspartnerne Kommunal- og distriktsdepartementet og Husbanken. Fra 2023 vil programmene være i gjennomføringsfasen, med en varighet frem til 2031.

Tema for områdesatsingene er byutvikling med gode bo- og nærmiljøkvaliteter, bolig og sosial boligpolitikk, inkludering i helse, utdanning, oppvekstmiljø, samfunns- og arbeidslivsdeltakelse. Områdesatsingene inngår også i en felles FoUI- satsing (Forskning, utvikling og innovasjon) på sosial bærekraft og tjenesteinnovasjon.

Byutviklingsprosjekter

Trondheim forventes å ha 255 000 innbyggere i 2050. For å nå bærekraftsmål 11, som handler om å gjøre byer og lokalsamfunn inkluderende, trygge, robuste og bærekraftige, blir utviklingen på bydelsnivå, stadig

viktigere. "Byutviklingsstrategien - strategi for areal- og transportplanlegging i Trondheim fram mot 2050" viser hvordan vi kan skape en attraktiv og klimavennlig by gjennom å satse på lokalsentra med boliger, handel, service og kollektivholdeplasser. Samtidig må vi ta hensyn til bydelens egenart og spesielle forutsetninger. For å illustrere de lokale mulighetene er det nyttig å ta utgangspunkt i fire områder / eksempler (listen er ikke utfyllende).

Nyhavna

Nyhavna skal utvikles til en sentral, attraktiv og klimanøytral bydel, og utviklingen skal være miljømessig, sosialt og økonomisk bærekraftig. Den skal skje i tråd med føringene gitt i [Kommunedelplanen for Nyhavna](#) fra 2016, og de [10 strategiske virkemidler i Kvalitetsprogram for Nyhavna](#), samt [bylivsstrategien Piloter og Hendelser](#).

Økt boligbygging, unike kulturminner og opplevelser, styrking av kulturlivet, kunst og arkitektur, samt nye næringer og innovasjon, skaper grunnlag for en spennende bydel. Folkehelsen skal styrkes gjennom enda bedre tilgang til aktivitet og rekreasjon ved vannet og i nye grøntområder og offentlige rom, samt godt tilbud til gående og syklende.

Trondheim kommune er majoritetsseier i Nyhavna utvikling AS, og vil gjennom eierstyringen kunne påvirke utviklingen slik at kvalitetsprogrammets føringer for Nyhavna legges til grunn.

Sluppen

Sluppen er godt egnet for å nå mange av kommunens mål for en smart og bærekraftig utvikling. Kommunens og universitetets- og smartbyaktivitet er tilknyttet området, gjennom [EU-prosjektet +CityxChange](#) og [forskningscenteret ZEN](#). Kommunen har allerede investert i nytt helsehus og ny skole og det er [vedtatt en helhetlig kommunedelplan](#) for utbygging på Sluppen. Det viktigste grepet for å få ønsket byutvikling på Sluppen er at E6-Omkjøringsvegen legges i tunnel og at det etableres et kollektivknutepunkt i Holtermanns veg. Dette må detaljplanlegges av Statens vegvesen og Fylkeskommunen, men det er viktig at kommunen har en pådriverrolle for å sikre at målene for området nås. Tiltakene forventes finansiert gjennom henholdsvis Nasjonal Transportplan og Byvekstavtalen.

Elgeseter - bycampus og innovasjonsdistrikt

Elgeseter og området sørover vil i kommende periode videreutvikles som bycampus og innovasjonsdistrikt. Her er allerede i dag byens tettteste konsentrasjon av utdanning, forskning og innovasjon, med NTNU, St. Olavs hospital og SINTEF i spissen. Frem mot 2030 skal det investeres seks statlige milliarder for å samle NTNUs virksomhet i området. I tillegg planlegger NTNU, SINTEF, Studentsamskipnaden og flere andre private og offentlige aktører for egne utbygginger og økt aktivitet i området. Dere finner mer informasjon om Bycampus [her](#).

Midtbyen

Midtbyen representerer mye av den felles identiteten og den historiske kontinuiteten i Trondheim.

Fram mot nasjonaljubileet i 2030 vil kommunen samarbeide med byens næringsliv om et løft for Midtbyen, slik vi også gjorde i forbindelse med jubileet i 1997, ved å:

- Gjennomføre gatebruksplan for Midtbyen
- Gjennomføre områdeplan for nordøstre kvadrant i Midtbyen og områdeplan for Kjøpmannsgata
- Gjennomføre gateprosjektene i Olav Tryggvasons gate og Kongens gate
- Gjennomføre midlertidige sykkelprosjekter i Fjordgata og Søndre gate
- Bygge sykkelhotell og sykkelbokser
- Oppgradere byrommene Cicignons plass og Elsa Laula Renbergs plass
- Gjennomføre ulike tiltak for økt byliv i Midtbyen i samarbeid med næringslivet
- Utvikle bedre kunnskapsgrunnlag gjennom byromsundersøkelser og midtbyregnskap

For hver av de fire bydelene er det etablert fysiske møteplasser som fungerer som samlingssted og arena for kunnskapsdeling mellom kommunens ansatte, kunnskapsmiljøene, byens næringsliv og innbyggere:

- Bylab Nyhavna (Nyhavna)
- Lager11 (Sluppen)
- Bøker og Bylab (Elgeseter)
- Innovasjonstorget (Sentrum)

Kunnskaps- og kompetanseutvikling (Universitetskommune TRD3.0)

De samfunnsmessige utfordringene som Trondheim kommune står overfor må møtes med ny og oppdatert kunnskap og kompetanse som krever nyskaping og forskning om og i offentlig sektor. NTNU har gjennom sitt samfunnsoppdrag et ansvar for å utdanne relevante kandidater og drive med forskning og utdanning som bidrar til økt nyskaping i offentlig sektor. Universitetskommunen TRD3.0 formaliserer et strategisk samarbeid mellom Trondheim kommune og NTNU om gjensidig utvikling av prosjekter innenfor forskning, utdanning og nyskaping som er av felles interesse. Samarbeidet skal skape gode rutiner for et langvarig, faglig samarbeid mellom Trondheim kommune og NTNU.

I januar 2022 signerte Trondheim kommune og NTNU "Samarbeidsavtale 2022-2025 mellom Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet og Trondheim kommune for forlengelse av:

Universitetskommunen TRD3.0". Avtalen er en videreføring av tidligere avtale om Universitetskommunen TRD 3.0 (2018-2021), og viderefører et forpliktende og langsiktig samarbeid mellom Trondheim kommune og NTNU som skal resultere i kunnskap, nye og forbedrede tjenester, ny næringsvirksomhet i regionen, utvikling av kunst, kultur og teknologi for et bærekraftige samfunn.

Målområder for samarbeidet er forskning, utdanning, nyskaping og formidling og nasjonal modell. Ambisjoner og mål skal realiseres gjennom fem innsatsområder, som er Helse og omsorg, Oppvekst og utdanning, Byutvikling og kultur, Innovasjon og omstilling, og Unikom. For å støtte prioriteringen av nye samarbeidsaktiviteter, styrke muligheten for måloppnåelse, og skape et godt grunnlag for kommunikasjon av prosjektets intensjoner, er det utarbeidet en felles, overordnet handlingsplan som sier at mål og forventninger i TRD3.0 særlig skal ivaretas gjennom satsing innenfor tre hovedtema: Sosial bærekraft, Digital transformasjon og Tjenesteinnovasjon. Dere finner mer informasjon om Universitetskommune TRD3.0 [her](#).

7 Klimabudsjett

Bystyrets visjon er at Trondheim skal være en internasjonal foregangskommune for utvikling av gode klima- og miljøløsninger. I 2018 fikk Trondheim status av EU som fyrårnsby for energi- og klima med prosjektet +CityxChange. I 2021 ble Trondheim anerkjent som en global klimaleder av The Carbon Disclosure Project, som er verdens største plattform for rapportering på klimaomstilling i byer. Og i 2022 utpekte EU-kommisjonen Trondheim som én av 112 europeiske byer som skal arbeide for å bli klimanøytrale innen 2030.

Klimagassutslippene i byen fortsetter å gå ned, selv om Trondheim har størst netto befolkningsvekst av de norske storbyene. Bystyrets mål om ti prosent kutt i utslipp i 2020, sammenlignet med 2009, ble oppfylt med god margin. Utslppsframskrivingen i klimabudsjettet viser at målet om 30 prosent kutt i 2023 kan være innen rekkevidde, men at måloppnåelse er forbundet med stor usikkerhet.

Målet om 80 prosent kutt i klimagassutslippene innen 2030, sammenlignet med 2009, krever sterkere tiltak og virkemidler. Tempoet må trappes opp. Klimabudsjettet er viktig for målstyringen - det følger opp klimaarbeidet gjennom budsjettprosessen og rapporterer fremdrift som en del av den ordinære økonomirapporteringen gjennom året. Ansvar for å utvikle klimatiltak og koordinere klimaarbeidet er forankret i ledelsen, og prosessen er lagt opp deretter.

I tidligere klimabudsjetter har kommunedirektøren prioritert de tre sektorene som tilsammen står for tre-fjerdedeler av utslippene: **veitrafikk, anleggsmaskiner** og **energiproduksjon**. Denne prioriteringen videreføres.

Innenfor **veitrafikk** er det byvekstavtalen og arbeidet i Miljøpakken som legges til grunn. Målet er å redusere trafikkveksten ved å tilrettelegge for kollektivtransport, sykkel og gange. På denne måten forbedres bymiljøet og mobilitetstilbudet, samtidig som utslippene kuttes. Målet er å flytte gjenstående trafikk over til nullutslippsløsninger, og en egen ladestrategi er under utarbeiding for å lykkes med dette. I 2022 startet vi et arbeid med å bygge ut ladeinfrastruktur for gatelading, slik at også de som ikke har tilgang til hjemmelading får mulighet til å velge elbil. Denne satsingen er foreslått videreført i ny økonomiplanperiode. Tilskudd er fortsatt et viktig virkemiddel, og ordningen for å hjelpe borettslag og sameier til å bygge ut ladeinfrastruktur, samt ordningen for hjemmelading for taxi, foreslås videreført.

Omstillingen for nytte- og varetransport går mye tregere enn for personbiler. Viktige stimulerings tiltak er, som Bystyret vedtok ([25/21](#)), å innføre miljødifferensierte bomtakster. Det åpner for å kunne gi bomfritak for elvarebil og biogasskjøretøy, og i kombinasjon med å tilrettelegge for dedikert ladeinfrastruktur og energistasjoner vil det kunne bidra til at omstillingen i sektoren kan skyte fart. En ny tilskuddsordning for å støtte bedrifter med etablering av hurtiglading til lastebiler og andre tyngre kjøretøy blir lansert høst 2022.

Trondheim kommune har vedtatt en plan for egen omstilling som sier at alle lette kjøretøy skal skiftes ut til fordel for nullutslippskjøretøy innen 2023, og innen 2030 for tunge kjøretøy og maskiner. Det er foreslått en videreføring av ni millioner i årlige investeringsmidler for å dekke omstillingskostnadene fra fossile kjøretøy til nullutslippskjøretøy. Også som store innkjøpere av transporttjenester og varelevering har kommunen og andre offentlige aktører muligheten til å bruke klimakrav til å stimulere overgangen til nullutslippsløsninger innenfor transportsektoren.

Trondheim kommune er i front også når det gjelder det grønne skiftet innen **bygg og anlegg**. I storutbyggingene på Nidarvoll (2022) tok vi i bruk elektriske anleggsmaskiner og mobile batterikonteinere på byggeplassen. Med dette viste vi frem en nullutslippsløsning som inspirerer byggherrer både lokalt og nasjonalt. I klimabudsjettet er det foreslått å videreføre midlene som er avsatt til utslippsfrie bygge- og anleggsplasser med 80 millioner i økonomiplanperioden. I 2022 vedtok Kontaktutvalget for Miljøpakken et mål om utslippsfrie anleggsplasser for alle egne prosjekter innen 2025, noe som vil redusere utslippene ytterligere.

Også innenfor den tredje prioriterte sektoren, **energiproduksjon**, er det fremgang. Karbonfangst på forbrenningsanlegget på Tiller er av avgjørende betydning for at vi skal nå våre utslippsmål. Arealbehovet for et slikt anlegg er tydeliggjort i sak [164/22](#) (formannskapet). Statkraft Varme vil i løpet av høsten 2022 ferdigstille en helhetlig analyse av verdikjeden fra fangst til et permanent lager i Nordsjøen. Analysen vil danne grunnlaget for om, og i tilfelle hvordan, Statkraft Varme skal realisere et karbonfangstanlegg. Det vil i løpet av økonomiplanperioden være nødvendig å etablere en finansieringsmodell for investering og drift av anlegg for karbonfangst fra avfallsforbrenning.

Trondheim som klimaspyspiss

Klimaarbeidet skal gjennomsyre måten Trondheim kommune jobber på. I den kommende arealdelen til kommuneplanen (KPA) blir kommunens rolle som planmyndighet løftet frem, spesielt med tanke på hvordan rollen kan utnyttes for å oppnå utslippsreduksjoner og styrke byens evne til å tåle klimaendringene vi vet vil komme. I 2022 vedtok bystyret en temaplan for klimatilpasning, og noen sentrale tiltak fra denne blir foreslått implementert i KPA.

Gjennom bevisst og systematisk arbeid med innkjøp, forbruk og ombruk bidrar Trondheim kommune til å redusere klimagassutslipp også utenfor kommunegrensene; utslipp vi ikke direkte rår over, men som likevel er en del av vårt samlede klimafotavtrykk. Eksempler på dette er videreføring av prosjektet gjenbruk av byggematerialer, og at arbeidet med å realisere bystyrets ambisjoner om å halvere matsvinn i egen organisasjon har startet. En revidert miljøstrategi for kommunens eksisterende og planlagte formålsbygg og -anlegg vil legges frem for behandling høsten 2022 med mål om å iverksette strategien i 2023. Det skal også utarbeides en ny anskaffelsesstrategi som skal bidra til at Trondheim kommune i enda større grad skal kunne bruke innkjøp som strategisk virkemiddel for å styrke det grønne skiftet.

Klimabudsjettet er et styringsverktøy for å gjennomføre visjon, strategier og mål som bystyret har vedtatt i klimaplanen. Arbeidet med å revidere klimaplanen er påbegynt med mål om å legge den frem for bystyret i 2023. Arbeidet kan følges på nettstedet klimat trondheim.no. I 2022 ble Trondheim valgt ut til å være med i EUs storsatsing - 112 klimanøytrale byer innen 2030. Både planprogrammet for revidering av klimaplanen og rammen for EU-satsingen på 112 klimanøytrale byer legger stor vekt på å involvere innbyggere og næringsliv i utarbeidelse av klimatiltak, sikre en rettferdig omstilling og utvikling av nye og innovative klimavirkemidler. Kommunedirektøren ser et stort potensiale for gode synergier ved å se arbeidet med klimaplanen, EU-satsingen og klimabudsjettet i sammenheng.

Risiko, barrierer og muligheter

For at Trondheim kommune skal nå overordnede klimamål, må vi gjennomføre en omstilling som vil påvirke alle aspekter ved måten vi lever på. Omstillingen medfører risiko. Fysisk risiko knyttes til fysiske klimaendringer som ekstremvær, tørke og havnivåstigning. Mer relevant i denne sammenhengen er overgangsrisiko, det vil si risiko og muligheter som oppstår som et resultat av overgangen til nullutslippssamfunnet. Spesielt kan omstillingen innebære økte kostnader og økonomiske konsekvenser, noe som betyr at risikoen i stor grad er finansiell. Risiko og muligheter vil variere avhengig av i hvilken grad klimaomstillingen lykkes.

Næringslivet står overfor en omfattende omstilling der både små, mellomstore og store bedrifter må ta store veivalg. En omstilling som vil innebære å investere i nullutslippsteknologi, innføre styringsverktøy som klimagassregnskap og klimabudsjett, og knytte til seg klimakompetanse med mere. Risikoen ved å ikke omstille er tapt konkurransevne, og motsatt ligger det muligheter i å oppnå konkurransefortrinn ved å omstille.

De ytre rammebetingelsene for en vellykket klimaomstilling er satt under ytterligere press med krig i Europa og økende ekstremvær. Økte drivstoff-, mat-, material- og strømpriser påvirker rammevilkårene for både den enkelte innbygger, næringslivet og det offentlige. Tilgang på ny teknologi og utslippsfrie innsatsfaktorer blir stadig mer begrenset. Det er derfor viktigere enn noen gang at Trondheim kommune opptrer forutsigbart, tydelig og transparent i sine prioriteringer og innkjøp. Det vil kunne gi markedet trygghet til å prioritere langsiktig for å tilpasse seg nye rammebetingelser.

På sikt vil overordnede føringer som EUs taksonomi, økt kvotepris, CO₂-avgift og mulig karbontoll, gjøre det dyrere å slippe ut CO₂. Motsatt vil tradisjonelle utslippsbaserte innsatsfaktorer som diesel, stål og betong fortsette å øke i pris. Dette gir en betydelig økonomisk risiko ved å ikke omstille seg. Mulighetsrommet ligger i økt konkurransekraft og bærekraftig byutvikling.

En annen barriere som begrenser mulighetene for en vellykket klimaomstilling ligger i kommunenes begrensede rolle som myndighetsutøvere. Dette gjelder spesielt muligheten til å innføre effektive klimatiltak. Eksempler på dette er plan- og bygningsloven (PBL) og energiloven. For at Trondheim kommune skal nå klimamålene er det nødvendig at kommunene får handlingsrom i PBL til å stille klimakrav i reguleringsbestemmelsene. Videre må energiloven åpne for fleksibel produksjon og distribusjon av strøm. En videreføring av dagens lovverk er et stort hinder for oppnåelse av klimamål og en vellykket omstilling.

7.1 Mål og indikatorer

Trondheims klimamål og indikatorer bygger på mål to i kommuneplanens samfunnsdel: Trondheim skal være en bærekraftig by, der det er lett å leve miljøvennlig.

7.2 Klima og FNs bærekraftsmål

Klimabudsjettet er et godt verktøy for systematisk oppfølging av FNs bærekraftsmål. Det mest nærliggende bærekraftsmålet er mål 13, stoppe klimaendringer. Et kommunalt klimabudsjett er i seg selv et metodisk bidrag til å strukturere lokalt klimaarbeid, og på den måten bidra til å oppfylle delmål 13.2 "innarbeide tiltak mot klimaendringer i politikk, strategier og planlegging".

	<p>Mål 13 Stoppe klimaendringene Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem. Klimabudsjettets "budsjettering av utslipp" i retning av et bærekraftig nivå, i tråd med FNs klimapanelens anbefalinger, er en anerkjennelse av behovet for store utslippsreduksjoner frem mot 2030. For å lykkes med dette må klimaarbeidet også støtte opp om FNs bærekraftsmål.</p>
	<p>13.2) <i>Innarbeide tiltak mot klimaendringer i politikk, strategier og planlegging på nasjonalt nivå</i></p>

Klimabudsjettet er også en erkjennelse av at klimaarbeidet må skje på tvers av sektorer, og er derfor ikke knyttet opp mot et spesifikt tjenesteområde i handlings- og økonomiplanen. I så måte berører klimaarbeidet flere andre bærekraftsmål, inkludert mål 7, Ren energi til alle, mål 11, Bærekraftige byer og mål 12, Ansvarlig forbruk og produksjon. Klimamålene for Trondheim by kan dessuten ikke nås av Trondheim kommune alene, derfor står mål 17 om samarbeid sentralt.

	<p>Mål 7 Ren energi til alle Ren energi er en forutsetning for en bærekraftig framtid. Ny teknologi gir spennende muligheter for lokal produksjon og distribusjon av energi, inkludert lagring og utveksling av energi.</p>
	<p>7.2) <i>Innen 2030 øke andelen fornybar energi i verdens samlede energiforbruk betydelig</i></p>
	<p>7.a) <i>Innen 2030 styrke det internasjonale samarbeidet for å lette tilgangen til forskning og teknologi på området ren energi, inkludert fornybar energi, energieffektivisering og avansert og renere</i></p>

 	<p>teknologi for fossilt brensel, og fremme investeringer i energiinfrastruktur og teknologi for ren energi</p>
<p>11 BÆREKRAFTIGE BYER OG SAMFUNN</p> 	<p>Mål 11 Bærekraftige byer Byer står for over halvparten av de årlige, menneskeskapte klimagassutslippene. Slik er byer avgjørende for gjennomføringen av effektive klimaløsninger. Med et klima i endring vil dessuten en bærekraftig by være en klimarobust by, både med tanke på de fysiske effektene av klimaendringer og den overgangsrisikoen som følger med en omstilling til lavutslippssamfunnet.</p> <p>11.2) <i>Innen 2030 sørge for at alle har tilgang til trygge, lett tilgjengelige og bærekraftige transportsystemer til en overkommelig pris, og bedre sikkerheten på veiene, særlig gjennom utbygging av offentlige transportmidler og med særlig vekt på behovene til personer i utsatte situasjoner, kvinner, barn, personer med nedsatt funksjonsevne samt eldre</i></p> <p>11.3) <i>Innen 2030 oppnå en mer inkluderende og bærekraftig urbanisering med mulighet for en integrert og bærekraftig bosettingsplanlegging og -forvaltning som gir medbestemmelse i alle land</i></p>
<p>12 ANSVARLIG FORBRUK OG PRODUKSJON</p> 	<p>Mål 12 Ansvarlig forbruk og produksjon Å etablere ansvarlige forbruksmønstre, for eksempel gjennom innkjøp og gjenbruk, og ivareta klimahensyn i energiproduksjon og -bruk er nødvendige forutsetninger for å lykkes.</p> <p>12.5) <i>Innen 2030 redusere avfallsmengden betydelig gjennom forebygging, reduksjon, materialgjenvinning og ombruk</i></p> <p>12.7) <i>Fremme bærekraftige ordninger for offentlige anskaffelser, i samsvar med de enkelte landenes politikk og prioriteringer</i></p>
<p>17 SAMARBEID FOR Å NÅ MÅLENE</p> 	<p>Mål 17 Samarbeid for å nå målene Trondheim kommune må fortsette å samarbeide med byens næringsliv, forskningsmiljøer og innbyggerne for å nå klimamålene.</p> <p>17.17) <i>Stimulere til og fremme velfungerende partnerskap i det offentlige, mellom det offentlige og det private og i det sivile samfunn som bygger på partnerskapenes erfaringer og ressursstrategier</i></p>

7.3 Trondheims energi- og klimamål

Trondheims energi- og klimamål ble vedtatt i kommunedelplan: energi og klima i 2017 (BSS [76/17](#)), og justert av bystyret i sak om klima- og naturkriseforståelse (BSS [140/19](#)) og i forbindelse med behandling av klimabudsjett 2021 (BSS [246/20](#)). De ti målene virker innenfor fem tematiske målområder: direkte klimagassutslipp; energi; levemåter; klimatilpasning og Trondheim som arena for klimavennlig nærings- og teknologiutvikling.

De operative målene er oppsummert i tekstboksen “Trondheims vedtatte energi- og klimamål” sammen med hovedindikatorene for hvert mål. Målene 2, 2a og 5 handler om reduksjon i direkte klimagassutslipp i Trondheim. Relevante tiltak for disse målene finner man i tabell 7.2 og tabell 7.3 i klimabudsjettets handlingsdel, og er knyttet til utslippsrammen. Tiltak som er knyttet til andre energi- og klimamål har i hovedsak ikke virkning på de direkte klimagassutslippene og er omtalt i tabellene 7.4 og 7.5.

Trondheims vedtatte klimamål

Mål for bysamfunnet	Indikator
1. I 2020 er Trondheim et forbilde og en samarbeidsarena for grønn verdiskaping og utvikling av klimavennlige teknologi og levemåter	Under utvikling
2. I 2020 er de direkte klimagassutslippene i Trondheim redusert med 10 prosent i forhold til 2009	Tonn CO2ekv/år
2a. I 2023 er de direkte klimagassutslippene i Trondheim redusert med 30 prosent i forhold til 2009 *	Tonn CO2ekv/år
3. I 2025 er Trondheim robust for å møte framtidige klimaendringer	Under utvikling
4. I 2030 er stasjonær energibruk i bygg og anlegg på samme nivå som i 2013 (ca 3,5 TWh). Dette tilsvarer en 20 % reduksjon i forbruk per person	TWh
5. I 2030 er de direkte klimagassutslippene redusert med 80 prosent i forhold til 2009	Tonn CO2ekv/år

Tiltak knyttet til mål tre, *klimatilpasning*, inngår foreløpig ikke i klimabudsjettet. Temaplan for klimatilpasning ble vedtatt i februar 2022 og det må vurderes om klimatilpasningstiltak skal tas inn i framtidige klimabudsjett og/eller følges opp gjennom andre styringsverktøy.

Mål for egen virksomhet	Indikator
6. Trondheim kommune skal starte innfasingen av klimanøytral kjøretøypark for tyngre kjøretøy så snart de er tilgjengelige	Andel nullutslipps- eller fossilfrie tyngre kjøretøy
7. I 2020 er energiforbruket i egen virksomhet redusert med 7 prosent i forhold til 2017	KWh/m2
8. Ved rullering av planen i 2020 fastsettes måltall for indirekte utslippskutt.	n/a
9. Klimafotavtrykket til alle investeringsprosjekter i Trondheim kommune skal reduseres med minimum 30 prosent i forhold til sammenlignbare referanser i bygg og tekniske anlegg.*	CO2ekv/år
10. I 2030 er Trondheim kommune en nullutslippsvirksomhet	CO2ekv/år

*Alle mål er vedtatt i sak om *Kommunedelplan: energi- og klima 2017-2030* (BSS [76/17](#)) med unntak av mål 2a, vedtatt av bystyret i sak [140/19](#), og mål 9 revidert i bystyret sak [140/19](#)

Klimaplanens mål knyttet til energiforbruk i egen bygningsmasse har 2020 som mållår. Målet foreslås videreført fram til revidert klimaplan er på plass i 2023 med et operativt mål om 2 prosent besparelse per år inntil ny plan er vedtatt.

Indikatorer og rapportering

Statusrapportering på Trondheims energi- og klimamål og tilhørende indikatorer skjer i årsberetningen. Hovedindikatorene for Trondheims energi- og klimamål står sammen med målene ovenfor. For noen tiltak foregår det et arbeid med å etablere egnede indikatorer, herunder:

- **Mål 1:** Gjennom prosjektet 'veikart for grønn konkurransekraft' samarbeider Trondheim kommune med blant andre SINTEF og Trøndelag fylkeskommune om å "finne gode, målbare og relevante indikatorer for grønn verdiskaping"
- **Mål 3:** Det er utviklet et sett indikatorer for klimatilpasning. Trondheim kommune planlegger nå å teste ut indikatorene og å integrere noen av disse i framtidige klimabudsjett

Hovedindikatoren for utslippsmålene (mål 2, 2a og 5) er klimagassutslipp i Trondheim målt i CO₂-ekvivalenter. Oppdaterte tall for klimagassutslipp i kommunene leveres imidlertid fra Miljødirektoratet med ett års forsinkelse. Indikatorene presentert i tekstboksen "Tilleggsindikatorer for utslippsmål" skal brukes til å følge med på utviklingen av de viktigste utslippskildene - veitrafikk, energiforsyning og annen mobil forbrenning - i påvente av utslippstallene fra Miljødirektoratet.

Utslippssektor	Indikatorer	Kilde
Veitrafikk	% innblanding av biodrivstoff i bensin- og diesel	Miljødirektoratet
	% endring i årlig trafikkarbeid i Trondheim	Trafikkindeks/ Statens vegvesen
	% nullutslippskjøretøy i bilparken i Trondheim	OFV
	Drivstofforbruk i bybussene i Trondheim	AtB
Energiforsyning	% av fjernvarmeproduksjon med naturgass og mineralolje	Norsk fjernvarme
	Totalproduksjon av fjernvarme/Tonn brent avfall	Norsk fjernvarme/ Statkraft Varme
Annen mobil forbrenning	Andel av Trondheim kommunes bygge- og anleggsprosjekter gjennomført med bruk av fossil- eller utslippsfrie løsninger	Trondheim kommune

Status for gjennomføring av tiltak er integrert i den ordinære økonomirapporteringen to ganger i året, med egne indikatorer for enkelte tiltak.

Klimagassutslipp i Trondheim

De direkte klimagassutslippene i Trondheim er i underkant av en halv million tonn CO₂ ekvivalenter (CO₂-ekv) årlig. Dette tilsvarer omtrent 2 tonn CO₂-ekv per innbygger. Utslippene er fordelt i 8 sektorer og videre i flere undersektorer eller kilder, slik det fremgår av figur 7.1. Hovedkilden for Trondheims klimagassregnskap er Miljødirektoratets publisering [Utslipp av klimagasser i kommuner](#). For mer informasjon om hvordan klimagassregnskapet er beregnet i klimabudsjettet se kommunedirektørens notat [Beregningsgrunnlag for klimabudsjett 2023](#).

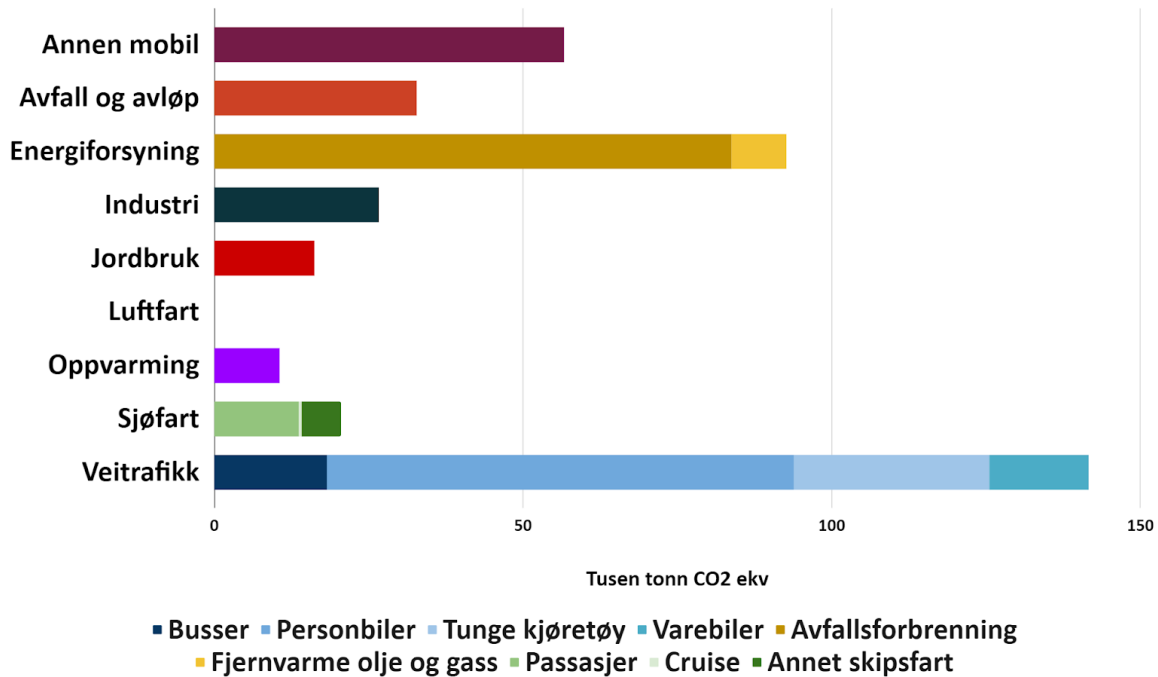
Cirka tre fjerdedeler av klimagassutslippene i Trondheim stammer fra kun tre sektorer:

- Veitrafikk står for omtrent en tredjedel av klimagassutslippene i Trondheim. Denne sektoren er fordelt i kildene personbiler, busser, lastebiler og varebiler.
- Energiforsyning fra fjernvarmeproduksjon utgjør omtrent en fjerdedel av de samlede klimagassutslippene i Trondheim. Mesteparten av disse utslippene kommer fra forbrenning av avfall. Alternativet til forbrenning - deponering - er ikke lengre tiltatt og hadde ført til betraktelig høyere klimagassutslipp på sikt. Likevel er avfallsforbrenning Trondheims største punktutslipp

- Annen mobil forbrening står for en femtedel av utslippene i Trondheim. Her inkluderes alt av ikke-veigående maskiner som går på avgiftsfri diesel - for eksempel anleggsmaskiner og traktorer.

Andre sektorer som bidrar til Trondheims klimagassregnskap er industri - med hovedbidraget fra Rockwool på Ranheim -, oppvarming i boliger og næringsbygg, jordbruk og sjøfart. Det er noen sektorer og utslippskilder som foreløpig ikke er inkludert i klimagassregnskapet, for eksempel togtrafikken og motorsykler. Trondheim kommune er én av noen få foregangskommuner som sitter i direktoratets kontaktgruppe for videreutvikling av klimagassregnskapet.

Figur 7-1 Klimagassutslipp i Trondheim i 2020 (Kilde, Miljødirektoratet)

Utslippsrammen

Utslippsrammen er kjernen i klimabudsjettet. I utslippsrammen settes det grenser for utvikling av klimagassutslipp, og beskrives tre ulike scenarier for utvikling i klimagassutslipp i Trondheim:

- **Referansebanen** - er et scenario som viser hva som vil skje framover hvis det ikke gjennomføres flere tiltak ("fortsette som før"). Referansebanen er hovedsakelig basert på iverksatt nasjonal politikk. Det er ut i fra referansebanen utslippsreduksjoner fra nye tiltak blir beregnet.
- **Tiltaksbanen** - viser hvordan tiltakene omtalt i klimabudsjettets tabell 7.2 vil bidra til å redusere klimagassutslippene i økonomiplanperioden. Det er disse tiltakene som vil redusere direkte klimagassutslipp i Trondheim, og som kommunedirektøren har beregnet en kvantifisert effekt av. Tiltaksbanen for hvert år er beregnet ved å trekke den samlede effekten av klimatiltakene i tabell 7.2 fra utslippsnivået i referansebanen.
- **Målbanen** - er et scenario basert på bystyrets mål for utslippsreduksjoner i 2023 og 2030. Utslippsmålene ligger til grunn for denne utslippsbanen, i kombinasjon med noen ambisiøse scenarier for utvikling innenfor de ulike utslippssektorene. På denne måten utgjør målbanen et årlig utslippstak for de samlede klimagassutslippene i økonomiplanperioden og videre fram til 2030.

Grunnlaget for utslippsberegningene er usikkert, og den reelle utviklingen vil mest sannsynlig avvike fra scenariene beskrevet her. Utslippsrammen gir likevel et viktig rammeverk for å kunne jobbe målrettet med klimatiltak i Trondheim.

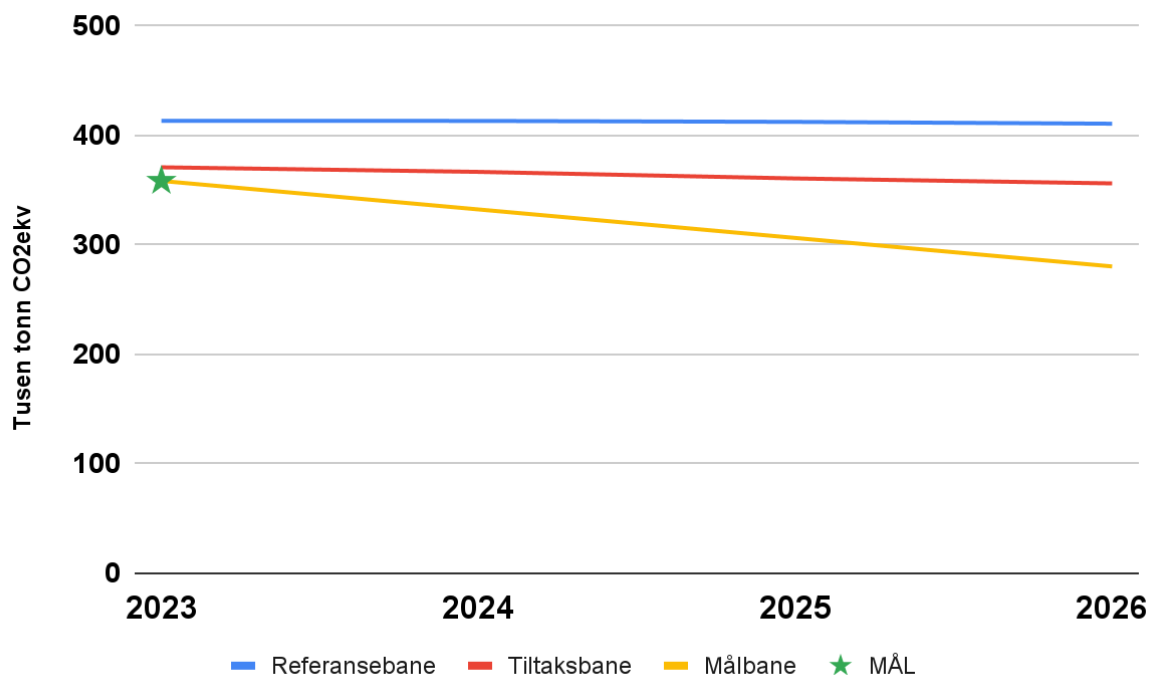
Foreslått utslippsramme for økonomiplanperioden 2023-2026

Kommunedirektøren foreslår at bystyret slutter seg til utslippsrammen oppgitt i tabell 7.1. Trondheim kommune skal jobbe sammen med andre aktører - både i bysamfunnet og for øvrig - slik at utviklingen i

klimagassutslippene i Trondheim blir i tråd med målbane framfor referansebanen. Videre foreslår kommunedirektøren at bystyret slutter seg til tiltakene i tabellene 7.2, 7.3, 7.4 og 7.5. Kommunedirektøren vil rapportere på fremdrift og måloppnåelse gjennom den ordinære økonomirapporteringen og årsberetningen. Rapporteringen vil være basert på fremdrift innenfor individuelle tiltak, samt indikatorene presentert i kapitlet "Mål og indikatorer."

Tabell 7.1: UTSLIPPSRAMME FOR ØKONOMIPLANPERIODEN. Alle prosenttallene er målt i forhold til referanseåret 2009. Alle utslippsreduksjoner er beregnet i forhold til referansebanen

	2009	2020	2023	2024	2025	2026
Referansebane - historiske fram til 2019, så framskriving	511 187	391 024	412 759	412 650	411 779	410 106
Prosentendring fra 2009	0%	-24%	-19%	-19%	-19%	-20%
Samlet effekt av tiltakene - estimert			42 470	46 550	51 680	54 530
Tiltaksbane - framskriving			370 289	366 100	360 099	355 576
			-28%	-28%	-30%	-30%
Målbane - årlig utslippstak for perioden			357 831	331 785	305 739	279 694
			-30%	-35%	-40%	-45%
Gap - behov for ytterlige tiltak			12 458	34 314	54 359	75 882
Gap - prosentpoeng			2%	7%	11%	15%
Mål			357831			

Figur 7-2 Utslippsrammen 2023-2026

Om utslippsgapet og usikkerhet knyttet til gjennomføring av klimatiltak

Slik det fremgår av figur 7.2 og tabell 7.1, er klimatiltakene omtalt i tabell 7.2 i klimabudsjettets handlingsdel anslått til å bidra med utslippsreduksjoner slik at klimagassutslippene i 2023 er 28 prosent lavere enn nivået i referanseåret 2009, ikke 30 prosent slik det står i bystyrets klimamål for 2023. Med andre ord er det et gap på to prosent mellom effekten av tiltakene foreslått i klimabudsjettets tabell 7.2 og utslippsrammen basert på bystyrets klimamål. Alle tiltaksberegninger er imidlertid usikre. Det er også sannsynlig at ikke-kvantiserte tiltak (Tabell 7.3) vil bidra med en del utslippsreduksjoner utover de som de

kvantifiserte tiltak bidrar med. Gitt usikkerhet i tallgrunnlaget vurderer kommunedirektøren at bystyrets mål for 2023 er innenfor rekkevidde.

Videre viser utslippsgapet i økonomiplanperioden behovet for en bred og kontinuerlig satsing på å utvikle nye virkemidler og tiltak på klimafeltet. Klimabudsjettet skal være et dynamisk styringsverktøy der nye tiltak integreres kontinuerlig.

Tiltak for økonomiplanperioden 2023-2026

Tiltakene beskrevet i klimabudsjett 2023 skal bidra til å nå energi- og klimamålene vedtatt av bystyret. Tiltakene er delt opp i fire tabeller.

Tabell 7.2 og tabell 7.3 inneholder tiltak som er rettet mot de direkte klimagassutslippene (mål 2, 2a og 5) i Trondheim. Det er disse tiltakene som er knyttet til utslippsrammen beskrevet ovenfor. Tabell 7.2 består av tiltak med en kvantifisert utslippsreduksjon i forhold til referansebanen. Det er disse tiltakene som danner grunnlaget for tiltaksbanen i utslippsrammen. Tabell 7.3 består av tiltak som er antatt å ha en effekt på de direkte klimagassutslippene i Trondheim uten at effekten er mulig å beregne.

Tabell 7.4 inneholder tiltak som bidrar til andre energi- eller klimamål enn reduksjon i de direkte klimagassutslippene i Trondheim. Dette gjelder for målene 1, 4, 6, 7, 8, 9 og 10 - for eksempel reduksjon i energiforbruk (mål 4 og 7) og tilrettelegging for klimavennlige levemåter (mål 1), og annen reduksjon i indirekte utslipp som finner sted utenfor Trondheims grenser.

Tabell 7.5 består av tiltak som legger til rette for videre klimaomstilling eller utvikling av klimaarbeidet i Trondheim, for eksempel utredninger eller klimakommunikasjonstiltak.

Klimabudsjettet fordeler også ansvar for klimatiltak. Ansvar for gjennomføring er ofte tildelt et kommunalt tjenesteområde. Klimabudsjettet inkluderer imidlertid også tiltak som skal gjennomføres av andre aktører enn kommunen. Dette fordi mange av Trondheim kommunes klimamål - ikke minst utslippsmålene - gjelder for hele samfunnet, ikke bare kommunens egen virksomhet. Rapporteringsansvar for alle tiltak er lagt til et kommunalt tjenesteområde, uavhengig av hvilken aktør som har gjennomføringsansvar. Der det er hensiktsmessig, er det utviklet indikatorer for tiltak og disse inkluderes i klimavedlegget til den ordinære økonomirapporteringen.

Endringer i klimabudsjett 2023

Det er noen endringer i tiltakstabellene til klimabudsjett 2023. Et nytt tiltak "raskere utskifting til nullutslippspersonbiler" (se tabell 7.2, tiltak 6) er basert på kommunedirektørens vurdering om at lokale incentiver og tilretteleggingsarbeid har gitt resultater, og ført til en raskere utskifting av bilparken enn antydnet i referansebanen. Dette bidrar til å lukke utslippsgapet noe i forhold til klimabudsjett 2022. I tabell 7.3 er tiltaket "utsortering av plast fra avfall sendt til fjernvarmeproduksjon" tatt ut. Dette fordi tiltaket er avhengig av etablering av sorteringsanlegget SESAM på Heimdal, noe som er forsinket og det er lite sannsynlig at anlegget vil stå klart i denne økonomiplanperioden.

Tiltak som reduserer klimagassutslipp i Trondheim

Tabell 7.2: Tiltak som reduserer klimagassutslipp i Trondheim, kvantifisert

Tiltak	ID	Utslippsreduksjon TONN CO ₂ ekv*				Ansvar (rapportering i parentes)**
		2023	2024	2025	2026	
ANNEN MOBIL FORBRENNING						
Fossil- og utslippsfrie bygge- og anleggsplass i Trondheim kommunes egne investeringsprosjekter	1	4 500	4 500	4 600	4 600	TT og ET
Fossil- og utslippsfrie anleggsplasser i Miljøpakkens prosjekter	2	800	800	1 900	1 900	Prosjekteiere i Miljøpakken
						(ST)
ENERGIFORSYNING						
Utfasing av fossil olje og gass fra fjernvarmeforsyning	3	16 100	16 800	17 500	17 400	
SJØFART						
Fossilfri kollektiv (båt)	4	2 100	2 100	2 100	2 100	TFK/AtB (MLLT)
Landstrøm	5	5 000	5 000	5 000	5 000	Trondheim Havn (MLLT)
VEITRAFIKK						
Raskere utskifting til nullutslipps personbiler	6	4 400	6 600	8 700	10 700	MLLT
Fossilfri kollektivtrafikk (buss)	7	5 100	5 100	5 100	5 100	TFK/AtB (MLLT)
Utfasing av fossile drivstoff i egen virksomhet - tyngre kjøretøy og maskiner	8	560	580	680	710	TT/HO
Fullstendig innfasing av nullutslipps lette kjøretøy i egen virksomhet innen 2023	9	410	470	500	520	ALLE
Tilrettelegging for utslippsfri taxi innen juli 2025	10	1 000	1 500	2 000	2 500	Fylke (MLLT)
Nullvekst i personbiltrafikk	11	2 500	3 100	3 600	4 000	ST
SUM		42 470	46 550	51 680	54 530	

* Utslippsreduksjonen er beregnet i forhold til referansebane for utslipp

** TT - tekniske tjenester, ET - eiendomstjenester, ST - samferdselstjenester, MLLT - miljø, laboratoriet og landbrukstjenester, HO - helse og omsorgstjenester

Utfyllende beskrivelse av tiltak i tabell 7.2

1. Utslippsfrie bygg- og anleggsplasser i Trondheim kommunes egne investeringsprosjekter

Omtrent en femtedel av klimagassutslippene i Trondheim kommer fra anleggsmaskiner og annet som bruker avgiftsfri diesel. Formannskapet har vedtatt at kommunens bygg- og anleggsvirksomhet ([PS 305/20](#)) skal være fossilfri fra 2021 og utslippsfri innen 2023. Dette betinger at Trondheim kommune som byggherre i stadig større grad stiller krav om utslippsfri drift av anleggsplassen.

2. Fossil- og utslippsfrie anleggsplasser i Miljøpakkens prosjekter

Investeringer i vei, sykkel og gange medfører store klimagassutslipp fra anleggsmaskiner i byggefasen. Miljøpakkens prosjekter kan bidra til å redusere utslipp fra bygg- og anleggssektoren ved å

stille krav om fossilfri byggeplass, samt insentivere overgang til fullstendig utslippsfrie løsninger. Dette tiltaket er avhengig av godkjenning fra alle partene i Miljøpakken. I 2022 ba Kontaktutvalget partene slutte seg til at Miljøpakken skal jobbe for utslippsfri anleggsvirksomhet innen 2025.

3. Utfasing av fossil olje og gass fra fjernvarmeforsyning

Det er overskuddsvarme fra avfallsforbrenning (sluttbehandling av restavfall) som utgjør hovedforsyningen (ca 70 prosent) av energi i fjernvarmesystemet i Trondheim. Spesielt i vinterhalvåret er det behov for andre energikilder til ekstra kapasitet - såkalt spisslast. Per i dag brukes det fortsatt fossil energi til dette formålet – spesielt LPG (flytende petroleumsgass). Fjernvarmen dekker rundt 30 prosent av varmebehovet i Trondheim, og har en viktig rolle i å redusere det elektriske effektbehovet.

Statkraft Varme har en uttalt ambisjon om å ha 98 prosent fornybar fjernvarmeproduksjon innen 2030, og være karbonnøytrale innen 2040. Etter planen vil andelen fossil energiforsyning bli redusert, og erstattet med annen forsyning frem mot 2030. Andelen fossil forsyning er estimert til å være 3-4 prosent i 2023.

4. Fossilfri kollektiv (båt)

En stor andel klimagassutslipp fra sjøfart innenfor Trondheims kommunegrenser kommer fra kollektivtransport: ferger og hurtigbåter. Utslippsreduksjonen til dette tiltaket kommer foreløpig fra innføringen av hybride ferger på strekningen Flakk-Rørvik. Eventuelle utslippsreduksjoner fra innføring av klimavennlig teknologi i hurtigbåtforbindelsene i Trondheim fra tidligst 2024 vil komme i tillegg, og vil tas inn i klimabudsjettet når valg av teknologi er kjent.

5. Landstrøm

Landstrømsanlegget på Pir 1 på Brattøra vil redusere klimagassutslippene fra Hurtigruta og Havilas totalt elleve skip mens de ligger til kai. Oppstart ble utsatt fra høsten 2021 til våren 2022, men forventes å være i full drift i 2023. Landstrømsanlegget som er etablert på Pir 2 skal betjene brønnbåter, kystvaktskip, slepebåter og ferger.

6. Raskere utskifting til nullutslipps-personbiler

En raskere overgang til nullutslippskjøretøy krever lokale incentiver og utbygging av ladeinfrastruktur. I Trondheim har vi:

- - tilskuddsordning for etablering av ladeinfrastruktur i borettslag/sameier. Tiltaket fortsetter i neste økonomiplanperiode.
- - kommunedirektøren arbeider for å etablere gatelading i boligsoner
- - en helhetlig ladestrategi for Trondheim kommune er under arbeid
- - lavere bomtakster for elbil.

7. Fossilfri kollektivtrafikk (buss)

Fram til 2018 sto busstrafikken for 10-15 prosent av klimagassutslipp fra veitrafikk i Trondheim. I 2019 ble det innført en ny ruteinfrastruktur for bussene i Stor-Trondheim hvor ca. 50 prosent av bussene går på HVO (biodiesel), og resten på enten biogass eller elektrisitet. Nye nasjonale regler som trådte i kraft i 2020 har ført til at biodiesel solgt over omsetningskravet ikke gir utslippskutt nasjonalt uten en egen avtale med drivstoffleverandør. Det ligger en del utfordringer i å få til en slik avtale for en enkeltstående aktør som AtB uten en nasjonal ordning. Derfor har bybussene i Trondheim, som tidligere benyttet HVO, nå gått over til vanlig fossil diesel, og utslippsreduksjonen fra dette tiltaket er redusert tilsvarende.

8. Utfasing av fossile drivstoff i egen virksomhet - tynge kjøretøy og maskiner

Bystyret har satt mål om at alle lette kjøretøy i kommunens kjøretøypark skal være utslippsfrie innen utgangen av 2023. Innkjøp av nye tunge kjøretøy og maskiner skal skje i henhold til drivstoffpyramiden, der nullutslipp og biogass er førstevalget. I 2030 skal hele kommunens kjøretøypark være nullutslipp eller biogass.

9. Fullstendig innfasing av lette nullutslippskjøretøy i egen virksomhet innen 2023

Bystyret har satt mål om at alle lette kjøretøy i kommunens kjøretøypark er utslippsfrie innen utgangen av 2023. Enheter som vil kjøpe noe annet enn et nullutslippskjøretøy, må søke kommunedirektøren om dispensasjon

10. Tilrettelegging for utslippsfri drosje innen 2025

Miljøkravene som ble vedtatt i fylkestinget i mai 2021, og tilhørende forskrift, setter krav til at drosjer i Trøndelag skal være nullutslippskjøretøy innen 1. juli 2025 (tidligere 2023). Trondheim kommune bidrar til dette skiftet blant annet med en tilskuddsordning for kjøp og montering av ladestasjoner for hjemmelading av elektriske drosjer, og samarbeid om utbygging av dedikert ladeinfrastruktur for taxinæringen.

11. Nullvekst i personbiltrafikk

Tiltakene i Miljøpakken som bidrar til å holde trafikkarbeid konstant - til tross for befolkningsøkning - utgjør i seg selv et tiltak for å redusere klimagassutslipp sammenlignet med referansebanen.

TABELL 7.3: Tiltak som reduserer klimagassutslipp i Trondheim, ikke kvantifisert

ID	Beskrivelse	Ansvar (rapportering i parentes)**
ANNEN MOBIL FORBRENNING		
	Tilrettelegging for fossil- og utslippsfri bygg og anleggsdrift i bysamfunnet	
12	Formannskapet har sluttet seg til ambisjonen om at hele byens bygg- og anleggsvirksomhet skal være utslippsfri innen 2030 (PS 305/20). Dette forutsetter endring i nasjonalt regelverk, men kommunen kan også tilrettelegge for dette på andre måter: Samarbeid med Tensio vil gi oversikt over hvor det er tilgjengelig effekt i dag og hvor det vil bli behov på sikt. - Innovative piloter som sikrer andre infrastrukturløsninger gjennom utprøving av mobile hurtigludere for elektriske anleggsmaskiner på Nidarvollprosjektene og klimasatsstøtte til anskaffelse av leie av batteri/ladeløsninger høst 2022. - Videre arbeid mot nasjonale myndigheter for å tydeliggjøre kommunenes behov for å kunne stille klimakrav med hjemmel i plan- og bygningsloven (blant annet gjennom forsterking av juridiske ressurser).	MLLT/PBT
SJØFART		
	Miljøprising for anløp i Trondheim	
13	Trondheim Havn var blant landets første til å ta i bruk EPI-skalaen som er en beregningsmodell som skal belønne miljøvennlig atferd. EPI-skalaen gjelder spesifikt for cruiseskip. Rederier som har installert og tatt i bruk miljøvennlig teknologi får redusert pris på kaibesøk i Trondheim. Dersom skipet scorer dårligere enn gjennomsnittet må rederiet betale mer. Prinsippet bak er at "forurensere betaler". Forventningen er at dette systemet vil incentivere klimagassreduksjoner fra skip over tid.	Trondheim Havn (MLLT)
VEITRAFIKK		

Etablering av bildelingsplasser i Trondheim	14 Bildeling kan bidra til at bruk av privatbilen reduseres. En lokal forskrift for bildeling i Trondheim ble vedtatt høsten 2020. Trondheim kommune vil i budsjettperioden jobbe for å legge til rette for etablering av 300 bildelingsplasser, med fokus på plasser for nullutslippsbiler. Muligheter for å utvide bildelingsplasser til mobilitetspunkt (med flere deletjenester) vurderes fortløpende.	MLLT/ST
Kraftig økning i sykkelandel i Trondheim	15 Målet i Trondheim er at sykkelandelen dobles fra 7,5 prosent i 2009 til 15 prosent innen 2024. En del av de nye sykkelturene vil erstatte bilreiser, og på denne måten reduseres klimagassutslipp. Sykkelstrategiens virkemidler er gode fysiske anlegg, god drift - inkludert vinterdrift - og godt vedlikehold, kommunikasjon og sykkelvennlig arealbruk.	ST
Tilrettelegging for miljøvennlige jobbreiser i Trondheim	16 Gjennom prosjektet HjemJobbHjem tilbyr Miljøpakken og AtB blant annet gratis sykkel-service og rabatterte kollektivbilletter til bedrifter. I egen virksomhet vil Trondheim kommune arbeide for redusert bruk av privat bil ved å redusere parkeringstilbudet på kommunale enheter samtidig som andre mobilitetstilbud styrkes.	ST
Tilrettelegging for nullutslipps/biogass vare- og nyttetransport - energistasjoner - dedikert ladeinfrastruktur for lastebiler og større varebiler mm. - forutsigbart fritak/rabatt ved bomplassering for vare- og nyttetransport.	17 Overgangen til fornybare drivstoff for vare- og nyttetransport krever utbygging av lade- og fyllinfrastruktur. - Energistasjoner tilbyr flere typer fornybart drivstoff (lading, hydrogen, biogass) på samme sted. Kommunedirektøren arbeider videre med å identifisere arealer som har de riktige spesifikasjonene slik at de kan settes av til energistasjoner og knutepunkt for bylogistikk. Dette er en oppfølging av analysen "Infrastruktur for alternative drivstoff i Trondheimsområdet" (2020) og "Lokaliseringmuligheter for energistasjoner og knutepunkt for bylogistikk" (2021). Analysene følges også opp med en helhetlig ladestrategi for Trondheim kommune. - Kommunedirektøren arbeider med fordeler for nullutslipp og biogass ved bomplasseringer for nyttetransporten. - Kommunedirektøren arbeider med tilrettelegging for et grønt skifte i bylogistikken (alt av transportarbeid i Trondheim som ikke er persontransport) - Tilskuddsordning for etablering av hurtiglading til tyngre kjøretøy.	MLLT

** TT - tekniske tjenester, ST - samferdselstjenester, MLLT - miljø, laboratoriet og landbrukstjenester, PBT - plan- og bygningstjenester

Tiltak som bidrar til andre energi- og klimamål

TABELL 7.4: Tiltak som bidrar til andre energi- og klimamål

Tiltak	ID Beskrivelse	Ansvar**
Lavere klimafotavtrykk i kommunale bygg- og anleggsprosjekter	18 Trondheim kommune har et overordnede mål om at klimafotavtrykket til investeringsprosjekter på formålsbygg skal være 40 % lavere enn et tilsvarende referanseprosjekt. Målsettingen skal følges opp med bruk av klimagassregnskap i alle prosjekterings- og byggefaser.	ET/TT
Pilotprosjekter - formålsbygg	19 Innenfor økonomiplanperioden skal Trondheim kommune iverksette minst ett pilot-byggeprosjekt med fokus på følgende temaer: - nullutslippshus - fullstendig utslippsfri byggeplass - byggeprosjekt hvor en andel av materialene skal være gjenbruksmaterialer Prosjektene skal ha høy kvalitet og god arkitektur i tillegg til høye miljøambisjoner. Trondheim kommunes forbildeprosjekter skal samtidig være en del av "Trebyen Trondheim", og dra nytte av kommunens partnerskap i ZEN-satsingen og EU-satsingen "100 klimanøytrale byer". Hensikten med pilotene er å utvikle nye og innovative løsninger	ET
Satsing på solenergi i kommunens formålsbygg	20 Kommunen iverksetter, innenfor bevilgede rammer, installasjon av solcelleanlegg på eksisterende bygg med gode forhold for effektiv utnyttelse av solenergi. Ved oppføring av nye bygg skal mulighetene for solenergi kartlegges, også for benyttelse i byggeperioden. Der hvor forholdene er gode skal utnyttelse av solenergien prioriteres.	ET
Fortsatt arbeid for å redusere energiforbruk i driftsfasen i kommunens formålsbygg	21 - oppgradering av teknisk anlegg - ta i bruk ny teknologi - bedre styring og overvåking av energibruk - kompetanse og opplæring	ET

Gjenbruk av byggematerialer i kommunale byggeprosjekter	22 EUs eksisterende rammedirektiv for avfall har krav om at 70 prosent av ikke-farlig bygg- og anleggsavfall skal materialgjenvinnes eller ombrukes. Trondheim kommune har også definerte strategier og planer som sier at det skal legges til rette for ombruk (Miljøstrategi for bygg og anlegg 2023-2026 og Avfallsplan for Trondheim kommune 2018-2030). Ved å ombruke en større andel byggematerialer og komponenter som ellers ville blitt kastet kan klimafotavtrykket til byggene våre reduseres, og det vil være et godt middel for å nå målet om 40 prosent reduksjon i klimafotavtrykket. I tillegg vil dette bidra til at kommunens bygg blir mer sirkulære.	ET
	I alle bygge- og anleggsprosjekter skal bruk av gjenbruksmaterialer vurderes så tidlig som mulig. Alle rive- og rehabiliteringsprosjekter skal gjennomføre ombrukskartlegging så tidlig som mulig.	
	Planlegging og prosjektering av alle nye bygge- og anleggsprosjekter skal gjennomføres slik at materialene enkelt kan demonteres for ombruk	
Legge til rette for reparasjon og ombruk - Klimamillion til frivillighet - fikse låne deling på biblioteket - gjenbrukssentralen	23 Trondheim har som mål å legge til rette for klimavennlige levemåter. Dette følges opp gjennom satsingen fikse-låne-dele på biblioteket. I tillegg deltar kommunen aktivt i satsingen og utviklingen av BrukOm og Sirkelaget på Nyhavna. Tilskudd til aktiviteter som fremmer ombruk og gjenbruk inngår i tilskuddsordningen Klimamillionen.	MLLT
Reduksjon i matsvinn	24 Bystyret har vedtatt mål om å redusere matsvinn i Trondheim med 50 prosent innen 2025. Dette vil bidra til å redusere Trondheims klimafotavtrykk, og bedre ressursutnyttelsen. I 2022 er det ansatt en klimarådgiver som skal jobbe frem en handlingsplan. På veien til ferdig handlingsplan er involvering av kommunens ulike enheter en viktig del av arbeidet for å finne gjennomførbare tiltak. Målet er å ha en ferdig handlingsplan våren 2023.	MLLT
Kunnskap og innovasjon for klimanøytrale Trondheim	25 Trondheim kommune er initiativtaker for partnerskapet Universitetskommunen TRD3.0 og deltar aktivt i diverse FoU-prosjekter som FME ZEN, NTRANS og Klima2050. Trondheim er en av to foregangsbyer i EU-prosjektet +CityxChange. Tett dialog og samarbeid mellom kommunen og FoU-aktører bidrar til en klimanøytral by.	MLLT
Samarbeid med næringsliv som øker grønn konkurransekraft	26 Å samarbeide med næringslivet er helt vesentlig for både utslippsreduksjon i Trondheim og grønn verdiskaping. Trondheim kommune er partner i nettverket Klimapartnere Trøndelag og Renergy-klyngen. Gjennom forskningsprosjektet "Veikart for grønn konkurransekraft i norske kommuner og regioner" ønsker vi å bedre forstå sammenhengen mellom klimaarbeid og næringsutvikling	MLLT
Grønn offentlig finans som omstillingsverktøy	27 Klimasatsprosjektet "Grønn offentlig finans" bidrar til bedre forståelse og gir et kompetanseløft. Nå skal teori gjøres om til praksis når kommunen bruker grønn finans som et omstillingsverktøy.	MLLT
Klimakrav i kommunens anskaffelser	28 Trondheim kommune bruker anskaffelsesmakten som strategisk verktøy både for å redusere sitt eget klimafotavtrykk, og for å påvirke kommunens leverandører til å gjennomføre klimavennlige endringer i deres virksomheter. På denne måten bruker kommunen sin forbrukermakt til å legge til rette for positive endringer i hele verdikjeden. Et eksempel på dette er klimakrav i Trondheim kommunes bygg- og anleggsprosjekter (tiltak 1, 2, 20, 21 og 24).	IT

** TT - tekniske tjenester, ET - eiendomstjenester, ST - samferdselstjenester, MLLT - miljø, laboratoriet og landbrukstjenester, IT - Innkjøpstjenester

Tiltak som legger til rette for videre klimaomstilling

TABELL 7.5: Tiltak som legger til rette for videre klimaomstilling

Tiltak	ID Beskrivelse	Ansvar**
Analyse av energisystemet i Trondheim	29 Energisystemet i Trondheim består både av el- og fjernvarmenettene og i økende grad bidrag fra lokal energiproduksjon. I samarbeid med energiselskapene og andre aktører ønsker Trondheim kommune å utarbeide analyser og verktøy som vil tilrettelegge for energieffektivisering, fornybar energiproduksjon og grønn verdiskaping i Trondheims energisystem framover. Per i dag er barrieren for en slik analyse bruk av personvernbelagte energidata, men vi er nærmere en løsning enn tidligere. Ellers jobbes det med analysemetode i samarbeid med FME ZEN og andre FoU-prosjekt kommunen er partner i.	ET
Klimakommunikasjon med fokus på atferdsendring	30 Formidling av klimainformasjon og kunnskap er viktig i seg selv for å mobilisere og skape aksept og legitimitet for nødvendige endringer mot en fremtidsrettet klimavennlig storby.	MLLT
Revidering av klimaplan	31 Planprogrammet er på høring frem til 14. august. Planforslag legges frem på nyåret, med høring i løpet av vinteren. Ambisjonen er at Bystyret vedtar ny plan medio 2023.	MLLT
Utredning karbonfangst på Heimdal	32 Karbonfangst på forbrenningsanlegget på Tiller er av avgjørende betydning for Trondheims utslippsmål. Statkraft Varme arbeider med en teknisk, økonomisk og miljømessig analyse av hele verdikjeden fra fangst til et permanent lager i Nordsjøen. Den skal, etter planen, være ferdig mot slutten av året og danne grunnlaget for om, og i tilfelle på hvilken måte, Statkraft Varme skal realisere et karbonfangstanlegg. Trondheim kommune vil fortsette samarbeidet og dialogen med Statkraft Varme og andre aktører for å få på plass nødvendige rammebetingelser for å kunne realisere karbonfangst fra forbrenningsanlegget på Tiller.	MLLT
Bylogistikk plan	33 Bedre konsepter for bylogistikk vil redusere transportomfanget og vil samtidig legge til rette for økt bruk av nullutslippsskjøretøy. Det må tas hensyn til slike konsepter i arealplanleggingen. Spesifikasjoner for bylogistikkterminaler utarbeides i tilknytning til arbeidet med tiltak 17.	PBT

Som en del av kommunens planstrategi 2020-2023 skal det utarbeides en kommunedelplan for bylogistikk og tjenestemobilitet. Kunnskap fra pågående prosjekter om situasjonsanalyse og konseptutredning for bylogistikk samt oppfølging av gatebruksplan delprosjekt 3 om bylogistikk, vil bli viktige input til kommunedelplanen.

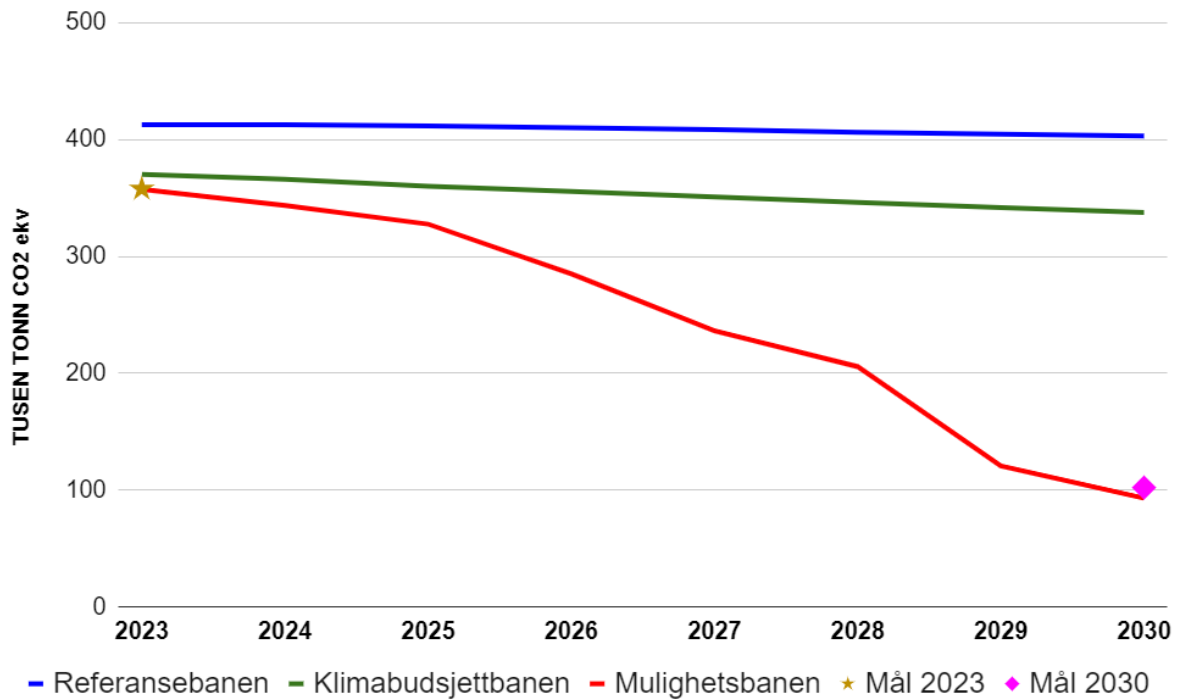

Klimavennlig byplanlegging og nullutslippsområder	34 Nyhavna og Sluppen er planlagt som nullutslippsområder. Kommunedelplan for Sluppen krever at Klimanorm for Sluppen skal benyttes ved utarbeidelse av reguleringsplaner. Kvalitetsprogram for Nyhavna sier at Nyhavna skal bygges som en nullutslippsbydel med bærekraftig ressursbruk. Både private utbyggere og kommunen skal følge opp planene. For kommunen er det viktig å bygge kompetanse hos saksbehandlerne både på byplankontoret og byggesak. Klimabudsjettet finansierer klimarådgivere som har et spesielt klimaansvar i dialog med Miljøenheten. Sentralt i økonomiplanperioden blir intern opplæring og utvikling av saksbehandlingsmaler og -rutiner, både for nullutslippsområdene og kravene som skal gjelde alle. Veiledere for forslagsstillere og søkere er påbegynt og skal ferdigstilles i forbindelse med behandling av kommuneplanens arealdel 2023.	PBT
Utredning av nullutslippssoner	35 Bystyret har bedt kommunedirektøren "utarbeide en plan for forutsigbar og insentivbasert innføring av utslippsfrie soner i storbyområdet" (PS 140/19). Kunnskapsgrunnlag for dette ferdigstilles høsten 2022 i samarbeid med andre storbykommuner.	MLLT
Klimavennlig landbruk	36 Trondheim kommune har i samarbeid med NIBIO gjennomført en utredning av klimatiltak i landbruk. Kommunedirektøren arbeider videre med utvalgte satsningsområder i forbindelse med kommende kommunedelplan for landbruk i Trondheim. Det er også inngått et samarbeid med Grønt kompetansesenter Skjetlein for å se på mulighetene for et "Bynært kompetansesenter i det grønne skiftet" som blant annet kan markedsføre fossilfrie og elektriske løsninger for landbruket.	MLLT
Revisjon kommuneplanens arealdel (KPA)	37 Ny KPA med formål å utvikle trondheim til en klimanøytral by skal behandles i 2023. Klimavennlig arealbruk og bestemmelser med veiledning er inkludert som en del av forslag til ny KPA høst 2022	PBT

** PBT - plan og bygningstjenester, ST - samferdselstjenester, MLLT - miljø, laboratorie- og landbrukstjenester, ET - eiendomstjenester

7.4 Ytterligere utslippsreduksjoner fram mot 2030

Utslippsrammen for økonomiplanperioden er basert på en "målbane" og en "tiltaksbane". Målbanen er framskriving av de direkte klimagassutslippene i Trondheim basert på bystyrets vedtatte utslippsmål for 2023 og 2030. Tiltaksbanen er basert på tiltakene kommunedirektøren vurderer som operative i økonomiplanperioden. I tillegg arbeider kommunedirektøren kontinuerlig med å utrede og fremme nye tiltak som har potensial for å kutte utslipp ytterligere fram til 2030. De fleste av disse tiltakene vil kreve nye politiske vedtak eller ytterligere arbeid - for eksempel virkemiddelutvikling, forankring og/eller utredning - før de kan iverksettes. Tett samarbeid mellom relevante aktører og nasjonal satsning på virkemiddelutvikling og finansiering er også viktige premisser for visse tiltak.

FIGUR 7.3: Ulike scenarier for utslipp fram mot 2030

I bystyresak [22/103](#) presenterte kommunedirektøren en vurdering av mulige tiltak for å nå bystyrets utslippsmål. Figur 7.3 viser utslipp fram til 2030 i ulike scenarier - referansebanen, tiltaksbanen (dvs. med gjennomføring av alle tiltak i klimabudsjettet) og et scenario som viser mulighetsrommet fra ytterligere tiltak innenfor nøkkelsektorer som energiproduksjon, veitrafikk og annen mobil forbrenning. Noen av de viktigste tiltaksområdene innenfor disse sektorene er:

ENERGIPRODUKSJON

Utslippene fra energiproduksjon i Trondheim er knyttet til fjernvarmeproduksjon, hovedsakelig basert på avfallsforbrenning. Brenning av avfall gir betydelig mindre klimagassutslipp enn deponering. I tillegg har fjernvarme en viktig rolle i å holde det elektriske effektbehovet nede. Mye av avfallet kommer fra områder utenfor Trondheim. Likevel er avfallsforbrenning på Tiller Trondheims største punktutslipp. Etablering av et karbonfangstanlegg på Tiller er beregnet til å, isolert sett, kunne redusere klimagassutslipp med cirka 70 tusen tonn CO₂ årlig. Dette vil kreve en betydelig investering på forbrenningsanlegget samt utvikling av nasjonal verdikjede og infrastruktur for karbonlagring. Karbonfangst er antatt til å kunne redusere fossile CO₂-utslipp fra avfallsforbrenning med 87 prosent, jamfør. Klimakur 2020. Biogen CO₂-utslipp fra brenning av trevirke og annet organisk materiale vil fanges i tillegg. Slike tiltak er ifølge FN nødvendig for å oppnå mål om klimanøytralitet og for å nå det globale 1,5 gradersmålet.

VEITRAFIKK

Veitrafikk står i dag for over en tredjedel av klimagassutslippene i Trondheim.

Raskere innføring av nullutslipps næringskjøretøy: En raskere innfasing av nullutslippskjøretøy til vare- og nyttetransport har potensial til å redusere klimagassutslipp med ytterligere cirka 12 tusen tonn CO₂-ekv. årlig innen 2030. Denne utviklingen er avhengig av en rekke andre virkemidler og tilretteleggingstiltak, blant annet at at insentivordningene for nullutslipp i næringstransport videreutvikles lokalt (via for eksempel innkjøpskrav) og nasjonalt, og at tilstrekkelig lade- og fyllinfrastruktur bygges ut fram mot 2030. Sistnevnte vil kreve samarbeid med energibransjen.

Tiltak for å redusere trafikk har et potensial på cirka 13 tusen tonn CO₂ ekv. årlig innen 2030, hvis vi legger til grunn 20 prosent reduksjon i personbiltrafikk samt effektivisering av næringstransport med bedre

bylogistikk. Effekten av slike tiltak avtar noe når bilparken blir stadig mer utslippsfri. Disse tiltakene er likevel viktige for å sørge for at utslippsreduksjoner ikke går på bekostning av bymiljøet - det vil si at ikke innfasing av nullutslippskjøretøy fører til en økning i biltrafikken. I tillegg vil grep innenfor bylogistikk være tilretteleggende for utbygging av tilstrekkelig lade- og fylleinfrastruktur.

Restriksjoner på bruk av fossile kjøretøy: Det er et stort potensial for utslippsreduksjon ved å begrense bruk av fossile kjøretøy. Dette kan gjøres ved for eksempel å innføre nullutslippssoner – 49 tusen tonn CO₂ ekv årlig innen 2030. Dette vil kreve delegering av lov hjemmel fra departement til kommune, i tillegg til et omfattende tilretteleggings- og omstillingsarbeid. Spesielt innenfor personbiltransport vil et slikt grep måtte vurderes nøye.

ANNEN MOBIL FORBRENNING

Trondheim kommune bruker allerede sin betydelige markedsandel som byggherre til å stille krav om fossilfrie løsninger i bygg- og anleggsprosjekter.

Fullstendig utslippsfri bygg- og anleggsvirksomhet: Det er behov for en omfattende overgang til utslippsfrie løsninger hos private utbyggere og leverandører. Et viktig virkemiddel for å oppnå dette vil være kommunal lov hjemmel til å stille utslippskrav i plan- og bygningssaker. Måloppnåelse (formannskapskapsak [20/305](#)) om fullstendig utslippsfri bygg- og anleggsvirksomhet i Trondheim i 2030 vil bidra til 20 tusen tonn reduksjon i årlige klimagassutslipp innen 2030.

Det er betydelig usikkerhet knyttet til utslippene i andre næringer enn bygg og anlegg innenfor dette området - for eksempel bruk av maskiner i jordbruk og drift av transportterminaler. En utfasing av fossile løsninger innenfor disse næringene vil kunne bidra med ytterligere 25 tusen tonn CO₂ ekv. årlig innen 2030.

ANDRE SEKTORER

Kommunedirektøren har også vurdert mulige utslippskutt innenfor sektorene industri, oppvarming og sjøfart. Innen industri er det estimert at utslippene kan kuttes med cirka 19 tusen tonn CO₂-ekv. i 2030 ved overgang fra fossilt brensel til andre energikilder. Innen sjøfart er det estimert en årlig utslippsreduksjon på 6000 tonn CO₂-ekv. innen 2030 ved en utvidelse av landstrøm til å dekke cruisebåter og annen skipstrafikk. En utfasing av fossil gass til byggvarme og oppvarming er også anslått til å redusere årlige klimagassutslipp med 6000 tonn innen 2030. Flere tiltak innenfor disse og andre sektorer - for eksempel avløp - vil bli vurdert i forbindelse med klimaplanrevideringen.

7.5 Finansiering

Vurdering av nye klimatiltak og -investeringer er en integrert del av budsjettprosessen. I forlengelsen av det, har det vært en tydelig forventning om at alle tjenesteområder vurderer og melder inn klimatiltak. Klimatiltak forventes i størst mulig grad å bli løst innenfor tjenesteområdenes eksisterende budsjettammer: klima skal prioriteres. Et delmål for klimabudsjettarbeidet er å få på plass en oversikt over samlet ressursbruk i Trondheim kommunes klimaarbeid. Dette er en viktig milepæl i implementeringen av FNs bærekraftsmål i kommunens styringsrutiner.

Nye investeringsprosjekter som enten i sin helhet er å anse som et klimatiltak, eller hvor investeringen har elementer av klimavennlige tiltak, er meldt inn i investeringsprosessen på ordinær måte. Den samme prosessen har blitt gjennomført for klimatiltakene innenfor drift.

Under vises en oversikt over finansiering av klimatiltak og -investeringer som foreslås for økonomiplanperioden. Det er viktig å merke seg at dette kun gjelder de tiltakene som Trondheim kommune har direkte kontroll over. Siden klimabudsjettet inneholder en rekke tiltak som andre aktører enn Trondheim kommune er ansvarlige for, vil disse naturlig nok ikke fremkomme her. Dette innebærer at tabell 7.6 ikke viser en fullverdig oversikt over finansiering for alle tiltakene i klimabudsjettet. Tallene viser kun finansiering for de tilfeller hvor selve tiltaket i sin helhet er et klimatiltak. Alle bevilgninger ligger på andre kapitler under de respektive tjenesteområdene, det er derfor vist i tabellen hvilket tjenesteområde som har ansvar for både gjennomføring og finansiering av tiltaket.

Framover vil det bli mer ekstremvær. Bystyret vedtok 03.02.2022 en temaplan for klimatilpasning ([sak 2/22](#)). I 2022 gjennomfører kommunedirektøren en utredning av risiko for framtidige materielle skader på kommunens bygninger som følge av klimaendringer og ekstremvær. For kommende økonomiplanperiode foreslår kommunedirektøren en ny budsjettpost med fem millioner kroner per år til oppgradering av de kommunale byggene med størst fare for materielle skader. Slik reduserer vi risikoen for at vi får store skader på bygningene våre som følge av ekstremvær, noe som vil spare kommunen for kostnader ved utbedring av skader.

Det gjøres en rekke andre aktiviteter og investeringer i Trondheim kommune, hvor energi- og/eller klimatilpasning er en del av aktiviteten eller investeringen. Eksempel på det er krav om fossil- eller utslippsfrie byggeplasser, eller målet om at klimafotavtrykket til alle investeringsprosjekter skal reduseres med minimum 30 prosent i forhold til sammenlignbare referanser i bygg og tekniske anlegg. Likeså at miljø som hovedregel vektet 30 prosent av tildelingskriteriene ved innkjøp der miljø har relevans. Finansiering av disse er ikke synliggjort under.

Tabell 7.6: Oversikt over finansiering av drift og investering klimatilpasning i økonomiplanperioden

	2023	2024	2025	2026	23-26	Område
Klimamidler forvaltet av Miljøenheten	21,5	21,5	21,5	21,5	86,0	Miljøtjenester
Klimavennlig forbruk: Låne-dele-fiksesatsing bibliotekene	0,5	0,5	0,5	0,5	2,0	Kunst og kultur
Teknisk, HVO biodiesel	2	2	0	0	4	Tekniske tjenester
Koordinator klimatilpasning i planer, inkl KPA	1	1	1	1	4	Plan og bygning
Miljørådgivere utenfor Klima- og miljøenheten	4	4	4	4	16	Flere
Gjenbruk av byggematerialer i kommunale byggeprosjekter	5	5	5	5	20	Eiendom
Støtte til sykkelparkering sameier/borettslag	1	1	1	1	4	Samferdsel
Total finansiering drift	35	35	33	33	136	
Finansiering klimainvesteringer	65	65	65	65	260	
<i>Enøk-tiltak</i>	8	8	9	9	34	Eiendom
<i>Etablering el-bil lading</i>	1	0	0	0	1	Parkering
<i>Gjenværende til fordeling</i>	56	57	56	56	225	Klimainvesteringer
Energieffektivt maskinkjøp	9	9	9	9	36	Maskin og utstyr
Merkostnader utslippsfrie bygge- og anleggsplasser	20	20	20	20	80	Klimainvesteringer
Klimatilpasninger bygg	5	5	5	5	5	Klimainvesteringer
Total tilleggsfinansiering investering	99	99	99	99	396	
Ekstern finansiering klimasats (både investering og drift)	12	6	0	0	18	Diverse
SUM FINANSIERING	146	140	132	132	550	

Det er viktig å fremheve at tiltakene som danner grunnlaget for tabell 7.6 eies av de ulike tjenesteområdene, og at bevilgningene ligger på andre kapittel under de respektive tjenesteområdene.

I tabell 7.6 synliggjøres også innvilget eksternt finansiering til Trondheim kommune fra Miljødirektoratets tilskuddsordning Klimasats. Såfremt denne statlige tilskuddsordningen videreføres i kommende statsbudsjetter, forventer kommunedirektøren tilslag på fremtidige søknader for kommende år. Trondheim kommune benytter i tillegg Enovas støtteordninger for klima- og energitiltak og har blant annet fått tilskudd til utskifting av kommunale kjøretøy, pilot med battericontainere på anleggsplasser, konseptutredninger og energitiltak.

Driftsmidlene forvaltet av Klima- og miljøenheten på 21,5 millioner kroner (jfr. tabell 7.6) benyttes til å koordinere klimaarbeidet internt og eksternt, samt til tiltak som kutter utslipp og bidrar til klimaomstilling. Eksempler på sentrale satsinger er kommunale tilskuddsordninger (lading i borettslag og sameier, hjemmelading for drosjer, "klimamillionen" til organisasjoner) og ladeinfrastruktur for kommunale kjøretøy. Midlene muliggjør også en satsing på klimakommunikasjon, nærings- og forskningssamarbeid, klimafaglige analyser og utredninger samt kommunale egenandeler til Klimasatsprosjekter, herunder satsinger knyttet til klimavennlige innkjøp. En mer spesifisert oversikt over bruken av disse midlene er gitt i tabell 7.7 nedenfor.

Tabell 7.7: Oversikt over planlagt bruk av driftsmidler klima forvaltet av Klima- og miljøenheten i økonomiplanperioden

	2023	2024	2025	2026	23-26
Klimamidler forvaltet av Klima- og miljøenheten, fordelt på følgende tiltak:	21,5	21,5	21,5	21,5	86
- Flere klimarådgivere Klima- og miljøenheten og tiltaksutredninger (bestilt i budsjettet for 2022)	9,1	9,1	9,1	9,1	36,4
- Styrking av låne-dele-fikse-satsingen i regi av bibliotekene (bestilt i budsjettet for 2022)	0,9	0,9	0,9	0,9	3,6
- Tilskuddsordning lading borettslag	3	3	3	3	12
- Tilskuddsordning hjemmelading drosjer	1	1	1	1	4
- Tilskuddsordning Klimamillionen, samt tiltak matsvinn, ombruksuka mm	1,3	1,3	1,3	1,3	5,2
- Kommunikasjons- og medvirkningstiltak, inkl UngKlima (klimaundervisning bestilt i budsjettet for 2021)	1,3	1,3	1,3	1,3	5,2
- Analyser, utredninger, klimagassregnskap, prosjektledelse	1	1	1	1	4
- Energi og bygg (mindre energieffektiviseringstiltak i egne bygg)	0,4	0,4	0,4	0,4	1,6
- Bygg og anlegg (utredningsmidler utslippsfrie prosjekter)	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
- Transporttiltak (inkludert lading i egen virksomhet, bildeling, konsulentutredninger, nettverksarbeid)	1	1	1	1	4
- Nærings- og forskningssamarbeid (inkludert kontingenter forskningssentra, landbruk og klima, sommerjobber klima mm)	0,7	0,7	0,7	0,7	2,8
- Klimatilpasning (utredninger, følge opp tiltak i temaplan klimatilpasning)	0,5	0,5	0,5	0,5	2
- Egenandel i Klimasatsprosjekter, utløser ekstra finansiering fra Miljødirektoratet	0,8	0,8	0,8	0,8	3,2

Høsten 2022 la kommunedirektøren fram en sak der formannskapet ga sin tilslutning til å opprette en ny tilskuddsordning med støtte til etablering av ladestasjoner for lastebiler og turbusser ([sak 207/22](#)). Denne finansieres med eksisterende driftsmidler klima forvaltet av Klima- og miljøenheten. Basert på erfaringene fra en planlagt første utlysning høsten 2022, vil kommunedirektøren i 2023 komme tilbake med en egen sak hvor det redegjøres for hvilke aktiviteter i tabell 7.7 som kan tas noe ned for å gi rom for en slik ny tilskuddsordning for lastebiler og turbusser for planperioden 2023-2026.

Slik det framgår av tabell 7.6 foreslår kommunedirektøren å sette av en generell pott på 65 millioner kroner årlig til investeringer i klimatiltak ("Finansiering klimainvesteringer" i tabell 7.6). Dette er i samsvar med bystyrets vedtatte HØP for 2022-2025. Det er etablert en egen prosess og kriterier for innmelding av klimatiltak knyttet til bruken av disse midlene. Midlene er ment å brukes til for eksempel tiltak i forbindelse med utskifting av fossile kjøretøy (PS [298/20](#)), ladeinfrastruktur og gjenbruk av materialer innenfor bygg- og anleggsprosjekter. Selv om det er avsatt en egen budsjettpost til utslippsfrie bygg- og anleggsplasser (som vist i tabell 7.6), er det også aktuelt å benytte noe av budsjettposten "mindre klimainvesteringer klimatiltak" til utslippsfrie pilotprosjekter. En del av investeringsmidlene er forbeholdt ENØK-tiltak.

Klimainvesteringsmidlene skal være en fleksibel finansieringskilde som vil virke sammen med pottene på årlig ni millioner og 20 millioner kroner som er øremerket til henholdsvis utskifting av tyngre kjøretøy og maskiner (tildelt til tekniske tjenester) og merkostnader knyttet til gjennomføring av utslippsfrie bygg- og anleggsprosjekter. Dette er midler som er videreført fra handlings- og økonomiplan 2022-2025.

Tabell 7.8: Endringer i finansieringsramme for klimatiltak (millioner kroner)

	2023	2024	2025	2026
Avsluttet tiltak fra HØP 21-24	0	0	-2	-2
Endring i rammen til politisk foreslåtte klimamidler	-4	-4	-4	-4
Netto endring i driftsmidler til klimatiltak	-4	-4	-6	-6

Tabell 7.6 viser en totaloversikt over finansiering av klimatiltak og -investeringer i økonomiplanperioden. Bystyret har i handlings- og økonomiplan 2020-2023 vedtatt en økning i driftsmidlene til klimaarbeidet. Disse blir redusert med fire millioner kroner årlig fra og med 2023, ikke minst som følge av en planlagt ferdigstilling av bildelingsprosjektet med etablering av 300 bildelingsplasser. I tillegg utgår to millioner til merkostnader biodiesel til kommunale tyngre kjøretøy fra og med 2025, i takt med økende antall tyngre kjøretøy på el eller biogass.

Den samlede effekten av disse endringene er en reduksjon i driftsrammen i økonomiplanperioden, sammenlignet med 2022, som vist i tabell 7.8.

8 Levekårsbudsjett

Levekårsbudsjett og sosial bærekraft handler om å sikre god livskvalitet for oss som lever nå og for kommende generasjoner.

Utenforskap er en av vår tids største utfordringer. Unge utenfor arbeid og utdanning utgjør cirka ti prosent av aldersgruppen under 30 år. De har ofte dårlig psykisk helse, lite sosialt nettverk og mange relasjonsbrudd gjennom livet. Mennesker med nedsatt funksjonsevne er ikke godt nok likestilte i sine muligheter til deltakelse og aktivitet, og har en økt risiko for utenforskap. Det samme gjelder for mennesker i levekårsutsatte familier og for de som kommer til Norge som flyktninger.

Marginalisering og utenforskap fører med seg store kostnader, for samfunnet og for enkeltmennesker. Om vi greier å snu utenforskap til tilhørighet og deltakelse i meningsfulle aktiviteter på fritida, vil det ha store gevinster. Utenforskap er en utfordring vi må løse i fellesskap. Trondheim kommunes mangfold av tjenester har stort fokus på levekår og sosial bærekraft. Helse- og sosialtjenester, oppvekst, kultur, bydrift og næring bidrar i dag til innbyggernes livskvalitet. Samtidig vet vi ikke nok om hvilken samlet innsats vi har, og hvordan den virker.

Trondheim skal være et sosialt bærekraftig samfunn der alle mennesker har like muligheter til verdige liv med tillit, trygghet, tilhørighet og tilgang til goder som utdanning, arbeid og bolig. Vi skal være en by der livskvalitet, inkluderende nærmiljø og sosial rettferdighet er grunnleggende fellesskapsverdier. Disse verdiene er koblet til FNs menneskerettigheter og bærekraftsmål. I Trondheim lever de aller fleste trygge og gode liv, har nære relasjoner og deltar i arbeid eller utdanning og meningsfulle aktiviteter. Samtidig er det mange som har det vanskelig.

Samarbeidet mellom Trondheim kommune og NTNU gjennom [Universitetskommunen TRD3.0](#) skal bidra til at Trondheim kommunes satsing på sosial bærekraft er basert på oppdatert forskning, samspill med relevante forskningsmiljø, og systematisk innhenting av tilbakemeldinger fra innbyggere om behov og nytteverdi.

8.1 Folkehelse og levekårsrapporter - levekårsbudsjett

Vi vet at vedvarende lav inntekt påvirker livskvaliteten på en rekke områder og at mennesker som lever i levekårsutsatte livssituasjoner er i risiko for å bli vanskeligstilte. Ved å bruke ressursene våre bedre overfor målgruppa ønsker vi å løfte flere innbyggere ut av marginalisering og utenforskap. Trondheim kommune har med jevne mellomrom laget oversikter over hvordan ulike helsemessige og levekårsmessige forhold fordeler seg i kommunen. [Rapportene](#) viser både nåsituasjonen og hvordan utviklingen har vært de siste årene.

KS peker på målgrupper som er særlig i risiko for utenforskap. Kommunedirektøren ønsker gjennom å utvikle levekårsbudsjett å gi bystyret bedre innsikt i hvilke tiltak og ressurser vi bruker, og sammen med ledere, ansatte og innbyggere evaluere om innsatsen virker eller ikke.

Monitorere

Monitoreringen har til hensikt å si noe om målgruppens utvikling i kommunen over tid, og hvordan den ligger an sammenlignet med andre storbykommuner (ASSS). Det jobbes med å få fram gode indikatorer for monitorering via tilgjengelig statistikk og variabler knyttet til sosial bærekraft for følgende målgrupper:

1. Barn i lavinntektsfamilier hvor barnet er norskfødt med innvandrerforeldre
2. Barn i lavinntektsfamilier hvor en eller begge foreldre mottar uføretrygd eller økonomisk sosialhjelp
3. Unge som står i fare for å ikke fullføre videregående opplæring på normert + 2 års tid
4. Barn med hjelpetiltak i barnevernet

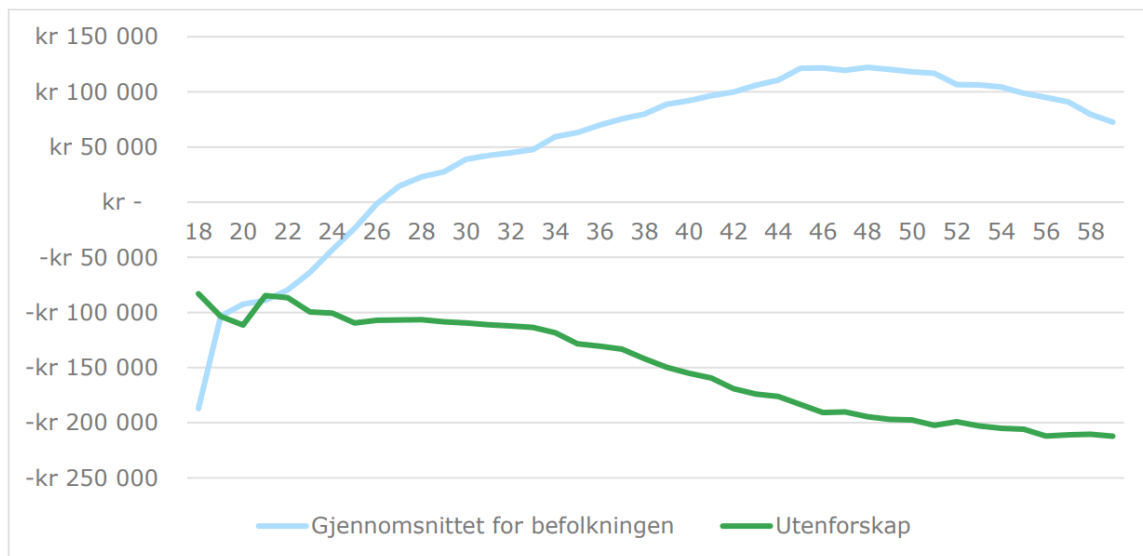
Bakgrunnsvariabler om barnepopulasjonen, barnefattigdom og arbeid/utdanning vurderes også som relevant.

8.2 Utenforregnskapet og bruk i kommunens planlegging

KS har i samarbeid med kommunene og konsultantselskapet Rambøll utviklet utenforregnskapet. Det er en modell og et dialog og prosessverktøy som kan brukes til å beregne hva utenforskap koster og hva samfunnet kan spare på å få personer ut av utenforskap og inn som en del av gjennomsnittet i befolkningen.

Figuren under viser nettogevinsten, inntektsbidraget til staten, fratrukket kostnader til forbruk, per år per person for gjennomsnittet av befolkningen og individer i utenforskap. Området mellom den lyseblå grafen og den grønne grafen er den økonomiske gevinsten av å flytte en person fra utenforskap over i gjennomsnittsbefolkningen.

Tabell 7 Nettogevinster per person per år

Målgruppen for bruk av utenforregnskapet er barn og unge, og spesielt de målgruppene som er spesifisert innenfor monitoreringen (nevnt ovenfor):

1. Barn i lavinntektsfamilier hvor barnet er norskfødt med innvandrerforeldre
2. Barn i lavinntektsfamilier hvor en eller begge foreldre mottar uføretrygd eller økonomisk sosialhjelp
3. Unge som står i fare for å ikke fullføre videregående opplæring på normert + 2 års tid
4. Barn med hjelpetiltak i barnevernet

Årsaken til at disse gruppene har fått et særlig fokus i KS sin anbefalte bruk av utenforregnskapet er at nasjonal statistikk viser at barn og unge som er en del av disse gruppene er særlig utsatt for utenforskap.

Formålet med bruk av utenforregnskapet er å beregne forventet effekt av tiltak som kommunen planlegger, og se i hvor stor grad tiltaket kan bidra til sosial bærekraft ved å unngå utenforskap i befolkningen. Metoden skal prøves ut på nye og eksisterende tiltak med det formål å gjøre disse beregningene. Dette vil legges frem i handlingsplanen høsten 2023.

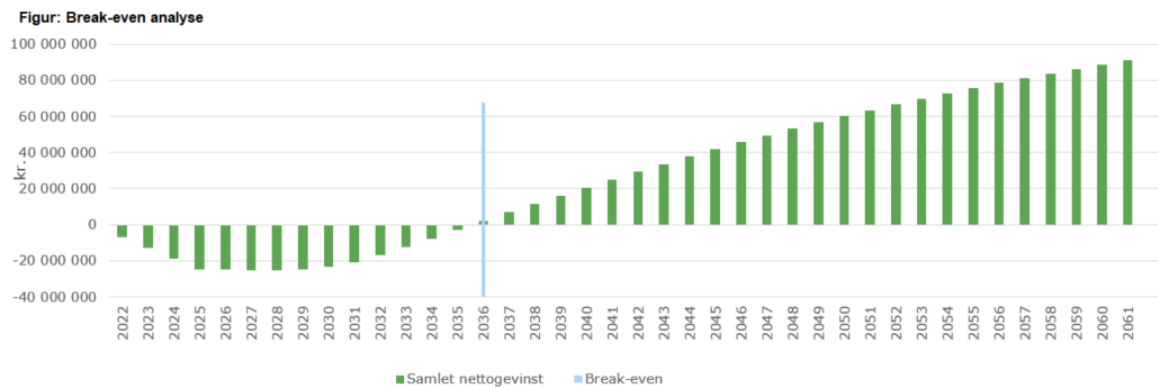

Måter kommunen kan ta i bruk utenforregnskapet:

1. Beregne alle nye tiltak i forhold til utenforregnskapet
2. Beregne alle eksisterende tiltak i forhold til utenforregnskapet
3. Legge inn en vurdering av dette i alle politiske saker der det er relevant
4. Vurdere tiltakene ut fra sosial bærekraft og rangere tiltakene i lys av det
5. Bruke utenforregnskapet og tankegangen rundt sosial bærekraft i dialog og prosess når tiltakene er i en tidlig planleggingsfase

Eksempel på beregning av sosial bærekraft - utenforregnskapet: Tiltak - Jobbhuset:

- Kostnad 10 millioner kroner i 4 år, til sammen 40 millioner kroner.
- Sparte utgifter til sosialhjelp 3,5 millioner kroner, til sammen 14 millioner kroner.
- 50 deltagere inn på Jobbhuset
- Anslår at 15 av 50 ville klart seg godt uten tilbud på Jobbhuset
- Anslår at 40 av 50 nå klarer seg godt med Jobbhuset

Samfunnet vil spare total 115 millioner kroner ved å øke innsatsen på Jobbhuset og få 91 millioner kroner i gevinst gjennom å investere i dette tiltaket. Det vil imidlertid ikke gi et netto økonomisk bidrag før i 2036. Langtidstenkning er viktig når utenforskap skal beregnes og tallfestes.

Kommunen vil høsten 2022 jobbe systematisk med å utvikle måter å jobbe med utenforregnskapet på, med særlig fokus på tiltak innenfor oppvekst og den yngre delen av befolkningen innenfor helse og velferd. Kommunen har i den sammenheng etablert et samarbeid med KS om å utvikle en modell for hvordan kommunene skal bruke verktøyet videre.

8.3 Omfanget av ressursbruk for bekjempelse av utenforskap i HØP 2023-26

Kommunedirektøren har startet arbeidet med å utvikle et leveårsbudsjett for økt sosial bærekraft. Som i arbeidet med utvikling av klimabudsjettet har kommunedirektøren tatt utgangspunkt i de ressurser Trondheim kommune i HØP-2023-26 budsjetterer av kostnader til tiltak som skal gi bedre sosial bærekraft. Og som i klimabudsjettet er det åpenbart at kommunen kun er en liten del av samfunnsoppdraget og de ressurser som skal til for å løse dette. Bedre sosial bærekraft forutsetter først og fremst at hver enkelt innbygger tar ansvar for og bygger et samfunn med større sosial bærekraft. Samhandling mellom offentlige og private aktører er viktig, for eksempel politiet, buf-etat, NAV, frivilligheten, ulike besøkstjenester, velforeninger med flere. Skal vi lykkes i arbeidet må hele samfunnet mobiliseres for økt sosial bærekraft.

Hvilke aktiviteter og tiltak som er målrettet mot sosial bærekraft i HØP 2023-2026 kan være krevende å identifisere. Her vil jobben med utenforregnskapet bli viktig for å se hvordan enkelttiltak virker inn når

sosial bærekraft skal måles. Kommunen bruker allerede store midler på dette området. Det er derfor kommunedirektørens mål at kommunen samordner arbeidet gjennom ett budsjett, slik at resultatet av den samlede ressursbruken blir vesentlig bedre enn i dag.

8.4 Levekårsbudsjett HØP 2023-2026

mråde	Totalt budsjett 2023	Andel som brukes til utenforskap (kroner)	Andel som brukes til utenforskap til barn og unge (kroner)	Andel som brukes til utenforskap (prosent)	Andel som brukes til utenforskap til barn og unge (prosent)
Barnehage	1852,1	127,0	120,0	6,9%	6,5%
Skole	2162,3	371,0	371,0	17,2%	17,2%
Barne- og familietjenesten	962,6	895,4	895,4	93,0%	93,0%
Kvalifisering og velferd	605,4	605,4	302,7	100,0%	50,0%
Psykisk helse og rus	306,1	76,4		25,0%	0,0%
Bo- og aktivitetstilbud	863,6	27,0		3,1%	0,0%
Helse- og omsorgstjenester	3003,0	103,6		3,4%	0,0%
Flyktninger	198	150,0	75,0	75,8%	37,9%
Kunst og kultur	248,9	55,0	40,0	22,1%	16,1%
Kirke og gravlunder	128,9	20,0	10,0	15,5%	7,8%
Idrett og friluftsliv	210,2	12,0	9,0	5,7%	4,3%
Næring	30,9				
Plan- og bygningstjenester	70,5				
Miljø- og landbrukstjenester	43,5				
Tekniske tjenester	683,7				
Eiendomstjenester	508,2				
Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og revisjonen	78,3				
Kommunedirektøren og strategisk ledelse	163,2				
Utvikling og støttetjenester	428				
Samferdsel	-86,7				
Sum	12460,7	2442,8	1823,1	19,6%	14,6%

Tabellen gir et estimat på de ressursene kommunen i dag bruker til borgere som er i utenforskap eller som står i fare for å havne utenfor. Totalt sett estimeres det at kommunen i dag bruker 2,3 milliarder kroner på dette. Estimater inkluderer NAV, integrering av flyktninger, voksenopplæring og spesialundervisning. Barnevernet og store deler av barne- og familietjenesten er inkludert. I tillegg brukes det en del ressurser

innenfor helse og omsorg, kultur og innenfor idrett og friluftsliv. Samlet sett utgjør dette nesten 20 prosent av kommunens ressursinnsats.

Av det samlede beløpet på 2,3 milliarder benytter kommunen om lag 1,7 milliarder på tiltak for barn og unge under 25 år.

Ressursene kommunen bruker har et vidt spekter av virkemidler der en del handler om å ivareta de som har havnet utenfor og en del handler om å få borgere over fra utenforskap til fellesskap. Fra og med budsjett 2024 skal tiltak beregnes ut fra utenforregnskapet for å se hvilken effekt de ulike tiltakene vil gi. Eksemplet med Jobbhuset viser at en ressursinnsats på om lag 24 millioner kroner vil gi en samlet besparelse på 115 millioner kroner over en 40 års periode. Eller en gevinst på 91 millioner kroner for samfunnet. I en investeringstankegang investerer samfunnet her 24 millioner kroner og får tilbake 115 millioner kroner. Så vil det være slik at deler av gevinsten innebærer fremtidige innsparinger for Staten, og deler for kommunen. Dette kommer i tillegg til gevinsten som enkeltindividene får gjennom økt livskvalitet og et bedre liv der de tar del i samfunnet.

Det er ønskelig å beregne alle eksisterende og nye tiltak i denne modellen for å få et bilde av hvordan de kommunale tiltakene bidrar samfunnsøkonomisk. Fordelingen av gevinst mellom Staten og kommunene vil være nyttig i dialogen med staten om finansiering av kommunale tiltak. Viktigst er imidlertid at bruken av utenforregnskapet og utviklingen av budsjettet for sosial bærekraft vil gi oss en stadig bedre kunnskap om hvordan vi best målretter tiltak slik at flere får et bedre liv med mindre grad av utenforskap.

9 Økonomiske rammebetingelser

9.1 Innledning

Kommunedirektørens forslag til handlings- og økonomiplan tar utgangspunkt i opprinnelig budsjett for 2022, og vedtatt økonomiplan for 2023-2025. Forslaget legges fram før regjeringen legger fram forslag til statsbudsjett. Kommunedirektørens budsjettforslag er derfor basert på de signaler regjeringen kom med om kommuneopplegget for 2023 i kommuneproposisjonen i mai måned.

Regjeringen har signalisert at det vil bli et svært stramt statsbudsjett som legges fram 6. oktober. Handlingsrommet kan derfor bli lavere enn det Kommunedirektøren har lagt til grunn. Kommunedirektøren har forsøkt å ta hensyn til det ved å budsjettere med en udisponert avsetning på 37,5 millioner kroner i 2023. Vi har også budsjettert med en inntektsvekst som er i nedre del av inntektsintervallet regjeringen signaliserte i kommuneproposisjonen. Kommunedirektøren vil legge fram en tilleggsinnstilling etter at regjeringen har lagt fram statsbudsjettet.

Med Kommunedirektørens forslag vil driftsutgiftene utgjøre 16,95 milliarder kroner i 2023. Det foreslås en reell økning i driftsrammene til tjenesteområdene på om lag 500 millioner kroner. Av dette er om lag 345 millioner kroner begrunnet med at befolkningsvekst og bosetting av flyktninger gir kommunene økte utgifter i 2023. Økningen i driftsrammen er videre blant annet begrunnet med økt utgiftsbehov til yngre brukere av helse- og omsorgstjenester, oppvekstreformen og helårseffekt av gratis SFO for 1. klassinger. Kommunedirektøren foreslår å bruke disposisjonsfondet til å finansiere en rekke engangsutgifter og omstillingskostnader.

Kommunedirektøren foreslår investeringer for 11,9 milliarder kroner i perioden. Dette gir en gjeldsgrad på 74,6 prosent. Dette er vesentlig høyere enn vedtatt handlingsregel. Høy kostnadsvekst, økende rente og behov for investeringer på flere områder er årsaken til at vi går over vedtatt målsetting. Sentrale prosjekter er blant annet Granåsen inkludert fotballhall, Helseplattformen, Nidarvoll og Sunnland skole, Stabbursmoen skole, Risvollan barnehage, Nidarvoll rehabiliteringssenter, Dragvoll HVS, Søbstad helsehus og klimatiltak.

Renteutgiftene til kommunen øker, først og fremst på grunn av stigende innlånsrenter. Kommunenes handlingsregel for kapitalutgifter medfører at denne kostnadsveksten finansieres ved å betale mindre avdrag. Det vil si at renteøkningen ikke påvirker driftsrammene til tjenesteområdene. Det er med andre ord ikke nødvendig å redusere rammene til områder som skoler og barnehager når renteutgiftene øker.

9.2 Økonomisk status ved inngangen til 2023

Ved fremleggelse av denne handlings- og økonomiplanen er den økonomiske situasjonen til kommunen god, men flere av kommunenes tjenesteområder har høyere utgifter enn budsjettert og problemer med å tilpasse driften til budsjettet.

Den økonomiske prognosen for årsresultatet ved utgangen av august viser et positivt resultat på 49 millioner kroner (jf. andre økonomirapport 2022). Det er da tatt hensyn til en vesentlig vekst i skatteinntektene sammenlignet med budsjett. På den andre siden er det flere tjenesteområder som har store merforbruk som skyldes ordinære driftsutfordringer. Dette gjelder først og fremst bo- og aktivitetstilbud, barne- og familietjenesten og helse og omsorg. Totalt utgjør merforbruket (eksklusiv koronakostnader) for disse tre områdene omtrent 179 millioner kroner sammenlignet med revidert budsjett. Dette salderes av merskattevekst i 2022, men i 2023 må driften igjen være i balanse for å sikre en langsiktig bærekraftig økonomisk utvikling.

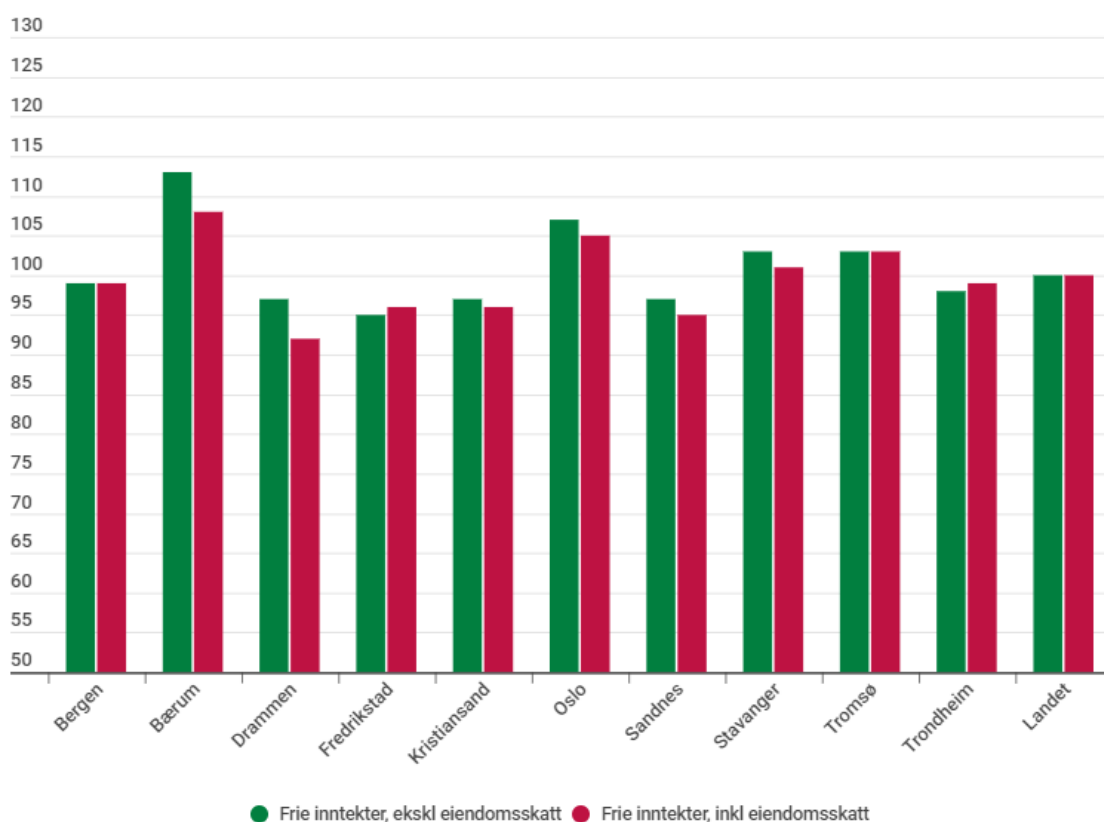
På investeringsområdet gjør kraftig prisstigning prosjektene dyrere å realisere enn budsjettert. Forsinkelser i byggeprosesser gjør at kommunen, til tross for prisstigninger, bruker mindre penger på investeringer enn budsjettert i 2022. Disse kostnadene er tatt med i handlings- og økonomiplanen for 2023 til 2026.

Økonomiske nøkkeltall - sammenligning med andre kommuner

Frie inntekter

Kommunenes frie inntekter består av rammetilskudd, skatt på inntekt og formue, naturressursskatt og eiendomsskatt. Kommunal- og distriktsdepartementet viste i [Kommuneproposisjonen 2023](#) hvilket nivå kommunene hadde på frie inntekter i prosent av landsgjennomsnittet i 2021, både med og uten eiendomsskatt. Nivået på de frie inntektene er korrigert for variasjoner i utgiftsbehov, jf omtale i vedlegg 3 i kommuneproposisjonen.

Trondheim kommune hadde i 2021 et inntektsnivå som var litt lavere enn landsgjennomsnittet og litt lavere enn de største ASSS-kommunene. Årsaken til at vi har lavere inntekter enn Oslo, Bergen og Stavanger er at vi har lavere skatteinntekter per innbygger, og at variasjoner i skatteinntekt ikke utjevnes fullt ut gjennom inntektsutjevningen i inntektssystemet. Dersom Trondheim hadde hatt likt nivå på utgiftskorrigerede frie inntekter - inklusive eiendomsskatt som Oslo, Stavanger og Bergen i 2021, ville vi hatt henholdsvis 843, 303 og 46 millioner kroner mer i frie inntekter i 2021.

Figur 9-1 Utgiftskorrigerede inntekter i prosent av landsgjennomsnittet

Økonomiske nøkkeltall

I dette avsnittet presenteres økonomiske nøkkeltall for Trondheim og de ti største kommunene i landet. Tallene er i hovedsak basert på regnskapsanalysen til ASSS-nettverket. Trondheim sammenlignes med Oslo, Bergen, Stavanger og ASSS-snittet. I regnskapsanalysen er ASSS-snittet eksklusivt Oslo.

ASSS er et nettverk som består av de ti største kommunene i landet, og som har drevet et systematisk sammenligningsarbeid siden 2001. ASSS-nettverket utvides høsten 2022, når Lillestrøm og Asker også blir med i nettverket. På asss.no finner du en mer utfyllende analyse av kommunenes regnskap i perioden 2019-2021.

Tabell 9-1 Økonomiske nøkkeltall i prosent av driftsinntekt. Kilde: ASSS

	2020	2021				
	Trondheim	Trondheim	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS
Netto driftsresultat	4,0	6,6	4,6	4,6	8,0	5,0
Disposisjonsfond	12,6	15,7	11,5	13,9	14,5	15,9
Investeringsutgifter	17,0	14,3	18,3	13,9	12,3	13,4
Netto lånegjeld	101,2	93,8	53,3	70,8	74,0	84,1
Korrigert netto lånegjeld	65,3	60,5	66,6	70,4	72,9	80,1
Renteeksponert gjeld	62,5	57,7	31,1	58,4	51,7	58,3

Netto driftsresultat

Netto driftsresultat, som viser overskuddet på årets drift, fratrukket netto finansutgifter, regnes som en viktig indikator på økonomisk balanse. Trondheim kommune hadde et netto driftsresultat på 6,6 prosent i 2021. Høyere skattevekst enn budsjettert, og god avkastning fra Trondheim kommunes kraftfond, bidro til det gode resultatet. De øvrige ASSS-kommunene samlet fikk et netto driftsresultat på fem prosent i 2021.

Disposisjonsfond

Disposisjonsfondet er kommunenes reserve til uforutsette hendelser. Trondheim kommune styrket disposisjonsfondet i 2021. Disposisjonsfondet, som andel av brutto driftsinntekter for kommunen som konsern, økte fra 12,6 prosent i 2020 til 15,7 prosent i 2021. Disposisjonsfondet består i denne sammenheng av kommunens disposisjonsfond, inkludert Trondheim kommunale kraftfonds (TKK) bufferfond, og disposisjonsfondene til de kommunale foretakene og vår andel av IKS-ene (interkommunale selskaper) sine disposisjonsfond. Totalt hadde Trondheim kommune som konsern disposisjonsfond på 2,8 milliarder kroner ved utgangen av 2021. Av dette utgjorde Trondheim kommune sitt disposisjonsfond 1,6 milliarder kroner, hvorav TKKs bufferfond utgjorde i underkant av én milliarder kroner. I sak 56/22 som ble behandlet i mars 2022, vedtok bystyret å opprette et eget disposisjonsfond i buffer for pensjonskassen. Dette ble finansiert av kommunens ordinære disposisjonsfond.

Investeringsutgifter

I 2021 utgjorde investeringsutgiftene 14 prosent av Trondheim kommunes driftsinntekter. Investeringsutgiftene i prosent av driftsinntektene var et prosentpoeng høyere enn ASSS-snittet.

Gjeld

I tabell 9-1 er det presentert tre indikatorer på kommunens gjeld. Indikatoren netto lånegjeld er definert som langsiktig gjeld eksklusive pensjonsforpliktelser fratrukket utlån og ubrukte lånemidler. Trondheim kommune hadde i 2021 høyere netto lånegjeld enn de øvrige ASSS-kommunene. Dersom man korrigerer netto lånegjeld for ubundne investeringsfond, får man et annet bilde av gjeldsforpliktelser. Trondheim kommunes kraftfond regnes som et ubundet investeringsfond. Trondheims korrigerte lånegjeld er lavere enn de øvrige ASSS-kommunene. De økonomiske konsekvensene av lånegjelden for kommunens renteutgifter avhenger av hvordan lånegjelden er sammensatt. Statistisk sentralbyrå (SSB) beregner et anslag for renteeksponert gjeld som er netto lånegjeld, fratrukket et anslag for gjeld der renteutgiftene (og delvis avdragene) ikke belaster kommunebudsjettet, men finansieres av andre gjennom gebyrer eller rentekompensasjonsordninger fra staten. I 2021 var andel av gjelden som renteeksponert litt lavere i Trondheim enn i øvrige ASSS-kommuner.

Økonomiske handlingsregler og målsettinger

Det er kommunens ansvar å sørge for en helhetlig og langsiktig økonomiforvaltning. Kommuneleaven sier at "kommuner skal forvalte sin økonomi slik at den økonomiske handleevnen blir ivaretatt over tid". For å oppnå dette fastsetter loven at kommunene skal vedta finansielle måltall for utviklingen av kommunens økonomi (§ 14-2, punkt c). Det er opp til kommunen selv å vedta hvilke måltall den skal ha, og hvilket nivå måltallene skal være på.

Trondheim kommune har følgende måltall og handlingsregler:

- Korrigert netto driftsresultat på 2,0-2,5 prosent av driftsinntektene
- Bykassefinansierte lån skal utgjøre inntil 70 prosent av driftsinntektene
- Renter og avdrag skal utgjøre åtte prosent av frie disponible inntekter
- Disposisjonsfondet skal utgjøre fem prosent av driftsinntektene

Disse måltallene skal bidra til å sikre sunn kommuneøkonomi. Kommunedirektøren foreslår at disse måltallene videreføres i økonomiplanen for 2023-2026. Kommunedirektøren tar sikte på å legge frem en evaluering av de økonomiske måltallene i løpet av første kvartal 2023.

Netto driftsresultat

For å sikre langsiktig stabilitet i økonomien må kommunens verdier opprettholdes over tid. Dette krever at netto driftsresultat er større enn null. Bare slik er det midler igjen til å opprettholde og utvide kommunens bygningsmasse og finansielle formue, slik at det bidrar til gode tjenester for kommende generasjoner. Dersom netto driftsresultat er null, vil det ikke være midler igjen til å opprettholde kommunens realverdier og finansformue.

Netto driftsresultat

Netto driftsresultat viser overskuddet på årets drift fratrukket renter og avdrag.

Korrigert netto driftsresultat

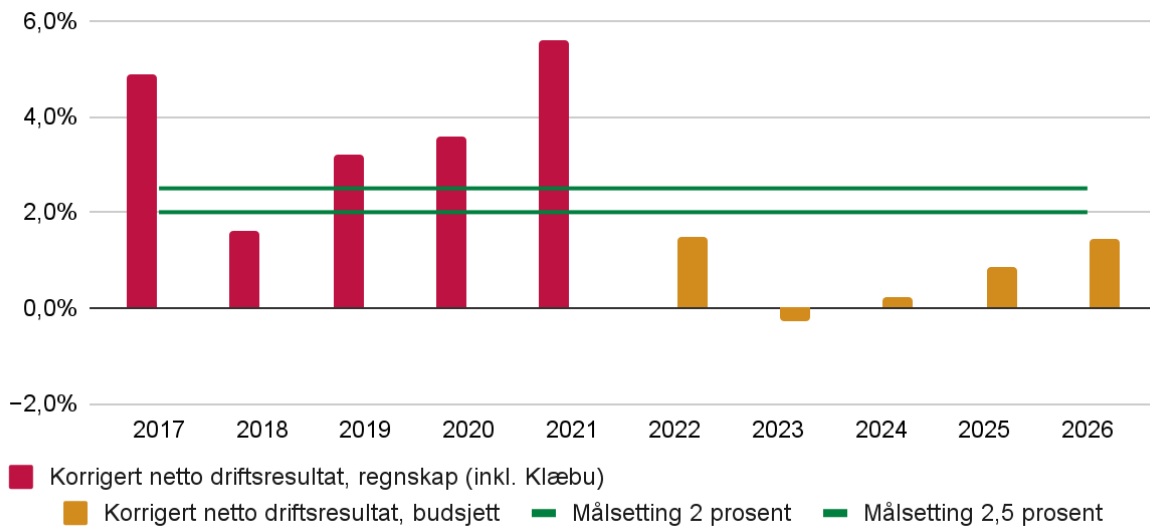
Korrigert netto driftsresultat er netto driftsresultat korrigert for bundne avsetninger og periodisering av pensjonskostnader. Bundne avsetninger er ubenyttede øremerkede midler.

[Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi \(TBU\)](#) anbefaler at netto driftsresultat for kommunene samlet bør være 1,75 prosent. Hva resultatet bør være for den enkelte kommune kan imidlertid avvike fra dette, avhengig av størrelsen på kommunens formue, gjeld og avdrag. Trondheim kommunes vurderinger i 2016 var at netto driftsresultat, korrigert for premieavvik og avsetninger til bundne fond, burde ligge mellom 2 og 2,5 prosent, som også er målsettingen.

Med Kommunedirektørens forslag til handlings- og økonomiplan vil korrigert netto driftsresultat (kndr) i gjennomsnitt ligge på 0,6 prosent i perioden. Altså lavere enn målsettingen. I 2023 er kndr forventet å bli -0,3 prosent, for så å stige til 1,4 prosent i 2026. Dette er et svakere resultat sammenlignet med handlings- og økonomiplanen for 2022-2025.

En vesentlig årsak til et svakere korrigert netto driftsresultat ligger i relativt store endringer i pensjonsutgiftene fra og med 2023. Dette henger sammen med både høyere lønnsvekst og økning av grunnbeløpene i folketrygden i 2022 enn tidligere forutsatt. Dette fører til at differansen mellom det vi skal betale inn til pensjonskassene i 2023 blir betydelig høyere enn beregnet pensjonskostnad. Det er denne differansen som har betegnelsen premieavvik. At pensjonskostnaden følger et annet utviklingsløp en

pensjonspremien har sammenheng med at den beregnes under forutsetning av hva pensjonsforpliktelsen blir ved pensjonsalder, mens pensjonspremien skal sørge for tilstrekkelige midler (forsikringsdekning) på balansedagen. Premieavviket påvirker netto driftsresultatet positivt, som i dette tilfellet når pensjonspremien er høyere enn pensjonskostnaden, men dette kommer igjen som en kostnad for kommunen de neste syv årene. Det er derfor netto driftsresultatet korrigeres for dette. I motsatt retning går nedbetaling av tidligere premieavvik.

Figur 9-2 Korrigert netto driftsresultat, Trondheim kommune.

Gjeldsgrad

For å oppnå et riktig nivå på netto driftsresultat, og for å unngå at utgifter til kommunens lån fortrenger utgifter til tjenesteproduksjon, er det viktig at kommunens gjeld ikke vokser raskere enn veksten i kommuneøkonomien.

Bystyret i Trondheim kommune har vedtatt at den bykassefinansierte gjelden ikke bør utgjøre mer enn 70 prosent av driftsinntektene. Dersom gjelden holder seg på dette nivået vil den vokse i takt med økonomien. En målsetting på gjeldsgrad må innrettes slik at det er realistisk at kommunen greier å betjene gjelden dersom rentenivået stiger vesentlig.

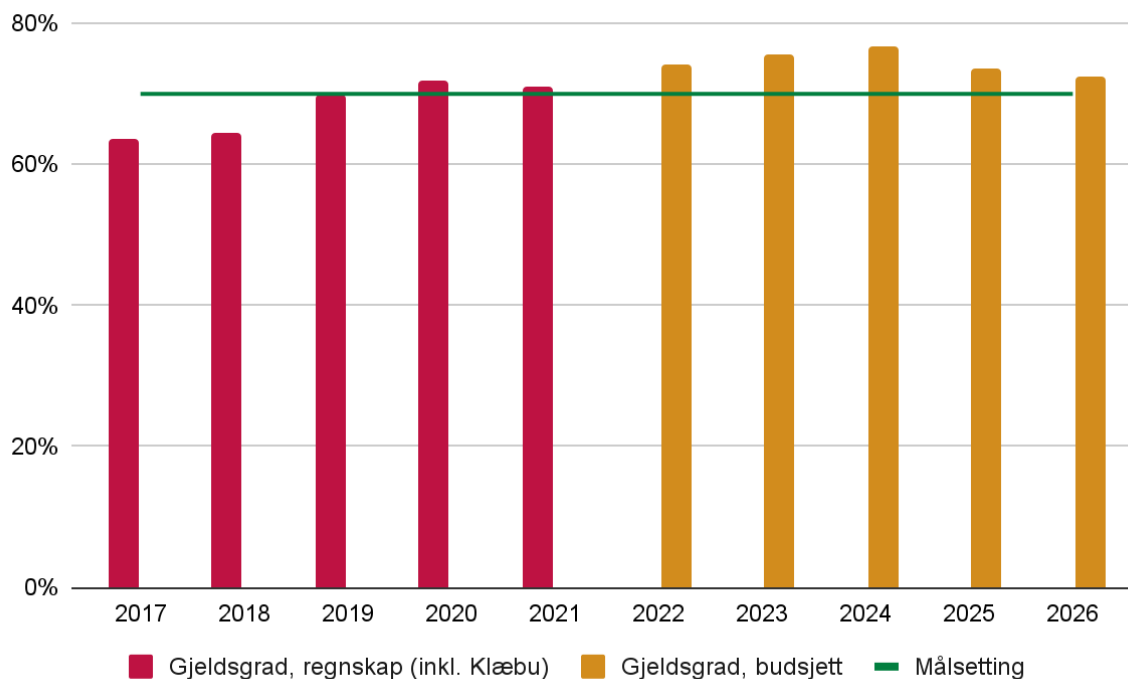
Bykassefinansierte lån er kommunens investeringslån fratrukket lån til selvkostområdene (vann, avløp, renovasjon, feiing og slam), lån med rentekompensasjon fra staten og lån som finansieres av husleieinntekter. Som lån regnes også den kapitaliserte verdien av de tilskudd kommunen gir til idrettsanlegg, og noen tilfeller av husleie kommunen betaler i leieavtaler.

Med Kommunedirektørens forslag til handlings- og økonomiplan for perioden 2023-2026 vil gjeldsgraden i gjennomsnitt være 74,6 prosent. Kommunedirektøren har ikke funnet det mulig å holde gjeldsgraden på 70 prosent i denne handlings- og økonomiplanperioden. Det er flere årsaker til at gjeldsgraden er høyere enn måltallet. I vedtatt handlings- og økonomiplan 2022-2025 var vedtatt gjeldsgrad på 72,1 prosent. Dette er godt over målsettingen, som medfører at utgangspunktet for investeringsgjelden i denne handlings- og økonomiplanperioden er høyere enn den ideelt sett burde være. Videre er det lagt inn høyere renter i denne økonomiplanperioden, som finansieres ved å redusere avdragene. I tillegg har det vært en stor økning i byggekostnader, som har økt kostnadene for allerede igangsatte prosjekter. Dette øker også gjeldsgraden.

Demografien endrer seg og vi blir flere eldre. Bare i kommende fireårsperiode vil antall innbyggere over 80 år øke med 1800 personer, sammenlignet med 2022. Det er derfor behov for å bygge helse- og velferdssentre. Mesteparten av investeringene i helse- og velferdssentre i perioden øker ikke antall plasser,

men rehabiliterer og erstatter eksisterende plasser. Men i årsskifte 2027 og 2028 er Heimdal helse- og velferdssenter planlagt ferdigstilt, og det vil øke kapasiteten med minimum 72 plasser. Det er ikke forsvarlig å utsette verken rehabilitering eller bygging av nye sykehjemsplasser.

Figur 9-3 Bykassefinansierte lån i prosent av driftsinntektene

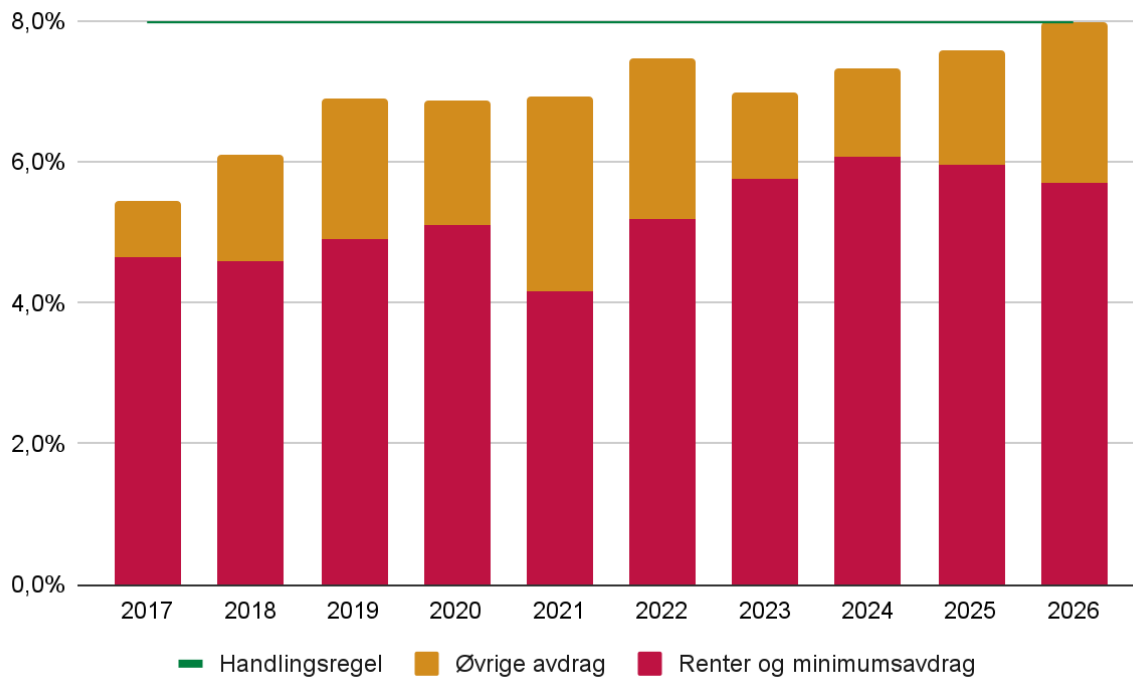
22. september kom Norges bank med en oppdatert prognose for rentebanen. Kommunedirektøren vil oppdatere renteprognosen i tilleggssinnstillingen som kommer i løpet av september. Så langt kan det se ut til at oppdateringene ikke medfører vesentlige endringer.

Kapitalutgifter

Motivasjonen for handlingsregelen er at kapitalutgiftene, det vil si renter og avdrag, skal utgjøre en fast andel av kommunens frie inntekter. Dette medfører også at rentenivået ikke påvirker tjenesteproduksjonen, og at en forutsigbar andel av frie inntekter kan benyttes til å finansiere kommunens tjenestetilbud. Å betale avdrag utover lovpålagte minimumsavdrag bidrar også til at kommunen kan investere mer, uten at dette øker gjelden.

Dersom rentenivået er lavt vil det være rom for å betale ekstra avdrag, altså avdrag ut over lovens krav til minimumsavdrag. Kommuneleien inneholder en bestemmelse for beregning av minimumsavdrag. Den nye beregningen vil anslagsvis gi Trondheim kommune en minimum avdragstid på 29 år.

Kommunedirektøren foreslår for planperioden 2023-2026 at kapitalutgiftene utgjør mellom 7,0 og 8 prosent i løpet av perioden. I 2023 vil kapitalutgiftene anslagsvis utgjøre 7,0 prosent, 7,3 prosent i 2024 og 7,6 prosent i 2025. Dette er i tråd med nivåene i vedtatt handlings og økonomiplan 2022-2025. I 2026 foreslår Kommunedirektøren at kapitalutgiftene stiger til 8 prosent, i tråd med handlingsregelen. Dette medfører at kommunen i løpet av fireårsperioden betaler 917 millioner kroner i avdrag utover minimumsavdrag.

Figur 9-4 Kapitalutgifter som andel av kommunens frie disponible inntekter.

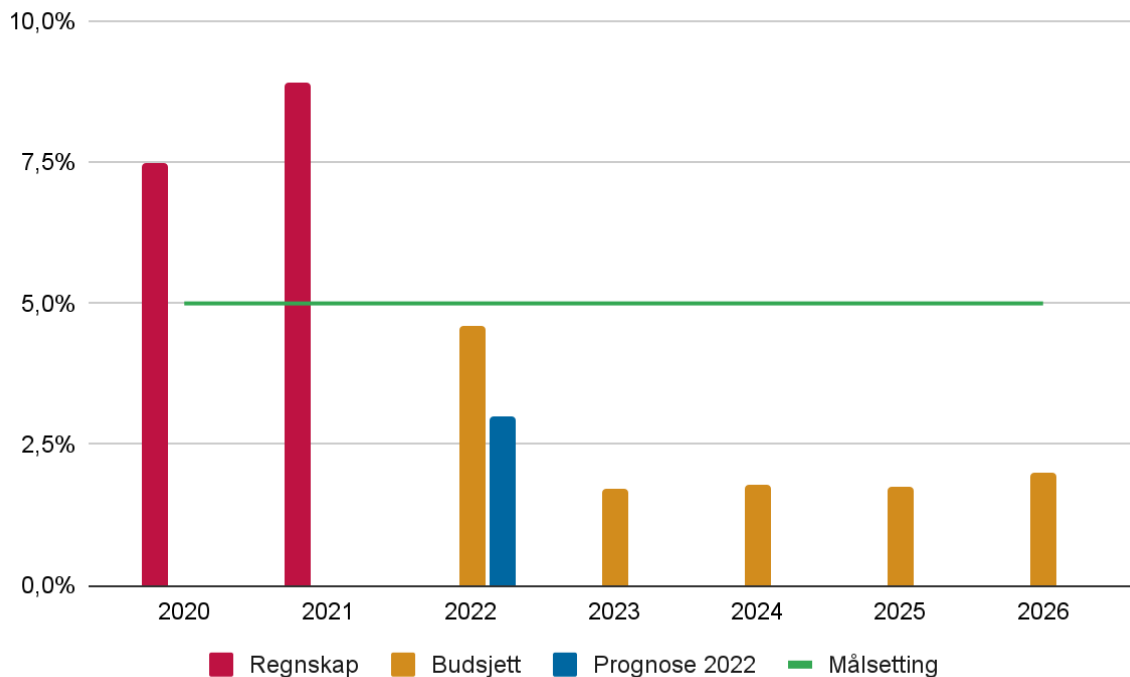
Disposisjonsfond

Størrelsen på disposisjonsfondet gir uttrykk for hvor stor økonomisk buffer kommunen har i sin løpende drift, og dermed hvor stor økonomisk handlefrihet kommunen har. Et disposisjonsfond gjør kommunen i stand til å håndtere midlertidige svingninger i økonomien, for eksempel inntektssvikt eller uforutsette utgifter.

Med disposisjonsfond mener Kommunedirektøren her kommunens sentrale disposisjonsfond. Dette er disposisjonsfond eksklusive foretak, interkommunale selskaper, bufferfondet til Trondheim kommunes kraftfond, næringsfondet, og bufferfondet til Trondheim kommunes pensjonskasse.

Trondheim kommunes disposisjonsfond forventes å utgjøre om lag 530 millioner kroner ved utgangen av 2022, eller 3,0 prosent av driftsinntektene. Det er da tatt hensyn til alle vedtak om bruk og avsetning til disposisjonsfond frem til midten av september 2022, inkludert forslag til Kommunedirektørens forslag til vedtak i andre økonomirapport. Det er ikke tatt hensyn til at kommunenes regnskapsresultat vil salderes mot disposisjonsfondet ved regnskapsavslutningen.

I Kommunedirektørens forslag til handlings- og økonomiplan 2023-26 vil disposisjonsfondet utgjøre 1,7 prosent av disponible inntekter i 2023, og 1,8 prosent i gjennomsnitt for hele perioden. Årsaken til at fondet som andel av inntektene reduseres sammenlignet med 2022, er at bruken er betydelig større en avsetningene i 2023. I tillegg er avkastningen fra Trondheim kommunes kraftfond som først avsettes på disposisjonsfond, for så å finansiere investering neste år, redusert. Dette reduserer også størrelsen på disposisjonsfondet. Utover i perioden er det en liten nominell økning i størrelsen på fondet.

Figur 9-5 Disposisjonsfondet i prosent av driftsinntektene ved utgangen av året.

For en nærmere beskrivelse over bruk og avsetning til disposisjonsfondet 2023, se omtale under driftsbudsjett.

9.3 Driftsbudsjett 2023-2026

I dette kapitlet presenteres Kommunedirektørens forslag til driftsbudsjett for perioden 2023-2026. Det gis en omtale av sentrale inntekter og utgifter som er felles for flere tjenesteområder. Videre gis det en oppsummering av forslag til endringer i driftsbudsjettet til tjenesteområdene. Alle tall i omtalen av driftsbudsjettet er i 2023-kroner.

Kommunedirektøren har i handlings- og økonomiplanen for 2023-2026 valgt å beskrive selvkostområdet vann, avløp, renovasjon og feiing i et eget kapittel; kapittel 15.4. Med selvkostområdet menes områder som finansieres direkte av innbyggerne via gebyrer. Det er store kostnadsøkninger innenfor områdene de neste årene, noe som igjen fører til en økning i gebyrene.

Regjeringens forslag til kommuneopplegg for 2023

Kommunedirektøren legger fram forslag til budsjett før regjeringen presenterer forslag til statsbudsjett for 2023. Kommunedirektørens anslag på inntekter som er felles for hele kommunen er derfor i hovedsak basert på regjeringens forslag til kommuneopplegg for 2023, som ble presentert i [kommuneproposisjonen for 2023](#).

I revidert nasjonalbudsjett for 2022 (RNB) presenterte regjeringen et oppdatert anslag på kommunesektorens inntekter og utgifter i 2022.

- Regjeringen anslo at kommunenes skatteinntekter ble 17,4 milliarder kroner høyere enn anslått i statsbudsjettet for 2022. Oppjusteringen skyldes dels en oppjustering av anslagene for lønns- og sysselsettingsvekst, dels at økte utbytter til personlige skatteyttere i 2021 innebærer økte skatteinntekter i 2022. Det siste er engangsinntekter i 2022, og utgjør om lag 11,4 milliarder kroner.
- Som følge av at kommunesektoren fikk ekstraordinære skatteinntekter vedtok Stortinget å redusere kommunenes rammetilskudd med 9,7 milliarder kroner i 2022.
- Regjeringen anslo i RNB at lønns- og prisveksten blir på 3,7 prosent i 2022. Dette var en oppjustering fra anslaget i statsbudsjettet for 2022, hvor lønns- og prisveksten ble anslått til 2,5 prosent. Regjeringen

anslo at økningen i lønns- og prisvekst gir kommunene 4,4 milliarder kroner i økte utgifter i 2022. Etter at regjeringen la fram RNB har partene i kommunesektoren blitt enige om en lønnsøkning på 3,85 prosent. Utgiftene til å dekke lønnsvekst blir derfor noe høyere enn hva regjeringen la til grunn i RNB. Prisveksten ser også ut til å bli høyere enn hva regjeringen anslo i RNB.

Det er tradisjon for at kommunene får dekket merutgifter som følge av demografisk vekst gjennom en tilsvarende vekst i de frie inntektene. [Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi](#) (TBU) anslo i vår at demografiske endringer vil føre til en i økning utgifter som må finansieres av de frie inntektene på 0,9 milliarder kroner i 2023. Regjeringen foreslo i kommuneproposisjonen at kommunene får en vekst i de frie inntektene på mellom 1,2 og 1,5 milliarder kroner i 2023. Inntektsveksten for 2023 er da regnet fra anslått inntektsnivå i 2022 i revidert nasjonalbudsjett 2022, med fratrukket for ekstraordinære inntekter. Regjeringen sa i kommuneproposisjonen at forslaget til inntektsvekst innebærer at kommunene får økt handlingsrom i 2023.

SSB publiserte nye befolkningsframskrivninger i juli. De nye prognosene indikerer at befolkningsveksten gjennom 2022 blir høyere enn tidligere antatt. Teknisk beregningsutvalg (TBU) anslo i august at merutgiftene for kommunene som må finansieres av de frie inntektene er på 1,7 milliarder kroner, det vil si 0,8 milliarder kroner høyere enn anslaget som lå til grunn for regjeringens forslag til vekst i frie inntekter i kommuneproposisjonen 2023 ([TBU-notat 11. august 2022](#)). TBU understreker at det er usikkerhet knyttet til anslaget. Regjeringen har signalisert at det vil bli et svært stramt statsbudsjett. Kommunedirektøren har derfor budsjettert med at kommunene får en vekst i de frie inntektene på 1,2 milliarder kroner i 2023, det vil si i det nedre intervallet av hva regjeringen signaliserte i kommuneproposisjonen. En vekst i de frie inntektene på 1,2 milliarder kroner innebærer at kommunene ikke får full kompensasjon for demografiutgifter.

Sentrale inntekter

Tabell 9-2 viser anslag på utviklingen i Trondheim kommunes sentrale inntekter i perioden 2022-2026. Tabellen viser opprinnelig vedtatt budsjett i 2022, og endring i forhold til vedtatt budsjett for perioden 2023-2026.

Tabell 9-2 Budsjett 2022. Endring i inntekter i perioden 2023-2024. Tall i millioner kroner. Negativt tall er økte inntekter.

	2022	2023	2024	2025	2026
Skatt og rammetilskudd	-12 181	-374	-503	-650	-797
Eiendomsskatt	-850	-39	-69	-69	-69
Flyktningeinntekter	-191	-209	-209	-209	-209
Refusjon ressurskrevende brukere	-237	-32	-40	-48	-56
Rentekompensasjonstilskudd	-38	-14	-10	-4	0
Prisvekst 2022	-13 498	-668	-831	-980	-1 131

Frie inntekter: Rammetilskudd og skatt på inntekt og formue

Frie inntekter er midler kommunene kan disponere fritt uten andre føringer fra staten enn lover og forskrifter. Kommunens frie inntekter består av skatt på inntekt og formue fra privatpersoner bosatt i kommunen og rammetilskudd tildelt fra staten. Inntektene fordeles gjennom inntektssystemet for kommunene. For omtale av inntektssystemet vises det til avsnittet om budsjettpremissar.

Kommunens frie inntekter anslås å utgjøre 12,6 milliarder kroner i 2023. Det er en økning på 374 millioner kroner sammenlignet med opprinnelig vedtatt budsjett for 2022. Høy inntektsvekst, både sammenlignet med opprinnelig vedtatt budsjett for 2022 og i forhold til hva som er lagt til grunn i vedtatt økonomiplan,

har sammenheng med at kommunene får videreført deler av merskatteveksten i 2022 til 2023. Deler av denne inntektsveksten må brukes på å dekke merutgifter som følger av høy lønns- og kostnadsvekst i 2022. Vi har i anslaget på frie inntekter forutsatt at vi får kompensasjon for merutgifter som følge av oppgaveendringer og regelendringer, blant annet oppvekstreformen og helårseffekten av innføring av gratis SFO for 1. klassinger. Det er gjort nærmere rede for hva som er lagt til grunn for anslaget på rammetilskudd og skatteinntekter i avsnittet om budsjettpremiser.

Eiendomsskatt

I vedtatt økonomiplan er det budsjettert med en reell økning i eiendomsskatten på 30 millioner kroner fra 2022 til 2023. Som følge av høy kostnadsvekst i 2022 foreslår Kommunedirektøren at det budsjetteres med en reell økning i eiendomsskatten på 39 millioner kroner fra 2022 til 2023. Det er gitt en nærmere omtale av endringen i eiendomsskatt i kapittel 11.

Flyktningeinntekter

Kommunen mottar ulike typer tilskudd fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI) som skal bidra til å dekke utgifter ved bosetting og integrering av flyktninger. Som flyktningeinntekter regnes her integreringstilskudd og tilskudd for enslige mindreårige flyktninger. Integreringstilskuddet skal i hovedsak dekke de gjennomsnittlige utgiftene kommunene har i bosettingsåret, og de neste fire årene. Kommuner som bosetter enslige mindreårige flyktninger mottar et særskilt tilskudd, i tillegg til det ordinære integreringstilskuddet. Dette tilskuddet utbetales til og med året personen fyller 20 år. Kommunen mottar også ekstra tilskudd for flyktninger med nedsatt funksjonsevne og/eller atferdsvansker og tilskudd til opplæring i norsk og samfunnskunnskap, men dette er øremerkede tilskudd som budsjetteres direkte under de ulike tjenesteområdene.

Vi antar at vi får 400 millioner kroner i flyktningeinntekter i 2023. Dette er en reell økning på 209 millioner kroner sammenlignet med opprinnelig vedtatt budsjett for 2022. Økningen har sammenheng med en økning i bosetting. Vi forutsetter at vi bosetter 740 flyktninger i 2022 (dette er som anmodet fra IMDI) og 350 hvert år i perioden 2023-2026. Det er gjort nærmere rede for bosetting av flyktninger i kapittel 14.5 om flyktninger og innvandrere.

Refusjon ressurskrevende helse- og omsorgstjenester

Alle kommuner som yter helse- og omsorgstjenester til særlig ressurskrevende brukere kan søke om delvis refusjon for direkte lønnsutgifter til disse tjenestene. Vi har budsjettert med at vi vil få en økning i refusjon i forhold til budsjetterte inntekter i 2022. Økningen har sammenheng med at det har vært en vekst i antall brukere vi får refusjon for.

Rentekompensasjonstilskudd

Kommunen får dekket deler av sine rentekostnader til investeringer i ulike formålsbygg. I 2023 er det budsjettert med 52 millioner kroner i rentekompensasjon, en økning på 14 millioner kroner fra budsjett 2022. Økningen skyldes økte renter. Frem mot 2026 forventes inntektene fra ordningen å bli redusert til 38 millioner kroner. Dette skyldes at ordningen ikke lenger er åpen for nye prosjekter innen skole, sykehjem og omsorgsboliger, og at balanseverdiene avskrives over tid. Ordningen er fortsatt åpen for kirkebygg.

Vertskommunetilskudd

Vertskommunetilskuddet tildeles kommuner som etter HVPU-reformen i 1991 overtok ansvaret for beboere hjemmehørende i andre kommuner. Vertskommunetilskuddet har tidligere vært regnet som en del av kommunens sentrale inntekter. Kommunedirektøren foreslår at tilskuddet fra og med 2023 regnskapsføres direkte under bo- og aktivitetstilskudd. Vertskommunetilskuddet er derfor ikke en del av tabellen som viser endring i sentrale inntekter.

Endring i utgifter som er felles for flere tjenesteområder

Tabell 9-3 gir en oppsummering av Kommunedirektørens forslag til utgiftsendringer som er felles for flere tjenesteområder. Det er f.eks. utgifter som følger av befolkningsvekst, økt kostnadsvekst i 2022, pensjonskostnader, kapitalkostnader, bosetting av flyktninger og usikkerhetsavsetning.

Tabell 9-3 Endring i utgifter. Alle tall for årene 2023-2026 er endring sammenlignet med opprinnelig budsjett 2022. Tall i millioner kroner. Negative tall er reduserte utgifter, positive tall er økte utgifter.

	Budsjett 2022	2023	2024	2025	2026
Befolkningsvekst		139	278	402	517
Kostnadsvekst 2022		108	108	108	108
Sentrale pensjonskostnader	246	24	43	49	52
Eksterne finanstransaksjoner	903	-45	10	66	129
Bosetting av flyktninger		198	198	198	198
Effektiviseringskrav		-33	-66	-99	-132
Usikkerhetsavsetning	8	30	27	27	27
Tekniske endringer		4	-1	10	2
Vedtatte endringer i HØP 2022-2025		-54	-27	-38	-75
Sum		370	571	722	825

Befolkningsvekst

Befolkningsvekst og demografiske endringer vil føre til økte utgifter i økonomiplanperioden. Kommunedirektøren anslår at befolkningsvekst og endringer i befolkningssammensetningen vil gi kommunen en merutgift på 139 millioner kroner i 2023, hvis vi skal videreføre dekningsgrader og enhetskostnader fra budsjett 2022. Beløpet øker til 517 millioner kroner i 2026.

Kostnadsvekst 2022

I nasjonalbudsjett for 2022 ble den kommunale deflatoren for 2022 anslått til 2,5 prosent. Årslønnsveksten ble anslått til 3,0 prosent og prisveksten til 1,3 prosent. Både lønns- og prisveksten ser ut til å bli betydelig høyere enn opprinnelig anslått i 2022, jfr. omtale over.

Kommunedirektøren har foreløpig budsjettet med at høyere lønns- og kostnadsvekst enn forutsatt i 2022 gir en merutgift på 108 millioner kroner i 2023. Dette er lavere enn vår relative andel av de 4,4 milliarder kroner som regjeringen anslo i økte kostnader for kommunene samlet. Årsaken til at vi foreslår å sette av et lavere beløp i driftsbudsjettet er at det er store regionale forskjeller i kostnadsutviklingen, og at noe av merutgiftene vil komme på investeringsprosjekter. Av beløpet på 108 millioner kroner er 43 millioner kroner økte utgifter til å finansiere lønnsoppjøret i 2022. Det er usikkerhet knyttet til hvilke effekter prisveksten får. Bevilgningen er derfor foreløpig avsatt under sentrale bevilgninger, jfr. nærmere omtale i kapittel 10.

Sentrale pensjonskostnader

De sentrale pensjonskostnadene anslås å øke reelt med 24 millioner kroner fra opprinnelig vedtatt budsjett for 2022 til 2023. Kostnadene øker videre noe i løpet av økonomiplanperioden. For nærmere omtale vises det til kapittel 10.

Eksterne finanstransaksjoner

Eksterne finanstransaksjoner består av netto kapitalutgifter som belaster bykassen og utbytte fra kommunale selskap. Samlet reduseres utgiftene med 45 millioner kroner fra 2022 til 2023. Mot slutten av perioden er det en økning i utgiftene.

I økonomiplanen for 2022-2025 er det budsjettet med at kapitalutgiftene skal utgjøre 7,5 prosent av frie disponible inntekter i 2022. I perioden 2023-2025 er det budsjettet med at kapitalutgiftene skal utgjøre henholdsvis 7,0, 7,3 og 7,6 prosent av de frie disponible inntektene. Kommunedirektøren har videreført dette i forslag til økonomiplan for perioden 2023-2026. Som følge av at kapitalutgiftens andel av frie

inntekter reduseres fra 7,5 prosent i 2022 til 7,0 prosent i 2023 reduseres kapitalutgiftene fra 2022 til 2023. Kommunedirektøren har, i samsvar med handlingsregelen for kapitalutgifter, budsjettert med at kapitalkostnader skal utgjøre åtte prosent av frie disponible inntekter i 2026. Kapitalkostnadene øker derfor mot slutten av perioden.

Stigende rentenivå gjør at både renteutgifter og renteinntekter vil stige fremover. Stigende renteutgifter på investeringslån gjør at de øvrige avdragene reduseres for å holde kapitalutgiftene på ønsket nivå. Samtidig vil det økte rentenivået gi økning i renteinntekter på bykassens likviditet og økte byggelånsrenter, som demper effekten av økte renteutgifter. Det gjør at de øvrige avdragene reduseres mindre enn det renteutgiftene øker.

Kommunedirektøren budsjetterer med lavere utbytte i 2023 enn i 2022. Det har i hovedsak sammenheng med at vi i 2023, i motsetning til i 2022, ikke budsjetterer med utbytte fra Trondheim kino. Samlet er det budsjettert med 19 millioner kroner i utbytte fra kommunale selskap i 2023.

Bosetting av flyktninger

Forutsatt 740 bosettinger i 2022 og 350 bosettinger i 2023 beregnes flyktningeinntektene for 2023 til å utgjøre 400 millioner kroner. Kommunedirektøren forutsetter at kommunens utgifter ved nybosetting finansieres innenfor de flyktningeinntekter som bosettingen genererer. I og med at det er svært stor usikkerhet rundt antall bosettinger, både i 2022 og i 2023, foreslår Kommunedirektøren i hovedsak å avvente med å fordele utgiftsbudsjett til tjenesteområdene for 2023. Inntil videre legges 198 millioner kroner ufordelt på området for flyktninger og innvandrere. Kommunedirektøren vil komme tilbake til fordeling av midlene i 1. økonomirapport 2023, eventuelt tidligere i egen sak til bystyret.

Effektiviseringskrav

Kommunedirektøren har i samsvar med vedtatt økonomiplan budsjettert med en innsparing som følge av at enhetene ikke får full kompensasjon for pris- og lønnsvekst. Dette gir en innsparing på 33 millioner kroner i 2023. Samlet i løpet av perioden anslås det å gi en innsparing på 132 millioner kroner. Effektiviseringskravet fordeles mellom alle tjenesteområdene ved at enhetene ikke får full kompensasjon for pris- og lønnsøkning.

Usikkerhetsavsetning

Kommunedirektøren legger fram forslag til handlings- og økonomiplan før regjeringen legger fram forslag til statsbudsjett for 2023. Regjeringen har signalisert at det vil bli et stramt statsbudsjett. For å ta hensyn til at statsbudsjettet kan gi oss lavere handlingsrom enn det vi har lagt til grunn for budsjettforslaget har vi budsjettert med en usikkerhetsavsetning på 37,5 millioner kroner i 2023, og 35 millioner kroner hvert år i perioden 2024-2026. I budsjett 2022 var det en udisponert avsetning på åtte millioner kroner under sentrale bevilgninger. Endringen fra 2022 til 2023 blir derfor på 29 millioner kroner. Dersom handlingsrommet blir som forutsatt kan avsetningen på 37,5 millioner kroner disponeres på andre tiltak.

Tekniske endringer

I Kommunedirektørens forslag til driftsrammer er det tatt høyde for tekniske endringer, oppgaveendringer og endringer i finansiering fra et år til et annet. Endringen har blant annet sammenheng med:

- Driftsrammene er justert for at tjenesteområdene samlet fikk for mye i demografiskompensasjon i 2021.
- Driftsrammen til folkevalgte, bystyresekretariatet m.m. justeres årlig avhengig av om det er valg eller ikke. Tidligere år er det satt av 8,1 millioner kroner til gjennomføring av kommunevalg og 7,1 millioner kroner til gjennomføring av stortingsvalg. Beløpene har vært uendret i flere år. Kommunedirektøren foreslår at det framover settes av 10,1 millioner kroner til gjennomføring av kommunevalg og 9,1 millioner kroner til gjennomføring av stortingsvalg.

Videreføring av vedtatte endringer i handlings- og økonomiplanen for 2022-2025

I handlings- og økonomiplanen for 2022-2025 er det budsjettert med tiltak som samlet gir en reduksjon i driftsrammene til tjenesteområdene. Endring i rammene som følge av demografiskompensasjon er da holdt utenfor. Reduksjonen har blant annet sammenheng med at det var vedtatt engangsbevilgninger til flere

tiltak i 2022, blant annet til fagfornyelsen i skolen og investeringstilskudd til en idrettshall. Endring fra 2025 til 2026 har sammenheng med engangsbevilgninger i 2025.

Disposisjonsfond

I dette avsnittet gis det en omtale av bruk av disposisjonsfondet. I denne sammenhengen er disposisjonsfond kun kommunens generelle disposisjonsfond, det vil si eksklusive næringsfond og bufferfond for Trondheim kommunale pensjonskasse og Trondheim kommunes kraftfond. Disposisjonsfondet forventes å utgjøre omtrent 411 millioner kroner ved inngangen til 2023. Det er basert på tidligere vedtak om bruk og avsetning til disposisjonsfond og Kommunedirektørens forslag til endring i bruk og avsetning til disposisjonsfondet i andre økonomirapport i 2022. Totalt sett foreslår Kommunedirektøren å bruke 219 millioner kroner av disposisjonsfondet i 2023. Tabell 9-4 viser alle tiltakene i Kommunedirektørens budsjettforslag.

Tabell 9-4 Prognose for inngående og utgående balanse for disposisjonsfondet 2023, fordelt mellom drifts- og investeringstiltak. Tall i millioner kroner.

Avsetning/bruk	Formål	Drift	Investering	Totalt
Prognose for inngående balanse for 2023				530
Bruk	Kraftfondet - avkastning 2022 til investering i 2023		-194,3	-194,3
Bruk	Kraftfondet - avkastning 2022 til særfond i 2023	-3,8		-3,8
Avsetning	Kraftfondet - avkastning 2023 til investering i 2024		32,3	32,3
Avsetning	Kraftfondet - avkastning 2023 til særfond i 2024	1,3		1,3
Bruk	Helseplattformen (kommunen)	-15,0		-15,0
Bruk	Finansiering ny taksering til eiendomsskatt	-5,0		-5,0
Bruk	Barnehage, spesialpedagogikk	-15,0		-15,0
Bruk	Bærekraftsprogram helse og velferd	-12,0		-12,0
Bruk	Oppvekstreformen	-10,0		-10,0
Bruk	Omstilling bo- og aktivitetstilbudet	-15,0		15,0
Bruk	Fagfornyelsen	-10,0		-10,0
Bruk	Fotballhall Trygg/Lade	-4,3		-4,3
Bruk	Vassfjellet vinterpark	-7,8		-7,8
Bruk	NM-veka	-1,5		-1,5
Bruk	Ishall Klett	-13,3		-13,3
Bruk	Europeisk frivillighovedstad	-1,3		-1,3
Bruk	Utredning (kvu) kunstmuseum	-2,3		-2,3
Bruk	Eiendomsavgift Heggstadmoen	-1,0		-1,0
Avsetning	Generell avsetning	59,3		59,3
Totalt		-56,7	-162,0	-218,7
Prognose for utgående balanse 2023				311

Totalt foreslår Kommunedirektøren å bruke netto 219 millioner kroner av det ordinære disposisjonsfondet i 2023. Hvis vi korrigerer bruk/avsetningene fra kraftfondet, benyttes det totalt netto 54 millioner kroner på driftsbudsjettet fra disposisjonsfondet. Dette inkluderer en generell avsetning på 59 millioner kroner. I tillegg til oversikten over, er det budsjettet med 10 millioner kroner i bruk fra næringsfondet.

I handlings- og økonomiplanen 2022-2025 ble det disponert 15 millioner kroner årlig til finansiering av innføringsprosjektet av Helseplattformen i kommunen i perioden 2022 til og med 2024. Kommunedirektøren foreslår derfor å gi innføringsprosjektet av Helseplattformen i kommunen 15 millioner kroner i 2022.

Prosjektet med å utrede nytt grunnlag for taksering til eiendomsskatt foreslås finansiert med fem millioner kroner. Prosjektet forventes å avsluttes i 2023.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge midler til diverse omstilling: Spesialpedagogikk i barnehage, oppvekstreferomen, bærekraftsprogrammet til helse og velferd og bo- og aktivitetstilbudet. Til sammen utgjør dette 52 millioner kroner. I tillegg er det lagt inn 10 millioner kroner i 2023 til fagfornyelsen finansiert av disposisjonsfondet.

Videre foreslår kommunedirektøren å benytte 26,9 millioner kroner av disposisjonsfondet til engangstiltak innenfor idrett: Fotballhall Trygg/Lade, ishall på Klett, utbygginger i Vassfjellet vinterpark og NM-veka. Tilskuddene til fotballhallen Trygg/Lade og til Vassfjellet vinterpark tilsvarer den kommunale andelen på 10 % av anleggenes godkjente kostnader.

Trondheim er tildelt statusen Europeisk frivillighetshovedstad i 2023, og kommunedirektøren foreslår derfor å finansiere kommunenes utgifter med 1,3 millioner kroner fra disposisjonsfondet. I sak 177/22 vedtok bystyret å bevilge 2,3 millioner kroner fra disposisjonsfondet i 2023 til konsekvensutredning for nytt kunstmuseum.

Ved en gjennomgang av sigevannsforholdene på Heggstadmoen er det avdekket at kommunen som grunneier ikke har blitt fakturert avløpsgebyr for sigevannet fra anlegget. Kommunedirektøren foreslår å bruke en million kroner av disposisjonsfondet i 2023 og totalt seks millioner i perioden 2023 til 2025 på dette. Kommunedirektøren planlegger å gjennomføre avbøtende tiltak, for å redusere mengden sigevann og slik redusere behovet for gebyrbetaling. Inntektene fra gebyret går til avløpsområdet, som igjen avlaster avløpsgebyret til innbyggerne.

I sak 42/22 vedtok formannskapet satt som bystyre å bevilge 0,85 millioner kroner til utbygging av bredbånd til området Bjørkmyr. Nå viser det seg at fylkeskommunen mener nettet til området er godt nok, og det vil derfor ikke gjennomføre prosjektet. Det vil derfor ikke være nødvendig med det kommunale tilskuddet.

Endring i driftsrammene til tjenesteområdene

Ved å sammenstille endringene i sentrale inntekter, utgifter som er felles for flere områder (inkludert videreføring av rammeendringer på tjenesteområdene i vedtatt økonomiplan) og bruk av disposisjonsfond, ser vi hvor stort handlingsrom vi har for å endre driftsrammene til tjenesteområdene i forhold til det som er lagt til grunn i vedtatt økonomiplan for 2023. Tabellen viser at vi har et økt handlingsrom sammenlignet med vedtatt økonomiplan. Økningen har dels sammenheng med at regjeringens forslag til kommuneopplegg i kommuneproposisjonen gir kommunene økt handlingsrom, dels med at vi forventer å få mer i refusjon for ressurskrevende helse- og omsorgstjenester, og dels med at vi foreslår å bruke mer av disposisjonsfondet enn forutsatt i vedtatt økonomiplan.

Tabell 9-5 Handlingsrom for nye rammeendringer i driftsrammene til tjenesteområdene. Endring ift. vedtatt budsjett 2022. Tall i millioner kroner.

	2023	2024	2025	2026
Endring i sentrale inntekter	-668	-831	-980	-1 131
Endring i utgifter, jf tabell 9.3	370	571	722	825
Endring i netto avsetning til disposisjonsfond	82	105	110	167
Handlingsrom	-215	-154	-148	-139

Forslag til endring i driftsrammene til tjenesteområdene

Tabell 9-6 viser Kommunedirektørens forslag til netto rammeendring for tjenesteområdene fordelt på ulike kategorier. Raden nye rammendringer inkluderer også avsetning for å finansiere økte utgifter til bosetting av flyktninger. Bevilgninger som er lagt under sentrale bevilgninger og tilleggsbevilgninger er ikke en del av oversikten. Med korrigert budsjett 2022 menes opprinnelig vedtatt budsjett for 2022, korrigert for pris- og lønnskompensasjon og tekniske endringer.

Tabell 9-6 Forslag til endring i driftsrammene til tjenesteområdene. Tall i millioner kroner.

Korrigert budsjett 2022	11957	11948	11956	11947
Befolkningsvekst	139	278	402	517
Vedtatte endringer i HØP 2022-2025	-54	-27	-38	-75
Nye rammeendringer	413	352	346	337
Ramme 2023-2025	12456	12552	12666	12725
Endring ifht korrigert budsjett 2022	498	603	710	778

Kommunedirektøren foreslår at tjenesteområdene får en reell økning i driftsrammene på 498 millioner kroner i 2023. Endringen er regnet fra opprinnelig vedtatt budsjett for 2022 (korrigert for pris- og lønnskompensasjon og tekniske endringer). Det er, utover det generelle effektiviseringskravet på 0,3 prosent og videreføring av reduksjoner som ligger i vedtatt økonomiplan, ikke budsjettert med reduksjoner i driftsrammene. Effektiviseringskravet implementeres ved at tjenesteområdene ikke får full kompensasjon for lønns- og prisvekst, og kommer ikke fram av denne tabellen.

Noen tjenesteområder har, jfr. omtale i 2. økonomirapport, høyere utgifter enn budsjettert i 2022. Noen av områder har også i løpet av 2022 fått tilleggsbevilgninger som delvis har vært finansiert av disposisjonsfond. Innenfor noen områder må merutgifter og merbehov i forhold til opprinnelig budsjett 2022 dekkes med innsparinger eller omprioriteringer innenfor området.

Kommunedirektøren foreslår, i likhet med tidligere år, at tjenesteområdene får kompensasjon for merutgifter som følge av befolkningsvekst og demografiske endringer. Det største merbehovet er innenfor helse- og velferd. Tabellen under viser fordelingen mellom ulike områder.

Tabell 9-7 Demografiskompensasjon fordelt mellom områder. Tall i millioner kroner.

	2023	2024	2025	2026
Oppvekst og utdanning	36	60	62	61
Helse og velferd	84	180	279	388
Byutvikling	10	26	44	48
Kultur og idrett	8	9	11	12
Klima, næring og samferdsel	1	1	2	2
Organisasjon	1	3	4	5
Sum	139	278	402	517

Videreføring av vedtatte endringer i handlings- og økonomiplanen for 2022-2025 gir samlet en reduksjon i driftsrammene i perioden (endring i rammene som følge av demografiskompensasjon er da holdt utenfor). Reduksjonen har sammenheng med at flere bevilgninger i økonomiplanen var finansiert av

disposisjonsfond og kun var for en begrenset periode. Dette gjelder blant annet ekstrabevilgning til fagfornyelsen i skolen, helseplattformen, omtaksering av eiendomsskatt og investeringstilskudd til idrettshaller. Det var i tillegg budsjettert med innsparinger innenfor noen områder, blant annet kvalifisering og velferd og organisasjonsområdet.

Tabell 9-8 Vedtatte endringer fordelt på områder. Tall i millioner kroner.

	2023	2024	2025	2026
Oppvekst og utdanning	9	12	12	12
Helse og velferd	-16	-18	-27	-27
Byutvikling	-4	-11	-13	-14
Kultur og idrett	-25	7	12	-26
Klima, næring og samferdsel	1	1	1	1
Organisasjon	-18	-18	-22	-22
Sum	-54	-27	-38	-75

Kommunedirektøren foreslår flere nye rammeendringer i handlings- og økonomiplanen for 2023-2026. Tabell 9-9 viser hvordan disse fordeles mellom områdene.

Tabell 9-9 Nye rammeendringer fordelt på ulike områder. Tall i millioner kroner.

	2023	2024	2025	2026
Oppvekst og utdanning	85	60	50	50
Helse og velferd	69	59	47	47
Byutvikling	3	4	23	24
Kultur og idrett	39	11	9	9
Klima, næring og samferdsel	2	2	2	-8
Organisasjon	17	17	17	17
Flyktninger og innvandrere	198	198	198	198
Sum	413	352	346	337

Oppvekst og utdanning

Kommunedirektøren foreslår nye rammeendringer som gir oppvekst og utdanning en økning i driftsramme i perioden. Forslaget har i hovedsak sammenheng med at gjennomføringen av oppvekstreformen gir kommunen 30 millioner kroner i økte utgifter fra 2023. Vi har forutsatt at kommunen får kompensasjon for deler av merutgiftene gjennom en økning i de frie inntektene. Kommunedirektøren foreslår videre at driftsrammen økes for å ta hensyn til at det er flere elever på mottaksskoler og at det er flere yngre brukere av helse- og omsorgstjenester. Kommunedirektøren foreslår at det i 2023 legges inn 10 millioner kroner til læremidler og 15 millioner til spesialpedagogisk hjelp i barnehager. Kommunedirektøren foreslår i samsvar med vedtatt økonomiplan en økning i grunnbemanningen i barnehager og skoler.

Helse og velferd

Kommunedirektøren foreslår at helse og velferd får mer i driftsramme enn det som er lagt til grunn i vedtatt økonomiplan. Økningen har i hovedsak sammenheng med at vi har høyere utgifter enn budsjettet til yngre brukere, særlig innenfor tjenester til utviklingshemmede og brukerstyrt personlig assistanse (BPA). Kommunedirektøren foreslår at bærekraftsprogrammet videreføres i perioden. Innføringen av helseplattformen og gjennomføringen av bærekraftsprogrammet vil gi gevinster på sikt. Vi har i forslaget til handlings- og økonomiplan budsjettet med at dette samlet skal gi en redusert kostnadsvekst på 45 millioner kroner i 2026. Dette er midler som vi foreslår benyttes til å finansiere økte driftskostnader ved Helseplattformen, langsiktig finansiering av bærekraftsprogrammet samt eldreplanen. I 2026 legges det ikke inn friske midler til eldreplanen. Det legges til grunn at eldreplanen i 2026 kan finansieres med gevinstrealisering fra Helseplattformen samt Bærekraftsprogrammet.

Byutvikling

Kommunedirektøren foreslår at byutvikling får mer i driftsramme enn lagt til grunn i vedtatt økonomiplan. Økningen har sammenheng med økte overføringer til Trøndelag brann- og redningstjeneste og forventede økte leieutgifter til nytt administrasjonsbygg mot slutten av perioden.

Kultur og idrett

Kommunedirektøren foreslår at kultur og idrett får mer i driftsramme enn lagt til grunn i vedtatt økonomiplan. Økningene er i all hovedsak engangsbevilgninger som foreslås finansiert med bruk av disposisjonsfond, blant annet: tilskudd til Vassfjellet vinterpark, fotballhall til Trygg/Lade, ishall på Klett og provisorier i Granåsen idrettspark. Kommunedirektøren foreslår videre at det legges inn midler til drift av nytt bibliotek på Østbyen. Kommunedirektøren har tidligere år foreslått at det settes av midler sentralt for å gjennomføre ulike typer utredninger. Kommunedirektøren har ikke foreslått det i år. Det er i stedet foreslått at det settes av midler til konsekvensutredning av nytt kunstmuseum i 2023, samt to millioner kroner årlig innenfor kultur og idrett til å gjennomføre utredninger. Bakgrunnen for forslaget er at midlene settes av der behovet for utredningsmidler har vært størst tidligere.

Klima, næring og samferdsel

Kommunedirektøren foreslår at klima, næring og samferdsel får mer i driftsrammen enn det lagt til grunn i vedtatt økonomiplan de tre første årene i perioden. Økningen er begrunnet i at Kommunedirektøren mener det er behov for å styrke innkjøpsfunksjonen i kommunen. Parkeringsinntektene antas å bli noe høyere enn forutsatt i vedtatt økonomiplan. Dette motsvares imidlertid delvis av at inntekter fra piggdekkgebyr antas å bli lavere enn forutsatt i vedtatt økonomiplan. I økonomiplanen for 2022-2025 er det i samsvar med vedtatt økonomiplan budsjettert med at kommunen skal bruke inntil ti millioner kroner årlig fra næringsfondet. Næringsfondet var ved inngangen av 2022 på om lag 50 millioner. Det er dermed lagt opp til at inntil 80 prosent av fondet disponeres i perioden 2022-2025. Kommunedirektøren har ikke budsjettert med bruk av næringsfondet i 2026. Driftsrammen til næring er derfor redusert i 2026.

Organisasjon

Kommunedirektøren foreslår at organisasjonsområdet (Kommunedirektøren og utvikling og støttetjenester) får mer i driftsrammen enn lagt til grunn i vedtatt økonomiplan. Økningen har i all hovedsak sammenheng med økte driftsutgifter som følge av IT-investeringer, samt nye ressurser innenfor informasjonssikkerhet, personvern, HMS, samfunnssikkerhet og beredskap. Driftsrammen foreslås videre økt som følge av økning i antall hovedtillitsvalgte. Det er i vedtatt økonomiplan budsjettert med innsparinger innenfor organisasjonsområdet. Når man ser vedtatt endringer og forslag til nye endringer sammen er det en reduksjon i driftsrammene fra 2022 til 2023.

Økonomisk oversikt drift og netto driftsresultat

Kommunedirektørens forslag til driftsbudsjett framkommer oppsummert i tabell 9-10. Oversikten viser utviklingen i driftsinntekter, driftsutgifter og finansutgifter. Tabellen viser også netto driftsresultat og Kommunedirektørens forslag til disponering av netto driftsresultat. Netto driftsresultat viser som tidligere nevnt hvor mye som kan disponeres til avsetninger og investeringer etter at driftsutgifter, renter og avdrag er betalt. Kommunedirektøren budsjetterer med et netto driftsresultat på 230 millioner kroner i 2023. Netto driftsresultatet består blant annet av nominell avkastning fra kraftfondet, som settes av på fond for å opprettholde realverdien av kraftfondet og for å finansiere investeringer neste år.

Tabell 9-10 Netto driftsresultat og disponering av netto driftsresultat.

	2022	2023	2024	2025	2026
Driftsinntekter	-16 803	-18 190	-18 473	-18 670	-18 829
Driftsutgifter	15 721	16 951	17 055	17 169	17 208
Brutto driftsresultat	-1 082	-1 239	-1 418	-1 501	-1 621
Netto finansutgifter	969	1 009	1 084	1 138	1 206
Netto driftsresultat	-114	-230	-334	-363	-415
<i>Disponering eller dekning av netto driftsresultat</i>					
Overført til investering	207	256	95	103	130
Avsetning til bundne driftsfond	32	32	68	84	67
Bruk av bundne driftsfond	-73	-109	-73	-73	-73
Avsetning til disposisjonsfond	250	373	361	336	354
Bruk av disposisjonsfond	-302	-322	-116	-87	-63
<i>Sum disponering eller dekning av netto driftsresultat</i>	<i>114</i>	<i>230</i>	<i>334</i>	<i>363</i>	<i>415</i>
SUM	0	0	0	0	0

Disponering av netto driftsresultat

Kommunedirektøren budsjetterer med å sette av 373 millioner kroner av driftsresultat på disposisjonsfond i 2023. Mesteparten av dette skyldes at vi i samsvar med kommunens finansreglement har budsjettert med

at avkastning fra kraftfondet i 2023 skal settes av for å opprettholde realverdien på kraftfondet og til å finansiere investeringer i 2024.

Kommunedirektøren budsjetterer med 322 millioner kroner i bruk av disposisjonsfond i 2023. 198 millioner kroner er avkastning fra kraftfondet som tidligere er satt av på disposisjonsfond for å hovedsakelig finansiere investeringer i 2023, 114 millioner kroner er brukt for å finansiere engangsbevilgninger på driftsbudsjettet, og 10 millioner kroner er bruk av næringsfondet.

Kommunedirektøren budsjetterer med at 256 millioner kroner av netto driftsresultatet skal disponeres til å finansiere investeringer i 2023. Av dette utgjør 194 millioner kroner avkastningen fra kraftfondet, og 61 millioner kroner i egenkapitaltilskudd pensjon.

Kommunedirektøren budsjetterer med 32 millioner kroner i avsetning til bundne fond og 73 millioner kroner i bruk av bundne fond.

9.4 Forslag til investeringer, finansiering og gjeldsutvikling

Investeringsutgifter

2023: 3,9 mrd kr

Sum 2023-2026: 11,9 mrd kr

Lån

2023: 2,3 mrd kr

Sum 2023-2026: 7,3 mrd kr

Investeringer i en kommune utløses av flere behov. Innenfor investeringsområdene tomtekjøp, skole, barnehage, helse og velferd, samt investeringer til oppgradering av bygg, anlegg og veg er behovene i stor grad utløst av befolkningsvekst. Innenfor vann og avløp, grøntarealer, idrett, kultur og kirke er befolkningsendringer og politisk vedtatte plansaker for områdene lagt til grunn for investeringsbehovet. Innenfor klima er målsetningene om utslippsfrie kommunale anleggsplasser innen 2023 og 80 prosent klimagassreduksjon fra 2009 til 2030 lagt til grunn for investeringsbehovet.

Når det gjelder prioritering av behov i handlings- og økonomiplanen er investeringer i takt med befolkningsutviklingen prioritert. Trondheim kommune har både befolkningsvekst, og en demografisk endring i befolkningen.

Det vil alltid være en avveining mellom infrastruktur som er nødvendig for å tilby forsvarlige, lovpålagte tjenester, og infrastruktur som benyttes til for eksempel fritidsaktiviteter og kultur. I handlings- og økonomiplanen er de ulike behovene vurdert mot hverandre.

Økte byggekostnader

Prisene for stål, betong og trevirke har økt betydelig også siste år, og endring i byggekostnadsindeksen fra august 2021-august 2022 er 7,2 prosent (kilde SSB). Til sammenligning var økningen i samme periode i fjor på 13 prosent.

Det er fortsatt stor usikkerhet når det gjelder utvikling i byggekostnader. Dersom det tar tid å få ned råvareprisene, og/eller entreprenørenes risikopåslag øker, kan vi risikere at entreprisene blir betydelig dyrere fremover.

Økte byggekostnader vil gi økte kostnadsanslag på kommunens prosjekter, og konsekvensen av økte byggekostnader kan være utsettelse av større investeringsprosjekter for å ikke øke gjeldsgraden ytterligere. For å kunne fortsette å investere i prosjekter innenfor alle investeringsområdene, vil det fremover bli nødvendig å diskutere standard på kommunens investeringsprosjekter.

I tillegg til økte bygge- og anleggskostnader har Kommunedirektøren fått flere signaler om at det kan bli en utfordring å få tak i bygge- og anleggsmaterialer. Kommunedirektøren har mottatt varsel om at blant annet rørfabrikker står i fare for å legge ned produksjonen på grunn av at de ikke klarer å skaffe til veie råmaterialer. Hvis dette blir virkelighet, kan det påvirke både fremdriften til kommunens investeringsprosjekter og derigjennom også kostnadene negativt.

I handlings- og økonomiplanen for 2023-2026 har Kommunedirektøren oppdatert kostnadsanslag og tatt hensyn til økte byggekostnader. Kommunedirektøren vil følge med utviklingen i byggepriser fremover for å sørge for god økonomistyring i kommunen sine investeringsprosjekter.

9.5 Investeringer i anleggsmidler

I planperioden 2023-2026 foreslår Kommunedirektøren å investere for om lag 12 milliarder kroner.

Det er flere store investeringsprosjekter som avsluttes og flere som starter opp i planperioden. De største prosjektene i planperioden omtales i dette kapitlet. For en fullstendig oversikt over alle prosjekter henvises det til de ulike kapitlene for tjenesteområdene. For en detaljert oversikt over alle investeringsprosjekter med tilhørende finansiering vises det til kapittel 3.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 1 212 millioner kroner til å ferdigstille Helseplattformen, Trondheim rehabiliteringssenter, Produksjonskjøkkenet, Stavne aktivitetssenter, Krisesenteret og Dragvoll helse- og velferdssenter i perioden. Heimdal helse- og velferdssenter og nybygg til erstatning for Søbstad helsehus, Kystad og Ilevolden helse- og velferdssenter, samt nytt helse- og velferdssenter som skal være ferdig i 2030, startes og det foreslås å bevilge 628 millioner kroner til disse prosjektene i perioden. Kommunen foreslår å bevilge 60 millioner kroner til å ferdigstille Seniorhus i 2026.

Innenfor investeringsområdet idrett og friluftsliv foreslår Kommunedirektøren å bevilge 458 millioner kroner inkludert fotballhall til ulike prosjekter i Granåsen i 2023 og 2024, der ombygging av hoppanlegget med tilliggende areal har en budsjettert investeringsutgift i ferdigstillingsåret 2023 på 164 millioner kroner. Det er lagt til grunn statlig tilskudd på 180 millioner kroner (60 millioner kroner i hvert av årene 2021-2023) for å delfinansiere investeringer i Granåsen. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 240 millioner kroner til fotballhall i Granåsen i 2023 og 2024. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 34 millioner kroner i planperioden til tursti langs Nidelva til Klæbu og Vassfjelløypa. Prosjektene er knyttet til kommunesammenslåingen. Kommunedirektøren foreslår å bevilge oppstartsmidler til prosjektene ny ishall og bydelsbasseng Øst i 2025 og 2026 på til sammen 11 millioner kroner.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 748 millioner kroner for å ferdigstille Nidarvoll og Sunnland skole og Stabbursmoen skole i perioden. Granås ungdomsskole, og rehabilitering av gamle Ranheim skole, foreslås startet opp i perioden med bevilgninger på til sammen 141 millioner kroner.

Innenfor investeringsområdet barnehage foreslår Kommunedirektøren å benytte 116 millioner kroner for å erstatte Risvollan barnehage i perioden. Arbeidet med permanent anlegg på Saupstad barnehage, og nye Voldsminde barnehage med familieavdeling, startes i perioden med bevilgning på 95 millioner kroner i perioden. Kommunedirektøren planlegger å samlokalisere Voldsminde barnehage med Østbyen helsestasjon (bevilgning på 20 millioner kroner i perioden). Kommunedirektøren foreslår å bevilge 108 millioner kroner i perioden for å ferdigstille Ressurscenter for barn og unge voksne innenfor investeringsområdene barne- og familietjenesten og bolig.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 53 millioner kroner på Seminarplassen i Klæbu, til kulturformål på Øvre Bakklandet 52 og bibliotek og kulturaktivitet i Frostaveien 2. Til kjøp av formålstomter foreslår

Kommunedirektøren å bevilge 588 millioner kroner i perioden. Investeringer gjennomført av kommunen, og finansiert av Miljøpakken, utgjør 1 200 millioner kroner i perioden.

Tabell 9-11 Forslag til investeringer. Tall i millioner kroner. Løpende priser.	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026	Sum 2023-2026
Barnehage	137	18	25	103	283
Skole	399	165	226	204	994
Barne og familietjenesten	8	49	10	24	92
Helse og velferd	715	380	330	485	1910
Bolig	336	318	241	246	1141
Idrett og friluftsliv	344	170	29	25	568
Kunst og kultur	77	18	14	16	125
Kirker og gravlunder	83	72	57	180	392
IT	168	94	48	73	383
Formålstomt	203	219	114	53	588
Eiendomsinvesteringer	99	49	39	39	225
Ubebygde bolig og næringsareal	197	142	182	136	656
Veg	47	33	33	33	145
Vann	268	311	317	335	1231
Avløp	376	321	321	328	1346
Avfall	6	14	14	14	48
Byrom parker og grøntanlegg	26	26	22	21	96
Administrasjons- og driftsbygg	17	43	30	0	89
Miljøpakken	304	304	300	300	1208
Trondheim parkering	2	1	0	2	5
Maskiner og utstyr	14	14	14	14	55
Klimainvesteringer	90	90	90	90	360
Sum investeringer	3913	2850	2456	2720	11940

9.6 Finansiering av anleggsmidler

Kommunens investeringer har ulike finansieringskilder. Skoler, barnehager, helse- og velferdssenter, idrettsanlegg og andre investeringer knyttet til kommunens tjenesteproduksjon er i hovedsak finansiert av lån, betjent av bykassen. Her inngår også midler til å oppgradere kommunens bygningsmasse og til å skaffe tomter til fremtidige nye kommunale bygg. Investeringer knyttet til selvkostområdene (vann, avløp og avfall) og til boliger hvor kommunen mottar husleie omtales som eksterntfinansierte investeringer. Finansieringskostnadene til eksterntfinansierte investeringskostnader belaster ikke bykassen. Miljøpakkeprosjekter finansieres i hovedsak med refusjoner, i form av statlige tilskudd og bompenger.

Tabell 9-12 Sum investeringer og finansiering	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026	Sum 2023-2026
Investering	3913	2850	2456	2720	11940
Bykassefinansierte lån	1 584	1 226	584	1 040	4 435
Eksternfinansierte lån	728	705	680	738	2 852
Mva.-kompensasjon	462	300	255	296	1 313
Refusjoner	416	370	629	363	1 779
Salgsinntekt	200	150	150	140	640
Tilskudd	327	67	119	74	587
Realavkastning fra kraftfondet	194	32	40	69	334
Sum finansiering	3 913	2 850	2 456	2 720	11 940

Samlet låneopptak i planperioden er anslått til 7 303 millioner kroner. Av dette utgjør bykassefinansierte låneopptak 4 435 millioner kroner og eksternfinansierte låneopptak 2852 millioner kroner. Kapitalkostnadene knyttet til bykassefinansierte lån finansieres av kommunenes frie disponible inntekter, mens kapitalkostnadene til eksternfinansierte lån dekkes av gebyr, avgifter og husleie.

Eventuelle forsinkelser av investeringer fra 2022 til 2023 vil øke låneopptaket i 2023, men reduserer forventet gjeldsnivå ved inngangen til 2023. Forskyvninger av investeringer omtales i andre økonomirapport og innarbeidet i Kommunedirektørens forslag til handlings- og økonomiplan. Behov for eventuelle andre tidsforskyvninger vil bli foreslått i tredje økonomirapport.

Som tabell 9-12 viser foreslår Kommunedirektøren at salg av anleggsmidler skal finansiere 640 millioner kroner av investeringene i perioden. Salg av tomteareal og salg av omsorgsboliger organisert som borettslag og ordinære utleieboliger utgjør den største andelen.

Ulike former for tilskudd utgjør 587 millioner kroner. Den største andelen er tilskudd fra Husbanken til sykehjem og boliger. Investeringstilskuddet fra Husbanken skal stimulere kommunene til å fornye og øke tilbudet av plasser i sykehjem og omsorgsboliger for personer med behov for heldøgns helse- og omsorgstjenester. I tillegg vil Trondheim kommune motta et statlig tilskudd fra Kulturdepartementet på 60 millioner kroner (i sum 180 millioner kroner, 60 millioner kroner utbetales i 2023) til utbygging av Granåsen-anleggene etter at Trondheim fikk tildelt arrangementet VM på ski i 2025. Det er også innarbeidet ulike tilskudd fra tippemidler og private aktører i perioden.

Realavkastningen fra kraftfondet går i all hovedsak til finansiering av investeringer. Bruken av kraftfondets realavkastning skjer etterskuddsvis, det vil si at årets avkastning brukes som egenkapital til kommunens investeringer det påfølgende året.

Momskompensasjon inngår i sin helhet som finansiering av investeringene, og forventes å utgjøre 1 316 millioner kroner i perioden. Andre refusjoner på 1 779 millioner kroner er knyttet til anleggsbidragsmodellen, Miljøpakken og diverse mindre prosjekter på bolig- og næringsområdet og selvkostområdet.

9.7 Gjeldsutvikling, låneopptak og netto finansutgifter

Gjeldsutvikling

Med Kommunedirektørens forslag til investeringer forventes kommunens lån til investeringer å øke fra 18,2 milliarder kroner ved inngangen til 2023 til om lag 21,8 milliarder kroner ved utgangen av 2026. Tabell 9-13 viser forventet gjeldsutvikling. Gjeldsbegrepet som benyttes er *gjeld til investeringsformål*. Det består av

kommunens innlån til egne investeringer. Dette inkluderer bykassefinansierte og selvkostfinansierte investeringsprosjekter. Kommunens innlån til videreutlån (for eksempel startlån) er ikke inkludert i denne definisjonen.

Tabell 9-13 Gjeldsutvikling. Løpende priser

	2023	2024	2025	2026
Gjeld til investeringsformål per 1.1.	18 244	19 757	20 822	21 112
Låneopptak	2 313	1 932	1 264	1 778
Lovpålagte minimumsavdrag	-630	-682	-718	-728
Øvrige avdrag	-171	-185	-256	-378
Sum gjeld til investeringsformål 31.12.	19 757	20 822	21 112	21 784

Grønne lån

Kommunen har per 31.08.2022 1 950 millioner kroner i grønne lån. Dette er lån til finansiering av prosjekter som tilfredsstiller Kommunalbankens krav til grønn finansiering. Kommunedirektøren vil fortsette arbeidet med å øke andelen grønne lån. Dette synliggjør kommunens arbeid med klima- og miljøvennlige investeringer, og bidrar i tillegg til noe bedre rentebetingelser på finansieringen.

Kommunens låneopptak

I dette kapitlet presenteres Kommunedirektørens forslag til låneopptak for 2023-2026.

Kraftfondet

2022: 7,6 mrd

Investeringslån

2023: 19,8 mrd
2026: 21,8 mrd

Renteutgifter

2023: 740 mill
2026: 832 mill

Avdragsutgifter

2023: 801 mill
2026: 980 mill

Tabell 9-14 Låneopptak. Beløp i millioner kroner. Løpende priser.

	Vedtatt 2022	2023	2024	2025	2026	2023-2026
Investeringslån	1 456	2 313	1 932	1 264	1 778	7 287
Startlån	500	500	500	500	500	2 000
Sum låneopptak	1 956	2 813	2 432	1 764	2 278	9 287

Investeringslån

For å møte investeringsbehovet i økonomiplanperioden foreslår Kommunedirektøren låneopptak på 2 313 millioner kroner i 2023. Kommunedirektøren foreslår samlet låneopptak til investeringer i økonomiplanperioden på 7 287 millioner kroner.

Videre utlån – startlån

Det har generelt sett vært høy etterspørsel etter lånemidlene. Selv om økte renter har gjort at utlånstakten er redusert i 2022, foreslår Kommunedirektøren å opprettholde lånerammen for å være sikker på å kunne møte behovet for lånemidler. Kommunedirektøren foreslår derfor en låneramme for startlån på 500 millioner kroner i 2023. Utsiktene til betydelig høyere rente og høyere levekostnader i samfunnet legger press på lånerammene til den enkelte søker, og dette gjør at lånerammene til den enkelte kan bli noe mindre fremover.

9.8 Netto finansutgifter

I dette kapitlet presenteres Kommunedirektørens anslag for kommunens finansinntekter og -utgifter. Anslagene er basert på Norges Banks rentebane fra juni 2022. Se ytterligere omtale i avsnittet *Forutsetninger om rentenivå*. Netto finansutgifter forventes å øke med 197 millioner i planperioden.

Tabell 9-15 Netto finansutgifter. Beløp i millioner kroner. 2023-kroner.

	Vedtatt 2022	2023	2024	2025	2026
Finansinntekter	-391	-531	-560	-568	-606
Finansutgifter	1 411	1 540	1 643	1 706	1 812
Netto finansutgifter	1 019	1 009	1 084	1 138	1 206

Finansinntekter

Den viktigste finansinntekten er utbytte fra Trondheim kommunes kraftfond (TKK). Andre finansinntekter er renteinntekter fra bykassens likviditet, videre utlån, startlån, byggelån og utbytte fra kommunens selskaper. De ulike inntektskildene er omtalt under tabellen.

Tabell 9-16 Finansinntekter. Beløp i millioner kroner. 2023-kroner.

	Vedtatt 2022	2023	2024	2025	2026
Nominell avkastning TKK	-263	-317	-322	-326	-338
Renteinntekter likviditet	-25	-61	-63	-61	-59
Interne renteinntekter byggelån	-22	-32	-27	-17	-23
Utbytte kommunale selskaper	-26	-19	-23	-25	-25
Renteinntekter startlån	-50	-97	-120	-135	-158
Renteinntekter videre utlån	-5	-5	-5	-4	-4
Sum finansinntekter	-391	-531	-560	-568	-606

Trondheim kommunes kraftfond (TKK)

Kommunedirektørens prognose er at TKK ved inngangen til 2023 har en samlet kapital på 7,6 milliarder kroner. Dette etter at TKK i årsoppgjøret for 2022 er belastet driftskostnader og utbytte til kommunen. TKKs inngangsverdi i 2023 er usikker, ikke minst fordi bevegelsene i aksjemarkedet kan bli store.

En stor del av TKKs investeringer er rentebærende, og Norges Banks renteprognose fra juni 2022 ligger til grunn for den prognostiserte avkastningen på renteplasseringene. Aksjeplasseringene antas å generere en årlig avkastning på 6,5 prosent, noe det kan være naturlig å forvente over tid, men som likevel er beheftet med stor usikkerhet fra det ene året til det andre.

For å opprettholde TKKs realverdi i 2023, legger Kommunedirektøren til grunn at det kreves en avsetning til TKKs bufferfond på 280 millioner kroner, tilsvarende en KPI-vekst på 3,7 prosent. Det tilsvarer Norges Banks prognose (fra juni 2022) for prisveksten i 2023. Dette innebærer endring fra tidligere praksis når det gjelder hvilken KPI-vekst som benyttes i budsjetteringen av TKKs realavkastning og realverdi. Tidligere ble budsjettert KPI satt til to prosent, det vil si den prisveksten Norges Bank over tid søker å oppnå gjennom sin pengepolitikk - det såkalte inflasjonsmålet. Norges Banks egen vurdering i dagens situasjon er imidlertid at inflasjonsmålet på to prosent ikke vil bli nådd i 2023. Det må derfor budsjetteres med en høyere avsetning til Kraftfondets bufferfond for å opprettholde TKKs realverdi. Dette gjelder både i forhold til den prisveksten som kan observeres i dag, og de prognosene som foreligger for prisveksten i 2023 og de nærmeste årene deretter. En høyere budsjettert KPI øker den delen av TKKs avkastning som blir liggende igjen i TKK (bevaring av realverdi). Dette på bekostning av den delen av TKKs avkastning som avsettes til kommunens disposisjonsfond og som i all hovedsak benyttes som egenkapital til kommunens realinvesteringer.

TKKs budsjetterte nominelle avkastning settes til 4,2 prosent i 2023, stigende til 4,5 prosent i 2026. 4,2 prosent i 2023 tilsvarer 317 millioner kroner. En nominell avkastning på 4,2 prosent, og en KPI på 3,7 prosent, gir en realavkastning (utbytte) i 2023 på 0,5 prosent. Denne realavkastningen, fratrukket TKKs driftskostnader, tilsvarer 33 millioner kroner og avsettes til kommunens disposisjonsfond i årsoppgjøret 2023. Av dette brukes 32 millioner kroner til delfinansiering av kommunens realinvesteringer i 2024. Resten, en million kroner, disponeres av Kollektivfondet og Kulturfondet.

Tabell 9-17 Disponering av budsjettert avkastning TKK. Beløp i millioner kroner. 2023-kroner.

	Vedtatt 2022	2023	2024	2025	2026
Nominell avkastning	-263	-317	-322	-326	-338
Driftskostnader	4	4	4	4	4
Utbytte til investeringer i kommunen, bruk året etter	202	32	38	63	95
Utbytte til Kulturfondet og Kollektivfondet, bruk året etter	4	1	2	3	4
Til TKKs bufferfond (KPI-avsetning)	53	280	279	257	235

Likviditet

Kommunen får renteinntekter fra bankinnskudd og fra skattetrekkkonto. Kommunen disponerer renteinntektene, men ikke midlene på skattetrekkkonto. Kommunedirektøren budsjetterer med renteinntekter på rundt 60 millioner kroner årlig gjennom hele perioden. Innskuddsrenta som ligger til grunn er 3-måneders nibor med et påslag som følger av bankavtalen med vår hovedbankforbindelse.

Byggelånsrenter

Byggelånsrenter belastes de kommunale byggeprosjektene i byggeperioden og inntektsføres bykassen. Kommunedirektøren foreslår at det budsjetteres med inntekter fra byggelånsrenter på 32 millioner i 2023. Utviklingen i planperioden følger den lånefinansierte delen av investeringskostnadene og rentenivået, og forventes å være på henholdsvis 27, 17 og 23 millioner i perioden 2024-2026.

Utbytte

Budsjettet for 2022 var på 24,6 millioner kroner. Regnskapsførte inntekter fra utbytte i 2021 vil bli på 13,5 millioner kroner i 2022. Det er lagt inn forventning om utbytte fra kommunens heleide aksjeselskaper i 2023 på 19 millioner kroner. Utbyttet kommer fra forventet regnskapsresultat for 2022. Det henvises til kapittel 37 for mer utførlig beskrivelse av hvert enkelt selskap.

Videre utlån - Startlån

Kommunedirektøren foreslår at renteinntekter fra startlånsordningen budsjetteres til 97 millioner kroner i 2023. Det er lagt til grunn et gjennomsnittlig utlån på om lag tre milliarder kroner i 2023. Renteinntektene finansierer kommunens rente- og driftsutgifter knyttet til ordningen.

Videre utlån - Stiftelsen Trondheim Pirbad

Utlån til Stiftelsen Trondheim Pirbad vil være på om lag 179 millioner kroner ved inngangen av 2023. Basert på de avtalene kommunen har med låntakeren forventes renteinntektene å bli om lag 5,1 millioner kroner i 2023.

Finansutgifter

Det forventes at sum finansutgifter, bestående av renter og avdrag, utgjør 1 540 millioner kroner i 2023 og øker til 1 812 millioner kroner i 2026.

Tabell 9-18 Finansutgifter. Beløp i millioner kroner. 2023-kroner.

	Vedtatt 2022	2023	2024	2025	2026
Renteutgifter	458	740	811	807	832
Avdrag	953	801	832	899	981
Sum finansutgifter	1 411	1 540	1 643	1 706	1 812

Renteutgifter

I 2023 forventes det at samlede renteutgifter blir 740 millioner kroner, opp fra 458 millioner kroner i 2022. Renteutgiftene er knyttet til investeringslån og kommunens ordninger for videreutlån.

Tabell 9-19 Renteutgifter. Beløp i millioner kroner. 2023-kroner.

	Vedtatt 2022	2023	2024	2025	2026
Renteutgifter investeringslån	406	644	694	676	678
Renteutgifter startlån	48	91	113	127	150
Renteutgifter videre utlån	4	5	4	4	3
Sum renteutgifter	458	740	811	807	832

Investeringslån

Kommunedirektøren foreslår at renteutgifter på investeringslån budsjetteres til 644 millioner kroner i 2023. Renteutgiftene finansieres dels av bykassens midler og dels av byggelånsrenter, gebyrer fra VARFS-området (vann, avløp, renovasjon, feiing og slam), husleieinntekter og tilskudd fra rentekompensasjonsordningene. Sistnevnte ordning er statlige tilskudd til enkelte investeringer i skolebygg, sykehjem, omsorgsboliger og kirkebygg. Tabell 9-20 viser hvordan de ulike områdene bidrar til finansieringen.

Tabell 9-20 Finansiering av renteutgifter til investeringslån. Beløp i millioner kroner. 2023-kroner.

	Vedtatt 2022	2023	2024	2025	2026
Renteutgifter investeringslån	406	644	694	676	678
Byggelånsrenter, intern inntekt	-22	-32	-27	-17	-23
Renteutgifter som dekkes av VARFS-området	-103	-209	-223	-220	-227
Renteutgifter som dekkes av husleie	-31	-31	-32	-31	-31
Tilskudd fra rentekompensasjonsområdene	-37	-52	-48	-42	-38
Renteutgifter finansiert av bykassen	212	320	364	366	359

Videre utlån – Startlån

Kommunedirektøren foreslår at renteutgifter til startlån budsjetteres til 91 millioner kroner i 2023. Det er lagt til grunn et gjennomsnittlig innlån på om lag 3,1 milliarder kroner i 2023. Renteutgiftene finansieres ved renteinbetalinger fra låntakerne av startlån.

Videre utlån - Stiftelsen Trondheim Pirbad

Innlånet til videreutlån til Stiftelsen Trondheim Pirbad vil være om lag 180 millioner kroner ved inngangen til 2023. Basert på kommunens renteprognose foreslår Kommunedirektøren at renteutgiftene budsjetteres til 4,6 millioner kroner i 2023. Renteutgiftene finansieres av renteinntekter fra stiftelsen.

Avdrag

Avdragene på investeringslån beregnes av nivået på investeringslån ved inngangen til hvert enkelt budsjettår. Ordinære avdrag beregnes fra 2023 ut fra en avdragstid på 29 år. Dette tilsvarer en forventet avdragstid for minimumsavdrag, beregnet etter bestemmelsene i kommuneloven. For 2023 gir dette lovpålagte minimumsavdrag på 630 millioner kroner. I 2026 budsjetteres dette til 646 millioner kroner.

Tabell 9-21 Avdrag. Beløp i millioner kroner. 2023-kroner.

	Vedtatt 2022	2023	2024	2025	2026
Lovpålagte minimumsavdrag	648	630	655	663	646
Øvrige avdrag	305	171	178	236	335
Sum avdrag	953	801	832	899	981

Handlingsregelen for kapitalutgifter sier at kapitalkostnadene (renter og avdrag) skal utgjøre åtte prosent av de frie disponible inntektene. I 2023 foreslår Kommunedirektøren at sju prosent av de disponible inntektene skal finansiere kapitalutgifter. Dette medfører at man i tillegg til renter og minimumsavdrag, vil betale 171 millioner kroner i øvrige avdrag i 2023. Utover i perioden forventes en økning opp mot 335 millioner i 2026. Se ytterligere omtale under *Økonomiske handlingsregler og målsettinger*.

9.9 Budsjettpremisser

I dette avsnittet gis det en omtale av hvilke premisser som er lagt til grunn for beregning av pris- og lønnskompensasjon, pensjonsberegning, frie inntekter, demografiskompensasjon m.m.

Pris- og lønnsvekst

Kommunedirektøren har lagt til grunn at lønnsveksten i kommunal sektor blir 4,5 prosent og at prisveksten blir 3,6 prosent i 2023. Dette gir en kommunal deflator på 4,1 prosent. Estimert er basert på anslag i pengepolitisk rapport fra Norges bank fra juni 2022.

Effektiviseringskrav

Kommunedirektøren har i samsvar med vedtatt økonomiplan lagt inn et generelt effektiviseringskrav på alle tjenesteområder på 0,3 prosent. Effektivisering kan blant annet gjennomføres gjennom enøk-investeringer, redusert vikar- og konsulentbruk, effekter i forbindelse med digitalisering, gjenbruk, nye arbeidsmetoder og at kommunen tar i bruk en mer rasjonell bygningsmasse. For å gjennomføre effektiviseringen har Kommunedirektøren brukt en lavere deflator enn 4,1 prosent når områdene har fått pris- og lønnskompensasjon. Konkret kompenseres driftsutgiftene med en lønnsvekst på 4,3 prosent og en prisvekst på 3,1 prosent. Dette gir en deflator på 3,8 prosent.

Demografi- og arealkostnader i 2023

Demografi- og arealkostnader er kompensasjon til tjenesteområdene for befolkningsvekst, endring i befolkningens alderssammensetning og endring i kommunalt eid infrastruktur. Demografi- og arealkompensasjonen inngår som en del av Kommunedirektørens forslag til driftsrammer til det enkelte tjenesteområde. Tabellen under viser beregnede demografi- og arealkostnader for de ulike tjenesteområdene i 2023.

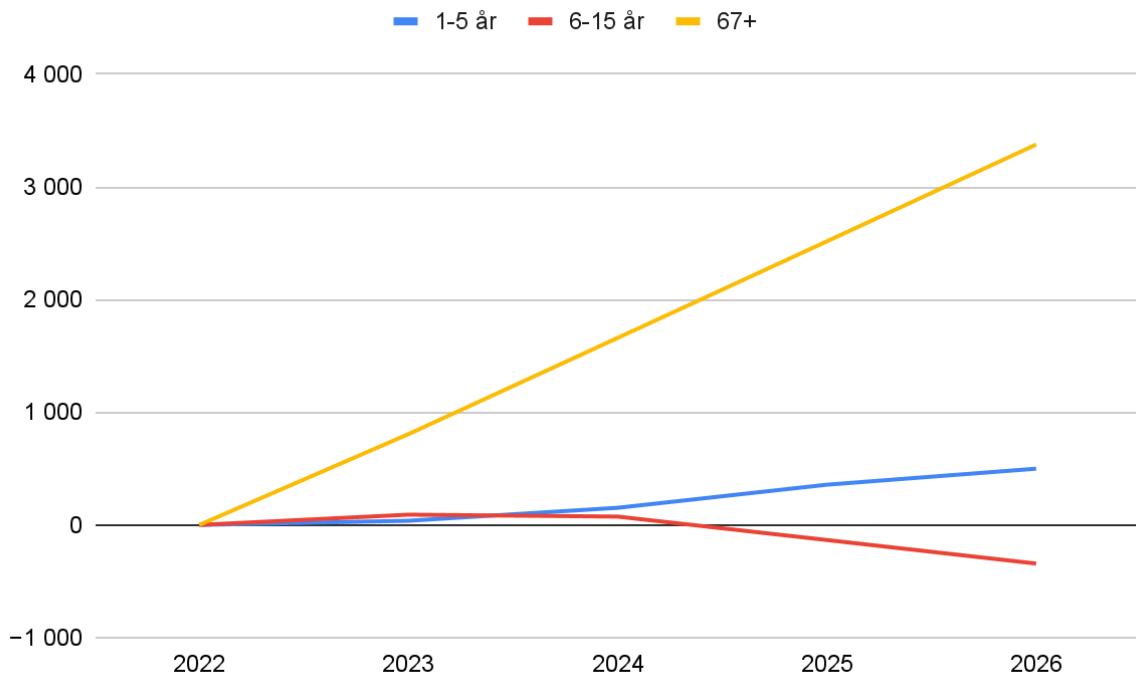
Tabell 9-22 Anslag på demografi- og arealkostnader 2023. Tall i millioner

	Demografi		Areal	Totalt
Barnehage	25,5			25,5
Skole	4,7			4,7
Barne- og familietjenesten	5,7			5,7
Helse- og omsorg	70,3			70,3
Kvalifisering og velferd	4,3			4,3
Bo- og aktivitetstilbud	6,8			6,8
Rus og psykisk helse	2,2			2,2
Plan- og bygningstjenester	0,4			0,4
Miljøtjenester	0,4			0,4
Tekniske tjenester	0,1	3,8		3,9
Eiendomstjenester	0,2	5,7		5,9
Kunst og kultur	1,2			1,2
Kirke-, tros- og livssynssamfunn	0,5	3,1		3,6
Idrett og friluftsliv	0,4	2,4		2,8
Næring og samfunn	0,1			0,1
Utvikling og støttetjenester	0,8			0,8
Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og revisjonen	0,2			0,2
Kommunedirektøren og strategisk ledelse	0,4			0,4
Totalt	124,2	15,0		139,2

Demografikompensasjon

Befolkningsvekst og endringer i befolkningens alderssammensetning er beregnet å gi Trondheim kommune 124 millioner kroner i merutgifter i 2023. Anslaget er basert på forutsetninger om uendret standard og kvalitet på de kommunale tjenestene. Gitt disse forutsetningene, er anslaget uttrykk for hva det vil koste kommunen å tilpasse tjenestetilbudet ut i fra befolkningsutviklingen. Demografikostnadene er beregnet med utgangspunkt i prognose TR2021MH_T2022 (korrigert versjon). Denne prognosen er oppdatert i august 2022, etter at SSB publiserte sin befolkningsprognose. Vi har justert rammene til de tre oppvekstområdene barnehage, barne- og familietjenesten og skole iht. prognosen. For de resterende tjenesteområdene er demografikompensasjonen beregnet med utgangspunkt i en befolkningsprognose publisert i mars. For en nærmere omtale av metoden som ligger til grunn for beregningen av demografikostnadene, vises det til [vedlegg 2 i rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan 2017-2020, budsjett 2017](#).

I figur 9-6 ser vi hvordan antall barn og eldre vil utvikle seg i planperioden 2023 til 2026. Det forventes en økning i antall barnehagebarn i løpet av hele perioden, hvor det i 2026 er forventet omtrent i overkant 500 flere barnehagebarn enn ved inngang til 2022. Antall skolebarn, det vil si i alderen seks til femten år, forventes å holde seg stabilt frem mot 2024, for så å gå ned i 2025 og 2026. Totalt forventes det å være i underkant av 350 færre barn i skolealder i 2026, sammenlignet med inngangen til 2022. I den eldste aldersgruppen, fra 67 og over, er det forventet en stor vekst, med nesten 3 400 flere i 2026 sammenlignet med inngangen til 2022. Av dette forventes innbyggere over 80 år å øke med 1 800 frem mot 2026. Av den totale økningen i demografikostnader i 2023 på 124 millioner kroner, utgjør helse- og omsorg mesteparten, hvor utgiftene forventes å øke med 70 millioner kroner som følge av vekst i eldrebefolkningen.

Figur 9-6 Endring i utvalgte aldersgrupper fra 2021, basert på fremskrevet befolkning. Kilde: Trondheim kommune

Arealkompensasjon

Befolkningsvekst, endring i befolkningens alderssammensetning og andre forhold gjør at vi må endre kommunens bygg- og anleggskapasitet. Når kommunen for eksempel har utvidet skolearealet, eller anlagt en ny tursti, øker også kommunes drift- og vedlikeholdsbehov. Tekniske tjenester, kirke og gravlunder, eiendomstjenester og idrett- og friluftsliv, kompenseres derfor for driftsmessige konsekvenser som følge av endring i infrastrukturen.

Samlet utgjør arealkompensasjonen 15 millioner kroner i 2023. Økningen skyldes i hovedsak:

- Eiendomstjenester: Økte utgifter til forvaltning, drift og vedlikehold som følger av arealøkninger i 2023. Dette gjelder blant annet Nidarvoll og sunnland skoler, Nidarvoll rehabiliteringssenter, Granåsen hoppbakke og arenabygg.
- Tekniske tjenester: Økte utgifter knyttet til forvaltning, drift og vedlikehold av nye vegger og nye grøntanlegg bygd ferdig i 2022 medfører økte driftsrammer i 2023 slik at dagens driftsstandard opprettholdes.
- Idrett og friluftsliv: Økte utgifter til forvaltning, drift og vedlikehold som følger av arealøkninger i 2022. Dette gjelder nye idrettsanlegg, turveger/-stier, løyper og andre friluftstiltak samt nærmiljøanlegg.
- Kultur og kirke: Forvaltning, drift og vedlikehold av nye/utvidede gravplasser, driftsbygninger og krematorium.

Etterberegning av demografikompensasjon

Demografikostnadene er basert på prognoser på befolkningsvekst for de neste årene. Ettersom det vanligvis vil være avvik mellom prognosen og faktisk befolkningsutvikling, justeres kompensasjonen i ettertid ut fra faktisk befolkningsvekst.

Faktiske befolkningstall for 2021 viser at tjenesteområdene fikk 13,7 millioner kroner for mye i kompensasjon i 2021. Dette skyldes hovedsakelig lavere vekst i aldersgruppen 1-5 år og 6-15 år, og høyere vekst i aldersgruppen 18-66 år, sammenlignet med befolkningsprognosene for året. De største endringen var dermed innenfor barnehage, skole og barne- og familietjenesten. Bystyret vedtok å redusere driftsrammen med henholdsvis 16,2, 4,8 og 2,6 millioner kroner (jf Første økonomirapport 2022, sak 100/22). Bo- og aktivitetstilbud fikk en økning i driftsramme på 4,4 millioner kroner, og kvalifisering og

velferd 3,9 millioner kroner. I tabellene som viser Kommunedirektørens forslag til driftsrammer for de ulike tjenesteområdene framgår dette som en tekniske endring av opprinnelig vedtatt budsjett 2022.

Anslag på vekst i frie inntekter

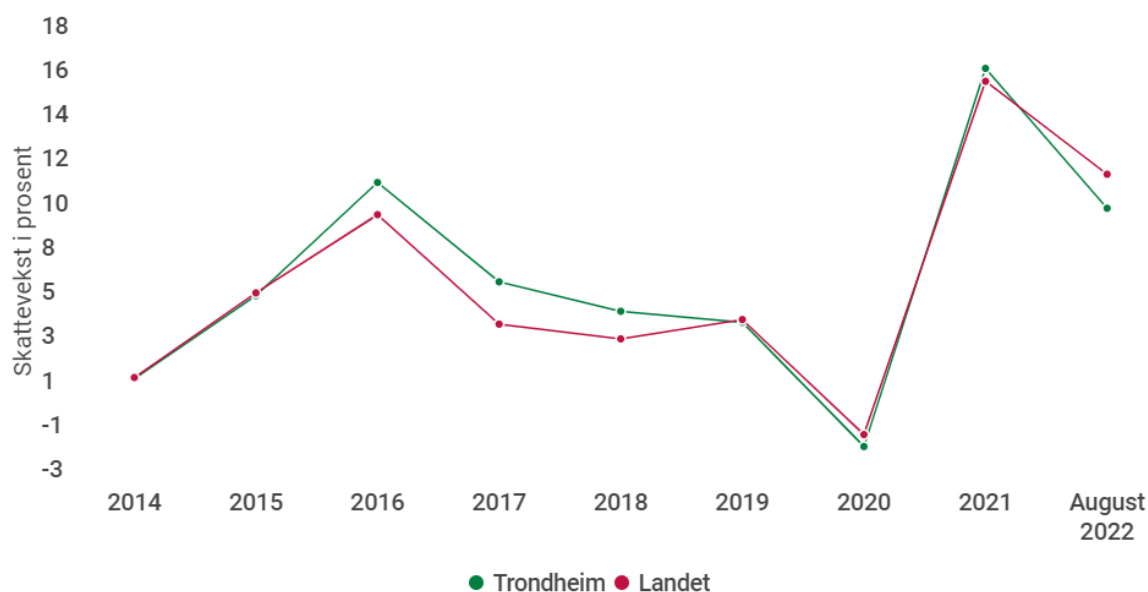
De frie inntektene består av rammetilskudd og skatt på inntekt og formue. For at kommunene skal kunne gi et likeverdig tjenestetilbud til innbyggerne, inneholder inntektssystemet to utjevningsmekanismer: Ufrivillige kostnadsforskjeller søkes utjevnet fullt ut (utgiftsutjevning), og forskjeller i skatteinntekter utjevnes delvis (inntektsutjevning). Inntektssystemet inneholder også tilskudd som er begrunnet ut i fra regionalpolitiske hensyn (distriktstilskudd, Nord-Norgetilskudd, storbytilskudd og veksttilskudd). I tillegg fordeles deler av rammetilskuddet som skjønnsstilskudd. For nærmere omtale om inntektssystemet for kommunene vises det til Grønt hefte ([beregningsteknisk dokumentasjon til Kommunal- og moderniseringsdepartementets budsjettproposisjon](#)).

Regjeringen Solberg oppnevnte i mai 2020 et utvalg som fikk i oppdrag å foreta en helhetlig gjennomgang av inntektssystemet for kommunene. Inntektssystemutvalget leverte sin utredning i august ([NOU 2022:10 Inntektssystemet for kommunene](#)). Utvalget foreslår endringer i de regionalpolitiske tilskuddene, kostnadsnøkkelen, tilskuddet som fordeles per grunnskole og skatteelementene. Dersom utvalgets forslag gjennomføres uten endringer vil Trondheim kommune få høyere inntekter i 2024 enn lagt til grunn for forslaget til økonomiplan. Regjeringen har varslet at den vil vurdere endringer i inntektssystemet for kommunene i kommuneproposisjonen for 2024, som legges fram våren 2023. Det er umulig å si hvilke endringer regjeringen vil foreslå i inntektssystemet fra og med 2024. Flere av utvalgets forslag er imidlertid i strid med føringene i Hurdalsplattformen. Når vi har beregnet anslag på hvor mye Trondheim kommune vil få i frie inntekter i perioden 2024-2026 har vi derfor lagt dagens inntektssystem til grunn.

Lokalt skatteanslag

Figur 9-7 viser historisk utvikling i skattetall i perioden 2014-2021, og utviklingen hittil i 2022. Trondheim kommune hadde samlet i perioden 2014-2021 høyere skattevekst enn landsgjennomsnittet, men det varierte noe fra år til år. Trondheim hadde i snitt en skattevekst som var 0,6 prosentpoeng høyere enn gjennomsnittet.

Trondheim kommune har hittil i 2022 hatt lavere skattevekst enn landsgjennomsnittet. Mens Trondheim ved utgangen av august hadde en skattevekst på 10,1 prosent sammenlignet med samme perioden i 2021, har kommunene samlet hatt en skattevekst på 11,6 prosent. Mye av skatteveksten skyldes utbytteskatt. Vi antar at lavere inntekter fra utbyttebeskatning er hovedårsaken til at Trondheim har hatt lavere skattevekst enn landet hittil i år. De økte inntektene fra utbyttebeskatning er engangsinntekt i 2022. Kommunedirektøren har derfor lagt til grunn at Trondheim kommune vil få samme skattevekst som landet i perioden 2023-2026.

Figur 9-7 Skattevekst i perioden 2014-august 2022. Trondheim og kommunene samlet.

Pensjonspremie og arbeidsgiveravgift

Det er benyttet følgende pensjonspremier (arbeidsgivers andel) ved budsjettering:

- For ansatte innmeldt i Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP) benyttes 13 prosent. Dette dekker i tillegg deler av reguleringspremien. Resten av reguleringspremien og kostnader til AFP dekkes av sentral bevilgning.
- For ansatte innmeldt i Kommunal Landspensjonskasse (KLP) i sykepleierordningen benyttes 10,36 prosent, som også dekker AFP-kostnader. Dette er en nedgang på 0,23 prosentpoeng i forhold til 2022. For ansatte innmeldt i Kommunal Landspensjonskasse (KLP) i fellesordningen benyttes 10,94 prosent, som også dekker AFP-kostnader. Dette er en nedgang på 0,23 prosentpoeng i forhold til 2022.
- For ansatte innmeldt i Statens pensjonskasse (SPK) benyttes 8,61 prosent. Dette er en nedgang på 0,19 prosentpoeng i forhold til 2022.

Arbeidsgiveravgiften er uendret på 14,1 prosent.

Forutsetninger om rentenivå

Rentene som ligger til grunn for analysene er basert på Norges banks rentebane fra Pengepolitisk rapport 2/22, med konstante påslag på pengemarkedsrentene over tid. Påslagene er basert på historiske påslag for kommunen på henholdsvis flytende og faste renter. I og med at Norges bank kun har renteprognoser frem til 2025 antas rentene i 2026 å være lik rentene i 2025.

22. september publiserte Norges Bank Pengepolitisk rapport 3/22. Nye renteforutsetninger vil innarbeides i tilleggsinnstillingen som kommer etter at regjeringen har lagt fram forslag til statsbudsjett.

Tabell 9-23 Renteforutsetninger

	2023	2024	2025	2026
Pengemarkedsrente (NIBOR)	3,31%	3,39%	3,17%	3,17%
Rente, nye investeringslån med flytende rente	3,81%	3,89%	3,67%	3,67%
Rente, nye investeringslån med fast rente	4,71%	4,79%	4,57%	4,57%

10 Lønnsoppgjør og sentralt plasserte bevilgninger

10.1 Innledning

Dette kapitlet inneholder forslag til budsjett under tilleggsbevilgninger og sentralt plasserte bevilgninger. Under tilleggsbevilgninger er det i hovedsak budsjettert utgifter til lønnsoppgjøret. Under sentralt plasserte bevilgninger er det avsatt bevilgninger for å dekke pensjonsutgifter, økt kostnadsvekst i 2022 og utgifter til forsikring. Kommunedirektøren har i tillegg budsjettert med en udisponert avsetning på 37,5 millioner kroner under sentrale bevilgninger. Årsaken til det er at Kommunedirektøren legger fram forslag til budsjett før regjeringen legger fram forslaget til statsbudsjett.

10.2 Tilleggsbevilgninger

Lønnskompensasjon

Tabell 10-1 Forslag til tilleggsbevilgninger. Beløp i millioner kroner

	2022	2023	2024	2025
Lønnskompensasjon 2022 for kapittel 3, 4 og 5 og effekt i 2023	263	263	263	263
Nytt oppgjør for 2023 forhandlingskapittel 3, 4 og 5	260	260	260	260
Effektivisering 0,3 prosent av driftsutgifter 2023-2026		-33	-66	-99
Sum	524	491	458	425

Kommunedirektøren foreslår at enhetene får full kompensasjon for kostnader knyttet til lønnsoppgjøret. Unntaket er utgifter knyttet til lønnsgradning. Lønnsgradning er lønnsutvikling i en tariffperiode som skyldes andre tillegg enn de som blir gitt ved de sentrale tariffoppgjørene. Eksempelvis lønnsutvikling på grunn av lokale drøftinger og personlige tillegg. Lønnsgradning må dekkes av enhetene innenfor egen ramme.

Resultatet i kommunesektoren har en samlet ramme på 3,85 prosent i 2022, 0,15 prosentpoeng høyere enn resultatet i det såkalte frontfaget, altså privat konkurranseutsatt industri.

Kommunedirektøren vil understreke at det fortsatt er usikkerhet knyttet til effekten av årets lønnsoppgjør, da tre forbund, Utdanningsforbundet, Skolenes landsforbund og Lektorlaget, fortsatt er i streik. Konsekvensene på enhetsnivå er ikke ferdigberegnet og fører også til usikkerhet. Dette gjelder alle kommunens enheter. Helårseffekt for 2023 er anslått til 263 millioner kroner og vil bli fordelt til tjenesteområdene når konsekvensen er kjent. I dette anslaget er det tatt hensyn til at årets lønnsoppgjør anslås å bli om lag 43 millioner kroner dyrere enn det som ble lagt til grunn i opprinnelig budsjett for 2022.

Ut fra forventet lønnsvekst på 4,5 prosent (anslag fra Norges Bank sin pengepolitiske rapport fra juni 2022) i 2023 foreslår Kommunedirektøren at det settes av 260 millioner kroner for å dekke neste års lønnsoppgjør.

Enheter innenfor VARFS- og boligområdet får dekket lønnsoppgjøret via gebyrer eller husleie. Kommunale foretak og interkommunale selskap får overføringene justert med lønns- og prisvekst via kommunal deflator.

Effektivisering

Kommunedirektøren foreslår i samsvar med vedtatt handlings- og økonomiplan å legge et generelt effektiviseringskrav til alle enheter på 0,3 prosent av driftsutgiftene. I 2023 er kravet innarbeidet i

rammene til tjenesteområdene. Effektiviseringskravet er innarbeidet ved at tjenesteområdene ikke har fått full pris- og lønnskompensasjon. I perioden 2024-2026 er kravet foreløpig budsjettert under tilleggsbevilgninger. Kravet vil bli innarbeidet i tjenesteområdenes rammer når faktisk lønns- og prisvekst for de ulike årene blir kjent. Kommunedirektøren foreslår at kommunale og interkommunale selskap pålegges det samme effektivitetskravet.

10.3 Sentralt plasserte bevilgninger

Tabellen 10-2 viser oversikt over sentralt plasserte bevilgninger i perioden 2022-2026. Alle tall er i 2023-kroner.

Tabell 10-2. Sentrale bevilgninger. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2022	2023	2024	2025	2026
Sentrale pensjonskostnader	188,2	208,7	225,9	229,0	229,8
Egenkapitaltilskudd TKP/KLP	58,2	61,3	63,7	66,2	68,7
Egenandel forsikringer	13,0	13,0	13,0	13,0	13,0
Udisponert avsetning	7,9	37,5	35,0	35,0	35,0
Kostnadsvekst 2022	1,0	66,0	66,0	66,0	66,0
Sum	268,3	386,6	403,7	409,2	412,5

Sentrale pensjonskostnader

Sentrale pensjonskostnader forventes å bli 209 millioner kroner i 2023, en reell økning på 21 millioner kroner fra vedtatt budsjett for 2022. Økningen i pensjonskostnader har i hovedsak sammenheng med økt reguleringspremie i Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP) og Kommunal landspensjonskasse (KLP) fra og med 2022.

Premiefond i TKP og KLP ble tilført betydelige midler ved frigjøring av pensjonsmidler i forbindelse med innføring av ny offentlig tjenstepensjonsordning (OfTP) i 2020 og god avkastning i 2020 og 2021. Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) la i Kommuneproposisjonen for 2022 til grunn at det fremtidige økonomiske rammeverket vil baseres på at kommunene disponerer midlene på premiefond jevnt utover syvårsperioden.

For perioden 2023-2026 er det lagt til grunn at premiefondsmidlene disponeres for å dempe veksten i akkumulert premieavvik og dermed veksten i fremtidige pensjonskostnader.

De sentrale pensjonskostnadene forventes å bli 180,8 millioner kroner i 2022. Det er om lag på budsjett 2022. Lønns- og trygdeoppgjør i 2022 ble høyere enn lagt til grunn i budsjett 2022, i tillegg ble det foretatt etterberegning og utbetaling for 2021 i forbindelse med trygdeoppgjøret. Det resulterte i høye reguleringspremier i 2022 fra Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP) og Kommunal landspensjonskasse (KLP). I den forbindelse er det benyttet premiefond for å motvirke en høyere pensjonskostnad i 2022 og de kommende år enn forutsatt i budsjett 2022.

Premiebetalingene til pensjon har de siste femten årene vært høyere enn de regnskapsførte pensjonskostnadene. Premieavvik inntektsføres i det år det oppstår, og er den årlige differansen mellom pensjonspremie og pensjonskostnad. Premieavvik skal regnskapsføres som et tillegg til årlig pensjonskostnad de etterfølgende 7 årene (per nå) i like store andeler. Dette omtales som amortiseringskostnad og regnskapsmessig tilsvarer det avdrag på lån. Kommunen har et akkumulert premieavvik på i overkant av 1 200 millioner kroner i 2022. Denne årlige amortiseringskostnaden har økt vesentlig de siste årene, med bakgrunn i at amortiseringsperioden ble redusert til 7 år i 2014. Amortiseringsperiode på 15 år er ferdig amortisert i 2025.

Kommunen betaler pensjonspremie til TKP, KLP (i hovedsak sykepleiere) og SPK (undervisningspersonell). Den betalte pensjonspremie er kommunens finansiering av de ansattes offentlig tjenstepensjon. OfTP fra 01.01.2020 innebærer at årskull født fra og med 1963, tjener opp pensjon etter tilsvarende prinsipper som i Folketrygden og kan ta denne ut fleksibelt fra 62 år.

Finansieringen av TKP/KLP og SPK er forskjellig. I TKP og KLP er det i henhold til forsikringsvirksomhetsloven et krav om at alle fremtidige pensjonsforpliktelser skal være fullt ut fonderte etter hvert som de oppstår. Dette innebærer at pensjonsmidlene som forvaltes av TKP og KLP til enhver tid skal tilsvare pensjonsforpliktelsene kommunen har påtatt seg overfor sine arbeidstakere. Det vil si at kommunen må innbetale pensjonspremie i dag for ytelser som skal utbetales i fremtiden. Det er kommunen som arbeidsgiver som har ansvaret for at avsetningene på pensjonsfondene er i takt med forpliktelsen overfor nåværende ansatte, tidligere ansatte og pensjonistene som tilhører ordningene. Pensjonspremiens størrelse til henholdsvis TKP og KLP avhenger av flere forutsetninger. TKP og KLP må benytte premietariffer som tilfredsstillende Finanstilsynets krav. Lønns- og pensjonsoppgjør og avkastning på pensjonsmidlene avgjør hvor stor premie innbetalingen må være for at fonderingen av pensjonsmidlene skal tilsvare pensjonsforpliktelsene.

Ordningen i SPK er derimot, i all hovedsak, en såkalt «pay-as-you-go» ordning. Foruten å betale engangspremie for årets lønnsvekst til de yrkesaktive, innebærer dette at det er tilstrekkelig at årlig innbetalt premie dekker de årlige pensjonsutbetalingene. Dette medfører at pensjonspremiene i våre ordninger utvikler seg forskjellig. Forenklet er ordningen til TKP og KLP forskuddsvis betaling av fremtidige pensjonsutbetalinger (sparing), men SPK er refusjon av årlig utbetalt pensjon. På grunn av usikkerhet om størrelsen på de fremtidige pensjonsutbetalingene, varierer årlig premie til TKP og KLP vesentlig mer enn premie til SPK.

Det er variasjoner i pensjonsutgiftene fra år til år, med bakgrunn i flere usikkerhetsmomenter. Forutsetningene for beregning av pensjonskostnadene fastsettes av Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD). Disse er varslet i juni 2022 og kan beregnes. KDD har satt parametrene for 2023 (disse parametrene benyttes i hele perioden 2023-2026) på samme nivå som 2022. Forhold som fremtidig realisert lønnsvekst og avkastning på pensjonsmidlene (TKP og KLP), samt endringer i antall, alder og kjønn hos kommunens ansatte vil systematisk utgjøre en usikkerhet i beregning av fremtidige pensjonsutgifter.

Når realisert lønnsvekst og avkastning avviker fra beregningsforutsetningene, påvirkes både pensjonspremie og fremtidig kostnad. Høyere lønnsvekst enn forutsatt må kompenseres gjennom økt premieinnbetaling. Tilsvarende vil premien økes hvis finansavkastning på pensjonsmidlene er svakere enn forutsetningene som legges til grunn for beregningene. Økt pensjonspremie fører til økt premieavvik, som resulterer i effekt på neste års pensjonskostnad gjennom amortiseringskostnaden for tidligere års premieavvik. Det forventes at OfTP nå vil gi lavere variasjon mellom innbetalt premie og årlig beregnet regnskapsført kostnad.

Kommunedirektøren har i sitt forslag anslått en økning på 41,6 millioner kroner i 2026 vedrørende sentrale pensjonsutgiftene i forhold til budsjett 2022. Regnskapsførte kostnader per år i forbindelse med amortisert premieavvik, som følge av høyt akkumulert premieavvik, svinger i perioden. Rentegarantipremie holder seg på samme nivå som budsjett 2022. Reguleringspremie i TKP og KLP har økt betraktelig i 2022 sammenlignet med budsjett. Dette har sammenheng med høyere lønnsvekst enn forventet, samt høyere nivå for grunnbeløpsreguleringen enn forutsatt. Sentrale pensjonskostnader øker derfor i 2023 med 20,5 millioner sammenlignet med vedtatt budsjett. Anslaget for pensjonskostnader er beheftet med særdeles stor usikkerhet. Pensjonskassenes budsjett for pensjonskostnader i 2023 er lagt til grunn.

Egenkapitaltilskudd TKP/KLP

Kommunedirektøren forventer å betale et egenkapitalinnskudd til KLP på om lag 4,3 millioner kroner i 2023, det er en økning på om lag 0,5 millioner kroner sammenlignet med 2022. Dette er et årlig bidrag til å opprettholde selskapets bufferkapital og risikobærende evne. KLP kan på den måten ta den finansielle risikoen som kreves for å oppnå en tilfredsstillende avkastning over tid.

Med samme begrunnelse vedtok bystyret i 2016 ([Styrking av egenkapitalen i Trondheim kommunal pensjonskasse](#)) å innføre en tilsvarende ordning for TKP. I 2020 vedtok bystyret at TKP skal tilføres et årlig egenkapitalinnskudd på 0,5 prosent av premiereserven, mot tidligere 0,3% ([Egenkapitaloppbygging i Trondheim kommunale pensjonskasse](#))

Premiereserven er i dag i overkant av 11,4 milliarder kroner. Det forventes å betale et egenkapitalinnskudd til TKP på om lag 57 millioner kroner i 2023. Det er en økning på om lag 2,1 millioner kroner i forhold til 2022.

Forsikringer

Kommunedirektøren foreslår at det budsjetteres med 13 millioner kroner i utgifter til forsikringer under sentralt plasserte bevilgninger.

Udisponert avsetning

Kommunedirektøren har budsjettert med en udisponert avsetning på 37,5 millioner kroner i 2023 og 35 millioner kroner hvert år i perioden 2024-2026. Årsaken til at vi budsjetterer med det er at vi legger fram forslag til budsjett før regjeringen legger fram forslag til statsbudsjett for 2023.

Kostnadsvekst 2022

Tjenesteområdene får hvert år kompensasjon for prisvekst. Priskompensasjonen beregnes med utgangspunkt i anslaget på prisvekst i nasjonalbudsjettet. I nasjonalbudsjettet for 2022 ble prisveksten anslått til 1,3 prosent. Regjeringen anslo i revidert nasjonalbudsjett at prisveksten vil bli på 3,7 prosent i år. KS antar at den vil bli enda høyere enn dette også (se [artikkel om kommunal deflator for 2022 og 2023](#)). Vi forventer at regjeringen vil oppdatere anslaget på prisvekst i 2022 i statsbudsjettet for 2023.

Variasjoner i strømpriser gjør at det er store regionale forskjeller i prisveksten i år. Prisnivået har vært høyere i sør enn i nord. KS forventer at det vil bli regionale forskjeller i prisveksten i 2023 også, men at prisene da vil være høyere i nord enn i sør (se [artikkel på KS.no](#)). For å ta høyde for at prisveksten, både innværende og neste år, kan gi utfordringer har Kommunedirektøren satt av en udisponert avsetning på 66 millioner kroner.

Bakgrunnen for forslaget er at vi ser at økt prisvekst fører til økte utgifter på en rekke områder, blant annet:

- Økt driftstilskudd til private barnehager
- Økt godtgjøring til oppdragstakere innenfor barne- og familietjenesten
- Økt utgifter til kvalifiseringsstønad og introduksjonsstønad
- Økte matpriser gir økte utgifter på produksjonskjøkkenet
- Økte utgifter på kjøp av varer og tjenester innenfor tekniske tjenester og eiendomstjenester
- Økte utgifter på avtaler som reguleres i forhold til konsumprisindeksen, bl.a IT-avtaler og husleieavtaler
- Økte utgifter til transport
- Økte forsikringspremier
- Økte energikostnader

Kommunedirektøren vil fremme forslag til disponering av avsetningen når vi har bedre oversikt over hvilke effekter kostnadsveksten har for ulike tjenesteområder.

11 Eiendomsskatt, gebyrer og brukerbetalingar

11.1 Innledning

Ved behandlingen av handlings- og økonomiplanen for 2022-2025 vedtok bystyret at inntekt fra eiendomsskatt skal økes reelt med 30 millioner kroner per år for perioden 2022-2024. Dette følges opp i dette forslaget til handlings- og økonomiplan. For å opprettholde verdien av eiendomsskatten, som følge av pris- og lønnsvekst, økes i tillegg eiendomsskatten både som følge av høyere lønns- og prisstigning i 2022 enn budsjettet og forventet utvikling i 2023. Fra og med 2023 skrives eiendomsskatten ut med grunnlag i egne takster. Arbeidet med takseringen er ennå ikke slutført, noe som medfører at skatteforslaget er basert på et foreløpig takstgrunnlag.

Renovasjon, vann, avløps- og feiegebyret foreslås økt i 2023. Samlet gir dette en husholdning som har en bolig på 150 m² en utgiftsøkning på 1700 kroner.

Kommunedirektøren har i sitt forslag til gebyrer og egenbetalingar lagt til grunn at den kommunale deflatoren blir på 4,1 prosent i 2023. Kommunal deflator er et anslag for lønns- og prisveksten innenfor kommunesektoren.

For informasjon om pris, egenbetalingar, satser på kommunale avgifter og gebyrer for tjenester i Trondheim kommune vises det til [kommunens nettsider](#).

Effekt høyere lønns- og prisvekst i 2022 enn budsjettet

I statsbudsjettet for 2022 ble den kommunale deflatoren anslått til 2,5 prosent. Dette ble også lagt til grunn i Trondheim kommunes budsjett for 2022. Tjenesteområdene fikk kompensasjon for pris- og lønnsvekst ut i fra dette anslaget, og ved fastsettelse av kommunale brukerbetalingar m.m ble det tatt hensyn til anslaget på kommunal deflator.

I revidert nasjonalbudsjett ble anslaget på kommunal deflator økt til 3,7 prosent. Regjeringen anslo at det ville gi kommunesektoren 4,4 milliarder kroner i økte utgifter i 2022. KS har i etterkant anslått at lønns- og prisveksten vil bli høyere enn dette.

Høyere lønns- og prisvekst enn forutsatt gir kommunene økte utgifter. Kommunedirektøren har satt av 108 millioner kroner for å finansiere dette i forslaget til budsjett for 2023. Av dette er 43 millioner kroner økte utgifter til lønnsoppgjøret. 65 millioner kroner er satt av for å kompensere tjenesteområder som har merutgifter som følge av høy prisvekst. Dette er nærmere omtalt i kapittel 10 under sentrale bevilgninger.

I vedtatt økonomiplan er det budsjettet med en reell økning i eiendomsskatten på 30 millioner kroner i 2023. Som følge av høyere lønns- og prisvekst enn forutsatt i 2022 foreslår Kommunedirektøren en reell økning i eiendomsskatten på 39 millioner kroner. Regjeringen vil i forslag til statsbudsjett for 2023 presentere et oppdatert anslag på kommunal deflator for 2022. Kommunedirektøren vil i forbindelse med tilleggsinnstillingen vurdere om vi som følge av den økte kostnadsveksten vil foreslå en særskilt økning i parkeringsinntektene og brukerbetalingene i 2023. Kommunedirektøren anslår at dette kan gi 3-5 millioner kroner i økte inntekter.

11.2 Eiendomsskatt

Ved behandlingen av handlings- og økonomiplan 2021-2024 vedtok bystyret:

“De rødgrønne partiene øker måltallet på eiendomsskatten fra 2022 og ut perioden. Endringen i 2022 skal utelukkende tas over næringseiendommer, men fra 2023 skal fordelingen av måltallet tas med halvparten fra hhv næringseiendom og boligeiendom. Vi ønsker ikke endring fra boligeiendommer før vi har gjennomført omtaksering av eiendommene og skatten har en mer sosial profil.”

Vedtaket innebærer at inntekt fra eiendomsskatten økes med 30 millioner kroner per år i perioden 2022-2024.

Nytt grunnlag for utskriving av eiendomsskatt er under utarbeidelse. Nye takster på all eiendom i kommunen legges til grunn når eiendomsskatt utskrives for 2023, og tidsfrist for utskriving er 1. mars 2023. Det betyr at forslag til skattevedtak i budsjett for 2023 er basert på anslag på totalt takstgrunnlag (summen av all eiendomsverdi). Kommunedirektøren vil i starten av 2023 legge frem en sak med forslag til endringer av skattevedtaket hvis det viser seg at det endelige takstgrunnlaget avviker fra anslaget som budsjettforslaget er basert på.

Kommunedirektøren har lagt følgende til grunn for å nå inntektsmålet for eiendomsskatt i forslaget til budsjett 2023:

- Total inntekter fra eiendomsskatt i 2023 er budsjettet til 889 millioner kroner (817 millioner kroner i budsjett 2022)
- Realverdien på inntekt fra eiendomsskatt skal opprettholdes. Betyr at anslag på pris- og lønnsvekst (kommunal deflator) kompenseres gjennom justering av skattesats og ved at antallet skatteobjekter øker.
- Skattefordelingen mellom bolig- og fritidseiendom, og annen eiendom (i hovedsak næring opprettholdes)
- Reell skatteøkning på 30 millioner er lagt inn. I tillegg er det lagt inn en økning på ni millioner kroner for å ta hensyn til høyere lønns- og prisvekst enn budsjettet i 2022.
- Skattesats for boliger- og fritidseiendommer foreslås satt til 3,3 promille
- Skattesats for næringsseiendommer foreslås satt til 4,2 promille.
- Bunnfradraget for bolig- og fritidseiendom settes til 550 000 kroner

11.3 Gebyr- og avgiftsfinansierte områder

Gebyrer og avgifter byutvikling

Prisen på mange kommunale tjenester skal beregnes etter prinsippet om selvkost. Det betyr at kommunen ikke kan kreve mer i betaling enn hva det koster kommunen å tilby tjenesten. Dette gjelder renovasjon, vann og avløp, slam, plan- og byggesaksbehandling, kart- og delingsforretning, eierseksjonering og feietjenester. For renovasjon er det et lovkrav at gebyrene skal følge prinsippet om selvkost. For de andre tjenestene er det ikke pålagt med full kostnadsdekning, men selvkost er gitt som øverste ramme for gebyrinntektene.

Selvkostprinsippet som finansieringsmetode betyr at en selvkostkalkyle ligger til grunn for hva en tjeneste kan prises med. Det finnes egne retningslinjer for å beregne selvkost for kommunale betalingstjenester. Det innebærer blant annet at kommunen må etterkalkulere de reelle kostnadene innenfor de aktuelle tjenestoområdene. Dette for å føre kontroll med at gebyrinntektene ikke overstiger kommunens egne kostnader med å produsere tjenesten.

Selvkostprinsippet praktiseres over en tre- til femårsperiode. Det innebærer at resultat til selvkostområdene hvert år settes av på et såkalt selvkostfond og går inn i selvkostberegningen de påfølgende årene. Innenfor selvkostområdene som sokner til det tekniske området (vann, avløp, renovasjon, feiing og slam) kan man ha negative selvkostfond, mens innenfor selvkostområdene som tilhører plan- og bygningstjenester er det ikke tillatt med negative selvkostfond og et negativt fondsresultat må derfor belastes bykassen. Tabellen under viser Kommunedirektørens forslag til endring i gebyrer i 2023.

Tabell 11-1. Oversikt over foreslått endring i gebyrer for 2023

Gjennomsnittlig endring fra 2022 i prosent		
	Nominell endring	Reell endring
Avløpsgebyr	22,0	17,9
Tilknytningsgebyr avløp	4,1	0,0
Vanngebyr	19,0	14,9
Tilknytningsgebyr vann	4,1	0,0
Renovasjonsgebyr	10,0	5,9
Slamgebyr	4,1	0,0
Tilsynsgebyr slam	4,1	0,0
Feiegebyr	0,0	-4,1
Gebyr for terrenginngrep i forurenset grunn	4,1	0,0
Gebyr for tilsyn og service av fyrkjeler	4,1	0,0
Byggesaksgebyr	3,0	-1,1
Oppmålingsgebyr	0,0	-4,1
Eierseksjoneringsgebyr	-5,0	-9,1
Gebyr planbehandling	0,0	-4,1

For en nærmere omtale og begrunnelse for de foreslåtte gebyrendringene henvises til tjenestekapitlene for vann, avløp, renovasjon, feiing og slam (kapittel 15.4) og plan- og bygningstjenester (kapittel 15.1). I de to gebyrsakene til tekniske tjenester og gebyrsaken til plan- og bygningstjenester, som sendes fram parallelt med handlings og økonomiplan 2023-2026 redegjøres det nærmere for endringene.

Avgiftsfinansierte oppgaver byutvikling

Tabell 11-2. Oversikt over foreslått endring i avgifter byutvikling for 2023

Gjennomsnittlig endring fra 2022 i prosent		
	Nominell endring	Reell endring
Kart- og plantjenester	4,1	0,0
Leie av offentlig grunn	4,1	0,0

Avgifter knyttet til kart - og plantjenester, samt leie av offentlig grunn, foreslås økt med forventet lønns- og prisstigning, 4,1 prosent. For en nærmere redegjørelse for nivå og endring på de ulike tjenestene kommunen selger innenfor grunnutleie henvises det til avgiftssaken som legges fram parallelt med budsjettet.

Piggdekkgebyr**Tabell 11-3. Oversikt foreslått nivå piggdekkgebyr sesongen 2022/2023. Pris i kroner**

Type oblat	Pris
Dagsoblat	35
Månedsoblat	450
Sesongoblat	1 400
Tilleggsgebyr ved manglende betaling	750

Piggdekksesongen varer i sesongen 22/23 fra 1. november 2022 til og med 16. april 2023.

For biler med tillatt totalvekt på 3500 kilo eller mer skal gebyrsatsene oppgitt i tabellen ovenfor doubles. Satsene for piggdekkgebyr er bestemt i nasjonal forskrift og kan ikke endres av bystyret.

I forskriften for innføring av piggdekkgebyr i Trondheim er gebyrsonen definert til å være Trondheim kommunes grense.

Parkeringsavgifter

Kommunedirektøren foreslår en økning i parkeringsavgiftene med kommunal deflator, 4,1 prosent, i 2023.

Tabell 11-4 Parkeringspriser og gebyr - endring 2022 til 2023

Avgiftstype	2022	2023
Parkeringsavgift 1 time indre sone	46	48
Parkeringsavgift 2 timer indre sone	101	105
Parkeringsavgift 3 timer indre sone	167	174
Parkeringsavgift ytre sone pr time	38	40
Boligsone bil nr 1 pr mnd	654	681
Boligsone bil nr 2 pr mnd	1 226	1 276
Boligsone bil nr 3 pr mnd	1 761	1 833
Boligsone næringsdrivende pr mnd	2 230	2 321
Boligsone omsorgskort pr mnd	654	681
Boligsone gjestekort pr uke	298	310
Servicebil avgiftsplasser pr døgn	379	395
Servicebil på særskilte plasser pr døgn	616	641

Forventet husleieutvikling i de kommunalt disponerte boligene

Kommunedirektøren foreslår at kommunens husleiesatser i 2023 justeres i tråd med økningen i konsumprisindeksen, anslått til 4,6 prosent, og i tillegg med 4 prosent for å ta høyde for økte husleieutgifter for boliger innleid fra Boligstiftelsen, jamfør [fs 0094/22](#). Ved sammenligning av Trondheim kommunes husleie pr 01.01.2022 med SSBs predikerte månedlig leie for 2021, ligger kommunens leie i gjennomsnitt

ca. 15 prosent lavere. Kommunedirektøren anslår at kommunen i 2023 vil ha et husleienivå som ligger om lag 12 prosent under gjengs leie i markedet.

Endringer gjelder satsene som benyttes i beregningen av husleie. Endringer av husleien i det enkelte leieforhold kan avvike fra dette, avhengig av tidspunktet for forrige husleieendring i det aktuelle leieforholdet.

Tabell 11-5. Oversikt over foreslått endring i satser kommunal husleie 2023

	Endring i satser fra 2022 til 2023	
	Nominell endring	Reell endring
Økning i tråd med konsumprisindeksen	4,6	
Økning pga økt leie fra Boligstiftelsen	4,0	
Sum økning	8,6	4,5

11.4 Sammenligning med andre storbyer

I 2021 har syv av de ti største kommunene eiendomsskatt på boliger- og fritidsboliger. Hvor mye en husstand betaler i eiendomsskatt avhenger både av eiendomsskattesatsen, grunnlaget for beregning av eiendomsskatt og størrelsen på eventuelt bunnfradrag. Kommunedirektøren har i tidligere år satt opp en tabell som sammenligner skattesats, bunnfradrag og eiendomsskatt for bolig på 120 kvm i de største kommunene. Kommunesammenslåinger, og bruk av ulikt verdigrunnlag for å utskrive skatten, gjør at informasjon basert på tilgjengelige data ikke lenger er sammenlignbar.

I tabell 11.6 presenteres en oversikt over hvor mye ASSS kommunene fikk inn i eiendomsskatt per innbygger fra boliger og fritidsboliger i 2021.

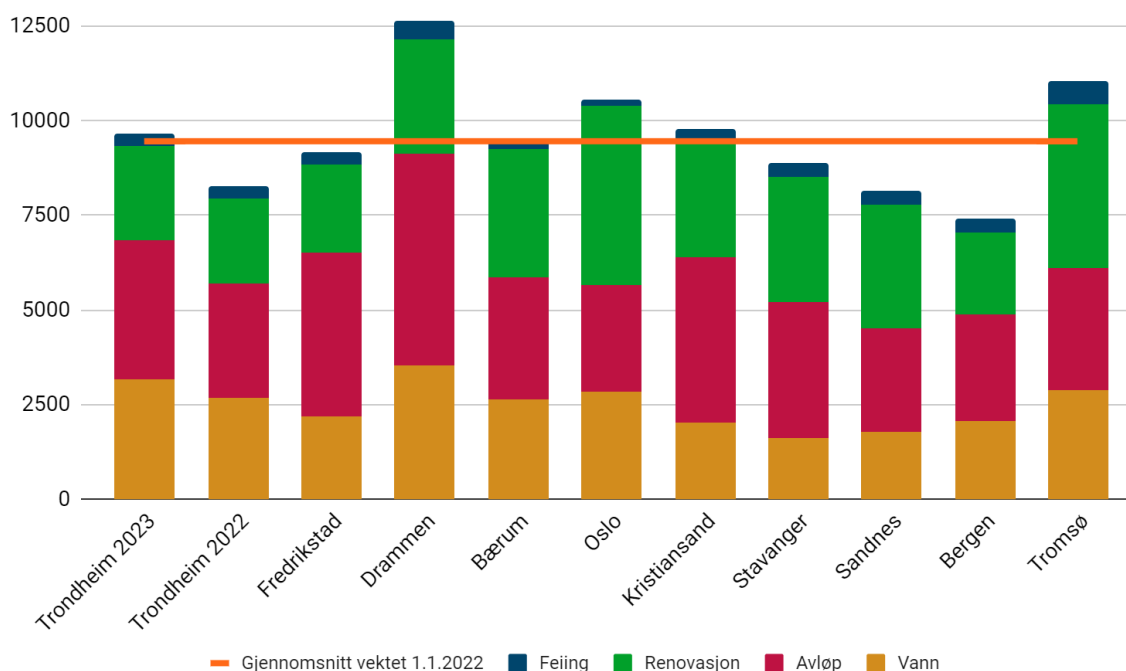
Tabell 11-6. Eiendomsskatt bolig- og fritidseiendom i kroner per innbygger, ASSS kommunene, regnskap 2021

Kommune	2 021
Fredrikstad	2 303
Bærum	0
Oslo	924
Drammen	0
Kristiansand	2 355
Sandnes	0
Stavanger	1 559
Bergen	2 150
Trondheim	2 712
Tromsø	1 601

Tabell 11-6 viser at Trondheim og Kristiansand hadde høyest inntekt fra eiendomsskatt på boliger og fritidsboliger per innbygger i 2021. Stavanger og Oslo hadde lavest inntekt fra eiendomsskatt per innbygger, mens Bærum, Drammen og Sandnes ikke hadde eiendomsskatt på boliger og fritidsboliger. Sandnes har kun eiendomsskatt på næringseiendommer.

Figur 11-1 viser hva husstandene i de ti største kommunene må betale i årsgebyr for vann, avløp, renovasjon og feiing (VARF) i 2022. Figuren viser videre anslag over hvor mye en husstand i Trondheim må betale i årsgebyr for 2023. Data for 2023 har vi ikke for de andre storkommunene.

Figur 11-1. VARF gebyrer ASSS kommunene i 2022

Figuren viser at Trondheim har et gebyrnivå som er lavere enn gjennomsnittet for ASSS-kommunene i 2022. Mens en husstand i Trondheim i gjennomsnitt betaler 8280 kroner i gebyrer, er vektet gjennomsnittet blant ASSS-kommunene 9 462 kroner. Kommunedirektørens forslag til gebyrer i Trondheim for 2023 medfører at Trondheim kommer over hva snittet for de andre storkommunene var i 2022. Det er grunn til å anta at også de andre storkommunene vil øke gebyrene betydelig i 2023.

11.5 Oppvekst- og utdanning

Tabell 11-7. Oversikt over foreslått endring i avgifter oppvekst for 2023

	Gjennomsnittlig endring fra 2023 i prosent	
	Nominell endring	Reell endring
Skolefritidsordning	4,1	0,0
Barnehage	4,1	0,0
Kulturskolen	4,1	0,0

Skolefritidsordning

Brukerbetaling for skolefritidsordningen (SFO) foreslås økt fra 3 080 kroner til 3 210 kroner per måned for heltidsplass og fra 2060 kroner til 2 150 kroner per måned for halvtidsplass fra 1. januar 2023. Dette er en økning i tråd med anslått lønns- og prisvekst. Det er mulig å søke om moderasjon for familier med lav inntekt. Fra høsten 2022 ble det innført gratis halvplass for alle førsteklasinger.

Barnehage

Maksimalpris for foreldrebetaling i barnehage fastsettes av staten. Kommunedirektøren foreslår at prisen for en heltidsplass i barnehage settes lik statlig fastsatt maksimalpris. I tabell 11-5 forutsettes det at

barnehagekontingenten økes tilsvarende som anslått lønns- og prisvekst. Trondheim kommune følger nasjonale regler for søskenmoderasjon i barnehage, som er 30 prosent for barn nummer to og 50 prosent fra og med barn nummer tre. Videre følger kommunen nasjonale regler for moderasjon på grunnlag av lav inntekt, og tilbud om gratis kjernetid på 20 timer per uke for familier med lav inntekt, med barn i alderen to til fem år.

Trondheim kommunale kulturskole

Brukerbetaling i Trondheim kommunale kulturskole foreslås økt fra 4 210 kroner per år fra 1. januar 2022 til 4 380 kroner fra 1. januar 2023. Det gis søskenmoderasjon på 50 prosent fra og med barn nummer tre. Det er mulig å søke på friplass for familier med lav inntekt.

11.6 Helse og velferd

Tabell 11-8 Oversikt over foreslått endring i egenbetalinger i 2023

Gjennomsnittlig endring fra 2022 i prosent		
	Nominell endring	Reell endring
Praktisk bistand i hjemmet	4,1	0,0
Matombringning til hjemmeboende	4,1	0,0
Korttidsopphold i institusjon*		
Dagsenteropphold*		
Fysioterapitjenester(kommunale)**		
Tilleggstjenester	4,1	0,0
Vaksinering	4,1	0,0

* følger statens maksimalsatser

**Foreslås fritak for egenbetaling

Praktisk hjelp i hjemmet er tjenester som rengjøring og klesvask med mer. Det betales egenandel etter inntekt og for antall timer mottatt hjelp. Det fastsettes en maksimalpris per måned etter inntekt.

Statsbudsjettet for 2023 fastsetter maksimalsats for de med inntekter under 2G (To ganger grunnbeløpet i folketrygden), maksimalsatser for korttidsopphold i institusjon og dagsenteropphold. Kommunedirektøren foreslår å anvende statlige maksimalsatser.

Egenbetaling for opphold i institusjon er regulert i forskrift om vederlag for opphold i institusjon med videre. Forskriften gir regler for egenbetaling ved langtidsopphold og korttidsopphold i helse- og velferdssenter og for dag- og nattopphold.

11.7 Kultur og idrett

Tabell 11-9 Oversikt over foreslått endring i leiepriser for idrettsanlegg i 2023

Gjennomsnittlig endring fra 2022 i prosent		
	Nominell endring	Reell endring
Leiepriser for idrettsanlegg	4,1	0,0

Leiepriser for idrettsanlegg

Det foretas en årlig prisjustering av utleiesatsene. Prisjusteringen gjelder leie av idrettsanlegg for arrangement og kommunale tjenester knyttet til disse, samt billettpriser i Husebybadet. Prinsippene for kommunal utleie og prissetting er tidligere fastsatt gjennom bystyrevedtak 17.6.2010, [sak 67/10](#). Mindre justeringer er vedtatt i bystyret i årene 2014 til 2022, senest 16.12.2021 ([sak 204/21](#)).

Kommunal deflator på 4,1 prosent legges i utgangspunktet til grunn for en gjennomsnittlig justering av prisene fra 1.januar 2023 for leie av kommunale idrettsanlegg og Husebybadet. Gjeldende prinsipp og praksis for fri hall- og baneleie i Trondheim kommune står fast. Forslag på takster for 2023 legges fram som egen sak til bystyret i desember 2022.

Kirkegårdstakster

Gravferdsloven § 21 sier at: Avgifter for bruk av gravkapell, kremasjon og feste av grav fastsettes av kommunen etter forslag fra Kirkelig fellesråd. Forslag på takster for Trondheim for 2023 mottas fra fellesrådet i november, og legges fram som egen sak til bystyret i desember 2022.

Betalingssetser for utlån/utleie av kommunale lokaler

I følge Reglement for utlån av kommunale lokaler (utlånsreglementet) kan frivillige organisasjoner og aktører låne kommunale lokaler gratis, men det kan gjøres unntak. Eksempler på unntak er betaling for ekstra tilsynsvakt og renhold, når det er helt spesielle og ekstraordinære behov som ikke dekkes av det ordinære renholdet og vakholdet, og utlån til overnatting. Ved utleie av kommunale lokaler til privatpersoner og virksomheter kan det tas betalt etter fastsatte betalingssetser. Disse satsene er beskrevet i [utlånsreglementet](#) for Trondheim kommune, vedtatt av formannskapet i sak [13/20](#).

11.8 Hva koster gebyrer og brukerbetaling for en eksempelfamilie?

Eksemplet nedenfor viser hvor stor endring en familie med to barn vil få i gebyrer og brukerbetaling i 2023. I beregningene er følgende lagt til grunn:

- Familien har et barn med fulltidsplass i barnehagen
- Familien har et barn med fulltidsplass i skolefritidsordningen (SFO)
- Familien har en elevplass i kulturskolen
- Familien har en vannmåler og et forbruk på 150 kubikkmeter. For renovasjon forutsettes bruk av tre beholdere på 140 liter
- Eiendomsskatt er beregnet med grunnlag i budsjettert inntekt fra eiendomsskatt, delt på innbyggere og multiplisert med fire (antall medlemmer i husholdningen)
- Det er lagt til grunn at øvrige endringer i gebyrer eller moderasjonsordninger ikke får konsekvenser for familien

Tabell 11-10. Nominell økning i brukerbetaling og gebyrer for en familie med to barn. Tall i kroner.

	2022	2023	Endring
Et barn i barnehage, full plass*	35140	34925	-215
Et barn i SFO, full plass	33880	35310	1430
Et barn i kulturskolen	4210	4380	170
Årsgebyr renovasjon, vann, avløp og feiing	10390	12090	1700
Eiendomsskatt	11640	12490	850
Sum	95260	99195	3935

*Reduksjon i årskostnad fra 2022 til 2023 skyldes at maksimalprisen ble redusert med 265 kroner per måned fra 1.8.2022

12 Avgiftsbalanse vann, avløp, renovasjon, feiing og slam

Tabell 12-1 Utgifter og inntekter i løpende kroner 2023-2026, avfallsbehandling

	2023	2024	2025	2026
Direkte driftsutgifter	271 935 919	308 012 002	343 187 063	356 788 392
Indirekte kostnader	1 158 190	1 193 985	1 227 886	1 262 770
Avskrivninger	4 854 826	5 154 826	5 854 826	6 554 826
Kalkulatorisk rentekostnad	2 236 084	2 701 908	2 951 329	3 244 427
Sum utgifter (gebyrgrunnlag)	280 185 019	317 062 721	353 221 104	367 850 415
Gebyrinntekter	-239 142 497	-310 643 213	-347 757 029	-361 536 392
Andre inntekter	-5 156 561	-5 306 101	-5 459 978	-5 618 317
Sum inntekter	-244 299 058	-315 949 314	-353 217 007	-367 154 709
Resultat før avsetninger	35 885 961	1 113 407	4 097	695 706
Avsetning til selvkostfond				
Bruk selvkostfond	-35 885 961	-1 113 407	-4 097	-695 706
Resultat etter avsetning	0	0	0	0
Inngående balanse selvkostfond	39 117 533	4 365 980	3 379 186	3 473 085
Netto avsetning selvkostfond	-35 885 961	-1 113 407	-4 097	-695 706
Renter selvkostfond	1 134 408	126 613	97 996	100 719
Utgående balanse selvkostfond	4 365 980	3 379 186	3 473 085	2 878 098
Nominell endring gebyrnivå	10,0%	30,0%	12,0%	4,0%

Tabell 12-2 Utgifter og inntekter i løpende kroner 2023-2026, feiing

	2023	2024	2025	2026
Direkte driftsutgifter	16 475 065	16 952 840	17 444 470	17 950 358
Indirekte kostnader	329 839	339 312	349 060	359 091
Avskrivninger	470 459	470 459	470 459	470 459
Kalkulatorisk rentekostnad	82 543	82 543	82 543	82 543
Sum utgifter (gebyrgrunnlag)	17 357 906	17 845 154	18 346 532	18 862 451
Gebyrinntekter	-16 842 636	-17 261 175	-17 690 115	-18 305 731
Andre inntekter				
Sum inntekter	-16 842 636	-17 261 175	-17 690 115	-18 305 731
Resultat før avsetninger	515 270	583 979	656 417	556 720
Avsetning til selvkostfond				
Bruk selvkostfond	-515 270	-583 979	-656 417	-556 720
Resultat etter avsetning	0	0	0	0
Inngående balanse selvkostfond	3 138 664	2 714 415	2 209 154	1 616 802

Netto avsetning selvkostfond	-515 270	-583 979	-656 417	-556 720
Renter selvkostfond	91 021	78 718	64 065	46 887
Utgående balanse selvkostfond	2 714 415	2 209 154	1 616 802	1 106 969
Nominell endring gebyrnivå	0,0%	3,0%	3,0%	4,0%

Tabell 12-3 Utgifter og inntekter i løpende kroner 2023-2026, vann

	2023	2024	2025	2026
Direkte driftsutgifter	150 428 801	139 259 151	138 135 798	146 906 772
Indirekte kostnader	5 500 000	5 500 000	5 500 000	5 637 500
Avskrivninger	78 121 332	87 375 907	96 606 673	106 161 541
Kalkulatorisk rentekostnad	89 100 804	98 939 863	102 397 025	110 925 337
Sum utgifter (gebyrgrunnlag)	323 150 937	331 074 921	342 639 496	369 631 150
Gebyrinntekter	-284 680 814	-323 597 488	-337 294 298	-351 543 936
Andre inntekter	-10 260 000	-10 526 760	-10 800 456	-11 081 268
Sum inntekter	-294 940 814	-334 124 248	-348 094 754	-362 625 204
Resultat før avsetninger	28 210 123	-3 049 327	-5 455 258	7 005 946
Avsetning til selvkostfond		3 049 327	5 455 258	
Bruk selvkostfond	-28 210 123			-7 005 946
Resultat etter avsetning	0	0	0	0
Inngående balanse selvkostfond	29 049 555	1 138 322	4 240 909	9 835 538
Netto avsetning selvkostfond	-28 210 123	3 049 327	5 455 258	-7 005 946
Renter selvkostfond	298 890	53 260	139 371	126 651
Utgående balanse selvkostfond	1 138 322	4 240 909	9 835 538	2 956 243
Nominell endring gebyrnivå	19,0%	13,0%	4,0%	4,0%

Tabell 12-4 Utgifter og inntekter i løpende kroner 2023-2026, avløp

	2023	2024	2025	2026
Direkte driftsutgifter	148 397 772	155 050 305	156 182 758	161 233 721
Indirekte kostnader	5 092 000	5 092 000	5 092 000	5 092 000
Avskrivninger	98 374 589	104 125 039	110 553 077	119 766 214
Kalkulatorisk rentekostnad	111 594 903	123 466 953	125 559 535	133 665 613
Sum utgifter (gebyrgrunnlag)	363 459 264	387 734 297	397 387 370	419 757 548
Gebyrinntekter	-333 789 075	-380 302 642	-400 022 823	-416 835 200
Andre inntekter	-7 000 000	-6 000 000	-5 000 000	-5 000 000
Sum inntekter	-340 789 075	-386 302 642	-405 022 823	-421 835 200
Resultat før avsetninger	22 670 189	1 431 655	-7 635 453	-2 077 652
Avsetning til selvkostfond			7 635 453	2 077 652
Bruk selvkostfond	-22 670 189	-1 431 655		
Resultat etter avsetning	0	0	0	0

Inngående balanse selvkostfond	24 844 478	2 444 477	1 047 395	8 780 150
Netto avsetning selvkostfond	-22 670 189	-1 431 655	7 635 453	2 077 652
Renter selvkostfond	270 188	34 573	97 302	245 474
Utgående balanse selvkostfond	2 444 477	1 047 395	8 780 150	11 103 276
Nominell endring gebyrnivå	22,0%	14,0%	5,0%	4,0%

Tabell 12-5 Utgifter og inntekter i løpende kroner 2023 slam

	2023
Direkte driftsutgifter	6 100 000
Indirekte kostnader	80 000
Avskrivninger	
Kalkulatorisk rentekostnad	
Sum utgifter (gebyrgrunnlag)	6 180 000
Gebyrinntekter	-5 850 000
Andre inntekter	
Sum inntekter	-5 850 000
Resultat før avsetninger	330 000
Avsetning til selvkostfond	
Bruk selvkostfond	-330 000
Resultat etter avsetning	0
Inngående balanse selvkostfond	1 200 000
Netto avsetning selvkostfond	-330 000
Renter selvkostfond	
Utgående balanse selvkostfond	870 000
Nominell endring gebyrnivå	4,10%

Kommentar til tabellene

Budsjettkalkylen for 2022 er basert på en prognose for etterkalkylen for 2021.

Etterkalkyle for 2022 vil foretas ved regnskapsavslutningen for 2022. Inngående balanse på selvkostfond og bruk av selvkostfond for budsjettet 2022 vil påvirkes dersom etterkalkylen avviker fra prognosen for 2022. Kalkylene er utarbeidet i henhold til retningslinjer for beregning av selvkost for kommunale betalingstjenester, utgitt av Kommunal- og regionaldepartementet februar 2014 (H-3/14) og veileder til selvkostforskriften november 2020 (H-2465). Avskrivninger er beregnet med grunnlag i anleggsmidlenes netto anskaffelseskostnader og økonomiske levetider. Kalkulatorisk rentekostnad er avkastning på bundet kapital definert som avskrivningsgrunnlag i budsjettåret. Kalkylerenten settes lik 5-årig swaprente med et tillegg på ½ prosentpoeng. Det er for 2023 lagt til grunn en kalkylerente lik 4,31 prosent inklusiv et tillegg på 0,5 prosent. Det vil ha stor betydning for avgiftsbalansen, særlig innenfor vann- og avløpsområdet, dersom faktisk rente avviker vesentlig fra renten lagt til grunn i budsjettet. Blir avviket på ett prosentpoeng utgjør det om lag 40 millioner kroner i endrete renteutgifter for de to selvkostområdene.

13 Oppvekst og utdanning

13.1 Innledning

Trondheim kommunes hovedoppgave innen oppvekst og utdanning er å skape inkluderende og likeverdige oppvekstvilkår slik at barn, unge og deres familier kan leve gode liv som aktive samfunnsdeltakere. Dette oppdraget kan ikke enkeltenheter løse hver for seg. Det må skje sammen med barn, ungdom og familier, og på tvers av dagens faglige og organisatoriske inndelinger. En forutsetning for å få til dette er å sikre barn og unges medvirkning både på individ- og systemnivå. Målet er at dette skal bidra til å gjøre kommunens tjenester bedre, mer treffsikre og mer bærekraftige, i et samfunn i rask endring.

For å vise sammenhengen og betydningen av at oppvekst og utdanning arbeider sammen vil dette kapittelet i hovedsak være felles for hele området. Denne delen av handlings- og økonomiplanen vil derfor beskrive hvordan vi sammen arbeider innad i oppvekst og utdanning, på tvers av våre sektorer barnehage, skole og Barne- og familietjenesten (BFT). Våre innsatser forsterker og utfyller hverandre, slik at våre utfordringer løses i fellesskap til det beste for barn, unge og deres familier. Med bakgrunn i dette har vi valgt å overordnet beskrive felles utfordringer og prioriteringer som gjelder for alle våre tjenestoområder, etterfulgt av spesifikke beskrivelser for områdene barnehage, skole og BFT.

Informasjon om området

13.2 Barnehage

Barnehagene i Trondheim kommune består av både kommunale og private barnehager for barn i alderen 1-6 år. Forholdet mellom plasser i kommunale og private barnehager er 60/40 prosent.

Barnehagene i Trondheim representerer et mangfold både når det gjelder beliggenhet, størrelse og satsingsområder. Dette gir barnehagene ulike muligheter og utfordringer. Dette mangfoldet er viktig for kommunen, og skal både bevares og utvikles i samspill med barnehagens nærmiljø og andre aktører i kommunen.

103

kommunale barnehager

74

private ordinære barnehager

41

private familiebarnehager

6.258

barn i kommunale barnehager

4.254

barn i private barnehager

1.841

årsverk i kommunale barnehager

1.252

årsverk i private barnehager

4,4%

av barn i kommunale barnehager hadde vedtak om spesialpedagogisk hjelp i 2021

Skole

Trondheim kommune gir opplæringstilbud til alle barn og unge som er bosatt i kommunen. Skolene har stor variasjon i størrelse og beliggenhet. Skolene fordeles på 36 barneskoler, 7 skoler med 1.-10. trinn og 12 ungdomsskoler. Kommunen har også driftsansvar for skoletilbudet ved Lianvatnet og St. Olav. Opplæringsloven og læreplanverket for grunnskolen gir rammene for tilbudet som gis i skolene. Skoletilbudet skal tilpasses den enkelte elevs forutsetninger i et inkluderende læringsmiljø.

Kulturskoletilbudet er også en viktig del av skoleområdet og gir tilbud både for enkeltelever og grupper på skolene.

Alle skoler gir tilbud om skolefritidsordning (SFO) for elever på 1.-4. trinn og for elever med store vedvarende behov ut grunnskolen.

59
enheter

21.625
elever

3.083
årsverk

5.186
elevplasser i kulturskolen

6%
av elevene hadde vedtak om
spesialpedagogisk hjelp i 2021

Barne- og familietjenesten

Barne- og familietjenesten omfatter helsestasjon, svangerskapsomsorg, skolehelsetjeneste, pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT), barnevern og andre tiltak som kan støtte familien. Det er en Barne- og familietjeneste i hver bydel.

Barne- og familietjenesten har to byomfattende enheter med særskilte oppgaver; Helse- og avlastningstjenesten for barn med nedsatt funksjonsevne og Omsorgsenheten for barn og unge som følger opp barn og unge i fosterhjem, institusjon og enslig mindreårige flyktninger.

6
enheter

1.362
barn med barnevernstiltak

875
årsverk

383
barn som får tjenester fra helse- og
avlastningstjenesten

83
enslig mindreårige flyktninger

Lenker til relevant informasjon for oppvekst og utdanning

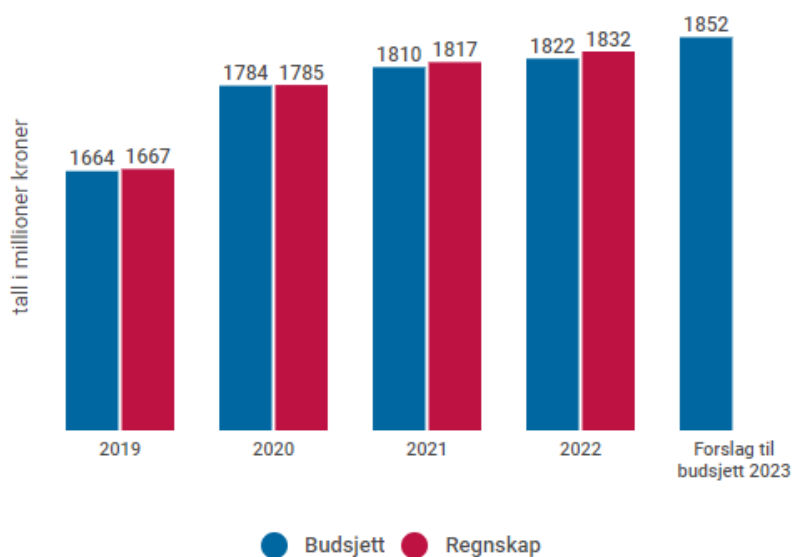
- [SteinSaksPapir - Strategi for sterke barnefelleskap](#)
- [FNs barnekonvensjon](#)
- [Folkehelseloven](#)
- [Bærekraftsmål](#)
- [Rammeplan barnehage](#)
- [LK20](#)
- [Oppvekstreformen](#)

[Samarbeid om tjenester til barn, unge og deres familier](#)

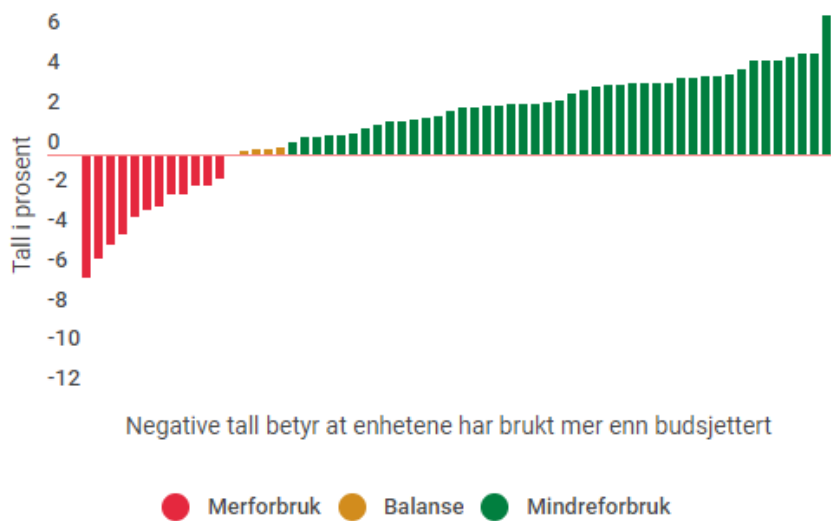
Økonomiske nøkkeltall

Barnehage

Figur 13-1-1 viser budsjett og regnskap for barnehage i perioden 2019-2021, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2022, og Kommunedirektørens forslag til netto driftsbudsjett for barnehage i 2023. Figur 13-1-2 viser enhetenes merforbruk eller mindreforbruk for perioden 2019-2021.

Figur 13-1-1. Utvikling av budsjett og regnskap over tid. Tall i nominelle kroner. 2019 kun gamle Trondheim, og 2020, 2021 og 2022 er påvirket av koronapandemien

Figur 13-1-2. Budsjettavvik for enhetene innenfor området i 2021

Samlet prognose for barnehageområdet i 2. økonomirapport er et merforbruk på 10 millioner kroner. Dette skyldes hovedsakelig koronakostnader i kommunale og private barnehager ut over det som ble kompensert i 1. økonomirapport.

Bystyret vedtok i 1. økonomirapport en styrking på 15 millioner kroner som delvis kompensasjon for merforbruk på spesialpedagogisk hjelp og tilrettelegging i 2022. I 2. økonomirapport viser prognosen et merforbruk på 20 millioner kroner. Kommunedirektøren foreslår å videreføre styrkingen med 15,6 millioner kroner i 2023. Dette kommer i tillegg til styrking på 3,6 millioner kroner vedtatt i handlings- og økonomiplan 2022-2025, totalt 19,2 millioner kroner. Fra 2024 foreslås det at budsjettet trappes ned mot nivået før styrkingen.

Sammenligning med andre kommuner

Tabell 13-1-1 viser indikatorer for Trondheim og ASSS-kommunenes ressursbruk innenfor barnehage og viser likheter og forskjeller mellom Trondheim og ASSS-kommunene. Kommunene er i ulik grad påvirket av koronapandemien i 2021, og det er usikkert hvordan dette påvirker innrapporteringen i KOSTRA. De ulike kategoriene er omtalt på [nettsidene](#) til ASSS-nettverket.

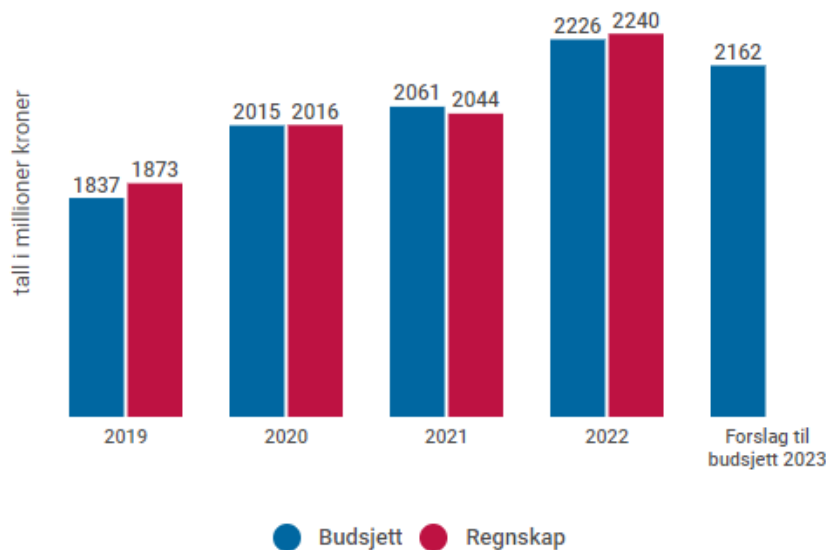
Trondheim har en lavere ressursbruk til barnehage sammenlignet med snittet for ASSS. Ressursbruken er korrigert for forskjeller i utgiftsbehov mellom kommunene. Trondheim har en betydelig høyere andel barn i barnehage enn snittet for ASSS-kommunene, spesielt i aldersgruppen 1-2 år. Andelen har økt betydelig i 2021 som følge av økt inntak i de private barnehagene av barn uten lovfestet rett til plass. Andel minoritetsspråklige barn i barnehage har gradvis økt de siste årene. Trondheim ligger her noe lavere enn snittet for ASSS. Både kommunale og private barnehager i Trondheim ligger på snitt ASSS i antall barn per årsverk i barnehagene. Trondheimsregionen har god tilgang på barnehagelærere, og andel barnehagelærere av ansatte i barnehagene ligger betydelig over ASSS-snitt. Trondheim har høyere netto driftsutgifter per innbygger 1-5 år enn Bergen og Stavanger. Dette skyldes hovedsakelig høy dekningsgrad, særlig for 1-2 åringer, og høy andel ansatte med barnehagelærerutdanning. Oslos høye netto driftsutgifter gir imidlertid et høyt gjennomsnitt for ASSS.

Tabell 13-1-1 Utvalgte nøkkeltall for Trondheim - ASSS (ASSS, 2021)

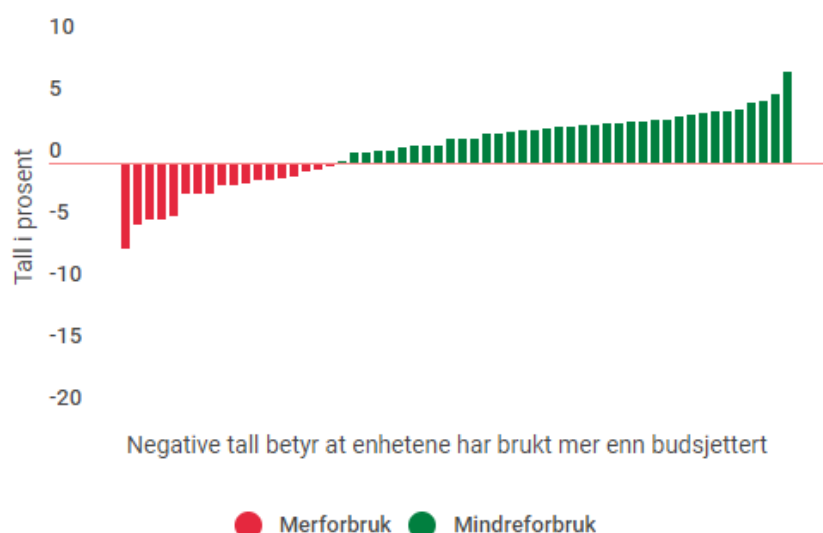
Indikator	2020		2021			
	Trondheim	Trondheim	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS
Prioritet						
Ressursbruksindikator barnehage	0,992	0,987	1,041	1,001	0,978	1,0
Netto driftsutgifter per innbygger 1-5 år, kroner	173 922	188 917	207 938	186 968	183 113	192 151
Produktivitet						
Korrigerte brutto driftsutgifter (f 201) pr korrigert oppholdstime, kommunale barnehager, kroner	57,9	65,2	75,8	67,0	64,5	69,8
Barn per årsverk, kommunale barnehager	5,8	5,8	5,8	5,8	5,7	5,8
Barn per årsverk, private barnehager	5,8	5,8	5,8	5,9	5,7	5,8
Dekningsgrader						
Dekningsgrad 1-2 år, prosent	92,7	94,1	86,1	91,4	85,9	87,8
Dekningsgrad 3-5 år, prosent	99,1	99,6	95,8	97,8	96,5	97,0
Andel minoritetsspråklige barn i barnehage	86,8	87,4	92,6	81,4	77,4	87,9
Kvalitet						
Ansatte med barnehagelærerutdanning/annen pedagogisk utdanning av alle ansatte, prosent	44,3	44,6	37,6	43,8	37,7	39,6

Skole

Figur 13-1-3 viser budsjett og regnskap for skole i perioden 2019-2021, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2022, og Kommunedirektørens forslag til netto driftsbudsjett for skole i 2023. Figur 13-1-4 viser enhetenes merforbruk eller mindreforbruk for perioden 2019-2021.

Figur 13-1-3. Utvikling av budsjett og regnskap over tid. Tall i nominelle kroner. 2019 kun gamle Trondheim, og 2020, 2021 og 2022 er påvirket av koronapandemien

Figur 13-1-4. Budsjettavvik for enhetene innenfor området i 2021

Tjenesteområdet melder økonomisk balanse pr august 2022. Tabell 13-1-2 viser utvalgte nøkkeltall for Trondheim sammenlignet med ASSS-kommunene. Ressursbruksindikatoren i tabellen viser hvor mye ressurser den enkelte kommune bruker på en tjeneste sett i forhold til gjennomsnittet for ASSS-kommunene. Oversikten viser at Trondheim bruker fire prosent mindre enn ASSS-gjennomsnittet, mens Oslo bruker ti prosent mer enn ASSS-gjennomsnittet. Det er i hovedsak Oslo som trekker opp tallene for ASSS-kommunene her. Tallene inneholder kostnader til koronarelaterte utgifter og dette påvirker tallene for 2020 og 2021. Trondheim har høyere gruppestørrelser enn gjennomsnittet i ASSS. Trondheim har færre barn som får spesialundervisning enn gjennomsnittet i ASSS. For mer informasjon om styringsdata for Trondheimsskolen vises det til sak lagt frem for formannskapet i juni 2022 [Orientering om den økonomiske situasjonen i Trondheimsskolen.](#)

Tabell 13-1-2 Utvalgte nøkkeltall for Trondheim - ASSS (ASSS, 2021)

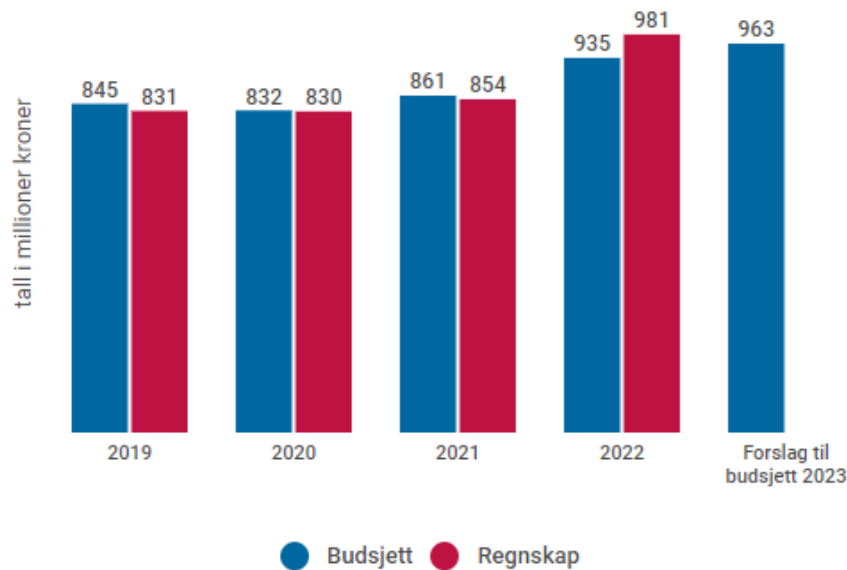
Indikator	2020		2021			ASSS
	Trondheim	Trondheim	Oslo	Bergen	Stavanger	
Ressursbruksindikator. Grunnskole	0,99	0,96	1,22	1,05	0,98	1,00
Netto driftsutgifter grunnskole (f202) per elev (kroner)	90 183	96 139	780 111	98 397	97 882	101 292
Gruppestørrelse (antall)	14,2	14,4	13,6	14	13,3	13,6
Elever i kommunale og private grunnskoler som får spesialundervisning (prosent)	6,4	6,0	6,6	5,9	8,7	6,9
Årstimer til spesialundervisning per elev med spesialundervisning (antall)	136	143	146	149	107	140
Elever med direkte overgang fra vg1 til vg2 (prosent)	98	91	92	-	93	92
Nasjonale prøver 5. trinn, snitt andel nivå 2-3 (prosent)	76	78	81	79	81	79
Nasjonale prøver 8. trinn, snitt andel nivå 3-5 (prosent)	74	73	80	73	77	75
Nasjonale prøver 9. trinn, snitt andel nivå 3-5 (prosent)	84	81	84	82	82	82

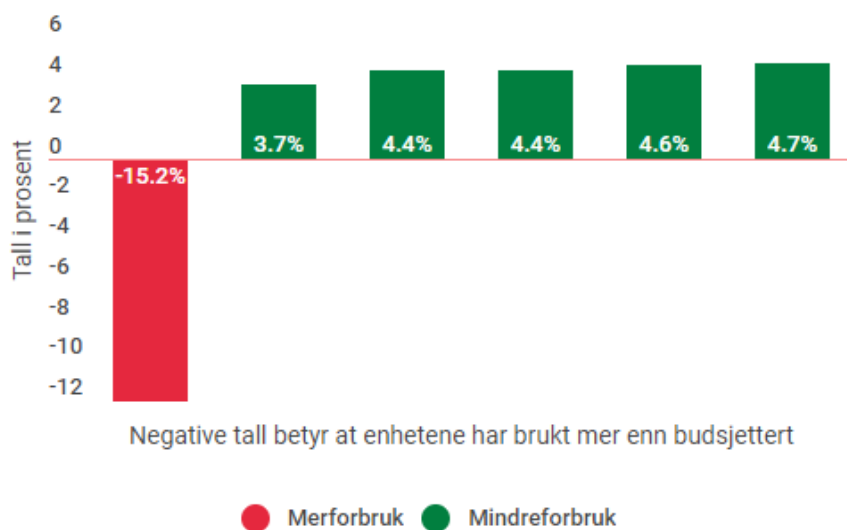
Vurdering for læring (snitt skår)	3	3	4	3	4	4
-----------------------------------	---	---	---	---	---	---

Barne- og familietjenesten

Figur 13-1-5 viser budsjett og regnskap for Barne- og familietjenesten i perioden 2019-2021, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2022, samt Kommunedirektørens forslag til netto driftsbudsjett for Barne- og familietjenesten i 2023. Figur 13-1-6 viser enhetenes merforbruk eller mindreforbruk for perioden 2019-2021.

Figur 13-1-5. Utvikling av budsjett og regnskap over tid. Tall i nominelle kroner. 2019 kun gamle Trondheim, og 2020, 2021 og 2022 er påvirket av koronapandemien

Figur 13-1-6. Budsjettavvik for enhetene innenfor området i 2021

Samlet prognose for Barne- og familietjenesten pr 2. økonomirapport er et merforbruk på 45 millioner kroner. Merforbruket har flere årsaker. Deler av merforbruket knytter seg til koronakostnader. Tiltak

barnevern har et merforbruk på nærmere 35 millioner kroner, som i hovedsak skyldes en økning på 17 prosent i antall institusjonsdøgn fra 2021 til 2022. Budsjettet beregnet til institusjon i forbindelse med Oppvekstreformen er 27 prosent lavere enn dagens aktivitetsnivå. I tillegg har egenandelen økt med 121 prosent fra 2021 til 2022 som følger av Oppvekstreformen. Det er også en økende andel av barn og unge i barnebolig som har behov for barneverntjenester og helse- og omsorgstjenester. Disse barna har større behov for tettere oppfølging enn tidligere, noe som medfører økte utgifter. Det forventes at kostnadene til brukerstyrt personlig assistent (BPA) blir 16 millioner kroner høyere enn budsjett. Dette skyldes både helårseffekt av økende antall brukere og vedtatte timer fra 2021 og nye brukere i 2022. Både antallet brukere og vedtatte timer har økt med over 50 prosent de to siste årene.

Et forhøyet aktivitetsnivå og prognosert merforbruk innenfor disse områdene gjør det krevende å gjennomføre endringstiltak og prioritere styrkinger til andre områder innen Barne- og familietjenesten i kommende planperiode. Kommunedirektøren foreslår derfor å utsette enkelte styrkinger og omprioriteringer til henholdsvis 2025 og 2026.

Sammenligning med andre kommuner

Trondheim bruker 12 prosent mer på barneverntjenester i forhold til gjennomsnittet for ASSS-kommunene når det er korrigert for forskjeller i utgiftsbehov, arbeidsgiveravgift og pensjonsutgifter.

Andel barn med undersøkelse ligger 5 prosent under snittet for ASSS-kommunene, mens andel barn med barnevernstiltak ligger på snitt. Både andel barn med undersøkelser og andel barn med barnevernstiltak er noe redusert fra 2020. Andel barn som er plassert sett ut fra innbyggere 0-24 år ligger 13 prosent over ASSS-snittet. Det er verdt å merke seg at 14 prosent av barna som er plassert utenfor hjemmet er enslige mindreårige flyktninger kommunen har vedtatt å bosette. Trondheim kommune har en høy andel av innbyggerne i aldersgruppen 0-5 år som får barneverntiltak. Kommunen ligger her blant de høyeste i nettverket, 28 prosent over snittet.

Brutto driftsutgifter per barn til drift av barneverntjenesten (funksjon 244) er 12 prosent lavere enn snittet i nettverket. Enhetskostnadene har økt med over 20 prosent fra 2020.

Trondheim kommune har over tid hatt de klart høyeste brutto driftsutgifter per barn som ikke er plassert (funksjon 251) i ASSS-nettverket. 2021-tallene viser at kommunen ligger 15 prosent over ASSS-snittet og enhetskostnadene er på samme nivå som to andre kommuner i nettverket. Trondheim kommune har valgt en strategi hvor lette tiltak gis av tjenester utenfor barnevernet. En konsekvens av dette er at de barna som får hjelpetiltak av barnevernet har større behov og behov for mer ressurskrevende tiltak. Brutto driftsutgifter pr barn som er plassert (funksjon 252) ligger 11 prosent over snittet i ASSS-nettverket.

Trondheim har gode resultater på kvalitetsindikatoren andel undersøkelser som blir gjennomført i løpet av tre måneder etter saken er meldt til barnevernet, og ligger noe under ASSS-snittet på andel barn med tiltak som har utarbeidet plan.

Tabell 13-2-3 Nøkkeltall barnevern. Trondheim 2020 og 2021 og ASSS 2021

	2020		2021			
	Trondheim	Trondheim	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS
Prioritet						
Netto driftsutgifter til barnevernstjenesten per innbygger 0-24 år (kr)	6 862	6 980	7 858	7 597	7 055	7 283
Produktivitet						

Brutto driftsutgifter per barn (f244) med undersøkelse eller tiltak (kroner)	50 228	61 992	83 951	73 137	50 525	70 615
Brutto driftsutgifter per barn (f251) som ikke er plassert av barnevernet (kroner)	55 159	62 249	61 955	58 576	31 402	54 289
Brutto driftsutgifter per barn (f252) som er plassert av barnevernet (kroner)	450 389	488 654	407 525	428 865	487 964	441 774
Dekningsgrader						
Andel barn med undersøkelser i forhold til innbyggere 0-17 år (prosent)	4,1	3,8	4,4	3,7	4,5	4
Andel barn med barneverntiltak i forhold til innbyggere 0-24 år (prosent)	2,8	2,7	2,8	2,6	3,4	2,7
Andel barn som er plassert i løpet av året i prosent av antall barn 0-24 år	1,02	1,01	0,85	1,01	0,87	0,89
Andel barn som ikke er plassert i løpet av året i prosent av alle i tiltak (0-24 år)	63,1	63	69,7	61,9	74,7	67,6
Andel barn med tiltak 0-5 år av antall innbyggere 0-5 år (prosent)	2,3	2,3		1,6	2,5	1,3
Kvalitet						
Andel barn med tiltak per 31.12 med utarbeidet plan (prosent)	90,6	91,3		94,13	95,22	91,95

Antallet helsesykepleiere i helsestasjon og skolehelsetjenesten kartlegges årlig mot Helsedirektoratets veiledende anbefalinger for bemanning. Etter en gjennomgang pr august 2022, ligger tjenesteområdet inkludert tilskudd fra Helsedirektoratet, på linje med veiledende anbefalinger. Årsverk helsestasjon (0-5) i Trondheim ligger noe høyere enn snittet i ASSS, men er lavere enn Oslo og Bergen. Årsverk skolehelsetjeneste er likt snittet for ASSS-kommunene, og Trondheim er kun lavere enn Oslo sammenlignet med de store kommunene. Dette er en økning fra 2020 fra 1,6 til 2,2 i 2021. Trondheim ligger en del under snittet for de andre ASSS-kommunene på andel nyfødte med hjemmebesøk innen 2 uker etter hjemkomst. Trondheim har hatt en økning fra 2020 til 2021 med 23 prosent i 2020 og 43,7 prosent i 2021. Snitt ASSS er 70,6 prosent. I Trondheim har hjemmebesøk i stor grad blitt erstattet med undersøkelser på helsestasjonen under koronapandemien. Det er store forskjeller mellom kommunene hvordan dette har blitt praktisert og rapportert.

	2020		2021			
	Trondheim	Trondheim	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS
Dekningsgrader						
Årsverk helsestasjonen totalt per 1 000 innbyggere 0-5 år	5,7	5,6	6,4	5,9	4,9	5,4
Årsverk skolehelsetjenesten totalt per 1 000 innbyggere 6-20 år	1,6	2,2	2,5	2,2	2,0	2,3
Kvalitet						
Andel nyfødte med hjembesøk innen 2 uker etter hjemkomst (prosent)	23,1	43,7	66,8	88,8	75,3	70,6

Internkontroll

God og tilpasset internkontroll er en forutsetning for å sikre gode og lovmessige tjenester, godt arbeidsmiljø og tillitsbasert arbeidsforhold.

Oppvekst og utdanning har satt i gang et utviklingsarbeid innen internkontroll. Dette innebærer utarbeiding av planer for bedre bruk av avvikssystemet, systematisk bruk av årshjul og risikoanalyser, og en gjennomgang av dokumenter og rutiner. Kommunens kvalitetssystem, Kvaliteket, er sentralt i dette arbeidet. Planene skal handle om opplæring, vedlikehold og lederstøtte. Dette skal fremkomme i årshjul og samkjøres med eksisterende møtestruktur, rapporteringsrutiner og Trondheim kommunes kvalitetssystem.

Barne- og familietjenesten har startet arbeidet med bedre bruk av avvikssystemet, mens skole og barnehage er i oppstartsfasen med å lage planer. Oppvekst og utdanning sitt internkontrollarbeid skal samkjøres med kommunens kvalitetsutviklingsarbeid og oppfølging av Organisasjonsprosjektet.

13.3 Utfordringer og strategier

Denne delen av handlings- og økonomiplanen vil beskrive felles utfordringer og prioriteringer som gjelder for alle våre tjenesteområder i oppvekst og utdanning, etterfulgt av spesifikke beskrivelser for områdene barnehage, skole og BFT.

Utfordringsbilde

Barn og unges utfordringer

De fleste barn og unge i Trondheim rapporterer gjennom Elevundersøkelsen, MEST-undersøkelsen, Ungdata og gjennom samarbeid med hjemmet at de har det bra. De trives i barnehage og skole, har venner, og er trygge i sine familier. Ikke alle har det slik.

Utenforskap og levekår

Utenforskap rammer barn, unge og familier i kommunen vår. Manglende tilhørighet i positive fellesskap kan være alvorlig, og problemene som oppstår kan komme til uttrykk på ulikt vis, som for eksempel mobbing, rus, psykisk uhelse, kriminalitet og radikaliserings. Andelen unge som sliter med å fullføre videregående opplæring i Trondheim kommune er de siste årene synkende, men de som ikke begynner og ikke fullfører har økte problemer med å bli inkludert i samfunns- og arbeidslivet senere.

Utenforskap er nært knyttet til levekårsproblemer. Barn og unge som lever i familier med vedvarende lav inntekt, omsorgssvikt, har funksjonsnedsettelse eller er innvandrere er særlig utsatte for utenforskap. I Trondheim vokser en av ti barn og unge opp i husholdninger med vedvarende lavinntekt. Vi vet at barn og unge som vokser opp i familier med god tilgang til økonomiske, kulturelle og sosiale ressurser har bedre trivsel, helse og utviklingsmuligheter enn barn og unge som vokser opp i familier med mindre tilgang til ressurser. Denne typen systematisk skjevhet er grunnleggende urettferdig, kalles sosial ulikhet og er til stede i Trondheim.

Barn, unge og familier som tilhører minoriteter er i særlig risiko for utenforskap og for å oppleve diskriminering og trusler. Skytingen i Oslo sommeren 2022 og en økt trusselsituasjon rettet mot det skeive miljøet har også rammet barn og unge med skeiv identitet i Trondheim. Kompetansesenteret for kjønn og seksualitet har vært viktig for å møte barn, unge og deres foreldre som forteller at de følte seg truet og for første gang følte seg "feil" på bakgrunn av sin legning. Trusler mot skeive og andre minoriteter krever økt oppmerksomhet framover for å sikre at alle føler seg trygge og inkludert i kommunen.

Psykisk helse

I likhet med i resten av landet har man også i Trondheim de siste 5-10 siste årene observert en bekymringsfull økning i rapportering av psykiske plager hos ungdom, og særlig under koronapandemien. Trondheim kommunes resultater fra Ungdata-undersøkelsen viser en gradvis økning i andel ungdomsskoleelever som oppgir mange psykiske helseplager, fra 11 prosent i 2013 til 15 prosent i 2015 og 19 prosent i 2021. MEST-resultater fra mai 2020 - 2022 viser en økning av generell bekymring fra 30-38 prosent. Selv om de fleste barn og unge er fornøyde så er det en økning som rapporterer nedstemthet (16-21 prosent) og misfornøydhhet (17-20 prosent).

Utfordringer for oppvekst- og utdanningsområdet sine tjenester

Kommunen har en rekke innsatser for å styrke barn og unge. Det er likevel en utfordring for hele området å levere et helhetlig og treffsikkert tjenestetilbud.

Realisering av oppvekstreformen

I dag er store ressurser bundet opp til få barn med store behov. Det gir kommunen mindre handlingsrom til å styrke forebyggende og helsefremmende tjenester i tråd med oppvekstreformen. Utfordringen blir da å vurdere hvordan ressursene kan utnyttes bedre med god og tett oppfølging i en tidligere fase før utfordringene blir for store. Målet er at dette skal kunne bidra til å forbedre både fellesskapet og barn og unge i sårbare livssituasjoner.

Inkluderende læringsmiljø og spesialpedagogisk tilbud

Alle barn og elever i barnehage og skole skal ha gode læringsmiljø og tilbud som er tilpasset deres forutsetninger og evner. Inkludering er det overordnede prinsippet som må vektlegges innenfor det allmennpedagogiske tilbudet. Det er store ulikheter og sprikende kvalitet i det allmennpedagogiske og i det spesialpedagogiske tilbudet internt og på tvers av barnehagene og skolene i kommunen. Vedvarende avvik i saksbehandlingstid på sakkyndig vurdering fra PPT utfordrer barns rettigheter og barnehagens og skolens muligheter for tilrettelegging. I tillegg bidrar utfordringene til overforbruk av ressurser målt mot budsjett på barnehage- og skoleområdet. Et godt tilrettelagt pedagogisk tilbud er essensielt for barn og unges utvikling.

Sammenheng i utdanningsløpet

Det er en utfordring for kommunen å gi alle barn like muligheter til å fullføre utdanning. Eksempelvis vil barn født i desember uten lovfestet rett til barnehageplass ofte starte ett år senere i barnehagen enn barn fra samme årskull. Samtidig viser forskning at barn født sent på året i mindre grad enn andre barn i sitt årskull opplever å mestre skolehverdagen. Det er også en utfordring å skape kontinuitet i overganger mellom hjem-barnehage, barnehage-skole og skole-skole.

Kompetanse og rekruttering

Innenfor deler av oppvekstfeltet er det utfordringer med å rekruttere og beholde personell med nødvendig kompetanse, noe som må til for å sikre høy kvalitet i tjenestetilbudet. Eksempelvis er det utfordrende for barnehager og skoler å rekruttere kvalifisert personell som snakker tegnspråk eller samisk flytende, eller som kan gi opplæring i morsmål eller tospråklig fagopplæring. Innenfor BFT er rekruttering av legeressurs på helsestasjon og skolehelsetjenesten en vedvarende utfordring. Andre eksempler er rekruttering av helsesykepleiere, jordmødre, tilgang på sykepleiere og rekruttering av private avlastere i HABU.

Utfordringer barnehage

Kvalitet i barnehagen

Hva som er god kvalitet i barnehagen er ikke entydig og enkelt målbart. Barnehagene har ulik utforming, størrelse, geografisk plassering og satsingsområder. Dette gir Trondheim et mangfold av tilbud, noe Kommunedirektøren ønsker å ivareta. En helt sentral oppgave vil være å sikre at alle våre barnehagetilbud er av like høy kvalitet.

Barnehageområdet mangler en bredde i kartleggingsverktøy og objektive kriterier for måling av kvaliteten i tilbudet. En vurdering av kvaliteten må bestå av et bredt sammensatt kildemateriale som kan fortelle oss noe om både kvaliteten på strukturene rundt barnehagedriften og ikke minst hvordan barna selv opplever barnehagedagene sine.

Sykefravær

De kommunale barnehagene i Trondheim har hatt høyt sykefravær over lang tid. Høyt fravær skaper ustabilitet og har negative konsekvenser på den pedagogiske kvaliteten i barnehagen. På tross av fokus på de utfordringene sykefraværet gir, har vi ikke opplevd nedgang i den størrelsesorden hverken enhetene selv, kommunedirektøren eller politisk ledelse har ønsket. Samtidig gir statistikken noen positive signaler; De kommunale barnehagene hadde i 2021 et sykefravær på 15,1 prosent, der 1,4 prosent var registrert som koronarelatert fravær. Fra andre kvartal 2021 til andre kvartal 2022 reduserte likevel barnehagene fraværet sitt med hele 3,4 prosentpoeng. Kommunedirektøren vil fortsette å jobbe systematisk med forebygging av sykefravær, oppfølging av sykemeldte ved fokus på nærledelse, partssamarbeid og arbeidsmiljø.

Bemanningsnormer

Pedagog- og bemanningsnormene i barnehagen kan gjøre det krevende å skaffe handlingsrom for å omprioritere. Dette kommer særlig til syne ved enheter som i perioder opplever uventet høyt sykefravær, eller som har barnegrupper med andre behov enn hva det ordinære tilbudet kan gi, uten at det er snakk om spesialpedagogikk.

Merforbruk spesialpedagogisk hjelp og tilrettelegging

Et vedvarende merforbruk gjør det krevende å realisere helhetlig modell for spesialpedagogisk tilrettelegging. Det er derfor besluttet en trinnvis innføring der første fase ble iverksatt 1. august 2022. Høsten 2022 gjennomføres en omfattende risikovurdering og ferdigstilling av kompetanseplan, begge tiltak som faglig støtte og tiltak i videre arbeid. Budsjettmodellen innføres i fase 2 - som blir i løpet av 2023.

Barnehagekapasitet

Trondheim kommune har de siste årene hatt en overkapasitet på barnehageplasser. Vi har hatt flere plasser tilgjengelig enn hva vi har hatt budsjett for. Dette har ført til en avvikling av enkelte barnehager, og at "ledige plasser" ikke blir erstattet i områder som har særlig god tilgang. Det vil være behov for å følge utviklingen i de enkelte bydelene også i kommende periode.

Utfordringer skole

Grunnbemanning

Riktig bemanning i skolene er viktig. Lærernormen definerer og binder ressurser for skolene, og det er viktig å gi skolene nok midler til å skape et godt tverrfaglig lag rundt elevene. Det vil sikre at læreren får brukt sin pedagogiske kompetanse sammen med øvrig kompetanse i laget rundt barnet. Laget rundt barnet bygges gjennom tverrfaglighet, og skolene må kunne ta egne beslutninger om hvilken kompetanse og ressurser de trenger.

Tilbakemeldingene fra skolene er tydelige på at de opplever ressursituasjonen som utfordrende.

Variasjoner i resultater

Variasjoner i læringsresultater kan blant annet omhandle resultater på nasjonale prøver (lesing, regning og engelsk), grunnskolepoeng, standpunktkarakter og eksamenskarakter. Slik Bystyret påpeker i behandlingen av Kvalitetsmeldingen er variasjonen i resultater mellom skolene for store. Denne variasjonen i læringsresultater handler ikke nødvendigvis utelukkende om kvalitet i opplæringstilbudet, men også om variasjon i forutsetninger for å oppnå resultater.

Realisering av ny læreplan Kunnskapsløftet (LK-20)

Realiseringen av Kunnskapsløftet (LK-20) er utfordrende siden læreplanen i store trekk setter føringer for innhold, struktur og organisering av skolen. De neste punktene vil derfor belyse skolens utfordringer knyttet til realiseringen av LK-20.

Inkluderende læringsmiljø

Inkluderende læringsmiljø er en stadig tilbakevendende tematikk innen skole og handler om å skape et miljø for læring hvor alle elever opplever å bli ivaretatt sosialt, kulturelt og faglig. Det betyr at både individets og fellesskapets behov og forutsetninger må ivaretas på en bærekraftig måte. Dagens skole preges av stadig skiftende påvirkninger utenfra, noe som igjen preger barn og unges læringsmiljø.

Ifølge opplæringsloven skal grunnskolen fremme likestilling mellom kjønn. De nasjonale prøvene og den internasjonale PISA-undersøkelsen (Programme for International Student Assessment) viser at gutter har bedre resultater i engelsk og regning, mens jenter skårer høyere i lesing. Ulikhetene er mindre i naturfag. Læringsresultatene målt i grunnskolepoeng i Trondheim kommune har de siste fem årene vist en positiv utvikling for begge kjønn. Kjønnforskjellene målt ved grunnskolepoeng har vært stabile de siste fem årene og er på samme nivå som de er nasjonalt. Til tross for økning i grunnskolepoeng rapporterer elevene en synkende trend i motivasjon. Dette gjelder både på barne- og ungdomstrinnet, men nedgangen er spesielt tydelig på barnetrinnet. Forskjellen i prestasjoner ut fra kjønn og synkende motivasjon for læring skaper et behov for å endre hvordan skolen legger til rette for at alle barn og unge skal lykkes.

Grunnleggende ferdigheter

De fem grunnleggende ferdighetene lesing, skriving, regning, muntlige- og digitale ferdigheter er avgjørende for elevens læring i alle fag. For å realisere læreplanen skal arbeidet med de grunnleggende ferdighetene legges til alle årstrinn og på tvers av alle fag. Det er en utfordring for skolene å skape helhet og sammenheng i begynneropplæringen og å inkludere dette i alle fag.

Å kunne lese er en forutsetning for livslang læring og å kunne delta aktivt i samfunnslivet på en kritisk og reflektert måte. Trondheim kommune sine resultater på nasjonale prøver i lesing er lavere sammenlignet med andre tilsvarende kommuner. Dette er en trend som kommer spesielt til syne på ungdomstrinnet. Det rapporteres om at ikke alle skoler har et bredt og oppdatert tilfang av bøker tilgjengelig gjennom bibliotek på skolene.

Praktisk-estetiske arbeidsformer

De siste 20 årene har vært preget av resultatorienterte undervisningsformer som kan føre til ensrettede og standardiserte undervisningsmetoder. Med den nye læreplanen blir praktisk-estetiske arbeidsformer fremmet som sentralt i alle undervisningsfag og som en viktig del av skolen. Kunnskapsløftet vektlegger praktisk-estetiske arbeidsformer i alle fag da estetiske uttrykksformer bringer sammen kroppslige, kognitive og emosjonelle erfaringer. Slike arbeidsformer kan bidra til å styrke både læringsutbytte, læringsmiljø og motivasjon. Dette utfordrer alle ansatte til å videreutvikle sine undervisningsmetoder mot en mer praktisk-estetisk tilnærming. Dette krever både økonomiske ressurser og en styrking av ansattes kompetanse på feltet. Det gir også mulighet til et tettere samarbeid med kulturskolen i skolehverdagen.

Fornyning av læremidler

I forbindelse med innføring av ny læreplan er det en utfordring for skolene å skaffe økonomiske ressurser til å fornye læremidler. Det er i 2022 bevilget øremerkede midler til innkjøp av læremidler inneværende år, men det dekker ikke skolens behov fullt ut.

Opplæring for elever med annet morsmål

For elever med annet morsmål enn norsk og som ikke behersker norsk selv, er det særlig viktig at skolen gir opplæring i morsmål, tospråklig fagopplæring og særskilt norsk i tråd med opplæringsloven. Slik opplæring er avgjørende for å lykkes i videre utdanning, yrkesliv og samfunnsdeltakelse. Alle barn og ungdommer i Trondheim skrives inn på nærskolen sin. Noen velger å starte der, mens andre velger å gå første skoleår i en av innføringsgruppene som er spesielt rigget for nyankomne minoritetsspråklige elever. Antallet elever i denne gruppa har økt den siste tiden, blant annet som følge av krigen i Ukraina, arbeidsinnvandring og familiegjenforening. Trondheim kommunes satser for finansiering av arbeid på området som angår opplæring i morsmål, tospråklig fagopplæring, særskilt fagopplæring, særskilt norsk og innføringsgrupper har de senere årene ikke fulgt lønnsveksten. Det er derfor behov for å prioritere dette området, slik at kommunen kan gi et forsvarlig opplæringstilbud til denne elevgruppen.

Utfordringer Barne- og familietjenesten

Organisasjonsendringer

Barne- og familietjenesten står i store endringsprosesser. Ny organisering som følge av helhetlig gjennomgang, helhetlig modell for spesialpedagogisk tilrettelegging og innføringen av to nye fagsystem vil på sikt heve kvaliteten og møte flere av de utfordringene vi står overfor. Samtidig har det vært krevende for ansatte og ledere å stå i omstillingsprosesser over tid. Det tar tid før slike endringsprosesser blir fullt implementert i organisasjonen, og det vil trolig påvirke organisasjonen i 2023 også.

Oppvekstreformen

Oppvekst og utdanning møter flere barn og unge med alvorlig og sammensatt helse-/barnevernsproblematikk som utfordrer tiltaksapparatet. Dette gjenspeiles i økning i kostnader i barnevernet og HABU i løpet av 2021 og 2022. I dag bruker vi dermed mye av ressursene på et mindre antall barn og unge med svært store behov. Dette har stor betydning for handlingsrommet som er nødvendig for å realisere Oppvekstreformens intensjoner.

Ledelse på tvers

Helsestasjon og skolehelsetjenesten er tverrfaglige tjenester. I Trondheim kommune tilhører de ulike gruppene av helsepersonell som jobber i tjenestene ulike enheter innenfor både oppvekst og utdanning (jordmødre, helsesykepleiere, helsesekretærer, psykologer) og helse og velferd (leger, fysioterapeuter og ergoterapeuter). Dette utfordrer ledelse på tvers, ressursutnyttelse, tilhørighet, inkludering og samarbeid. Helseplattformen som nytt journalsystem ble tatt i bruk i tjenestene i mai 2022. Et felles journalsystem gir på sikt mulighet for bedre utveksling av informasjon på tvers av fag og tjenester.

Helsestasjonsvirksomhet og skolehelsetjenesten

Behovet for ekstra oppfølging har økt, og handler blant annet om økt rapportering av psykiske plager i alle gruppene som benytter tjenestene (gravide, nybakte foreldre, barn og ungdom). I tillegg er det behov for å ta igjen etterslepet etter pandemien, særlig for 2- og 4-årskontroller. Dette medfører at det totalt sett gjenstår lite tid og ressurser for tidlig innsats til helsefremmende og forebyggende arbeid utover krav i retningslinjene.

Over tid har deler av tjenestene vært finansiert gjennom styrkingsmidler fra Helsedirektoratet for å nå de anbefalte rammene (jordmor, helsesykepleier, lege). I 2022 har både sykefravær, utfordringer med rekruttering og innføring av Helseplattformen utfordret ekstra. Ifht ASSS kommunehelse 2022 ligger Trondheim over gjennomsnittet på antall helsesykepleiere for 0-20 år, over snittet på helsestasjon 0-5 år og rett under snittet på skolehelsetjenesten, dette inkluderer tilskudd fra Helsedirektoratet.

Pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT)

PPT har over år hatt kapasitetsutfordringer. Det gir begrensninger i muligheten for å jobbe systemrettet og med tidlig hjelp til enkeltbarn. Det gir også utslag i vedvarende lang ventetid for sakkyndig vurdering. Tjenesten står i et press mellom systemrettet og tidlig innsats og avvik på saksbehandlingstid for sakkyndig vurdering.

Helse- og avlastningstjenesten (HABU)

HABU har økning i antall barn og unge med behov for flere tjenester og ressurser, samtidig som tjenestene blir dyrere. Dette fører til vekst i tjenester uten at det kompenseres. Det store merforbruket for HABU i 2021 og nå i 2022 må sees i sammenheng med en økning i lovpålagte tjenester, grenseoppganger mellom spesialisthelsetjeneste og kommune og grenseoppganger mellom Bufetat og kommune.

Siden rettighetsfestingen av BPA ble innført i 2015, har også utgiftene til BPA økt med om lag 22 millioner kroner til 2021, og prognosetall for 2022 tilsier at veksten fortsetter. Denne økningen kommer i tillegg til økning i antall brukere på helse- og avlastningstjenesten.

Det forventes at kostnadene til brukerstyrt personlig assistent (BPA) blir 16 millioner kroner høyere enn budsjett i 2022. Dette skyldes både økende antall brukere og vedtatte timer fra 2021 og nye brukere i 2022. Både antallet brukere og vedtatte timer har økt med over 50 prosent de to siste årene.

13.4 Strategier

Oppvekststrategien SteinSaksPapir gir en overordnet retning for hvordan vi kan bygge sterke barne- og ungdomsfellesskap i Trondheim kommune. Sammen med Kommuneplanens samfunnsdel (KPS), FNs bærekraftsmål og FNs barnekonvensjon, og oppvekst- og utdanningsområdet sitt utfordringsbilde danner SteinSaksPapir grunnlaget for prioriteringer og hvilke mål som er satt for området i perioden 2023-2026. I tillegg til både internasjonale, nasjonale og lokale føringer og lovkrav for hvert tjenesteområde skal områdene sikre at det jobbes kunnskapsbasert. Universitetskommunesamarbeidet TRD3.0 er kommunens strategiske virkemiddel for å oppnå gjensidig utvikling av forskning, utdanning og nyskaping som kommer barn og unge til gode. Målene for oppvekst- og utdanning beskrives under kapittel 13.3.

SteinSaksPapir er en levende plan der ideer utprøves og videreutvikles. Den handler om mer enn kommunens tjenestetilbud og også om hvordan vi som samfunn kan bidra til å skape god oppvekst. Blikket er flyttet fra individ til fellesskap. Det betyr at barn og unges vansker i hovedsak forstås, forklares og løses i relasjoner. Behov og løsninger skal ikke defineres og løses av profesjonelle alene, men sammen med innbyggere. Barn og unge lever sine liv på ulike arenaer, og det er derfor nødvendig at kommunen samarbeider med de nettverkene barn og unge er en del av.

Øvrige prioriteringer for oppvekst og utdanning støtter opp under arbeidet med SteinSaksPapir:

Oppvekstreformen

Reformens intensjon er å styrke kommunenes forebyggende arbeid og tidlig innsats. Målet er at flere utsatte barn og familier får den hjelpen de trenger på et tidlig tidspunkt. Reformen regulerer først og fremst barnevernet, men målene i reformen nås gjennom endringer i hele oppvekstsektoren. Dette krever økt samarbeid og felles ansvar mellom barnehage, skole, BFT og voksensiden for barn og unge som lever i de mest utsatte livssituasjonene.

Barnekonvensjonen

FNs konvensjon om barnets rettigheter (Barnekonvensjonen) er en internasjonal avtale om barns rettigheter. Her presiseres det at barnets beste alltid skal være det grunnleggende prinsipp, og at alle barn har rett til utdanning og utvikling, omsorg og beskyttelse, og deltakelse og innflytelse.

Fagområdet oppvekst og utdanning er inne i en treårig satsing, som har som mål å ettergå og styrke kommunens ivaretagelse av rettighetene som følger av barnekonvensjonen. Satsingen er finansiert av skjønnsmidler fra Statsforvalteren og er et samarbeidsprosjekt med Malvik og Stjørdal kommune.

I planlegging og prioriteringer av tjenestene skal barns meninger og uttrykk innhentes og vektlegges før tjenestetilbudet utformes. For å ivareta Barnekonvensjonens formål og bestemmelser må vi både bearbeide systemiske faktorer som rutiner og retningslinjer, og utvikle kulturelle og holdningsmessige forhold. Det skal arbeides systematisk med forvaltningsrutiner knyttet til saker som angår barns liv, slik at barn involveres i tråd med barnets alder og sakens natur.

Når CRPD (konvensjonen om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne) blir en del av norsk lov, får dette betydning for utforming av tjenestene for barna med nedsatt funksjonsevne og tjenestene vi yter. Kommunen skal jobbe både med kompetanse og praksisendring, for å kunne fjerne det som er til hinder for at barn med funksjonsnedsettelse kan bli selvstendige og delta aktivt i samfunnet.

Helhetlig modell for spesialpedagogisk tilrettelegging

Alle barn skal oppleve sosialt fellesskap og tilhørighet i barnehage og skole. Implementering av helhetlig modell for organisering og finansiering av spesialpedagogisk tilrettelegging ([Sak PS 0099/21](#),) vil skje trinnvis med oppstart 1. august 2022. Endringene er i tråd med kommunale og statlige føringer. Arbeidet skal bidra til å endre kurs innen det spesialpedagogiske arbeidet og følger opp St. meld nr 6: "Tett på - tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO". Arbeidet vil ses i sammenheng med kommunens øvrige satsinger på oppvekst og har som mål å bidra til helhet og sammenheng i tilbud til barn og unge. I arbeidet med helhetlig modell for spesialpedagogisk tilrettelegging vil betydningen av kvaliteten i det ordinære tilbudet være svært sentralt. Den statlige tilskuddsordningen om "Kompetanseløft for spesialpedagogisk hjelp og inkluderende praksis" er en viktig satsing for å støtte opp om gjennomføringen.

For barnehagesektoren betyr dette at samarbeidet mellom barnehagene organiseres i klynger og at samhandlingen med PPT starter opp. Trinnvis innføring av ny budsjettmodell vil skje i løpet av barnehageåret 2023.

- **For skolesektoren** betyr dette at samarbeidet mellom skolene og PPT starter opp med en trinnvis innføring av ny budsjettmodell med overgangsordninger i skoleåret 2022/2023.
- **For Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT)** betyr dette en prioritering ved at faste pp-rådgivere skal være tilstede minimum 20 prosent i barnehageklyngene og på skolene. I tillegg vil PPT ha en koordinerende rolle opp mot øvrige tjenesteområder.

Tiltak som sikrer bedre systematikk på kvalitetsarbeidet

Det er en prioritet i kommende periode å forbedre systematikken i kvalitetsarbeidet på oppvekst- og utdanningsområdet. Det gjelder både i innsamling av kommunale data, i sammenstilling av kunnskapsgrunnlaget, i måten kvalitetsvurderinger blir gjennomført, og måten ny kunnskap blir nyttiggjort i praksis.

Følgende mål for perioden skal bidra til å forbedre systematikken i kvalitetsarbeidet på oppvekstområdet:

- Etablere en struktur på innhenting, analyse og bruk av kvalitative og kvantitative data i målarbeidet og i tjenesteutvikling.
- Etablere et system for kvalitetsvurdering. Det skal sikre at evalueringer av praksis baseres på oppdatert forskning og systematiske tilbakemeldinger fra innbyggerne om deres vurdering av nytte.
- Etablere et system for kvalitetsutvikling. Det skal sikre at utøvelse og utvikling av tjenestene er basert på oppdatert forskning, samspill med relevante forskningsmiljø, og systematisk innhenting av tilbakemeldinger fra innbyggere om behov og nytteverdi. Universitetskommunesamarbeidet TRD3.0 skal bidra til å realisere dette målet.
- Etablere et system som sikrer at det legges til rette for at data som samles inn på oppvekst- og utdanningsområdet kan deles til forskningsformål. Universitetskommunesamarbeidet TRD3.0 skal bidra til å legge til rette for slik tilgang.
- Etablere bedre systematikk og oversikt i forsknings og utviklingsamarbeidet.

Kompetanse og rekruttering

Langsiktig kompetanseplanlegging er nødvendig for å videreutvikle kommunens enheter på oppvekstfeltet. Det skal både sikre høy kvalitet i dagens tjenester og samtidig styrke organisasjonens evne til å fornye tjenestene i møte med fremtidens utfordringer, blant annet gjennom kompetanseutvikling av egne ansatte. Tiltak for å beholde kvalifisert personell inkluderer også god ledelse og tilrettelegging for at ansatte får brukt og utviklet egen kompetanse.

Arbeidsplassbasert kompetanseutvikling i profesjonelle læringsfellesskap i barnehagene, skolene og støttetjenestene skal bidra til at barnehager, skoler og alle i laget rundt barnet skal lykkes med

intensjonene i rammeplanen og læreplanen om barnas og elevenes medvirkning i egen utvikling, lek og læring. De nasjonale tilskuddsordningene REKOM, DEKOM og Kompetanseløftet for spesialpedagogisk hjelp og inkluderende praksis gjennomføres i partnerskap med Malvik kommune. En viktig målsetting med ordningene er å legge til rette for at det etableres partnerskap mellom barnehage- og skoleeiere, PPT og lokale utdanningsinstitusjoner (DMMH, Nord universitet og NTNU), som bidrar til kompetanseutvikling hos alle ansatte i partnerskapet.

Universitetsskolesamarbeidet

Universitetsskolesamarbeidet i Trondheim (USSiT) er et partnerskap mellom NTNU, Trøndelag fylkeskommune og Trondheim kommune. Formålet er å fremme samarbeid mellom universitet og skoler om forsknings-, innovasjons- og utviklingsarbeid. USSiT bidrar til å virkeliggjøre målsettingene i universitetskommunesamarbeidet TRD3.0 på oppvekstområdet. Målet er å utvikle en framtidrettet skole og lærerutdanning med best mulig læring for elever og studenter. I den kommende perioden legges det vekt på utforskende læringsformer (ULF) som et felles strategisk forsknings- og innovasjonstema for universitetsskolene. Det settes i gang flere prosjekter som undersøker utforskende læringsformer i fag. Et tiltak i USSiT er det samskapte prosjektet Sammen for inkludering i en mangfoldig skole. Prosjektet skal gi forskningsbasert kunnskap om hvordan skolen kan lykkes med å endre praksis i arbeidet med inkludering. Prosjektet støttes av Norges forskningsråd. Vi ønsker i tillegg i 2023 å utvide antall universitetsskoler fra to til fire. Formålet med utvidelsen er å utvikle og spre kunnskap og erfaringer fra samarbeidet i alle bydeler.

Pilot for programfinansiering 0-24

I tråd med oppvekststrategien prøver Pilot for programfinansiering 0-24 ut nye måter å hjelpe ungdom og lavinntektsfamilier med det de selv sier at de trenger for å få et bedre liv og høre til i fellesskapet. Minst tre ulike aktører, for eksempel barnehage, politi, NAV, HVK, skoler og kultur, samhandler i inntil åtte delprosjekt. Delprosjektene forvalter totalt 20 millioner kroner i perioden 2021-2023, og pengene skal gå direkte til innbyggerne. Som følge av koronapandemien og større tildeling over statsbudsjettet enn antatt er piloten forlenget ut 2023. Delprosjektene i piloten utvikles og drives av ulike aktører som representerer både helse og velferd, oppvekst og utdanning, kultur, frivillige organisasjoner, politiet og næringsliv. NTNU deltar med følgeforskning som del av universitetskommunesamarbeidet. Spørsmålet er hva denne måten å jobbe på betyr for innbyggeren og for de som jobber med dem, og hva det vil kreve for kommunen å gjøre dette til en bærekraftig praksis.

Relasjonell kapasitet

En høyere grad av relasjonell kapasitet, samarbeid på tvers av faglige og organisatoriske grenser, kan gi bedre tjenester som møter innbyggernes behov. Oppvekst og utdanning prioriterer derfor å bruke relasjonell kapasitet som metode og måleverktøy for å forbedre samarbeid:

- internt på egen enhet
- på tvers av ansatte i enheter og avdelinger
- mellom ledere internt eller på tvers

Verktøyet kan hjelpe oss til å forbedre samhandling på tvers slik at barn, unge og deres familier får effektiv hjelp av høy kvalitet. Desto høyere grad av relasjonell kapasitet mellom ledere, medarbeidere og enheter som skal løse komplekse vansker, desto høyere effektivitet og kvalitet på tjenesten.

Innenfor oppvekst og utdanning kan verktøyet benyttes i hele spennet, fra sammenheng i overgangen mellom barnehage og skole, til samhandlingen rundt enkelte familier i sårbare situasjoner. Det kan også benyttes i videre utforskning av organisatoriske vilkår for god tjenesteutvikling - og kvalitet. I 2023 vil sertifiserte medarbeidere som jobber med verktøyet relasjonell kapasitet bistå som ressurspersoner i innføring av ny helhetlig spesialpedagogisk modell.

Tett på

Tett på er en nasjonal pilot der Trondheim kommune sammen med NTNU Samfunnsforskning bidrar med "utprøving og forskning på modeller for mer inkluderende praksis i barnehage, skole og SFO". Tett på-piloten deler overordnet mål med helhetlig modell for spesialpedagogisk tilrettelegging.

Tett på-piloten gikk sommeren 2022 over i sin andre fase. I fase 1 har praksisfeltet og forskningsmiljøet samarbeidet om beskrivelsen og utprøvingen av en Tett på-modell. I fase 2 videreutvikles piloten i Heimdal og Midtbyen bydel i Trondheim og kommunene Aurskog-Høland og Steinkjer. Med utgangspunkt i PPTs faste tilstedeværelse i barnehageklyngene og skolene skal modellen utvikle og beskrive den konkrete samhandlingspraksisen på tvers av BFT, barnehage og skole. Forskningsdelen av piloten er finansiert av Utdanningsdirektoratet på oppdrag av Kunnskapsdepartementet.

Bedre skolestart

For å få mer kunnskap i arbeidet med å lage gode overganger mellom barnehage og skole, og tilpasse skolestarten til barns beste, prøver Trondheim kommune ut ulike modeller for en bedre skolestart for alle. Målet er å fremme en trygg og inkluderende overgang mellom barnehage og skole, blant annet ved å sikre større sammenheng mellom barnehagens innhold og begynneropplæringen i skolen. Dette gjør vi ved å utforske og legge til rette for mer varierte arbeidsmåter, lek og utforskende læringsaktiviteter, og en mer fleksibel tilnærming til bruk av ressurser og personal. Vi forstår overganger som et felles oppdrag for å sikre at alle barn i sterke fellesskap opplever en god start i skolen, som en måte å forebygge ungt utenforskap på.

"Bedre skolestart for alle" er todelt:

1. Oppfølging og realisering av politisk vedtak med 3 modeller som pilotes.
2. Innovasjonsprosjekt i offentlig sektor som gjennomføres 2020-2024. Innovasjonsprosjektet er finansiert av Norges Forskningsråd og gjennomføres i samarbeid med NTNU og DMMH.

Fra høsten 2023 vil realiseringen av det politiske vedtaket i "Bedre skolestart for alle" bevege seg fra prosjektform til ordinær drift. Det innebærer at Trondheim kommune må ta stilling til hvordan erfaringer og forskningsresultater fra pilotperioden skal prege videre utvikling av tjenestene. Innovasjonsprosjektet fortsetter sin prosjektperiode ut 2024.

I 2023 vil skjønnsmidler fra Statsforvalteren bidra til at Trondheim kommune deler erfaringer, lar opparbeidet kunnskap både fra forskningsarbeid og praksisutprøving deles internt i organisasjonen, og i møte med regionale og nasjonale aktører. Videre er det planlagt et utstrakt samarbeid med UH-sektoren for å sammen se på løsninger på felles utfordringer. Desentralisert kompetanseutvikling i barnehage og skole (Rekom og Dekom), vil være sentrale ordninger når Trondheim framover skal utvikle kompetanse som bygger på kunnskap fra prosjektet. I tillegg vil Universitetskommunesamarbeidet TRD3.0 være et viktig virkemiddel.

Prioriteringer barnehage

Barns delaktighet og medvirkning

Barnehagens tre mest sentrale aktører er barna, familiene og de ansatte, og den enkeltes trivsel avhenger av de andres. Barns trivsel og utvikling skal være målet for alt kvalitetsarbeid som gjøres i barnehagesektoren. Barnekonvensjonens artikkel 12 omtaler alle barns rett til å fritt gi uttrykk for synspunkter i forhold som berører barnet. Dette forplikter oss til å kontinuerlig finne måter barna kan uttrykke seg om egen hverdag. Det er ikke et spørsmål om de skal medvirke, men hvordan. Barn skal i større grad enn i dag delta i barnehagenes vurderingsarbeid. Innsatsen vil realiseres i følgende tiltak:

- Systematiske samtaler med barn i barnehagen
- Familiesamtaler i barnehagen
- Systematisk innhenting av barns opplevelser av trivsel, trygghet og tilhørighet i barnehagehverdagen
- Oppfølging av barns perspektiv i kommuneplanens samfunnsdel

Kommunedirektøren vil fortsette å utvikle gode indikatorsett for barnehagekvalitet i en bred forståelse av begrepet.

Aktivitetsplikten

Barnehageloven (§§ 41-43) som skal sikre alle barn et trygt og godt barnehagemiljø fremmer aktivitetsplikten hos alle ansatte. For Kommunedirektøren vil det være en prioritert oppgave å sørge for at alle enhetene sikrer at aktivitetsplikten ivaretas. Dette sees i sammenheng med andre kompetansetilbud om utvikling av læringsmiljø for barnehager, samtidig som det inngår i arbeidet med å styrke kompetansen i flere av tjenestene på oppvekstområdet.

Sykefravær

Sykefraværet i barnehagene er samlet for høyt. Samtidig er ulikhetene mellom enhetene tydelige. Kommunerevisjonen leverte i november 2020 en rapport som tok for seg det forebyggende arbeidet og oppfølgingen av sykemeldte i trondheimsbarnehagene. Kommunedirektøren har siden jobbet med ledere i kommunale og private barnehager, hovedtillitsvalgte, hovedverneombud, støttetjenester og ikke minst ansatte. Mål og hensikt har vært å tydeliggjøre hvilke verktøy og tiltak som barnehagene opplever faktisk er til hjelp og støtte, og ikke minst hvilke grep barnehagen selv opplever som relevante.

Videre i perioden er det nødvendig med en kritisk gjennomgang av kommunens rutiner, støttetjenestenes rolle og enhetsledernes handlingsrom i sykefraværsoppfølgingen. Kommunalsjef barnehage i samarbeid med enhetslederne, støttetjenester, hovedtillitsvalgte og hovedverneombud vil prioritere denne gjennomgangen og foreslå oppdaterte rutiner. Disse må harmonere bedre med barnehagenes hverdag og samtidig tydeliggjøre kommunedirektørens forventninger til sykefraværsoppfølgingen.

Toppet bemanning

Prosjektet toppet bemanning i barnehagene ser på sammenheng mellom forutsigbarhet og kontinuitet i bemanningen og barn og familiers trivsel. På grunn av pandemien er prosjektet gjennomført i en periode hvor barnehagene har hatt et unaturlig høyt sykefravær og en høyere belastning på ansatte og ledere. Det er derfor vanskelig å si noe om hvilken effekt prosjektet har hatt. Like fullt må de erfaringene og opplevelsene de ansatte i barnehagen formidler anerkjennes. Disse samsvarer med faktorer som vi vet både er viktige for opplevd kvalitet i barnehagen og et helsefremmende arbeidsmiljø. På bakgrunn av dette ønsker Kommunedirektøren å videreføre prosjektet i ett og et halvt år til 1. August 2024.

Barn, kunst og kultur

Muligheten til å delta i kunst- og kulturtilbud er en viktig del av det å utvikle og uttrykke seg, oppleve tilhørighet og bygge fellesskap. For barnehageområdet er det viktig at også de yngste innbyggerne har tilgang på et variert kunst- og kulturtilbud av høy kvalitet. Som en del av dette arbeidet er det viktig å fortsette utviklingen av Kongsgården som et kulturhus for de yngste barna, og styrke Den kulturelle barnehagesekken. Gjennom universitetskommunesamarbeidet TRD3.0 vil Kongsgården også være en viktig arena for samspill mellom praksisfeltet og forskningsmiljø om tema knyttet til kunst og kulturs rolle i barns utvikling.

Den kulturelle barnehagesekken tilbyr kunst- og kulturaktiviteter til barn i kommunale og private barnehager. I 2022 er det registrert at 8787 barnehagebarn får et tilbud gjennom ordningen. For å kunne øke andelen tilbud vil det i 2022-2023 prøves ut en ordning med å legge deler av tilbudet i Den kulturelle barnehagesekken til Kongsgården.

Digital barndom

Barn som vokser opp i dag møter en digital hverdag på andre måter enn tidligere generasjoner. Barnehagene skal forberede barn til å møte den digitale verden, slik at de kan bli aktive aktører også der. Dette arbeidet må baseres på forskningsbasert kunnskap om barns læring og digitale verktøy, samarbeid med familiene, og tydelige pedagogiske og etiske føringer i barnehagens digitale arbeidsmetoder.

Barnehagekapasitet

Kommunedirektøren har behov for langsiktige strategier og planer for å justere kapasiteten etter behovet. Formannskapet behandlet i august 2022 sak 189/22 om innhold og forutsetninger for barnehagebehovsplan for perioden 2020-2035. Planen skal spesielt omhandle hvordan kapasiteten i tilbudet skal tilpasses og utvikles med tanke på hvor barn og familier bor, og hvordan byen vokser.

Prioriteringer skole

For skoleområdet er arbeidet med å sette i gang tiltak for å utjevne variasjoner i de ulike skolene en av hovedprioriteringene. Det er også realisering av læreplanen (LK-20). I tillegg legges det vekt på Universitetsskolesamarbeidet, kulturskolestrategi og grunnbemanning.

Variasjoner i resultater

Trondheim kommune må få bedre oversikt over hvorfor det er så store variasjoner i resultatene. Høsten 2022 og våren 2023 skal Trondheim kommune analysere både de objektive kvantitative grunnlagsdataene og gjennomføre dybdeundersøkelser sammen med skolene, blant annet knyttet til fysisk læringsmiljø og ressurser og kompetanse på den enkelte skole. Videre vil det være en forsterket bruk av strukturer som enhetsavtalen og resultatsamtaler. Med bakgrunn i analysen må vi sammen med skolene ha en dialog om hvordan vi kan bedre resultatene. Dette vil gi grunnlag for konkrete tiltak ved den enkelte skole og er et arbeid som vil kreve tiltak på både kort og lang sikt. Det vil også kreve oppfølging i lederlinja over tid.

Realisering av læreplan

Læreplanen Kunnskapsløftet 2020 fremmer et elevsyn hvor elevene er aktive og medvirkende både i egen læring og utvikling, og i skolens felles virksomhet. Dette støttes også tydelig av føringene i FNs barnekonvensjon, jf. kap. 13.3.2 over. Skolene i Trondheim kommune vil fortsette å jobbe systematisk og kontinuerlig med å realisere læreplanen. Gjennom satsingen på kollektive og tverrfaglige etterutdanninger som springer ut av verdisynet i læreplanverket og Trondheims egen oppvekststrategi SteinSaksPapir, skal skolen orientere seg omkring elevenes faglige og sosiale ønsker, behov og drømmer. Det skal skje gjennom dialog, veiledning og samarbeid. I dette arbeidet vektlegges innsats knyttet til inkluderende læringsmiljø, grunnleggende ferdigheter, læremidler og digital kompetanse.

Inkluderende læringsmiljø

For å få til et godt læringsmiljø som fremmer helse, trivsel og læring for alle, er vi avhengige av å handle i tråd med oppvekststrategien slik at alle barn og unge tar del i et raust og støttende læringsmiljø. Inkluderende læringsmiljø bidrar til en positiv kultur der barn og unge oppmuntres til faglig og sosial utvikling.

Som et steg i dette arbeidet settes det i gang tiltak på skolefeltet:

- Realisering av felles plan for håndtering av mobbing, vold og trakassering i barnehage, skole og SFO
- Bedre skolestart
- Videreutvikling av sammenhengen mellom SFO og skole, jf. delprosjekt i Bedre skolestart
- Revidering av Trondheim kommunes håndbok for spesialundervisning, blant annet rutine for melding om behov og tildeling av plass ved byomfattende spesialpedagogiske tilbud
- Forskjellen i prestasjoner ut fra kjønn og motivasjon for læring viser at skoleeier trenger bredere forståelse av resultatene i Trondheimsskolen, og hvordan skoleeier sammen med skolene systematisk kan arbeide for å finne løsninger på denne problematikken.
- Skape en omforent forståelse av vurdering og oppfølging knyttet til orden og oppførsel, der det legges vekt på å fremme sosial læring for elevene gjennom dialog og egenvurdering

Innsiktsarbeidet knyttet til forskjeller i prestasjoner mellom kjønnene og oppfølging og vurdering av orden og oppførsel vil basere seg på brede medvirkningsprosesser der barn, foreldre og ansatte i skolen skal involveres.

Grunnleggende ferdigheter

Utviklingen av barns grunnleggende ferdigheter (lesing, skriving, regning, muntlige- og digitale ferdigheter) påvirker barns livskvalitet, danning og utdanning. De grunnleggende ferdighetene utvikles i arbeidet med fag, men også i lek og sosiale aktiviteter. Skolene vil særlig arbeide for å styrke begynneropplæringen i lesing, regning og skriving. Dette skal gjøres ved å skape helhet og sammenheng i språkarbeidet i barnehage og skole, og ved å heve kompetansen til ansatte på oppvekstområdet. Erfaringene fra Tett på-piloten, Bedre skolestart for alle, Funksjonell skriving i de første skoleårene og Lesetråder (skolebibliotek) trekkes inn i det videre arbeidet med kompetanseutvikling. Tiltak innenfor de desentraliserte ordningene for kompetanseutvikling vil støtte enheter i arbeidet med å utvikle grunnleggende ferdigheter.

For å styrke barnas utvikling knyttet til leseferdigheter må vi øke bevisstheten rundt begynneropplæringen. I arbeidet med å tilrettelegge for en best mulig utvikling i leseferdighetene for hvert enkelt barn betyr det mye å ha skolebibliotek på alle skoler med kompetent personale. Det er behov for å styrke skolebibliotekene med tanke på både opprustning av innhold, men også hvordan det arbeides på skolene knyttet opp mot lesing.

Læremidler

I Trondheimsskolen vil arbeidet med å fornye læremidler fortsette i 2023 og videre i planperioden. Trykte læremidler og styrking av skolebibliotekene vil stå sentralt. Dette vil kunne bygge opp under utviklingen av elevenes leseferdigheter, og vil bidra til mer langsiktighet og forutsigbarhet for lærere og elever.

Digital kompetanse

Arbeidet med digitale ferdigheter og digital kompetanse i Trondheimsskolen videreføres i planperioden. Det skjer gjennom etterutdanning av lærere innen den desentraliserte ordningen for kompetanseutvikling (Dekom) og satsing på felles digitale læremidler og læringsressurser til alle skoler.

Kulturskolestrategi

Kulturskolen er en viktig aktør i arbeidet med å realisere oppvekststrategien SteinSaksPapir, og tar sin del av ansvaret rundt barn og unges oppvekstmiljø. Dette er en rolle som i enda større grad må synliggjøres, videreutvikles og inkluderes inn på de ulike arenaene barn og unge er på. Gjennom arbeidet med en ny strategi for kulturskolen skal Trondheim kommune gi en retning både for kulturskolens bredde tilbud og for fordypnings- og talentsatsingen. I tillegg skal strategien beskrive hvordan kommunen kan fortsette å utvikle kulturskolen i takt med samfunnet. Her handler det om å se kulturskolen som en aktør som både skal samhandle med ulike tjenesteområder innenfor kommunen og med det frivillige kulturlivet, forskningsmiljøer og næringsliv. Bystyrevedtaket i forbindelse med kvalitetsmeldingen 2021 vektlegger å løfte fram praktisk-estetiske arbeidsformer i skolehverdagen. Dette synliggjøres i våre prioriteringer, og gjennom hvordan kommunen styrker og utvikler kulturskolen. Blant annet er kunst- og kulturaktiviteter ett av mange verktøy i arbeidet med å skape sterke barnefelleskap og et verktøy i et mangfolds- og inkluderingsperspektiv.

Økt grunnbemanning

Det er en viktig prioritering for perioden å se på mulige løsninger for å kunne øke grunnbemanningen for skolene. Det er også en prioritering at en økning i grunnbemanningen ikke knyttes til kun pedagoger, men at midlene skal kunne brukes fritt ut fra hvilke behov den enkelte skole har. Hver enkelt skole er selv best egnet til å vurdere hvilken kompetanse som trengs.

Prioriteringer Barne- og familietjenesten

Barne- og familietjenesten sin hovedprioritet for perioden er å få en bærekraftig praksis med økonomisk kontroll og handlingsrom til å styrke forebyggende og helsefremmende innsats. Vi må bruke ressursene smartere, slik at flere får hjelp før alvorlige vansker utvikler seg til å bli fastlåste og langvarige.

Helhetlig gjennomgang av BFT skal realiseres i ny organisasjonsstruktur fra november 2022 og vil på sikt føre til bedre og mer helhetlige tjenester. Barn, unge og familier har behov for at BFT har et dobbeltspor i

sitt arbeid: “Rask og tilgjengelig hjelp der barn og unge lever sine liv” og “Ekstra beskyttelse og tilstrekkelig hjelp for barn, unge og familier som lever med nedsatt funksjonsevne eller i utsatte livssituasjoner”.

Rask og tilgjengelig hjelp der barn og unge lever sine liv

De tjenestene i BFT som møter alle barn og unge videreføres i perioden, men styrkes ikke før i 2025. Dette gjelder både helsestasjon og skolehelsetjenesten. Dette er ikke i tråd med verken lokale eller nasjonale strategier og føringer, men et resultat av den negative økonomiske situasjonen i BFT.

Helsestasjon og skolehelsetjenesten

Helsestasjon og skolehelsetjenesten styrkes med kommunal ramme fra 2025. Det innebærer at oppgavene følger anbefalingene til faste konsultasjoner og de nasjonale faglige retningslinjene. Hjemmebesøk av jordmor og helsesykepleier i barseltida er høyt prioritert og skal tilbys alle. Familier som takker nei til hjemmebesøk skal få tilbud om barselbesøk på helsestasjonen eller annen tilpasset oppfølging. Det er også høyt prioritert å ta igjen etterslepet av 2- og 4-årskontroller som utviklet seg under og etter pandemien.

I skolehelsetjenesten rettes oppmerksomheten mot et kvalitetssikret tilbud i barneskole. Arbeidet med å videreutvikle MEST-undersøkelsen er sikret gjennom økt ressurs i Fagenheten. Tjenestene vil også i perioden prioritere å jobbe med handlingsplaner for tjenestene, knyttet opp mot temaplan “God helse for alle”. Planarbeidet settes i gang i 2022. Arbeidet har som mål å gi klarere rammer og mål for tjenestene. Det skal også klargjøre ledelse og samarbeidet på tvers i tjenestene. Handlingsplanene vil også bidra til å sikre mest mulig likhet i tilbudet og at brukermedvirkningen styrkes.

Kompetansesenter for kjønn og seksualitet

Trondheim kommune har gjennom ulikt planverk og enkeltsaker iverksatt tiltak for å sikre både likestilling og ivaretagelse av skeives rettigheter. Terroren i Oslo i sommer forsterket dette behovet. Gjentakende historier om hets og hat mot skeive understreker viktigheten av å sette inn tiltak for å snu den negative utviklingen og forsterke arbeidet på dette området.

Kompetansesenter for kjønn og seksualitet (KKS) gir et viktig tilbud til denne brukergruppa og mange barn, unge og deres foreldre henvender seg. Kommunedirektøren viderefører samme bemanningsnivå ved KKS i 2023, men vil i første halvår gi en oppsummering av situasjonen og redegjøre for eventuelle behov for ytterligere styrking. Redegjørelsen skal utformes i samarbeid med organisasjonene som representerer det skeive miljøet i byen, og styrke deres mulighet til å bidra til et mer målretta arbeid på området.

Helhetlig modell for spesialpedagogisk tilrettelegging og Tett på -piloten

Innføring av helhetlig spesialpedagogisk modell og Tett på - pilot er en hovedprioritet for hele BFT og for PP-tjenesten spesielt. Arbeidsmåten vil bidra til at flere får hjelp tidlig og at det blir et større felles ansvar på tvers av OU. PP-tjenestens midlertidige styrking på 4 millioner var planlagt tatt vekk for 2023, men Kommunedirektøren foreslår å opprettholde styrkingen ett år til. Pedagogisk psykologisk tjeneste skal bruke mer tid på barnehager og skoler, samtidig som de fremdeles må håndtere en stor andel sakkyndige utredninger. Det vil ta tid før ny praksis vil få effekt.

Psykisk helse

For å tydeliggjøre kommunens psykisk helsetjeneste, etableres det en ny avdeling for psykisk helse og familiearbeid i hver bydel fra november 2022. Denne skal gi rask hjelp og være lett tilgjengelig for både barn, unge og foreldre og for barnehager og skoler. Ressurser omorganiseres i forbindelse med opprettinga av den nye avdelingen. Kommunedirektøren er likevel bekymret for at avdelingen ikke er tilstrekkelig bemannet fordi behovet er økende. Det blir derfor nødvendig å følge med på utvikling og arbeidsoppgaver i den nye avdelingen.

Familie for første gang (NFP)

Familie for første gang er et byomfattende tilbud som er lokalisert sammen med Barne- og familietjenesten på Heimdal. Programmet bygger på intensiv og styrkefokustert oppfølging av førstegangsførelse med sammensatte utfordringer, gjennom flere hjemmebesøk fra tidlig i graviditeten og til barnet fyller 2 år. De

overordnede målområdene innbefatter sunne svangerskap, barnets helse og utvikling og foreldrenes framtidige selvstendighet. Følgeevaluering så langt indikerer at programmet kan forebygge omsorgsovertakelser og bidra til at deltakerne får mer ut av det ordinære tjenestetilbudet. Programmet er hjemlet i Helse- og omsorgstjenesteloven, og er i hovedsak statlig finansiert. Tilbudet startet opp i Trondheim 1. desember 2021, og skal etter planen prøves ut fram til 2027.

Ekstra beskyttelse og tilstrekkelig hjelp for barn, unge og familier som lever med nedsatt funksjonsevne eller i utsatte livssituasjoner

Barnevern

Det etableres en helhetlig barneverntjeneste i hver bydel, med egen tiltaksavdeling. Dette for å bygge ned bestiller/utfører-praksis- og kultur. Familieløser skal bistå familier som lever i de mest utsatte livssituasjoner å finne frem i hjelpeapparatet, og det er tilsatt brobyggerstillinger som skal ha et særlig ansvar for å skape dialog mellom barnevern og minoritetsmiljø.

Styrking av saksbehandlerressurs opprettholdes, men videreføres ikke i perioden. Opptrappingsplanen ved barnevernsadministrasjonen ble startet høsten 2020, fulgt opp i 2021, og med en ytterligere styrking i 2022. Tall hentet fra enhetenes halvårsrapporter til Statsforvalteren pr 30.06.2022, viser at det er 15,9 saker per saksbehandler i snitt for bydelene. Dette viser at vi er på nivå med anbefalingene fra FO og Fagforbundet. Omsorgsenheten er ikke en del av denne oversikten. Fremover blir det viktig å se mer helhetlig på ressursene i barnevernet totalt. Når vi forlater en bestiller/utfører praksis der alle har et ansvar i hele arbeidsprosessen, må beregningsmodellene følge dette.

Det byomfattende barnevernet styrkes ved at Link, Gartnerhaugen og Innsatsteam slås sammen til en tiltaksavdeling. I den nye avdelingen etableres det et ambulanset team, som er tilgjengelig kveld og helg. Det skal også etableres et "familiehus" for familier i kriser slik at vi i samarbeid med familiene kan avverge at barn flyttes akutt ut av hjemmet. I 2022 ble det etablert et sped- og småbarnsteam som skal jobbe med familier som lever i de mest utsatte livssituasjonene, der det ofte er vurdert om barna kan bo hjemme eller ikke. Teamet har fem årsverk med høy kompetanse på området. Det ble bevilget omstillingsmidler til å finansiere tiltaket i 2022, videre finansiering løses innenfor rammen til BFT.

Helse- og avlastningstjenestene

Siden rettighetsfestingen av BPA ble innført i 2015, har utgiftene til BPA økt med om lag 22 millioner kroner til 2021 og prognosetall for 2022 tilsier at veksten fortsetter. Denne økningen kommer i tillegg til økning i antall brukere på helse- og avlastningstjenesten.

Kommunedirektøren foreslår å styrke budsjettet til BPA med 3,6 millioner kroner fra 2023-2026. Styrkingen går i sin helhet til å delfinansiere vekst fra 2022. Kommunedirektøren forutsetter at Helse- og velferdskontor 0-18 år opprettholder nøktern forvaltningspraksis for å motvirke unødige vekst i tjenesten. Videre vil Kommunedirektøren se på vedtakspraksis både innenfor oppvekst og utdanning og helse og velferd, og finne samhandlingsplattformer for å jobbe mer på tvers og overlappende.

Helse og velferd og Barne- og familietjenesten samarbeider også om et nytt felles botiltak og kompetansesenter. Brukergruppen er barn og unge med sterke atferdsuttrykk og langvarige sammensatte utfordringer. De har behov for skjerming fra støy og andre omkringliggende forstyrrelser. Lokaliseringen er derfor lagt utenfor tettbebyggelsen. Det ble foretatt et nytt tomtevalg for prosjektet i juni 2022. Prosjektet kan tidligst ferdigstilles rundt årsskiftet 2023/2024.

Teknologi og digitalisering

- Helseplattformen

Helseplattformen er en felles digital plattform for helsetjeneste og pasienter i hele Midt-Norge. Systemet ble innført i Trondheim kommune 7. mai 2022. St. Olavs hospital kommer på 12. november, og frem til sommeren 2023 skal alle sykehus og de fleste kommuner i regionen kobles på. Innbyggerne har tilgang til egen journal gjennom pasientportalen HelsaMi. Erfaringene i kommunen fra de tre første månedene etter

oppstart har synliggjort et stort behov for opplæring, og for å forbedre de digitale løsningene i årene som kommer.

- DigiBarnevern

Barnevernet skal ta i bruk et nytt IT-system (Modulus Barn) og et nytt faglig rammeverk (Barnevernsfaglig Kvalitetssystem). Dette vil skje 21. november 2022, samtidig som organisasjonsendringene knyttet til helhetlig gjennomgang trer i kraft. I 2023 skal barnevernet også ta i bruk nye digitale innbyggertjenester. Dette vil bli en vesentlig endring i måten barnevernet samhandler med barn, ungdom og foreldre på. Den viktigste utfordringen som barnevernet står overfor er å klare å koordinere og håndtere endringene, og sørge for å oppnå de ønskede positive effektene. Dette vil blant annet ivaretas gjennom endringsprosjektet Digbart (Digitalisering av barnevernet i Trondheim).

Mål

Det er for planperioden pekt på hvilke av FNs bærekraftsmål som er mest relevante og hvor tjenesteområdet har påvirkningsmulighet. Både FNs 17 hovedmål og forslagene til delmål i Trondheim kommunes samfunnsplan ligger til grunn og er presentert nedenfor. Operasjonaliseringen av de utvalgte bærekraftsmålene er vist med overordnet mål og de ulike periodemålene og tilhørende indikatorer.

Delmål i samfunnsplanen	<p>Delmål 2.2: Trondheims innbyggere har tilgang til meningsfylt arbeid og utdanning, eller annen verdiskapende aktivitet i sine liv</p> <p>Delmål 2.3: I Trondheim har vi et mangfold av bomiljø og møteplasser der alle føler seg velkomne</p> <p>Delmål 2.4: Trondheim har sosialt bærekraftige bydeler der alle samarbeider om gode lokalsamfunn</p> <p>Delmål 2.5: I Trondheim har vi aktivt deltagende og representative beslutningsprosesser</p> <p>Delmål 3.2: Trondheim kommune har målrettede og bærekraftige tjenester med god kvalitet</p>
Bærekraftsmål	
Overordnet mål og indikatorer	<p>Overordnet mål Barn, unge og familier er medskapere i planlegging, utvikling, beslutning og evaluering av praksis</p> <p>Beskrivelse Omgivelsenes bilde av barn og unge er en avgjørende faktor for hvilke muligheter de får til å delta og medvirke. Ved å betrakte barn, unge og familier som kompetente individer som har et ønske om, og er i stand til å skape mening med tilværelsen vil deres deltakelse være naturlig. I Trondheim kommune skal barn være aktive deltakere i de prosessene som har konsekvenser for deres liv. For å ivareta det mangfoldet av uttrykksmåter barn og unge har, må tjenestene legge til rette for barn og unges unike og naturlige uttrykksformer.</p>

	<p>På den måten vil barn og unge kunne få en god mulighet til å dele sine perspektiver, tanker og meninger, på den måten de best uttrykker det på. Ikke er det bare verdifullt for at barn skal få medvirke og uttrykke seg om livet her og nå, men det blir også den viktigste kilden til kunnskap når tjenester og tiltak planlegges, utvikles, besluttes og evalueres.</p> <p>Indikatorer</p> <p>Indikator 1: Andel ansatte som rapporterer at enheten involverer barn og unge i planlegging, utvikling, beslutning og evaluering av praksis på enheten</p> <p>Indikator 2: Andel ansatte som rapporterer at de selv involverer barn og unge i planlegging, utvikling, beslutning og evaluering av praksis på enheten</p> <p>Indikator 3: Andel foreldre som opplever at barnehagen legger til rette for medvirkning av både barna og foreldrene</p> <p>Indikator</p> <p>Indikator 4: Andel elever som opplever at skolen legger til rette for at elevene får medvirke på skolen</p>
<p>Periodemål og indikatorer</p>	<p>Periodemål 1</p> <p>Vi fremmer barn og unges helse, trivsel og læring i inkluderende fellesskap</p> <p>Beskrivelse</p> <p>Helse, trivsel og læring henger nøye sammen. Inkluderende fellesskap hvor barn og unge og familier opplever trygghet og tilhørighet vil fremme god helse, trivsel og læring. Et inkluderende fellesskap i oppvekst og utdanning skapes av et felles lag av kompetente ansatte i samspill med barn, unge og familier. Det gir rom for mangfold, motvirker mobbing, ensomhet og utenforskap, og gir mulighet for sosial utjevning. Et inkluderende fellesskap styrker barn og unges evne til å møte motgang. Barn og unge lærer og utvikler seg sammen med andre. Barn og unges medvirkning i utformingen av egen læring og utvikling er viktig for at de skal oppleve seg tatt på alvor og inkludert i fellesskapet, og erfare motivasjon og mestring.</p> <p>Indikatorer</p> <p>Indikator 1: Andel ansatte som rapporterer at enheten i stor grad arbeider med et inkluderende fellesskap for å fremme helse, trivsel og læring hos barn og unge.</p> <p>Indikator 2: Andel ansatte som rapporterer at de selv i stor grad arbeider med inkluderende fellesskap for å fremme helse, trivsel og læring hos barn og unge.</p> <p>Indikator 3: Andel foreldre som opplever at barnet trives i barnehagen</p> <p>Indikator 4: Andel foreldre som har inntrykk av at barnehagen legger til rette for allsidig lek og aktiviteter</p> <p>Indikator 5: Andel foreldre som har inntrykk av at barnehagen tilrettelegger for mitt barns språkutvikling</p> <p>Indikator 6: Andel foreldre som har inntrykk av at personalet i barnehagen oppmuntrer mitt barns nysgjerrighet og lyst til å lære</p> <p>Indikator 7: Andel foreldre som har inntrykk av at barnehagen bidrar til mitt barns sosiale utvikling (vennskap, empati, vise hensyn)</p> <p>Indikator 8: Andel elever som rapporterer at de trives og har noen å være sammen med i friminuttene på skolen</p> <p>Indikator 9: Andel elever som opplever å bli mobbet</p> <p>Indikator 10: Andel elever som rapporterer god eller svært god skolemotivasjon</p> <p>Indikator 11: Andel elever som rapporterer at det er gode eller svært gode arbeidsforhold på skolen</p>

	<p>Indikator 12: Andel elever som rapporterer at det de lærer på skolen oppleves som nyttig og relevant</p> <p>Indikator 13: Andel elever som rapporterer at de opplever at lærerne bryr seg om dem</p> <p>Indikator 14: Andel elever på nivå 1 i de nasjonale prøvene</p> <p>Indikator 15: Antall grunnskolepoeng blant elever som går ut av grunnskolen</p> <p>Indikator 16: Skolebidragsindikatoren - Trondheimsskolenes bidrag til elevenes læring</p> <p>Indikator 17: Andelen elever på ungdoms- og videregående skole som angir å ha god helse</p> <p>Indikator 18: Andelen elever på ungdoms- og videregående skole som opplever å ha en god venn</p>
	<p>Periodemål 2 Vi er medskapere av mangfoldige møteplasser som er tilgjengelig for alle</p> <p>Beskrivelse Barnehage, skole og Barne- og familietjenesten sine roller som aktører i nærmiljøet er viktig. Ved å invitere inn vil kommunale lokaler kunne bli møteplasser for lokalsamfunnet. Når ansatte, foreldre og frivillige bruker lokalene til felles innsats og engasjement kan barn, unges og familiers sosiale sikkerhetsnett styrkes. Som kommune kan vi også delta og ta initiativ utenfor våre "hus". Ved å engasjere oss i barn og unges nettverk vil vi kunne skape bedre relasjoner mellom ulike aktører i barn og unges liv.</p> <p>God oppvekst skapes blant annet der barn og unges relasjoner og liv settes i sentrum. Det å tilrettelegge for mangfoldige møteplasser hvor barn og unge kan møte hverandre og ansvarlige voksne er derfor sentralt for en god oppvekst.</p> <p>Indikatorer Indikator 1: Andel ansatte som rapporterer at enheten er medskapere av mangfoldige møteplasser som er tilgjengelig for alle Indikator 2: Andel ansatte som rapporterer at de selv er medskapere av mangfoldige møteplasser som er tilgjengelig for alle Indikator 3: Andel foreldre som rapporterer at barnehagen inviterer til foreldremøter Indikator 4: Andel foreldre som rapporterer positive erfaringer med henting og levering i barnehagen Indikator 5: Andel foreldre som rapporterer at de er svært fornøyd med barnehagens ute- og innemiljø Indikator 6: Andel elever som opplever trygt miljø på skolen Indikator 7: Dekningsgrad SFO (3. og 4. trinn) Indikator 8: Andelen familier som får tilbud om gruppekonsultasjoner på helsestasjonen ved 4 uker og 8 måneder Indikator 9: Andelen familier som deltar i gruppekonsultasjoner på helsestasjonen ved 4 uker og 8 måneder</p>
	<p>Periodemål 3 Vi samarbeider på tvers av faglige og organisatoriske grenser til beste for barn, unge og familier.</p> <p>Beskrivelse</p>

	<p>Barn og unge trenger at voksne samarbeider og ser helheten i deres liv. Arbeidsmåter og metoder som benyttes i arbeidet med barn, unge og deres familier må ta utgangspunkt i den enkelte situasjon og de ulike relasjonelle behov. Det betyr at samarbeid noen ganger må skje på tvers av fagdisipliner og organisatoriske og budsjettmessige rammer. I Trondheim vil vi gi treffsikre tjenester av høy kvalitet til barn og unge. Det fordrer et gjennomgripende familieperspektiv som utgangspunkt, og innebærer at barnehage, skole og Barne- og familietjenesten må virke sammen og jobbe mot samme mål, i tett samarbeid med den enkelte familie.</p> <p>Indikatorer Indikator 1: Andel ansatte som rapporterer at enheten tilrettelegger for godt samarbeid mellom ulike aktører til beste for barn, unge og familier. Indikator 2: Andel ansatte som rapporterer at de selv tilrettelegger for godt samarbeid mellom ulike aktører til beste for barn, unge og familier. Indikator 3: Andel foreldre som er svært fornøyd med barnehagens tilrettelegging for barnets tilvenning og skolestart Indikator 4: Andel foreldre som opplever å ha en god dialog med barnehagen om sitt barns utvikling</p>
	<p>Periodemål 4 Vi har bærekraftig praksis til beste for barn, unge og familier</p> <p>Beskrivelse En bærekraftig praksis til beste for barn, unge og familier er en praksis som gjør oss i stand til å imøtekomme behovene - både i dag og frem i tid, og setter flest mulig i stand til å utnytte sine egne iboende ressurser til det beste for seg selv og andre.</p> <p>For å skape en slik praksis må vi være villige til å utvikle og omstille oss. Vi må samarbeide med ulike aktører, bidra til at ressurser i og mellom folk tas i bruk, og kvalifisere rett arbeidskraft til dagens og fremtidens behov. Vi må foredle både de menneskelige og de økonomiske ressursene på en bedre måte, til det beste for flest mulig.</p> <p>Indikatorer Indikator 1: Andel ansatte som rapporterer at enheten jobber med å få en mer bærekraftig praksis til beste for barn, unge og familier på enheten Indikator 2: Andel ansatte som rapporterer at de selv jobber med å få en mer bærekraftig praksis til beste for barn, unge og familier på enheten Indikator 3: Turnover blant ansatte Indikator 4: Rekruttering - antall aktuelle søkere Indikator 5: Sykefravær blant ansatte</p>

13.5 Forslag til driftsbudsjett

Driftsbudsjett barnehage

Tabell 13-4-1 viser Kommunedirektørens forslag til netto driftsramme for barnehageområdet i perioden 2023-2026. Tabellen viser endring sammenlignet med opprinnelig vedtatt budsjett 2022. Tabell 13-4-2 viser Kommunedirektørens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 13-4-1 Budsjettramme og rammeendring barnehage. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2023	2024	2025	2026
Opprinnelig budsjett 2022	1793,8	1793,8	1793,8	1793,8
Pris- og lønnskompensasjon	24,6	24,6	24,6	24,6
Tekniske justeringer	-21,32	-21,32	-21,32	-21,32
Korrigert budsjett	1797,1	1797,1	1797,1	1797,1
Befolkningsvekst	25,5	55,0	73,3	94,6
Annen rammeendring	29,5	19,6	18,7	18,7
Forslag til netto driftsramme	1852,1	1871,7	1889,1	1910,4
Reell rammeendring	55,0	74,6	92,0	113,3

Tabell 13-4.2 Tiltak i barnehage. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
Opprettholdelse av standard	01. Befolkningsendring	25,5	55,0	73,3	94,6
	02. Økt budsjett spesialpedagogisk hjelp/tilrettelegging	19,2	5,4	2,0	0,4
	03. Redusert pensjonstilskudd til private barnehager	-2,3	-4,5	-4,5	-4,5
Endringer i tjenestetilbudet	04. Økt grunnbemanning i barnehage	3,7	11,0	15,7	18,1
	05. Redusert tilskudd til private barnehager som følge av økt sommerstenging i kommunale barnehager	-3,7	-3,7	-3,7	-3,7
Endringer i gebyrer/brukerbetaling	06. Lavere barnehagekontingent	15,1	15,1	15,1	15,1
Effektiviseringstiltak	07. Videreføre forsøk med toppet bemanning til 1. august 2024 , inkl private bhg	0,8	-1,4	-5,7	-7,2
	08. Endring vikarbudsjett forsøk toppet bemanning, inkl private	-0,2	0,8	2,9	3,6
	09. Redusert tilskudd private barnehager som følge av innsparing innkjøp/innleie arbeidskraft i kommunale barnehager	-0,6	-1,2	-1,2	-1,2
	10. Nye rutiner for telling av barn i private barnehager	-4,0	-4,0	-4,0	-4,0
Annet	11. Økning kvalitetsmidler	1,5	2,1	2,1	2,1
Sluttsum		55,0	74,6	92,0	113,3

Opprettholdelse av standard**1. Befolkningsendring**

Samlet fruktbarhetstall per kvinne økte i 2021 for første gang siden 2009. I økonomiplanperioden viser prognosene en økning i antall barn i alderen 1-5 år på nærmere 700 barn. Ut fra dette er det lagt inn forslag om opptrapping av driftsbudsjettet med 25,5 millioner kroner i 2023 som øker til 94,6 millioner kroner i 2026. Prognosene blir revurdert årlig, og barnehagebudsjettet korrigeres i samsvar med faktisk befolkningsutvikling.

2. Økt budsjett spesialpedagogisk hjelp/tilrettelegging

Vedtatt budsjett til spesialpedagogisk hjelp og tilrettelegging for barn med nedsatt funksjonsevne i kommunale og private barnehager, var 109 millioner kroner i 2022. Dette området har hatt et vedvarende merforbruk. I 1. økonomirapport 2022 vedtok bystyret en budsjettøkning på 15 millioner kroner for å dekke deler av merforbruket i 2022. Kommunedirektøren foreslår å videreføre økningen med 15,6 millioner kroner i 2023. Dette kommer i tillegg til styrking på 3,6 millioner kroner vedtatt i handlings- og økonomiplan 2022-2025, totalt 19,2 millioner kroner. Fra 2024 foreslås det at budsjettet trappes ned mot nivået før styrkingen.

Ny budsjettmodell for spesialpedagogisk hjelp og tilrettelegging innføres i løpet av 2023. Faglig, organisatorisk og økonomisk endring av arbeidet forventes å gi en bedre utnyttelse av tilgjengelige ressurser.

3. Redusert tilskudd pensjon private barnehager

I statsbudsjettet for 2022 ble pensjonstilskuddet i tilskuddsatsene til private ordinære barnehager redusert fra 13 prosent til 10 prosent. Justeringen påvirker ikke pensjonen til de ansatte i private barnehager, men innebærer at pensjonstilskuddet samsvarer bedre med de faktiske pensjonsutgiftene private barnehager har. Det ble i 2022 opprettet en treårig overgangsordning, slik at barnehager med mindre økonomisk handlingsrom får noe bedre tid til å tilpasse seg inntektsbortfallet. Overgangsordningen innebærer at enkeltstående barnehager mottok et pensjonspåslag på tolv prosent i 2022, og vil motta elleve prosent i 2023 og ti prosent i 2024. Barnehager med høyere pensjonsutgifter enn påslaget dekker har krav på å få dekket disse etter nasjonale regler, men begrenset opp til kommunens nivå på pensjonsutgifter. Reduksjon i påslaget for pensjon i tilskuddsatsene har som forventet ført til en økning i søknader om ekstra pensjonstilskudd fra flere private barnehager.

I budsjett 2022 ble det beregnet en innsparing for tiltaket på 9,9 millioner kroner. I planperioden 2023-2026 er det lagt inn en ytterligere innsparing på 4,5 millioner kroner. Staten har redusert rammetilskuddet til kommunene som følge av tiltaket.

Endringer i tjenestetilbudet

4. Økt grunnbemanning barnehage

Tiltaket viderefører tidligere bystyrevedtak i budsjett 2021 og 2022 om å trappe opp grunnbemanningen i kommunale barnehager, ut over bemanningsnormen. Kommunale barnehager fikk i 2021 og 2022 en budsjettøkning på til sammen ni millioner kroner til dette formålet. I forslaget til Handlings- og økonomiplan 2023-2026, budsjett 2023, er det lagt inn ytterligere en million kroner i 2023. Dette øker til fem millioner kroner fra 2024, og ni millioner kroner fra 2026.

Tiltaket medfører en tilsvarende gradvis økning av tilskuddet på 9,1 millioner kroner til private barnehager innen 2026. Dette inkluderer effekt av tidligere bevilgning til kommunale barnehager i 2021 og 2022. Kommunen kan imidlertid etter dagens regler ikke stille krav om at private barnehager bruker midlene til økt bemanning.

5. Redusert tilskudd til private barnehager som følge av økt sommerstenging i kommunale barnehager

I HØP 2020-2023 vedtok bystyret at de kommunale barnehagene i Trondheim fra sommeren 2021 stenger i tre uker, mot tidligere to uker. Innsparingen på 3,7 millioner kroner fra 2023 er tilsvarende redusert tilskudd til de private barnehagene. Private barnehager kan selv avgjøre om de vil iverksette tilsvarende stengeperiode.

Endringer i gebyrer/brukerbetaling

6. Lavere barnehagekontingent

I statsbudsjettet for 2022 vedtok Stortinget å redusere maksimalprisen for plass i barnehage til prisnivået fra barnehageforliket i 2003. Maksimalprisen ble dermed redusert fra 3 315 kroner per måned til 3 050

kroner fra 1. august 2022. Vårvirkning av mindreinntektene i 2023 er lagt inn med 15,1 millioner kroner. Staten har kompensert kommunene gjennom rammetilskuddet som følge av tiltaket.

Effektiviseringstiltak og annet

7. Videreføre forsøk med toppet bemanning til 1. august 2024, inkl private barnehager

Et to-årig forsøk med toppet bemanning i et utvalg barnehager ble vedtatt av bystyret i handlings- og økonomiplanen for 2020-2023. Forsøket ble forsinket igangsatt i 2021 og avsluttes etter planen ved utgangen av 2022. Forsøksperioden har hovedsakelig vært sammenfallende med pandemien. Dette har påvirket betingelsene for forsøket. Det har likevel så langt gitt erfaringer som Kommunedirektøren ønsker å utforske nærmere. Det foreslås derfor å forlenge prosjektet med ni barnehager i ett år for å bedre forståelsen av de resultatene prosjektet gir. I forhold til vedtatt handlings- og økonomiplan foreslås budsjettet økt med 5,7 millioner kroner i 2023, med tilsvarende økning i tilskuddet til de private barnehagene med 3,8 millioner kroner i 2025.

8. Endring i vikarbudsjett som følge av toppet bemanning

Som i de to foregående forsøksårene forutsettes det at toppet bemanning blir 50 prosent finansiert gjennom å redusere vikarbudsjettet i de kommunale enhetene som deltar i prosjektet. Det foreslås derfor å forlenge prosjektet med ni barnehager i ett og et halvt år for å bedre forståelsen av de resultatene prosjektet gir. I forhold til vedtatt handlings- og økonomiplan foreslås budsjettet økt med 5,4 millioner kroner i 2023 og 3,2 millioner kroner i 2024, med tilsvarende økning i tilskuddet til de private barnehagene to år etter.

9. Redusert tilskudd private barnehager som følge av innsparing innkjøp/innleie

I handlings- og økonomiplanen for 2020-2023 vedtok bystyret innsparinger på innkjøp og innleie av arbeidskraft. Det er lagt inn tilsvarende innsparing på tilskuddet til de private barnehagene på 0,6 millioner kroner i 2023 som øker til 1,2 millioner kroner fra 2024.

10. Nye rutiner for telling av barn i private barnehager som grunnlag for tilskudd

Trondheim kommune bruker i dag barnetallet i de private barnehagenes årsmelding per 15.12 som grunnlag for å beregne neste års drifts- og kapitaltilskudd. Dette er i tråd med hovedregelen i forskrift om tilskudd til private barnehager § 12. I følge forskriften kan kommunene i lokale retningslinjer bestemme flere telletidspunkt i året som grunnlag for å endre tilskudd. Blant annet for å stimulere til at private barnehager i større grad prioriterer rettighetsbarn i barnehageopptaket, foreslår Kommunedirektøren å innføre mer enn ett telletidspunkt i private barnehager fra 2023. Kommunedirektøren vil utrede slike retningslinjer i dialog med de private barnehagene, og legge fram en sak for formannskapet i løpet av høsten 2022. Basert på dagens situasjon er det i budsjettforslaget anslått en innsparing på 4 millioner kroner fra 2023 som følge av mer enn ett telletidspunkt.

11. Økning kompetansemidler

I tråd med vedtatt handlings- og økonomiplan 2022-2025 er det lagt opp til en opptrapping av midler til kompetanseutvikling i kommunale og private barnehager. Kommunedirektøren foreslår en økning på 1,5 millioner kroner i 2023 som øker til 2,1 millioner kroner fra 2024. Totalt nivå på kompetansemidlene før opptrappinger var i underkant av tre millioner kroner.

Driftsbudsjett skole

Hovedsatsingen innenfor driftsbudsjettet på skole er å gi skolene større fleksibilitet og handlingsrom slik at de kan nå målene i læreplanen Kunnskapsløftet, LK-20. Det skal i tillegg bli lettere å prioritere spesialundervisning når det er behov for dette.

Forslag til driftsbudsjett for 2023-2026

Tabell 13-4-3 viser Kommunedirektørens forslag til netto driftsramme for område skole i perioden 2022-2025. Tabellen viser endring sammenlignet med opprinnelig vedtatt budsjett 2021. Tabell 13-4-4 viser Kommunedirektørens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 13-4-3 Budsjettramme og rammeendring skole. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2023	2024	2025	2026
Opprinnelig budsjett 2022	2137,6	2137,6	2137,6	2137,6
Pris- og lønnskompensasjon	-2,4	-2,4	-2,4	-2,4
Tekniske justeringer	-2,6	-2,6	-2,6	-2,6
Korrigert budsjett	2132,6	2132,6	2132,6	2132,6
Befolkningsvekst	4,7	-3,5	-21,9	-45,0
Annen rammeendring	25,0	21,7	21,7	21,7
Forslag til netto driftsramme	2162,3	2150,8	2132,4	2109,3
Reell rammeendring	29,7	18,2	-0,2	-23,3

Tabell 13-4-4 Tiltak i skole. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
Opprettholdelse av standard	01. Endringer i elevtall	4,7	-3,5	-21,9	-45,0
	02. Flere elever i mottaksskolene	14,0	14,0	14,0	14,0
Endringer i tjenestetilbudet	03. Bedre skolestart	-1,4	-1,4	-1,4	-1,4
	04. Grunnbemanning	8,7	21,4	21,4	21,4
	05. Avvikle ordningen med gratis SFO 2.-4. trinn	-4,9	-10,6	-10,6	-10,6
	06. Læremidler	-15,0	-25,0	-25,0	-25,0
	07. Skolematforsøk	0,0	-0,3	-0,3	-0,3
Endringer i gebyrer/brukerbetaling	08. Gratis SFO 1. klassinger fra høsten 2022	25,2	25,2	25,2	25,2
Effektiviseringstiltak	09. Innsparing innkjøp, reiser og innleie av arbeidskraft	-1,6	-1,6	-1,6	-1,6
Sluttsum		29,7	18,2	-0,2	-23,3

Opprettholdelse av standard

1. Endringer i elevtall

Etter flere år med høy vekst i elevtallet, blir det en lavere vekst i antall elever i planperioden. Det forventes nedgang i elevtallet fra 2024. Nedgangen er betydelig og tilsvarer om lag 600 elever i slutten av perioden.

2. Flere elever i mottaksskolene

Etter pandemien har antall plasser økt fra rundt 100 plasser til 177 elever våren 2022. Økningen skjedde før krigen i Ukraina. I tillegg er det økt press på tjenesten som følge av krigen i Ukraina. Dessuten er det stort press på tjenester til morsmål og særskilt norsk der det er behov for økte budsjettmidler. Samlet sett øker Kommunedirektørens budsjettet med 14 millioner kroner.

3. Bedre skolestart

Prosjektet går over i en driftsfase, og prosjektmidlene som var lagt inn i oppstartsfasen trekkes ut fra budsjettrammen fra og med 2023. Prosjektet fortsetter ut 2024. I 2023 bidrar skjønnsmidler fra Statsforvalteren til at Trondheim kommune kan dele erfaringer både fra forskningsarbeid og

praksisutprøving internt i organisasjonen, og i møte med regionale og nasjonale aktører. Videre er det planlagt et utstrakt samarbeid med universitets- og høyskolesektoren, for å se på løsninger på et felles utfordringsbilde. Desentralisert kompetanseutvikling i barnehage og skole (Rekom og Dekom) vil være sentrale ordninger når Trondheim fremover skal utvikle kompetanse som bygger på kunnskap fra prosjektet.

Endring i tjenestetilbudet

4. Grunnbemanning

God bemanning i skolene er viktig. I [Kvalitetsmelding for skole 2021](#) bes kommunedirektøren sikre god bemanning og opprettholdelse av lærer normen. Per i dag tildeles alle skolene midler til å opprettholde lærer normen. Men det også viktig å gi skolene nok midler til å skape et godt tverrfaglig lag rundt elevene. Det vil sikre at pedagogen får være pedagog og samtidig sørge for at elevenes behov for annen hjelp blir ivaretatt. Kommunedirektøren fortsetter opptrapping av grunnbemanningen i 2023 og 2024.

5. Avvikle ordningen med gratis SFO 2.-4. trinn

Som følge av den statlige satsingen på gratis halv plass i SFO foreslår Kommunedirektøren å avslutte den lokale satsingen på gratis halv plass i 2.-4. trinn. Dette gjelder Lilleby og Huseby på 2.-4. trinn og Bispehaugen, Romolslia, Nardo og Kattem på 2. trinn. Ordningen foreslås avviklet fra høsten 2023. Kommunedirektøren mener at gratis halv plass i SFO er viktig, men at det vil koste kommunen så mye å etablere dette at det må være en statlig finansiert ordning. Kommunedirektøren forventer at statlige myndigheter vurderer en opptrapping av ordningen, også på 2.-4. trinn.

6. Læremidler

Alle læreplaner for fag i grunnskolen og videregående opplæring er fornyet. Det ble lagt inn en styrking på 25 millioner kroner i budsjettet for 2022. I tillegg kom det en ytterligere styrking på 50 millioner kroner i forbindelse med første økonomirapport. Planen er at midlene skal fases ut med 15 millioner kroner i 2023 og 25 millioner kroner i 2024. Med dette forslaget er det sammenlagt bevilget eller foreslått 85 millioner kroner til læremidler i 2022 og 2023.

7. Skolematforsøk

Det settes av midler i skoleåret 2022/2023 til et prøveprosjekt på Lilleby skole med gratis skolemat. Forsøket vil gi verdifulle erfaringer med tanke på eventuell innføring av skolemat ved flere skoler.

8. Gratis SFO 1. klassinger fra høsten 2022

Stortinget har bevilget midler til at alle førsteklasinger i Norge kan få gratis halv plass i SFO. Det legges inn midler for helårseffekten av satsingen i 2023.

Effektiviseringstiltak

9. Innsparing innkjøp, reise og innleie av arbeidskraft

I forbindelse med bystyrets budsjettvedtak for 2022-2025 ble det vedtatt å redusere innkjøpsbudsjettet, spesielt reiseaktivitet. I tillegg vedtok bystyret at det gjennom målrettede tiltak innen tjenesteområdene blir redusert behov for innleid arbeidskraft.

13.6 Driftsbudsjett Barne- og familietjenesten

Tjenesteområdet har et prognostisert merforbruk på om lag 45 millioner kroner i 2022. Det får konsekvenser for Kommunedirektørens prioriteringer i handlings- og økonomiplanperioden, og noen planlagte satsinger fra vedtatt handlings- og økonomiplan må utsettes fra 2023 til 2025. Ansettelse av flere helsesykepleiere for å nå nasjonale anbefalinger og flere årsverk knyttet til arbeidet med psykisk helse foreslås bevilget fra 2025. Kommunedirektøren foreslår å videreføre styrking av helse- og avlastningstjenester fra vedtatt budsjett 2022 i hele planperioden og i tillegg styrke budsjettet med ytterligere 10 millioner kroner. Budsjettet til BPA foreslås styrket, og det er behov for økt budsjett til oppvekstreformen for å finansiere økte egenandeler. Sped- og småbarns tiltak foreslås videreført i

perioden, og barselomsorgen blir styrket fra 2023. Innsparing helhetlig gjennomgang utsettes fra 2024 til 2025.

Kommunedirektøren foreslår å avvikle "Laget rundt eleven" som eget innsatsområde fra 1.8.2023. Kommunedirektøren ser at intensjonene i bystyrevedtaket kan møtes innenfor ordinær drift fra medio 2023 på bakgrunn av endringer med helhetlig gjennomgang av Barne- og familietjenesten og innføring av helhetlig spesialpedagogisk modell.

Tabell 13-4-5 viser Kommunedirektørens forslag til netto driftsramme for området Barne- og familietjenesten i perioden 2023-2026. Tabellen viser endring sammenlignet med opprinnelig vedtatt budsjett 2022. Tabell 13-4-6 viser Kommunedirektørens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 13-4-5 Budsjettramme og rammeendring barne- og familietjenesten. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2023	2024	2025	2026
Opprinnelig budsjett 2022	915,5	915,5	915,5	915,5
Pris- og lønnskompensasjon	9,5	9,5	9,5	9,5
Tekniske justeringer	-7,6	-7,6	-7,6	-7,6
Korrigert budsjett	917,4	917,4	917,4	917,4
Befolkningsvekst	5,7	8,2	10,6	11,8
Annen rammeendring	39,5	30,6	21,7	21,7
Forslag til netto driftsramme	962,6	956,2	949,7	950,9
Reell rammeendring	45,2	38,8	32,3	33,5

Tabell 13-4-6 Tiltak i barne- og familietjenesten. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
Opprettholdelse av standard	01. Befolkningsendring	2,6	2,8	4,5	5,7
	02. Økte egenandeler oppvekstreformen	30,0	30,0	20,0	20,0
	03. Økning i ressurskrevende brukere	10,0	10,0	10,0	10,0
	04. Færre ene- og krisetiltak på helse- og habiliteringstjenester	0,0	-6,0	-12,0	-12,0
	05. Ressurscenter for barn og unge voksne	0,0	6,0	12,0	12,0
	06. Økning i BPA-brukere	3,6	3,6	3,6	3,6
	07. Barnekoordinator	1,6	1,6	1,6	1,6
	08. Barselomsorgen	0,8	1,2	1,2	1,2
	09. Uteseksjonen samtaletilbud	1,0	1,0	1,0	1,0
Endringer i tjenestetilbudet	10. Driftsmidler Digibarnevern	1,5	1,5	1,5	1,5
	11. Nasjonale anbefalinger helsesykepleiere	0,0	0,0	4,0	4,0
	12. Avvikle laget rundt eleven	-3,0	-6,0	-6,0	-6,0
	13. Psykisk helse barn og unge	0,0	0,0	5,6	5,6
Effektiviseringstiltak	14. Helhetlig gjennomgang	0,0	0,0	-7,8	-7,8
	15. Innsparing innkjøp og innleie av arbeidskraft	-1,2	-1,2	-1,2	-1,2
Annet	16. PP-tjenesten	0,0	-4,0	-4,0	-4,0
	17. Prosjektkoordinator og støtte til helhetlig organisering og finansiering av det spesialpedagogiske tilbudet	-1,7	-1,7	-1,7	-1,7
Sluttsum		45,2	38,8	32,3	33,5

Opprettholdelse av standard

1. Befolkningsendring

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 2,6 millioner kroner på grunn av økning i barnetall i 2023. Dette øker til 5,7 millioner kroner i 2026.

2. Økte egenandeler oppvekstreformen

Oppvekstreformen trådte i kraft 1. januar 2022 og innebærer at kommunene får et økt ansvar for å finansiere barnevernstiltak. Kommunene får fullt økonomisk ansvar for ordinære fosterhjem og får endrede egenandelssatser for bruk av statlige barnevernstjenester. Egenandelene for Bufetats tilbud om spesialiserte fosterhjem, institusjon og akutttiltak øker fra 2023. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 30 millioner kroner til økte egenandeler i 2023 i forbindelse med oppvekstreformen. Kommunedirektøren forutsetter at antall plasseringer går ned fra 2024 og reduserer avsetning til økte egenandeler til 20 millioner kroner fra 2025.

3. Økning i ressurskrevende brukere

Helse- og avlastningstjenesten for barn og unge har stadig flere nye brukere. De har behov for flere tjenester og timer, samtidig som tjenestene blir dyrere. Utfordringer med brukere viser seg over og under innslagspunktet som skiller ressurskrevende brukere fra andre. Det er en dokumentert vekst i totale kostnader, antall brukere, og vedtatte timer i tjenester. Kommunedirektøren foreslår å styrke budsjettet til ressurskrevende brukere med ti millioner kroner.

4. Færre ene- og krisetiltak på helse- og habiliteringstjenester

Etablering av bolig for barn og ungdom med særskilte behov i Klæbu (tidligere Heggstad) vil bidra til at Helse- og avlastningstjenesten for barn og unge skal ha færre ene- og ekstra ressurskrevende tiltak. Dette vil medføre at ekstra ressurskrevende brukere vil få et bedre tilpasset tilbud. Kommunedirektøren forventer derfor en innsparing på seks millioner kroner i 2024, som øker til tolv millioner kroner fra 2025.

5. Ressursenter for barn og unge voksne

Kommunedirektøren skal etablere et tjenestetilbud for barn og unge med sterke atferdsuttrykk i Klæbu. Se omtale av prosjektet under investeringskapitlet. Kommunedirektøren foreslår derfor seks millioner kroner til etableringen av bolig i 2024. Dette øker til tolv millioner kroner fra 2025.

6. Økning i BPA-brukere

Siden rettighetsfestingen av BPA ble innført i 2015, har utgiftene til BPA økt med om lag 22 millioner kroner til 2021, og prognosetall for 2022 tilsier at veksten fortsetter. Denne økningen kommer i tillegg til økning i antall brukere på helse- og avlastningstjenesten.

Kommunedirektøren foreslår å styrke budsjettet til BPA med 3,6 millioner kroner fra 2022 til 2023. Styrkingen går i sin helhet til å delfinansiere vekst fra 2022. Kommunedirektøren vil opprettholde stram forvaltningspraksis for å motvirke unødig vekst i tjenesten.

7. Barnekoordinator

Familier med barn med behov for et sammensatt tjenestetilbud har fra 1.8.2022 lovfestet rett til barnekoordinator. Kommunedirektøren foreslår å trappe opp finansieringen av barnekoordinator fra to millioner kroner i 2022 til 3,6 millioner kroner fra 2023 for å ivareta helårsvirkning.

8. Barselomsorgen

Kommunedirektøren foreslår å styrke barselomsorgen med 0,8 millioner kroner i 2023 som øker til 1,2 millioner kroner fra 2024. målrettet mot hjemmebesøk av jordmor etter fødsel.

9. Uteseksjonen samtaletilbud

Personer som blir tatt av politiet for bruk og oppbevaring av mindre mengder narkotika har fått lovfestet tilbud om samtaler i stedet for en straffereaksjon fra 1.7.2022. Kommunedirektøren foreslår å videreføre budsjettet til samtaletilbud ved Uteseksjonen og bevilger 1 million kroner for planperioden 2023-2026.

Endringer i tjenestetilbudet

10. Driftsmidler DigiBarnevern

DigiBarnevern består av to prosjekter, et kommunalt og et statlig prosjekt. Sammen har de som mål å øke kvaliteten i det kommunale barnevernet, blant annet ved å sørge for bedre IT-løsninger.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge driftsmidler tilsvarende 1,5 millioner kroner fra 2023. Beløpet skal dekke øvrige kostnader til drift og vedlikehold, samt kostnader knyttet til videreutvikling av systemet.

11. Nasjonale anbefalinger helsesykepleiere

Kommunedirektøren foreslår å styrke antall årsverk helsesykepleiere med 4 millioner kroner de to siste årene i planperioden fra 2025-2026. Dette vil bringe bemanningen nærmere Helsedirektoratets nasjonale anbefalinger i takt med befolkningsendring uten tilskudd fra Helsedirektoratet, jfr bystyrets bestilling av planen for å nå dette. Digitalisering og økt digital tilgjengelighet til helsestasjons- og skolehelsetjenesten skal prioriteres.

12. Avvikle "Laget rundt eleven"

Kommunedirektøren foreslår å avvikle "Laget rundt eleven" fra 1.8.2023. Det gir en innsparing på 3 millioner kroner i 2023, økende til 6 millioner kroner fra 2024. Erfaringer med "Laget rundt eleven" siden bystyrevedtaket sees i lys av helhetlig gjennomgang av Barne- og familietjenesten og helhetlig spes ped modell, og Kommunedirektøren ser at intensjonene i vedtaket kan møtes innenfor ordinær drift fra medio 2023.

13. Psykisk helse barn og unge

Kommunedirektøren ser et behov for å styrke arbeidet rettet mot psykisk helse for barn og unge. På grunn av den økonomiske situasjonen i Barne- og familietjenesten finner ikke Kommunedirektøren handlingsrom for styrkingen før i 2025-2026. Kommunedirektøren foreslår å styrke arbeidet med psykisk helse for barn og unge med 5,6 millioner fra 2025.

Effektiviseringstiltak

14. Helhetlig gjennomgang Barne- og familietjenesten

Kommunedirektøren budsjetterer at endringene, som et resultat av helhetlig gjennomgang av Barne- og familietjenesten, skal gi en innsparing på 7,8 millioner kroner fra 2025. Sak om helhetlig gjennomgang innebærer endringer og omstillinger, og [sak PS 0075/22](#) er lagt frem til orientering for formannskapet i 2022.

15. Innsparing innkjøp og innleie av arbeidskraft

I forbindelse med bystyrets budsjettvedtak for 2020-2023 ble det vedtatt å redusere innkjøpsbudsjettet og gjøre innsparinger spesielt knyttet til reisebudsjettet og innleid arbeidskraft. Kommunedirektøren foreslår å videreføre innsparingen på 1,2 millioner kroner i 2023-2026.

Annet

16. PP-tjenesten

Bystyret vedtok i [sak 99/21](#) ny helhetlig modell for organisering og finansiering av spesialpedagogisk tilrettelegging. Tjenesteområdet er styrket i 2021 og 2022 med hensyn til den planlagte omstillingsprosessen, noe som også skal videreføres i 2023. Kommunedirektøren vurderer det til at tiltaket kan gi en årlig besparelse på 4 millioner kroner fra 2024.

17. Prosjektkoordinator og støtte til helhetlig organisering og finansiering av det spesialpedagogiske tilbudet

Trondheim kommune planlegger å innføre den nye modellen for spesialpedagogisk tilrettelegging i 2023. Når den nye modellen er innført, vil den vedtatte bevilgningen i 2022 på 1,7 millioner kroner reduseres fra og med 2023. Kostnader til prosjektstøtte finansieres innenfor rammene til oppvekst og utdanning i 2023.

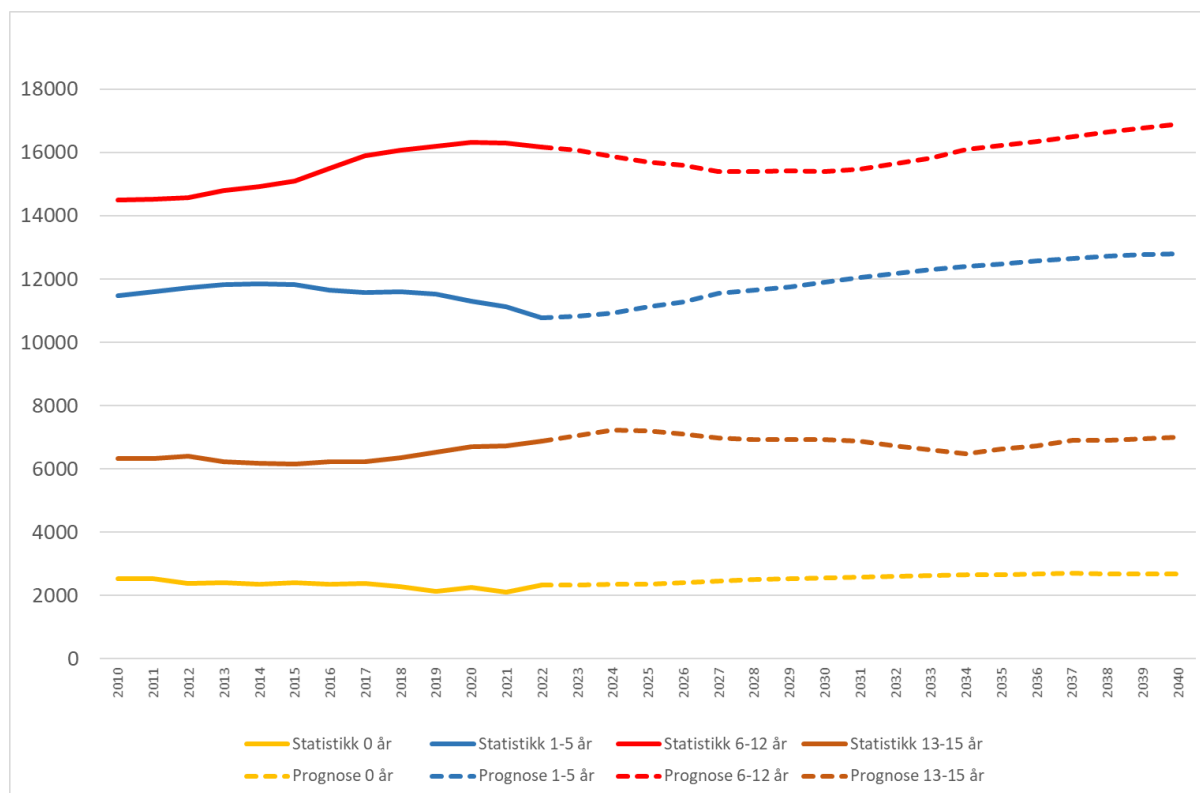
13.7 Forslag til investeringsbudsjett

Barnehager og skoler er viktige arenaer for barn og unges læring, lek og utvikling. Anleggene huser også ofte tilbud for Barne- og familietjenesten, idrett, kultur og frivillighet. I fortettingsområder er uteområdene spesielt viktige grønne lunger og møteplasser for barnefamilier, både på dag- og kveldstid.

Kommunens vekst og utviklingen av nye boligområder fører til utfordringer med å tilpasse kapasiteten i barnehager, skoler og andre tilbud for barn og unge etter antallet innbyggere i de ulike bydelene. Det har også vært vanskelig å prioritere tiltak som opprettholder og utvikler kvaliteten i eldre anlegg, slik at fysiske lærings- og arbeidsmiljø som tilbys barn, unge og ansatte i ulike deler av kommunen framstår som mest mulig tilgjengelige og likeverdige.

Barnetallsutvikling

Figuren under viser utviklingen av antall barn og unge i ulike aldersgrupper. Den heltrukne linjen viser statistikk for den enkelte aldersgruppen de siste ti årene, mens den stiplede linjen viser prognoser for den samme aldersgruppen fram til 2040.

Figur 13-5-1. Utviklingen av antall barn og unge i ulike aldersgrupper ut fra befolkningsprognosen TR2020M_T2021

Barnehage

Antall barn i barnehagealder økte i perioden 2000-2013, før veksten flatet ut. I de siste årene har antallet gått ned. Per 1. januar 2022 var det 10 778 barn i alderen 1-5 år i Trondheim og 2 338 0-åringere.

I økonomiplanperioden forventes en økning i antall barn i alderen 1-5 år på vel 700 barn. Prognosen er usikker ettersom mange av barna som skal begynne i barnehage i løpet av planperioden ikke er født enda. Den forventede økningen i barnetallet håndteres i første omgang ved å benytte ledig kapasitet i eksisterende barnehager. Prognosene forutsetter at barnetallet vil fortsette å øke etter planperioden.

Skole

Ved årsskiftet var det 23 034 innbyggere i aldersgruppen 6-15 år i Trondheim kommune, en liten økning fra 2021. Om lag 95 prosent går i kommunale grunnskoler. Endringene fordeler seg ikke likt mellom skolekretsene. I flere områder der det bygges mange nye boliger, er skolekapasiteten for liten. Dette gjelder blant annet i sentrum og østover mot Ranheim, samt Tiller og Heimdal.

På barnetrinnet forventes det i økonomiplanperioden en reduksjon på om lag 670 elever. Dette tilsvarer elevtallet i 2016. Fra 2030 forventes barnetallet igjen å øke. Prognosene er mest sikre fram til 2027, fordi de bygger på allerede fødte barn.

På ungdomstrinnet forventes det i økonomiplanperioden at elevtallet reduseres med i underkant av 100 elever. Elevtallet forventes å nå toppen i 2024, og deretter synke fram til 2034. Prognosene er mest sikre fram til 2033, fordi de bygger på allerede fødte barn.

Barne- og familietjenesten

Utviklingen av behovet for barne og familietjenester påvirkes av barnetallsutviklingen, men ikke det alene. Endringer i tjenestetilbudet til barn og unge påvirkes blant annet av oppvekstområdets behov for støttetjenester og tilbud til familier med barn og ungdom i alderen 0-18 år.

Investeringsbudsjett barnehage

Å utvikle både eksisterende og nye barnehageanlegg er viktig for å sikre at anleggene oppleves som pedagogiske, sosiale og kulturelle ressurser. Investeringer for å opprettholde og utvikle kvaliteten på de mange gamle barnehagene er den største utfordringen innenfor området. Mange anlegg har vesentlige funksjonelle mangler, samtidig som noen midlertidige barnehageanlegg har tekniske utfordringer.

Usikkerhet rundt utviklingen i fødselstallene, og en høy andel private barnehager, er faktorer som gjør det utfordrende å sikre riktig kapasitet i de kommunale barnehagene. Kommunedirektøren har startet arbeidet med en behovsplan for barnehagene som tar opp disse problemstillingene.

Investeringer i perioden 2023-2026

Tabell 13-5-1 og 13-5-2 viser Kommunedirektørens forslag til investeringer på barnehageområdet i perioden 2023-2026, og finansiering av disse. Det foreslås investeringer for totalt 283 millioner kroner i perioden. Prosjektene beskrives under tabellen. En detaljert økonomisk oversikt over forslagene og finansiering for 2023-2026 gis i kapittel 3.

Tabell 13-5-1 Investeringer i barnehage i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2023	2024	2025	2026
01. Risvollan barnehage med familieavdeling	164,0	47,8	116,2	112,9	3,3	0,0	0,0
02. Mindre investeringer barnehage	0,0	0,0	0,0	14,4	14,4	16,2	16,5
03. Barnehager med forsterket tilbud	10,0	0,0	10,0	10,0	0,0	0,0	0,0
04. Nye Voldsminde barnehage med familieavdeling	178,3	0,0	178,3	0,0	0,0	8,7	79,5
05. Saupstad barnehage - permanent anlegg	136,4	0,0	136,4	0,0	0,0	0,0	6,6
Sluttsum	488,7	47,8	440,9	137,3	17,7	24,9	102,6

Tabell 13-5-2 Finansiering for investeringsprosjektene for barnehage i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	114,4	14,8	20,8	85,5
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	22,9	3,0	4,2	17,1
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0

Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	137,3	17,7	24,9	102,6

1. Risvollan barnehage med familieavdeling

Bystyret fattet investeringsvedtak i sak PS 0132/22 den 15.06.2022 for etablering av nytt permanent anlegg for Risvollan barnehage, som har holdt til i midlertidige lokaler siden 2007. Det nye bygget inngår i vedtatt reguleringsplan for nytt lokalt senter på Risvollan. Bygget er på 2.299 kvadratmeter brutto og dimensjoneres for et ordinært barnehagetilbud for 140 barn fordelt på åtte barnegrupper.

Bystyret vedtok en investeringsramme for prosjektet på 164 millioner kroner til bygging av nye barnehagelokaler med familieavdeling, opparbeiding av utearealer og utstyr og inventar. Rammen skal også dekke ekstraordinære tiltak på tomte, rekkefølgekrav og infrastruktur utenfor tomte. Byggestart på tomte er planlagt til august 2022, og nytt anlegg skal stå ferdig til åpning med barn i januar 2024. Risvollan barnehage bygges som første kommunale plusshus.

2. Mindre investeringer barnehage

Mange kommunale barnehager nærmer seg slutten av forventet, teknisk levealder. De fleste byggene er likevel godt vedlikeholdt, og den generelle, fysiske tilstanden tilsier at de fleste byggene bør videreutvikles og drives videre. Flere anlegg har likevel funksjonelle mangler sammenlignet med dagens standard. Dette gjelder universell utforming, tilstrekkelig plass i garderober og stellerom, kjøkkenfunksjoner og fasiliteter for ansatte (arbeidsplasser, garderober, pause- og møterom). Flere anlegg har også nedslitte uteområder og mangler boder eller overbygde arealer til vogner for soving. Hvert år er det ca 25 barnehager hvor tiltak vurderes. Rammen for mindre investeringer prioriteres primært til funksjonelle tiltak i eldre barnehager, men også til individuell tilpasning for barn med sakkyndig dokumentert fysisk hjelpebehov og til akutte tiltak.

3. Barnehager med forsterket tilbud

Gartneriet barnehage åpnet i 2008. Målet med barnehagen var å etablere et samlokalisert tilbud for barn med utstrakt behov for medisinsk hjelp, og å gi disse barna mulighet til å delta i et ordinært barnehagetilbud på lik linje med andre barn. Barnehagen skulle også utgjøre et fullverdig tilbud for funksjonsfriske barn. Driften av Gartneriet har vært krevende. Et mulighetsstudie har vist at det ved omdisponering og ombygging innenfor eksisterende bygningsmasse kan etableres en mer funksjonell barnehage, både for barna innen den ordinære og det forsterkede tilbudet.

I de siste årene har antall barn i det ordinære tilbudet gått betydelig ned. I arbeidet med helhetlig modell for spesialpedagogisk tilrettelegging er det så langt ikke avklart om kommunen skal beholde det forsterkede tilbudet ved Gartneriet, eller om det skal fordeles på flere barnehager. Kommunedirektøren vil legge fram sak om dette høsten 2022. Den foreslåtte rammen vil benyttes avhengig av hva som besluttes i behandlingen av saken.

4. Nye Voldsminde barnehage med familieavdeling

Opptaksområdet Lilleby/Lade er et av få områder med positiv utvikling i barnetallet, blant annet som følge av omfattende boligbygging. Antall barn i alderen ett til fem år har økt fra 550 barn i 2010 til 600 i 2021, og prognosene viser en kraftig økning de nærmeste fem til ti årene. Dette fører til behov for å øke både barnehage- og skolekapasiteten.

Formannskapet vedtok i sak [109/21](#) den 23. mars 2021 at Lademoen og Tempe-Sorgenfri levekårssoner prioriteres som områder for nye områdesatsinger i Trondheim. Utvikling av et nytt, moderne og funksjonelt barnehageanlegg med gode uteområder, vil gi et løft for tilbudet til barn og barnefamilier i området.

Voldsminde barnehage har tre avdelinger og ligger i en bygning fra 1968 som var en del av gamle Lademoen skole med gymsal og verksteder. Barnehagen gir et nærmiljøtilbud og har tatt et spesielt ansvar for oppfølging og bistand til småbarnsfamilier i området. Markeringen av åpning av SteinSaksPapir ble lagt til denne barnehagen.

Dagens bygningsmasse på Voldsminde barnehage er svært lite funksjonell som barnehage. Bygget har tekniske utfordringer og er dårlig utnyttet. Mulighetsanalyser viser at det er mulig å utvide barnehagekapasiteten i eksisterende bygg fra ca 50 til 75 plasser, innenfor dagens tomtetilgang. Det er også mulig å rive dagens bygg og etablere et nybygg med opp mot 140 plasser. Dette forutsetter omgjøring av de store asfalterte arealene i den gamle skolegården, en løsning som vil gi sårt tiltrengte uteområder for barn i dette sentrumsområdet. Det gamle skoleanlegget benyttes av Lademoen kunstnerverksteder, og det må sikres tilstrekkelige ute- og lagerareal for denne virksomheten.

Det letes også etter nye arealer til familieavdeling for Østbyen. Her vil det være en god løsning å integrere lokaler til dette i tilknytning til barnehage, slik det er gjort på Kolstad og planlagt på Risvollan. Familieavdelingen er i dag plassert midlertidig i paviljonger i Innherredsveien. En familieavdeling vil gi tilbud til barn og foreldre i barnets første leveår. Det er også aktuelt med ny helsestasjon med jordmortjeneste i området. Midler til denne er foreløpig lagt inn under investeringsbudsjettet for Barne- og familietjenesten.

5. Saupstad barnehage - permanent anlegg

Det midlertidige bygget for Saupstad barnehage ble leid inn for tre til fem års drift, men har nå blitt leid og driftet i tretten år. Anlegget har hatt gjentatte tekniske utfordringer i forhold til kulde og vannlekkasjer. I 2020 ble det gjort mindre tiltak for å bedre på situasjonen, og det ble også satt ut noen lekeapparater utvendig. Det jobbes med å få forlenge godkjenningen av anlegget.

Gjennom Områdeløft Saupstad ble barnehagestrukturen i området vurdert. Dette resulterte i at nye Kolstad barnehage ble erstattet på eksisterende tomt. Gjennom arbeidet ble det i tillegg reservert en barnehagetomt på utsiden av Saupstadringen, der den nye gangbrua etableres over til Tiller. Barnehagetomta er sikret i kommuneplanens arealdel, men det er behov for en mindre utvidelse av arealet.

Barnetallet i dette området er relativt stabilt, og behovet for tilvekst av plasser er større i andre deler av kommunen. Derfor skal en alternativ løsning vurderes først. Den alternative løsningen er å se om et tilbygg på eksisterende Ringen barnehage delvis kan erstatte kapasiteten i midlertidige Saupstad barnehage, før regulering av ny tomt igangsettes. Dette bør avklares tidlig i perioden, og oppstartsmidler til etablering av valgt løsning må settes av mot slutten av planperioden.

Investeringsbudsjett skole

Stadig flere trondheimsskoler har de siste årene fått flere elever enn de har kapasitet til. Hovedforklaringen er at kapasiteten ikke har holdt tritt med elevtallsveksten i områder der det bygges mange nye boliger. I de skolekretsene der utfordringene er størst, er ikke lenger streng regulering av boligbyggingen og/eller justering av skolekretsgrenser tilstrekkelige virkemidler for å redusere elevtallet.

Samtidig har også flere skoler, ut fra teknisk tilstand, behov for relativt omfattende tiltak. Det har vært vanskelig å prioritere tiltak som opprettholder og utvikler kvaliteten i eksisterende, eldre anlegg. Konsekvensen er at barn, unge og ansatte opplever at det er stor forskjell på kvalitetene i det fysiske lærings- og arbeidsmiljøet skolene imellom, også når det kommer til universell utforming.

Oppsummert er det altså to hovedutfordringer: Den første er manglende kapasitet i områder der kommunen vokser, og den andre er tilstanden på eldre skolebygg. Samtidig begrenser kommunens investeringskapasitet hvilke tiltak det er mulig å gjennomføre.

Gjennom behandlingen av skolebehovsplanen i februar 2022, vedtok bystyret en revidert investeringsrekkefølge for aktuelle skoleprosjekter. Vedtatte endringer påvirker framdriften på prosjekter som lå inne i vedtatt handlings- og økonomiplan 2022-2025.

I tråd med bystyrets føringer ligger tre kriterier til grunn for prioritering av tiltakene:

1. Tiltak som løser betydelige utfordringer knyttet til fysisk lærings- og/eller arbeidsmiljø, enten ut fra teknisk tilstand eller vedvarende for høyt elevtall
2. Tiltak som øker kapasiteten i områder der manglende skolekapasitet begrenser boligbyggingen. Tiltak som gjør det lettere å leve miljøvennlig prioriteres foran tiltak som gjør det vanskelig å nå nullvekstmålet
3. Tiltak som erstatter paviljonger som er i god stand

Investeringer i perioden 2023-2026

Tabell 13-5-3 og 13-5-4 viser Kommunedirektørens forslag til investeringer på skoleområdet i perioden 2023-2026 og finansiering av disse. Det foreslås investeringer for 994 millioner kroner i perioden. De ulike prosjektene presenteres under tabellen. En detaljert økonomisk oversikt over forslagene og finansiering for 2023-2026 gis i kapittel 3.

Tabell 13-5-3 Investeringer i skole i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2023	2024	2025	2026
01. Nidarvoll skole og Sunnland skole	919,4	505,1	414,3	346,7	61,6	6,0	0,0
02. Stabbursmoen skole - rehabilitering	345,0	8,2	336,8	12,5	72,5	172,5	75,9
03. Ny Granås ungdomsskole	437,0	2,0	435,0	5,9	0,0	18,3	91,8
04. Gamle Ranheim skole - rehabilitering	163,1	0,0	163,1	4,0	6,0	4,0	11,0
05. Mindre investeringer skole	0,0	0,0	0,0	24,2	24,9	24,9	25,4
06. Huseby barneskole og Huseby ungdomsskole	569,8	563,8	6,0	6,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	2434,3	1079,1	1355,2	399,3	165,0	225,7	204,1

Tabell 13-5-4 Finansiering for investeringsprosjektene for skole i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	332,8	137,5	178,2	149,9
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	66,6	27,5	37,6	34,0
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	9,9	20,2
Sluttsum	399,3	165,0	225,7	204,1

1. Nidarvoll skole/Sunnland skole

Bystyret økte i [sak 42/22](#), Nidarvoll skole og Sunnland skole med flerbrukshaller - behov for tilleggsfinansiering, investeringsrammen for prosjektet Nidarvoll skole og Sunnland skole med flerbrukshaller til 919,4 millioner kroner. Kostnadsoverslag og Kommunedirektørens forslag til fordeling per år er endret i tråd med dette vedtaket.

Prosjektet gjennomføres i tråd med bystyrets investeringsbeslutning i [sak 41/21](#), Nidarvoll skole og Sunnland skole - investeringsbeslutning for skoleanlegg og flerbrukshall. De to skoleanleggene bygges på felles tomt. Barneskolen dimensjoneres for 600 elever og ungdomsskolen for 400 elever. I tillegg inkluderer prosjektet to flerbrukshaller, arealer som egner seg til sambruk med kulturskolen og kulturenheten, og arealer som skal bidra til økt forskning, utvikling og innovasjon innenfor praksisopplæringen. Innflytting er planlagt i første halvdel av 2024.

2. Stabbursmoen skole

Fjorårets forslag til handlings- og økonomiplan orienterte om at konstruksjonstekniske forhold allerede hadde forsinket oppstart på arbeidet med å totalrehabiliterer Stabbursmoen skole med ett år. Det arbeides med å avklare om det ut fra funksjonelle og økonomiske hensyn er riktig å gjenbruke eksisterende bæresystemer. Alternativet til en totalrehabilitering er å bygge en ny skole på samme tomt. Kommunedirektøren foreslår byggestart i 2024, ytterligere ett år senere enn det som opprinnelig var planlagt, med ferdigstilling i 2026. Teknisk tilstand ved anlegget, blant annet ventilasjon, er så dårlig at byggestart ikke bør utsettes ytterligere. Kostnadsoverslaget inkluderer en skole for om lag 400 elever og gymsal, og en mindre avsetning til eventuelle rekkefølgekrav.

3. Gamle Ranheim skole

I [sak 314/21](#), Skolestruktur for Ranheimsområdet - føringer for videre planlegging, vedtok formannskapet at det skal etableres en ny skolekrets for områdene øst for Ranheim kirke i dagens Ranheim skolekrets. Skolen skal ha tilhold i gamle Ranheim skole.

Gamle Ranheim skole ble stengt da nye Ranheim skole sto ferdig i 2010. Skolen ble i 2016 gjenåpnet som midlertidig skoleanlegg for Jakobsli skole, som det nå er besluttet ikke skal bygges. Siden 2016 er det gjort mindre opprustinger av skoleanlegget og det er tilrettelagt for skoledrift for opp til 300 elever. Tilstanden er imidlertid preget av at skoleanlegget er gammelt og satt i stand med tanke på midlertidig drift. Spesielt uteområdet framstår som lite attraktivt. Anlegget mangler også tilrettelegging for universell utforming i

flere bygningsdeler, samtidig som det tekniske anlegget er nedslitt og til dels utdatert. Anlegget har altså behov for en vesentlig oppgradering og en mindre utvidelse.

Tidlig i planperioden foreslås det å prioritere midler til å gjennomføre akutte tiltak og tiltak på uteområdet. Det skal gjennomføres en mulighetsstudie for å vurdere hvordan anlegget bør utvikles videre. Det legges opp til at rehabilitering og utvidelse av anlegget gjennomføres etter økonomiplanperioden, med oppstart i 2027.

4. Granås ungdomsskole

Granås ungdomsskole, med tilhørende arealer til idrettsformål, planlegges bygd på regulert tomt ved Brundalen skole. Skolen vil avlaste skolene Markaplassen, Charlottenlund, Blussuvoll og Hoeggen. Spesielt Markaplassen og Charlottenlund har behov for snarlig avlastning siden disse skolene har for mange elever. Størrelsen er ikke endelig avklart, men den vil antakelig måtte romme mellom 450 og 600 elever. Den nye skolen vil gi elever i eksisterende og framtidige boområder kortere og sikrere skolevei. Bygging av mange nye boliger i området tilsier at elevtallet vil fortsette å stige i årene som kommer.

Kommunedirektøren foreslår at skolen ferdigstilles til skolestart 2028, to år senere enn tidligere planlagt. Kostnadsoverslaget inkluderer en skole for 450 elever og idrettsfasiliteter, men ikke avsetninger til rekkefølgekrav.

5. Mindre investeringer skole

Mindre investeringer prioriteres ut fra skolenes innmeldte behov og Kommunedirektørens utredninger knyttet til disse. Investeringene må bidra til å møte ett eller flere av følgende kriterier:

1. Individuell tilpasning av arealer for elever med sakkyndig dokumentert fysisk hjelpebehov
2. Tiltak for å møte stor elevtallsvekst
3. Tiltak for å bedre kvaliteten på eksisterende funksjoner eller tilføring av nye funksjoner, ved skoler som har hovedvedlikeholdsår

Opplæringsloven slår fast at grunnskoleelever har rett til å gå på den skolen som ligger nærmest eller den skolen i nærmiljøet som de sokner til. I mange tilfeller er det behov for individuelle tilpasninger for at kommunen skal kunne oppfylle denne retten. Disse tilpasningene er ofte kostbare fordi de berører elever med omfattende funksjonsnedsettelse, som av ulike grunner ikke skal være i et byomfattende tiltak. Det meste av midlene i denne budsjettposten har de siste årene blitt benyttet til å gjøre individuelle tilpasninger for enkeltelever.

Tiltak som følge av stor elevtallsvekst handler om å gi skolene bedre forutsetninger for å håndtere et vedvarende høyt elevtall. Dette kan være tiltak knyttet til elevarealer, lærerarbeidsplasser, elevgarderober og funksjonalitet. Når vi ikke gjennomfører nødvendige tiltak, bryter vi blant annet Forskrift om miljørettet helsevern i skoler. En mindre andel av midlene i denne budsjettposten har de siste årene blitt benyttet til å avlaste skoler med stor elevtallsvekst.

Tiltak gjennomført i forbindelse med at skolene har hovedvedlikeholdsår, bidrar til å bedre situasjonen ved de eldre skoleanleggene. Flere av disse anleggene har funksjonelle mangler sammenlignet med dagens standarder. De siste årene har det i liten grad vært rom for å gjennomføre slike tiltak.

6. Huseby barneskole og Huseby ungdomsskole

I [sak 215/18](#), *Huseby barneskole og Huseby ungdomsskole - investeringsbeslutning for skoleanlegg*, vedtok bystyret den økonomiske rammen for de to skolene. Anlegget ble tatt i bruk i august 2021, men det gjenstår kostnader knyttet til sluttoppgjør for reklamasjonsarbeider og etterarbeider innom- og utomhus.

Skoleanlegg for midlertidig opphold

I byggeprosjekter på skoler som er i drift er det ofte en forutsetning at driften kan flyttes til et midlertidig skoleanlegg i byggeperioden. Det er også viktig at man legger til rette for god nok kapasitet til å håndtere

skader og/eller uforutsette hendelser som oppstår underveis. Planlagte prosjekter må tilpasses i tid og omfang slik at den samlede kapasiteten utnyttes best mulig. I økonomiplanperioden benyttes tre anlegg:

- Gamle Kolstad skole (kapasitet til i overkant av 350 elever): Anlegget er beredskapsanlegg fram til 2024, og skal benyttes som midlertidig anlegg for Stabbursmoen skole i to år. Formannskapet ba i [sak 401/21](#), Mulighetsstudie ny boligbebyggelse i Saupstadringsen 16 (Kolstad skole), Kommunedirektøren om å vurdere å omdisponere tomte fra offentlig tjenesteyting til boligformål i ny kommuneplanens arealdel.
- Sverresmyr midlertidige skole (kapasitet til 500 elever): Mellomtrinnet ved Nidarvoll skole benytter anlegget i byggeperioden, fram til våren 2024. Anlegget er satt i stand og det arbeides med å fornye godkjenningen.
- Brøset midlertidige skole (kapasitet til 800+ elever): Anlegget benyttes av Sunnland skole i byggeperioden, fram til våren 2024. Leieavtalen på tomten utløper i 2030, samtidig som anlegget har et betydelig oppgraderingsbehov.

Gjennom Nidarvoll/Sunnland-prosjektet og den planlagte rehabiliteringen av Stabbursmoen, utfases fire midlertidige paviljonger. Forslaget til handlings- og økonomiplan tilsier at det er nødvendig å videreføre driften av midlertidige paviljonger ved blant annet Charlottenlund barneskole, Dalgård skole, Nypvang skole, Tonstad skole, Hoeggen skole, Selsbakk skole og Ugla skole. Paviljongene ved disse skolene utgjør til sammen mer enn 1200 elevplasser.

Investeringsbudsjett Barne- og familietjenesten

Barne- og familietjenesten har ansvaret for investeringer innenfor helsestasjon- og skolehelsetjeneste, avlastnings- og barneboliger. I Barne- og familietjenesten ser vi fire tendenser som er av relevans for investeringsbehovet: Økning i barnetall, tilpasninger til brukere med et mer omfattende behov for tilrettelegging, justeringer og endringer i tjenestetilbudet og kvaliteten i eldre bygninger.

Investeringer i perioden 2023-2026

Tabell 13-5-5 og 13-5-6 viser Kommunedirektørens forslag til investeringer på skoleområdet i perioden 2023-2026 og finansiering av disse. Det foreslås investeringer for totalt 83 millioner kroner i perioden. Prosjektene beskrives under tabellen. En detaljert økonomisk oversikt over forslagene og finansiering for 2023-2026 gis i kapittel 3.

Tabell 13-5-5 Investeringer i barne og familietjenesten i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2023	2024	2025	2026
01. Ressurssenter for barn og unge voksne	55,0	1,1	53,9	3,0	45,0	5,9	0,0
02. Ny helsestasjon i Østbyen	23,3	0,0	23,3	0,0	0,0	0,3	20,0
03. Mindre investeringer BFT	0,0	0,0	0,0	3,2	3,2	3,2	3,2
04. Helse og avlastning - bilpark	0,0	0,0	0,0	2,0	1,0	1,0	1,0
Sluttsum	78,3	1,1	77,2	8,2	49,2	10,4	24,2

Tabell 13-5-6 Finansiering for investeringsprosjektene for barne og familietjenesten i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	6,8	41,0	-4,3	20,2
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	1,4	8,2	1,7	4,0
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	13,0	0,0
Sluttsum	8,2	49,2	10,4	24,2

1. Ressursenter for barn og unge voksne

Barne- og familietjenesten og helse og velferd samarbeider om et nytt felles botiltak og kompetansesenter. Brukergruppen er barn og unge med sterke atferdsuttrykk og langvarige sammensatte utfordringer.

Halvparten av boligene skal være forbeholdt barn og halvparten til voksne over 18 år. Beboerne har behov for skjerming fra støy og andre omkringliggende forstyrrelser og lokaliseringen er av den grunn lagt utenfor tettbebyggelsen. Det ble foretatt et nytt tomtevalg for prosjektet i juni 2022. Prosjektet kan tidligst ferdigstilles rundt årsskiftet 2024/2025.

Det planlegges totalt tolv leiligheter fordelt på seks bygninger, med to enheter og tjenestebase i hver bygning. I tillegg planlegges en personalavdeling som er felles for helse og velferd og Barne- og familietjenesten. Tjenestetilbudet skal både ivareta funksjonen som botilbud og et ressursenter som driver utadrettet virksomhet i form av råd og veiledning.

Prosjektet på den opprinnelige tomte på Heggstad, med planlagt ferdigstillelse i 2023, ble kostnadsberegnet til 55 millioner kroner for Barne- og familietjenesten, og tilsvarende for helse og velferd, altså til sammen 110 millioner kroner. Det er ennå ikke gjennomført nye kalkyler for et prosjekt på den nye tomte, men det forventes at dette kan gjennomføres innenfor ovennevnte ramme.

Kommunen anslår at vi kan motta om lag 13 millioner i investeringstilskudd fra Husbanken for Barne- og familietjenesten sin del av prosjektet. Det vil også søkes tilskudd for leilighetene til de som er over 18 år. Dette er omtalt i kapittel 14.

2. Helsestasjon i Østbyen

Østbyen er et av områdene med positiv utvikling i barnetallet og prognosene viser økning de nærmeste fem til ti årene. Dette skaper et behov for å etablere et nytt helsetilbud.

Det pågår et arbeid med å vurdere hvordan helsestasjonen kan etableres i området. Lademoen som er en del av Østbyen er blant annet prioritert som områder for nye områdesatsinger/områdeløft i Trondheim.

Helsestasjoner og barnehager har til sammen god kunnskap om barnepopulasjonen og kjennskap til barn i kommunen. Helsestasjonstjenesten og barnehagene forholder seg til og ser de samme barna regelmessig. De kan derfor ha stor nytte av å dele erfaringer og kunnskap om barnepopulasjonen i kommunen gjennom et systemrettet samarbeid.

Et første skritt for å gjøre tjenestene mer helhetlige for brukerne, er samlokalisering av tjenester og personell. Fysisk nærhet kan bidra til at kunnskap og kontinuitet i både forebyggende og individuelle og systemrettede innsatser mellom enheter økes. Derfor planlegges det for at helsestasjon, jordmortjeneste, familieavdeling og barnehage kan samlokaliseres.

Kostnadene til familieavdelingen er lagt til barnehageprosjektet på Voldsminde. Se omtale av prosjektet under investeringskapital for barnehage. Kostnadene til helsestasjonen er foreløpig lagt under Barne- og familietjenesten. Per i dag er kalkylen for helsestasjonen 23 millioner kroner. Kalkylen for helsestasjonen bygger på et grovt estimat og er beheftet med usikkerhet. Det er ikke tatt høyde for blant annet avsetninger til eventuelle reguleringskostnader, rekkefølgetiltak, prisvekst, finansieringskostnader, løst inventar og utstyr.

3. Mindre investeringer Barne- og familietjenesten

Det foreslås bevilgning på 3,2 millioner kroner til mindre investeringer hvert år i perioden, for å løse utfordringer som krever utredninger og fysiske tiltak i lokaler benyttet av Barne- og familietjenesten. Barne- og familietjenesten gjennomfører for tiden mange organisatoriske endringer som utfordrer bruken av lokaler og som krever fysiske tiltak. Nødvendige tilpasninger og funksjonsforbedringer vil så godt som mulig løses via mindre investeringer.

Forutsetninger og prioriteringer lagt til grunn for mindre investeringer:

- Gjennomføre nødvendige tiltak i de fysiske rammene som er tilgjengelige for barn og ungdom i Barne- og familietjenestens eksisterende anlegg.
- Gjennomføre tiltak for individuell tilpasning i kommunal leiebolig for barn med funksjonsnedsettelse.
- Gjennomføre tiltak for å tilpasse arealene til de aktuelle arbeidsoppgavene.
- Tilpasse, i kombinasjon med å vedlikeholde, for å bedre kvaliteten på eksisterende funksjoner eller tilfører nye funksjoner.

De kommunale anleggene som Barne- og familietjenesten befinner seg i, har i en periode manglet systematisk vedlikehold. Det er satt i gang et løpende vedlikeholdsarbeid i anleggene, og rammen for mindre investeringer vil så vidt det er mulig benyttes til å forbedre byggenes funksjoner.

En stor del av arealene som Barne- og familietjenesten befinner seg i er leide bygg. En del lokaler har funksjonelle mangler, sammenlignet med dagens standard, når det gjelder fasiliteter for ansatte og møtearealer for besøkende og familier. Gjennomføring av løpende tilpasninger inngår ikke i leieavtalene. Såfremt en tilpasning er av investeringsmessig karakter (jf. økonomireglementet) kan den gjennomføres innenfor rammen av mindre investeringer.

4. Utskifting av bilpark på Helse- og avlastningstjenesten

Det er behov for fornyelse av biler for spesialtransport for barn og unge på avlastningsboligene. Utskifting av bilparken vil være fossilfrie kjøretøy og må av bruks- og sikkerhetshensyn spesialtilpasses. Kommunedirektøren foreslår å bevilge to millioner kroner i 2023 og 1 million kroner de tre siste årene i planperioden, i sum seks millioner kroner. Dette innebærer i snitt utskifting av én bil per år på Helse- og avlastningstjenesten for barn og unge.

I andre økonomirapport 2022 foreslår Kommunedirektøren å redusere budsjettet til innkjøp av biler i 2022 med én million kroner. Innkjøpet foreslås gjennomført i 2023 da mer egnede til el-biler til brukergruppen blir tilgjengelig. Derav høyere budsjett i 2023 enn de tre siste årene.

14 Helse og velferd

14.1 Innledning

Hovedstrategiene for Helse og velferd er at flest mulig bor trygt hjemme, at bistand bidrar til selvstendigjøring og mestring, og at vi utnytter effektiviseringsmulighetene som ligger i teknologi. Vi skal samtidig ta godt vare på innbyggere som har behov for omfattende helse- og omsorgstjenester, og bidra til god koordinering mellom ulike tjenester. De som trenger heldøgns tjenester i bofellesskap eller sykehjem skal få tjenester av god kvalitet.

Hovedutfordringer

Samfunnet vil de kommende 20 årene stå overfor demografiske endringer som vi aldri tidligere har opplevd. Vi blir stadig flere eldre med økte behov for tjenester samtidig som det blir færre i yrkesaktiv alder.

Helse- og velferdstjenestene møter nye behov og økte forventninger som utfordrer både økonomisk bærekraft og prinsippet om rettferdig fordeling av fellesskapets ressurser. Trondheim er her en del av en nasjonal [trend](#), hvor det er en sterk vekst i ordningen med brukerstyrt personlig assistanse (BPA).

BPA er på den ene siden en ønsket løsning for mange, samtidig som det utfordrer kommuneøkonomien og tilgangen på årsverk. Individuelle løsninger som BPA viser seg å være langt dyrere enn fellesløsninger. Det utfordrer likeverdig fordeling av ressursene. Kommunedirektøren ser behov for sterkere samordning og felles praksis mellom Oppvekst og utdanning og Helse og velferd når det gjelder deler av forvaltningsområdene. I budsjettforslaget for 2023 foreslår kommunedirektøren å omprioritere fra andre tjenester for å finansiere kostnader til BPA. Dette er en av de store utfordringene i budsjettet for 2023: unngå at finansiering av individuelle, kostbare løsninger til få hindrer langsiktig utvikling av bærekraftige og virkningsfulle tjenester for mange.

Allmennlegetjenesten (fastlegeordningen) er under press. KS og kommunene forventer at nasjonale myndigheter gjør nødvendige grep for å bedre situasjonen.

Vi lever nå i en urolig verdenssituasjon med krig i Europa. Høy inflasjon og økte renter setter mange av innbyggerne sin økonomiske situasjon under press. De fleste vil klare seg, men vi må regne med at flere vil kunne bli avhengig av økonomisk bistand. Vi må forhindre at nye grupper av mennesker havner utenfor i samfunnet.

For å lykkes med å tilpasse oss til ny virkelighet har vi startet omstillingen. Vi vet mye om hva som må gjøres, og i 2022 ble *Program for bærekraftige helse- og velferdstjenester* etablert for å realisere politiske beslutninger og utviklingsbehov. I denne handlings- og økonomiplanen viser kommunedirektøren en retning for hvordan vi skal møte de store utfordringene.

Hovedprioriteringer

Trondheim kommune har de siste årene satset på å styrke tilbudet til hjemmeboende, med tiltak som skal forebygge funksjonssvikt og økt hjelpebehov. Satsingen videreføres i denne planperioden. Beregninger viser at veksten i kostnader de neste 20 årene kan reduseres med 20-25 prosent dersom vi lykkes med innsatsen for å forebygge og/eller utsette funksjonssvikt og hjelpebehov.

Tjenestene til personer med nedsatt funksjonsevne (bo- og aktivitetstilbudet) skal følge samme strategi. Bruk av teknologi i tjenestene skal bidra til at innbyggerne blir mer selvstendige og at medarbeiderne får god støtte til å utføre faglig gode tjenester.

Kommunedirektøren gjennomgår nå kommunens boliger tilrettelagt for heldøgns omsorg og boliger for personer med alvorlige rus- og/eller psykiske tilstander (ROP). En tydelig plan skal sikre riktig bolig til rett tid, både for personer med nedsatt funksjonsevne, personer med ruslidelser og eldre.

Pårørende er våre viktigste samarbeidspartnere for gode helse- og velferdstjenester. Derfor skal pårørendesamarbeidet utvikles innenfor alle tjenesteområder. Vi trenger også mer kunnskap om hvordan pårørende har det, og hvordan vi som kommune kan bidra til å øke livskvaliteten for både bruker og pårørende.

Trondheim rehabiliteringssenter åpner i august 2023. Senteret skal være et nav i den kunnskapsbaserte tjenesteutviklingen på rehabiliteringsområdet, og en felles arena for kommune og universitet knyttet til utdanning, forskning, tjenesteinnovasjon.

Vår forvaltningstjeneste skal videreutvikles etter tillitsreformens intensjoner. Vi skal sikre god dialog om tjenestetilbudene mellom våre medarbeidere og tjenestemottakerne. Samtidig skal forvaltningsmodellen sikre likebehandling, rettferdig fordeling og tett samhandling med andre kommunale områder og eksterne aktører, blant annet spesialisthelsetjenesten. Viktige virkemidler er god ledelse, lokalt partssamarbeid, kompetanse hos medarbeiderne og digitale støttesystemer som effektiviserer samhandling.

Systematisk satsing på kunnskapsbasert tjenesteutvikling, kompetansetiltak og målrettede rekrutteringstiltak skal bidra til å gjøre Trondheim kommune til en mer konkurransedyktig og attraktiv arbeidsgiver.

Selv om arbeidsledigheten for tiden er lav er fremtidsutsiktene svært usikre. Kommunedirektøren foreslår en handlings- og økonomiplan med reduserte utgifter til sosialhjelp og kvalifiseringsstønad. Dette er et av de områdene med størst usikkerhet.

Vi vet at vedvarende lav inntekt påvirker livskvaliteten på en rekke områder og at mennesker som lever i levekårsutsatte livssituasjoner er i risiko for å bli vanskeligstilte. Ved å bruke ressursene våre bedre ønsker vi å løfte flere innbyggere ut av marginalisering og utenforskap. For å følge med på utviklingen innfører kommunedirektøren et kapittel som omtaler sosial bærekraft og levekår (for mer detaljer se kapittel 8).

Summen av alt dette er Helse og velferd sin satsning på økonomisk, faglig og sosialt bærekraftige helse- og velferdstjenester. For å få kraft og systematikk i realiseringen av målene er arbeidet organisert som prosjekter i *Program for bærekraftige helse- og velferdstjenester*. Programmet handler både om å strukturere nye måter å jobbe på, og å stimulere til nytenkning innenfor hele tjenesteområdet. Kommunedirektøren foreslår å bruke 20 millioner kroner årlig i planperioden for å gjennomføre bærekraftstrategien i samarbeid med medarbeidere, innbyggere og eksterne samarbeidspartnere. Gjennom å utvikle nye arbeidsformer og økt bruk av teknologi skal programmet sikre at vi klarer å effektivisere ressursbruken samtidig som vi leverer tjenester av god kvalitet.

14.2 Kvalifisering og velferd

Innledning

Hovedoppgaven til enhetene på området kvalifisering og velferd er å bidra til at innbyggere med ekstra behov for opplæring og kvalifisering har god tilknytning til arbeidslivet slik at de får mulighet til å forsørge seg selv.

Lav arbeidsledighet, høy sysselsetting og ettervirkninger fra koronapandemien er forhold som påvirker mulighetene til kvalifisering og arbeid. Behovet for arbeidskraft er stort og spesielt i bransjer som service, hotell og restaurant. Dette gir muligheter til å kvalifisere flere ut i arbeid. Samtidig skaper krigen i Ukraina og økte levekostnader usikkerhet i befolkningen, og flere kan få økonomiske problemer og utfordringer med å dekke utgiftene til mat, bolig og strøm.

Etter flere år med lavere ankomster av flyktninger er situasjonen endret som følge av krigen i Ukraina. Konsekvensene av dette er omtalt i kapittel 14.5.

Informasjon om området

4

enheter

1.960sosialhjelpmottakere og deltagere i
kvalifiseringsprogram**408**

deltagere i kvalifiseringsprogrammet

975elever ved Trondheim voksenopplæring
(Trovo)**247**flyktninger ved kvalifiseringssenter for
innvandrere- INN

Om tjenestene

Kvalifisering og velferd består av NAV Lerkendal og NAV Falkenberg, Trondheim voksenopplæringscenter (TROVO) og Kvalifiseringssenteret for innvandrere (INN).

NAV-kontorenes hovedoppgave er å hjelpe innbyggerne til å komme i arbeid gjennom veiledning og oppfølging etter behov. I tillegg har NAV-kontorene oppgaver innen økonomisk råd og veiledning. De tilbyr kvalifiseringsprogram, tildeler økonomisk sosialhjelp, tildeler midlertidig bolig, administrerer statlig bostøtteordning og tildeler startlån og tilskudd til kjøp av egen bolig.

Innbyggere over 16 år som har behov for norskopplæring kan få dette ved TROVO. Senteret tilbyr forberedende voksenopplæring, tilrettelagt opplæring i grunnleggende ferdigheter og opplæring i norsk og samfunnsfag for nyankomne flyktninger og innvandrere. I tillegg tilbyr senteret logopedi for barn, unge og voksne. TROVOs fylkeskommunale del tilbyr voksenopplæring i videregående skole.

INN har ansvaret for bosetting av flyktninger og kvalifisering til utdanning og arbeid gjennom introduksjonsprogrammet.

Bolig

Kommunen har ordinære kommunale utleieboliger til innbyggere som ikke har mulighet til å skaffe seg bolig på egen hånd. Både NAV-kontorene og helse- og velferdskontorene gir råd, veiledning og informasjon om ulike boligvirkemidler som statlig bostøtte, startlån og tilskudd til kjøp av egen bolig. Gjennom *Leie til eie* satser kommunen på å hjelpe flere til å kjøpe egen bolig. NAV-kontorene ivaretar innbyggere som har et akutt behov for et midlertidig botilbud.

Lenker til relevant informasjon

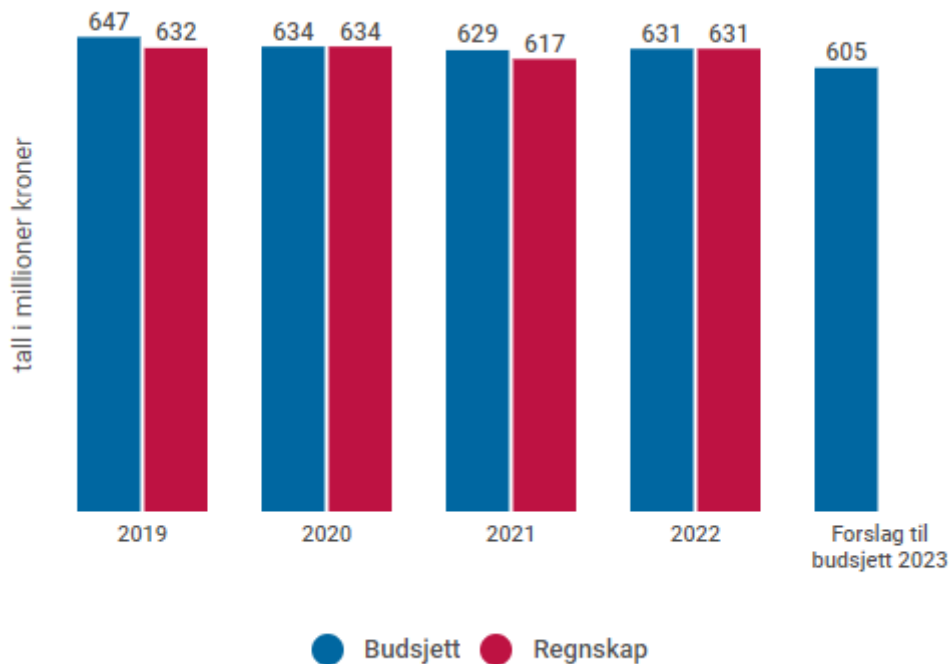
- [Trondheim voksenopplæringscenter](#)
- [Kvalifiseringssenteret for innvandrere \(INN\)](#)
- [NAV](#)
- [Handlingsplan mot fattigdom 2019-2023](#)
- [Boliqpolitisk plan 2020](#)

Økonomiske nøkkeltall

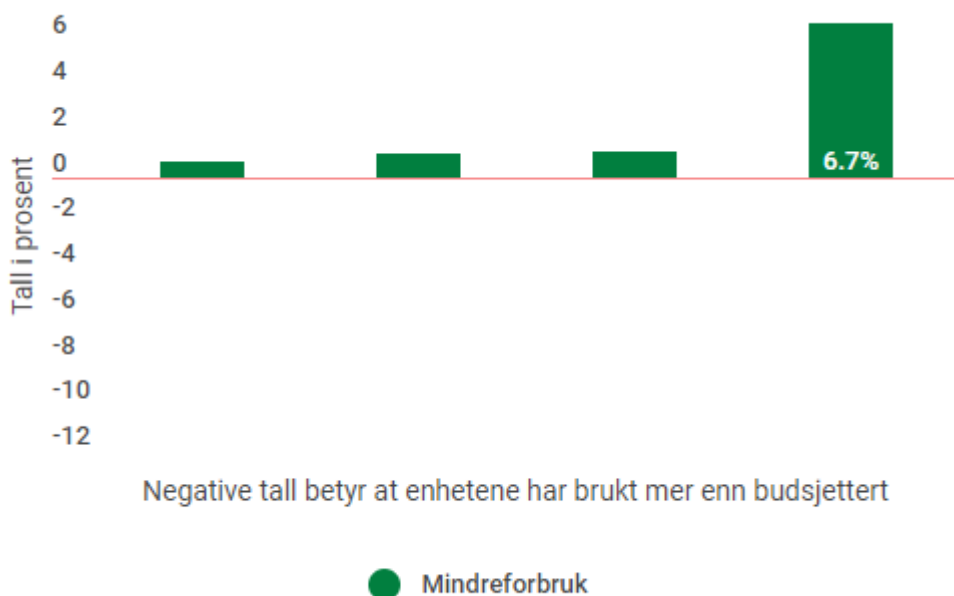
Regnskap 2020 og 2021 og prognose på regnskapsresultat i 2. økonomirapport 2022

Figur 14-1-1 viser budsjett og regnskap for Kvalifisering og velferd i perioden 2023-2026, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2022, og kommunedirektørens forslag til netto driftsbudsjett for Kvalifisering og velferd for 2023. Figur 14-1-2 viser budsjettavvik for enhetene.

Figur 14-1-1. Utvikling av budsjett og regnskap over tid. Tall i nominelle kroner. 2019 kun gamle Trondheim, og 2020,2021 og 2022 er påvirket av koronapandemien.

Figur 14-1-2. Budsjettavvik for enhetene innenfor området i 2021

Økonomisk status ved utgangen av august 2022

Tjenesteområdet melder balanse pr august 2022. Det er press på utgifter til stønader og og utgifter til integrering av flyktninger. Dette kan påvirke 2023 budsjettet.

Sammenligning med andre kommuner

Tabell 14-1-1 viser utvalgte nøkkeltall for Trondheim sammenlignet med ASSS-kommunene.

Ressursbruksindikatoren i tabellen viser hvor mye ressurser den enkelte kommune bruker på en tjeneste sett i forhold til gjennomsnittet for ASSS-kommunene. Oversikten viser at Trondheim bruker fem prosent mer enn ASSS-gjennomsnittet, mens Oslo bruker tjueen prosent mer enn ASSS-gjennomsnittet. Tallene inneholder kostnader til korona relaterte utgifter og dette påvirker tallene for 2020 og 2021. Andel deltakere i Kvalifiseringsprogrammet som går over til arbeid er økende, men fortsatt på et lavt nivå i forhold til ASSS. De relativt lave resultatene har sammenheng med korona pandemien og de utfordringene som har vært knyttet til denne særlig når det gjelder arbeidsmarkedet innenfor hotell, service og restaurantnæringen.

Tabell 14-1-1: Sammenligning med andre kommuner

Indikator	2020		2021			
	Trondheim	Trondheim	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS
Prioritering og behov:						
Ressursbruksindikator. Sosiale tjenester.	1,08	1,05	1,21	1,23	1,07	1,00
Netto driftsutgifter til sosialtjenesten pr innbygger 18-66 år(kroner)	4 975	5 065	8 544	6 522	5 881	6 684
Netto driftsutgifter til ytelse til livsopphold per innbygger 18-66 år (kroner)	1 909	1 718	2 647	1 895	2 211	2 207
Antall mottakere av kvalifiseringsstønad per 1 000 innbyggere 18-66 år	4,2	4,6	4,3	4,0	5,0	4,1
Stønadslengde sosialhjelpsmottakere 18-24 år. Gjennomsnittlig antall måneder per år	3,8	3,9	5,0	5,6	5,5	4,6
Etter KVP: Andel deltakere som gikk til arbeid/skole/utdanning (prosent)	45,7	55,3	49,4	52,4	43,3	62,4

Utfordringer og strategier

Hovedutfordringene på området

- Økte levekostnader kan føre til økte utgifter til sosialhjelp.
- Lengde på overgangen fra kvalifisering til arbeid og økonomisk selvstendighet
- Kvalifisering av flyktninger med lav eller ingen utdanning (dette utdypes i flyktningekapittelet).
- Tilbudet om midlertidig bolig er ikke godt nok.
- Kutt i budsjettet på NAV-kontorene vil gi færre plasser i kvalifiseringsprogrammet. Dette begrenser muligheten til å utnytte det gode arbeidsmarkedet for å få de som trenger ekstra oppfølging ut i jobb.

Hovedstrategiene på området

- Bærekraftig og helhetlig kvalifisering slik at innbyggerne får den kompetansen arbeidsmarkedet etterspør, noe som bidrar til å sikre en mer stabil tilknytning til arbeidslivet.
- Vektlegging av helse- og familieforhold som en del av den helhetlige kvalifiseringen.
- Utnytte det gode arbeidsmarkedet til å få flest mulig ut i jobb.
- Etablere flere kommunale familieboliger som er tilpasset innbyggernes behov.

5. Gjennom *Leie til eie* satser kommunen på å hjelpe flere til å kjøpe egen bolig.
6. Reduksjon i bruk av midlertidig bolig, blant annet ved å innføre egenandel på tilbudet.

Trondheim voksenopplæringscenter (TROVO)

Etter flere år med fallende antall elever på norskopplæring på grunn av færre flyktningebosettinger, er antallet på nytt økende. Per medio august 2022 er det registrert 646 elever ved skolen som mottar norsk og samfunnskunnskap, noe som er en økning med 90 elever fra 2021. Antall elever vil øke ytterligere på grunn av økt bosetting av flyktninger høsten 2021 (se også 14.5.3.). Personer med kollektiv beskyttelse (hovedsakelig ukrainske flyktninger) har rett, men ikke plikt til norskopplæring. Majoriteten av ukrainske flyktninger benytter seg av retten til norskopplæring. Midlertidige endringer i integreringsloven for personer med midlertidig beskyttelse (også omtalt i 14.5.3) medfører redusert tilbud om norsk og samfunnsfagopplæring. Rett til norskopplæring er på maksimum ett år, og rett og plikt til samfunnsfagopplæring er fjernet fra integreringsloven. Tilskuddet for denne gruppen er tilsvarende redusert. Kommunedirektøren vil på bakgrunn av mottatte signaler fra representanter fra det ukrainske miljøet og egen vurdering prøve å finne alternativ finansiering innenfor eksisterende rammer for denne gruppen.

Økt elevtall på kort tid medfører behov for rask rekruttering av lærere. Dette skyldes hovedsakelig mottak av ukrainske flyktninger. På den annen side vil redusert opplæringstilbud for ukrainere (som følge av midlertidige endringer i integreringsloven) bety lavere behov for lærerressurser når elevene har brukt sin rett. Enheten må derfor håndtere opp og nedbemanning på relativt kort tid.

Antall elever på grunnskole for voksne er svakt nedadgående (fra 411, vår 2022 til 401 høst 2022), mens antallet i ungdomsgruppa er uendret. Det er ikke statlig tilskudd for dette tilbudet, det må fullfinansieres av kommunen. Stabilt antall elever, nødvendige tilpasninger med hensyn til gruppestørrelse og lærertetthet og økte flyktningeinntekter i 2022 og 2023 vil med stor sannsynlighet bety at grunnskoletilbudet kan opprettholdes på dagens nivå. Kommunedirektøren antar at antall elever ikke vil bli større som følge av økt bosetting av ukrainere, da tilnærmet alle som bosettes har grunnskole fra hjemlandet.

Samarbeidsmodellen mellom kommune og Trøndelag fylkeskommune er basert på tidligere kommunelov. Endringer i loven har medført behov for tilpasninger i eksisterende samarbeidsmodell. Det er satt i gang en prosess for å avklare organisatorisk modell og samarbeidet mellom partene. Både kommunen og fylkeskommunen vil legge frem "felles" saksutredning med forslag om videre samarbeid til politisk behandling i løpet av 2023.

NAV

I NAV blir kvalifisering enda mer vektlagt enn tidligere. Felles for mange av jobbsøkerne er at de mangler den kompetansen arbeidsmarkedet etterspør. NAV skal være med å sikre mennesker en mer stabil tilknytning til arbeidslivet – og da er kvalifisering en av nøklene.

I planperioden må kostnadsnivået i NAV-kontorene reduseres. Antall sosialhjelpsmottakere har vært stabilt i lengre tid, også gjennom koronapandemien. Deltakerantallet på kvalifiseringsprogrammet til NAV øker kraftig. Dette henger sammen med at programmet har vært forlenget på grunn av pandemien og en endring av praksis i etterkant av et tilsyn på området i 2020. Et godt arbeidsmarked vil trolig bidra til å redusere utgiftene til økonomisk sosialhjelp. En normal lengde på kvalifiseringsprogram vil gi færre deltakere. Samtidig vil et kutt på området kunne begrense muligheten til å utnytte det gode arbeidsmarkedet til å få de som trenger *ekstra* oppfølging ut i jobb.

Oppfølgingsarbeidet ved NAV-kontorene må trappes ned i perioden. NAV-kontorene har hatt egne veiledere som har jobbet tett med INN om oppfølging av flyktninger. Denne aktiviteten reduseres nå. Oppfatningen er at god kapasitet til oppfølging ved NAV-kontorene gjør at folk finner bedre løsninger for sin inntektssituasjon, og at kommunens utgifter til sosialhjelp derfor reduseres.

Pilot 0-24 år

Helse- og velferd deltar i pilotprosjektet 0-24 år. Målet med samarbeidet er å hindre utenforskap og sikre tidlig hjelp og en mer helhetlig innsats for utsatte barn og unge under 24 år. Her er det viktig å finne løsninger som bidrar til å bryte med «silotenkning» på alle nivåer i forvaltningen. Utsatte barn og unge defineres som barn og unge med risiko for å utvikle problemer som kan lede til mangelfull grunnopplæring, med påfølgende utfordringer knyttet til utdanning, arbeid og helse, og som står i fare for fremtidig marginalisering.

Bolig

Kommunale boliger som er tilpasset innbyggernes behov

Behovet for familieboliger og tilrettelagte boliger øker. Per juni 2022 er det 30 familier på ordinær venteliste, og 42 familier på venteliste til bytte av kommunal bolig. Økningen skyldes at flere innvilges kommunal bolig, og flere får forlengelser og lengre kontrakter. Det er også en økning i antall flyktningfamilier som bosettes. En annen viktig grunn er at det er blitt flere familier med behov for tilrettelagte boliger på grunn av ulike hjelpe- eller tjenestebehov.

Trondheim kommune har ikke nok familieboliger slik det er nå. Salg av mindre leiligheter kan frigjøre midler til å kjøpe og bygge om til familieboliger og andre boliger som er tilpasset særlige behov.

Mål og indikatorer for kvalifisering og velferd

	FNs 17 bærekraftsmål og forslag til ny samfunnsplan for Trondheim - Trondheimsløftet - ligger til grunn for forslag til mål for perioden 2023-2026. Det er for planperioden pekt på hvilke av FNs bærekraftsmål og delmål i Trondheimsløftet som er mest relevant for tjenesteområdet, og hvor området har størst påvirkningsmulighet. Operasjonaliseringen av de utvalgte bærekraftsmålene og delmålene er vist under med forslag til periodemål med tilhørende indikatorer.
Aktuelle delmål i kommuneplanens samfunnsdel (Trondheimsløftet)	Delmål 2.1: Trondheims innbyggere har god livskvalitet Delmål 2.2: Trondheims innbyggere har tilgang til meningsfylt arbeid og utdanning, eller annen verdiskapende aktivitet i sine liv Delmål 2.3: Trondheim har et mangfold av bomiljø og møteplasser der alle føler seg velkomne
Bærekraftsmål	
Periodemål og indikatorer	<p>Mål 1: Innbyggere har et godt grunnlag for deltakelse i arbeids- og samfunnsnivå</p> <p>God nok opplæring og støtte er viktig for å få og beholde en jobb, og slik får mulighet til å forsørge seg selv.</p> <p>Indikator 1: Resultat i nasjonale prøver i norsk muntlig for elever ved TROVO (ambisjon: på landsgjennomsnittet)</p>

	<p>Indikator 2: Andel deltakere i kvalifiseringsprogrammet som får arbeid eller starter på utdanning (ambisjon: øker med 10 prosent i perioden)</p> <p>Mål 2: Innbyggerne forsørger seg ved egen inntekt Fast inntekt forebygger fattigdom og utenforskap, og målet er at færrest mulig skal være avhengig av sosialhjelp, enten som hovedinntektskilde eller som supplerende hjelp.</p> <p>Indikator 1: Antall mottakere av sosialhjelp (ambisjon: synkende med 10 prosent i perioden) Indikator 2: Antall barnefamilier som mottar sosialhjelp (ambisjon: synkende med 10 prosent i perioden) Indikator 3: Antall ungdom som mottar sosialhjelp (ambisjon: Reduseres med 10 prosent i perioden) Indikator 4: Antall langtidsmottakere av sosialhjelp (ambisjon: Reduseres med 10 prosent i perioden)</p> <p>Mål 3: Innbyggerne har et godt og trygt sted å bo Et trygt hjem er et grunnleggende behov som styrker vår mentale helse og mulighet til å leve gode liv.</p> <p>Indikator 1: Gjennomsnittlig ventetid på ordinær kommunal utleiebolig (ambisjon: maks én måned) Indikator 2: Gjennomsnittlig botid i midlertidig bolig (ambisjon: maks 20 dager)</p>
--	--

Forslag til driftsbudsjett

Forslaget til driftsbudsjettet gjenspeiler en situasjon i Trondheim med lav arbeidsledighet, høy sysselsetting der behovet for arbeidskraft er stort og spesielt i bransjer som service, hotell og restaurant. Dette gir muligheter til å kvalifisere flere ut i arbeid. Dette gjør at kommunedirektøren foreslår en samlet reduksjon på 18,8 millioner kroner i driftsbudsjettet. Økte levekostnader, usikkerhet rundt kostnader, renter, inflasjon og krigen i Ukraina gjør at anslagene og forslaget er beheftet med betydelig grad av usikkerhet.

Tabell 14-1-2 viser kommunedirektørens forslag til netto driftsramme for område kvalifisering og velferd i perioden 2023-2026 Tabellen viser endring sammenlignet med opprinnelig vedtatt budsjett 2022. Tabell 14-2 viser kommunedirektørens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 14-1-2 Budsjettramme og rammeendring kvalifisering og velferd. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2023	2024	2025	2026
Opprinnelig budsjett 2022	607,8	607,8	607,8	607,8
Pris- og lønnskompensasjon	12,5	12,5	12,5	12,5
Tekniske justeringer	3,9	3,9	3,9	3,9
Korrigert budsjett	624,1	624,1	624,1	624,1
Befolkningsvekst	4,3	8,4	12,3	16,4
Annen rammeendring	-23,1	-33,6	-33,6	-33,6
Forslag til netto driftsramme	605,4	598,9	602,8	606,9
Reell rammeendring	-18,8	-25,2	-21,3	-17,2

Tabell 14-1-3 Tiltak i kvalifisering og velferd. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
Opprettholdelse av standard	01. Befolkningsvekst	1,1	3,7	2,6	1,7
	02. Lavere utgifter til sosialhjelp og kvalifisering	-20,0	-15,0	-10,0	-5,0
	03. TROVO grunnskole voksne	0,0	-8,8	-8,8	-8,8
	04. Ungdomsgruppa TROVO	0,0	-1,7	-1,7	-1,7
	05. Prisjustering veiledende sosialhjelpssatser	1,7	1,7	1,7	1,7
Endringer i tjenestetilbudet	06. Arbeidstiltak ved Kirkens bymisjon	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0
	07. Nedbemanning på NAV- kontorene	-1,2	-1,2	-1,2	-1,2
	08. Ungdom i arbeid	2,0	2,0	2,0	2,0
Effektiviseringstiltak	09. Midlertidig bolig	0,0	-3,5	-3,5	-3,5
	10. Innsparing innkjøp, reiser og innleie av arbeidskraft	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
Sluttsum		-18,8	-25,2	-21,3	-17,2

Opprettholde standard

01. Befolkningsvekst

Det settes av noe midler til å dekke økte utgifter på grunn av befolkningsvekst.

02. Lavere utgifter til sosialhjelp og kvalifisering

Bystyret har bevilget ekstra budsjettmidler til området for å håndtere konsekvensene av pandemien. Disse midlene foreslås trukket ut neste år. Samfunnet er gjenåpnet, og det er høy grad av sysselsetting, lav arbeidsledighet og sterk etterspørsel etter arbeidskraft. Samtidig er det krevende å spå utviklingen i 2023 som følge av krigen i Ukraina, økte levekostnader, energipriser og utsikter til betydelig renteoppgang. Kommunedirektøren må derfor følge denne utviklingen nøye fremover.

03. TROVO grunnskole for voksne

I vedtatt handling og økonomiplan 2022-2025 ligger det inne en reduksjon i timetallet til grunnskoleundervisningen for voksne. Økt flyktningestrøm fra Ukraina vil ikke endre dette bildet fordi

denne gruppen har fått grunnskoleopplæring i hjemlandet. Reduksjonen vil få budsjettmessige effekt fra 2024 men det vil være nødvendig å se på reduksjoner allerede fra skoleårets start høsten 2023.

04. Ungdomsgruppa TROVO

I vedtatt handling og økonomiplan 2022-2025 ligger det inne en reduksjon i timetallet til grunnskoleundervisningen for ungdom. Reduksjonen vil få budsjettmessige effekt fra 2024 men det vil være nødvendig å se på reduksjoner allerede fra skoleårets start høsten 2023.

05. Prisjustering av veiledende sosialhjelpssatser

Satsene i de veiledende retningslinjene ble fra 1. juli 2022 økt i tråd med anslaget for vekst i konsumprisene i revidert nasjonalbudsjett for 2022 (3,4 prosent). Dette er høyere enn det kommunedirektøren la til grunn i budsjettet for 2022, og det legges derfor inn 1,7 millioner kroner slik at dette kan videreføres i 2023.

Endringer i tjenestetilbudet

06. Arbeidstiltak ved Kirkens bymisjon

Kirkens bymisjon mottok i 2022 en engangsbevilgning på 2 millioner kroner for arbeid med utenforskap og arbeidstrening. Disse midlene trekkes ut fra 2023, men Kirkens bymisjon og NAV skal også fremover samarbeide om deltakere i kvalifiseringsprogrammet.

07. Nedbemanning i NAV-kontorene

I forbindelse med gjeldende handlings- og økonomiplan er det gjennomført en omfattende nedbemanning i NAV-kontorene. Noe av nedbemanningen videreføres inn i 2023. Tiltaket henger sammen med tiltak 07. Lavere utgifter til sosialhjelp og kvalifisering.

08. Ungdom i arbeid

Kommunedirektøren foreslår at det settes av 2 millioner kroner per år fra 2023 for å etablere tiltaksplasser ved kommunale enheter. Hensikten er å gi flere en mulighet i arbeidslivet og en varig tilknytning til arbeidslivet. Kommunedirektøren foreslår at midlene brukes til jobbspesialister for ungdom i NAV-kontorene. Disse vil ha et særskilt ansvar for å etablere samarbeid med aktuelle kommunale enheter og i tillegg sikre oppfølging av ungdommene.

Effektiviseringstiltak

09. Midlertidig bolig

På kort sikt er det behov for å styrke innsatsen til midlertidig bolig på grunn av avtaler som er inngått med private aktører. På lengre sikt vil det være aktuelt å si opp avtalene og etablere rimeligere og bedre tilbud i et samarbeid mellom NAV og tjenestene til rus- og psykisk helse. Det gjelder spesielt innenfor gruppen tunge rusmisbrukere som både har behov for bolig og tjenester.

10. Innsparing innkjøp, reise og innleie av arbeidskraft

Bystyret vedtok denne innsparingen i forbindelse med Handlings- og økonomiplan 2023-2026. Kommunedirektøren viderefører tiltaket.

14.3 Psykisk helse og rus

Innledning

For å imøtekomme det økte behovet for psykisk helsehjelp videreføres satsingen på tidlig innsats og ambulant oppfølging. Vi skal forsterke innsatsen med å forebygge overdoser og overdosedødsfall og samle innsatsen i lavterskeltiltakene for rus.

Midlertidig bolig for kvinner med rusmiddelavhengighet skal være i drift i løpet av 2023. Nytt krisesenter, brukerrum og åtte nye boliger for personer med rus- og psykiske lidelser (RoP) med risiko for voldelig atferd ferdigstilles i 2024. Kommunedirektøren er i gang med kartlegging av fremtidig bolig- og tjenestebehov til alle som står på venteliste for bolig og alle som i dag bor i Jarleveien 10.

Om området

3

enheter

2.590

mottakere av tjenester

283

årsverk

117

brukere i tilrettelagte boliger innenfor psykisk helse

57

brukere i tilrettelagte boliger innenfor rus

1.734

brukere med vedtak

856

brukere i lavterskeltilbud

Om tjenestene

Området har tilbud som består av sosiale møteplasser (treffsted), tur- og treningsaktiviteter, egen kurskatalog for treffstedene med et variert kurs- og gruppetilbud, boligsosialt arbeid, lavterskel behandling for lette til moderate psykisk plager og eller rusproblemer, rehabilitering og jobbstøtte, individuell oppfølging av moderat og alvorlig psykisk helse- og rusproblematikk, og trygghetsplasser, øyeblikkelig hjelp døgn og korttidsopphold ved Leistad helsehus.

Området omfatter følgende tre enheter; Enhet for psykisk helse og rus, Enhet for rustjenester og Botiltak og treffsted for psykisk helse. I tillegg har kommunen avtale med Stavne KF, Kirkens Bymisjon, Frelsesarmeen, stiftelsen kong Carl Johans arbeidsstiftelse, stiftelsen KIM-senteret, FIRE og stiftelsen Fontenehuset Trondheim om drift av tiltak for målgruppen.

Lenker til relevant informasjon

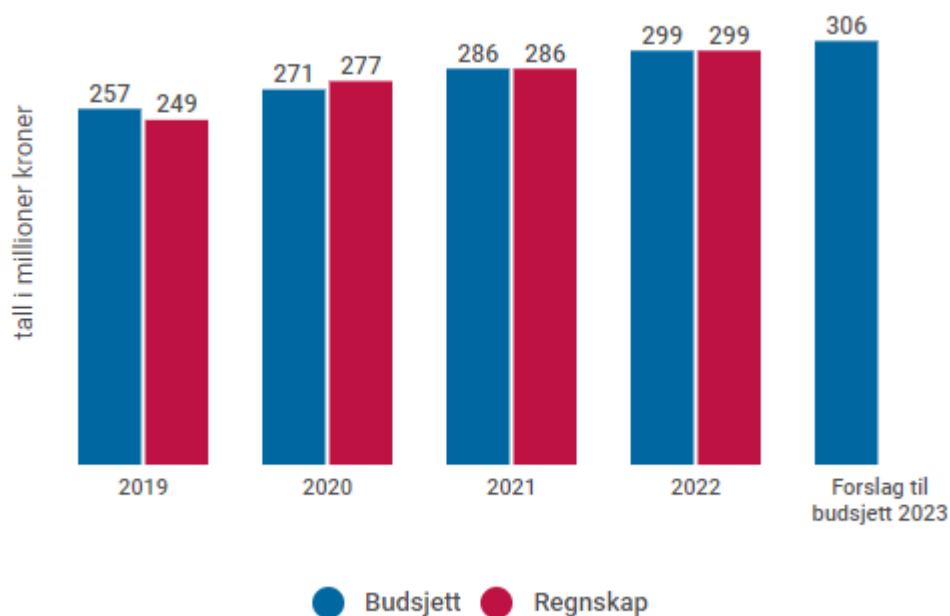
- [Temaplan psykisk helse og rus 2017-2020](#)
- [Handlingsplan mot vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep 2016-2019](#)
- [Handlingsplan for forebygging av overdoser og overdosedødsfall 2020-2022](#)
- [Opptappingsplan for psykisk helse fra 2023](#)
- [Fakta om rusmidler](#)
- [KORUS rapport 2021](#)
- [KORUS rapport 2022](#)

Økonomiske nøkkeltall

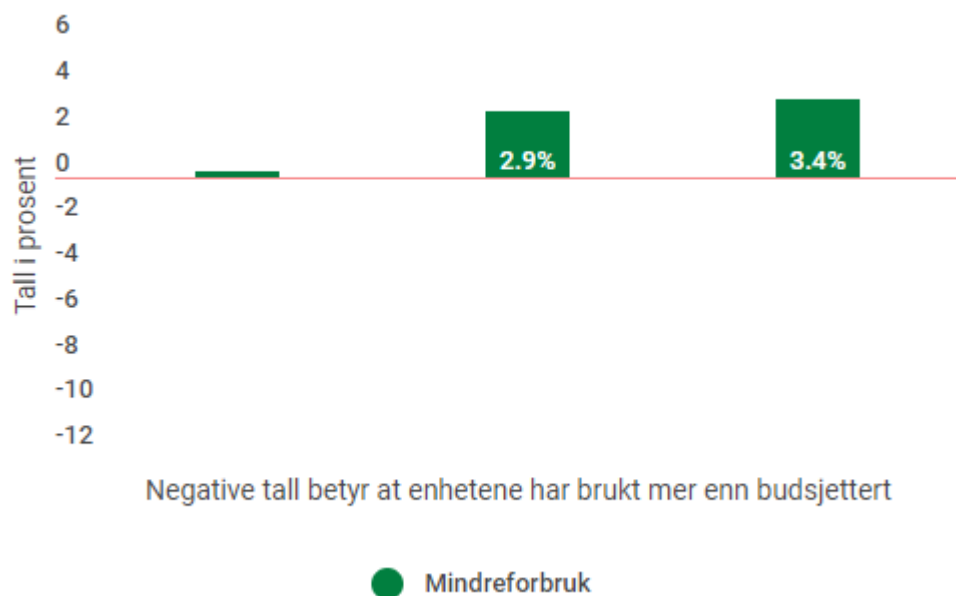
Regnskap 2019 og 2020 og prognose på regnskapsresultat i 2. økonomirapport 2021

Figur 14-2-1 viser budsjett og regnskap for Psykisk helse og rus i perioden 2019-2021, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2022, og kommunedirektørens forslag til netto driftsbudsjett i 2023. For 2019 vises kun tall for gamle Trondheim og fra 2020 er tall for nye Trondheim. Figur 14-2-2 viser enhetenes budsjettavvik i 2021.

Figur 14-2-1 Utvikling av budsjett og regnskap over tid. Tall i nominelle kroner. 2019 kun gamle Trondheim, og 2020, 2021 og 2022 er påvirket av koronapandemien.

Figur 14-2-2 Budsjettavvik for enhetene innenfor området i 2021

omisk status ved utgangen av august 2022

Prognosen for Psykisk helse og rus er balanse i 2. økonomirapport, til tross for utfordringer med rekruttering og drift i forbindelse med sommerferieavvikling. Strenge prioriteringer for å oppnå økonomisk balanse har ført til økte ventelister. Enhet for psykisk helse og rus har som følge av dette fått økt ventetid til tilbudet *Rask psykisk helsehjelp*. Etterspørselen etter tjenester er økt med 60 prosent sammenlignet med 2019.

Området har hatt utfordringer med å finne egnede lokaler for etablering av brukerrum. Det innebærer at kommunedirektøren foreslår at midler avsatt til drift av brukerrum i 2023 omprioriteres til å videreføre økt innsats i tilbudet *Rask psykisk helsehjelp* for å redusere ventetiden. Det er foreløpig ikke medregnet pukkelkostnader ved avvikling av Jarleveien.

Sammenligning med andre kommuner

Tabell 14-2-1 viser utvalgte nøkkeltall for Trondheim kommune sammenlignet med storbyene og landsgjennomsnittet uten Oslo. Det foreligger ASSS-tall kun for indikator nummer to i tabellen under. For indikatorene merket med (*) er det benyttet KOSTRA-tall for landsgjennomsnittet uten Oslo.

Tallene viser at ressursbruken i Trondheim er over landsgjennomsnittet, men under snitt for ASSS-kommunene. Det er usikkert hvordan utgiftshåndtering i forhold til koronapandemien påvirker sammenligningsgrunnlaget og dermed tallene. Ressursbehovet på området påvirkes av flere forhold, der effekten av forebyggende arbeid i kommunen og grad av tilflytting fra nabokommuner har betydning.

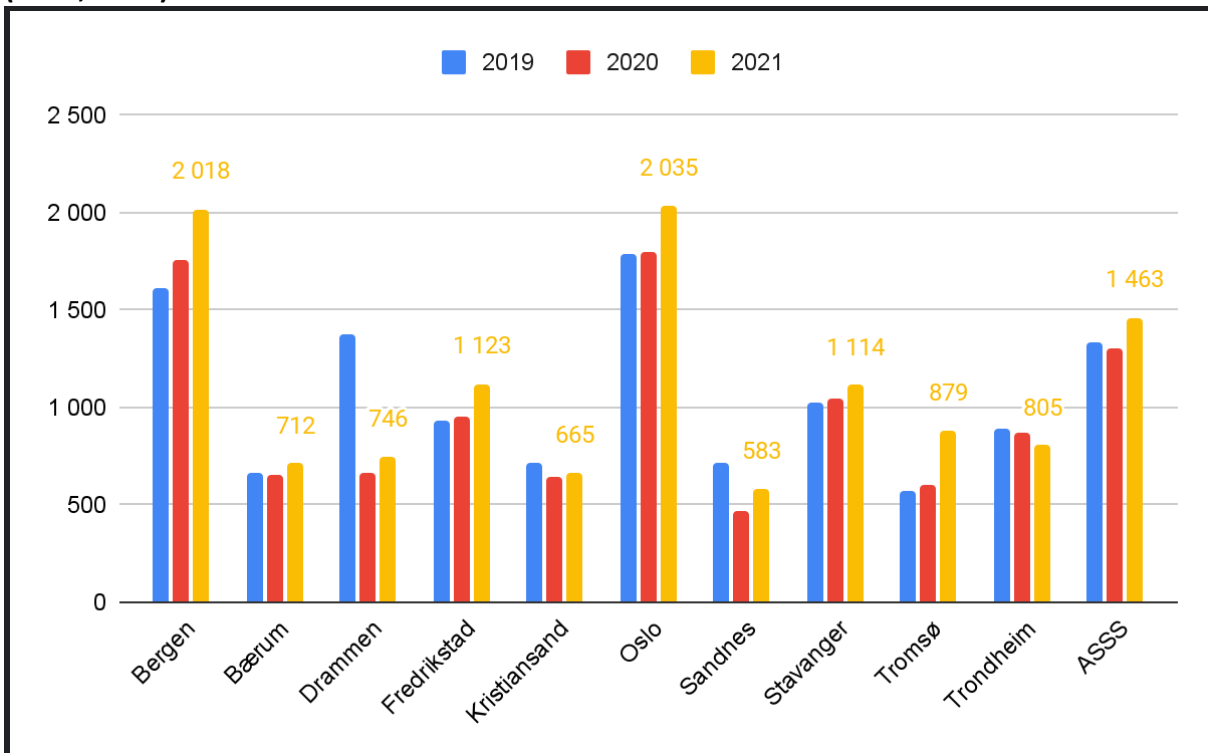
Tabell 14-2-1 Utvalgte nøkkeltall for psykisk helse og rus i kommunene (SSB,2021)

	Trondheim 2020	Trondheim 2021	Oslo	Stavanger	Bergen	ASSS/landsgjennomsnitt uten Oslo
Brutto driftsutg. til tilbud til personer med rusproblemer pr. innb. 18-66 år (kr)	924,1	890,4	2186,4	1208	2158,7	684,4*
Netto driftsutg. til tilbud til personer med rusproblemer pr. innb. 18-66 år (kr)	871,1	805	2034,5	1113,6	2017,7	1 463
Årsverk av psykiatriske sykepleiere per 10 000 innbyggere (helse- og omsorg) (antall)	3	3,3	2,6	2	4,1	4,9*
Årsverk av personer med videreutdanning i psykisk helsearbeid per 10 000 innbyggere (helse og sosial) (antall)	8,2	9,1	5,3	3,9	8	9*
Årsverk av personer med videreutdanning i rusarbeid per 10 000 innbyggere (helse og sosial) (antall)	3,9	3,8	2,3	1	5,1	3,4*

*snitt tall for ASSS mangler, for disse indikatorene er det brukt landsgjennomsnittet uten Oslo

Figur 14-2-3 viser netto driftsutgifter i tilbud til personer med rusproblemer per innbygger 18-66 år for ASSS kommunene i perioden 2019-2021. Tallene viser at Trondheims utgifter til denne målgruppen ligger under snittet for ASSS-kommunene og har i perioden 2019-2021 hatt en nedadgående trend i likhet med Kristiansand.

Tallgrunnlaget for kommunene er påvirket av koronapandemien i 2020 og 2021, og det er usikkert hvordan dette påvirker innrapporteringen.

Figur 14-2-3 Netto driftsutg. til tilbud til personer med rusproblemer pr. innb. 18-66 år (kr) (ASSS, 2011)

Utfordringer og strategier

Hovedutfordringer

Depresjon og angst blant unge har doblet seg de siste 10 årene i Norge

En ny HUNT-undersøkelse hvor mer enn 150.000 unge kvinner og menn i Norge har svart på spørsmål om mental helse (Krogstad et al., 2022), sammenlignes data fra 1995 og fram til 2019. Tallene viser at unge mennesker som sliter med sin mentale helse, har doblet seg i løpet av ti år. Det er jentene som sliter mest. 44 prosent av tenåringsjenter i Norge sier de er stressa og har tunge tanker. Det er en sterkere negativ utvikling hos jenter enn man finner hos gutter. Selvmordsstatistikken viser en svak økning som er innenfor forventet variasjon og som ikke er relatert til pandemien. Dødsårsakregisteret viser at selvmord rammer flest unge menn. I aldersgruppen 20-29 år utgjorde selvmord en tredjedel av dødsfallene (Stene-Larsen et al., 2022; fhi, 2022).

Føre Var Trondheim 21/22 - rapport fra KORUS Midt

Kompetansesenter rus Midt-Norge (KORUS Midt) sin undersøkelse viser at det er mange ungdommer som debuterer med rusmidler om sommeren og at det er mer bruk av hasj og andre rusmidler som MDMA, kokain og tabletter blant unge i ungdomsskolealder - og at flere skoler synes det er kortere vei for å prøve sterkere rusmidler.

I Trøndelag er det cirka elleve prosent på videregående skole som har brukt hasj det siste året. Alkohol og cannabis er de aller vanligste rusmidlene blant ungdomsskoleelever, men KORUS understreker at den store majoriteten av ungdommene ikke bruker rusmidler i det hele tatt. Det mest bekymringsfulle er imidlertid ikke bruk av rusmidler blant ungdommen, men økningen av heroinbruk (KORUS rapport 2022).

Nye boliger for personer med rusmiddelavhengighet

Det er behov for nye boliger til personer som bor i Jarleveien, i følge vedtak i [formannskapssak 287/21 Bolig og tjenester til personer med psykiske lidelser og/eller rusmiddelavhengighet](#). Det gjennomføres samtaler med alle leietakere i Jarleveien om hvor de ønsker å bo, i hvilken boform og type og omfang av tjenester. Kartlegging og ønsker vil danne grunnlaget for planlegging av nye boliger og boformer.

Utenforskap

Menn topper en rekke negative statistikker som for eksempel rusvansker, kriminalitet og selvmord. Dette kan ses på som ulike typer av utenforskap.

Reduksjon i statlige tilskudd

Omtrent sju prosent av budsjettet innenfor psykisk helse og rus finansieres av midlertidige statlige tilskuddsmidler (totalt 22,7 millioner kroner). Det gjør det vanskelig å planlegge strategisk utvikling av området. I 2022 mottok enhetene og Stavne KF statlige tilskudd til kommunalt psykisk helse- og rusarbeid på i alt 14,1 millioner kroner.

I tillegg ble Trondheim kommune og Stavne KF innvilget 8,6 millioner kroner til tiltak til voksne med behov for langvarig oppfølging og sammensatte tjenester. Tilskuddene varer inntil fire år med en gradvis nedtrapping per år. Etter tilskudsperioden må kommunen finansiere tiltaket innenfor driftsrammen eller avvikle tiltaket. Som eksempel mister Stavne, avdeling Brygga 2 millioner kroner i tilskudd fra 2023.

Kommunedirektøren søker om statlig tilskudd til kommunalt rusarbeid høsten 2022 på vegne av Stavne KF til Brygga. Kommunedirektøren skal forsterke oppfølgingen av tilskuddsordningene for å sikre at vi har en plan for evaluering og vurdering av nye tiltak i en prosjektfase.

Hovedstrategier

Hovedstrategiene for området i planperioden er å prioritere tidlig hjelp til personer med lette og moderate plager for å redusere utvikling av kroniske lidelser eller rusmiddelavhengighet. Vi vil prioritere å styrke de ambulante tjenestene fremfor døgnjenester til personer med alvorlige psykiske lidelser og/eller rusmiddelavhengighet. Bostedsløse skal tilbys permanent bolig, med bistand til å mestre tilværelsen, og personer med utfordrende atferd tilbys småhus og/eller bolig i botiltak.

Recovery

Brukerne skal påvirke og delta i utforming av tjenesten gjennom fokus på "recovery". Recovery er en helhetlig tilnærming rettet mot både psykisk, fysisk og sosial helse, i kombinasjon med hjelp som tar utgangspunkt i personens ønsker og behov.

Tidlig innsats - Rask psykisk helsehjelp

For å imøtekomme det økte behovet for psykisk helsehjelp videreføres satsingen på tidlig innsats.

Tidlig innsats - samarbeid med oppvekst; Pilot 0-24 år

Helse- og velferd deltar i pilotprosjektet 0-24 år. Målet med samarbeidet er å hindre utenforskap og sikre tidlig hjelp og en mer helhetlig innsats for utsatte barn og unge under 24 år. Her er det viktig å finne løsninger som bidrar til å bryte med «silotenkning» på alle nivåer i forvaltningen. Utsatte barn og unge defineres som barn og unge med risiko for å utvikle problemer som kan lede til mangelfull grunnopplæring, med påfølgende utfordringer knyttet til utdanning, arbeid og helse, og som står i fare for fremtidig marginalisering.

Fra botiltak til egen bolig - styrke ambulant oppfølging

Personer med alvorlige psykiske lidelser og/eller rusmiddelavhengighet gis i hovedsak ambulant oppfølging ved bruk av tverrfaglige team som Mestringsteam, FACT-team og Housing First. Gjennom god tverrfaglig oppfølging vil flere brukere i større grad selv kunne velge boform og hvor de ønsker å bo.

Det skal opprettes et nytt FACT-team i 2022/23, som ivaretar helhetlig behandling og oppfølging av brukere/pasienter med sammensatte lidelser og behov for langvarig og fleksibel oppfølging.

For å følge opp strategien i bærekraftsprogrammet til helse og velferd "flere skal bo i egne boliger og motta ambulerende tjenester", gjøres et kartleggingsarbeid blant brukere som bor i botiltak, med fokus på brukernes egne ønsker og behov om fremtidig bosituasjon. Det vil også bli vurdert andre måter å

organisere oppfølgingen av brukere på, som vil bedre kontinuiteten, og styrke relasjonens betydning i oppfølgingen.

Forebygge og redusere overdosedødsfall, krisesenter og midlertidig botilbud

Arbeidet med oppfølging av [bystyresak 228/20](#) *Handlingsplan for forebygging av overdoser og overdosedødsfall i Trondheim kommune 2020-2022* prioriteres.

Mål og indikatorer Psykisk helse og rus

	FNs 17 bærekraftsmål og forslag til ny samfunnsplan for Trondheim - Trondheimsløftet - ligger til grunn for forslag til mål for perioden 2023-2026. Det er for planperioden pekt på hvilke av FNs bærekraftsmål og delmål i Trondheimsløftet som er mest relevant for tjenesteområdet, og hvor området har størst påvirkningsmulighet. Operasjonaliseringen av de utvalgte bærekraftsmålene og delmålene er vist under med forslag til periodemål med tilhørende indikatorer.
Aktuelle delmål i kommuneplanens samfunnsdel (Trondheimsløftet)	<p>Delmål 2.1: Trondheims innbyggere har god livskvalitet</p> <p>Delmål 2.2: Trondheims innbyggere har tilgang til meningsfylt arbeid og utdanning, eller annen verdiskapende aktivitet i sine liv</p> <p>Delmål 2.3: Trondheim har et mangfold av bomiljø og møteplasser der alle føler seg velkomne</p> <p>Delmål 2.5: I Trondheim har alle muligheten til å bli hørt, spurt og sett i planlegging og utvikling av kommunen</p> <p>Delmål 3.2: Trondheim kommune har målrettede og bærekraftige tjenester med god kvalitet</p> <p>Delmål 3.3: Trondheim har realisert potensialet i digitalisering og teknologi for å løse samfunnsutfordringer i framtida</p>
Bærekraftsmål	 <p>The icons represent the following Sustainable Development Goals:</p> <ul style="list-style-type: none"> 3 GOD HELSE OG LIVSKVALITET: Represented by a green square with a white heart and pulse line. 10 MINDRE ULIKHET: Represented by a pink square with a white scale of justice icon. 11 BÆREKRAFTIGE BYER OG LOKALSAMFUNN: Represented by an orange square with a white icon of buildings. 17 SAMARBEID FOR Å NÅ MÅLENE: Represented by a dark blue square with a white icon of three interlocking circles.

Periodemål og indikatorer	<p>Mål 1: Innbyggerne har aktive og selvstendige liv</p> <p>Kunnskap om psykisk helse som noe positivt som også inkluderer mestring og livskvalitet, bidrar til bredere eierskap. Ensidig fokus på psykiske plager kan også føre til økende sykeliggjøring av normale reaksjoner og følelser. Arbeidet skal legge vekt på programmet ABC (Act-Belong-Commit); ta vare på egen og andres psykiske helse, engasjere seg i aktiviteter som fremmer psykiske helse, redusere stigmatisering av psykisk sykdom.</p> <p>Indikator 1: Antall dager venting før oppstart i lavterskeltilbudene Rask psykisk helsehjelp og MO senteret (ambisjon: oppstart innen 7 virkedager)</p> <p>Indikator 2: Antall innbyggere som får tilbud fra Rask psykisk helsehjelp (ambisjon: øker årlig med 10 prosent)</p> <p>Mål 2: Tjenestetilbudet er tilpasset den enkeltes behov</p> <p>Tidlig og tilpasset hjelp er viktig for å hindre langvarige tilstander. Det skal være lav terskel for å få hjelp for personer som er motivert for rask psykisk helsehjelp og/eller ønsker å endre rusvaner. Recoveryorientert praksis legges til grunn for systematisk brukermedvirkning og tilbakemeldinger og med vekt på brukernes ressurser. Personer med alvorlige psykiske lidelser og/eller rusmiddelavhengighet skal sikres helhetlig hjelp rettet mot psykisk, fysisk og sosial helse og gis mulighet til å delta i arbeidsrettede tiltak.</p> <p>Indikator 1: Pasientens eget mål for oppfølging er i fokus (ambisjon: 80 prosent har registrert pasientens mål i Helseplattformen)</p> <p>Indikator 2: Andel pasienter med vedtak som får en helhetlig kartlegging av behov for oppfølging ved oppstart, og jevnlig evaluering (ambisjon: 80 prosent av pasienter med vedtak har gjennomført oppstartskartlegging innen frist på 1 måned og evaluering innen frist på 6 måneder)</p> <p>Indikator 3: Antall overdosedødsfall (ambisjon: 0. Reduseres årlig med 10 prosent)</p> <p>Mål 3: Innbyggerne har et godt og trygt sted å bo</p> <p>Alle som søker kommunal bolig skal gis medvirkning i valg av boform og bosted (bydel). Bostedsløse personer skal gis tilbud om egnet bolig. Personer med alvorlige psykiske lidelser og eller rusmiddelavhengighet skal sikres systematisk og koordinert oppfølging for å unngå utkastelser og reduserte naboklager.</p> <p>Indikator 1: Antall bostedsløse med tjenester fra enhetene psykisk helse og rus (ambisjon: reduseres årlig med 10 prosent)</p> <p>Indikator 2: Antall bomiljø klager på brukere i enhetene psykisk helse og rus (ambisjon: reduseres årlig med 10 prosent)</p> <p>Indikator 3: Antall utkastelser av brukere i enhetene psykisk helse og rus (ambisjon: reduseres årlig med 10 prosent)</p>
---------------------------	---

Forslag til driftsbudsjett

Den økonomiske hovedprofilen i kommunedirektørens forslag er å opprettholde den økte innsatsen innenfor *Rask psykisk helsehjelp* også i 2023, slik at personer som strever med lette og moderate psykiske plager gis hjelp innen to uker fra henvendelsen. I tillegg prioriteres midler til drift av midlertidig botilbud for kvinner inkludert en krisesenterplass for rusavhengige kvinner fra 2023. Midler til bemanning av nytt krisesenter og brukerrrom fra 2024 (delårseffekt i 2023) gir området en økonomisk utfordring som medfører rammekutt fra og med 2024.

Tabell 14-2-2 viser kommunedirektørens forslag til netto driftsramme for området psykisk helse og rus i perioden 2023-2026. Tabellen viser forslag til endring sammenlignet med vedtatt budsjett 2022 per 31.12.2021.

Tabell 14-2-2 Budsjetteramme og rammeendring psykisk helse og rus. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2023	2024	2025	2026
Opprinnelig budsjett 2022	292,2	292,2	292,2	292,2
Pris- og lønnskompensasjon	2,4	2,4	2,4	2,4
Tekniske justeringer	1,6	1,6	1,6	1,6
Korrigert budsjett	296,2	296,2	296,2	296,2
Befolkningsvekst	2,2	4,3	6,2	8,3
Annen rammeendring	7,7	2,3	2,3	2,3
Forslag til netto driftsramme	306,1	302,8	304,7	306,8
Reell rammeendring	9,9	6,6	8,5	10,6

Tabell 14-2-3 viser kommunedirektørens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer og viser endring i rammen per tiltak fra 2022.

Tabell 14-2-3 Tiltak i psykisk helse og rus. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
Opprettholdelse av standard	01. Brukervekst	0,0	0,0	2,9	5,0
	02. Rask Psykisk Hjelp	2,9	0,0	0,0	0,0
Endringer i tjenestetilbudet	03. Midlertidig botilbud for kvinner med rusavhengighet, og en krisesenterplass	6,3	6,3	6,3	6,3
	04. Nytt Krisesenter - ny bemanningsplan	0,7	3,4	3,4	3,4
	05. Brukerrom	0,0	4,0	4,0	4,0
	06. Styrke frivillig arbeidsfelleskap Fontenehuset	0,7	0,7	0,7	0,7
	07. ROP sikkerhetsbolig	0,3	0,0	0,0	0,0
Effektiviseringstiltak	08. Videreføring av effektiviseringstiltak	-1,0	-1,0	-2,0	-2,0
	09. Rammekutt	0,0	-6,8	-6,8	-6,8
Sluttsum		9,9	6,6	8,5	10,6

Opprettholde standard

5. Brukervekst

Det er lagt inn 2,9 millioner kroner til brukervekst i 2025, økende til 5 millioner kroner i 2026.

Kommunedirektøren foreslår å omdisponere brukervekstmidler til saldering av tjenesteområdet i 2023 og

2024. Dette betyr at området ikke tilføres midler for å håndtere generell brukervekst i 2023 og 2024. Det er iverksatt en bred kartleggingsprosess som skal avsluttes i 2023, se tiltak 7.

6. Rask psykisk helsehjelp

I løpet av de siste to årene har det vært en kraftig økning i henvendelser til *Rask psykisk helsehjelp* som har ført til ventetid på inntil åtte uker. Tilbudet ble styrket i 2022 med statlige engangstilskudd. Kommunedirektøren foreslår å videreføre tiltaket i 2023 med 2,9 millioner kroner og må vurdere budsjettrammen på nytt i 2023.

Endringer i tjenestetilbudet

7. Midlertidig botilbud for kvinner med rusavhengighet

Kommunedirektøren foreslår 6,3 millioner kroner til drift av midlertidig botilbud for rusmiddelavhengige kvinner fra 2023 og en krisesenterplass for rusmiddelavhengige kvinner.

8. Nytt Krisesenter - ny bemanningsplan

Senteret ferdigstilles i 2024. Ny bemanningsplan vil ha helårseffekt fra 2024. For 2023 finansieres midler til omlegging fra passiv til aktiv nattevakt med 0,7 millioner kroner.

9. Brukerrom

I budsjettet for 2022 ble det bevilget fire millioner kroner til drift av brukerrom (halvårseffekt). Det har vist seg krevende å finne egnede lokaler til brukerrom i det private leiemarkedet, og det jobbes nå med å finne egnede kommunale lokaler. På grunn av den utsatte etableringen av brukerrom foreslår kommunedirektøren at midlene midlertidig omdisponeres i 2023, se tiltak 2. Kommunedirektøren foreslår helårsvirkning for drift av brukerrom med 8 millioner kroner fra 2024.

10. Styrke frivillig arbeidsfelleskap Fontenehuset

Kommunedirektøren foreslår å videreføre tilskuddet på 0,7 millioner kroner til Fontenehuset Trondheim i perioden.

11. ROP sikkerhetsbolig - prosjektstilling

Åtte nye boliger for personer med psykiske lidelser og eller rusmiddelavhengighet (ROP) med risiko for voldelig atferd ferdigstilles i 2024 på Østmarka. Kommunedirektøren foreslår 0,3 millioner kroner i 2023 til en prosjektstilling for å utrede om nåværende leietakere i botiltakene og Jarleveien kan nyttiggjøre seg tilbud i de nye boligene, og vurdere ressursbehov. Plan for avvikling av Jarleveien og dagens driftsmidler i Jarleveien skal sees i sammenheng med drift i de åtte boligene på Østmarka. Tjenestene til brukerne skal være et helhetlig felles tilbud fra kommunen og psykisk helsevern. Det er ikke avsatt driftsmidler til de 8 boligene.

Effektiviseringstiltak

12. Videreføring av effektiviseringstiltak

Avtalen med Crux ble sagt opp i 2021 med en oppsigelsestid på 2 år. Fra 2023 gir det en innsparing på 1 million kroner. Alternative boliger er sikret til de som har tilbud fra Crux.

13. Rammekutt

Det ligger inne et rammekutt på 6,8 millioner kroner fra og med 2024. Kommunedirektøren har startet en gjennomgang av bolig- og tjenestebehovet til alle som står på venteliste for bolig og alle som i dag bor i Jarleveien 10 (se også omtale av tiltak 7). Gjennomgangen vil fullføres i 2023. Først da vil kommunedirektøren ha oversikt over fremtidige kostnader på området.

Forslag til investeringsbudsjett

Status og utfordringer

De aller fleste med psykiske problemer og/eller rusmiddelproblemer bor i egen bolig. Noen har derimot behov for mer tilrettelagte boliger, med og uten fast bemanning.

Avvikling av Jarleveien vil medføre et stort behov for investeringer i nye og mer fremtidsrettede boformer for målgruppen.

Småhus er en boform for personer som ikke ønsker eller kan bo tett på andre. Utfordringen de siste årene har vært å finne egnede tomter, og det er spesielt hensynet til nærmiljøet som gjør plasseringen av småhus vanskelig. Det er svært viktig for kommunen å ha et godt samarbeid med naboer til småhus, og dette er noe kommunedirektøren jobber aktivt med.

Kommunedirektøren jobber med å finne lokaler for et brukerrum for rusmiddelavhengige, og det er satt i gang mulighetsstudier ved konkrete adresser for å avklare lokalenes egnethet og ombyggingskostnader. Kommunedirektøren vil komme med en egen sak når mulighetsstudien blir ferdig.

Investeringer i perioden 2023-2026

Tabell 14-2-4 viser kommunedirektørens forslag til investeringer innenfor psykisk helse og rus i perioden 2023-2026. Tabell 14-2-5 viser hvordan investeringene er foreslått finansiert. Under følger en oversikt og beskrivelse av de enkelte prosjektene.

Tabell 14-2-4 Investeringer i bolig og krisesenter i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnadsoverslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2023	2024	2025	2026	2026
01. Krisesenteret	110,0	6,0	104,0	10,0	91,0	3,0	0,0	
02. Forsterket botilbud (ROP)	55,0	24,5	30,5	40,0	8,5	0,0	0,0	
03. Småhus	0,0	0,0	0,0	18,1	8,0	8,0	8,0	
04. Nytt botiltak 2025	65,0	0,0	65,0	3,0	25,0	37,0	0,0	
05. Nytt botiltak 2026	65,0	0,0	65,0	0,0	3,0	25,0	37,0	
Sluttsum	295,0	30,5	264,5	71,1	135,5	73,0	45,0	

Tabell 14-2-5 Finansiering for investeringsprosjektene for bolig og kristetjenester i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	8,4	75,8	2,5	0,0
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	41,9	19,3	38,8	18,0
Mva.-kompensasjon	11,9	22,6	12,2	7,5
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	9,0	17,8	19,5	19,5
Sluttsum	71,1	135,5	73,0	45,0

Krisesenteret

Trondheim krisesenter er et interkommunalt krisesentertilbud lokalisert i Trondheim. Samarbeidskommunene er Melhus, Malvik og Midtre Gauldal.

Det planlegges et nytt krisesenter på ny lokasjon, som skal gi tilbud til menn, kvinner og barn i tillegg til dagsamtaler. Det nye senteret skal tilrettelegges for personer med nedsatt funksjonsevne.

Ny lokasjon ble vedtatt av formannskapet 29. mars 2022 i sak 84/22 (*sak unntatt offentligheten*). Prosjektet er noe forsinket på grunn av utfordringer med tidligere tomt. Nytt krisesenter forventes ferdigstilt høsten 2024.

Forsterket botilbud (ROP)

Det er behov for et forsterket botilbud til personer med alvorlige psykiske lidelser og samtidig ruslidelser i moderat eller alvorlig grad (ROP-lidelser).

Kommunen planlegger et botilbud på Østmarka som skal ferdigstilles høsten 2024. Prosjektet ble sist behandlet i formannskapet 10. mai 2022 i [sak 120/22](#) *Boliger for personer med samtidig rusmisbruk og psykisk lidelse - orientering om skisseprosjektet og gjennomføringsmodell*.

Det vil bli søkt om investeringstilskudd fra Husbanken, per nå anslått til 14,2 millioner kroner.

Småhus

I planperioden planlegges det tre småhus hvert år. Småhus er et tilbud for personer som har manglende boevne og/eller som har utfordringer med å bo tett på andre.

Kommunen har utfordringer med å finne egnede tomter til småhusene. Ofte brukes lokasjoner hvor det er behov for midlertidig dispensasjon fra reguleringsformål, og dette gjør at tomtene kun kan benyttes i kortere tidsperioder. Kommunen har derfor et kontinuerlig behov for flere aktuelle tomter for rusmiddelavhengige som ikke kan bo tett sammen med andre.

Trondheim kommune mottar investeringstilskudd fra Husbanken på 45 prosent av investeringskostnaden for nye småhus.

Nytt botiltak - rus/psykisk helse

Det er behov for flere nye botiltak på grunn av avvikling av Jarleveien og demografisk vekst, jmfør [sak 287/21](#) *Bolig og tjenester til personer med psykiske lidelser og/eller rusmiddelavhengighet*.

Det er satt av midler til to botiltak med ferdigstillelse i henholdsvis 2025 og 2026. Det vil bli søkt investeringstilskudd for prosjektene, og dette anslås til 15,9 millioner kroner per botiltak.

14.4 Bo- og aktivitetstilbud

Innledning

Bo- og aktivitetstilbudene (BoA) omfatter tjenester til personer over 18 år med nedsatt funksjonsevne. En stor andel av tjenestemottakerne har utviklingshemming og/eller utviklingsforstyrrelse. Tjenestetilbudet bygger på strategiplanen *En bedre hverdag for alle 2019-2023*.

Kommunedirektøren jobber med å utvikle og tilby ulike alternativer til bofellesskap og for at flere utviklingshemmede skal eie sin egen bolig. Dette, sammen med oppstart av nye bofellesskap, bidrar til å redusere antall personer på ventelisten for boliger og skaper mer bærekraftige og utviklingsfremmende tjenester. Aktivitetstilbudene skal fremme utvikling for den enkelte, og flere med utviklingshemming skal ha tilbud ved ordinære arbeidsplasser gjennom arbeidstrening og arbeidsrettede tiltak. Bo- og aktivitetstilbudet innfører positiv atferdsstøtte (PAS) som faglig rammeverk for å sikre en kunnskapsbasert tjenesteutvikling.

Om området

4
enheter

771
brukere i bolig, nærhet til base
og aktivitetstilbud

970
årsverk

416
brukere i heldøgns bolig

355
brukere med aktivitetstilbud

nestene

Bo- og aktivitetstilbudene gir tjenester til personer med utviklingshemming og til personer med utviklingsforstyrrelser som autisme og kognitiv svikt. I tillegg gis tjenester til voksne med andre varige funksjonsnedsettelse, herunder døvblinde.

Mange av tjenestemottakerne bor i kommunale bofellesskap og noen bor i private bofellesskap. I de siste årene har stadig flere kjøpt egne leiligheter i sameier/borettslag. Kommunen har økt utvalget av boligtyper og har blant annet etablert tre klyngebosettinger. Kommunen kjøper leiligheter som blir brukt til personalbase og legger med det til rette for at personer med utviklingshemming kan kjøpe leilighet i samme boligkompleks.

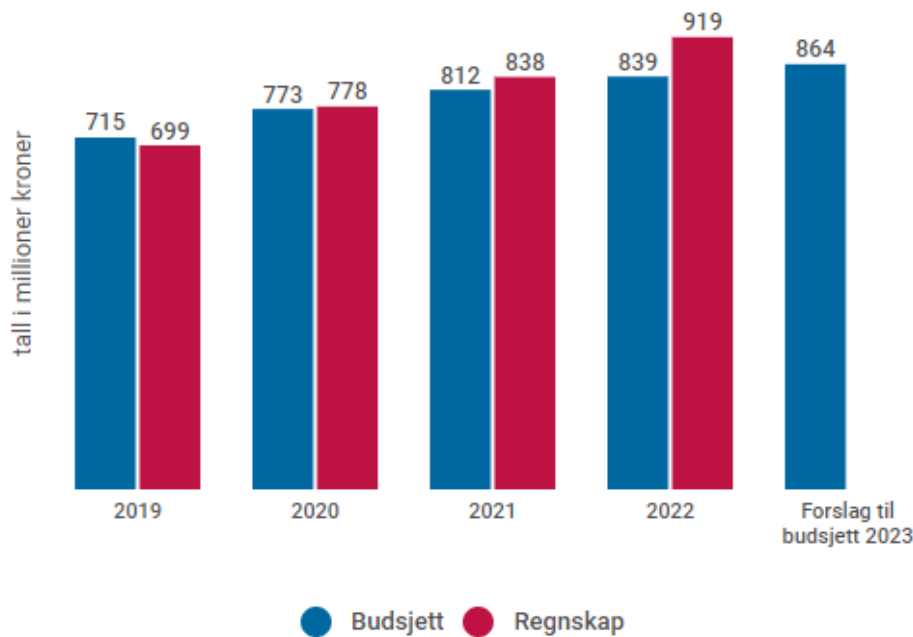
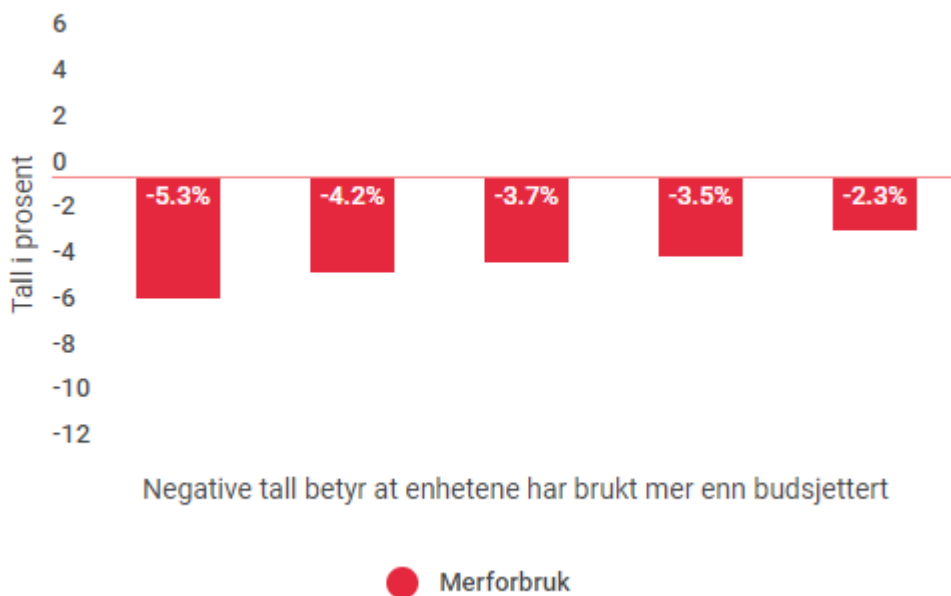
Lenker til relevant informasjon

- [Strategiplanen En bedre hverdag for alle 2019-2023](#)
- [Nasjonal veileder Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming](#)
- [Oversikt over bo- og aktivitetstilbudet](#)
- [Formannskapssak 382/21 Organisatoriske utfordringer i BoA](#)

Økonomiske nøkkeltall

Regnskap 2020 og 2021 og prognose på regnskapsresultat i 2. økonomirapport 2022

Figur 14-3-1 viser budsjett og regnskap for bo- og aktivitetstilbud i perioden 2019-2021, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2022, og kommunedirektørens forslag til netto driftsbudsjett for bo- og aktivitetstilbud i 2023. For 2019 vises kun tall for gamle Trondheim og fra 2020 er tall for nye Trondheim. Figur 14-3-2 viser enhetenes budsjettavvik i 2021.

Figur 14-3-1. Utvikling av budsjett og regnskap over tid. Tall i nominelle kroner.**Figur 14-3-2. Budsjettavvik for enhetene innenfor området i 2021****Økonomisk status ved utgangen av august 2022**

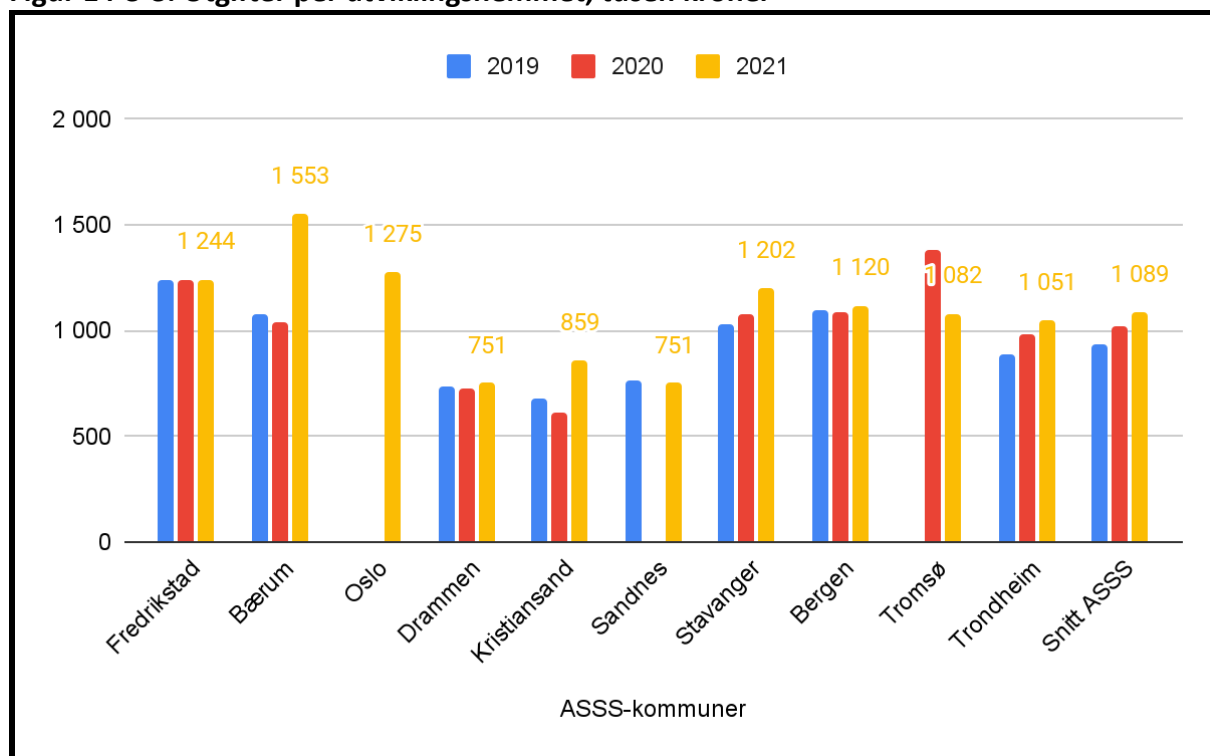
Bo- og aktivitetstilbud melder en merkostnad per utgangen av 2022 på 80 millioner kroner, etter at området fikk styrket sitt opprinnelig budsjett med 41,5 millioner kroner etter første økonomirapport. Regnskapet og prognosen for inneværende år bærer preg av en økning i antall tjenestemottakere over befolkningsvekst. Området er i en omstillingsprosess med fokus på bedre turnuser, men effekten på regnskapet av tiltakene vil det ta noe tid før vi ser.

Sammenligning med andre kommuner

Figur 14-3-3 viser utgifter per utviklingshemmet fratrukket tilskudd til ressurskrevende brukere for ASSS-kommunene i perioden 2019-2021 for tjenester til utviklingshemmede (TTU). Tallene viser at Trondheims utgifter per utviklingshemmet ligger omtrent på snittet for ASSS-kommunene. ASSS-dataene illustrerer at det er stor variasjon i ressursbruken blant de ulike kommunene, og enkelte kommuner har store endringer i

utgifter fra et år til et annet. Kommunene er påvirket av koronapandemien i 2020 og 2021, og det er usikkert hvordan dette påvirker innrapporteringen.

Figur 14-3-3. Utgifter per utviklingshemmet, tusen kroner

Tabell 14-3-1 Utvalgte nøkkeltall tjenester til utviklingshemmede i kommunene

	Trondheim 2020	Trondheim 2021	Oslo	Bergen	Stavanger	Snitt ASSS
Prioritet						
Utgifter per utviklingshemmet (fratrasket refusjon ressurskrevende) TTU* Tall i hele tusen kroner	979,3	1 051,0	275,4	1 119,9	1 201,9	1 088,7
Produktivitet						
Utgifter til bolig med fast tilknyttet personell hele døgnet (inkl. private/ideelle) pr. beboer (TTU)* Tall i hele tusen kroner	1 941,1	1 920,9	351,1	2 006,1	2 437,4	2 002,1
Dekningsgrader						
Andel utviklingshemmede 18 år + som bor i bolig med fast tilknyttet personell hele døgnet (TTU*)	48,4%	53,9%	69,3%	57,5%	46,2%	56,4%
Kvalitet						
Andel årsverk med fagutdanning	82,1%	81,6%	73,3%	76,60%	80,4%	76,7%

Tabell 14-3-1 viser som figur 14-3-3 at Trondheim omtrent er på gjennomsnittet i ASSS når det gjelder utgifter per utviklingshemmed som mottar kommunale tjenester. Når det gjelder utgifter til boliger med heldøgns omsorg ligger Trondheim litt under snittet for ASSS og lavest av de fire største kommunene. Andel

utviklingshemmede som bor i bolig med fast personale hele døgnet er lavere i Trondheim enn gjennomsnittet for ASSS. Når det gjelder kompetansedekning har Trondheim høyere dekning enn gjennomsnittet for ASSS og har høyest dekning av de fire største kommunene. Samtidig har kompetansedekningen i Trondheim gått noe ned siste år.

Utfordringer og strategier

Flere nye tjenestemottakere

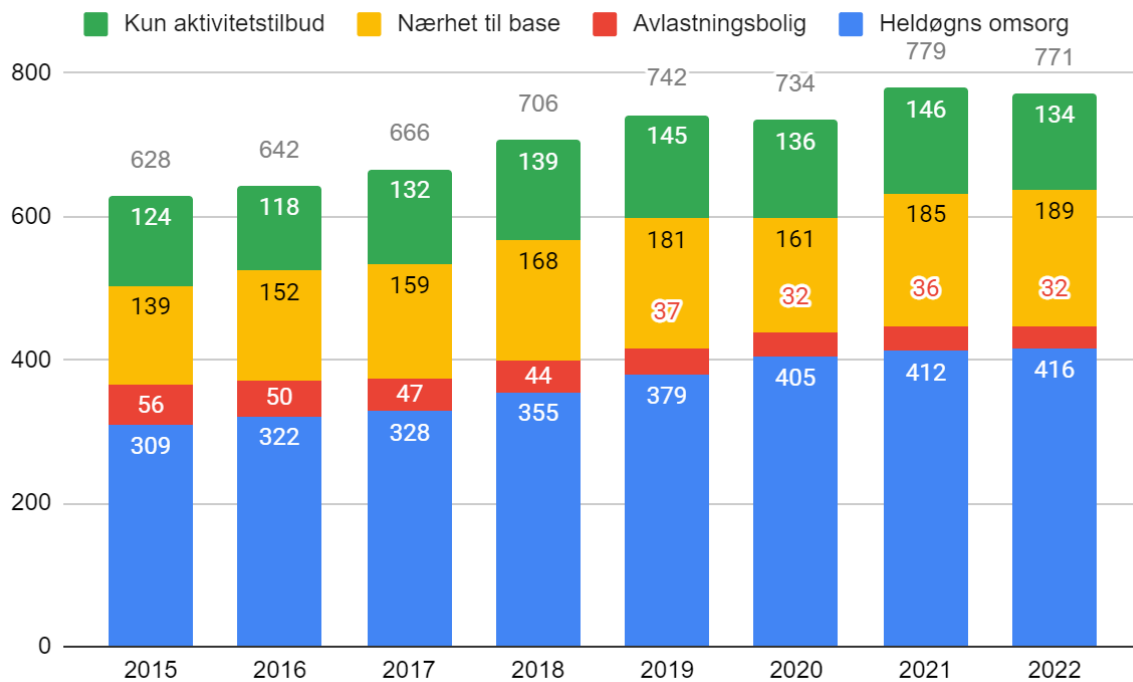
Det har vært en kraftig økning i antall tjenestemottakere i bo- og aktivitetstilbudene de siste årene. Veksten for området er større enn befolkningsveksten, og prognoser tilsier at dette vil fortsette i kommende fireårsperiode. Veksten er krevende for området både økonomisk, faglig og organisatorisk. De seneste årene har det vært særlig stor vekst av brukere som blir 18 år, og kommunedirektøren mener disse bør prioriteres ved tildeling av bolig med tjenester. På lik linje bør utviklingshemmede som avslutter folkehøgskole eller Framskolen prioriteres.

Brukerveksten skyldes økt levealder, flere innbyggere med sammensatte funksjonsutfordringer, og at tjenestemottakerne er yngre når de begynner å motta tjenester. Sammen med økning i antall tjenestemottakere er det en økning i kostnader. Området har økt kostnader per bruker over flere år, uten at det kan dokumenteres at bistandsbehovet er økt tilsvarende.

Retten til å bestemme over eget liv er et grunnleggende menneskerettslig prinsipp. Personer med funksjonsnedsettelse skal, så langt som mulig, ha de samme valgmulighetene som alle andre. Dette er det viktig å ta hensyn til når vi skal ivareta brukervekst og tilpasning av tjenester. For at tjenestene skal være bærekraftige og utviklingsfremmende må de bedre tilpasses behovet til brukeren. I tillegg til at antall tjenestemottakere øker, endres også sammensetningen av tjenestemottakerne. Mer kompetente og selvhjulpne brukere med bedre helse stiller andre krav til tjenestene. Det er også en omfattende økning i brukere med store sammensatte utfordringer. Dagens driftsmodeller gjør det utfordrende å tilpasse tjenestene til tjenestebehovet.

Figur 14-3-4 viser økning i antall brukere fra mai 2015 til april 2022. Tall for april 2022 er brukt grunnet overgang til Helseplattformen i mai. Tallene viser de som mottok tjenester på telletidspunktet og påsken kan medføre en underrapportering i 2022 da flere da f.eks. ikke mottok avlastning.

Kommunesammenslåingen mellom Trondheim og Klæbu kommuner utgjør en stor del av økningen i heldøgns omsorg fra 2019 til 2020 med 28 beboere. Totalt kom det 32 tjenestemottakere fra Klæbu med i tallene fra 2020. Historiske tall for Klæbu før 2020 er ikke tatt med på grunn av annen inndeling i tjenester i Klæbu enn i Trondheim.

Figur 14-3-4. Utvikling av antall brukere i BoA i Trondheim over tid.

Utvikling av heldøgns omsorg

Kommunen har lang ventetid på bolig for personer som trenger bolig med heldøgns omsorgstjenester. Per juli 2022 var det 26 personer som ventet på heldøgns omsorg, mot ti personer i september 2020. I tillegg var det 11 personer med vedtak som hadde passiv søknad. Passiv søknad betyr at det er vurdert at disse søkerne kan avvente. 18 av de med aktiv søknad per juli har ventet i mer enn seks måneder. De som venter på bolig med heldøgns omsorg har andre tjenester i ventetiden. Eksempel på andre tjenester er barnebolig, avlastning og dagtilbud.

Vi arbeider med flere tiltak for å redusere køen. Vi bygger nye bofellesskap og jobber aktivt for at de som kan kjøper eller leier egen bolig i det ordinære boligmarkedet. Kommunedirektøren ønsker å øke antall boliger i ordinære borettslag og sameier, blant annet såkalte "klyngeboliger", for å kunne gi boliger som er tilpasset den enkelte. Bruk av selvstendigjørende og trygghetsskapende teknologi skal økes. Kommunedirektøren anbefaler at de med de største omsorgsbehovene, fortsatt skal bo i kommunale bofellesskap. Bruk av ambuleringer tjenester skal gjøre at stadig flere kan bo uten heldøgns omsorg.

Styrke nærledelse

Det er behov for å styrke ledelsen og lederstøtten i bo- og aktivitetstilbudet, jf vedtak i formannskaps sak [382/21 Organisatoriske utfordringer i BoA](#). Det er etablert egne prosjekter i Program for bærekraftige helse- og velferdstjenester for å følge opp dette arbeidet videre.

Lønnskostnadene utgjør mellom 80–90 prosent av driftskostnadene på området. God ledelse av personalressursene er derfor avgjørende. Lederne må organisere arbeidet slik at medarbeiderne brukes mest mulig effektivt, og at de får brukt sin kompetanse til det beste for brukerne. Optimalisering av personalplanlegging og personalflyt skal gi bedre økonomisk handlingsrom på området i form av redusert overtid, andel deltid, sykefravær og ekstra innleie. Tiltaket vil også bidra til å utvikle at kompetanse benyttes enda bedre på tvers av ulike tilbud på området. Arbeidet er startet gjennom et prosjekt med bl.a sentral bemanningsplanlegging.

Utvikling av aktivitets- og fritidstilbud

Meningsfull aktivitet er utviklingsfremmende og kan forebygge ytterligere helseutfordringer. Bruker- og kostnadsveksten gjør at aktivitetstilbudet må omstruktureres. Dette slik at det fortsatt kan tilbys aktivitetstilbud til de som trenger det, men til en lavere kostnad per plass enn i dag. Ordningen Aktiv i

bedrift benyttes aktivt for å rekruttere til arbeid i ordinære bedrifter. Det er behov for å jobbe ytterligere med å differensiere tilbudet i og utenfor aktivitetstilbudene.

Tjenestemottakerne må selv dekke kostnader for å ha med bemanning på ferieopphold, men den største utfordringen er tilgangen på tilstrekkelig bemanning. Vi ønsker i samarbeid med frivillige og ideelle organisasjoner å se på nye løsninger som gir et godt ferietilbud til en lavere kostnad per bruker. God planlegging vil også kunne avhjelpe dette.

Fritidstilbudet er styrket ved at hver enhet har tilsatt en fritidskoordinator og har hatt noe økning i midler til bemanning av fritidsaktiviteter. Fremover må vi arbeide mer med økte muligheter for fritidsdeltakelse gjennom å utvikle funksjonen til fritidskoordinatorene og styrke bemanning til aktiviteter. Funksjonen er noe styrket i 2022 ved at det er satt av midler til aktiviteter som fritidskoordinatorene koordinerer. Samtidig er midlene til fritidsaktiviteter begrenset, og tilpassede fritidstilbud vil kreve mer bemanning enn det som er tilgjengelig.

Kompetanse og tjenestekvalitet

Kunnskapsbasert og praksisnær tjenesteutvikling er viktig for å sikre gode tjenester og for å møte økende tjenestebehov. Sammen med Helse- og avlastningstjenesten for barn og unge og i samarbeid med brukerorganisasjonene tar bo- og aktivitetstilbudet i bruk *positiv atferdsstøtte (PAS)* som faglig rammeverk. Hovedmålet er å øke livskvaliteten til den enkelte og dens nærpå personer. Vi skal jobbe systematisk for å finne ut hvordan tjenestemottakere skal leve i tråd med egne ønsker og behov. Gjennom PAS forpliktes vi til å bruke kunnskapsbaserte og proaktive metoder for å gjøre dette. Arbeidet har fått midler fra både Helsedirektoratet og Statsforvalteren. Det er utviklet en digital læringsplattform som vil være tilgjengelig både for ansatte, tjenestemottakere og pårørende.

Kompetanseheving er kontinuerlig arbeid, og god tjenestekvalitet avhenger av tilstrekkelig basiskompetanse hos alle medarbeidere. Økt tverrfaglig samhandling, nye kartleggingsverktøy og nye måter å løse oppgavene på må læres. Etter- og videreutdanningstilbud er viktig både for å rekruttere og beholde medarbeidere. Det er krevende å både organisere og finansiere større tiltak på området. BOA-skolen er det mest omfattende tiltaket, men det er behov for en økt satsing.

Gjennom kvartalsrapportering involveres den enkelte tjenestemottaker og pårørende slik at de kan påvirke evalueringen av tjenestene. Det jobbes med å øke antall tjenestemottakere i brukerråd for å styrke medvirkningen. Godt tilpasset tilbud med kompetente ansatte reduserer bruk av tvang og makt overfor tjenestemottakere. Helseoppfølging er viktig for å kunne gi gode tilpassede tjenester. Helseplattformen gir nye muligheter for å styrke oppfølgingen her.

Mål og indikatorer for bo- og aktivitetstilbud

	FNs 17 bærekraftsmål og forslag til ny samfunnsplan for Trondheim - Trondheimsløftet - ligger til grunn for forslag til mål for perioden 2023-2026. Det er for planperioden pekt på hvilke av FNs bærekraftsmål og delmål i Trondheimsløftet som er mest relevant for tjenesteområdet, og hvor området har størst påvirkningsmulighet. Operasjonaliseringen av de utvalgte bærekraftsmålene og delmålene er vist under med forslag til periodemål med tilhørende indikatorer.
Aktuelle delmål i kommuneplanens samfunnsdel (Trondheimsløftet)	Delmål 2.1: Trondheims innbyggere har god livskvalitet Delmål 2.2: Trondheims innbyggere har tilgang til meningsfylt arbeid og utdanning, eller annen verdiskapende aktivitet i sine liv Delmål 2.3: Trondheim har et mangfold av bomiljø og møteplasser der alle føler seg velkomne

	<p>Delmål 2.5: I Trondheim har alle muligheten til å bli hørt, spurt og sett i planlegging og utvikling av kommunen</p> <p>Delmål 3.2: Trondheim kommune har målrettede og bærekraftige tjenester med god kvalitet</p> <p>Delmål 3.3: Trondheim har realisert potensialet i digitalisering og teknologi for å løse samfunnsutfordringer i framtida</p>
Bærekraftsmål	
Periodemål og indikatorer	<p>Mål 1: Innbyggerne har aktive og selvstendige liv Med utgangspunkt i egne forutsetninger tar den enkelte selvstendige valg som fremmer god helse og livskvalitet. Tjenestene legger til rette for aktivitet og deltagelse, og tar hensyn til den enkeltes funksjonsnivå, evner, ønsker og interesser.</p> <p>Indikator 1: Andel brukere som opplever å ha meningsfulle aktiviteter (ambisjon: 100 prosent) Indikator 2: Andel brukere som opplever å ta egne valg - selvbestemmelse (ambisjon: 100 prosent) Indikator 3: Andel ansatte som jobber ut fra felles faglig rammeverk; Positiv atferdsstøtte (ambisjon: 100 prosent) Indikator 4: Antall grupper i Aktiv i bedrift (ambisjon: to grupper ved hver enhet)</p> <p>Mål 2: Tjenestetilbudet er tilpasset den enkeltes behov Medvirkning fra tjenestemottakere og pårørende er en integrert del av tjenesteutviklingen. Primærkontakten har et særlig ansvar for god dialog med den enkelte tjenestemottaker og de pårørende. Helhetlige individuelle vurderinger skal ligge til grunn for tjenestene som gis og tilbudet skal evalueres jevnlig.</p> <p>Indikator 1: Andel tjenestemottakere som har kvartalsrapport (ambisjon: 100 prosent) Indikator 2: Andel tjenestemottakere som årlig har time hos fastlege (ambisjon: 100 prosent) Indikator 3: Andel ansatte med høyere utdanning (ambisjon: minimum 40 prosent) Indikator 4: Andel enheter med minimum to tjenestemottakere i brukerråd (ambisjon: 100 prosent)</p> <p>Mål 3: Innbyggerne har et godt og trygt sted å bo Tjenestemottakerne har tilgang til gode, trygge, mangfoldige og varierte boliger. Deres bomiljø har møteplasser og kvaliteter som gir god livskvalitet. Boligløsningene bidrar til styrking av selvstendighet.</p>

	<p>Utvikling av ambulerende tjenester skal fremme selvstendighet for de som kan bo i egen bolig, eid eller leid. Innbyggere som har behov for det skal fortsatt bo i kommunale bofellesskap.</p> <p>Indikator 1: Andel brukere som mottar ambulerende tjenester i hjemmet (ambisjon: øker årlig med 10 prosent) Indikator 2: Ventetid for bolig (ambisjon: ikke over 6 måneder) Indikator 3: Antall tjenestemottakere som eier egen bolig (ambisjon: øker med 10 hvert år) Indikator 4: Antall klyngeboliger som etableres (ambisjon: 6 per år)</p>
--	--

Forslag til driftsbudsjett

Området går inn i 2023 med en økonomisk utfordring da BoA forventer et betydelig merforbruk i 2022. Kommunedirektøren foreslår å styrke budsjettet fra 2023 for å ta hensyn til økningen i antall brukere, herunder økt antall ressurskrevende brukere. Forslag til driftsbudsjett forutsetter at tjenesteområdet finner mindre ressurskrevende løsninger for tjenestemottakerne. Det er ikke funnet rom for å opprettholde dagens kostnadsnivå grunnet sterk brukervekst. Budsjettøkningen vil bidra til å opprettholde tjenestetilbudet under forutsetning av at arbeidet med blant annet å bedre turnusplanleggingen resulterer i betydelig reduksjon i forbruk. Rekruttering og nærledelse styrkes, og vil være avgjørende for å lykkes.

I perioden etableres flere nye boligløsninger, herunder privat bofellesskap og ressurscenter for ungdom og unge voksne. Det er behov for å løse stadig mer av tjenestene på andre måter enn ved heldøgns omsorg, og en stor del av dette bør løses med økt omfang av ambulerende tjenester.

Tabell 14-3-2 viser kommunedirektørens forslag til netto driftsramme for området bo- og aktivitetstilbud i perioden 2023-2026. Tabellen viser forslag til endring sammenlignet med vedtatt budsjett 2022 per 31.12.2021.

Tabell 14-3-2 Budsjettamme og rammeendring bo- og aktivitetstilbud. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2023	2024	2025	2026
Opprinnelig budsjett 2022	805,7	805,7	805,7	805,7
Pris- og lønnskompensasjon	3,8	3,8	3,8	3,8
Tekniske justeringer	-3,9	-3,9	-3,9	-3,9
Korrigert budsjett	805,6	805,6	805,6	805,6
Befolkningsvekst	6,8	13,2	19,3	25,6
Annen rammeendring	51,2	44,2	47,2	47,2
Forslag til netto driftsramme	863,6	863,0	872,1	878,4
Reell rammeendring	58,0	57,4	66,5	72,8

Tabell 14-3-3 viser kommunedirektørens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer og viser endring i rammen per tiltak fra 2022.

Tabell 14-3-3 Tiltak i bo- og aktivitetstilbud. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
Opprettholdelse av standard	01. Ressurskrevende brukere	18,7	18,7	18,7	18,7
Endringer i tjenestetilbudet	02. Nye brukere	13,8	20,2	24,8	24,8
	03. Personalbaser i private bofellesskap	0,0	4,4	7,2	7,2
	04. Styrke ambulerende tjenester	0,0	1,8	6,7	16,2
	05. Bolig som passer bedre med behovet til beboer	-2,7	-5,4	-8,1	-10,8
	06. Nærledelse og lederstøtte	13,0	13,0	13,0	13,0
	07. Kompetanseheving	0,0	5,0	5,0	5,0
	08. Fritidstiltak	1,3	1,3	1,3	1,3
	09. Omstillingsmidler	15,0	0,0	0,0	0,0
	Effektiviseringstiltak	10. Ta i bruk teknologi i tjenestene	-0,5	-1,0	-1,5
11. Utvikle personalplanleggingen		-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
Sluttsum		58,0	57,4	66,5	72,8

Opprettholdelse av standard

1. Ressurskrevende brukere

De seneste årene har det kommet flere ressurskrevende brukere til bo- og aktivitetstilbudet. Dette er tjenestemottakere med sammensatte utfordringer som har behov for heldøgns omsorg med høy bemanning. For å ivareta tjenestetilbudet foreslår kommunedirektøren å øke driftsrammen med 18,7 millioner kroner fra og med 2023.

Endringer i tjenestetilbudet

2. Nye brukere

Kommunedirektøren forventer fortsatt brukervekst i planperioden. Det etableres flere nye boligtilbud for å kunne tilby boliger til de som fyller 18 år. Dette inkluderer Ressurssenter for barn og unge voksne, som er et samarbeid med Barne- og familietjenesten. Sammen med tiltak nummer 3 og 4 (etablering av privat bofellesskap og styrking av ambulerende tjenester fra 2024) skal tiltaket dekke kostnader ved forventet brukervekst i perioden. Området styrkes med 13,8 millioner kroner fra 2023 som øker til 24,8 millioner kroner i perioden.

3. Personalbaser i private bofellesskap

I perioden kommer det ytterligere en privat etablering av bofellesskap med behov for personalbase. Kommunen samarbeider med utbyggere og pårørende om etablering av boligene. Området foreslås styrket med 4,4 millioner kroner fra 2024, økende til 7,2 millioner kroner fra 2025 for å bemanne base for heldøgns omsorg.

4. Styrke ambulerende tjenester

Det er et uttalt mål at flere som mottar tjenester fra bo- og aktivitetstilbudet bør bo mest mulig selvstendig og eie bolig selv. Det betyr at vi må styrke de ambulerende tjenestene samtidig med at veksten i bofellesskap reduseres tilsvarende. På grunn av de seneste års vekst av brukere med behov for heldøgns omsorg og brukerveksten i 2022, forskyves økning av satsingen til 2024. Kommunedirektøren foreslår en styrking med 1,8 millioner kroner fra 2024 som øker til 16,2 millioner kroner i perioden.

5. Bolig som passer bedre med behovet til beboer

Veksten i antall tjenestemottakere krever tilpasning i driftsmodellene i bo- og aktivitetstilbudet. Gode og forsvarlige tjenester må i større grad tilpasses den enkeltes behov. Andelen med heldøgns omsorg kan reduseres og gi flere tjenestemottakere mulighet til å bo selvstendig i eget hjem med ambulante tjenester. De samlede ressursene vil da gi tjenester til flere, og vi kan i større grad sikre at de som har behov for heldøgns omsorg i kommunale bofellesskap får det til rett tid. Dette er en krevende, men nødvendig omstilling.

Hensiktsmessig utforming av bofellesskapene med gode planløsninger har stor betydning for tjenestekvalitet og ressursutnyttelse. Beboersammensetning har også betydning for ressursutnyttelsen. Bofellesskap med et tjenestenivå som er høyere enn det beboeren har behov for, kan hindre selvstendigjøring. Bedre sammensetning av beboere og bedre planløsninger i bofellesskap vil redusere bemanningsbehovet. Kommunedirektøren vurderer at dette vil gi en innsparing på 2,7 millioner kroner fra 2023, som øker til 10,8 millioner kroner i perioden.

6. Nærledelse og lederstøtte

Det er behov for å styrke nærledelse og redusere kontrollspennet til avdelingsledere for at kvaliteten på tjenestene skal bli enda bedre, og for at tjenestene skal klare å gjennomføre nødvendige omstillinger. Kommunedirektøren mener det også er behov for å styrke lederstøtten på enhetene, blant annet med økt merkantil støtte. Til formålet foreslås 13,0 millioner kroner fra 2023.

7. Kompetanseheving

Kompetansetiltak er viktig for tjenestekvaliteten, og også for å rekruttere og beholde medarbeidere. Kommunedirektøren har ikke funnet midler til å styrke dette fra 2023, men foreslår fem millioner kroner til kompetanseheving fra 2024.

8. Fritidstiltak

I vedtatt handlings- og økonomiplan for 2022 til 2025 var det en styrking av funksjonen fritidskoordinatorer. I 2022 er disse midlene benyttet for å styrke funksjonen gjennom aktiviteter og bemanning til å dra på disse. Det er behov for ytterligere midler til aktiviteter og bemanning. Fritidskoordinatorer er viktige for å koordinere aktivitetene, men det største behovet er bemanning til aktiviteter. Kommunedirektøren har ikke funnet rom for å styrke fritidstiltak ut over det som ble vedtatt i handlings- og økonomiplan for 2022 til 2025. Det opprettholdes en økning til fritidstiltak med 1,3 millioner kroner fra 2023.

9. Omstillingsmidler

Det er i bo- og aktivitetstilbudene stort behov for omstilling. Hvordan tjenestene driftes og gjennomføres må endres for at tjenesteområdet skal ha en bærekraftig fremtid. Det er bl.a. behov for å iverksette nye måter å organisere personalet på. Overgang til mer bærekraftig organisering vil medføre en omstillingskostnad i perioden omstillingen pågår. Kommunedirektøren foreslår å sette av 15 millioner kroner til omstilling til mer bærekraftige tjenester i 2023.

Effektiviseringstiltak

10. Ta i bruk teknologi i tjenestene

Velferdsteknologi kan øke selvstendigheten til beboerne og samtidig føre til mer hensiktsmessig bruk av bemanning. Ved bruk av teknologi kan beboere bli mer selvstendige i eget hjem, samtidig som personalet kan tilkalles ved behov. Ansatte vil med enkel teknologi kunne be kollegaer om bistand når det er nødvendig. Bruk av mer teknologi vil medføre noe økte driftskostnader i oppstart, men vil bety effektivisering på sikt. Det forventes en effektivisering fra 2023 med 0,5 millioner kroner, som øker til to millioner i perioden.

11. Utvikle personalplanleggingen

Kommunedirektøren ser behov for å optimalisere personalplanleggingen. Gode bemanningsplaner som sikrer riktig kompetanse og riktig antall ansatte på vakt gir et bedre utgangspunkt for å gi gode tjenester til

brukere. Behovet for ekstra innleie og overtid vil kunne reduseres dersom vi øker kompetansen innen personalplanlegging.

Dette ses i sammenheng med at det i handlings- og økonomiplan for 2020-2023 ble vedtatt reduksjon i innkjøp og innleie av arbeidskraft. Vedtaket ble videreført i handlings- og økonomiplanene 2021-2024 og 2022-2025, og videreføres med en reduksjon på 0,6 million kroner fra 2023.

Forslag til investeringsbudsjett

Status og utfordringer

Utviklingen med at flere personer med utviklingshemming kjøper egen bolig fortsetter, og dette er en av kommunens strategier for å løse boligkøen i kommunale bofellesskap. Kommunedirektøren foreslår å anskaffe klyngeboliger med tilknytning til tjenestebase i årene fremover, slik at målgruppen får mulighet til å benytte seg av ordningen med leie-før-eie. Det bør være en målsetting at kun de med omfattende tjenestebehov får tilbud i kommunale bofellesskap, mens de som kan bo i egen bolig eller i en klyngebolig gjør det. Investeringer i klyngeboliger er nærmere omtalt i kapittel 15.3.6 Eiendomstjenester.

Flere av bofellesskapene tilfredsstillter ikke dagens krav og forventninger til standard. Det gjelder krav til tekniske anlegg og generell standard, i tillegg til at flere av bofellesskapene er små og uhensiktsmessige. Kommunedirektøren foreslår å erstatte de eldste bofellesskapene med nye bofellesskap med mer funksjonelle planløsninger.

Det vil i økonomiplanperioden være betydelig aktivitet med etablering av nye bofellesskap. I løpet av perioden planlegges ferdigstillelse av totalt fem nye bofellesskap.

Investeringer i perioden 2023-2026

Tabell 14-3-4 viser kommunedirektørens forslag til investeringer innenfor bo- og aktivitetstilbudet i perioden 2023-2026. Tabell 14-3-5 viser hvordan investeringene er foreslått finansiert. Under følger en oversikt og beskrivelse av de enkelte prosjektene.

Tabell 14-3-4 Investeringer i bolig og aktivitetstilbud i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnadsoverslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2023	2024	2025	2026	
01. Stavne aktivitetssenter	148,0	55,1	92,9	90,9	2,0	0,0	0,0	
02. Ressurssenter barn og unge voksne	55,0	1,1	53,9	3,0	45,0	5,9	0,0	
03. Anton Furuseths veg	75,0	2,0	73,0	31,0	42,0	0,0	0,0	
04. Bromstadekra 150	60,0	2,0	58,0	24,0	34,0	0,0	0,0	
05. Nytt bofellesskap 2025	70,0	0,0	70,0	3,0	27,0	40,0	0,0	
06. Nytt bofellesskap 2026	70,0	0,0	70,0	0,0	3,0	27,0	40,0	
07. Nytt bofellesskap 2028	70,0	0,0	70,0	0,0	0,0	0,0	3,0	
08. Mindre investeringer - kategoriboliger	0,0	0,0	0,0	12,0	12,0	12,0	12,0	
Sluttsum	548,0	60,2	487,8	163,9	165,0	84,9	55,0	

Tabell 14-3-5 Finansiering for investeringsprosjektene for bolig og aktivitetstilbud i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	14,8	1,7	0,1	0,0
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	60,8	111,0	44,2	29,9
Mva.-kompensasjon	27,3	27,5	14,2	9,2
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	61,0	24,8	26,5	15,9
Sluttsum	163,9	165,0	84,9	55,0

Stavne aktivitetstilbud

Det er stort behov for et nytt bygg for aktivitetstilbudene på Byåsen bo- og aktivitetstilbud. I dag driver enheten aktivitetstilbud på fire ulike lokasjoner; Stavne, Vidarheim, Østmarka og Gjenbrukssentralen.

Kommunedirektøren planlegger nye lokaler på Stavne, som skal erstatte dagens tilbud på Vidarheim, Stavne og de midlertidige lokalene ved Østmarka. Stavne aktivitetstilbud vil etter planen stå ferdig sommeren 2023. Investeringsbeslutning ble vedtatt av bystyret 21. april 2022 i [sak 80/22 Stavne aktivitetssenter - Investeringsbeslutning](#).

Ressurssenter for barn og unge voksne

Helse og velferd og Barne- og familietjenesten samarbeider om et nytt felles botiltak og kompetansesenter i Klæbu. Målgruppen er barn og unge med sterke atferdsuttrykk og langvarige sammensatte utfordringer.

Det planlegges totalt tolv leiligheter fordelt på seks bygninger, med to enheter og tjenestebase i hver bygning. Halvparten av boligene er forbeholdt barn og halvparten til unge voksne over 18 år. I tillegg planlegges en personalavdeling som er felles for Helse og velferd og Barne- og familietjenesten. Prosjektet kan tidligst ferdigstilles rundt årsskiftet 2024/2025. Det ble i juni 2022 valgt ny tomt for prosjektet på grunn av utfordringer med tidligere tomt. Dette har gitt noe forsinkelse i prosjektet.

Prosjektet på den opprinnelige tomten på Heggstad med planlagt ferdigstilling i 2023, ble kostnadsberegnet til 55 millioner kroner for Barne- og familietjenesten, og tilsvarende for Helse og velferd, altså til sammen 110 millioner kroner. Det er ennå ikke gjennomført nye kalkyler for et prosjekt på den nye tomten, men det forventes at dette kan gjennomføres innenfor ovennevnte ramme.

Kommunen anslår at vi kan motta om lag 10,6 millioner i investeringstilskudd fra Husbanken for Helse og velferd sin del av prosjektet. Det vil også søkes tilskudd for leilighetene til de som er under 18 år, dette er omtalt i kapittel 13.

Anton Furuseths veg

Det er behov for et nytt bofellesskap i forbindelse med oppgradering av de eldste bofellesskapene. Bofellesskapet i Anton Furuseths veg vil være en blanding av tilvekst av boliger og erstatning for eksisterende boliger som må fraflyttes på grunn av oppgradering/nybygg.

Det planlegges et bofellesskap med sju boliger med fellesrom og tjenesteareal, som skal være ferdig i 2024. Prosjektet er per nå kostnadsberegnet til 60 millioner kroner. Kommunen anslår at vi kan motta om lag 12,4 millioner kroner i investeringstilskudd fra Husbanken for prosjektet.

Bromstadekra

Det planlegges et nytt bofellesskap på Bromstadekra med bakgrunn i demografisk vekst. Nytt bygg skal erstatte dagens bofellesskap med sju plasser. Planen er at nytt bygg står ferdig i 2024.

Det er gjennomført en enkel mulighetsstudie, og prosjektet er per nå kostnadsberegnet til 60 millioner kroner. Kommunen anslår at vi kan motta om lag 12,4 millioner kroner i investeringstilskudd fra Husbanken for prosjektet.

Nye bofellesskap

Det er behov for flere nye bofellesskap med bakgrunn i demografisk vekst. Kommunedirektøren planlegger å bygge tre nye bofellesskap i økonomiplanperioden, med ferdigstilling i henholdsvis 2025, 2026 og 2028.

Bofellesskapene planlegges med ni leiligheter, tjenestearreal og fellesareal. Det vil bli søkt investeringstilskudd for prosjektene, og dette anslås til 15,9 millioner kroner for hvert av bofellesskapene.

Mindre investeringer - kategoriboliger

Det er behov for tilpasning og tilrettelegging av bolig ut fra brukerbehov. Videre er det behov for forsterkning av leiligheter, tilrettelegging av tjenestearreal i botiltak og utskifting av inventar og utstyr i botiltak for de ulike målgruppene. Mindre investeringer skal dekke investering for botiltak innen både Psykisk helse og rus og Bo- og aktivitetstilbud.

14.5 Helse- og omsorgstjenester

Innledning

Kommunedirektøren viderefører satsingen på de hjemmebaserte tjenestene i planperioden i tråd med *Eldreplan 2016-2026*. Hverdagsmestring ligger fast som hovedstrategi. Målet er at innbyggerne opprettholder selvstendighet, får flere friske leveår og deltar i samfunnslivet. Sentrale tiltak er etablering av Trondheim rehabiliteringssenter i 2023, å styrke og utvikle aktivitetstilbudene, øke kapasitet og fleksibilitet i hjemmetjenesten og å ta i bruk flere teknologiske løsninger i tjenestene. Primærkontaktrollen skal fortsatt styrkes og pårørende skal gis nødvendig støtte og hjelp.

Dagens vurderingspraksis vedrørende brukerstyrt personlig assistanse (BPA) utløser høye kostnader for kommunen. Selv om det er relativt få personer som mottar tjenester organisert som BPA, fører det til at kommunen må omprioritere midler fra de ordinære tjenestene til dette tiltaket. De ordinære tjenestene må bli mer fleksible og få tilstrekkelig kapasitet til å ivareta alle, slik at tilbudet kan bli et reelt alternativ til BPA.

Arbeidet med å redusere antall utskrivningsklare pasienter skal ha høyt fokus. I samarbeid med St. Olavs hospital skal det utvikles et helhetlig pasientforløp for skrøpelige eldre. I tillegg skal vi utvikle et tverrfaglig strukturert oppfølgingsteam som involverer fastlegene i sterkere grad. Dette skal redusere innleggelse i sykehus og bidra til at utskrivningsklare pasienter raskere kan komme hjem etter sykehusinnleggelse. Det er også behov for å styrke legetjenesten i legevakta.

Om området

43

kommunale enheter

4

private enheter

1.583plasser i helse- og velferdssenter
og helsehus**3.033**

årsverk

2.160mottakere av tjenester i hjemmet
under 67 år**3.463**mottakere av tjenester i hjemmet
over 67 år

Om tjenestene

Helse- og omsorgstjenestene favner et bredt spekter av tjenester som krever ulike særkompetanse. Flere enheter yter tjenester gjennom hele døgnet for å sikre pasientene forsvarlige helsefaglige tilbud. Helsetjenestene har ansvar for helsefremmende og forebyggende innsats, behandling og rehabilitering for aldersgruppen 18 år og oppover. For fysioterapi, ergoterapi og legetjenester gjelder ansvaret også for de under 18 år.

Tjenesteområdet er mer omfattende beskrevet i tidligere handlings- og økonomiplaner og er kort oppsummert:

Helse- og velferdskontor (koordinerende enhet og forvaltning - fordelt på to kontor)

Legetjenester

- legevaksleger (interkommunal legevakt)
- kommunale allmennlegestillinger i sykehjem, helsehus, helsestasjon, skolehelsetjeneste, fengselshelsetjenester og flyktningehelsetjenester
- ALIS-stillinger
- fastlegetjenester
- overlegestillinger i kommunen

Helse- og omsorgstjenester

- frisklivs-, lærings- og mestringstilbud
- helsetjenester til flyktninger
- helsetjenester til innsatte i fengselet
- vaksinasjons- og smitteverntjenester
- ergoterapitjenester
- fysioterapitjenester
- rehabiliteringstjenester
- aktivitetstilbud for hjemmeboende
- hjemmetjenester (fordelt på 13 enheter)
- hjemmehjelpstjenester
- korttidsplasser i institusjon (avlastning, medisinsk observasjon og behandling, rehabilitering og plasser for spesialisert etterbehandling innen hjertesvikt og palliasjon. Interkommunale

plasser for øyeblikkelig hjelp døgntilbud og et ambulerende palliativt team innen lindrende behandling.

- heldøgns omsorgstjenester (omsorgsboliger med heldøgns omsorgstilbud og sykehjem)

Lenker til relevant informasjon

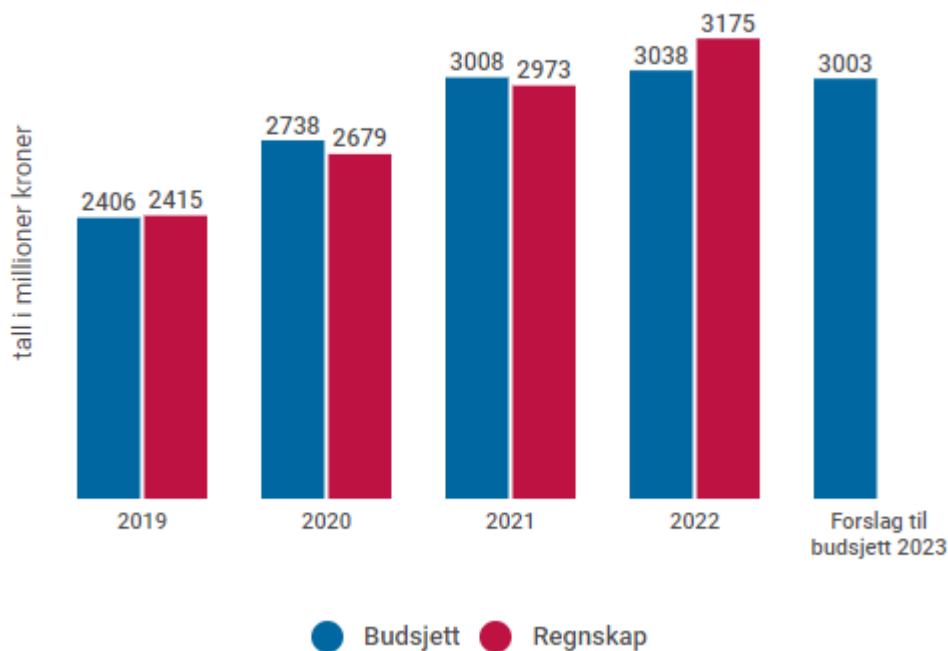
- [Eldreplan 2016-2026](#)
- [Kvalitetsmelding for eldreomsorgen](#)
- [Temaplan for habiliterings- og rehabiliteringstjenester for voksne 2019-2026](#)
- [Temaplan for legetjenester 2019-2023](#)
- [Strategisk kompetanse- og rekrutteringsplan 2018-2021](#)
- [Oversikt over kommunens helse- og omsorgstjenester](#)

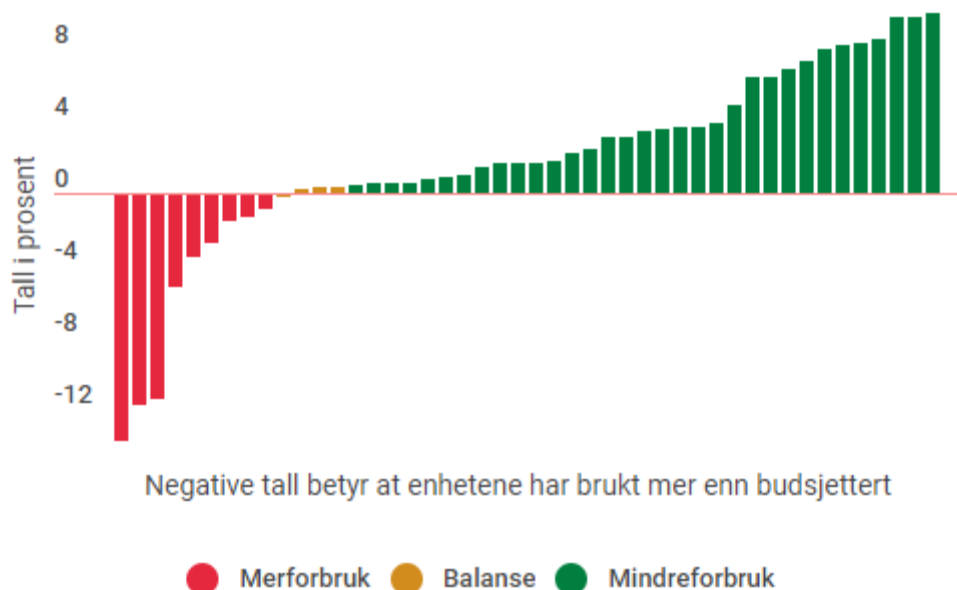
Økonomiske nøkkeltall

Regnskap 2019 og 2020 og prognose på regnskapsresultat i 2. økonomirapport 2021

Figur 14-4-1 viser budsjett og regnskap for helse- og omsorgstjenester i perioden 2019-2021, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2022, samt kommunedirektørens forslag til netto driftsbudsjett for helse- og omsorgstjenester i 2023. Figur 14-4-2 viser enhetenes merforbruk eller mindreforbruk for perioden 2019-2021.

Figur 14-4-1 Utvikling av budsjett og regnskap over tid. Tall i nominelle kroner. 2019 kun gamle Trondheim, og 2020, 2021 og 2022 er påvirket av koronapandemien.

Figur 14-4-2 Budsjettavvik for enhetene innenfor området i 2021**Økonomisk status ved utgangen av august 2022**

Helse og omsorg melder en prognose per utgangen av august på 61,4 millioner kroner i merforbruk. Tallet er eksklusiv koronakostnader på 58,5 millioner kroner.

Hovedforklaringen på merforbruket er økte kostnader til brukerstyrt personlig assistanse (BPA). BPA ligger an til et merforbruk på 42 millioner kroner. Kostnadsveksten skyldes både flere innbyggere med BPA og økte kostnader per tjenestemottaker. Se utdypende omtale av BPA i kapittel 14-4-3.

Sammenligning med andre kommuner

Tabell 14-4-1 viser relevante nøkkeltall for et utvalg av ASSS-kommunene. Under koronapandemien har mange kommuner hatt betydelig kostnadsøkning. Sektoren har også hatt økte kostnader og tapte inntekter som følge av tiltakene som er satt inn for å begrense spredningen eller slå ned smitten. Det er usikkert hvordan dette påvirker sammenligningsgrunnlaget.

Tabell 14-4-1 Utvalgte nøkkeltall for helse- og omsorgstjenester i kommunene (ASSS, 2021)

	Trondheim 2020	Trondheim 2021	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS
Prioritet						
Andel av kommunens samlede nettoutgifter til omsorgstjenester (prosent)	28,3	30,3	24,1	33,6	28,9	29,0
Netto driftsutgifter hjemmetjenesten 67+ år per innbygger 67+ år (kroner)	16 383	19 018	18 975	18 558	18 757	19 238
Produktivitet						
Effektivitetsindeks*	1,157	1,027	0,978	1,038	0,961	1,000
Dekningsgrader						

Andel innbyggere over 80 år som er beboer på sykehjem eller heldøgns bolig (prosent)	19,3	18	15,2	15	15,1	14,8
Andel innbyggere over 80 år som mottar hjemmetjenester (prosent)	26	26,3	25,7	25,7	24,7	25,8
Kvalitet						
Andel årsverk i omsorgstjenesten m/ helseutdanning (prosent)	82,1	81,6	73,3	76,6	80,4	76,7
Andel innbyggere 67-79 år med dagaktivitetstilbud (prosent)	1,16	1,07	0,82	0,64	0,83	0,73
Andre nøkkeltall						
Ressursbruk i forhold til beregnet utgiftsbehov** (kroner)	-826	-594	-1112	351	-371	-87

*Effektivitetsindeksen sier noe om hvor mye tjenester Trondheim kommune får ut av tilgjengelige ressurser sammenlignet med de andre ASSS-kommunene. En indikator større enn 1 tilsier at Trondheim kommune er mer effektiv enn snittet av ASSS-kommunene. **Ressursbrukindikatoren viser at Trondheim kommune i 2021 brukte 594 kroner mindre per innbygger enn landsgjennomsnittet på pleie og omsorgstjenester.

Utfordringer og strategier

Utfordringer i helse- og omsorgstjenestene

- Antall eldre og antall personer som lever med demenssykdom øker sterkt.
- Flere lever lenger med sykdom og funksjonsnedsettelse.
- Antall yngre ressurskrevende brukere med langvarig behov for tjenester øker.
- Flere vil ha behov for helse- og omsorgstjenester.
- Andelen yrkesaktive personer reduseres relativt og vi vil mangle folk til å løse oppgavene på samme måte som i dag.
- Ressursbehovet og kostnadene i helse- og omsorgstjenesten vil øke betydelig med videreføring av dagens fordeling mellom hjemmebaserte tjenester og heldøgns tjenester.

Både Trondheim kommune og St. Olavs hospital har erkjent at vi har for dårlig kunnskap om skrøpelige eldre pasienter. Det er satt i gang et arbeid på tvers av nivåene for å utarbeide et eget helhetlig pasientforløp for skrøpelige eldre og se på rutiner for god samhandling til denne pasientgruppen.

Skrøpeligheit kjennetegnes av svekket muskulatur, lavt aktivitetsnivå, utmattelse, vekttap og redusert funksjonsnivå. Redusert kapasitet i de ulike organene i kroppen medfører at de er mer sårbare for påkjenninger av fysisk eller psykologisk art. Skrøpeligheit henger sammen med høy alder og pasientene har ofte flere kroniske sykdommer.

Dekningsgraden på sykehjemsplasser i Trondheim kommune (antall sykehjemsplasser per innbygger over 67 år) er redusert, og reduseres ytterligere i kommende planperiode. Dette er i tråd med strategien i kommunens eldreplan. Siden 2017 har gjennomsnittlig oppholdstid i helse- og velferdssenter (sykehjem) økt med omtrent tre måneder. Dette er en utvikling vi må snu. Hvis vi skal kunne gi alle som trenger det en sykehjemsplass innen seks uker, må gjennomsnittlig oppholdstid reduseres med omtrent seks måneder i løpet av de neste fire årene.

Det er tre hovedutfordringer vi ser behov for å løfte frem

- økning i ressurser til brukerstyrt personlig assistanse (BPA)

- økt press på legetjenestene og legevakta
- økning i antall utskrivningsklare pasienter fra spesialisthelsetjenesten

Utfordringer og strategier for disse tre områdene beskrives i slutten av dette kapittelet.

Strategier i helse- og omsorgstjenestene

Hovedstrategiene i helse- og omsorgstjenestene skal videreføres, men må forsterkes. [Eldreplan 2016-2026](#) og Trondheim kommunes plan for implementering av [Meld St. 15 Leve hele livet](#) og vedtatte temaplaner er sentrale i det videre arbeidet.

Det er viktig at utbygging av sykehjemsplasser ikke skjer på bekostning av hjemmebaserte tjenester.

Det er behov for lederteam som mestrer å kombinere drift og fokus på endringer. Det jobbes derfor med videreutvikling av opplæring for lederteam innenfor helse og velferd.

Forebygging og rehabilitering

Forebygging av funksjonssvikt og rehabilitering etter sykdom eller skade er viktig for at folk skal leve gode liv. Trondheim kommune har et bredt tilbud om rehabilitering som spenner fra tilbud til hjemmeboende med ulike oppfølgingsbehov til heldøgns opphold i dedikerte rehabiliteringsavdelinger. I august 2023 åpner Trondheim rehabiliteringssenter, og alle tilbud om døgnrehabilitering flyttes til det nye senteret. Dette skal skape et fagmiljø som skal levere kunnskapsbasert rehabilitering til kommunens innbyggere, og gi oss mulighet til å møte utfordringene i tjenestene og behovet for omstilling med større slagkraft.

Senteret skal være med å dekke kompetansebehov, være en læringsarena for kommunal rehabilitering, og en pådriver for utvikling av rehabiliteringsområdet og utprøving av velferdsteknologi. Senteret skal prioritere utviklings- og innovasjonsprosjekter som bidrar til å løse fremtidens personellutfordringer. Sammen med NTNU, SINTEF og St. Olavs hospital skal senteret være med å definere kunnskapshull, bidra til forskning, utvikling og et kompetanseløft i primærhelsetjenesten.

Videreutvikling av forvaltningsmodellen

Kommunedirektøren er i startfasen med oppfølging av vedtak i [bystyresak 78/22 Bemanningkutt ved helse- og velferdskontorene](#). Det har vært et innledende møte med arbeidstakerorganisasjonene, og det skal nå lages en plan for arbeidet med å tilpasse forvaltningsmodellen i tråd med tillitsreformens intensjoner. Arbeidet skal starte med en bred innsikts- og innspillfase, og lokale tillitsvalgte på enhet skal sikres medvirkning.

Hjemmebaserte tjenester

Sentrale tiltak innen hjemmebaserte tjenester er å styrke og utvikle aktivitetstilbudene, øke tilbudet om pårørendestøtte, øke kapasitet og fleksibilitet i hjemmetjenesten, og få kunnskap om hvordan ledere og ansatte kan bruke Helseplattformen som styringsverktøy i egen arbeidshverdag.

De hjemmebaserte tjenestene må ha mer fleksible løsninger gjennom hele døgnet. Dette forutsetter at BPA-vedtak holdes innenfor tildelt budsjetttramme i årene fremover. Lykkes vi med denne strategien vil behovet for heldøgns omsorgstjenester og omfanget av BPA gradvis kunne reduseres.

Helse- og velferdssenter

I helse- og velferdssentre skal vi endre budsjettfordelingsmodellen. Videre vil vi prøve ut nye måter å organisere sykepleietjenesten på for å øke kvaliteten på tjenesten, bidra til å rekruttere og beholde sykepleierkompetanse og redusere sykefravær, overtid og bruk av vikarbyrå. Videre må *Kompetansegruppe utfordrende atferd (rus/psykiatri)* styrkes for kunne å ivareta behov for kompetansestøtte og veiledning til ansatte som jobber med denne pasientgruppen.

Vi må forvente at beboere i sykehjem vil være mer skrøpelige og syke når de får plass. Det vil stilles andre krav til behandling, ansattes kompetanse og tilbudet som gis. Vi må sikre at ansatte har god kunnskap om omsorg i livets slutfase slik at pasientene får en god og verdig avslutning. For å styrke kompetansen er det

utarbeidet en felles plan for alle helse- og velferdssenter med månedlige fokusområder, etablering av nettverk med ressurspersoner og opplæringsplaner tilpasset rolle og funksjon. Det settes av midler innenfor tildelt ramme til frikjøp av ressurspersoner til dette arbeidet.

Hovedutfordring: Økning i ressurser til brukerstyrt personlig assistanse (BPA)

Å kunne leve et godt og mest mulig selvstendig liv, også med omfattende funksjonsnedsettelse, er et mål og en rettighet som står høyt i det norske samfunnet. Brukerstyrt personlig assistanse er et viktig bidrag til likeverd, likestilling og samfunnsdeltakelse for personer med nedsatt funksjonsevne og stort bistandsbehov.

For å ha rett til å få BPA må du være under 67 år, ha behov for bistand utover 2 år og mer enn 32 timer per uke. Personer med bistandsbehov mellom 25 og 32 timer per uke vil også ha rett til BPA, med mindre kommunen kan dokumentere at slik organisering vil være vesentlig mer kostnadskreven.

Rettighetsbestemmelsen bør ikke føre til en fordeling av kommunens ressurser som går på bekostning av brukere som faller utenfor rettigheten. Timeantallet ved BPA skal derfor i utgangspunktet være det samme som om tjenestene ikke var organisert som BPA. Kommunen har likevel plikt til å ha et tilbud om BPA som *kan slå inn* til personer som faller utenfor rettigheten (lavere enn 25 timer per uke). Personens mulighet til studier, arbeidsdeltakelse eller vesentlig økning av livskvalitet skal vektlegges. Personer med foreldreansvar for hjemmeboende barn under 18 år med nedsatt funksjonsevne kan ha rett til å få avlastningstiltak organisert som BPA, (rundskriv [Rettighetsfesting av brukerstyrt personlig assistanse \(BPA\)](#)).

Siden BPA ble rettighetsfestet i 2015 har utgiftene til BPA økt langt ut over demografisk vekst for Trondheim kommune. Flere kommuner varsler at dette er en *nasjonal utfordring*.

Fra 2016 til 2022 har veksten til BPA vært på 92 millioner kroner. Dette gir en samlet vekst på 114 prosent. Budsjettet for 2022 er på 140 millioner kroner og det forventes et merforbruk. Ved inngangen til 2023 og ut planperioden er det behov for å omdisponere 32 millioner kroner fra tjenester til hjemmeboende for å finansiere den store kostnadsøkningen til brukerstyrt personlig assistanse (BPA). Dette påvirker mulighetene hjemmebaserte tjenester har til å etablere et reelt alternativ til BPA. Dette er ikke en bærekraftig utvikling.

Status brukerstyrt personlig assistanse

Trondheim kommune har et *høyt antall* BPA-brukere sammenlignet med de ti største kommunene i landet. I 2020 var det bare Oslo (601 brukere) som hadde flere BPA-brukere enn Trondheim (173 brukere). Bergen hadde til sammenligning 110 brukere. For *gjennomsnittlig antall timer pr. bruker* ligger Trondheim *lavt* sammenlignet med de andre kommunene, men omfanget av timer øker betraktelig hvert år.

I 2022 (per april) var det 195 innbyggere med vedtak om BPA i Trondheim kommune. 150 av disse er over 18 år.

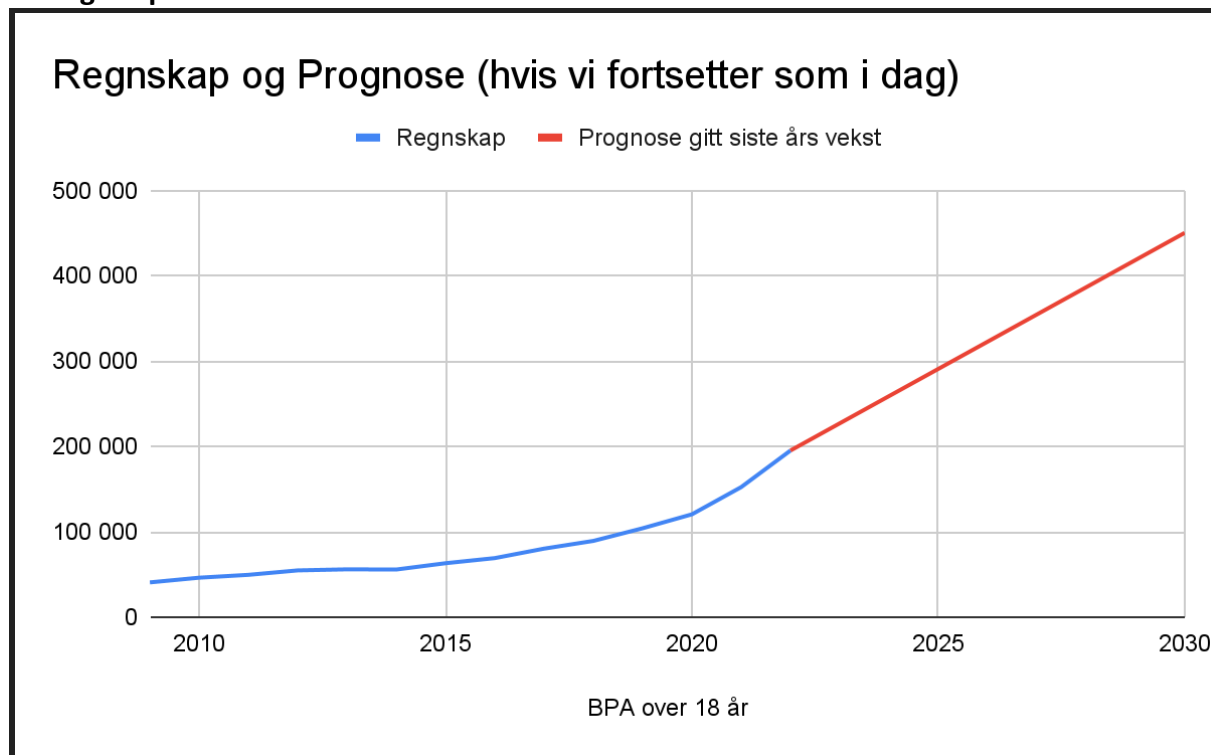
60 vedtak er under rettighetsgrensen på 25 timer per uke, og utgjør i overkant av 10 prosent av kostnadene for 2022. Dette tilsvarer cirka 20 millioner kroner, cirka en tredjedel av registrert merforbruk i 2022.

Andelen personer med diagnosen psykisk utviklingshemming utgjør 15,4 prosent, og står for 30 prosent av kostnadene til BPA i 2022. Vi ser en dobling i antall tildelte timer per uke fra mars 2018 til 2022 for denne brukergruppen.

Flere med foreldreansvar for hjemmeboende barn under 18 år med nedsatt funksjonsevne innvilges BPA mens de vurderes og tildeles tjenester fra oppvekstsektoren. Vedtakene følger dem over til helse- og velferdsektoren. Det oppleves utfordrende å ta ned omfanget av tjenesten eller gå over til ordinære hjemmebaserte tjenester senere.

Timene i flere eksisterende vedtak har økt uten at endring i brukerens funksjonsnivå kan forklare årsaken (sammenlignet med 2018). Dette kan bety økt tjenestekvalitet utover ren opprettholdelse av tidligere standard.

Figur 14-4-3 viser regnskapet for BPA de siste 12 årene og en prognose ut 2030 ved videreføring av dagens praksis

Dersom alle de andre helse- og omsorgstjenestene skulle økt tilsvarende BPA frem mot 2030 ville vi hatt behov for en kostnadsramme på 6,5 milliarder millioner kroner i 2030 (mer enn dobling av dagens kostnadsnivå) i tillegg til økningen i BPA.

For å være i økonomisk balanse ved inngangen til 2023 må kommunedirektøren omprioritere midler tilsvarende 32 millioner kroner fra hjemmebaserte tjenester. Til sammenligning utgjør demografiskompensasjonen cirka 70 millioner kroner.

Strategier for å redusere økning i vedtak om BPA

Personer med langvarig og stort behov for assistanse skal fortsatt kunne få tjenester organisert som BPA når dette kan bidra til den enkeltes mulighet til yrkesdeltakelse, utdanning og et aktivt og selvstendig liv. Dette er i tråd med gjeldende rett.

Strategier og tiltak

Samhandlingen mellom helse- og velferdskontoret (HVK) for voksne og HVK for barn og unge må styrkes for å sikre en enhetlig praksis ved behandling av nye søknader og revurderinger av BPA.

Dagens praksis med tildeling av timer til BPA må evalueres for å sikre at praktisk bistand organisert som brukerstyrt personlig assistanse (BPA) ikke er dyrere enn ordinære tjenester. Kommunen må sikre at tjenesten er i tråd med målet/intensjonen med BPA, at personen kan være i utdanning, jobb eller lignende eller bidra til økt selvstendighet.

Før vedtak om BPA innvilges skal det alltid vurderes om behovet for praktisk bistand og opplæring kan gis innenfor de ordinære tjenestene. Dette innebærer at helse- og velferdskontorene og de utøvende tjenestene må samhandle tett med pasient og pårørende om å finne gode og persontilpassede løsninger innenfor det ordinære tjenestetilbudet. Det skal alltid vurderes om relevant velferdsteknologi kan bidra til den enkeltes egenomsorg og mestring, og om relevant teknologi kan erstatte (deler av) behovet for praktisk assistanse.

Hovedutfordring: Økt press på legetjenestene og legevakta

En tilgjengelig og god fastlegetjeneste er avgjørende for at folk skal kunne bo hjemme lengst mulig. Finansieringen av fastlegeordningen er et nasjonalt ansvar. Rekruttering av nye fastleger og fastlegevikarer er en nasjonal utfordring og kan ikke løses lokalt. KS har uttrykt at fastlegeordningen vil rakne om det ikke kommer kraftfulle tiltak. Regjeringen har opplyst at det vil komme en nasjonal strategi og handlingsplan for fastlegeordningen i løpet av 2023. Situasjonen i Trondheim er ikke bedret det siste året. Fastlegeordningen nærmer seg et bristepunkt.

Status legetjenester og legevakt

Det er registrert 196 hjemler/fastleger i Trondheim. 7 av disse er knyttet til det kommunale Øya legesenter. Resterende er fordelt på 38 legesentre. Fra 1. november 2022 vil det sannsynligvis være på plass 200 avtalehjemler med fastleger. Gjennom [Handlingsplan for allmennlegetjenesten 2020-2024](#) styrker staten basistilskuddet til fastleger noe i 2022.

Per 1. juni 2022 sto 483 innbyggere i Trondheim kommune helt uten fastlege. Disse har ikke annen løsning enn bruk av legevakt. Legevakta er ikke dimensjonert til å ivareta alle som mangler fastlege og har ikke tilgang på pasientopplysninger fra den enkeltes journal.

Det er inngått en midlertidig avtale med legesentre i 2022 om vikarløsning for fastleger med fravær for å sikre pasientsikkerhet og legetjenester til den enkelte pasient. Dette gir behandlende lege tilgang til opplysninger om personen og til å dokumentere i pasientens journal.

Det er utfordringer med rekruttering av både fastleger og leger til *kommunale allmennlegestillinger* (sykehjem, helsestasjon, skolehelsetjeneste med videre) og *legevakt*.

Det har vært stor turnover i legevakta de siste par årene. Det er krevende å erstatte denne kompetansen. Nytilsatte sykepleiere må sikres tilstrekkelig opplæring før de kan jobbe selvstendig.

Trondheim interkommunale legevakt oppfyller ikke nasjonale krav til responstid på telefonhenvendelser som er 80 prosent innen to minutter. Fra 2019 til 2021 økte antallet telefonhenvendelser til responscenteret med hele 29 prosent.

Fastlegene er viktige aktører for gevinstrealisering av Helseplattformen.

Strategier for å styrke legetjenestene og legevakta

En stabilisering av fastlegeordningen blir avgjørende for å redusere presset på sykehuset og kommunehelsetjenesten. Det er også behov for å endre fordeling av oppgaver i legevakta.

Strategier og tiltak

I påvente av en nasjonal strategi og handlingsplan for fastlegetjenesten settes det av midler til midlertidig kompenserende tiltak til allmenntjenester.

Det settes av midler for å stimulere fastleger til å ta i bruk Helseplattformen. Administrasjonen i Enhet for legetjenester og smittevernarbeid styrkes for å ivareta en stor økning i pålagte oppgaver knyttet til legetjenester.

Det søkes statlig tilskudd for allmennleger i spesialisering (ALIS) for 2023.

Kommunen viderefører arbeidet med faste stillinger til kommunale allmennlegeoppgaver (legetjeneste i sykehjem/helsehus, skolehelsetjeneste og helsestasjoner) for å avlaste presset på fastlegene.

Normen for legetjenester i sykehjem styrkes fra 2023 og vil nærme seg snittet for ASSS-kommunene.

Det jobbes med nye løsninger knyttet til bemanning, organisering og responstid i legevakta. Det vurderes å styrke legevakta med en ekstra lege på kveld for sikre legetilsyn raskt og unngå pasientkø som forplanter seg til natt. Dette søkes løst innenfor enhetens budsjettramme.

En ordning med vektertjenester foreslås videreført med tjenester fra 16.00 - 06.00 alle hverdager og hele døgnet lørdag og søndag. (Under pandemien ble det innført bruk av vektertjeneste ved legevakta som ivaretar adgangskontroll, prioritering av besøkende og for å bidra til sikkerhet. Dette har vært en vellykket løsning. Sykepleiere og helsepersonell får brukt sin kompetanse på helsefaglige oppgaver).

Hovedutfordring: Økning i antall utskrivningsklare pasienter

Utviklingen i antall utskrivningsklare pasienter (UKP) fra spesialisthelsetjenesten er omtalt i flere saker og notat til formannskapet det siste halvannet året. Økning i antall eldre innbyggere medfører en naturlig økning i antall innleggelse i akuttmottaket ved sykehuset. I tillegg er det andre forhold som påvirker situasjonen, og som er utfordrende for både St. Olavs hospital og kommunen. Allmennlegeforeningen uttaler at en uerfaren lege legger inn dobbelt så mange pasienter som en erfaren lege. Fastlegekrisen fører til økt bruk av vikarer som ofte er unge og uerfarne leger som ikke kjenner pasientene. Dette fører til flere innleggelse. Koronapandemien kan også ha ført til dårligere legeoppfølging og en mer ustabil helsesituasjon for en del pasienter. Regjeringen jobber med en nasjonal løsning på fastlegekrisen som vil bli lagt frem i forbindelse med statsbudsjettet for 2023.

Hjemmetjenesten kan håndtere sykere og skrøpelige pasienter i eget hjem. Det er et mål at pasienter skal reise rett hjem fra sykehuset så lenge det er faglig forsvarlig.

Status utskrivningsklare pasienter

Pasienter som *reiser rett hjem* fra sykehuset med uendret tjenestebehov er ikke med i tallet for utskrivningsklare pasienter (UKP). UKP er pasienter med endret tjenestebehov etter innleggelse; flere og/eller nye typer tjenester i hjemmet, behov for et vurderingsopphold eller rehabiliteringsopphold i institusjon eller som trenger ny boform (sykehjem eller bolig særskilt tilrettelagt for heldøgns omsorg), der det er behov for å foreta en bredere vurdering.

Det er store sesongvariasjoner i omfang av UKP.

Pasienter med få eller ingen kommunale tjenester før innleggelse i sykehus utgjør 50 prosent av UKP og skrøpelige eldre med omfattende tjenestetilbud før innleggelse utgjør 30 prosent.

Legevakta har per i dag ikke tilgang til pasientopplysninger fra pasientens journal, hvis de ikke har kommunale tjenester. Drøyt en tredjedel av akutte innleggelser i norske sykehus legges inn via legevakt.

Antall innleggelser i St. Olavs hospital er doblet siden 2019. Kommunen har tatt ut betydelig flere UKP til og med andre tertial 2022 enn tidligere år. Logistikk rundt og omfang av kommunale korttidsplasser i helsehus og arbeidsprosessene rundt UKP utfordres.

Trondheim kommune har til enhver tid enkelte UKP med komplekse/sammensatte problemstillinger - gjerne en blanding av rus, psykiatri og/eller psykisk utviklingshemming, som det tar tid å finne et egnet botilbud til. 542 av 777 ventedøgn (samlet antall døgn som UKP) per 10.08.22 var knyttet til 4 pasienter med utfordringer innen psykiske helse og/eller rus. 235 ventedøgn var fordelt på 22 pasienter med somatiske utfordringer.

Strategier for å holde kontroll på antall utskrivningsklare pasienter

En del tiltak kan gjennomføres lokalt i kommunal regi, mens flere viktige grep må løses i Helsefellesskapet mellom sykehuset og kommunene. Dette er prosesser som styres fra Helsefellesskapet og Trondheim kommune deltar med flere representanter i arbeidet. Rapporten [Utskrivningsklare pasienter i et bærekraftig helsefellesskap](#) peker på viktige utviklingsområder som helsefellesskapet skal prioritere høsten 2022:

- felles hovedmålsetting - "pasienten skal direkte hjem" fra sykehus
- utnytte mulighetene for samhandling via Helseplattformen (HP)
- utvikle felles samhandlingskultur
- rask tverrfaglig funksjonsvurdering og avklaring i kommunene etter registrering som UKP i sykehus
- utarbeide felles helhetlig pasientforløp for skrøpelige pasienter
- utvikle tverrfaglig strukturert oppfølgingsteam med sterk involvering av fastlegene.
- utvikle felles plan for høy aktivitet (økning i antall UKP)

Tiltak utskrivningsklare pasienter

Utnytte potensialet med felles journalsystem i Helseplattformen i legevakta og motivere fastlegene til å ta i bruk Helseplattformen som journalsystem.

Utvikle en arbeidsmodell som sikrer god samhandling mellom fastleger og utførende tjenester rundt pasienter med komplekse behov for å bedre helhetlig oppfølging og bl.a. forebygge innleggelser. Utarbeide felles plan for videre behandling.

Gi overlegestøtte til saksbehandler ved behov for medisinsk vurdering av om pasienten er utskrivningsklar.

Utvikle tverrfaglig vurderingskompetanse for utskrivningsklare pasienter (UKP).

Sikre flere pasienter rett hjem fra sykehus og mer effektive korttidsopphold i helsehus.

Saksbehandlere i helse- og velferdskontorene må sikre tett dialog med hjemmetjenestene om muligheter for å bo hjemme etter sykehusinnleggelse/opphold i helsehus før vedtak om langtidsopphold i sykehjem fattes.

Planlegge nye typer boformer som kan supplere (eventuelt erstatte) kommunale omsorgsboliger.

Mål og indikatorer for helse- og omsorgstjenesten

	FNs 17 bærekraftsmål og forslag til ny samfunnsplan for Trondheim - Trondheimsløftet - ligger til grunn for forslag til mål for perioden 2023-2026. Det er for planperioden pekt på hvilke av FNs bærekraftsmål og delmål i Trondheimsløftet som er mest relevant for tjenesteområdet, og hvor området har størst påvirkningsmulighet. Operasjonaliseringen av de utvalgte bærekraftsmålene og delmålene er vist under med forslag til periodemål med tilhørende indikatorer.
Aktuelle delmål i kommuneplanens samfunnsdel (Trondheimsløftet)	<p>Delmål 2.1: Trondheims innbyggere har god livskvalitet</p> <p>Delmål 2.2: Trondheims innbyggere har tilgang til meningsfylt arbeid og utdanning, eller annen verdiskapende aktivitet i sine liv</p> <p>Delmål 2.3: Trondheim har et mangfold av bomiljø og møteplasser der alle føler seg velkomne</p> <p>Delmål 2.5: I Trondheim har alle muligheten til å bli hørt, spurt og sett i planlegging og utvikling av kommunen</p> <p>Delmål 3.2: Trondheim kommune har målrettede og bærekraftige tjenester med god kvalitet</p> <p>Delmål 3.3: Trondheim har realisert potensialet i digitalisering og teknologi for å løse samfunnsutfordringer i framtida</p>
Bærekraftsmål	 <p>3 GOD HELSE OG LIVSKVALITET</p> <p>10 MINDRE ULIKHET</p> <p>11 BÆREKRAFTIGE BYER OG LOKALSAMFUNN</p> <p>17 SAMARBEID FOR Å NÅ MÅLENE</p>
Periodemål og indikatorer	Mål 1: Innbyggerne har aktive og selvstendige liv

Meningsfulle aktiviteter, fysisk aktivitet og trening er viktig for god helse og livskvalitet gjennom livet. Det skal være mulig for alle å være aktive ut fra egne forutsetninger. Å være fysisk aktiv gir glede og mestring for mange, og det handler ofte om å gjøre noe sammen. Å ha relasjoner til andre gjør at vi føler oss sett, skaper et fellesskap og tilhørighet.

Personer med risiko for eller begynnende funksjonstap skal fanges opp tidlig og få riktig hjelp til å komme seg igjen eller for å unngå ytterligere forverring.

Indikator 1: Antall innbyggere som deltar i aktivitetstilbud med vedtak (ambisjon: øker årlig med 10 prosent)

Indikator 2: Antall innbyggere som deltar i kommunens forebyggende tilbud (ambisjon: øker årlig med 10 prosent)

Indikator 3: Antall innbyggere som deltar i kommunens rehabiliteringstilbud (ambisjon: øker årlig med 10 prosent)

Mål 2: Tjenestetilbudet er tilpasset den enkeltes behov

Vi gir støtte til at innbyggerne kan ivareta egen helse ut fra egne forutsetninger. Tjenestetilbudet skal være helhetlig, sammenhengende og tilpasset den enkeltes ressurser, muligheter, ønsker og behov.

Gjennom dialog skal vi avklare forventninger og sammen finne løsninger. Vi skal anerkjenne innsats fra pårørende og tilby støtte og avlastning.

Indikator 1: Andel med hjemmetjeneste som jevnlig får en helhetlig kartlegging av sin helsetilstand og behov for oppfølging (ambisjon: 100 prosent)

Indikator 3: Andel beboere på sykehjem som jevnlig får vurdert innholdet i tjenesten (ambisjon: 100 prosent)

Indikator 4: Antall hjemmeboende med vedtak om pårørendestøtte (ambisjon: øker årlig med 20 prosent)

Mål 3: Innbyggerne har et godt og trygt sted å bo

Kommunen tilrettelegger for at innbyggerne planlegger egen alderdom slik at boligen er tilpasset fremtidige behov. Tilgang på sosiale møteplasser skaper tilhørighet i nærmiljøet.

Helseteknologi bidrar til trygghet og at personer med funksjonsvansker er mindre avhengig av praktisk bistand og helsehjelp. Innbyggere som bor i omsorgsbolig eller på sykehjem skal ha et trygt bomiljø. |

Indikator 1: Andelen over 80 år som bor hjemme (ambisjon: øker fra 87 til 90 prosent i perioden)

	Indikator 2: Ventetid på sykehjemsplass (ambisjon: Ikke over 6 uker) Indikator 3: Antall innbyggere som benytter velferdsteknologiske tjenester (ambisjon: Øker årlig med 20 prosent) Indikator 4: Varighet av heldøgntjenester (ambisjon: reduseres med 6 måneder i løpet av perioden)
--	---

Forslag til driftsbudsjett

Den økonomiske hovedprofilen i kommunedirektørens forslag er å redusere dekningsgraden på institusjonsopphold, styrke hjemmebaserte tjenester og styrke grunnbemanningen i helse- og velferdssenter. Ved inngangen til 2023 og ut planperioden er det behov for å omdisponere 32 millioner kroner fra tjenester til hjemmeboende for å finansiere den store kostnadsøkningen til brukerstyrt personlig assistanse (BPA). Dette medfører at vi ikke klarer å opprettholde standarden på ordinære tjenester til hjemmeboende som ble planlagt i forrige planperiode.

Tabell 14-4-2 viser kommunedirektørens forslag til netto driftsramme for området helse- og omsorgstjenester i perioden 2023-2026. Tabellen viser forslag til endring sammenlignet med opprinnelig vedtatt budsjett 2022.

Tabell 14-4-2 Budsjettamme og rammeendring helse- og omsorgstjenester. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2023	2024	2025	2026
Opprinnelig budsjett 2022	2903,6	2903,6	2903,6	2903,6
Pris- og lønnskompensasjon	17,1	17,1	17,1	17,1
Tekniske justeringer	-4,6	-4,6	-4,6	-4,6
Korrigert budsjett	2916,1	2916,1	2916,1	2916,1
Befolkningsvekst	70,3	154,0	241,6	337,8
Annen rammeendring	16,6	28,3	3,8	3,8
Forslag til netto driftsramme	3003,0	3098,4	3161,5	3257,7
Reell rammeendring	86,9	182,3	245,4	341,6

Tabell 14-4-3 viser kommunedirektørens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer og viser endring i rammen per tiltak fra 2023.

Tabell 14-4-3 Tiltak i helse og omsorgstjenester. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
Opprettholdelse av standard	01. Befolkningsutvikling tjenester til hjemmeboende	6,7	54,3	91,2	151,5
	02. Brukerstyrt Personlig Assistanse (BPA)	32,0	39,5	47,0	48,5
	03. Nye plasser i sykehjem og heldøgns omsorg	-5,3	8,0	17,8	27,2
Endringer i tjenestetilbudet	04. Eldreplan- styrking av tjenester til hjemmeboende	4,6	12,2	44,1	63,6
	05. Eldreplan - Trondheim rehabiliteringssenter	3,5	8,5	8,5	8,5
	06. Eldreplan - styrking av aktivitetstilbud	2,9	4,4	4,4	4,4

	07. Eldreplan - styrkning av velferdsteknologi	2,0	2,5	3,0	3,5
	08. Økt - bemanning HVS	17,9	31,8	40,8	45,8
	09. Helseplattformen	1,0	1,0	1,0	1,0
	10. Program for bærekraftige helse- og velferdstjenester	10,0	10,0	17,0	20,0
	11. Helse- og velferdskontor	6,0	6,0	6,0	6,0
	12. Legetjenester og allmenntilleggsmedisin	9,5	8,0	10,5	10,5
Effektiviseringstiltak	13. Gevinstrealisering Helseplattformen og bærekraftsprogrammet	0,0	0,0	-42,0	-45,0
	14. Videreføring av effektiviseringstiltak	-3,9	-3,9	-3,9	-3,9
Sluttsum		86,9	182,3	245,4	341,6

Opprettholdelse av standard

1. Tjenester til hjemmeboende

Befolkningsutviklingen tilsier at opprettholdelse av dagens standard på hjemmebaserte tjenester tilsvarer en økning på 25,1 millioner kroner i 2023. Kommunedirektøren foreslår imidlertid å kun tilføre 6,7 millioner kroner i 2023, økende til 151,5 millioner kroner i perioden. Den sterke veksten må sees i lys av redusert dekningsgrad på heldøgns tjenester.

2. Brukerstyrt Personlig Assistanse (BPA)

Kommunedirektøren legger opp til en innstramming av praksis for tildeling av BPA fra 2023.

Kommunedirektøren foreslår å styrke ordningen med 32 millioner kroner i 2023 økende til 48,5 millioner kroner i 2026. Styrking i 2023 går i sin helhet til å finansiere kostnadsvekst i 2022. Forslaget forutsetter at siste års kraftige kostnadsvekst for BPA må avta. Styrkingen i 2024-2026 er utelukkende en videreføring av dagens kostnadsnivå.

3. Nye plasser i sykehjem og heldøgns omsorg

Antall plasser i sykehjem og heldøgns omsorg vil øke med 72 i planperioden, med en driftskostnad på 27,9 millioner kroner fra 2026. Se tabell 14-4-4 *Planlagt endring i antall plasser og demografisk behov* i kapittelet "Forslag til investeringsbudsjett".

Endringer i tjenestetilbudet

4. Eldreplan - styrking av tjenester til hjemmeboende

Styrking av tjenester til hjemmeboende videreføres i henhold til vedtatt Eldreplan. I 2023 vil styrkingen påvirkes av veksten i vedtak om BPA. Kommunedirektøren foreslår en omprioritering fra eldreplan til BPA i 2023. Kommunedirektøren forutsetter videre at veksten i BPA avtar utover i planperioden. I løpet av planperioden skal eldreplanen følges opp.

Hjemmebaserte tjenester styrkes med 4,6 millioner kroner i 2023 økende til 63,6 millioner kroner i 2026. Fordeling av midler i 2023: 4,6 millioner er helårseffekt av tiltak igangsatt i 2022.

5. Trondheim rehabiliteringssenter

Trondheim Rehabiliteringssenter åpner i september 2023. Kommunedirektøren foreslår å styrke tilbudet med 3,5 millioner i 2023 (delårseffekt) og 8,5 millioner kroner fra 2024.

6. Eldreplan - styrking av aktivitetstilbud

Et økende antall eldre medførere økt behov for aktivitetstilbud og sosiale møteplasser til ulike tider på døgnet. Økningen på 2,9 millioner i 2023 er helårseffekt av tiltak igangsatt i 2022. Aktivitetstilbudet styrkes ytterligere med 1,5 millioner kroner fra 2024 og ut planperioden.

7. Eldreplan - styrkning av velferdsteknologi

0,5 millioner kroner fra 2023 og ut planperioden er helårseffekt av tiltak igangsatt 2022 (driftskostnader til nytt håndholdt utstyr for journaldokumentasjon ved helse- og velferdssenter og helsehus).

Det er behov for å sette av midler til en vekst i antall digitale trygghetsalarmer og for å ivareta en oppgang i leiepriser utover anslått prisvekst i statsbudsjettet. Det settes av 1,5 millioner kroner i 2023 økende til 3 millioner kroner i 2026.

8. Økt bemanning på helse- og velferdssenter

Grunnbemanningen i helse- og velferdssenter styrkes med 17,9 millioner kroner fra 2023 økende til 45,8 millioner kroner i planperioden.

5,2 millioner kroner av rammen benyttes til fullfinansiering av serviceverter igangsatt andre halvår 2022. Kommunedirektøren ønsker ikke en ytterligere opptrapping av serviceverter, da behovet for ansatte med helsefagutdanning må prioriteres.

Det er videre avsatt midler til ett årsverk sykehjemslege fra 2023, og ytterligere ett årsverk med halvårseffekt fra 2024. Resterende midler fordeles etter ny budsjettfordelingsmodell.

En pilot med fysioterapistudenter for å øke aktivitet på kveld og helg er gjennomført i Kattem og Tiller helse- og velferdssenter jamfør [sak 180/22](#) *Fysisk aktivitet for beboere på sykehjem*. Det er behov for mer tid til utprøving og en grundig evaluering før en eventuell utvidelse av modellen med studentstillinger. Tiltaket opprettholdes i de to enhetene.

9. Helseplattformen

Helseplattformen ble satt i drift 7. mai 2022. Driftskostnader til Helseplattformen styrkes med 1 millioner kroner i 2023 og ut planperioden. De årlige lisenskostnadene vil ligge på cirka 38 millioner kroner. Punktet må ses opp mot tiltak 13 om gevinstrealisering.

10. Program for bærekraftige helse- og velferdstjenester

Det settes av 10 millioner kroner i økte omstillingsmidler i 2023, økende til 17 millioner kroner i 2025 og 20 millioner kroner i 2026. Midlene kommer i tillegg til midler vedtatt i bystyresak [198/21](#) *Handlings- og økonomiplan 2022-2025, budsjett 2022* og betyr at det totalt ligger et budsjett på 20 millioner kroner til omstilling. Dette er viktig for å lykkes med påbegynte prosesser i Program for bærekraftige helse- og velferdstjenester som skal gi gevinster på sikt. Punktet må sees i sammenheng med tiltak 13 om gevinstrealisering.

11. Helse- og velferdskontor

Kommunedirektøren foreslår å reversere rammekutt på 6 millioner kroner fra 2023 jf bystyresak [198/21](#) *Handlings- og økonomiplan 2022-2025, budsjett 2022*. I bystyresak [78/22](#) *Bemanningskutt ved helse- og velferdskontorene. Oppfølging av vedtak i handlings- og økonomiplan 2022-2025, budsjett 2022* beskriver kommunedirektøren utfordringene med bemanningskutt i HVK. Kommunedirektøren har i samarbeid med tillitsvalgte startet arbeidet med en plan for en bred prosess med målsetning om å utvikle en forvaltningstjeneste i tråd med tillitsreformens intensjoner.

12. Legetjenester og allmenntjenester

Fastlegekrisen har medført behov for en midlertidig løsning med vikarordning i legesentre. Kommunedirektøren vurderer flere mulige tiltak. I påvente av nasjonal strategi og handlingsplan foreslår kommunedirektøren å sette av midler til kompensierende tiltak i 2023, da behovet er størst, og noe ut

planperioden. Innenfor potten settes det av midler for å stimulere fastleger som tar i bruk Helseplattformen. Beløpet øker utover i planperioden.

Kommunedirektøren foreslår å sette av 3 millioner kroner til innleie av vektertjenester i legevakta i hele perioden innenfor denne rammen. Dette for å sikre at sykepleiere og annet helsepersonell får brukt sin kompetanse på helsefaglige oppgaver.

Effektiviseringstiltak

13. Gevinstrealisering Helseplattformen og bærekraftsprogrammet

For Helseplattformen og Program for bærekraftige helse- og velferdstjenester er det til sammen beregnet gevinstuttak på henholdsvis 38,6 millioner kroner i 2025 økende til 41,6 millioner kroner i 2026. Det er ikke realistisk å få realisert netto gevinster de to første årene.

14. Videreføring av effektiviseringstiltak

I forbindelse med koronapandemien flyttet Øya legesenter til Statens hus, og er nå samlokalisert med Enhet for legetjenester og smittevernarbeid og det regionale ALIS-kontoret. Det er forventet at legesenteret gradvis driftes til selvkost. Budsjettet er korrigert med -0,5 millioner kroner fra 2023 og ut planperioden.

Enkelte helse- og velferdssentre har noe høyere nattbemanning som er delvis historisk betinget og/eller på grunn av bygningsmessige utfordringer. Kommunedirektøren forventer en innsparing tilsvarende ett årsverk fra 2023 etter innføring av pasientvarslingsanlegg i disse enhetene.

I følge bystyresak [197/19](#) *Handlings- og økonomiplan 2020-2023, budsjett 2020* reduseres innkjøp og innleie av arbeidskraft med 2,3 millioner kroner fra 2023 og ut planperioden.

Musikoterapeuter i helse- og omsorgstjenestene

Kommunedirektøren har ikke funnet midler til å prioritere innføring av musikoterapeuter i tjenestene, jf formannskapssak [134/22](#) *Bruk av musikoterapeuter i kommunens tjenester*.

Forslag til investeringsbudsjett

Status og utfordringer

Trondheim vil oppleve en stor vekst i antall eldre fremover, i tillegg til en endring i alderssammensetningen i befolkningen. Alle aldersgrupper vokser, men størst relativ vekst er i aldersgruppen over 67 år.

Plan for helsebygg ([bystyresak 86/19](#)) beskriver både behovet for nye helsebygg og rehabiliteringsbehovet for kommunens helse- og velferdssentre. Over 20 prosent av Trondheim kommunes institusjonsplasser tilfredsstiller ikke dagens krav og forventninger til standard.

I denne planperioden vil kommunen få et interimpsykehjem som gjør oss i stand til å sette i gang større rehabiliteringer av eksisterende helsebygg. Plassene på Charlottenlund helse- og velferdssenter frigjøres ved å bygge et nytt sykehjem på Dragvoll. Charlottenlund helse- og velferdssenter kan da brukes som et interimpsykehjem.

Søbstad helsehus, Ilevollen og Kystad helse- og velferdssenter er de første prosjektene som vil ta i bruk Charlottenlund interimpsykehjem for midlertidig opphold for beboere og ansatte i en byggeperiode. Det planlegges at Ilevollen og Kystad helse- og velferdssenter kan være samtidig på interimpsykehjemmet.

Planlagt utbygging av heldøgns plasser

Tabell 14-4-4 viser planlagt vekst i antall plasser for heldøgns omsorg i økonomiplanperioden og antall plasser som er nødvendig for å opprettholde dagens dekningsgrad. Den planlagte veksten må ses i sammenheng med strategien om å øke hjemmebaserte tjenester.

Tabell 14-4-4 Planlagt endring i antall plasser og demografisk behov

Tabell xx-x. Planlagt endring i antall plasser og demografisk behov					
	2023	2024	2025	2026	Sum
Planlagt vekst	-6	22	36	20	72
Demografisk behov	58	72	76	85	291
Avvik planlagt - demografi	-64	-50	-40	-65	-219
Akkumulert avvik	-64	-114	-154	-219	

Fra januar 2023 blir det en reduksjon på sju plasser ved E.C. Dahls helse- og velferdssenter. Dette har vært et ekstraordinært tiltak iverksatt etter vedtak i [sak 215/21](#) *Utskrivningsklare ved St. Olavs hospital og fristbrudd*. Når Trondheim rehabiliteringssenter åpner i september 2023 blir det en ledig avdeling med 22 plasser ved Søbstad helsehus. Dit flyttes 22 av gjenværende 24 plasser ved E.C. Dahls helse- og velferdssenter. Dette medfører en ytterligere reduksjon på to plasser fra september 2023. Dette gir en innsparingseffekt på sykehjems plasser i 2023. Syv plasser ved Øya helsehus tilrettelagt for pasienter som er smittet med MRSA-bakterier avvikles fra 01.01.2023, da disse pasientene ivaretas i ordinære plasser ved alle helsehus og sykehjem. Dette gir reduserte kostnader.

Investeringer i perioden 2023-2026

Tabell 14-4-5 viser kommunedirektørens forslag til investeringer innenfor helse og omsorg i perioden 2023-2026. Tabell 14-4-6 viser hvordan investeringene er foreslått finansiert. Under følger en oversikt og beskrivelse av de enkelte prosjektene.

Tabell 14-4-5 Investeringer i helse og velferd - helse og omsorgstjenester i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2023	2024	2025	2026	
01. Helseplattformen	460,3	311,7	148,6	148,6	0,0	0,0	0,0	
02. Trondheim rehabiliteringssenter	543,2	362,8	180,4	176,6	12,4	0,0	0,0	
03. Produksjonskjøkkenet	100,0	28,0	72,0	67,0	5,0	0,0	0,0	
04. Dragvoll 2 HVS	600,0	27,2	572,8	190,0	230,0	139,9	15,9	
05. Heimdal HVS	620,0	2,0	618,0	5,0	5,0	60,0	210,0	
06. Søbstad helsehus	620,0	0,0	620,0	2,0	10,0	100,0	220,0	
07. Ilevollen HVS - rehabilitering	100,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	2,0	
08. Kystad HVS - utvidelse	220,0	0,0	220,0	0,0	0,0	0,0	2,0	
09. Nytt helse- og velferdssenter 2030	620,0	0,0	620,0	0,0	0,0	2,0	10,0	
10. Seniorhus	60,0	0,0	60,0	0,0	0,0	0,0	60,0	
11. Mindre investeringer HV	0,0	0,0	0,0	25,0	25,0	25,0	25,0	
Sluttsum	3943,5	731,7	3211,8	614,2	287,4	326,9	544,9	

Tabell 14-4-6 Finansiering for investeringsprosjektene for helse og velferd i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	360,0	239,5	64,7	404,1
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	102,4	47,9	54,5	80,8
Refusjoner	0,0	0,0	207,7	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	151,8	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	614,2	287,4	326,9	484,9

Helseplattformen

Bystyret vedtok i [sak 101/21](#) *Innføring, drift og forvaltning av Helseplattformen -økonomiske konsekvenser* en samlet kostnadsramme for prosjektet Helseplattformen på 418 millioner kroner. Dette var en økning på 64 millioner kroner fra opprinnelig ramme. Av økningen utgjorde generell befolkningsvekst i Trondheim kommune og prisstigning cirka 30 millioner kroner, og kostnadsøkning som følge av utsatt oppstart cirka 34 millioner kroner. Bevilgning ble fulgt opp i Handlings og økonomiplan 2022-2025.

Som beskrevet i [sak 103/19](#) *Ny løsning for pasientadministrasjon, pasientjournal og samhandling mellom kommune- og spesialisthelsetjenesten* og [101/21](#) er prosjektet Helseplattformen finansiert med eksternt lån og bruk av disposisjonsfond. Kostnader som ikke kan aktiveres i balanseregnskapet kan ikke lånefinansieres og må finansieres av disposisjonsfondet. Som beskrevet i 2. økonomirapport 2022 er 37,7 millioner kroner av 418 millioner kroner finansiert ved bruk av disposisjonsfond og driftsbudsjett på helse- og omsorg i perioden 2019-2022. Investeringsramma reduseres derfor fra 418 millioner kroner til 380,3 millioner kroner.

Trondheim kommune sin finansiering av kostnadene som oppstår i Helseplattformen AS er finansiert av to rente- og avdragsfrie lån, beskrevet i sak [180/19](#) *Videreutlån til Helseplattformen AS*. I gjeldende handlings- og økonomiplan er Trondheim kommune sine samlede kostnader, også finansiering av de avdrags- og rentefrie lånene til HP AS, håndtert i investeringsbudsjettet som en investering. Siden kostnadsrammen har vært oppgitt uten merverdiavgift har det i gjeldende handlings- og økonomiplan vært lagt til grunn nettobeløp, det vil si at verken kostnad til merverdiavgift eller refusjon av merverdiavgift er lagt inn i investeringsbudsjettene i handlings- og økonomiplanen.

Balansføringen av investeringen skjer på det tidspunktet kommunen kjøper engangslisensen som kan aktiveres. Tidspunktet for lisenskjøp er i tjenesteavtalen mellom Trondheim kommune og HP AS planlagt utført i løpet av 2023. Endelig dato for lisenskjøp er ikke endelig besluttet.

I egen sak til bystyret i høst, vil kommunedirektøren foreslå at bruttorammen økes tilsvarende merverdiavgift. Bruttorammen økes dermed med 80 millioner kroner til 498 millioner kroner, mens investeringsrammen øker fra 380,3 millioner kroner til 460,3 millioner kroner. Økning i bruttoramme finansieres i sin helhet av merverdikompensasjon.

Trondheim rehabiliteringssenter

Trondheim rehabiliteringssenter åpner høsten 2023. I tråd med strategiene i *Eldreplanen* er det viktig å få på plass et nytt helsehus tilrettelagt for rehabiliteringsvirksomhet.

Målet er at etableringen av Trondheim rehabiliteringssenter skal styrke rehabiliteringsområdet faglig, bidra til mer effektiv utnyttelse av plassene og redusert oppholdstid per pasient. Dette vil øke kvaliteten på tilbudet, styrke kapasiteten og dermed bidra til å sikre en bærekraftig helse- og omsorgstjeneste.

Investeringsbeslutningen ble vedtatt av bystyret 25. mars 2021, i [sak 40/21 Nidarvoll rehabiliteringssenter - investeringsbeslutning](#), med en tilleggsbevilgning 3. mars 2022. Trondheim kommune er innvilget 152 millioner kroner i investeringstilskudd fra Husbanken.

Produksjonskjøkkenet

Utvidet og ombygd produksjonskjøkkenet skal stå ferdig høsten 2023. Dette vil ivareta behovet for økt produksjon av næringsrik og god mat til kommunens institusjoner og hjemmeboende minimum frem til 2035.

Prosjektet vil øke produksjons- og støttefasilitetene ved kjøkkenet for økt produksjon, legge bedre til rette for produksjon av dietter og konsistentstilpasset mat og bedre de fysiske arbeidsforholdene for ansatte (redusere tunge løft med mer helautomatisert utstyr).

Investeringsbeslutningen ble vedtatt av bystyret 15. juni 2022, i [sak 133/22 Utvidelse og ombygging av produksjonskjøkkenet - investeringsbeslutning](#).

Dragvoll helse- og velferdssenter - utvidelse

Det planlegges en større utvidelse av Dragvoll helse- og velferdssenter med 96 sykehjemsplasser. Nytt senter ferdigstilles våren 2025.

Nye Dragvoll helse- og velferdssenter vil erstatte plassene ved Charlottenlund helse- og velferdssenter og Bromstad helse- og velferdssenter.

Prosjektet ble sist behandlet i formannskapet 14. juni 2022 i [sak 156/22 Dragvoll helse- og velferdssenter - rammer for videre planlegging](#).

Kommunen vil anslagsvis motta 207,7 millioner kroner i investeringstilskudd fra Husbanken.

Heimdal helse- og velferdssenter

Det er behov for et nytt helse- og velferdssenter på grunn av demografisk vekst. Heimdal helse- og velferdssenter er planlagt ferdig i 2027/2028.

Det er ønskelig å se på samlokalisering med biblioteket og en bydelspark.

Prosjektet kan søke investeringstilskudd fra Husbanken.

Søbstad helsehus

Bygget har behov for omfattende rehabilitering, da det ikke er tilpasset dagens krav til standarder, verken for beboere eller ansatte. Det foreligger et avvik på det fysiske miljøet fra Statsforvalteren, som vi ikke vil få lukket før nytt bygg er på plass.

Mulighetsstudie er behandlet i formannskapet i sak [285/18 Søbstad helsehus - mulighetsstudie](#), og det ble vedtatt at kommunedirektøren jobber videre med å rive og bygge nytt bygg.

Kommunedirektøren antar at kommunen kan søke Husbanken om investeringstilskudd for prosjektet.

Ilevollen HVS - rehabilitering

Bystyret besluttet i [sak 86/19 Plan for helsebygg](#) at Ilevollen helse- og velferdssenter skal rehabiliteres etter at nye Søbstad helsehus står ferdig. Det ble i 2018 gjennomført en mulighetsstudie som utredet muligheten for en større ombygging til mer hensiktsmessige sykehjemsplasser i tråd med dagens krav og forventninger.

Studien viser at det er mulig å oppgradere Ilevollen helse- og velferdssenter til et godt fungerende sykehjem.

Kommunen vil kunne søke Husbanken om investeringstilskudd for ombyggingen.

Kystad helse- og velferdssenter - ombygging/utvidelse

Bystyret besluttet i *Plan for helsebygg* at utvidelse av Kystad helse- og velferdssenter skal prioriteres og sikres fremdrift.

Formannskapet ble i [sak 66/20 Tomteutredning Kystad helse- og velferdssenter](#) fremlagt mulighetsstudie for en større utvidelse av Kystad helse- og velferdssenter. Kystad helse- og velferdssenter har i dag 24 sykehjemsplasser. Det er sett på muligheten for å øke til et anlegg med 40 eller 60 sykehjemsplasser.

Seniorhus

Kommunen ønsker å tilby et variert boligtilbud for eldre. Seniorhus vil være forbeholdt eldre som ikke kan bo i eget hjem og som har behov for en mer trygghetsskapende boform.

Kommunedirektøren ser på ulike lokasjoner, også om et seniorhus kan være en alternativ bruk av Jarleveien. Seniorhuset bør også ses i sammenheng med ønsket om en pilot med studenthybler sammen med heldøgns omsorgsplasser.

Nytt helse- og velferdssenter

Det er behov for et nytt helse- og velferdssenter med bakgrunn i demografisk vekst. Dette er planlagt ferdig i 2029/2030.

Mindre investeringer

Mindre investeringer i dette kapittel omhandler all aktivitet innenfor helse- og velferdsområdet, som ikke handler om den lukkede boligøkonomien. Innenfor vedtatt ramme gjennomføres tiltak som funksjonsforbedringer og ombygginger og utskiftning av inventar og utstyr.

Ved flere av institusjonene er det behov for ombygginger for å bedre funksjonaliteten. Det gjelder tjenesteareal, medisinerom, fellesareal og uteareal. Det er et stort og kontinuerlig behov for utskiftning av forflytningsutstyr, medisinsk teknisk utstyr og møbler og annet inventar på grunn av generell slitasje. Av erfaring må institusjonsmøbler skiftes cirka hvert tiende år, og forflytningsutstyr må skiftes noe oftere.

Mindre investeringer skal også dekke investeringer på kontorarbeidsplasser, slik som for eksempel for hjemmetjenesten og ergo- og fysioterapitjenesten. I tillegg til investeringer ved voksenopplæringscenteret, legevakta og ulike aktivitetssentre i kommunen.

Kommunen kan i enkelte ombyggingsprosjekter søke om investeringstilskudd fra Husbanken på inntil 55 prosent av godkjente anleggskostnader.

14.6 Flyktninger og innvandrere

Innledning

Per 1. januar 2022 bodde det 29 341 innbyggere med innvandrerbakgrunn og 6010 norskfødte med innvandrerforeldre i Trondheim. Til sammen utgjør disse to gruppene 16,9 prosent av befolkningen. Innvandrere er en heterogen gruppe og kommer til Trondheim av ulike grunner. Mens cirka 65 prosent kommer som arbeidsinnvandrere, studenter og gjennom familieinnvandring, er andelen flyktninger og deres familiegjenforente 35 prosent.

Antall flyktninger som bosettes i kommunen årlig vedtas av bystyret. Behovet for bosetting av flyktninger i kommunen er avhengig av nasjonal og internasjonal situasjon. Etter flere år med lavere asylankomster til Norge og lave årlige bosettinger i kommunen, har krigen i Ukraina medført stort behov for bosetting av flyktninger i Trondheim og i andre kommuner.

Kommunen har ansvar for bosetting og kvalifisering av flyktninger og deres familiegjenforente. Rask og bærekraftig overgang fra kvalifisering til ordinært arbeid med økonomisk selvstendighet og deltakelse i samfunnslivet er de viktigste oppgavene for kommunens flyktningetjenester. Kommunen skal ha en helhetlig kvalifisering med vekt på helse, barn og familie.

Informasjon om området

Bosetting av flyktninger innebærer tilrettelegging av mange tjenester: bolig, barnehage/skole, helsetjenester, barne- og familietjenester, tolketjenester, kvalifisering og opplæring for voksne, kultur og fritidstilbud med mer. Det er fjorten enheter i kommunen som har særskilte oppgaver med bosetting, opplæring og kvalifisering av flyktninger.

Alle nyankomne flyktninger og deres familiegjenforente i alderen 18-55 år har rett og plikt til deltakelse i et heldags- og helårig introduksjonsprogram. Målet med dette programmet er tidlig integrering i samfunnet og økonomisk selvstendighet. Gode norskkunnskaper, kunnskap om norsk samfunnsliv og formelle kvalifikasjoner skal vektlegges. Resultater de siste årene viser at noe i underkant av 50 prosent av deltakerne i introduksjonsprogrammet kommer i jobb eller utdanning ved endt program. Det er positivt at så mange kommer i jobb/utdanning, men resultatene er lavere enn kommunens vedtatte mål.

Lenker til relevant informasjon

- [Kvalifiseringssenteret for innvandrere \(INN\)](#)
- [Flyktninghelseteamet](#)
- [Trondheim voksenopplæringscenter](#)
- [Bo- og omsorgstilbud for enslige mindreårige flyktninger i Trondheim](#)
- [Tolketjenesten](#)
- [Flerkulturelt informasjons- og dialogcenter \(Dialogsenteret\)](#)
- [Trondheim mottakscenter HERO Group](#)

Utfordringer og strategier

Økt bosetting i 2022

Krigen i Ukraina har resultert i en humanitær krise med en flyktningstrøm uten sidestykke i Europa. Før krigen i Ukraina var prognosen for asylankomster til Norge i 2022 på 5 500 flyktninger. Den opprinnelige

anmodningen om bosetting i Trondheim på 140 personer var basert på denne prognosen. Etter krigen i Ukraina ble ankomst-prognosene justert opp til 35 000 asylsøkere. På bakgrunn av ny anmodning fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) vedtok bystyret den 30.mars 2022 å bosette 740 flyktninger, hvorav 30 enslige mindreårige, jmfør [sak 52/22 Ny anmodning om bosetting av flyktninger som følge av krigen i Ukraina.](#)

Økt bosetting - to hovedutfordringer

Etter flere år med lav bosetting og nedbygging av tjenester, ble behovet på kort tid endret i mars 2022 fra 140 til 740 bosettinger.

Rask oppbygging av tjenester

Bosetting av 600 ekstra flyktninger krever betydelig oppbygging av kapasitet i alle flyktningetjenester. Rekruttering og opplæring tar tid, mens tiden for bosetting er knapp. Selv om det allerede er bosatt mange flyktninger, vil de fleste bosettinger skje høsten 2022 (se Status bosetting 2022).

Bolig

Bosetting av 740 flyktninger krever mange boliger. Kommunen er helt avhengig av det private boligmarkedet for å kunne bosette så mange. Krigen i Ukraina har skapt stort engasjement blant innbyggerne, og både private og profesjonelle utleiere ønsker å bidra. Vi jobber med flere strategier og tiltak som videreføres utover høsten.

Status bosetting 710 voksne/familier i 2022

Tabell 14-5-1 Plan for bosetting 2022

	Jan	Feb	Mar	Apr	Mai	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Des
Antall	8	4	21	18	60	74	20	115	115	115	110	50
	<i>Opprinnelig anmodning på 140 bosettinger</i>				<i>Etter ny anmodning med 740 bosettinger</i>							

Per 8. september er det bosatt 342 voksne flyktninger og familier. 257 er ukrainske flyktninger. I tillegg er det bosatt 13 på grunnlag av familiejenforening. I tillegg til ukrainske flyktninger, som utgjør flesteparten av bosettingene, tar kommunen imot flyktninger fra andre land. Det er planlagt bosetting av flere overføringsflyktninger fra Øst-Asia, afrikanske land og Midtøsten i løpet av høsten.

Det er planlagt mange bosettinger høsten 2022. Det krever god planlegging og koordinering mellom enhetene, men et av de mest kritiske forholdene er tilgangen til nok boliger. Frem til nå har det vært god tilgang til private boliger, spesielt for ukrainske flyktninger. En måling i juli viste at kun 7 prosent av ukrainske flyktninger er tildelt kommunal bolig. Med bistand fra kommunen bodde 56 prosent i det private boligmarkedet og 36 prosent hadde selv funnet en privat utleiebolig. Omfanget av hjelpebehovet hos de flyktningene som vil bli bosatt på høsten har også betydning for kommunens totale bosettingskapasitet. Vi registrerer at flere av overføringsflyktningene som er bosatt og vil bosettes i løpet av høsten har store oppfølgingsbehov.

Dersom den positive tendensen med god tilgang til boliger fortsetter utover høsten vil kommunen innfri bystyrets vedtak om bosetting av 710 voksne flyktninger og familier.

Status bosetting av 30 enslige mindreårige i 2022**Tabell 14-5-2 Plan for bosetting av enslige mindreårige 2022**

	Jan-Mars	April-Juni	Juli-Sept	Okt-Des
Antall	4	8	9	9

Per medio september er det bosatt seksten enslige mindreårige flyktninger, hvorav elleve fra Ukraina. Ni nye enslige mindreårige er søkt ut og venter på bosetting i kommunen.

Kommunen vil innfri bosetting av tredivde enslige mindreårige i løpet av 2022.

Omsorgsenheten i barne- og familietjenesten driver i dag to bofellesskap for enslige mindreårige hvor nye barn flytter inn etter hvert som det blir ledige plasser. For å kunne bosette de enslige mindreårige som ennå ikke har blitt bosatt vil det i høst startes to nye bofellesskap med heldøgns bemanning. Det ene åpner i september og det andre i november. Det er fortsatt store utfordringer med rekruttering av fosterhjem for enslige mindreårige under 15 år.

Bosetting 2023

Anmodning fra IMDi om bosetting for 2023 vil foreligge i løpet av oktober.

Ut fra situasjonen i Ukraina, omfanget av asylankomster og nasjonale vedtak om mottak av overføringsflyktninger, foreslår kommunedirektøren å legge til grunn bosetting av inntil 350 flyktninger, hvorav inntil 25 enslige mindreårige, i 2023. Kommunedirektøren vil orientere politisk ledelse når formell anmodning foreligger.

Introduksjonsprogram og midlertidige endringer i integreringsloven for personer med kollektiv beskyttelse

Per medio august er det totalt 315 deltakere, hvorav 34 ukrainske flyktninger i kommunens introduksjonsprogram. Antallet vil øke med cirka 100 nye deltakere innen utgangen av oktober. Av de ukrainske flyktningene som er tildelt introduksjonsprogram er ingen i spor 1, som er en kategori i norskopplæringen for elever med lav eller ingen utdanning. De fleste er i spor 3, som er kategorien for elever med utdanning på videregående skole eller høyere.

Selv om mange er preget av situasjonen med krig i hjemlandet, kan det se ut som ukrainske flyktninger har et godt utgangspunkt for deltakelse i det norske arbeidsmarkedet. Et norskopplæringstilbud for ukrainske flyktninger sommeren 2022 viste høy deltakelse, og aktive og motiverte elever for å lære norsk.

Stortinget vedtok juni i år noen midlertidige endringer i integreringsloven for personer med midlertidig beskyttelse, jamfør utlendingsloven kapittel 6 A.

Endringene gjelder i realiteten ukrainske flyktninger og går i hovedsak ut på å opprettholde retten, men fjerne plikten til:

- kompetansekartlegging før bosetting
- karriereveiledning
- introduksjonsprogram
- norskopplæring

De midlertidige endringene fjerner også rett og plikt til samfunnsfagopplæring for flyktninger med kollektiv beskyttelse. Kommunedirektøren vurderer imidlertid å tilrettelegge for samfunnsfagopplæring enten i kommunal regi eller i samarbeid med frivillige organisasjoner.

Det er usikkert hvordan de midlertidige endringene i integreringsloven vil virke når retten til et tilbud opprettholdes, mens plikten til deltakelse fjernes. Bosetting og kvalifisering av ukrainske flyktninger utover høsten vil kunne gi et bedre grunnlag for vurdering av behovene for 2023.

Mulig bosetting av krigsskadde flyktninger fra Ukraina

IMDi opplyser at de ønsker å bosette noen av de krigsskadde flyktningene i Trondheim kommune etter behandling ved St. Olavs hospital. Behovene hos enkelte av disse personene beskrives som sammensatte, kompliserte og omfattende. Bosetting i Trondheim kommune vil innebære behov for rehabilitering i institusjon og deretter i hjemmet, samt omfattende tilrettelegging av bolig. Det er per i dag uklart hvor mange personer det dreier seg om, og vi vet heller ikke omfanget av hjelpebehovet.

Særskilt tilskudd for bosetting av flyktninger med nedsatt funksjonsevne er på maksimum 1 520 000 kroner i inntil fem år. Hvis flyktninger med nedsatt funksjonsevne bosettes fra særskilte botilbud i regi av Utlendingsdirektoratet (UDI) kan tilskuddet vedvare i inntil ti år. Kommunedirektøren mener at bosetting av krigsskadde flyktninger kan bli ressurskrevende, men det er viktig at Trondheim kommune strekker seg langt for å bosette et visst antall personer fra denne gruppen.

Lav deltakelse i arbeidslivet

Sammenlignet med andre innvandrergupper og den øvrige befolkningen, har flyktninger lavere deltakelse i arbeidslivet. Gapet mellom arbeidslivets kvalifikasjonskrav og medbrakt kompetanse eller mangel på kompetanse og språkferdigheter hos flyktninger er de mest sentrale grunnene for flyktningers lave deltakelse i arbeidslivet. Dette gjør også at flyktninger og innbyggere fra ikke-vestige land er overrepresentert i sosialhjelpstatistikken. De siste årene har kommunen bosatt mange flyktninger med lav eller ingen utdanning der flere har helseutfordringer.

Integreringsloven fra 2020 åpner for lengre introduksjonsprogram for deltakere uten videregående utdanning med opptil tre til fire år, avhengig av den enkeltes sluttmaal. Tiltak rettet mot arbeid og utdanning er sentrale elementer i introduksjonsprogrammet, men like viktig er fokus på helse, familie og livsmestring. Organiseringen av Flyktningehelseteamet under Kvalifiseringssenter for innvandrere INN fra 2022 er en strategi som vil bidra til å trekke inn helse- og familieperspektivet i introduksjonsprogrammet i større grad enn tidligere.

Med utgangspunkt i ukrainske flyktningers utdanningsnivå antar vi at for denne gruppen vil overgangen til arbeid skje raskere enn andre grupper. Tidlig, tettere og mer målrettet samarbeid mellom INN, Trondheim voksenopplæringscenter TROVO og NAV gjennom felles prosjekter/tiltak skal bidra til at flere kommer raskere til arbeid.

Mål og indikatorer for flyktninger og innvandrere

	FNs 17 bærekraftsmål og forslag til ny samfunnsplan for Trondheim - Trondheimsloftet - ligger til grunn for forslag til mål for perioden 2023-2026. Det er for planperioden pekt på hvilke av FNs bærekraftsmål og delmål i Trondheimsloftet som er mest relevant for tjenesteområdet, og hvor området har størst påvirkningsmulighet. Operasjonaliseringen av de utvalgte bærekraftsmålene og delmålene er vist under med forslag til periodemål med tilhørende indikatorer.
Aktuelle delmål i kommuneplanens samfunnsdel (Trondheimsloftet)	Delmål 2.2: Trondheims innbyggere har tilgang til meningsfylt arbeid og utdanning, eller annen verdiskapende aktivitet i sine liv

Bærekraftsmål	
Periodemål og indikatorer	<p>Mål: Flyktninger og innvandrere har økende grad av deltakelse i arbeids- og samfunnsliv</p> <p>Deltakelse i arbeids- og samfunnsliv bidrar til tilhørighet, økonomisk selvstendighet, utvidet sosialt nettverk og forebygger utenforskap. Manglende deltakelse har mange negative konsekvenser for både individ og samfunn.</p> <p>Indikator 1: Andel enslige mindreårige som er i utdanning, i jobb eller i arbeidsrettet aktivitet før fylte 20 år (ambisjon: 100 prosent)</p> <p>Indikator 2: Andel deltakere i introduksjonsprogrammet som er i arbeid eller utdanning ett år etter avsluttet program (ambisjon: 65 prosent)</p> <p>Indikator 3: Andel deltakere som etter avsluttet introduksjonsprogram har fått en jobbtilknytning eller er i ordinær utdanning (ambisjon: 55 prosent)</p> <p>Indikator 4: Andel fra asylmottak som bosettes i det private boligmarkedet (ambisjon: minimum 40 prosent)</p>

Økonomi

Kommunen mottar ulike tilskudd fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) som skal bidra til å dekke utgifter ved bosetting og integrering av flyktninger. Som inntekter regnes her integreringstilskudd og tilskudd for enslige mindreårige flyktninger. Integreringstilskuddet skal i hovedsak dekke de gjennomsnittlige utgiftene kommunene har i bosettingsåret og de neste fire årene.

Kommuner som bosetter enslige mindreårige flyktninger mottar et særskilt tilskudd i tillegg til det ordinære integreringstilskuddet. Dette tilskuddet utbetales til og med året personen fyller 20 år. Kommunen mottar også ekstra tilskudd for flyktninger med nedsatt funksjonsevne og/eller atferdsvansker og tilskudd til opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Dette er øremerkede tilskudd som budsjetteres under henholdsvis tjenesteområdene *Flyktninger og innvandrere* og *Kvalifisering og velferd*. Hoveddelen av de statlige tilskuddene er integreringstilskudd kommunen får per bosatte flyktning. Satsen i 2022 er 761 300 kroner per bosatt person, fordelt over fem år. I forslag til statsbudsjett 2023 redegjøres det for foreslått sats for 2023.

Anmodning om bosetting for 2022 var opprinnelig på 140, men etter krigen i Ukraina ble Trondheim anmodet av IMDi om å bosette 740 flyktninger i 2022, hvorav 30 enslige mindreårige. Forutsatt 740 bosettinger i 2022 vil det gi økte inntekter i 2022 på om lag 112 millioner kroner; fra 188 millioner kroner til om lag 300 millioner kroner. Forutsatt 740 bosettinger i 2022 og 350 bosettinger i 2023 beregnes flyktningeinntektene for 2023 til å utgjøre om lag 400 millioner kroner (prisjustert).

Samme forutsetning, basert på 350 bosettinger årlig, er lagt til grunn for resten av inntektene i planperioden 2024-2026. Det er usikkerhet knyttet til inntektene som følge av at kommunen ikke vet hvor mange flyktninger kommunen vil bosette i 2022 og i de kommende år, og dette må justeres når vi har mer sikre tall.

Tabell 14-5-3 nedenfor viser kommunedirektørens forslag til netto driftsramme for området flyktninger og innvandrere i perioden 2023-2026. Midler til å finansiere kommunens utgifter på flyktningeområdet ligger inne i tjenesteområdenes budsjetttrammer i henhold til vedtatt budsjett for 2022. Kommunedirektøren forutsetter at kommunens utgifter ved nybosetting finansieres innenfor de flyktningeinntekter som bosettingen genererer. I og med at det er svært stor usikkerhet rundt antall bosettinger, både i 2022 og i 2023, foreslår kommunedirektøren å avvente med å fordele utgiftsbudsjett til tjenesteområdene for 2023. Inntil videre legges beregnet økning, i samsvar med beregnet inntektsøkning, på 198 millioner kroner ufordelt på området for flyktninger og innvandrere, jamfør tabell 14-5-3 under. Kommunedirektøren vil komme tilbake til fordeling til tjenesteområdene i egen sak til bystyret.

I tillegg inneholder tabellen midler til fellesutgifter innen området for perioden 2023-2026. Det gjelder administrative utgifter, kostnad ved netto utflytting av flyktninger gjennom året, samarbeidstiltak, kompetanseheving, utviklingsmidler, prosjektmidler og ulike engangstiltak og tilskudd. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2022 per 31.12.2021. Tabell 14-5-4 viser kommunedirektørens forslag til hvordan området skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 14-5-3 Budsjetttramme og rammeendring flyktninger. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2023	2024	2025	2026
Opprinnelig budsjett 2022	5,2	5,2	5,2	5,2
Pris- og lønnskompensasjon	0,0	0,0	0,0	0,0
Tekniske justeringer	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Korrigert budsjett	5,0	5,0	5,0	5,0
Befolkningsvekst	0,0	0,0	0,0	0,0
Annen rammeendring	198,0	198,0	198,0	198,0
Forslag til netto driftsramme	203,0	203,0	203,0	203,0
Reell rammeendring	198,0	198,0	198,0	198,0

Tabell 14-5-4 Tiltak i flyktninger. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
Endringer i tjenestetilbudet	Økte utgifter flyktninger	198,0	198,0	198,0	198,0
Sluttsum		198,0	198,0	198,0	198,0

15 Byutvikling

15.1 Innledning

Vi tar ansvar for og utvikler de fysiske omgivelsene i Trondheim, slik at innbyggerne kan leve gode liv i et grønnere og mer sirkulært samfunn. Vi etablerer og tar vare på gode, varige og trygge bygg for sterke fellesskap. Vi tilrettelegger Trondheims parker, byrom og marka for at alle skal ha lett tilgang til rekreasjon og friluftsliv der de bor. Vi sørger for ren luft, godt og sikkert drikkevann, fisk i elver og bekker, farbare veier, og en vakker by og attraktiv kommune. Vi utøver arbeidet vårt slik at alle kjenner seg velkommen i møtet med Trondheim kommune.

Hovedutfordringer

Trondheim er en by i sterk vekst. Byen er den tredje mest folkerike i Norge med over 210 000 innbyggere, og vokser med nesten 3 000 nye innbyggere hvert år. Veksten gjør at vi får flere ressurser og et større potensial for å skape gode liv for byens innbyggere, kan gå foran i klimaarbeidet, og for bærekraftig verdiskaping. Veksten har samtidig store konsekvenser for kommunens oppgaver og prioriteringer. Den gjør at vi må styre arealutviklingen i en mer bærekraftig retning.

Sikre miljømessig bærekraftig byutvikling i en kommune i sterk vekst

Veksten øker presset på og kampen om arealene våre, og truer grøntområder, biologisk mangfold, kulturmiljøer og dyrkamark. Vi må derfor legge til rette for en mer kompakt, attraktiv og klimasmart byutvikling.

I Trondheim sentrum er det lettest å leve miljøvennlig, og vi skal legge til rette flere kan bo og jobbe i sentrum. I transformasjonsområdene nært sentrum står vi imidlertid overfor store utfordringer, som havnivåstigning, gamle avfallsdeponi, næringsvirksomhet og godsterminal som må ha ny lokalisering, og manglende finansiering av E6 under bakken på Sluppen.

Ekstremvær som følge av klimaendringene øker i frekvens og intensitet, og gir store utfordringer for kommunal infrastruktur. Byutvikling står samtidig for en stor del av de direkte klimagassutslippene til Trondheim kommune og vi må ta kraftige grep for å redusere dette klimafotavtrykket.

Sikre sosial bærekraftig byutvikling i en kommune i sterk vekst

Utformingen av nærmiljøene har innvirkning på folks trivsel og helse. For å fremme god folkehelse må vi sørge for nok gode møteplasser på tvers av generasjoner, og for varierte områder for lek, aktivitet og rekreasjon.

Vi skal legge til rette for mer boligbygging i sentrum, i lokale sentrum og langs kollektivtraseene. Da får vi samtidig flere boliger som er støyutsatt, og det er et dilemma.

Trondheims særpreg og identitet er i stor grad knyttet til kulturminnene våre og byens historiske sentrum. Flere områder med antikvarisk verdi har lenge vært truet av sterk fortetting. Vi må derfor bevare og verne kulturminnene våre på en bedre måte.

Det er levekårsforskjeller mellom bydeler og områder i byen. Vi må derfor bidra til å utjevne disse forskjellene ved å legge til rette for mer mangfoldig boligsammensetning i alle bydeler, og gjennomføre målrettede prosjekter og områdeløft i utvalgte bydeler.

Sikre økonomisk bærekraftig byutvikling i en kommune i sterk vekst

Økte priser, høyere renter, og tilgang til varer og arbeidskraft vil bli en utfordring for byutvikling framover. Vi må prioritere slik at de aller mest nødvendige tjenestene opprettholdes med riktig kvalitet.

Gjennom foretting i allerede bebygde områder utnytter vi eksisterende kommunal infrastruktur og holder nivået på behov for nyinvesteringer nede. Vi har et stort vedlikeholdsetterslep på kommunale bygg og infrastruktur. Dersom vi ikke tar vare på kommunens verdier, vil vi få enda større økonomiske utfordringer på sikt.

Strategier

Byutvikling vil for perioden løfte fram følgende strategier for hovedutfordringene. Vi skal:

15. Fremme kvalitet og bærekraft i byutviklingen. Eksempler på tiltak er å:

- foreslå å tilbakeføre flere områder fra bebyggelse til grøntområder i ny kommuneplanens arealdel, i tråd med politiske vedtak i byutviklingsstrategien, grønn strek og byvekstavtalen
- bygge opp et rådgivende miljø for byarkitektur
- samarbeide godt med næringsliv og utbyggere som bygger og utvikler byen
- utforme kommuneplanens arealdel til et godt styringsverktøy for de neste tolv årene
- planlegge for tilstrekkelig areal til offentlig infrastruktur og tjenester
- gjennomføre klimatilpasninger, stille miljø- og klimakrav som innkjøper, gjenbruke ressurser og materialer, og øke samarbeidet med markedet om bærekraftige løsninger
- rekruttere, utvikle og beholde kompetente medarbeidere

16. Være aktiv i forskningssamarbeid. Eksempler på tiltak er å:

- delta i relevante forskningsprosjekter i samarbeid med utdannings- og forskningsmiljøer
- omsette ny kunnskap til praksis sammen med relevante kunnskapsmiljøer

17. Søke smartere løsninger i det daglige arbeidet vårt. Eksempler på tiltak er å:

- digitalisere tjenestene vår slik at vi blir mer effektive og at innbyggerne får en enklere hverdag
- ombruke mer av egne bygge- og anleggsmaterialer
- stille krav til utslippsfrie bygge- og anleggsplasser
- samarbeide tettere med leverandører og bruke innkjøpsmakten vår til å utvikle leverandørene

18. Prøve ut og innarbeide mer inkluderende bydelsutvikling. Eksempler på tiltak er å:

- satse aktivt på Midtbyen ved å vedta områdeplaner som sikrer vern av kulturmiljøer, mer grønt og flere levende bygater, og samtidig legger til rette for flere boliger
- arbeide sammen med beboere og gårdeiere på Møllenberg for å sikre bygningsmassens preg, en mer variert befolknings sammensetning, bedre fellesområder og økt næringsvirksomhet

15.2 Plan- og bygningstjenester

Innledning

Plan- og bygningstjenestene skal tilrettelegge byutviklingen slik at Trondheim blir en bærekraftig by hvor innbyggerne kan bo og leve miljøvennlig.

Den nye kommuneplanens arealdel vil være et viktig virkemiddel for å oppnå dette. Det vil også behandlingen av detaljreguleringer i NTNU-campus Elgeseter være.

Plan- og bygningstjenestene vil bruke ressursene smartere, med nye, åpnere og enklere måter å jobbe på. Det betyr innkjøp av digitale sakssystem og utbedring av rutiner, system og søknadsprosesser, slik at vi bedre kan involvere innbyggerne gjennom god kommunikasjon, legge til rette for innspill og arenaer for medvirkning og kunnskapsinnhenting.

Byarkitekten og Råd for byarkitektur skal finne sin framtidige form i løpet av perioden.

Om plan- og bygningstjenester

Vi utøver plan- og byggesaksbehandling og annen saksbehandling innen byutvikling, i tråd med regelverket i plan- og bygningsloven. Vi forvalter kart- og eiendomsdata og legger til rette for effektiv bruk av disse. Vi gir også faglige råd om arkitektur, bygningsvern, kulturminnevern og kulturmiljø.

Plan- og bygningstjenestene ivaretar kommunens ansvar for å fremme bærekraftig byutvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner i samsvar med formålsbestemmelsen i plan- og bygningsloven. Fortetting med kvalitet, bra byrom for bruk, vakker arkitektur og attraktive bymiljø, effektiv arealbruk, miljøvennlig og trygg transport, og sammenhengende grønnstruktur er sentrale tema.

Tjenesteområdet består av de tre enhetene Byplankontoret, Byggesakskontoret og Enhet for kart og arkitektur. Tjenesteområdet har ansvar for å:

- gi faglige råd om arkitektur, bygningsvern, kulturminnevern og kulturmiljø
- planlegge byens fysiske form, utarbeidelse av overordnede planer og strategier, analyser og statistikk
- saksbehandle innsendte reguleringsplaner, bygge- og delesøknader, oppmålingsforretning, trafikksaker, eierseksjonering, stedsnavn, eiendomsskatt, klagesaker, tilsyn og oppfølging av ulovlige byggetiltak
- vedlikeholde og videreutvikle kommunens digitale regulerings-, eiendoms- og tekniske kartverk, flyfoto og fastmerkenett.

Relevante lenker

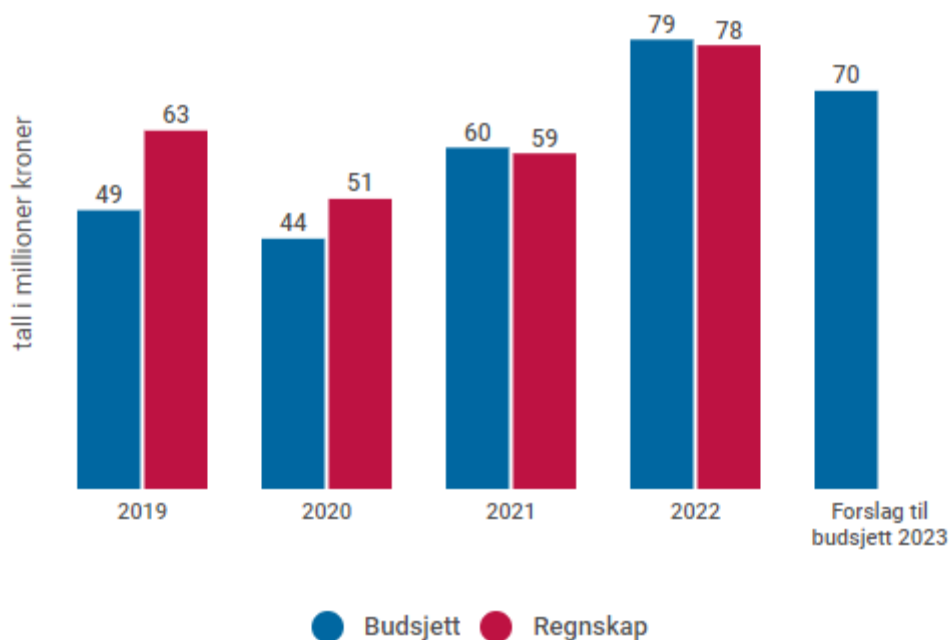
- [Kommunal planstrategi](#)
- [Kommuneplanens samfunnsdel](#) og [arealdel](#)
- [Kommunedelplan Sluppen](#)
- [FramtidsTrondheim \(samleside for strategiske planer\)](#)
- [Byromsstrategi: Byrom i sentrum](#)
- [Nasjonal geodatastrategi](#)
- [Bycampus](#)

Økonomiske nøkkeltall

Utvikling i driftsbudsjett

Figur 15-1-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner. 2019 kun gamle Trondheim, og 2020, 2021 og 2022 er påvirket av koronapandemien.

Plan- og bygningstjenestene hadde økonomiske utfordringer i 2019 og 2020. Det skyldes hovedsakelig at de to selvkostområdene byggesakstjenester og første del plantjenester gikk med betydelige merforbruk. I 2022 forventes regnskapsmessig balanse noe man også hadde i 2021.

Sammenligning med andre kommuner

Tabell 15-1-1 viser indikatorer for Trondheim og ASSS-kommunenes ressursbruk innenfor plan- og bygningstjenester. Hensikten med tabellen er å få fram likheter og forskjeller mellom Trondheim og ASSS-kommunene.

Tabell 15-1-1. Nøkkeltall plan-og bygningstjenester. Trondheim 2020 og 2021 og ASSS 2021

Indikator	2020	2021				
	Trondheim	Trondheim	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS
Netto driftsutgifter til plantjenester	186	204	329	381	409	325
Netto driftsutgifter til karttjenester	42	57	59	36	176	91

Kostratallene viser at Trondheim kommune benytter langt mindre av sine kommunale midler på plan- og karttjenester enn snittet av ASSS-kommunene, og under halvparten av Stavanger. Denne sammenhengen har vært stabil over mange år.

Utfordringer og strategier

Utfordringer og strategier innen tjenesteområdet er å:

1. Oppfylle nullvekstmålet

Befolkningen øker, men antallet kjørte kilometer med personbil skal ikke øke. Det har kommunen forpliktet seg til gjennom byvekstavtalen: *“I byområdene skal klimagassutslipp, k_ø, luftforurensing og støy reduseres*

gjennom effektiv arealbruk og ved at veksten i persontransporten tas med kollektivtransport, sykkel og gange.” Effektiv arealbruk handler om å fortette i områder der potensialet for miljøvennlige reiser er størst, samtidig som det må bygges tett og godt i nye områder. Bystyret vedtok i HØP 2022-25 en føring om at kommunen skal styre etter 20 prosent reduksjon i personbiltrafikken innen 2025. Dette er en svært ambisiøs målsetting som må ligge til grunn for all arealplanlegging.

Byutviklingsstrategien peker ut en tydelig retning for å utvikle Trondheim innenfra og ut, og revurdere nye utbyggingsområder på jordbruksareal. Dette er lagt til grunn for arbeidet med ny arealdel. Grepet er videre konkretisert i seks utfyllende hovedgrep som ble vedtatt med planprogrammet:

- holde bystrukturen samlet
- bevare og tilbakeføre områder for landbruk, natur og friluftsliv, og sikre en arealnøytral byutvikling
- differensiere tetthet og sikre attraktive bolig- og bymiljø
- sikre rett virksomhet på rett sted, og nok areal til næring
- legge til rette for et klima- og miljøvennlig transportmønster
- legge føringer for klima- og miljøvennlige byggeprosjekt

2. Korte ned saksbehandlingstid

Innkjøp av nye digitale sakssystem og utbedring av rutiner, system og søknadsprosesser gjør at vi kan bruke ressursene smartere, med nye, åpnere og enklere måter å jobbe på. Slik kan vi bedre involvere innbyggerne gjennom god kommunikasjon, legge til rette for innspill og arenaer for medvirkning og kunnskapsinnhenting. Det er utfordrende at leverandørmarkedet er “umodent”, slik at det ikke finnes hyllevare som gjør at vi kan jobbe på en framtidsrettet måte.

Videre arbeid med ny KPA vil prege 2023. Kommuneplanens arealdel 2022-2034 er den første arealdelen for nye Trondheim kommune etter kommunesammenslåingen 01.01.2020. Gjeldende arealdel for gamle Trondheim kommune ble vedtatt i 2013, og gjeldende arealdel for Klæbu kommune i 2011. Den nye arealdelen vil gjøre saksbehandling lettere og mer effektiv. Det er lagt opp til en stram framdrift. For å holde den er det viktig at det settes av tilstrekkelig med ressurser til å utarbeide ny KPA, og at annet overordnet planarbeid nedprioriteres.

3. Bedre kunnskapsgrunnlag og mer demokratiske beslutninger

Effektiv utnyttelse av data er nødvendig for at vi skal lykkes i overgangen til et mer bærekraftig samfunn og grønnere økonomi samt legge til rette for mer datadrevet innovasjon. Dette forutsetter at vi blir bedre til å utnytte egne data og til å dele data med hverandre. Kommunens data må struktureres og forvaltes bedre slik at de kan gjenbrukes og inngå i digitale tjenester på tvers av fag og forvaltningsnivåer.

4. Implementere “åpne data-direktivet”

Åpne data og viderebruk av informasjon fra offentlig sektor har vært på høring i norsk rett som en del av et EU-direktiv, heretter kalt “åpne data-direktivet.”

Åpne data-direktivet strammer inn adgangen til å ta betalt for viderebruk av offentlige data. Kommunen kan i dag kreve betaling for geodata og eiendomsinformasjon, for eksempel produksjon og vedlikehold av de mest detaljerte og nøyaktige kartdataene. Den som trenger et oppdatert offentlig kartverk, for eksempel utbyggere og prosjekterende, bestiller etter behov og betaler for bruksrett til dette, i henhold til et nasjonalt omforent prisregime. Inntektene som Trondheim kommune i dag får fra salg av kart- og eiendomsdata går i sin helhet til å dekke kommunens kostnader til innsamling, ajourhold og videreformidling av disse dataene. Uten finansiering vil det ikke lenger være mulig for kommunen å holde de mest detaljerte kartdataene godt nok ajour og de vil etter relativt kort tid bli ubrukbare for en rekke oppgaver og tjenester, så fremt ikke finansiering blir sikret på annen måte. Departementet utreder nå konsekvenser av eventuelt finansieringsbortfall og endrede finansieringsmodeller vurderes.

Et offentlig utvalg skal se på en mer helhetlig regulering for viderebruk av offentlig informasjon (data). Det er derfor usikkert når og på hvilken måte virkningen av implementeringen vil skje. Kommunedirektøren kommer tilbake til konsekvensene når ting er mer avklart.

5. Gjennomføre Møllenbergprosjektet

Møllenberg er et viktig område for særpreget til Trondheim. Trondheim kommune skal i tett samarbeid med ulike aktører gjennomføre et prosjekt for bydelen som kommer med forslag til hvordan bygningsmassens preg kan bevares og sikres, hvordan befolknings sammensetningen kan bli variert, fellesområdene bli bedre og hvordan det kan legges til rette for økt næringsvirksomhet. Prosjektet skal også belyse hvilke virkemiddel kommunen har for å forebygge utfordringer med hybridisering.

Mål og indikatorer

Ingress	FNs 17 bærekraftsmål og forslag til ny samfunnsplan for Trondheim - Trondheimsloftet - ligger til grunn for forslag til mål for perioden 2023-2026. Det er for planperioden pekt på hvilke av FNs bærekraftsmål og delmål i Trondheimsloftet som er mest relevant for tjenesteområdet, og hvor området har størst påvirkningsmulighet. Operasjonaliseringen av de utvalgte bærekraftsmålene og delmålene er vist under med forslag til periodemål med tilhørende indikatorer.
Aktuelle delmål i kommuneplanens samfunnsdel (Trondheimsloftet)	<p>Delmål 1.1: Trondheim er en klimanøytral by</p> <p>Delmål 1.2: Vi bruker ressursene våre smartere</p> <p>Delmål 1.3: Alle i Trondheim har tilgang på et grønt og attraktivt bymiljø</p> <p>Delmål 1.4: Det skal være lett å leve miljøvennlig</p> <p>Delmål 2.3: I Trondheim har vi et mangfold av bomiljø og møteplasser der alle føler seg velkomne</p> <p>Delmål 2.5: I Trondheim har vi aktivt deltakende og representative beslutningsprosesser</p> <p>Delmål 3.1: Trondheim har et attraktivt næringsliv og kunnskapsmiljø</p> <p>Delmål 3.2: Trondheim kommune har målrettede og bærekraftige tjenester med god kvalitet</p> <p>Delmål 3.3: Trondheim har realisert potensialet som ligger i digitalisering og teknologi for å møte utfordringer i framtida</p>
Bærekraftsmål	
Periodemål og indikatorer	<p>Periodemål 1: Vi sikrer arealnøytral byutvikling som gjør det lett å leve miljøvennlig</p> <p>Befolkningen i Trondheim øker, men antallet kjørte kilometer med personbil skal ikke øke. Det har kommunen gjennom byvekstavtalen forpliktet seg til: "I byområdene skal klimagassutslipp, kø, luftforurensing og støy reduseres gjennom effektiv arealbruk og ved at veksten i persontransporten tas med kollektivtransport, sykkel og gange." Effektiv arealbruk handler om å fortette i områder der</p>

potensialet for miljøvennlige reiser er stort, samtidig som det må bygges tett og godt i nye områder.

Indikator 1: Antall kjørte personbilkilometer. Ambisjon: Vi oppfyller vedtaket om 20 prosent reduksjon i 2023.

Indikator 2: Ny arealplan for kommunen. Ambisjon: Vi utarbeider ny KPA i tråd med byutviklingsstrategien og tilbakeføringsvedtak til LNF.

Periodemål 2: Alle i Trondheim har tilgang på et grønt og attraktivt bymiljø

Det er viktig å sikre at estetiske hensyn og arkitektoniske kvaliteter blir godt ivaretatt og at man vektlegger byliv, byrom, bygninger, livskvalitet, bærekraft og gode romlige sammenhenger når man utvikler byen. Arkitekturstrategien skal oppmuntre til å bruke arkitektur som verktøy for en god byutvikling og et attraktivt bymiljø. Byens særpregede historiske kulturlandskap, kulturmiljøer og kulturminner utgjør viktige ressurser for bymiljøet og må forvaltes på en god måte.

Indikator 1: Arkitekturstrategi. Ambisjon: Vi fremmer ny strategi til politisk behandling.

Indikator 2: Verneklassifiserte bygg og områder. Ambisjon: Vi reduserer tap av verneklassifiserte bygg klasse A og B samt sikrer flere områder for verneklassifisering via bruk av ny KPA.

Indikator 3: Møllenbergprosjektet. Ambisjon; Prosjektet gjennomføres i tråd med planen.

Periodemål 3: Trondheim har et attraktivt næringsliv og kunnskapsmiljø, med rett virksomhet på rett sted og nok næringsareal

Trondheim har et stort behov for nye næringsareal nå som deler av bedriftene på Nyhavna leter etter nye lokaliseringer. Det er viktig at vi er i forkant med nye, ferdigregulerte areal til næring, deponi og masseuttak, slik at næringvirksomheten kan flyttes internt i Trondheim kommune, og at byen beholder viktige arbeidsplasser.

Innovasjonsdistrikt Elgeseter og NTNU Campussamling på og rundt Gløshaugen inkluderer et attraktivt næringsliv og svært viktige kunnskapsmiljøer for byen. Et innovasjonsdistrikt midt i Trondheim sentrum er i tråd med prinsippene om rett virksomhet på rett sted. Arbeidet med campusplanene vil i 2023 kreve mangesressurser av plan- og bygningstjenestene.

	<p>Indikator 1: Ny arealplan for kommunen. Ambisjon: Øke omfanget av næringsareal i kommunen, følge opp byutviklingsstrategien og enklere saksbehandling av boligplaner.</p> <p>Indikator 2: NTNU Campussamling. Ambisjon: Saksbehandle campusplanene i tråd med omforent framdriftsplan.</p> <p>Periodemål 4: Plan- og byggesaksprosessene er effektive og legger til rette for medvirkning og involvering</p> <p>Vi skal behandle plan-, bygge- og delesaker effektivt, og innbyggere og næringsliv skal sikres reell medvirkning og involvering. Da er det viktig at all relevant informasjon er lett tilgjengelig for alle og kommunisert på en forståelig måte. Elektroniske løsninger som åpner for dette må utvikles og tas i bruk. Vi må legge til rette for mest mulig transparent saksbehandling, blant annet gjennom digitale tjenester og tilgang til et oppdatert og kvalitetssikrede kart og dokumenter, som sikrer åpenhet og demokrati.</p> <p>Indikator 1 : Saksbehandlingstid for plan- og byggesaker. Ambisjon: Gjennomsnittlig reduksjon med 2 prosent.</p> <p>Indikator 2: Minside. Ambisjon: Nye tjenester er gjort tilgjengelig på Minside.</p> <p>Indikator 3: Miljø-, ressurs- og eiendomsinformasjon. Ambisjon: oppdaterte og tilgjengelige kart- og eiendomsregistre både for ansatte og innbyggere.</p>
--	--

Forslag til driftsbudsjett

Driftsbudsjettet til området benyttes på forvaltnings- og driftsoppgaver innenfor plan-, kart- og byggesaksområdet. Utgiftsbudsjettet er på om lag 175 millioner kroner, inntektene er på anslagsvis 110 millioner kroner. Tjenesteområdet har en finansiering på 70 millioner kroner fra bykassen. Om lag 60 prosent av området utgiftsbudsjett finansieres via brukerbetaling og statlige tilskudd. Brorparten av brukerbetalingene er relatert til selvkostområdene tilknyttet plan- og bygningsloven.

Selvkostområdet byggesaktstjenester gikk med overskudd i fjor og også i år ser det ut til å bli et overskudd. Kommunedirektøren foreslår derfor at byggesaksgebyret økes med noe mindre enn forventet lønns- og prisstigning, 3 prosent, i 2023. Selvkostområdene oppmålingsgebyr og planbehandling har relativt store selvkostfond så Kommunedirektøren foreslår ikke å øke gebyrene for disse områdene i 2023. Selvkostområdet eierseksjonering har for stort selvkostfond, og Kommunedirektøren foreslår at gebyret for dette området reduseres med 5 prosent i 2023.

Tabell 15-1-2 viser Kommunedirektørens forslag til netto driftsramme for område plan- og bygningstjenester i perioden 2023-2026. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2022 per 31.12.2021. Tabell 15-1-3 viser Kommunedirektørens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 15-1-2 Budsjettramme og rammeendring plan- og bygningstjenester. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2023	2024	2025	2026
Opprinnelig budsjett 2022	74,9	74,9	74,9	74,9
Pris- og lønnskompensasjon	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
Tekniske justeringer	0,8	0,8	0,8	0,8
Korrigert budsjett	74,7	74,7	74,7	74,7
Befolkningsvekst	0,4	0,9	1,3	1,7
Annen rammeendring	-4,7	-10,5	-10,7	-10,7
Forslag til netto driftsramme	70,5	65,1	65,4	65,8
Reell rammeendring	-4,3	-9,6	-9,4	-9,0

Tabell 15-1-3 Tiltak i plan- og bygningstjenester. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
Endringer i tjenestetilbudet	01. It-utvikling byutvikling	0,1	0,9	1,2	1,5
	02. Satsing Byantikvaren og Byarkitekten	0,3	0,3	0,3	0,3
	03. Møllenbergprosjektet	0,5	0,0	0,0	0,0
Effektiviseringstiltak	04. Effektiviseringkrav konsulent, innkjøp og innleie	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Annet	05. Omtaksering eiendomsskatt	-5,0	-10,0	-10,0	-10,0
	06. Nullutslippsbydeler	0,0	-0,6	-0,6	-0,6
Sluttsum		-4,3	-9,6	-9,4	-9,0

Endringer i tjenestetilbudet

1. IT-utvikling byutvikling

Kommunedirektøren foreslår at det settes av 0,1 millioner kroner i 2023, økende til 1,5 million kroner i 2026 til IT-utvikling. Midlene foreslås dels brukt på å oppgradere og tilpasse fagprogramvare innenfor byutvikling, dels på å øke kompetanse på ny informasjonsteknologi for å sikre at felles data og løsninger tilrettelegges på en mest mulig fremtidsrettet måte.

2. Satsing Byantikvaren og Byarkitekten

Kommunedirektøren har av plass- og lokasjonshensyn valgt å flytte Byantikvaren og Byarkitekten til de nye lokalene til Kjøpmannsgata Ung Kunst AS. Kommunedirektøren mener at den nye lokaliteten sikrer at Byantikvaren og Byarkitekten blir en del av et større kreativt miljø og gir dem en mer tydelig plass i bybildet. Kommunedirektøren foreslår at det bevilges 0,3 millioner kroner i 2023 og utover til dette formålet.

3. Møllenbergprosjektet

I forbindelse med den politiske behandlingen av budsjettet ble det bevilget 0,5 millioner kroner til Møllenbergprosjektet i 2022 og 1 million kroner i 2023. Kommunedirektøren mener det er nødvendig å fortsette prosjektet også etter 2023 og foreslår at det settes av 0,5 millioner kroner til dette formålet i perioden 2024-2026.

Effektiviseringstiltak

4. Effektiviseringskrav konsulent, innkjøp og innleie

I samsvar med vedtak i handlings- og økonomiplanen 2019-2022 og 2020-2023 er det budsjettet med et generelt effektiviseringskrav og en innsparing på konsulent, innkjøp og innleie av vikarer på 0,2 millioner kroner i 2023 og utover i planperioden.

Annet

5. Omtaksering eiendomsskatt

Kommunedirektøren foreslår at det settes av 5 millioner kroner i 2023 for å finansiere hva det anslagsvis koster å ferdigstille nytt grunnlag for utskrivning av eiendomsskatt. Fristen for utskrivning av eiendomsskatt for 2023 er 01.03.2023, og arbeidet med å ferdigstille skattegrunnlaget vil foregå utover vinteren 2023. I 2023 vil det også medgå ressurser til klagebehandling. Samlet er det bevilget og foreslått bevilget 21,5 millioner kroner til dette prosjektet for perioden 2021-2023.

6. Nullutslippsbydeler

I bystyresak 140/19 Erklær nødsituasjon - klimamålene må skjerpes ble det vedtatt at byutviklingsstrategien må vise hvordan klimagassutslipp kan kuttes selv om byen vokser, og at Sluppen, Campus, Granåsen og Nyhavna skal utvikles til å bli nullutslippsområder. Det ble i budsjettet for 2021 satt av 0,6 million kroner til dette tiltaket. Prosjektet er forutsatt ferdigstilt i 2023.

15.3 Tekniske tjenester

Innledning

Tekniske tjenester har ansvar for samfunnskritisk infrastruktur som er essensiell for at samfunnet skal fungere slik vi ønsker og at innbyggerne har gode arealer til rekreasjon i sine nærmiljø.

Tekniske tjenester består av:

7. Veganlegg
8. Parker, byrom og grønstruktur
9. Geoteknikk og skredssikkerhet
10. Branntjenester

Selvkostområdene vann, avløp, renovasjon, feiing og slam (VARFS) er skilt ut i et eget budsjettkapittel.

Om tekniske tjenester

3
enheter

461
årsverk

835
km vei og sykkelveier

1.000
mål park

10.000
bytrær

De tekniske tjenestene legger mye innsats i å drifte vegnettet, inklusive gang- og sykkelveger, slik at kravene til luftkvalitet overholdes og at målene i Miljøpakken kan nås. Brukerundersøkelsene viser at tilfredsheten med vegene har økt de siste årene som følge av denne innsatsen. Det er variasjoner som følge av værforhold som varierer fra år til år, men trenden har vært positiv.

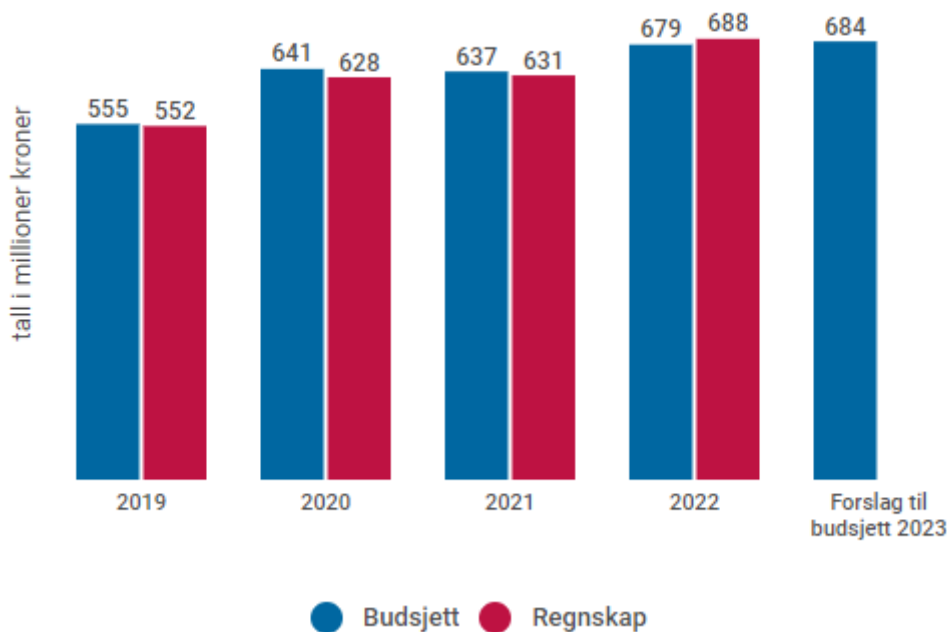
Byrom og parker får veldig god score i innbyggerundersøkelser. Det viser at folk setter stor pris på det tilbudet Trondheim kommune har på dette feltet. Det er et ønske fra innbyggerne om kommunal blomsterpynt i alle bydelene, men dagens budsjett rekker bare til parker og de sentrale byområdene.

Etter raset på Gjerdrum julen 2020 er innbyggerne mer opptatt av områder med kvikkleire i Trondheim. De tar i større grad kontakt med kommunen når det skjer mindre utglidninger og utgravinger i bekker eller andre steder. Kommunens geotekniske miljø følger opp disse henvendelsene.

Økonomiske nøkkeltall

Utvikling i driftsbudsjett

Figur 15-1. Utvikling av budsjett og regnskap over tid. Tall i nominelle kroner. 2019 kun gamle Trondheim, og 2020, 2021 og 2022 er påvirket av koronapandemien.

Regnskapet for 2020 viser et mindreforbruk for tekniske tjenester, men det skyldes regnskapstekniske forhold knyttet til koronaoverføringer. Både vinterdriften og Analysesenteret gikk med betydelige merforbruk. Prognosene for 2022 er et merforbruk på 9 millioner. Merforbruket skyldes merutgifter opp mot analysetjenester samt et teknisk regnskapsavvik opp mot selvkostområdene.

Sammenligning med andre kommuner

Tabell 15-2-1 viser indikatorer for henholdsvis Trondheim kommune og ASSS-kommunenes ressursbruk innenfor tekniske tjenester. Hensikten med tabellen er å få fram likheter og forskjeller mellom Trondheim kommune og ASSS-kommunene.

Tabell 15-2-1. Nøkkeltall tekniske tjenester. Trondheim 2020 og 2021 og ASSS 2021

Indikator	2020		2021			
	Trondheim	Trondheim	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS
Brutto driftsutgifter til rekreasjon i tettsteder per 1000 innbygger. Tall i kroner.	284	367	696	363	807	458
Brutto driftsutgifter til vegrenhold per meter veg. Tall i kroner.	25	39	61	38	7	32
Brutto driftsutgifter til vinterdrift per meter veg. Tall i kroner.	149	148	171	66	38	100

Trondheim kommune bruker en del mindre enn ASSS-snippet på parker, grøntområder og byrom per innbygger. Stavanger og Oslo bruker betydelig mer enn Trondheim på dette området.

Innenfor ASSS-samferdsel blir kvaliteten på tallene stadig bedre. ASSS-kommunene har imidlertid fremdeles utfordringer med dårlig kvalitet på vegregistrene og ulik standardbruk kommunene i mellom. Det gjør at det er vanskelig å sammenligne tallene direkte. Dette er noe medlemskommunene fortsatt samarbeider om å forberede.

Renhold av veg inkluderer å feie kommunale veger, tømme søppel, fjerne grafitti og redusere støv i lufta. Tallene viser at på vegrenhold ligger vi godt under kostnadsnivået til Oslo, og noe over snippet til de ti ASSS-kommunene vi sammenligner oss med.

På vinterdrift ligger Trondheim fremdeles i det øvre sjiktet når det gjelder kostnader, men etter at tallmaterialet har blitt bedre, har ikke Trondheim lenger den høyeste kostnaden. Det er flere kommuner som er på omlag samme nivå. Trondheim har i 2021 holdt samme kostnadsnivå på vinterdrift som i 2020, mens de fleste kommunene i ASSS-nettverket har hatt betydelig kostnadsøkning. Geografi og klima er avgjørende, og med beliggenheten til Trondheim midt i Norge er det naturlig at vi ligger høyt på vinterdrift.

Relevante lenker

- [Plan for friluftsliv og grønne områder](#)
- [Hovedplan veg 2018-2022](#)
- [Avfallsplan for Trondheim kommune 2018-2030](#)
- [Kommunedelplan vann i Trondheim 2022-2033 - Høringsutgave](#)

Utfordringer og strategier

1. Optimalisere ressursbruken

Det er i dag et etterslep på vedlikehold av vegnettet i Trondheim kommune. Trondheim bydrift, Kommunalteknikk og Mobilitets- og samferdselsenheten vil det neste året jobbe sammen om å få en enda bedre oversikt over tilstanden på vegnettet og hvordan de tilgjengelige midlene kan optimaliseres og brukes der vi får mest igjen for pengene. Det vil bli fremlagt en sak høsten 2022 som viser status på etterslepet på vegnettet i Trondheim kommune.

2. Teste ut ny asfalt

Vi ser nå konsekvensen av det nye bussystemet som ble innført i Trondheim i 2019. Bussene er tyngre, både Metrobuss og leddbuss, og har økt hyppighet i avgangene. Det medfører en større slitasje på holdeplasser og vegnett enn tidligere. Noen strekninger må rehabiliteres oftere for å tåle tyngre kjøretøy, og det betyr at andre områder i byen må nedprioriteres. Dagens personbiler er også tyngre enn tidligere og skyldes at andelen el-biler øker kraftig. Dette vil også øke slitasjen på vegnettet. Kommunedirektøren tester ut andre asfalttyper som tåler den tunge trafikken bedre. Asfalten er dyrere enn dagens asfalt, men vil sannsynligvis gi innsparinger og miljøgevinster sett over tid ettersom man slipper å asfaltere så ofte.

3. Redusere kvalitetsnivået på driften

Innenfor de tekniske tjenestene kjøpes det inn en rekke varer og tjenester. Kommunedirektøren forventer en kostnadsøkning som følge av markedsuroen internasjonalt. Uten full kompensasjon må driftsnivået reduseres for å holde seg innenfor budsjettet.

4. Følge opp entreprenørene tettere

Fra høsten 2022 er det nye vinterkontrakter og all erfaring viser at det tar noe tid før nye entreprenører får driften til å fungere optimalt. Dette kan påvirke kvaliteten i første halvdel av 2023. Kommunedirektøren har imidlertid styrket oppfølging og kontroll av entreprenørene fra kommende vintersesong, og forventer at det gir effekt i 2023.

5. Gjennomføre utslippsfrie anleggsprosjekt og øke andelen utslippsfrie kjøretøyer

Tekniske tjenester er godt i gang med det grønne skiftet. I 2022 er det gjennomført tilnærmet utslippsfrie anlegg på Marinen som vil bli sluttført inneværende år. Så langt har dette vært en suksess og Kommunedirektøren vil gjennomføre flere utslippsfrie anleggsprosjekt i 2023. Det samme gjelder innen drift der andelen større kjøretøy som har mer miljøvennlig drivstoff (elektrisk/biogass) har økt i 2022. Denne utviklingen vil fortsette i 2023.

Mål og indikatorer

Ingress	FNs 17 bærekraftsmål og forslag til ny samfunnsplan for Trondheim - Trondheimsløftet - ligger til grunn for forslag til mål for perioden 2023-2026. Det er for planperioden pekt på hvilke av FNs bærekraftsmål og delmål i Trondheimsløftet som er mest relevant for tjenesteområdet, og hvor området har størst påvirkningsmulighet. Operasjonaliseringen av de utvalgte bærekraftsmålene og delmålene er vist under med forslag til periodemål med tilhørende indikatorer.
Aktuelle delmål i kommuneplanens samfunnsdel (Trondheimsløftet)	Delmål 1.3: Alle i Trondheim har tilgang på et grønt og attraktivt bymiljø Delmål 1.4: Det skal være lett å leve miljøvennlig Delmål 2.1: Trondheims innbyggere har god livskvalitet
Bærekraftsmål	
Periodemål og indikatorer	<p>Periodemål 1. Alle i Trondheim skal være trygge i trafikken</p> <p>Indikatorne måler standarden på vegsystemet til kommunen med tanke på belysning og vedlikehold. Indikator 1 måler hvor mange lyspunkt langs veiene som til enhver tid er mørke. Indikator 2 måler hvor mange meter boliggate vi greier å vedlikeholde (rehabiliterer) hvert år.</p> <p>Indikator 1: Antall mørke lyspærer. Ambisjon: maksimalt 250 mørke veglyspærer per dag i gjennomsnitt fra 1. august-1. mai. Indikator 2: Renovering av boliggate. Ambisjon: renovering av 600 meter boliggate inkludert fortau og gatelys per år.</p> <p>Periodemål 2. Alle i Trondheim skal ha god luftkvalitet</p>

	<p>Indikatorene måler nivå av svevestøv og nitrogendioksid, for å påse at Trondheim kommune ligger innenfor gjeldende lovverk angående grenseverdier for lokal luftkvalitet.</p> <p>Indikator 1: Støvpertikkelnivå. Ambisjon: Nivå av PM 2,5 er større enn 10µg/m³ i årssnitt Indikator 2: Støvpertikkelnivå. Ambisjon: Nivå av PM 10 er større enn 20 µg/m³ i årssnitt / <25 tilfeller av 50µg/m³+ Indikator 3: Støvpertikkelnivå. Ambisjon: Nivå av NO2 er mindre enn 40 µg/m³ i årssnitt</p> <p>Periodemål 3. Innbyggerne i Trondheim skal være fornøyde med park og friområder Indikatoren måler hvor tilfredse innbyggerne er med parker og friområder.</p> <p>Indikator 1: Brukertilfredshet park og friområder. Ambisjon: Andel fornøyd er større enn 70 prosent.</p>
--	---

Forslag til driftsbudsjett

Området har et utgiftsbudsjett på 920 millioner kroner og om lag 200 millioner kroner i inntekter. Om lag 125 millioner av inntektene er relatert til kommunens inn- og utleie av bygg, mens om lag 50 millioner kroner er knyttet til vegområdet.

Tabell 15-2-2 viser Kommunedirektørens forslag til netto driftsramme for tekniske tjenester i perioden 2023-2026. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2022 per 31.12.2021. Tabell 15-2-3 viser Kommunedirektørens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 15-2-2 Budsjettramme og rammeendring tekniske tjenester. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2023	2024	2025	2026
Opprinnelig budsjett 2022	646,9	646,9	646,9	646,9
Pris- og lønnskompensasjon	17,3	17,3	17,3	17,3
Tekniske justeringer	10,5	10,5	10,5	10,5
Korrigert budsjett	674,6	674,6	674,6	674,6
Befolkningsvekst	3,9	5,9	7,9	9,8
Annen rammeendring	5,2	6,0	6,1	3,9
Forslag til netto driftsramme	683,7	686,5	688,6	688,3
Reell rammeendring	9,1	11,9	14,0	13,7

Tabell 15-2-3 Tiltak i tekniske tjenester. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
Opprettholdelse av standard	01. Anleggskompensasjon nye veganlegg	2,0	3,0	4,0	5,0
	02. Anleggskompensasjon nye grøntanlegg	1,8	2,7	3,6	4,5
	03. Forutsatt innsparing vinterdrift nytt anbud	-5,0	-5,0	-5,0	-5,0
	04. Økte utgifter nye brannstasjoner Oppdal/Rennebu	7,0	7,0	7,0	7,0
	05. Økte utgifter Tbrt	0,1	0,2	1,3	2,1
	06. Økte eiendomsavgifter Heggstadmoen	1,0	2,0	3,0	0,0
Endringer i tjenestetilbudet	07. Økning reasfaltering	10,5	10,3	12,3	12,3
	08. It utvikling byutvikling	0,1	0,2	0,2	0,2
Effektiviseringstiltak	09. Effektiviseringkrav konsulent, innkjøp og innleie	-1,4	-1,4	-1,4	-1,4
Annet	10. Egenandel rassikring Rødde	-2,6	-2,6	-2,6	-2,6
	11. Oppfølging av gamle avfallsdeponier	-2,9	-2,9	-2,9	-2,9
	12. Redusert satsing byliv	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5
	13. SMELT	0,0	0,0	-2,0	-2,0
	14. Opphør prosjekt HVO diesel	0,0	0,0	-2,0	-2,0
Sluttsum		9,1	11,9	14,0	13,7

Opprettholdelse av tjenestetilbudet

1 og 2. Økte driftsmidler til nye veier, parker, møteplasser og byrom

Drift av kommunens nye veier, parker og byrom fører til økte driftsutgifter. Kommunedirektøren foreslår at tjenestoområdet får 3,8 millioner kroner som kompensasjon for de økte driftsutgiftene nye anlegg medfører i 2023, økende til 9,5 millioner kroner i 2026.

4. Økte utgifter nye brannstasjoner Oppdal/Rennebu

I løpet av 2023 vil nye brannstasjoner i Oppdal og Rennebu stå ferdig. Trondheim kommune må dekke 85,8 prosent av kapitalutgiftene byggingen av de nye stasjonene medfører. Det er foreløpig satt av 7 millioner kroner til dette formålet i 2023 og utover. Anslaget er usikkert.

5. Økte utgifter Trøndelag brann- og redningstjeneste

Kommunedirektøren foreslår at rammen til brannområdet økes med 0,1 millioner kroner i 2023, og til 2,1 i 2026. Midlene vil hovedsakelig bli benyttet til et nytt årsverk til forebyggende avdeling i Trøndelag brann- og redningstjeneste, men også til å dekke kommunens forpliktelser knyttet til befolkningsvekst.

6. Eiendomsavgifter Heggstadmoen

Det er ved en gjennomgang av sigevannsforholdene på Heggstadmoen avdekket at kommunen som grunneier ikke har blitt fakturert for sigevannet fra anlegget. Dette vil medføre at kommunen må betale høyere eiendomsgebyrer enn tidligere. Kostnadsoverslaget er usikkert.

Endringer i tjenestetilbudet

3. og 7. Innsparing vinterdrift nytt anbud og økt reasfaltering

Det er budsjettmessig forutsatt en samlet reduksjon på 10 millioner kroner per år som følge av nytt anbud på vinterdriften. 5 millioner kroner av dette ble tatt ut i 2022 og ytterligere 5 millioner kroner i 2023. Disse 10 millioner kronene tilbakeføres asfalteringsbudsjettet for å bringe dette budsjettet tilbake til nivået kommunen hadde i 2020. I 2020 ble asfalteringsbudsjettet redusert med 10 millioner kroner for å fullfinansiere vinterdriften. I tillegg foreslår kommunedirektøren å øke reasfalteringsbudsjettet med 5,1 millioner kroner i 2023 for å redusere vedlikeholdsetterslepet på kommunens vegnett.

Det er knyttet usikkerhet rundt vinterdriften med de nye anbudene og effekten av dette. Kommunedirektøren har ikke full oversikt over de driftsmessige konsekvensene av de nye anbudene som trår i kraft høsten 2022, i tillegg til at mer variabelt vintervær de siste årene gjør det vanskeligere å definere hva som er en "normal"-vinter. For 2022 viser prognosen så langt et estimert merforbruk på 4 millioner kroner som skyldes en krevende vinter i første kvartal 2022.

8. IT-utvikling byutvikling

Tjenesteområdet mottar om lag 0,1 millioner kroner i året som kompensasjon for befolkningsveksten i kommunen. Midlene er planlagt brukt på å øke kommunens og byutviklingsrådets sin kompetanse på ny IT-teknologi for å sikre at felles data og løsninger tilrettelegges på en mest mulig fremtidsrettet måte. Midlene brukes også til oppgradert og tilpasset fagprogramvare innenfor byutviklingsområdet.

Effektiviseringstiltak

9. Effektiviseringskrav handlings- og økonomiplan konsulent, innkjøp og innleie

I vedtatt handlings- og økonomiplan 2021-2024 er det besluttet at innkjøp, konsulentkjøp og innleie skal effektiviseres. Beløpet på 5,6 millioner kroner i planperioden er tjenesteområdets andel av effektiviseringskravet.

Annet

10. Egenandel rassikring Rødde

I gjeldende handlings- og økonomiplan ble det bevilget 2,6 millioner kroner til rassikring Rødde i 2022. I tråd med forutsetningene trekkes bevilgningen inn i 2023.

11. Oppfølging av nedlagte avfallsdeponier

I gjeldende handlings- og økonomiplan ble det bevilget midler til å gjennomføre en kartlegging av nedlagte deponier i kommunen. Arbeidet ferdigstilles i 2022, og bevilgningen videreføres ikke i kommende handlings- og økonomiplan.

12. Redusert bevilgning byliv

I samsvar med vedtatt økonomiplan reduseres rammen til byliv med 1,5 millioner i 2023 og utover. Kommunedirektøren vil i 2022 i egen sak orientere om erfaringene med prosjektet.

13. Avslutning av SMELT-prosjektet

I formannskapssak [304/20](#) ble det redegjort for Innovasjonsprosjektet for håndtering av forurenset brøytesnø (SMELT). Prosjektet avsluttes i 2024 og avsatte midler til prosjektet kan benyttes til andre vegformål.

14. Avslutning av prosjektet HVO-diesel

HVO-diesel er et biobasert drivstoff som fremstilles av fornybare råvarer og som dermed er mer miljøvennlig enn vanlig diesel. Innføring av HVO-diesel medfører en anslått merutgift på anslagsvis 2,0 millioner kroner. Tiltaket fases ut i 2025, da kommunen har som ambisjon å være helelektrisk.

Forslag til investeringsbudsjett

Investeringsområde byrom, parker og grønntanlegg

[Plan for friluftsliv og grønne områder](#) (PFG), vedtatt i bystyret 26. oktober 2017, ligger til grunn for de prioriterte investeringene i perioden. Investeringsplanen og budsjettet for byrom, parker og grønntanlegg

skal underbygge planens visjon om at Trondheim skal være en grønn by med variert natur - med lett tilgjengelige, attraktive uteområder for lek, rekreasjon og friluftsliv. Formannskapet vedtok den 27. april 2021 i sak [141/21](#) å sende forslag til planprogram for kommunedelplan friluftsliv og grønne områder ut på høring og offentlig ettersyn. Hensikten med planarbeidet er å oppdatere kunnskapsgrunnlaget knyttet til friluftsliv, grønne områder og anlegg etter kommunesammenslåingen mellom Trondheim og Klæbu kommuner, og ny plan er tenkt lagt fram for politisk behandling våren 2023.

Tabell 15-2-4 Investeringer i byrom, parker og grøntanlegg i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2023	2024	2025	2026
01. Torvet	372,4	365,4	7,0	3,0	3,0	1,0	0,0
02. Bakklandstorget	9,0	3,6	5,4	3,0	2,4	0,0	0,0
03. Lekeplasser, gjennomføring av plan for friluftsliv og grønne områder	0,0	0,0	0,0	10,4	10,4	10,4	10,4
04. Byrom	0,0	0,0	0,0	4,2	5,1	5,1	5,1
05. Parker, gjennomføring av plan for friluftsliv og grønne områder	0,0	0,0	0,0	4,1	4,1	4,1	4,1
06. Belysning	0,0	0,0	0,0	0,9	0,9	0,9	0,9
07. Erverv av grunn	0,0	0,0	0,0	0,5	0,5	0,5	0,5
Sluttsum	381,4	369,0	12,4	26,1	26,4	22,0	21,0

Tabell 15-2-5 Finansiering for investeringsprosjektene for byrom, parker og grøntanlegg i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	21,8	22,0	18,3	17,5
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	4,4	4,4	3,7	3,5
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	26,1	26,4	22,0	21,0

1. Torvet

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 7 millioner kroner til oppfølging av Torvet ut garantitiden fra 2023 til 2025.

2. Bakklandstorget

Bakklandstorget og dagens parkeringsplass skal oppgraderes til park i tråd med [formannskapssak 129/20](#). Kommunedirektøren foreslår å bevilge 5,4 millioner kroner i planperioden.

3. Lekeplasser, gjennomføring av plan for friluftsliv og grønne områder

I kommende handlings- og økonomiplanperiode står vi foran en omfattende oppgradering og utvikling av arealer for lek og opphold. Ifølge plan for friluftsliv og grønne områder, bystyresak [146/17](#), er det årlig behov for fornying og oppgradering av lekeplasser for i gjennomsnitt syv millioner kroner for å opprettholde et godt leke- og aktivitetstilbud. I tillegg er det mange områder som har en underdekning av offentlig tilgjengelige lekeplasser. Kommunedirektøren foreslår at det bevilges 41,6 millioner kroner til formålet i planperioden.

4. Byrom

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 19,5 millioner kroner i planperioden til å følge opp planlagte tiltak i byromsstrategien Byrom i sentrum. Det er igangsatt en rekke mindre tiltak for å få bra byrom for bruk i Trondhiem sentrum. Bevilgningen prioriteres etter politisk vedtak fra bystyret i sak [164/16](#), blant annet med fokus på barn og unge.

5. Parker, gjennomføring av plan for friluftsliv og grønne områder

Plan for friluftsliv og grønne områder viser at vi har for få parker i store deler av byen. 80 prosent av befolkningen har ikke tilgang til en park. For å gi flere i befolkningen bedre tilgang til parker vil enkelte egnede friområder eller leke- og rekreasjonsområder videreutvikles med parkkvaliteter. Det er også et stort behov for rehabilitering og oppgradering av eksisterende parker. I oppfølging av plan for friluftsliv og grønne områder inngår også fornyelse av gate- og parktrær. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 16,4 millioner kroner i planperioden til parker og nyplanting av trær.

6. Belysning

Flere friområder og parker vurderes for belysningstiltak for å øke trygghetsfølelsen, gi bedre universell utforming og for å utvide brukssesongen. Prioritering vil blant annet gjøres i samråd med politiet. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 3,6 millioner kroner til belysningstiltak i planperioden.

7. Erverv av grunn

For å finansiere erverv av grunn og rettigheter for regulerte offentlige friområder og eventuelle nødvendige tiltak for grensejusteringer ved opprustning av eksisterende friområder og lekeplasser foreslår kommunedirektøren at det bevilges 2 millioner kroner i planperioden.

Investeringsområde veg

Hovedplan veg, vedtatt i bystyret 4. oktober 2018, bystyresak [101/18](#), er førende for prioriteringer innenfor drift, vedlikehold og investeringer på det kommunale vegnettet. Det er gjort omfattende kartlegging av tilstand på vegnettet, og for å sikre verdiene i den kommunale infrastrukturen er det nødvendig med oppgradering av hele vegoverbygningen på en rekke veger.

Tabell 15-2-6 Investeringer i veg i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2023	2024	2025	2026	2026
01. Utvikling og fornyelse av gatelysnettet	0,0	0,0	0,0	16,7	16,7	16,7	16,7	16,7
02. Oppgradering av veginfrastruktur og bolig-gater	0,0	0,0	0,0	9,0	9,0	9,0	9,0	9,0
03. Mindre investering veg	0,0	0,0	0,0	7,1	7,1	7,1	7,1	7,1
04. Gatelys nye forskrifter	39,0	34,8	4,2	4,2	0,0	0,0	0,0	0,0
05. Riddervolds gate	10,0	0,5	9,5	9,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	49,0	35,3	13,7	46,5	32,8	32,8	32,8	32,8

Tabell 15-2-7 Finansiering for investeringsprosjektene for veg i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	38,8	27,3	27,3	27,3
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	7,8	5,5	5,5	5,5
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	46,5	32,8	32,8	32,8

1. Utvikling og fornyelse av gatelysnettet

76 prosent av alle gatelys er skiftet ut til mer energieffektiv LED-belysning. I tillegg til å skifte resterende armatur, er det et stort behov for å gjøre utbedringer på kabler og stolper. For å redusere driftsutgifter ytterligere må alle deler av gatelysnettet fornyes. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 66,8 millioner kroner i planperioden.

2. Oppgradering av veginfrastruktur og bolig-gater

Mange av fortauene i kommunen har et så nedslitt dekke at det er behov for full oppgradering. Midlene vil også brukes til asfaltering av grusveier etter prioriteringsliste vedtatt i formannskapet, sak 103/18. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 36 millioner kroner til oppgradering av veginfrastruktur og bolig-gater i planperioden.

3. Mindre investeringer veg

Mindre investeringer veg omfatter ivaretagelse av krav til universell utforming og oppretting av mangler på vegnettet. Dette omfatter også tiltak for funksjonshemmede, mindre trafikksikkerhetstiltak og rassikring. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 28,4 millioner kroner i planperioden.

4. Gatelys nye forskrifter

Tensio AS stiller krav om at alle tennskap skal flyttes ut av nettstasjonene. Arbeidene er planlagt ferdigstilt i 2023. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 4,2 millioner kroner til prosjektet i 2023.

5. Riddervolds gate

Riddervolds gate skal bygges om slik at det er mulig med parkering langs gata, jamfør sak 193/22 i formannskapet. Prosjektet er foreslått finansiert av mindreforbruk på prosjektet gatelys med 10 millioner kroner fra budsjett 2022. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 0,5 millioner kroner i 2022 (foreslått i andre økonomirapport) og 9,5 millioner kroner i 2023 til Riddervolds gate.

Investeringsområde maskiner og utstyr

Trondheim bydrift har maskiner og utstyr som er nødvendig for drift og vedlikehold av byen med en samlet verdi på flere hundre millioner kroner. For å skifte ut og oppgradere maskin- og utstyrsparken er det nødvendig å foreta investeringer.

Tabell 15-2-8 Investeringer i maskiner og utstyr i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2023	2024	2025	2026	
01. Maskiner Trondheim bydrift		0,0	0,0	0,0	4,7	4,7	4,7	4,7
02. Energieffektivt maskinkjøp		0,0	0,0	0,0	9,0	9,0	9,0	9,0
Sluttsum		0,0	0,0	0,0	13,7	13,7	13,7	13,7

Tabell 15-2-9 Finansiering for investeringsprosjektene for maskiner og utstyr i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	11,4	11,4	11,4	11,4
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	2,3	2,3	2,3	2,3
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	13,7	13,7	13,7	13,7

1. Maskiner og utstyr Trondheim bydrift

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 18,8 millioner kroner i planperioden til kjøp av maskiner og utstyr som brukes for å optimalisere driften i Trondheim bydrift.

2. Energieffektivt maskinkjøp

Budsjettbehovet er knyttet til innfasing av tunge nullutslippkjøretøy og energieffektive anleggsmaskiner, som et tiltak for å nå miljømålene til Trondheim kommune. Kommunedirektøren foreslår at det bevilges 36,0 millioner kroner til tiltaket i planperioden.

15.4 Eiendomstjenester

Innledning

Eiendomstjenester forvalter alt areal og bygningsmasse som Trondheim kommune eier. Trondheim kommune er en av byens største grunneiere og blant landsdelens største eiendomsforvaltere. Bygningsmassen består av skoler, barnehager, helse- og velferdssenter, kultur- og idrettsbygg, administrasjons- og driftsbygg og kommunale utleieboliger. Den viktigste oppgaven til eiendomstjenestene er å sørge for tilstrekkelig eiendomsareal og funksjonelle bygg for innbyggerne våre. Kjernevirksomheten er å bygge, forvalte, vedlikeholde og drifte 1,3 millioner kvadratmeter eiendom, slik at verdier opprettholdes og utvikles.

Eiendomstjenestene forvalter grunneieransvaret i saker som angår kommunen, og sørger for at tilstrekkelig tomteareal er tilgjengelig for utbygging til kommunale formål. Vi bidrar til ønsket byutvikling gjennom samarbeid med andre eiendomsaktører og grunneiere. Effektiv arealbruk gjennom samlokalisering av kommunal virksomhet og sambruk av areal er avgjørende for at kommunen skal ha tilstrekkelig med arealer for etablering av kommunale tjenester i fremtiden.

Om eiendomstjenester

1
enhet

590
årsverk

1.300.000
m² eide og leide bygg

62.000
dekar ubebygd grunn

3.750
kommunale utleieboliger

Tjenesteområdet eiendomstjenester består av Trondheim eiendom og Eierskapsenheten.

Eiendomstjenestene har ansvar for blant annet å:

- Bygge, utvikle prosjekter og ivareta byggherrefunksjon for kommunale bygg og eiendommer
- Forvalte, drifte, vedlikeholde og renholde eiendommene
- Kjøpe, selge, leie inn og leie ut bebygd og ubebygd eiendom
- Gjennomføre reguleringsplaner og samarbeide med private eiendomsutviklere og grunneiere ved hjelp av utbyggingsavtaler for å oppnå ønsket byutvikling

Formålsbygg

Formålsbygg er bygninger hvor kommunen har blant annet skoler, barnehager og helsebygg. Verdien på disse bygningene er i underkant av 28 milliarder kroner. Disse verdiene må forvaltes og utvikles på en profesjonell måte. Godt, verdibevarende vedlikehold er viktig for å hindre forfall etter normal slitasje på en bygning. Tjenesteområdet gjør hovedvedlikehold av byggene hvert fjerde år. Året før hovedvedlikehold gjøres en grundig tilstandsanalyse av bygningene av eksterne rådgivere. Denne kartlegger hva det er nødvendig å gjøre for å opprettholde eiendommenes standard på et fastsatt nivå i Norsk standard 3454.

I løpet av fire år blir hele bygningsmassen kartlagt. Den årlige rammen på cirka 100 millioner kroner per år, dekker mellom 50 til 70 prosent av samlet behov i henhold til tilstandsanalyser på inneværende års vedlikeholdsbygg. Årlig behov vil variere avhengig av hvilke bygninger som står i årets vedlikeholdsplan.

Tabell 15-3-1 viser avvik mellom behov og vedlikeholdsramme for hele bygningsmassen kartlagt over de siste fire år. Tallene er oppført i millioner kroner.

Tabell 15-3-1 Vedlikehold formålsbygg

Vedlikehold -behov og budsjett eks. mva pr. år	2019	2020	2021*	2022**	SUM
Behov i henhold tilstandsanalyser ¼ av bygningene	150	140	135	175	600
Vedlikeholdsbudsjett	95	100	110	90	400
Avvik/etterslep	55	40	25	85	200

*2021 Opprinnelig ramme 100 millioner kroner (overført 10 millioner kroner fra 2020)

**2022 Opprinnelig ramme 100 millioner kroner (reduisert på grunn av merforbruk 2021)

Kommunedirektøren setter av midler til vedlikehold ut i fra total ramme på eiendomstjenestene. Tjenesteområdet arbeider aktivt med å effektivisere renholds- og driftstjenester uten å redusere kvaliteten på tjenestene av vesentlig betydning. Dette for å prioritere så mye som mulig av rammen på verdibevarende vedlikeholdsarbeider. Ytterligere reduksjon i total ramme vil imidlertid medføre redusert frekvens på ulike drifts- og renholdstjenester og/eller reduserte rammer til vedlikehold.

Bygg- og anleggssektoren er viktig i energi- og klimasammenheng. Derfor har tjenesteområdet som byggherre, eiendomsforvalter, eiendomsutvikler og rådgiver for andre enheter i kommunen stort fokus på energireduksjon, gjenbruk, klimagassregnskap og klimatilpasning. Det jobbes også mye med innovative løsninger for å være i forkant av eiendomsbransjens utvikling i årene fremover.

Bolig- og næringsareal

Å etablere og utvikle bolig- og næringsområder er en viktig del av byutviklingen. Kommunen skal være en aktiv deltaker og pådriver, både gjennom å utvikle egne arealer og gjennom å samarbeide med offentlige og private aktører.

De kommunale tjenesteområdenes behov for lokaler og plassering vil variere med samfunnsutviklingen. Det kan være utfordrende å kombinere krav til lokalisering med tilgjengelig areal. Revidert plan for areal til offentlige tjenester legges frem for bystyret høsten 2022. Planen omhandler areal til barnehager, skoler, helse- og velferdssenter, gravplasser, idrettsanlegg og kulturanlegg, og viser forslag til lokalisering og hvor kommunen fortsatt mangler areal. Den gir også føringer for videre arbeid med å skaffe kommunale tomter. Areal er en knapp ressurs i en voksende by, og muligheter for mest mulig effektiv bruk av arealene vi har er et kontinuerlig tema. Eksempler på effektivisering av arealbruk kan være sambruk av fellesarealer eller samlokalisering av tjenester.

Boligporteføljen

Kommunale utleieboliger

Kommunens boligportefølje er økonomisk organisert gjennom en utgiftsdekkende modell der utgiftene knyttet til forvaltning, drift, vedlikehold og finans dekkes inn gjennom husleiebetalingen fra leietakerne.

Formålet med boligene er å bistå vanskeligstilte på boligmarkedet. Arbeidet med å tilpasse boligporteføljen pågår løpende for å møte kommunens fremtidige behov. Dette gjøres både gjennom ombygging av eksisterende boliger og oppkjøp mot nedsalg i områder som skårer lavt i siste levekårsundersøkelse. Porteføljens sammensetning har ikke i tilstrekkelig grad blitt tilpasset de endrede behovene hos boligsekerne. Blant annet ser vi et økt behov for livsløpsstandard, mer areal for nødvendige hjelpemidler og generelt større boliger for å imøtekomme behovet for barnefamilier. Levekårsperspektivet er tungt vektlagt i kommunens boligpolitikk og herunder er det et mål å redusere andelen av familieboliger i områder som er preget av levekårsutfordringer.

Kommunale utleieboliger

Kommunens boligportefølje er økonomisk organisert gjennom en utgiftsdekkende modell der utgiftene knyttet til forvaltning, drift, vedlikehold og finans dekkes inn gjennom husleiebetalingen fra leietakerne. Formålet med boligene er å bistå vanskeligstilte på boligmarkedet. Arbeidet med å tilpasse boligporteføljen pågår løpende for å møte kommunens fremtidige behov. Dette gjøres både gjennom ombygging av eksisterende boliger og oppkjøp mot nedsalg i områder som skårer lavt i siste levekårsundersøkelse. Porteføljens sammensetning har ikke i tilstrekkelig grad blitt tilpasset de endrede behovene hos boligsekerne. Blant annet ser vi et økt behov for livsløpsstandard, mer areal for nødvendige hjelpemidler og generelt større boliger for å imøtekomme behovet for barnefamilier. Levekårsperspektivet er tungt vektlagt i kommunens boligpolitikk og herunder er det et mål å redusere andelen av familieboliger i områder som er preget av levekårsutfordringer.

Boligpolitisk plan

Boligpolitisk plan ble vedtatt i bystyret i september 2020 i sak [132/20](#). I vedtaket beskrives en rekke tiltak for perioden 2021-24. Kommunedirektøren har igangsatt arbeidet med å følge opp vedtakene i planen. Blant annet er det vedtatt nye retningslinjer for startlån og for kommunale boliger. *Videre er arbeidet med program for kommunalt disponerte utleieboliger i gang, samt utredning av mulig struktur for eierrollen.*

Nærmere om boligene innenfor kommunens bo- og aktivitetstilbud (BOA)

Det er etablert midlertidige boliger med tilhørende base for å flytte ut hele enheter ved planlagt verdibevarende vedlikehold. Vedlikehold av bygg tilhørende bo- og aktivitetstilbudene har vært utfordrende over tid da de som bor i disse bygningene er svært sårbare og gjør tilgjengelighet til vedlikehold utfordrende. Modellen med midlertidige boliger legger godt til rette for dette med gjennomføring av vedlikehold i originalboligen samtidig som den enkelte beboer kan ivaretas på en god måte.

Innvendig tilstand på leilighetene er den enkelte beboers ansvar. Dette er derfor ikke kartlagt på grunn av beboernes særlige sårbarhet. Utvendig og i fellesareal er tilstanden vurdert som tilfredsstillende på alle boligene. Videre tiltak og kartlegging vil først gjøres på en tilfredsstillende måte når beboerne har flyttet til interimboliger.

Finansiering vil være innenfor den utgiftsdekkende boligøkonomien.

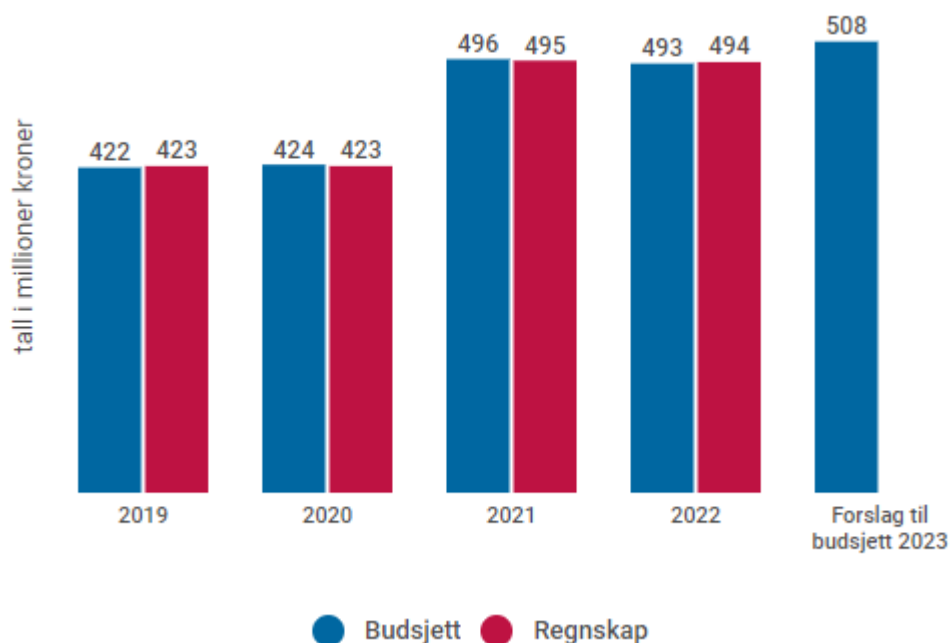
Husleienivå i 2023

For 2023 vil kommunens husleiesatser justeres i tråd med økningen i konsumprisindeksen, anslått til 4,6 prosent, og i tillegg økes med 4 prosent for å ta høyde for økte husleieutgifter for boliger innleid fra Boligstiftelsen, jamfør [formannskapssak 94/22](#). Når vi sammenligner Trondheim kommunes husleie per 01.01.2022 med SSBs predikerte månedlig leie for 2021 ser vi at kommunens leie i gjennomsnitt ligger cirka 15 prosent lavere enn snittet i kommunen. Kommunedirektøren anslår at kommunen i 2023 vil ha et husleienivå som ligger om lag 12 prosent under gjengs leie i markedet.

Økonomiske nøkkeltall

Regnskap og prognose på regnskap de siste år:

Figur 15-3 viser budsjett- og regnskap for eiendomstjenester inklusive bolig i perioden 2019-2021, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2022 samt kommunedirektørens forslag til netto driftsbudsjett for eiendomstjenester for 2023.

Figur 15-3-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner. 2019 viser kun gamle Trondheim. Årene fra 2020 til 2022 er påvirket av koronapandemien.

I perioden 2019 til 2023 har det vært bra samsvar mellom regnskap og budsjett totalt innenfor eiendomstjenester. Også i 2022 forventes det balanse.

Sammenligning med andre kommuner

Tabell 15-3-2 viser indikatorer for Trondheim og ASSS-kommunenes ressursbruk innenfor eiendomstjenestene. Hensikten med figuren er å få fram likheter og forskjeller mellom Trondheim og ASSS-kommunene. De ulike kategoriene er omtalt på ass.no: <https://www.ks.no/asss-hjem/kostrabegrepene/>

Tabell 15-3-2. Nøkkeltall eiendomstjenester. Trondheim 2020 og 2021 og ASSS 2021

Indikator	2020		2021			ASSS
	Trondheim	Trondheim	Oslo	Bergen	Stavanger	
Nøkkeltall eiendomstjenester:						
Netto driftsutgifter til eiendomsforvaltning i prosent av samlede driftsutgifter	8,8	9	9,4	10,7	8,9	9,6
Utgifter til vedlikeholdsaktiviteter i kommunal eiendomsforvaltning per kvadratmeter	173	194	412	143	150	140

Utgifter til driftsaktiviteter i kommunal eiendomsforvaltning per kvadratmeter	573	578	931	991	662	739
Energikostnader for kommunal eiendomsforvaltning per kvadratmeter	94	98	137	194	136	151
Ressursbruk:						
Korr. brutto driftsutgifter eiendomsforvaltning per barn i kommunale barnehager	24.451	26.239	36.807	40.828	26.852	28.000
Korr. brutto driftsutgifter eiendomsforvaltning per elev i kommunal grunnskole	18.600	19.833	35.877	27.539	18.517	21.009
Korr. brutto driftsutgifter eiendomsforvaltning per beboer i institusjoner	181.431	180.712	218.420	137.409	119.330	157.561

Trondheim disponerte ni prosent av kommunens samlede netto driftsutgifter til eiendomsforvaltning i 2021. Det er lavere enn gjennomsnittet i ASSS-kommunene.

Økningen i Trondheim fra 2020 til 2021 skyldes i hovedsak økte vedlikeholdskostnader samt økning i forsikringspremie.

Trondheim kommune hadde lavere utgifter til driftsaktiviteter og energikostnader enn snittet av ASSS-kommunene. Vedlikehold i kroner per kvadratmeter ligger over snittet i 2021 som skyldes spesielle regnskapstekniske forhold.

Ressursbruk i institusjoner og barnehager ligger over snittet, mens ressursbruk i skoler og barnehager ligger under gjennomsnittet av ASSS-kommunene.

Lenker til relevant informasjon:

- [Miljøstrategi for bygg](#)
- [Temaplan for klimatilpasning](#)
- [Utgiftsdekkende husleiemodell](#)

Utfordringer og strategier

Utfordringer og strategier innen tjenestoområdet eiendomstjenester er:

Vedlikeholdsetterslep og globale påvirkninger

Vedlikeholdsetterslepet for kommunens formålsbygg utgjør omtrent 200 millioner kroner per 01.01.2023. Etterslepet på bolig utgjør i tillegg omtrent 100 millioner kroner. Strategien for for å redusere dette så mye som mulig er å sørge for økt effektivisering gjennom smart eiendomsdrift ved bruk av innovasjon, digitalisering og automatisering. Økte materialkostnader, mer ekstremvær, økte miljøkrav, inkludering av bygningene i Klæbu med stort vedlikeholdsetterslep og reduserte rammer gjør at det er vanskelig å redusere dette etterslepet i nær fremtid. Samtidig er det viktig å ha dette som et fremtidig mål.

Husleienivå kommunens boliger

Kommunens utleieboliger finansieres gjennom den utgiftsdekkende husleiemodellen hvor alle kostnader til forvaltning, drift og vedlikehold av boligbyggerne i tillegg til kapitalutgifter for nybygg og andre investeringer dekkes av husleieinntekter. Ved inngåelse av ny kontrakt med Boligstiftelsen er forvaltningskostnadene økt fra 18 millioner årlig til 28,75 millioner kroner pluss faktiske kommunale avgifter for de innleide eiendommene på 3,5 millioner kroner. Ny leieavtale har en varighet på ti år og tilsvarer en husleieøkning for samtlige leietakere på 370 kroner per måned, eller 4 440 kroner per år for å kompensere for kostnadsøkningen innenfor den utgiftsdekkende boligøkonomien. Husleieloven setter imidlertid begrensninger for å gjennomføre endringene i løpende kontrakter, og det vil derfor ta flere år før ny husleie fullt ut er implementert. Inntil dette skjer må kostnadsøkningen dekkes via reduksjon i vedlikeholdsbudsjettet for de kommunale boligene.

Energieffektivisering

Eiendomstjenestene har et mål om to prosent årlig energieffektivisering i bygningsmassen. Hvert år blir det vanskeligere å nå dette målet da de mest effektive tiltakene allerede er utført. Strategien vår er å redusere energiforbruk gjennom god styring, overvåkning, energisparingstiltak, brukermedvirkning, solceller, varmepumper og ny teknologi, men det krever investeringer. Det har de siste årene blitt bevilget mer midler til dette enn tidligere, men om det er nok til å nå målet om å spare to prosent er usvisst.

Mer ekstremvær

I framtida blir det mer ekstremvær, større skredfare, flom og havstigning. Dette vil føre til at det vil være utfordrende å ta like godt vare på bygningsmassen som før med samme mengde midler. En intern kartlegging av klimasårbarhet er utført, og tilførte utredningsmidler er i ferd med å benyttes for en ekstern kartlegging. Strategien vår er å gjøre tiltak som gjør bygningene mer robuste, og slik redusere risiko for framtidige materielle skader som følge av ekstremvær. Eiendomstjenester er i kontakt med Sintef for å prøve å få til et forskningsprosjekt på hvordan en kommune best kan ivareta denne utfordringen. Når vi vet hva vi bør gjøre og hvordan det bør gjøres, må det prioriteres midler for å gjøre tiltak.

Smart eiendomsdrift

Vi har et mål om mer ressurseffektive og funksjonelle bygninger. Strategien vår for å få til dette er å ta i bruk smart eiendomsdrift der automatisering, økt digitalisering og innovative driftsløsninger er sentralt. Blussuvoll ungdomsskole er tatt ut som pilotbygning der nye løsninger kan testes før det eventuelt tas i bruk i flere bygninger.

Gjenbruk

Det er etablert et eget gjenbrukslager for bygge- og anleggsmaterialer på Nyhavna med en tilhørende digital oversikt over hva som ligger på lageret i programmet Loop Front. Gjenbrukskartlegging av bygninger som skal rives, rengjøring og klargjøring av materialene, og transport og logistikk av materialer som skal tas i bruk fungerer bra. Utfordringen er å få de som har mulighet til å benytte seg av gjenbruksmaterialer til å faktisk gjøre det. Lageret kan ikke bare fylles opp, det må også brukes materialer derfra. Som regel er det enklere å kjøpe nytt og det er behov for føringer som i større grad oppfordrer de som kan til å benytte seg av gjenbruksmaterialer. Det er fremdeles vanskelig å få til økonomisk lønnsomhet på gjenbrukslageret, så det vil fremdeles være behov for tilføring av midler.

Kommunens behov for areal

Trondheim kommune er i vekst. Befolkningsveksten gjør at det er behov for nytt areal til formålsbygg, både i tett bebygde og mindre tett bebygde områder.

Kommunen må til enhver tid sørge for at det finnes tilstrekkelig areal for å yte kommunale tjenester, og gjennom arbeidet med Plan for areal til offentlige tjenester har kommunedirektøren synliggjort hvor i byen det vil være behov for kommunale formålsbygg frem til 2060. En revisjon av denne planen legges frem for bystyret høsten 2022, og vil kobles tett opp mot arbeidet med ny kommuneplans arealdel (KPA).

Mål og indikatorer

Ingress	FNs 17 bærekraftsmål og forslag til ny samfunnsplan for Trondheim - Trondheimsloftet - ligger til grunn for forslag til mål for perioden 2023-2026. Det er for planperioden pekt på hvilke av FNs bærekraftsmål og delmål i Trondheimsloftet som er mest relevant for tjenesteområdet, og hvor området har størst påvirkningsmulighet. Operasjonaliseringen av de utvalgte bærekraftsmålene og delmålene er vist under med forslag til periodemål med tilhørende indikatorer.
---------	---

<p>Aktuelle delmål i kommuneplanens samfunnsdel (Trondheimsløftet)</p>	<p>Delmål 1.1: Trondheim er en klimanøytral by Delmål 1.2: Vi bruker ressursene våre smartere Delmål 1.3: Alle i Trondheim har tilgang på et grønt og attraktivt bymiljø Delmål 2.1: Trondheims innbyggere har god livskvalitet</p>
<p>Bærekraftsmål</p>	
<p>Periodemål og indikatorer</p>	<p>Mål 1: Redusere direkte og indirekte klimagassutslipp i alle deler av virksomheten Når vi bygger nye bygninger eller rehabiliterer benytter vi oss av ulike materialer og tjenester. Disse er det forbundet et klimautslipp med og dette kan regnes om til CO2-ekvivalenter. Sammenlignet med klimautslippene til en bygning som følger dagens minimumskrav, ønsker vi å redusere disse utslippene.</p> <p>Indikator 1: Klimafotavtrykket til alle investeringsprosjekter(ambisjon: redusere klimafotavtrykket til investeringsprosjekter med minimum 40 prosent sammenlignet med lignende prosjekter.</p> <p>Mål 2: Bedre miljø og økt effektivisering gjennom smart eiendomsdrift Indikatoren måler energiforbruket på Trondheim kommunes energioppfulgte bygningsmasse, det vil si bygninger der vi har pålitelige målinger. Energiforbruket inkluderer blant annet strøm, fjernvarme og biovarme.</p> <p>Indikator 1: Målt energiforbruk (ambisjon: redusere energiforbruket med 2 prosent per år.</p> <p>Mål 3: Ivareta og utvikle kommunens verdier som grunneier og forvalter (ambisjon: areal og bygninger). Vi skal ta vare på eiendomsverdiene i formålsbygg ved at vedlikeholdsetterslepet skal reduseres med 2 prosent hvert år. Vi skal ta vare på areal gjennom langsiktig planlegging og utvikling av egen eiendom og aktiv forvaltning av kommunens ansvar som nabo.</p> <p>Indikator 1: Eiendomsverdiene i formålsbygg (ambisjon: redusere vedlikeholdsetterslepet med 2 prosent hvert år.</p> <p>Mål 4: Gjennom investeringsprosessen møte kommunens behov for areal på kort og lang sikt.</p>

	<p>Kommunen skal ha tilstrekkelig areal til å kunne gjennomføre planlagte bygge- og anleggsprosjekter. Dette innebærer at arbeidet med plan for areal til offentlige tjenester må følges opp i handlings- og økonomiplaner.</p> <p>Indikator 1: Arealbeholdning (ambisjon: kommunen skal ha tilstrekkelig areal til å få gjennomført planlagte prosjekter og aktiviteter).</p> <p>Mål 5: Bidra aktivt til utvikling av prioriterte utbyggings- og byomformingsområder. Reguleringsplan på Østmarka skal være vedtatt. Da arealet ble ervervet la Bystyret til grunn at området delvis skulle brukes til offentlig formål. Det som ikke skulle brukes til offentlig formål kunne reguleres til bolig og selges.</p> <p>Indikator 1: Kommunens eiendommer på Østmarka. (ambisjon: vedtak av ny reguleringsplan)</p>
--	--

Forslag til driftsbudsjett

Hoveddelen av driftsbudsjettet går til forvaltning, drift, vedlikehold og utvikling av kommunens formålsbygg. Brutto utgiftsbudsjett er om lag 950 millioner kroner. Tjenesteområdet har 450 millioner kroner i inntekter. Om lag 375 millioner kroner av disse er husleieinntekter som brukes til å finansiere utgiftene knyttet til de kommunale boligene.

Tabell 15-3-3 viser Kommunedirektørens forslag til netto driftsramme foreiendomstjenestene i perioden 2023-2026. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2022 per 31.12.2021. Tabell 15-3-4 viser Kommunedirektørens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 15-3-3 Budsjettamme og rammeendring eiendomstjenester. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2023	2024	2025	2026
Opprinnelig budsjett 2022	487,9	487,9	487,9	487,9
Pris- og lønnskompensasjon	7,8	7,8	7,8	7,8
Tekniske justeringer	7,8	7,8	7,8	7,8
Korrigert budsjett	503,5	503,5	503,5	503,5
Befolkningsvekst	5,9	18,7	34,7	36,1
Annen rammeendring	-1,3	-2,3	14,1	17,3
Forslag til netto driftsramme	508,2	519,9	552,3	556,9
Reell rammeendring	4,6	16,4	48,8	53,4

Tabell 15-3-4 Tiltak i eiendomstjenester. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
--------------------	--------------------	-------------	-------------	-------------	-------------

Opprettholdelse av standard	01. Arealkompensasjon formålsbygg	5,7	18,3	34,1	35,3
	02. Økte husleieutgifter administrasjonsbygg	0,0	0,0	16,8	20,0
Endringer i tjenestetilbudet	03. Redusert renhold	-0,5	-1,0	-1,2	-1,2
	04. Økt vedlikehold	0,6	0,1	0,0	0,0
	05. It utvikling byutvikling	0,3	0,4	0,5	0,7
	06. Gjenbruk av byggematerialer	0,1	0,1	0,1	0,1
Effektiviseringstiltak	07. Effektiviseringskrav konsulent, innkjøp og innleie	-1,6	-1,6	-1,6	-1,6
Sluttsum		4,6	16,4	48,8	53,4

Opprettholdelse av standard

1. Kompensasjon nye formålsbygg

Nye formålsbygg medfører økte forvaltnings-, drifts- og vedlikeholdsutgifter (FDV). Kommunedirektøren foreslår at området tilføres 5,7 millioner kroner i 2023 for å kompensere for de økte FDV-utgiftene de nye byggene medfører.

2. Økte husleieutgifter administrasjonsbygg

Kommunedirektøren foreslår i sitt budsjettforslag at det settes av midler til dekning av husleie for nye administrasjonslokaler fra og med 01.01.2025. Saken planlegges behandlet i formannskapet 27.09.2022.

Økningen handler først og fremst om at kommunen går inn i en ny kontrakt. Den forrige husleiekontrakten er fra 2005. Prisnivået generelt for kontorlokaler har gått opp, og kommunen vil få nye og tilpassede lokaler med dagens standard.

Endringer i tjenestetilbudet

3. Redusert renhold formålsbygg

Kommunedirektøren foreslår en reduksjon i renholdet på 0,5 millioner i 2023. Beløpet økes til 1,2 millioner kroner mot slutten av planperioden. Innsparing fordeles jevnt på alle tjenesteområdene, men gir størst utslag på renhold av skoler hvor frekvensen nedjusteres fra 2,8 til 2,5 ganger per uke.

4. Økt vedlikehold

Kommunedirektøren viderefører tiltakene fra gjeldende handlings- og økonomiplan, og foreslår at økningen på 0,6 millioner i 2023 og 0,1 million kroner i 2024 brukes på økt vedlikehold.

5. IT-utvikling byutvikling

Kommunedirektøren foreslår at det settes av 0,3 millioner i 2023, som økes til 0,7 millioner kroner mot slutten av planperioden. Midlene er planlagt brukt til å øke kommunens og byutviklingsområdet sin kompetanse på ny informasjonsteknologi for å sikre at felles data og løsninger tilrettelegges på en mest mulig fremtidsrettet måte. Midlene brukes også til oppgradert og tilpasset fagprogramvare innenfor byutviklingsområdet.

6. Gjenbruk av byggematerialer

Kommunedirektøren foreslår i sitt budsjettforslag at det settes av midler til gjenbruk av byggevarer. Det er tidligere bevilget 4,9 millioner kroner til dette, og Kommunedirektøren foreslår å øke dette til 5 millioner kroner fra og med 2023. Midlene brukes til koordinering, digital utvikling og leie av lagerplass for brukte byggematerialer.

Effektiviseringstiltak

7. Effektiviseringskrav handlings- og økonomiplan konsulent, innkjøp og innleie

I forbindelse med den politiske behandlingen av handlings- og økonomiplan 2021-2024 ble det vedtatt at innkjøp, konsulentkjøp og innleie skal effektiviseres med 1,6 millioner kroner. Beløpet er tjenesteområdets andel av effektiviseringskravet.

Forslag til investeringsbudsjett

Trondheim kommune er en kommune i vekst. Befolkningsveksten gjør at det er behov for nye areal til formålsbygg, både i tett bebygde og mindre tett bebygde områder.

Kommunen må til enhver tid sørge for at det finnes tilstrekkelig areal for å yte kommunale tjenester, og gjennom arbeidet med revidert plan for areal til offentlige tjenester, som legges frem i løpet av høsten 2022, synliggjør Kommunedirektøren hvor i byen det vil være behov for bygg til kommunal tjenesteproduksjon frem til 2060. Den reviderte planen kobles tett opp mot arbeidet med ny kommuneplans arealdel (KPA).

I en storby som Trondheim er det behov for gode næringsarealer. Trondheim kommune etterstreber å utnytte kommunalt areal også til næringsformål, og som en stor grunneier har kommunen flere prosjekter som videreutvikler arealer til bolig og næring primært for videresalg.

Administrasjons- og driftsbygg

Investeringsområdet ivaretar kommunens investeringsbehov i administrasjons- og driftsbygg. I 2021 ble det startet et forprosjekt i forbindelse med at kontrakten for dagens administrasjonsbygg går ut ved utgangen av 2024. Valg av løsning vil vedtas høsten 2022, og prosjektet fortsetter ut over planperioden.

Tabell 15-3-5 viser Kommunedirektørens forslag til investeringer innenfor område administrasjonsbygg og byrom i perioden 2023-2026. Tabell 15-3-6 viser Kommunedirektørens forslag til finansiering av investeringene:

Tabell 15-3-5 Investeringer i administrasjons- og driftsbygg perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2023	2024	2025	2026
01. Nytt administrasjonsbygg - leiealternativ investering	90,1	1,0	89,1	16,5	42,6	30,0	0,0
Sluttsum	90,1	1,0	89,1	16,5	42,6	30,0	0,0

Tabell 15-3-6 Finansiering for investeringsprosjektene for administrasjons- og driftsbygg i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	13,8	35,5	25,0	0,0
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	2,8	7,1	5,0	0,0
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	16,5	42,6	30,0	0,0

1. Nytt administrasjonsbygg - investering knyttet til leiealternativ

Arbeidet med nye kontorlokaler for administrasjonen er en prosess som går over flere år. Prosjektet som helhet skal ferdigstilles innen 31.12.2024 da nåværende leiekontrakter på Trondheim Torg går ut. Det arbeides med et leiealternativ helt eller delvis i Midtbyen innenfor elveslyngen. Valg av lokalisering forventes avklart høsten 2022. Investeringskostnadene som er skissert gjelder i hovedsak leietakertilpasninger og anskaffelser av blant annet møbler og IKT-utstyr til nye lokaler. Det vil også bli vurdert behov for sikkerhetstiltak. Dette er ikke inkludert i kostnadsoverslaget. Kommunedirektøren vil legge frem en sak for bystyret med nærmere beskrivelse av nødvendige investeringer.

Ubebygd bolig- og næringsareal

Kommunedirektøren utvikler egen eiendom alene og i samarbeid med andre til eget bruk eller for salg. I tillegg er kommunen byggherre for prosjekter som gjennomføres ved bruk av anleggsbidragsmodellen. Kommunedirektøren må i alle prosjekter vurdere grad av involvering.

Tabell 15-3-7 viser Kommunedirektørens forslag til investeringer innenfor område ubebygd bolig- og næringsareal i perioden 2023-2026. Tabell 15-3-8 viser Kommunedirektørens forslag til finansiering av investeringene:

Tabell 15-3-7 Investeringer i ubebygd bolig og næringsareal i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2023	2024	2025	2026
01. Anleggsbidragsmodellen	0,0	0,0	0,0	120,0	120,0	120,0	120,0
02. Grilstadjæra	305,0	218,7	86,3	40,8	0,1	44,9	0,5
03. Leangen senterområde	70,0	17,5	52,5	4,0	1,0	3,0	2,0
04. Falkenborgvegen - infrastrukturkostnader	30,0	0,0	30,0	20,0	10,0	0,0	0,0
05. Lade - Leangen	103,0	99,7	3,3	0,2	0,2	0,2	0,2
06. Tiller Øst III	138,0	134,9	3,1	0,2	0,2	2,2	0,5
07. Mindre investeringer Eiendomsutvikling bolig og næring	0,0	0,0	0,0	10,0	10,0	10,0	10,0
08. Killingdal - renseanlegg	50,0	0,0	50,0	0,0	0,0	2,0	3,0
09. Østmarka og Ringve	10,0	8,7	1,3	1,3	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	706,0	479,6	226,4	196,5	141,5	182,3	136,1

Tabell 15-3-8 Finansiering for investeringsprosjektene for ubebygd bolig i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	0,0	0,0	1,7	2,5
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	22,1	10,2	-7,1	10,4
Mva.-kompensasjon	31,7	21,5	27,2	20,6
Refusjoner	142,7	109,8	160,5	102,6
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	196,5	141,5	182,3	136,1

1. Anleggsbidragsmodellen

Kommunedirektøren foreslår å legge til grunn et behov på 120 millioner kroner per år i perioden itl bygging av offentlige anlegg etter anleggsbidragsmodellen, men det er knyttet stor usikkerhet til estimatet. Dette er anlegg som finansieres av private utbyggere, og beløpsstørrelsen avhenger av utbyggingstakten. Prinsipp og logikk bak anleggsbidragsmodellen er nærmere omtalt i bystyresak [89/10](#) og formannskapssak [138/17](#)

2. Grilstadfjæra (anleggsbidragsmodellen)

Gjennom utbyggingsavtale etter anleggsbidragsmodellen har Trondheim kommune tatt tiltakshaveransvaret for bygging av offentlige kommunaltekniske anlegg for hele området.

Totalkostnad er stipulert til 305 millioner kroner. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 75,7 millioner kroner til ferdigstilling av prosjektet i planperioden.

3. Leangen senterområde

Veivalgssak om lokk over Leangen stasjonsområde ble behandlet av formannskapet 21.06.2016 i sak [148/16](#). Vedtaket sier at nye prosjekter i området ikke skal forhindre fremtidig etablering av lokk. Planarbeid ble igangsatt i 2020 og er komplekst. Planarbeidet skal avklare om tomte er egnet for offentlige formål og gi grunnlag for vedtak om løsning for tverrforbindelsen på tvers av jernbanesporet.

4. Falkenborgvegen - infrastrukturkostnader

Prosjektet gjelder Trondheim kommune sin forpliktete andel av infrastrukturkostnader innenfor Leangen sentrum øst. Kostnadene forutsetter vedtatt reguleringsplan og finansieringsavtale mellom grunneierne. Det er forventet politisk behandling av reguleringsplan og finansieringsavtale i løpet av 2022.

5. Lade-Leangen

Det gjenstår noen bolig- og næringsprosjekter som er forutsatt slutført i løpet av planperioden, og der det gjenstår mindre sluttbevilgninger. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 0,8 millioner kroner til arbeidet i planperioden.

6. Tiller Øst III

Området omfatter alle hovedanlegg for infrastruktur. Kostnadene forutsettes dekket inn av utbyggerne og skal innbetales når hvert delprosjekt igangsettes. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 3,1 millioner kroner til gjenstående garantiarbeider og oppfølging i planperioden.

7. Mindre investeringer eiendomsutvikling bolig og næring

Denne posten skal ivareta utvikling av mindre areal samt mindre erverv for å kunne oppfylle kommunens krav til offentlige arealer.

8. Killingdal - renseanlegg

Trondheim kommune har i flere år sett på ulike løsninger for å kunne stoppe forurensning fra utskipningshavnen relatert til gruvedriften i Killingdal. Det vil bli lagt frem en egen politisk sak som beskriver en mulig veg videre for å få til en varig løsning på dette. En oppstart av prosjektet er lagt inn mot slutten av planperioden. Det er anslått 50 millioner kroner i prosjektkostnad, men dette er kun et overslag og må forventes korrigert når omfanget blir klargjort nærmere i den politiske saken.

9. Østmarka og Ringve

Trondheim kommune eier et stort sammenhengende område i området Østmarka og Ringve. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 1,3 millioner kroner i planperioden til å ferdigstille reguleringen av dette området.

Formålstromter - kjøp og utvikling av areal til formålsbygg

Revidert plan for areal til offentlige tjenester legges frem for behandling i bystyret i løpet av høsten 2022, og indikerer et stort behov for areal til offentlige formål i fremtiden. Det er viktig for Trondheim kommune å være føre var, og rustet for fremtidens behov. I planperioden er det behov for store areal til bygg for

framtidig kommunal tjenesteproduksjon. Større erverv av slike tomter legges frem som enkeltsaker for bystyret når de oppstår.

Tabell 15-3-9 viser Kommunedirektørens forslag til investeringer innenfor område formålstomter - kjøp og utvikling av areal til formålsbygg i perioden 2023-2026. Tabell 15-3-10 viser Kommunedirektørens forslag til finansiering av investeringene:

Tabell 15-3-9 Investeringer i formålstomt i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2023	2024	2025	2026
01. Formålstomter - kjøp av areal	0,0	0,0	0,0	195,0	210,0	110,0	50,0
02. Lillebyområdet	179,0	156,0	23,0	7,8	8,6	3,7	2,9
Sluttsum	179,0	156,0	23,0	202,8	218,6	113,7	52,9

Tabell 15-3-10 Finansiering for investeringsprosjektene for formålstomt for i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	152,8	168,6	63,7	12,9
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	0,0	0,0	0,0	0,0
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	50,0	50,0	50,0	40,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	202,8	218,6	113,7	52,9

1. Formålstomter - kjøp av areal

Hvert år gjennomføres flere mindre kjøp av areal til formålstomter som er innenfor Kommunedirektørens beslutningsmyndighet. Dette kan dreie seg om kjøp av mindre tilleggsarealer til for eksempel kommunale tomter, mindre tomtekjøp og konsekvenser av avgjørelser i skjønnsretten. Det er behov for å bevilge 50 millioner kroner til mindre investeringer for å sikre finansiering til erverv av areal som ikke skal til politisk behandling. I tillegg er det bevilgning til formålstomter som er regulert til offentlig areal i vedtatte reguleringsplaner. Det er en forventning om at slikt regulert areal må innløses innen en tiårsperiode fra vedtatt reguleringsplan.

2. Lillebyområdet

Kostnadsoverslag på totalt 179 millioner kroner inkluderer kjøp av tomteareal i 2014 for 124 millioner kroner på Lilleby. For å dekke denne tomte sin andel av felles infrastruktur innenfor områdeplanen for Lilleby er det beregnet en kostnad på totalt 55 millioner kroner. Disse kostnadene forfaller etter hvert som anleggene bygges.

Finansieringsavtalen for Lilleby-området ble vedtatt i sak [31/18](#), og det er også utarbeidet en gjennomføringsplan for tiltakene. Forventet kostnadspådrag for kommunen er synliggjort i forslaget til handlings- og økonomiplan.

Eiendomsinvesteringer

Kommunen eier bygg til en verdi av 28 milliarder kroner. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 225 millioner kroner i eiendomsinvesteringer i kommende planperiode for å sikre at eiendommene oppfyller dagens krav til tekniske løsninger, lov- og forskrifter.

Tabell 15-3-11 Eiendomsinvesteringer i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2023	2024	2025	2026
01. Lov og forskriftskrav- formålsbygg	0,0	0,0	0,0	18,9	18,3	18,3	18,3
02. Oppgraderinger tekniske anlegg	0,0	0,0	0,0	9,0	9,0	9,0	9,0
03. Produksjons- og transportutstyr	0,0	0,0	0,0	1,3	1,3	1,3	1,3
04. Oppgradering til smarte bygg	0,0	0,0	0,0	5,0	5,0	5,0	5,0
05. Effekttiltak strøm og fjernvarme	0,0	0,0	0,0	5,0	5,0	5,0	5,0
06. Svartlamoen Boligstiftelse, Tak og grunnmur	20,0	0,0	20,0	10,0	10,0	0,0	0,0
07. Garderobeanlegg Valøya	50,0	0,0	50,0	50,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	70,0	0,0	70,0	99,2	48,6	38,6	38,6

Tabell 15-3-12 Finansiering for investeringsprosjektene for eiendomsinvesteringer i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	82,7	40,5	32,2	32,2
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	16,5	8,1	6,4	6,4
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	99,2	48,6	38,6	38,6

1. Lov- og forsikringskrav - formålsbygg

Rammen dekker bygningsmessige tiltak som er nødvendige for at skoleanlegg, barnehagebygg, helse- og velferdssentre, idrettshaller, serveringshytter i marka, administrasjons- og kulturbygg skal tilfredsstillende gjeldende lov- og forskriftskrav. Dette gjelder først og fremst branntekniske oppgraderinger, universell utforming og heis. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 18,9 millioner kroner til dette formålet i 2022, totalt 73,8 millioner i kommende fireårsperiode.

2. Oppgradering av tekniske løsninger - formålsbygg

Kommunen må skifte ut og oppgradere flere anlegg som følge av slitasje og alder for å ivareta miljørettet helsevern i skoler og barnehager. Tekniske anlegg og utstyr har en gitt levetid. Når levetiden er over vil det gi seg utslag i betydelig oppgraderingsbehov. Eksempel på dette er 2G- og 3G-nettverkene som avvikles ved utgangen av 2025. Eksisterende innbrudds- og heisalarmer vil da ikke fungere lenger uten å ta i bruk nyere teknologisk infrastruktur. Kommunedirektøren foreslår at det bevilges 9 millioner kroner per år til dette i kommende fireårsperiode, totalt 36 millioner kroner i hele planperioden.

3. Produksjons- og transportutstyr

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 1,3 millioner kroner per år til innkjøp av store driftsmaskiner og andre større anskaffelser til renhold og drift i kommende planperiode.

4. Oppgradering til smarte bygg

Et smart bygg kjennetegnes av helhetlige teknologiske løsninger, hvor ulike målkonflikter er forsøkt balansert for å oppnå et bygg som er fremtidsrettet, miljøriktig, kostnadseffektivt i både anskaffelse og drift, og ivaretar forventninger og behov. Tjenesteområdet er godt i gang med å ta i bruk noen av disse teknologiene. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 5 millioner kroner per år til investeringer i dette formålet i kommende fireårsperiode.

5. Strøm og fjernvarme - samtidighetsreducerende tiltak

Økt etterspørsel etter strøm og varme, blant annet på grunn av elektriske biler, vil gjøre dette til en mangelvare til spesielle tider på dagen. Prisene vil gå opp i disse tidsperiodene. Kommunen har med sin store bygningsmasse en mulighet til å påvirke dette, slik at det totale behovet for strøm og varme på de tidene på dagen da etterspørselen er størst ikke blir like store. Det kan gjøres ved samtidighetsreducerende tiltak som for eksempel styringssystemer, som gjør at ulikt utstyr benyttes til ulik tid, egne batterier på hver bygning for lagring av strøm til perioder der det er høyt forbruk, og akkumulatortanker som kan gi varme i perioder med høyt varmebehov. Slike investeringer vil også gjøre at kommunen får mindre utgifter til strøm og varme i de periodene der strøm og varme er dyrest. Kommunedirektøren foreslår at det bevilges 5 millioner kroner per år til dette formålet i kommende fireårsperiode.

6. Svartlamoen boligstiftelse, tak og grunnmur

Kommunedirektøren foreslår at det bevilges 20 millioner kroner til oppgradering av tak og grunnmur i Svartlamoen boligstiftelse, hvorav 10 millioner kroner i 2023.

7. Garderobeanlegg Valøya

Trondheim bydrift har behov for midlertidige garderobeanlegg med ren og skitten sone for 150 personer. Anlegget er modulbasert, plasseres nært verkstedbygget, og tilfredsstiller forskriftskravene til garderobe for personell som eksponeres for miljøfarlige stoffer. Kommunedirektøren foreslår at det bevilges 50 millioner kroner til nytt garderobeanlegg på Valøya.

Eiendomsinvesteringer bolig

Kommunens boligportefølje består av både ordinære utleieboliger og kategoriboliger. Kategoriboliger er boliger med aktive tjenester øremerket ulike målgrupper. Ordinære utleieboliger er boliger uten tilhørende tjenester. Kommunens boligportefølje finansieres via husleieinntektene. Boligporteføljen for kommunale utleieboliger består fortsatt av for mange ett- og toroms leiligheter, og for få familieboliger sammenlignet med behovet. Det er derfor behov for å selge unna flere kommunale bygårder med mange små boliger, særlig i områder med høy tetthet av kommunale boliger, og samtidig kjøpe større boliger som kan benyttes til bosetting av større familier. Der det er hensiktsmessig bygges mindre boliger om til større boenheter for familier. Eiendomsinvesteringer for bolig har et investeringsbudsjett på 484,4 millioner kroner i kommende planperiode. 526,5 millioner kroner vil finansieres ved salg av boliger og tilskudd fra Husbanken og 100 millioner kroner ved bykassefinansierte lån. Dette gir en netto overskudd på 172,9 millioner innen eiendomsinvesteringer i bolig, som vil bidra til å redusere låneopptaket for investeringer i kategoriboliger. Tabell 15-3-13 viser Kommunedirektørens forslag til investeringer innenfor bolig i perioden 2023-2026

Tabell 15-3-13 Investeringer i bolig i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnadsoverslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2023	2024	2025	2026
01. Ordinære utleieboliger	400,0	0,0	400,0	150,0	100,0	75,0	75,0
02. Lov- og forskriftskrav bolig	0,0	0,0	0,0	10,9	10,9	10,9	10,9
03. Mindre investeringer - utleieboliger	0,0	0,0	0,0	40,8	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	400,0	0,0	400,0	201,7	110,9	85,9	85,9

Tabell 15-3-14 Finansiering for investeringsprosjektene for bolig i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	50,0	50,0	0,0	0,0
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	-25,3	-61,6	-27,6	-27,6
Mva.-kompensasjon	0,0	0,0	0,0	0,0
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	150,0	100,0	100,0	100,0
Tilskudd	27,0	22,5	13,5	13,5
Sluttsum	201,7	110,9	85,9	85,9

Ordinære utleieboliger

Det er behov for å øke antallet familieboliger i kommunalt eie. Kommunedirektøren foreslår å kjøpe boliger for 400 millioner kroner i planperioden. Dette er en reduksjon sett opp mot politiske vedtak i gjeldende handlings- og økonomiplan. Reduksjonen er et grep Kommunedirektøren foreslår for å unngå for stor økning i kapitalutgiftene som skal dekkes innenfor den utgiftsdekkende husleiemodellen.

Kommunedirektøren foreslår relativt betydelige økte investeringer innen kategoriboliger, og med det opprinnelig budsjettet for kjøp av boliger ville de samlede investeringene gitt et husleienivå svært tett opp mot, og kanskje over, gjengs leie i markedet for øvrig.

Rammen for ordinære utleieboliger skal dekke kjøp av familieboliger, kjøp av klyngeboliger og andre enkeltstående boliger til bruk for særskilte grupper. Klyngeboliger er et konsept for personer med utviklingshemming. Dette er en modell hvor kommunen kjøper tjenesteleilighet og et antall leiligheter i nye boligprosjekter. Leietakerne gis deretter muligheten til å kjøpe, fra leie til eie, leiligheten etter en tid. Investeringene forventes finansiert med salg av boliger for 150 millioner kroner i 2023 og 100 millioner kroner per år i 2024-2026. Bykassefinansierte lån finansierer kjøp for 50 millioner kroner i 2023 og 50 millioner kroner i 2024, i tråd med politiske vedtak i gjeldende handlings- og økonomiplan.

Lov og forskriftskrav boliger

Rammen dekker bygningsmessige tiltak som er nødvendige for at bygningene skal tilfredsstillende gjeldende lov- og forskriftskrav. Dette for å ivareta brannsikkerhet og andre myndighetskrav. Rammen benyttes også til andre bygningstekniske tiltak som blant annet fornyelse av rør-, el- og ventilasjonsanlegg. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 10,9 millioner kroner hvert år i planperioden til disse fornyelsene.

Mindre investeringer - utleieboliger

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 40,8 millioner kroner til utleieboliger i planperioden. Bevilgningen foreslås benyttet til ombygging av eksisterende bygningsmasse, blant annet til å bygge om mindre boenheter til større familieboliger. Et større prosjekt for ombygging av flere boliger er igangsatt, men

brorparten av kostnadene vil påløpe først i 2023 da det blant annet må legges til gode prosesser rundt leietakere som må flytte for å få til ombygginger.

15.5 Vann, avløp, renovasjon, feiing og slam (VARFS)

Kommunedirektøren har fra og med handlings- og økonomiplan 2023-2026 valgt å skille ut vann, avløp, renovasjon, feiing og slam i eget kapittel. Disse tilsvarer selvkostområdene innenfor teknisk sektor i kommunen. Budsjettkapittelet for tekniske tjenester er sammensatt av mange områder. Ved å skille ut selvkostområdene håper Kommunedirektøren å gjøre budsjettdokumentet tydeligere og enklere å forstå.

Kommunedirektøren har valgt ikke å skille ut selvkostområdene tilknyttet plan- og bygningstjenester, ettersom disse områdene er betydelig mindre i omfang enn VARFS. Disse selvkostområdene er derfor fortsatt beskrevet i kapittelet for plan- og bygningstjenester.

Om VARFS

Tjenestene som ligger til VARFS er fullt ut finansiert gjennom kommunale gebyrer og bruk av tidligere års opparbeidede fondsmidler. Midlene kan kun brukes til VARFS-formål.

Tabellen nedenfor gir en oversikt over årsverk og budsjett tilknyttet VARFS-områdene.

Tabell 15-4-1. Oversikt over årsverk og budsjett for selvkostområdene innenfor teknisk sektor. Alle budsjettall er oppført i millioner kroner.

Område	Budsjetter drift 2023	Budsjett kapitalutgifter 2023	Sum budsjetterte utgifter	Budsjettert brutto investeringsnivå 2023	Kommunale årsverk 2021	Årsverk i direkte tilknyttede selskaper 2021
Vann	132	167	299	243	54	
Avløp	148	210	358	335	80	
Renovasjon	279	7	286	2	4	120
Feiing	17	1	18	0	0,3	15
Slam	6	0	6		4	

Vann, avløp og renovasjon er i særklasse de største selvkostområdene. I sum har selvkostområdene et brutto driftsbudsjett på om lag 967 millioner kroner og et investeringsbudsjett på 367 millioner kroner. Det er om lag 275 årsverk som arbeider innenfor områdene. Kapitalutgiftene utgjør om lag halvparten av utgiftene innenfor VA-området. Andelen vil øke i tiden framover på grunn av økt rentenivå.

I tabell 15-4-2 presenteres noen sentrale KOSTRA-tall for VARFS-området.

Tabell 15-4-2. Nøkkeltall VARFS. Trondheim 2020 og 2021 og ASSS 2021

Indikator	2020	2021				ASSS
	Trondheim	Trondheim	Oslo	Bergen	Stavanger	
Andel fornyet kommunalt spillvannnett, gjennomsnitt for siste tre år(%)	1,08	1,06	1,54	0,87	1,00	0,98
Antall kloakkstopper i avløpsledninger og kummer per kilometer kommunalt spillvannnett	0,027	0,031	0,044	0,041	0,094	0,07
Estimert vannlekkasje per meter ledning (kubikk/meter/år)	8,5	7,1	24,8	9,8	3,3	8,8
Andel avfall levert til materialgjenvinning inklusiv biologisk behandling	31,8	30,5	37,2	26,4	43,8	44,6
Andel avfall levert til forbrenning	65,8	67,4	58,2	72,6	52,2	52,2
Årsverk av feier pr. 1000 innbyggere	0,12	0,12	0,04	0,11	0,07	0,10

KOSTRA-tallene indikerer at Trondheim kommune sin vann- og avløpstjeneste drives godt. Kommunens score er blant de beste i ASSS-samarbeidet.

Kommunen noe dårligere enn ASSS-snippet når det gjelder materialgjenvinning av avfall. Etter innføring av matavfallssortering, vil andelen som materialgjenvinnes øke betydelig, og det vil bli ytterligere et løft når ettersorteringsanlegg for restavfall (SESAM) er på plass.

Antall årsverk innenfor feiing er tilsynelatende høyere i Trondheim enn blant de andre ASSS-kommunene, men det skyldes at alle kommunene i IKS-samarbeidet er en del av får samme verdi. For Trondheim kommune isolert sett er årsverk av feier per 1000 innbyggere på 0,10. Trondheim scorer likt med ASSS-snippet, men under snippet til Bergen.

Vann og avløp

Tjenesteområdet vann og avløp (VA) omfatter vannforsyning og avløpshåndtering for byens innbyggere og virksomheter. Området omfatter også det kommunale overvannssystemet. Drikkevannsforskriften stiller krav til mengde og kvalitet på drikkevannet. Ifølge [forskrift om brannforebyggende tiltak og tilsyn](#) skal kommunen sørge for at den kommunale vannforsyningen fram til tomtegrense i tettbygd strøk er tilstrekkelig til å dekke brannvesenets behov for slokkevann. Kommunens plikter på avløpsområdet fremkommer av forurensningsloven og underliggende forskrifter. Kommunen jobber systematisk for å levere god tjenestekvalitet og god effektivitet gjennom å ta vare på og videreutvikle eksisterende VA-infrastruktur, og tilpasse infrastrukturen til et mer krevende klima. Tabell 15-4-3 viser beregning av kvalitetsindeks for kommuner med vurderingsområder for vann. Skala er 0-4, der 4 er beste karakter.

Tabell 15-4-3. Resultat på benchmark vann 2021 for Trondheim, Oslo, Bergen og Stavanger kommune

Kommune	Personer tilknyttet tjenesten	Hygienisk betryggende drikkevann	Bruksmessig vannkvalitet	Leveringsstabilitet	Alternativ forsyning	Ledningsnettets funksjon	Vektet kvalitetsindeks
Trondheim	214 521	God	God	God	God	Mangelfull	3,6
Oslo	705 010	God	God	God	Dårlig	Mangelfull	3,2
Bergen	277 230	God	God	Mangelfull	God	Mangelfull	3,3
Stavanger	139 860	God	God	God	God	Mangelfull	3,6

Trondheim kommune har høyeste score på alle kriterier med unntak av ledningsnettets funksjon. En noe høy lekkasjeandel på 28 prosent trekker ned. Kommunedirektøren arbeider systematisk for å redusere lekkasjer fra vannledningsnettet. Dette har gitt resultater, men fremgangen har vært mindre de siste årene. Sammenlignet med andre kommuner er vanntapet ganske lavt. Tabell 15-4-4 viser beregning av samme kvalitetsindeks for kommuner med vurderingsområder for avløp:

Tabell 15-4-4. Resultat på benchmark avløp 2021 for Trondheim, Oslo, Bergen og Stavanger kommune

Kommune	Personer tilknyttet tjenesten	Overholdelse gjeldende renskrav	Tilknytning til godkjent utslipp	Kvalitet og bruk av alam	Overløpsutslipp fra avløpsnettet	Ledningsnettets funksjon	Vektet kvalitetsindeks
Trondheim	205 177	God	God	God	God	God	4
Oslo	693 849	God	God	God	Mangelfull	God	3,6
Bergen	259 610	Dårlig	Dårlig	God	God	God	2
Stavanger	138 046	God	God	God	God	Mangelfull	3,6

På avløpsområdet oppnår kommunen høyeste score på alle kriterier. Ingen av de andre storkommunene har like høy score. Det har blitt jobbet godt på alle nivåer over flere år. Driftspersonell på renseanlegg og ledningsnett er dedikerte, kompetente og bidrar sterkt til de gode resultatene.

Renovasjon

Trondheim kommune har ansvaret for husholdningsavfall, og i Trondheim har vi valgt å gjennomføre lovpålagte oppgaver i egen regi. Ansvaret for innsamling, mottak og behandling av husholdningsavfall er tildelt Trondheim Renholdsverk AS (TRV). En egen avtale regulerer ansvarsfordelingen mellom Trondheim kommune og TRV.

Selvkostområdet omfatter også delvis etterdrift av avfallsdeponier. Trondheim kommune er ansvarlig for forvaltning og oppfølging av etterdriften av nedlagte kommunale deponier.

Tabell 15-4-5 viser resultatene for Trondheim kommune inkludert TRV fra Avfall Norges renovasjonsbenchmark i 2020 og 2022.

Tabell 15-4-5. Resultat på renovasjons-benchmark 2020 og 2022 for Trondheim kommune

Kommune	Miljøstandard	Kundetilfredshet	Tjenestestandard	Prisnivå	Driftseffektivitet	Arbeidsmiljø
Trondheim 2022	For svak	God	Svært god	Svært god	God	Svært god
Trondheim 2020	God	Svært god	God	Svært god	God	Svært god

Benchmarkingen sammenligner prestasjonen hos renovasjonsselskaper i seks resultatområder innen renovasjon. I 2022 deltok 19 renovasjonsselskaper i sammenligningen. Av disse renovasjonsselskapene er Trondheim størst i antall privatkunder. Benchmarkingen tar hensyn til at rammebetingelsene er forskjellige.

Trondheim kommune og TRV scorer god eller svært god på fem av seks resultatområder som vist i tabell 15-4-5. Sammenlignet med 2020 har miljøstandard, kundetilfredshet og driftseffektivitet noe lavere score. Indikatoren som slår ut mest på kundetilfredshet er mindre tilfredshet med pris. Det er uklart hva dette grunner i, da gebyret ikke har økt siden 2020. Trondheim kommune har også et lavt avfallsgebyr sammenlignet med andre kommuner.

På miljøstandard scorer Trondheim dårlig. Dette skyldes i stor grad at kommunen ikke har utsortering av matavfall og materialgjenvinningsgraden er lav. Kommunen jobber nå med å innføre utsortering av matavfall og nytt kildesorteringssystem.

Samlet sett har Trondheim omtrent middels driftseffektivitet. TRV AS har anskaffet og jobber med å implementere et optimaliseringsverktøy for kjørerutene sine. Kommunen forventer at dette vil gi bedring av driftseffektiviteten slik at denne øker fra god til meget god.

Feiing

Kommunen ilegger et feie- og tilsynsgebyr for å levere en feietjeneste i samsvar med brannlovgivningen.

Kommunedirektøren vil høsten 2022 legge frem en sak om endring av feiegebyret. Dagens gebyrmodell innebærer at alle som mottar feiing og tilsyn betaler det samme årlige gebyret uavhengig av besøksfrekvens fra feietjenesten. Det nye gebyrregulativet vil medføre at feieavdelingen kan utføre feiing og tilsyn basert på risiko, og dermed vil gebyret bli differensiert. Det differensierte gebyret vil gi variasjoner mellom de enkelte husstandene, alt etter hvor ofte det skal utføres henholdsvis feiing og tilsyn. Dette innebærer at den enkelte husstand vil få incentiver til å gjøre noe med fyringsanlegg eller bruksmønster for å kunne komme i en lavere risikoklasse og dermed redusere sitt feiegebyr.

Slam

I tjenesteområdet slam inngår tømming av og tilsyn med private avløpsanlegg. Kommunens plikter på området fremkommer av forurensningsforskriften samt lokal forskrift om tilsyn.

Utfordringer og strategier

Vann og avløp

Den største utfordringen kommunen står overfor i årene som kommer er å øke sikkerheten i vannforsyningen til byens befolkning. Dette betyr for det første å få på plass en fullverdig vannbehandling på Benna som effektivt fjerner hoppekreps fra drikkevannet. For det andre må overføringskapasiteten fra Benna til byen styrkes slik at denne drikkevannskilden alene kan forsyne hele Trondheim, i tillegg til Malvik og Melhus kommuner. For det tredje må overføringskapasiteten mellom øst og vest i byen forsterkes slik at vannforsyningen blir mindre sårbar for uønskede hendelser som ledningsbrudd, men også ved planlagte anleggsarbeider eller vedlikeholdsarbeider. Sist, men ikke minst må kommunen fortsette å sørge for at de to store drikkevannskildene våre, Jonsvatnet og Benna, er godt nok beskyttet mot forurensning. Det er et økende press fra aktivitet i nedslagsfeltene til de to kildene. Kommunedirektøren vil prioritere å opprettholde en svært streng beskyttelse av vannkildene. God råvannskvalitet gjør at kostnader til rensing kan holdes nede. Det reduserer også risikoen for forurensning av drikkevannet som leveres til abonnentene.

En annen stor utfordring vi står overfor i årene som kommer er knyttet til klimaendringer og økte nedbørsmengder. Det eksisterende avløpssystemet i kommunen er bygd for en annen tid og for helt andre nedbørsmengder enn de vi allerede opplever i dag, og i enda mindre grad for de nedbørsmengdene vi forventer i årene som kommer. For å beskytte innbyggerne sine verdier mot effekten av klimaendringer vil Kommunedirektøren jobbe systematisk med å separere spillvann fra overvann. I tillegg er det nødvendig å jobbe videre med å redusere overvannsmengdene som kommer inn på avløpssystemene. Dette kan gjøres ved å jobbe sammen med private utbyggere for å finne nye innovative løsninger for håndtering av overvann. Brukt på riktig måte vil også overvann bli en ressurs i bymiljøet i form av åpne vannspeil, rennende vann og som et viktig og nødvendig tilskudd til det grønne i byen.

Trondheim kommune har i dag unntak fra deler av EU sine renskrav for avløpsvann. Unntaket er begrunnet i den svært gode vannkvaliteten til Trondheimsfjorden som tar i mot det rensede avløpsvannet fra byen. Kommunedirektøren har fått signaler om at unntaket kan bli opphevet. I så fall betyr det at kommunen står foran en stor ombygging av avløpsrenseanleggene våre. En slik investering er ikke lagt inn i forslag til handlings- og økonomiplan da det fortsatt er usikkert om og når kommunen vil miste unntaket fra EU sine renskrav.

En stor felles utfordring for både vann- og avløpsområdet er behovet for omstilling til en mer bærekraftig virksomhet. Det jobbes kontinuerlig med veien mot utslippsfrie anlegg. I tillegg vil Kommunedirektøren se nærmere på økte muligheter for både ressurs- og energigjenvinning fra dagens VA-systemer, som omtalt i

kommundelplanen [Vann i Trondheim 2022-2033](#) under kapittelet Ressursgjenvinning i vann- og avløpssektoren.

Renovasjon

Den største utfordringen kommunen står overfor på avfallsfeltet er å øke mengden avfall som går til ombruk og materialgjenvinning. Fra 2023 er det forskriftsfestet nasjonalt at det skal innføres separat sortering av matavfall i alle kommuner. Utrulling av ny kildesorteringsløsning med utsortering av matavfall starter i et begrenset området sent i 2022, og vil pågå for beholdere, containere og nedgravde løsninger over kommende år. Ny kildesorteringsløsning vil medføre betydelig større drift- og investeringskostnader i årene framover.

Det er også nødvendig å øke mengden plastavfall som går til materialgjenvinning. Dette er vanskelig å få til før ettersorteringsanlegget for restavfall, SESAM, blir etablert. Det er foreløpig uklart når dette skjer.

Videre er det ventet at det vil komme et nasjonalt krav om at kommunen skal sørge for separat utsortering av tekstilavfall fra 2025. Hvordan dette kravet blir, og hvilken konsekvens det vil ha for kommunen, er foreløpig uklart. Det er derfor lagt inn noe drift- og investeringsmidler for å tilrettelegge for dette.

Det er også ventet at det blir et krav om at innsamling av glass og metallemballasje skal skje ved henteordning. I dag har vi en bringeordning. Dette kravet er ikke vedtatt enda og en vet ikke når det vil gjelde fra. Det er derfor ikke avklart hvordan det skal gjennomføres i kommunen og ikke lagt inn behov for investeringsmidler og tilrettelegging for dette.

For avfallssug er det utfordringer med driftsstabiliteten. Anleggene bygges i hovedsak ut av private utbyggere og overtas deretter av kommunen på lik linje med øvrig kommunal infrastruktur. For å sikre at anleggene som bygges får riktig kvalitet, i tillegg til oppfølging av eksisterende anlegg, er det behov for å styrke ressursene på dette feltet både hos TRV og i kommunen.

Etterdrift Heggstadmoen avfallsdeponi

For kommunen sitt avfallsdeponi i etterdrift på Heggstadmoen, er det flere utfordringer og behov for tiltak i årene framover. Hovedsakelig er utfordringene knyttet til mye vann som renner gjennom deponiet, altså sigevann. Sigevannet fra Heggstadmoen avfallsdeponi går til Høvringen renseanlegg. Fra 2023 må det betales avløpsgebyr for sigevannet. I dag er det mye fremmedvann fra områdene rundt deponiet som øker den totale mengden sigevann. Det skal gjennomføres undersøkelser som vil vise hvilke tiltak som kan gjøres for å redusere denne vannmengden.

En annen utfordring ved Heggstadmoen avfallsdeponi er gassproblematikk i randsonen av området. Ved etablering av virksomheter i randsonen, kan det være behov for å gjøre tiltak mot spredning av gass.

Mål og indikatorer

Ingress	FNs 17 bærekraftsmål og forslag til ny samfunnsplan for Trondheim - Trondheimsloftet - ligger til grunn for forslag til mål for perioden 2023-2026. Det er for planperioden pekt på hvilke av FNs bærekraftsmål og delmål i Trondheimsloftet som er mest relevant for tjenesteområdet, og hvor området har størst påvirkningsmulighet. Operasjonaliseringen av de utvalgte bærekraftsmålene og delmålene er vist under med forslag til periodemål med tilhørende indikatorer.
Aktuelle delmål i kommuneplanens	Delmål 1.2: Vi bruker ressursene våre smartere Delmål 1.3: Alle i Trondheim har tilgang på et grønt og attraktivt bymiljø

samfunnsdel (Trondheimsløftet)	Delmål 1.4: Det skal være lett å leve miljøvennlig Delmål 2.1: Trondheims innbyggere har god livskvalitet Delmål 3.2: Trondheim kommune har målrettede og bærekraftige tjenester med god kvalitet
Bærekraftsmål	
Periodemål og indikatorer	<p>Mål 1: Alle i Trondheim skal ha godt vann, nok vann og sikkert vann.</p> <p>Vi skal sikre at alle innbyggere i kommunen har tilgang til nok og godt drikkevann. Indikator 1 måler hvor mye vann som produseres som ikke går til reelt forbruk. Indikator 2 måler hvor lenge innbyggerne opplever avbrudd i drikkevannsleveringen og indikator 3 måler hvor ofte man finner spor av tarmbakterier i Jonsvatnet som er byens drikkevannskilde.</p> <p>Indikator 1: Lekkasje prosent. Ambisjon: Lavere enn 27 prosent. Indikator 2: Ikke planlagte avbrudd vann. Ambisjon: Mindre enn 1 time i snitt. Indikator 3: Lite E. coli i vannet som kommer rett fra Jonsvatnet. Ambisjon: Påvisning av mindre enn 2 prosent positive prøver i råvannet.</p> <p>Mål 2: Offentlige badeplasser skal ha god eller utmerket badevannskvalitet</p> <p>Vi skal redusere utslippet av avløpsvann til Nidelva og til Trondheimsfjorden som skyldes kraftig regn, flom eller uhell. Indikatoren måler antall tarmbakterier i vannprøver tatt ved byens badeplasser.</p> <p>Indikator 1: Antall E. coli-bakterier. Ambisjon: Mindre enn 500 per 100 ml i mer enn 95 prosent av antall tatte prøver.</p> <p>Mål 3: Trondheim skal oppnå avfallsreduksjon, økt ombruk og økt materialgjenvinning.</p> <p>Vi skal redusere mengden avfall som genereres gjennom økt ombruk og økt materialgjenvinning. Indikator 1 måler hvor stor del av husholdningsavfallet som går til ombruk. Indikator 2 måler hvor stor del av matavfallet vi greier å kildesortere. Indikator 3 måler hvor stor del av husholdningsavfallet som går til materialgjenvinning. Indikator 4 måler hvor mye avfall hver husstand i kommunen produserer.</p>

	<p>Indikator 1: Husholdningsavfall til ombruk totalt. Ambisjon: Legge til rette for økt ombruk av husholdningsavfallet.</p> <p>Indikator 2: Andel matavfall kildesortert. Ambisjon: Minimum 55 prosent av matavfall fra husholdninger skal utsorteres for materialgjenvinning i løpet av planperioden.</p> <p>Indikator 3: Andel husholdningsavfall til materialgjenvinning. Ambisjon: Andelen avfall fra husholdninger levert til materialgjenvinning skal økes.</p> <p>Indikator 4: Husholdningsavfall i kg per innbygger. Ambisjon: Mengde avfall fra husholdninger målt i kg per innbygger skal reduseres.</p> <p>Mål 4: Innbyggerne i Trondheim skal være fornøyde med tjenesteproduksjonen knyttet til håndtering av avfall fra husholdninger.</p> <p>Indikatoren måler kundetilfredshet knyttet til håndtering av avfall ved hjelp av spørreskjema som sendes til et representativt utvalg av byens innbyggere.</p> <p>Indikator 1: Kundetilfredshet. Ambisjon: Tjenestene skal ha minst 80 poeng reflektert kundetilfredshet.</p>
--	--

Forslag til driftsbudsjett

I tabell 15-4-6 framkommer Kommunedirektørens foreslåtte gebyrendringer innenfor VARFS-området i perioden 2023-2026:

Tabell 15-4-6. Kommunedirektørens forslag til gebyrendringer for selvkostområdene innenfor teknisk sektor 2023- 2026

	2023	2024	2025	2026
Avløpsgebyr	22,0%	14,0%	5,0%	4,0%
Vanngebyr	19,0%	13,0%	4,0%	4,0%
Renovasjonsgebyr	10,0%	30,0%	12,0%	4,0%
Slamgebyr	4,1%	4,0%	4,0%	4,0%
Feiegebyr	0,0%	3,0%	3,0%	4,0%

Renovasjon

For renovasjonsområdet er det planlagt flere tiltak i årene fremover som vil medføre en betydelig økning i gebyret. Spesielt gir innsamling av matavfall en større økning i driftskostnadene allerede fra 2023.

Tabell 15-4-7. Tiltak og utgiftsnivå innen renovasjon i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner løpende priser og endringstall sammenlignet med 2022

Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
Innsamling av matavfall	24,0	41,3	50,9	50,9

Forbrenningsavgift	4,5	9,0	13,5	18,0
BrukOm	7,0	10,1	13,2	16,4
Tekstil			2,6	3,1
Ny gjenvinningsstasjon			11,0	12,0
Økte kapitalutgifter	0,4	1,0	2,0	3,0
Ny stilling oppfølging avfallssug	1,0	1,1	1,2	1,4
Økte kostnader til etterdrift Heggstadmoen	2,0	2,1	2,1	2,2
Pris- og lønnsvekst	6,9	17,0	21,1	26,3
Sum kostnadsendringer	45,8	81,5	117,7	133,3

Innsamling av matavfall

Utsortering av matavfall er tatt inn i [avfallsforskriftens kapittel 10a](#), og det er krav om at kommunene har en løsning for innsamling av denne fraksjonen fra 1.1.2023. Kostnadene for implementering og drift er lagt inn i økonomiplanperioden. I årene etter denne planperioden, når implementeringen er ferdig, vil kostnadene være lavere.

Forbrenningsavgift

Forbrenningsavgiften er forventet å øke med 109 kr/tonn hvert år. Avgiften vedtas i statsbudsjettet. Dette utgjør en økning av avgiften med 4,5 millioner kroner per år.

BrukOm

Gjenbruksbutikken BrukOm skal motivere byens innbyggere til økt ombruk, jamfør avfallsplanens målsetting om at 5 prosent av husholdningsavfallet skal gå til ombruk innen 2030. I 2021 gikk 2 prosent av husholdningsavfallet til ombruk. For å nå målet i 2030, er det nødvendig og øke innsatsen gjennom økonomiplanperioden.

Nasjonale krav til materialgjenvinning omfatter også ombruk. Å øke mengden husholdningsavfall som går til ombruk, bidrar til at kommunen også øker materialgjenvinningen.

Tekstilavfall

Det foreligger et forslag fra Miljødirektoratet om at det skal innføres utsortering av tekstilavfall fra 1.1.2025, jamfør nytt forslag til avfallsforskrift. Kommunen vil sannsynligvis få ansvar for en ordning for innsamling. Det vil trolig bli akseptabelt med bringeordning til for eksempel et returpunkt. Forslaget er en implementering av EU-direktiv og forventes vedtatt.

Ny gjenvinningsstasjon

Denne posten inneholder et grovt estimat for en mulig etablering av hageavfallsmottak øst i byen og utvidet grovavfallsinnhenting.

Økte kapitalutgifter

Økte renter og behov for økte investeringer på grunn av utsortering av matavfall medfører at kapitalutgiftene øker.

Ny stilling oppfølging avfallssug

For avfallssug er det utfordringer med driftsstabiliteten. For å sikre at anleggene som bygges får riktig kvalitet, i tillegg til oppfølging av eksisterende anlegg, er det behov for å styrke ressursene på dette feltet både hos TRV og i kommunen.

Etterdrift Heggstadmoen

Kostnadene til etterdrift ved Heggstadmoen vil øke på grunn av økte kostnader til håndtering av sigevann. Det vil bli gjort tiltak for å få ned vannmengden i perioden.

Feiing

Det er ikke planlagt tiltak for feieren som vil medføre økning i gebyret. Det er kun ordinær lønns- og prisvekst som øker kostnadene i perioden. Området har, sett i forhold til sin størrelse, et relativt betydelig selvkostfond. Bruk av tidligere avsatte midler til selvkostfond gjør det mulig for Kommunedirektøren å foreslår at gebyrnivået ikke økes i 2023 og at det utover i perioden økes med om lag det samme som lønns- og prisstigningen

Tabell 15-4-8. Tiltak og utgiftsnivå innen feiing i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner løpende priser og endringstall sammenlignet med 2022

Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
Effektivisering	0,0	-0,1	-0,1	-0,2
Pris- og lønnsvekst	0,7	1,1	1,6	2,1
Sum kostnadsendringer	0,7	1,0	1,5	1,9

Vann og avløp

Kommunedirektøren foreslår å øke gebyrene utover det som er skissert i gjeldende HØP. Hovedårsaken til dette er den siste tidens renteøkning. Den budsjetterte renten har økt fra 2,7 prosent til 4,3 prosent. En økning på ett prosentpoeng betyr en kostnadsøkning på cirka 40 millioner kroner innenfor området. Denne kostnadsøkningen må dekkes inn via økte gebyrer.

Hovedutfordringene er fortsatt reduksjon av vannlekkasjer og å unngå forurensningsutslipp fra avløpssystemet. Innlekking og overvann er også en utfordring med hensyn til kapasitet i avløpssystemet, spesielt som følge av klimaendringer.

Tabell 15-4-9. Tiltak og utgiftsnivå vann i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner løpende priser og endringstall sammenlignet med 2022

Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
Oppgradering sikkerhet driftskontrollsystemer	0,4	0,4	0,4	0,4
Økt innsats lekkasjekontroll	0,7	1,5	1,5	1,5
Utskiftning til elektroniske vannmålere	-8,3	-5,5	-2,7	0,2
Generelle mindre anlegg	2,6	2,0	4,4	4,4
Private avløpsanlegg Benna	10,7	-10,3	-16,3	-16,3
Klausulering Jonsvatnet	0	4,0	1,0	4,0
Aktivitetsendring nye anlegg	1,4	2,9	4,3	5,7
Pris- og lønnsvekst	4,7	8,2	11,8	15,5
Effektivisering	-0,7	-1,5	-2,3	-3,1
Økte kapitalutgifter rente	23,5	33,4	36,9	45,4
Økte kapitalutgifter avdrag	5,2	14,4	23,7	33,2
Sum kostnadsendringer	40,2	49,5	62,7	90,9

Tabellen viser at det er særlig økningen i kapitalutgifter som øker vanngbyret i perioden.

Kommunedirektøren arbeider kontinuerlig med å sikre drikkevannskvaliteten og redusere risikoen for forurensing av drikkevannskildene. I nedslagsfeltet til drikkevannskilden Benna medfører det blant annet avløpsanlegg for boligeiendommer i nedslagsfeltet må oppgraderes. Det er nærmere redegjort for dette behovet i formannskapssak [58/22](#). I budsjettet for 2023 er det lagt opp til at budsjettet skal økes med 6,1 millioner kroner for å delfinansiere bygging av disse anleggene rundt Benna. Anleggene bygges av Trondheim kommune og overtas av de private for drift og vedlikehold i tråd med gjennomført skjønn for boligeiendommene. Total kostnadsramme for prosjektet er 46,5 millioner kroner.

I nedslagsfeltet til drikkevannskilden Jonsvatnet har det tidligere blitt avholdt et skjønn der gårder som var i aktiv drift ble pålagt restriksjoner og ble kompensert for dette. I ettertid har flere nedlagte gårdsbruk blitt tatt i bruk til forskjellige formål, og det er derfor behov for at også disse blir pålagt begrensninger for å beskytte drikkevannskilden. Dette vil også sikre likebehandling av eiendommer rundt Benna og Jonsvatnet. Det er bare satt av midler til oppstarten av arbeidet. Kommunedirektøren vil komme tilbake med sikrere kostnadsoverslag og en egen politisk sak i neste handlings- og økonomiplan.

Trondheim kommune har som mål at lekkasjeandelen på drikkevannsiden skal være under 20 prosent innen år 2028. For å oppnå dette kreves det både en økning i bemanning og at det blir tatt i bruk nye metoder for å samle og analysere data.

I påvente av overgang til fjernavleste vannmålere hos abonnentene har utskiftingstakten for gamle målere vært lav. Ved overgang til fjernavleste vannmålere budsjetteres dette på investering (25 millioner kroner i 2023). Overgangen til å ta utgiften på investering reduserer driftsbudsjettet. Det budsjetteres også for å overta private husvannmålere og målere til næringsvirksomhet. Ved all framtidig utskifting og ny installasjon av målere vil det benyttes målere med mulighet for fjernavlesning. Det vises til fra manuelle bystyresak [56/22](#).

Tabell 15-4-10. Tiltak avløp i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner løpende priser og endringstall sammenlignet med 2022

Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
Oppgradering bekkeløp	0,5	0,5	0,5	0,5
Bemanning avløpsnett	0,35	0,7	0,7	0,7
Bakterieproblematikk Høvringen/ økte slammengder	0,6	0,8	0,8	0,8
Aktivitetsendring nye anlegg	1,4	2,9	3,5	5,0
Kjøp av kjemikalier	1,0	1,0	1,0	1,0
Generelle prosjekter	1,7	1,7	1,7	1,7
Resipientundersøkelser	0	1,0	0	1,0
Forstudier områdetilknytning	0,5	1,0	0	0
Pris- og lønnsvekst	5,9	10,5	15,3	20,2
Effektivisering	-0,8	-1,8	-2,6	-3,7
Økte kapitalutgifter rente	31,8	43,6	45,7	53,8
Økte kapitalutgifter avdrag	7,7	13,4	19,9	29,1
Sum kostnadsendringer	50,65	75,3	86,5	110,1

Statsforvalteren har pålagt kommunen hyppigere undersøkelser av sjøvannkvaliteten, såkalte resipientundersøkelser, enn opprinnelig gitt i utslippstillatelsen for renseanleggene. Dette medfører høyere kostnader knyttet til resipientundersøkelser enn opprinnelig forutsatt.

Det er planlagt en utredning for å prioritere hvilke områder som bør knyttes til kommunalt avløpsnett. Dette er aktualisert etter kommunesammenslåingen med Klæbu, hvor flere grender ikke er knyttet til avløpsnettet.

Det er økt fokus på datasikkerhet både med tanke på sabotasje og med tanke på svikt på grunn av utdaterte komponenter i driftskontrollanleggene. Dette medfører at det fortsatt må gjøres tiltak både på vann- og avløpsanleggene. Tiltakene fra 2022 blir derfor delvis videreført framover.

På avløpsnett kreves økte ressurser knyttet til kontroll av ledningsnett både med tanke på forurensningsutslipp og kapasitetsproblemer. Konkrete tiltak er for eksempel oppgradering og instrumentering av overløp.

På Høvringen renseanlegg er det jevnlig utfordringer med at det produserte avløpsslammet ikke tilfredsstillende bakteriologicaliske krav til bruk som jordforbedring. Med bakgrunn i dette legges inn økte kostnader til slambehandling.

Kostnader til kjemikalier ved avløpsrenseanleggene har steget kraftig den siste tiden. Kommunedirektøren foreslår å dekke inn denne kostnadsøkningen ved å øke budsjettet med 1 million kroner.

I utslippstillatelsen for avløpsvann er det krav om regelmessig kartlegging av forurensningstilførselen i avløpssonene både for Ladehammeren og Høvringen renseanlegg. En slik kartlegging skal gjennomføres for Høvringen i 2024.

Slam

På slamområdet ble det i 2022 lagt inn en reduksjon i kostnader som korrigerer for at omfanget av slamavskillere i Klæbu var noe mindre enn først antatt. I planperioden er det lagt opp til at gebyret økes med forventet lønns- og prisstigning. Det forventes at antall slamavskillere gradvis vil gå ned som følge av at flere kobler seg på det kommunale avløpsnettet.

Forslag til investeringsbudsjett

Vann

Kommunedelplan [Vann i Trondheim 2022-2033](#) er grunnlaget for den overordnede og langsiktige styringen av vann- og avløpsvirksomheten, og øvrig arbeid med vannmiljø i Trondheim. Investeringene som gjennomføres innenfor området er nødvendig for å oppfylle pålagte lover og forskrifter, oppnå tilstrekkelig sikkerhet i vannforsyningen og sikre en bærekraftig forvaltning av infrastrukturen.

Tabell 15-4-12 viser Kommunedirektørens forslag til investeringer innenfor området vann for perioden 2023-2026. Tabell 15-4-13 viser Kommunedirektørens forslag til finansiering av investeringene:

Tabell 15-4-12 Investeringer i vann i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2023	2024	2025	2026
01. Ledningsfornyelse	0,0	0,0	0,0	78,0	67,0	90,0	96,0
02. Større ledningsanlegg	0,0	0,0	0,0	20	84	119	110
03. Pumpestasjoner og høydebassenger	0,0	0,0	0,0	47	47	66	94
04. Vannbehandling og kilder	0,0	0,0	0,0	73	45	11	11
05. Dammer	0,0	0,0	0,0	14	26	15	14
06. Ladebekken-Rosenborg, fornyelse vannledninger	18,0	9,0	9,0	1	4	4	0

07. Innherredsveien, nye vannledninger	22,0	11,0	11,0	7	5	0	0
08. Fredlybekken, vann	67,0	16,2	50,8	14	14	13	10
09. Kyvannet-Gløttrenna, fornyelse av vann	37,0	4,0	33,0	13,0	20,0	0,0	0,0
Sluttsum	144,0	40,2	103,8	267,5	311,3	317,2	335,3

Tabell 15-4-13 Finansiering for investeringsprosjektene for vann i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	257,5	301,3	307,2	325,3
Mva.-kompensasjon	0,0	0,0	0,0	0,0
Refusjoner	10,0	10,0	10,0	10,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	267,5	311,3	317,2	335,3

Ledningsfornyelse

Fornyelse av ledningsnett er en vedvarende aktivitet. Investeringene er nødvendige for å redusere tap av vann frem til forbruker, hindre forfall og opprettholde god vannkvalitet og leveringssikkerhet. Årlig investeringsbehov er basert på analyser av levetid. Tiltakene gjennomføres både ved gravefrie løsninger og ved konvensjonell oppgraving og utskifting. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 331 millioner kroner til fornyelsesprosjekter i planperioden.

Større ledningsanlegg

Større ledningsanlegg omfatter å etablere kommunal vannforsyning til nye områder, noe som også bidrar til forsterkning av sikkerheten i vannforsyningen. Nødvendige oppgraderinger på Bynesetledningen og vannforsyning til ny bebyggelse på Lund er planlagt i perioden. Videre vil det igangsettes prosjektering og bygging av ny forsterket vannforbindelse øst-vest samt tilknytning av områder som ikke er tilknyttet kommunal vannforsyning, blant annet i gamle Klæbu kommune. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 333 millioner kroner til større ledningsanlegg i planperioden.

Pumpestasjoner og høydebassenger

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 254 millioner kroner til bygging og oppgradering av pumpestasjoner og høydebassenger i vannforsyningssystemet i planperioden. Det er blant annet behov for å øke overføringskapasiteten mellom Benna og Kolstad ved å etablere pumpestasjon og høydebasseng. Med bakgrunn i hendelser med sykdomsutbrudd i andre kommuner etter forurensing fra høydebasseng i fjell, er det nå større fokus på tilsyn og oppfølging av denne type anlegg. Det er behov for oppgradering og rehabilitering av Kuhaugen, Huseby og Torshaug høydebassenger.

Vannbehandling og kilder

Det gjøres tiltak mot dyreplankton i vannforsyningen fra Benna, jamfør formannskapssak [48/22](#). Høyt kalkinnhold i vannet fra grunnvannskilden ved Klæbu vannverk medfører behov for avherdingsanlegg. Kommunedirektøren foreslår at det bevilges 140 millioner kroner til tiltak i planperioden.

Dammer

Trondheim kommune forvalter 19 dammer. I dag er det kun to dammer som inngår i vannforsyningssystemet, men de fleste andre har på et tidligere tidspunkt hatt en rolle i vannforsyningen. For å tilfredsstille krav i damforskriften må dammene reklassifiseres og damkonstruksjonene må oppgraderes. Arbeidet skjer kontinuerlig etter krav i damsikkerhetsforskriften og fra NVE. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 69 millioner kroner i planperioden for å tilfredsstille krav satt i damsikkerhetsforskriften.

Ladebekken - Rosenborg, utskifting av vannledninger

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 9 millioner kroner til etablering av vannledninger på strekningen Ladebekken-Rosenborg, jmfør [bystyresak 4/21](#), i planperioden.

Innherredsveien, nye vannledninger

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 11 millioner kroner bygging av nytt ledningsnett i Innherredsveien, jmfør bystyresak [137/20](#), i planperioden.

Fredlybekken, vann

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 51 millioner kroner til utskifting av eksisterende vannledninger på strekningen Nardosenteret til Nidelva ved Sluppen, jmfør [bystyresak 134/13](#), i planperioden.

Kyvannet-Gløttrenna, fornyelse av vann

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 33 millioner kroner til utskifting av eksisterende vannledninger i området Kyvannet-Gløttrenna, jmfør [bystyresak 135/22](#).

Avløp

Kommunedelplan [Vann i Trondheim 2022-2033](#) er grunnlaget for den overordnede og langsiktige styringen av vann- og avløpsvirksomheten, og øvrig arbeid med vannmiljø i Trondheim. Investeringene som gjennomføres innenfor området er nødvendig for å oppfylle pålagte lover og forskrifter, oppnå tilstrekkelig sikkerhet i vannforsyningen og sikre en bærekraftig forvaltning av infrastrukturen.

Tabell 15-4-14 viser Kommunedirektørens forslag til investeringer innenfor området avløp for perioden 2023-2026. Tabell 15-4-15 viser Kommunedirektørens forslag til finansiering av investeringene:

Tabell 15-4-14 Investeringer i avløp i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2023	2024	2025	2026	
01.Ledningsfornyelse		0,0	0,0	0,0	71,5	23,7	103,4	173,2
02. Nye ledningsanlegg/hovedstammer		0,0	0,0	0,0	95	85	73	69
03. Pumpestasjoner og overløp		0,0	0,0	0,0	0	25	24	24
04. Renseanlegg		0,0	0,0	0,0	47	48	49	50
05. Ladebekken-Rosenborg, avskjærende ledning	274,0	153,0	121,0	18	54	48	0	
06. Innherredsveien, ny avløpsledning	34,0	17,0	17,0	10	8	0	0	
07. Fredlybekken, avløp	268,0	156,0	112,0	32	45	23	12	
08. Fossumdalen, etappe 5-7	55,0	11,0	44,0	44	0	0	0	
09. Jonsvatnet pumpestasjoner	42,0	2,5	39,5	39,5	0,0	0,0	0,0	

10. Kyvannet-Gløttrenna, fornyelse av avløp	56,0	5,0	51,0	19,0	32,0	0,0	0,0
Sluttsum	729,0	344,5	384,5	375,5	321,0	320,8	328,3

Tabell 15-4-15 Finansiering for investeringsprosjektene for avløp i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	365,5	311,0	310,8	318,3
Mva.-kompensasjon	0,0	0,0	0,0	0,0
Refusjoner	10,0	10,0	10,0	10,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	375,5	321,0	320,8	328,3

Ledningsfornyelse

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 371,8 millioner kroner til fornyelse og separering i planperioden. Omfanget er basert på analyser av levetid og er nødvendig for å hindre forfall av ledningene og dermed unngå ledningsbrudd. Mange av prosjektene koordineres med Miljøpakkens prosjekter, og aktiviteten her påvirker også investeringsbehovet.

Nye ledningsanlegg og hovedstammer

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 323 millioner kroner til etablering av kommunalt avløpsnett til nye områder i planperioden. Dette gjelder tilknytning av områder som ikke er tilknyttet kommunalt avløpsnett, blant annet i gamle Klæbu kommune. Ny overføringsledning fra Klæbu til Høvringen renseanlegg gir mulighet for tilknytning av flere områder langs denne strekningen.

Pumpestasjoner og overløp

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 101 millioner kroner til nybygging og oppgradering av pumpestasjoner og avløpsnett i planperioden. Det er identifisert behov for oppgradering av 15 overløp på avløpsnettet. Videre er det planlagt en avløpspumpestasjon som betjener Lundåsen/Solberg, og pumpeledning langs Ringvålvegen/Tunnelveien.

Renseanlegg

Renseanleggene har behov for løpende oppgraderinger for å opprettholde funksjon og rasjonell drift. Dette innebærer utskifting av utstyr og oppgradering av anleggsdeler. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 193 millioner kroner i planperioden.

Ladebekken-Rosenborg, avskjærende ledning

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 121 millioner kroner til ombygging av avløpsløp Møllenberg for å føre spillvann og overvann i separate ledninger, jf [Bystyresak 4/21](#), i planperioden.

Innherredsveien, nye avløpsledninger

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 17 millioner kroner til bygging av nytt ledningsnett i Innherredsveien, jf [Bystyresak 137/20](#), i planperioden.

Fredlybekken, avløp

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 112 millioner kroner til separering av kloakk og overvann på strekningen Nardosenteret til Nidelva ved Sluppen, jf [Bystyresak 134/13](#) i planperioden.

Fossumdalen, etappe 5-7

Prosjektet Fossumdalen etappe 5-7 omhandler etablering av ny overvannsledning til Nidelva, samtidig som det etableres ny overføring til avløpstunnelen mot Høvringen renseanlegg, jf Bystyresak [11/18](#).

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 44 millioner kroner til prosjektet i planperioden.

Jonsvatnet pumpestasjoner

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 39,5 millioner kroner til utskifting av pumpestasjoner ved Jonsvatnet, jf vedtatt kostnadsramme [Bystyresak 134/22](#).

Kyvannet-Gløttrenna, fornyelse avløp

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 51 millioner kroner til separering av av kloakk og overvann i området Kyvannet-Gløttrenna, jf vedtatt kostnadsramme [Bystyresak 135/22](#).

Tabell 15-4-17 viser Kommunedirektørens forslag til investeringer innenfor området Avfall for perioden 2023-2026. Tabell 15-4-18 viser Kommunedirektørens forslag til finansiering av investeringene:

Avfall

Utbygging av infrastruktur knyttet til håndtering av husholdningsavfall foretas i hovedsak av utbyggere. Kommunen overtar i ettertid anleggene. Investeringer på området gjelder oppgraderinger av eksisterende avfallsanlegg og behov knyttet til overgang til 3-beholdersystem.

Tabell 15-4-17 viser Kommunedirektørens forslag til investeringer innenfor området Avfall for perioden 2023-2026. Tabell 15-4-18 viser Kommunedirektørens forslag til finansiering av investeringene:

Tabell 15-4-17 Investeringer i avfall i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2023	2024	2025	2026
01. Avfallsanlegg, mindre investeringer	0,0	0,0	0,0	2,0	2,0	2,0	2,0
02. Endring fra 2- til 3-beholdersystem	60,0	0,0	60,0	4,0	12,0	12,0	12,0
Sluttsum	60,0	0,0	60,0	6,0	14,0	14,0	14,0

Tabell 15-4-18 Finansiering for investeringsprosjektene for avfall i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	6,0	14,0	14,0	14,0
Mva.-kompensasjon	0,0	0,0	0,0	0,0
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0

Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	6,0	14,0	14,0	14,0

Avfallsanlegg mindre investeringer

I handlingsplan for husholdningsavfall, bystyresak [84/10](#), er det vedtatt at nedgravde løsninger for oppsamling av avfall skal være normal løsning for alle utbyggere med mer enn ti husstander. Anleggene etableres og bekostes av utbyggere før kommunen overtar etter ferdigstilling for drift og vedlikehold på lik linje med annen offentlig infrastruktur.

For utvikling og rehabilitering av avfallsanleggene foreslår Kommunedirektøren å bevilge 2 millioner kroner per år, totalt 8 millioner kroner i planperioden.

Endring fra 2- til 3-beholdersystem for husholdningene

I bystyresak [84/20](#) ble det vedtatt 3-beholdersystem i forbindelse med innføring av utsortering av matavfall fra husholdningene. Siden 2010 er det bygget ut en betydelig infrastruktur for oppsamling av avfall (avfallssug og nedgravde containere) i samsvar med et 2-beholdersystem, jfr. bystyresak [84/10](#). Vedtaket om et 3-beholdersystem vil derfor medføre økt investeringsbehov for Trondheim kommune for å gjennomføre endringer i avfallssuganlegg og anlegg med nedgravde containere når det innføres utsortering av matavfall.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 4 millioner kroner til dette i 2023, og 12 millioner kroner per år for resten av økonomiplanperioden, totalt 40 millioner kroner.

TRV ivaretar investeringer knyttet til utskifting av oppsamlingsenheter plassert over bakken, slik som beholdere på hjul og bunntømte containere

16 Kultur og idrett

16.1 Innledning

Direktørområdet kultur og idrett består av de tre tjenesteområdene Kunst og kultur, Kirke og gravlunder og Idrett og friluftsliv. Et fellestrekk for de tre er at mye aktivitet skjer i regi av eksterne parter. Det betyr at kommunen har en viktig rolle som tilrettelegger innen området, i tillegg til å være en betydningsfull bidragsyter.

Hovedutfordringer

Trondheim er en by i vekst. Innbyggerne forventer at kommunens tjenestetilbud - også innen kultur og idrett - holder tritt med befolkningsutviklingen. Dette byr på utfordringer for området, som i mindre grad enn de store direktørområdene er lovregulert. Kommunen ønsker også å løfte kultur- og idrettsområdet. En erkjennelse av områdets betydning for folkehelse, sosial bærekraft, byutvikling og attraktivitet for byen er derfor viktig.

En opplevd mangel på areal, arenaer og lokaler for aktivitet og arrangement er en gjennomgående utfordring for hele direktørområdet. Innen kunst- og kulturområdet etterspørres flere og bedre arenaer til øving og framføring. Dette gjelder både det frivillige og det profesjonelle feltet. Kommunen imøtekommer dette noe ved å etablere en arena for kunst og kultur i Frostaveien 2. Befolkningsveksten skaper behov for flere fritidsklubber for ungdom og flere bydelsbibliotek. Dette er områder der dekningen er knapp fra før. En helhetlig bibliotekplan er bestilt og under utarbeidelse. Trondheim kommunes bruk av midler (målt i kroner per innbygger) til kultur, herunder bibliotek, ligger i dag vesentlig under snittet for ASSS-kommunene.

Innen idrett og friluftsliv gjør politiske vedtak at flerbrukshall og 7-erbane kunstgress i hovedsak bygges som en del av nye skoleanlegg. Ønsket om flere idrettsflater er likevel større enn dagens samlede kapasitet. I en by som vokser og skal fortettes er det vanskelig å finne tilstrekkelig plass til nye arealkrevende idrettsarenaer. Idrettstomta på Tiller er det siste store området som ligger inne i kommunens planverk som framtidig reserve til formålet.

Med byens vekst og demografiske utvikling er hovedutfordringen innen kirke og gravlunder å kunne etablere tilstrekkelig med gravplasser i framtida, og i størst mulig grad tilby alle innbyggere gravplass nær bostedet. Det planlegges nye og utvidede gravplasser og erverv av ny grunn. I planperioden planlegges oppstart av ny gravplass på Kattem/Ust.

Hovedprioriteringer

Trondheim kommune har vedtatt overordnede planer som gir retning for arbeidet og peker ut hovedsatsingsområder for planperioden. Sammen og hver for seg inneholder planene ambisjoner om et løft for Trondheim som attraktiv by (kulturby, idrettsby, kirkehovedstad og pilegrimsby).

Samarbeid på tvers av ulike fag- og direktørområder internt i kommunen og med eksterne aktører er avgjørende for at mål og ambisjoner i de vedtatte planene skal kunne innfris. Mye er allerede gjort. Like fullt er det en ambisjon å styrke det tverrfaglige samarbeidet, ikke minst mot de to store områdene helse og velferd og oppvekst og utdanning.

Ferdigstillingen av utbyggingen i Granåsen idrettspark inkludert fotballhall er en klar prioritering for området. Det er viktig å oppfylle de forpliktelsene som Trondheim har tatt på seg i forbindelse med ski-VM i 2025. Men minst like viktig er det å fullføre byggingen og oppgraderingen av Granåsen til et robust og nøkternt anlegg for hverdagsidretten i byen og regionen.

Koronapandemien preget det norske samfunnet sterkt i 2021 og 2022. Idretten, kulturlivet og frivilligheten var blant de mest skadelidende i denne perioden. Pandemien forhindret aktivitet og avdekket et sårbart

økosystem, spesielt innen kultur og frivillighet. Inaktivitet har vært en stor utfordring. Fremdeles merkes konsekvensene av pandemien for en rekke aktører innen området.

Selv om få av tjenestene er lovpålagte (bibliotek er et unntak), er de fleste enige om at kunst, kultur, idrett og den generelle frivilligheten også har en viktig forebyggende helseeffekt, fysisk og psykisk. For Trondheim kommune er det viktig å legge til rette for gjenopptakelse av aktivitet i kjølvannet av pandemien. Flere vil trolig fortsatt ha behov for storsamfunnets drahjelp for å gjenopprette sine tilbud en god stund framover.

16.2 Kunst og kultur

Innledning

Kommunedirektørens hovedoppgave innen kunst- og kulturområdet fram mot 2030 er å følge opp strategier og tiltak som er vedtatt i [Kommunedelplan for kunst og kultur](#) og tilhørende [handlingsprogram](#). På driftssiden ble det vedtatt et løft for området i 2022. Kommunedirektøren foreslår en økt satsing på kulturarenaer i kommende periode, der transformasjon av Frostaveien 2 fra helse- og velferdssenter til en arena for kunst og kultur er den første større satsingen. På investeringssiden videreføres vedtatte bevilgninger til kulturarenaer i Klæbu og på Bakklandet.

Om kunst og kultur

Beskrivelse av området

[Kommunedelplan for kunst- og kultur 2019-2030 \(Folket, kunsten og byen mot 2030\)](#) legger føringer for det langsiktige arbeidet innenfor tjenesteområdet dette tiåret. Planen skal gi et løft for kunst- og kulturbyen Trondheim, også som prioriteringer i handlings- og økonomiplanene. Kommunedirektøren har fulgt opp kommunedelplanen med et fireårig handlingsprogram, [Handlingsprogram til Kommunedelplan for kunst og kultur](#), som ble vedtatt av bystyret 30.9.2020. Jamfør også omtale av handlingsprogrammet under punkt [16.1.3. utfordringer og strategier](#).

Rammen for kunst- og kulturområdet finansierer kommunens tilskudd til byens kulturinstitusjoner, andre kulturorganisasjoner og kunst- og kulturprosjekter, både innen det profesjonelle kunst- og kulturfeltet og fritidskulturlivet. Tilskudd til disse vedtas hvert år ved bystyrets behandling av handlings- og økonomiplan. Rammen omfatter også tilskuddsordninger, stipend og priser som tildeles etter egen vurdering av kommunedirektøren. I 2022 er det fordelt til sammen cirka 118 millioner kroner i slike tilskudd og overføringer. For en detaljert oversikt over kommunedirektørens forslag til tilskudd fra kunst- og kulturområdet i 2023 viser vi til kapittel 4; *Kjøp fra andre, overføringer og tilskudd*.

Folkehelseloven gir kommunene et stort ansvar for å fremme folkehelse. I et forebyggende perspektiv er deltagelse i og opplevelse av kunst og kultur folkehelse i praksis. Når virkemidler settes inn tidlig i livsløpet, vil folkehelsen, livskvaliteten og trivselen bedres. Å tilrettelegge for barn og unge er derfor en viktig del av kommunens arbeid på området. Kommunen er også opptatt av å støtte opp under profesjonelle og frivillige aktører som legger til rette for deltagelse og opplevelser.

Rammen for tjenesteområdet finansierer også driften av kommunens egne enheter på området; [Kulturenheten](#) og [Trondheim folkebibliotek](#).

Kulturenheten

Kulturenheten består av 10 avdelinger som tilbyr aktiviteter og arrangement for ulike målgrupper. Enheten tilrettelegger også for deltagelse i kultur- og fritidsaktiviteter for den enkelte. Samarbeid med kulturinstitusjoner, kulturarbeidere og -utøvere, lag og organisasjoner står også sentralt. Enheten tilrettelegger for frivilligheten gjennom tilskuddsmidler (om lag ti millioner kroner i 2022), lokaler, rådgivning og kompetanse.

Kulturenheten samarbeider tett med andre kommunale områder og enheter om helhetlige tjenester for barn, unge og eldre, i tråd med blant annet oppvekststrategien SteinSaksPapir og kommunens eldreplan.

Trondheim folkebibliotek

Trondheim folkebibliotek består av hovedbiblioteket og sju bydelsbibliotek som er lokalisert på Ranheim, Byåsen, Heimdal, Saupstad, Moholt, Klæbu og Risvollan. I tillegg leverer biblioteket tjenester til Trondheim fengsel og Byåsen videregående skole. Det er også involvert i samskappingsarenaen *Bøker og bylab* på Elgeseter.

Trondheim folkebibliotek er den kulturinstitusjonen i Trondheim som brukes av flest mennesker. Der møtes folk på tvers av alder, kjønn, utdanning, levekår og etnisitet. Folkebiblioteket er en viktig bidragsyter til folkeopplysning, dannelse og livslang læring, og bidrar til å sikre at Trondheim er en by med kunnskapsrike, lesende, nysgjerrige og engasjerte innbyggere.

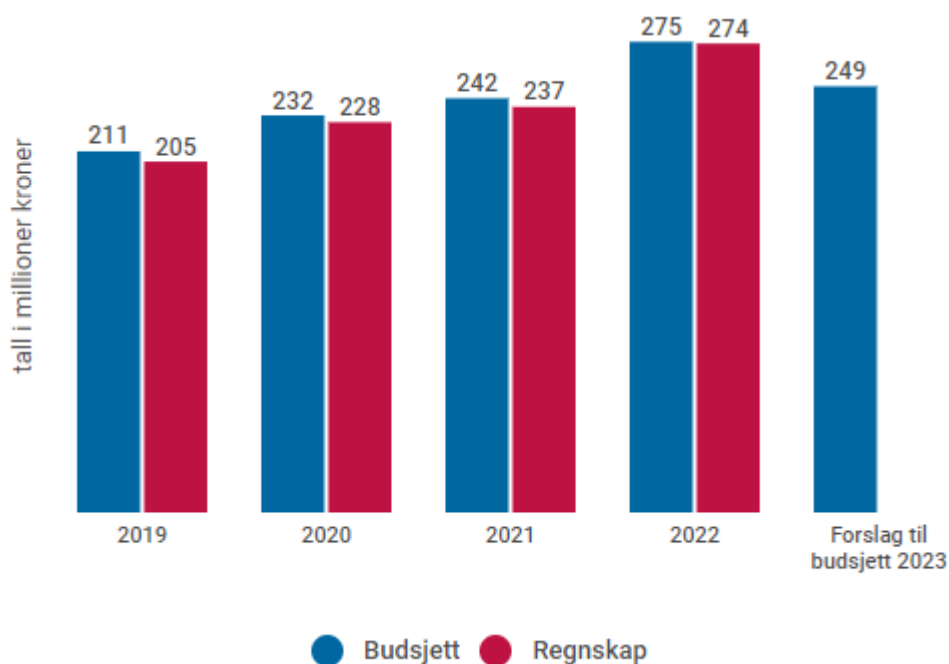
Lenker til relevant informasjon

- [Kommunedelplan for kunst og kultur 2019-2030](#)
- [Kommunedelplan for kulturarenaer 2012-2024](#)
- [Handlingsprogram kunst og kultur 2020-2023](#)
- [Regional strategi for film og øvrige audiovisuelle uttrykk i Trøndelag 2015-2025](#)
- [Norsk kulturindeks](#)

Økonomiske nøkkeltall

Utvikling i driftsbudsjett

Figur 16-1-1. Utvikling av budsjett og regnskap over tid. Tall i nominelle kroner. Tall for 2019 gjelder Trondheim kommune før kommunesammenslåingen.

Økningen i budsjettene fra 2019 til 2022 skyldes budsjettmidler fra sammenslåingen med Klæbu kommune, koronamidler til sommertiltak for barn og unge, til fritidskulturlivet og til profesjonell kunst og kultur, utredningsmidler, økninger i ulike kulturtilskudd og i årsverk ved Kulturenheten samt overtakelse av drift av Hornemannsgården. Kommunedirektøren foreslår en netto driftsramme for kunst og kultur på 249 millioner kroner i 2023.

Området antas å gå om lag en millioner kroner i mindreforbruk i 2022 som skyldes vakanser og merinntekter.

Sammenligning med andre kommuner

Tabell 16-1-1 viser indikatorer for Trondheim og ASSS-kommunenes ressursbruk innenfor kultur. Hensikten med tabellen er å få fram likheter og forskjeller mellom Trondheim og ASSS-kommunene. Kommunene har i ulik grad vært påvirket av koronapandemien, og det er usikkert hvordan dette har påvirket utgiftene til kultur.

Tabell 16-1-1 Nøkkeltall Kunst og kultur, ASSS 2021

	Trondheim 2020	Trondheim	Oslo	Bergen	Stavanger	Gj.snitt ASSS
<i>Prioritet</i>						
Netto driftsutgifter til kultursektoren	2570	2713	4326	3062	4026	3555
Netto driftsutgifter til folkebibliotek	194	209	408	278	351	345
Netto driftsutgifter til akt.tilbud barn og unge	250	284	732	166	270	421
Netto driftsutgifter til museer	64	69	451	144	206	247
Netto driftsutgifter til kunstformidling	450	420	441	482	537	402
Netto driftsutgifter til andre kulturaktiviteter	100	82	267	241	485	295
Netto driftsutgifter til kommunale kulturbygg	157	192	352	343	245	321
<i>*Netto driftsutgifter for kultursektoren omfatter også Kostra-funksjonene Idrett og tilskudd til andre idrettsanlegg, og kommunale idrettsbygg og -anlegg.</i>						

Tabellen viser utvalgte indikatorer for Trondheim kommune sammenlignet med Oslo, Bergen, Stavanger og gjennomsnittet i ASSS-kommunene innenfor kulturområdet. Trondheim kommune ligger nest lavest av alle storbyene i bruk av ressurser til bibliotek; men Trondheim er blant kommunene med høyest besøk på bibliotek per innbygger. Trondheim ligger lavt på samlet ressursbruk på kultursektoren. Avviket mellom Trondheim og gjennomsnittet for de øvrige ASSS-kommunene på 842 kroner per innbygger utgjør om lag 177 millioner kroner. Kommunene som har høyere utgifter enn Trondheim er kommuner som også har høyere inntekter enn Trondheim, med unntak for Kristiansand.

Utfordringer og strategier

Samarbeid

Målsettingene for kunst- og kulturfeltet berører alle områder og fagfelt i kommunen. Godt samarbeid mellom fagområdene er viktig i alle ledd av organisasjonen. Utfordringene er mange og ulike på forskjellige områder. Tverrfaglig samarbeid mellom oppvekst, kultur og helse er viktig for å sikre oppvekstvilkår med gode kulturtilbud for barn og unge. *Team som tåler* er eksempel på et prosjekt der ansatte fra skole, barne- og familietjenestene og Kulturenheten jobber sammen i team ute i ungdomsmiljøene. Prosjektet er finansiert med eksterne midler i perioden 2020-2022. Kommunedirektøren foreslår at prosjektet videreføres med egne midler fra 2023.

Tjenesteområdet kunst og kultur har også tett samarbeid med byutviklingsområdet. Eksempler på dette er kommunens ordning for kunst i offentlige rom (KIOR) og arenautvikling (der det også samarbeides med næring-, samferdsel-, klima- og miljøområdet).

Byfornyelsesprogrammene på Lademoen og Tempe/Sorgenfri gir mulighet til å jobbe langsiktig med å utvikle tilbud til barn og unge i samarbeid med befolkningen, andre offentlige etater og FoU.

Lokalt kulturråd

I tråd med bystyrets vedtak i sak [27/20](#) utreder kommunedirektøren etablering og drift av et lokalt kulturråd i Trondheim. Målet er å styrke hele kulturfeltet, dialogen internt mellom kulturaktørene og dialogen mellom kulturfeltet og kommunen. Utredningsrapporten som kommunedirektøren mottok våren 2022 fra Bjuda På AS skisserer hvordan et slikt kulturråd kan etableres og organiseres. Arbeidet er redegjort for i formannskapssak [203/22](#); *Forprosjekt om etablering av lokalt kulturråd*. Kommunedirektøren vil utarbeide et forslag til framdriftsplan høsten 2022. Det foreslås at det settes av midler til et lokalt kulturråd, slik det gjøres for Idrettsrådet i Trondheim.

Frivillighetshovedstad 2023

Trondheim har fått status som Europeisk frivillighetshovedstad (EVC) i 2023. Kommunen vil bruke statusen til å løfte fram den "norske modellen", styrke og revitalisere det som allerede er der, og hente inspirasjon fra det som skjer internasjonalt. Prosjektleder for arbeidet med EVC ble ansatt sommer 2022.

Bærekraftsarbeid innen kunst og kultur

Kommunedirektøren har gjennomført et forprosjekt om bærekraft innen kunst- og kulturbransjen. Gjennom forprosjektet er det kartlagt status og identifisert utfordringer i bransjen for å kunne satse mer målrettet på bærekraftsarbeid. Arbeidet er ikke sluttført, men foreløpige konklusjoner er at det er mye kompetanse hos enkeltaktører, og at de fleste ønsker å bidra mer, men trenger å finne ut av hvilke tiltak som gir best virkning. Tilbakemeldingene viser at mange jobber godt med miljøtiltak, men kunst- og kulturbransjen har i tillegg et stort potensiale for økt satsing på sosial bærekraft som viktige aktører i arbeidet med sterke fellesskap, engasjement og gode liv.

Oppfølging av handlingsprogram

Det vedtatte [handlingsprogrammet](#) til [Kommunedelplan for kunst- og kultur](#) varer ut 2023. I perioden for Handlings- og økonomiplan 2023-2026 er derfor oppfølging av de [110 vedtatte tiltakene](#) i handlingsprogrammet sentralt. Flere av tiltakene er gjennomført i 2020-2022, og arbeidet med oppfølging av de øvrige er i gang. I tråd med det vedtatte handlingsprogrammet har driftsrammen for området fått et

løft i perioden 2020-2022. Dette gjelder særlig rammene for tilskudd som fordeles til kunst- og kulturaktørene. For den kommende perioden ønsker kommunedirektøren at også kommunedelplanens ambisjoner for arenautvikling prioriteres.

Arbeid med nytt handlingsprogram for perioden 2024-2027 vil også bli igangsatt i løpet av økonomiplanperioden.

Arenautvikling

Kommunens egne tilbud

Utvikling av lokaler til bydelsbibliotek og annen kunst- og kulturvirksomhet på Buran

Formannskapet ble i sak [165/22](#) orientert om arbeidet med å omgjøre lokalene til tidligere Buran helse- og velferdssenter i Frostaveien 2 til å bli en arena for kunst- og kulturaktører, og en nærmiljøarena for bydelen. Sommeren 2022 er kunstnerne og kunsthåndverkerne fra Gregus kunstnerverksteder flyttet inn, og Trondheim folkebibliotek har etablert et midlertidig bibliotek der. Lokalene benyttes også som base for områdesatsingen på Lademoen.

Høsten og vinteren 2022-2023 gjennomfører kommunedirektøren en mulighetsstudie der mulige aktører og romfordeling skal belyses. Målet er å kunne ta lokalene i fullt bruk i løpet av 2023. Kommunedirektøren har lagt inn investeringsmidler til tilrettelegging for planlagt aktivitet i handlings- og økonomiplan 2023-2026. Deler av driften er planlagt finansiert gjennom utleie. Et fullstendig driftskonsept vil bli klart etter at mulighetsstudien er gjennomført.

Øvre Bakklandet 52

Bygningen skal rehabiliteres for å benyttes til kulturformål, men arbeidet er forsinket som følge av blant annet geotekniske forhold. Det er tidligere bevilget 15 millioner kroner til rehabiliteringen. Kostnadene for byggeprosjekter har økt betydelig siste år, og kommunedirektøren er derfor usikker på hva endelig kostnad for rehabiliteringen kommer på. Dette vil kommunedirektøren komme tilbake til når tilbud er mottatt og vurdert høst/vinter 2022/ 2023.

Seminarplassen i Klæbu

I gjeldende handlings- og økonomiplan er det avsatt 30 millioner kroner til å rehabilitere Seminarplassen 1 og 2 i Klæbu. Parallelt med rehabiliteringsprosjektet skal det utarbeides en bærekraftig driftsmodell for området. Rehabiliteringen ble startet med Seminarplassen 2 (Gamle festsal) våren 2022. Rehabilitering av Seminarplassen 1 og 2 skal gjennomføres bærekraftig, med gjenbruk av materialer der det er mulig.

Kulturenheten: Fritidsklubber i bydelene

Lokalet som kommunen leier til fritidsklubb på Kattem skal rives. Det er foreløpig kartlagt om det finnes andre aktuelle lokaler for å etablere fritidsklubb i området. Det har ikke lyktes å finne egnede lokaler i kommunale bygg, og leie hos private gjenstår som eneste mulighet. I gjeldende handlings- og økonomiplan er det bevilget til sammen fem millioner kroner i investeringsmidler til etablering av Kattem fritidsklubb i nye lokaler. Dette var estimert med utgangspunkt i at det skulle finnes egnede kommunale lokaler. Det er ikke klart hva investerings- og driftskostnader ved å etablere fritidsklubb i private lokaler vil komme på. Kommunedirektøren vil komme tilbake til dette når kostnader med mer er nærmere avklart.

I tråd med formannskapets vedtak i sak [136/15](#) og [Handlingsprogram til Kommunedelplan for kunst og kultur](#) (bystyresak [133/20](#)) jobber kommunedirektøren med å finne nye lokaler på Byåsen til nåværende fritidsklubb i Uglavegen 8. Så langt har det ikke lyktes å finne egnede lokaler, og kommunedirektøren vil fremme sak om et mulig nybygg for fritidsklubb på Byåsen i løpet av høsten 2022.

Tempe/Sorgenfri er et område med forventet befolkningsvekst. Kommunen har ingen fritidsklubbtillbud i området i dag, etter at tilbudet på Sunnland skole ble lagt ned. Bystyret ba i sak [42/22](#); *Nidarvoll skole og Sunnland skole med flerbrukshaller - behov for tilleggsfinansiering* om at kommunedirektøren legger fram sak om etablering av en fullskala fritidsklubb i Sunnland skolekrets. Kommunedirektøren fremmer denne saken i løpet av 2023.

I sak [390/21](#) pekte formannskapet på at befolkningsveksten i området Lilleby/Lademoen øker behovet for en egen fritidsklubb i området. Som en del av områdesatsingen for bydelen vil kommunedirektøren kartlegge aktuelle lokaler og prøve ut ulike tilbud.

Utvikling av Trondheim folkebibliotek

Ved behandling av handlings- og økonomiplanen 2022-2025 bevilget bystyret 2,5 millioner kroner til å utrede et nytt bydelsbibliotek i Østbyen. Etter at kommunens eiendom i Frostaveien 2 ble overført til kulturformål ble det mulig å benytte deler av midlene til et testbibliotek der. Kommunedirektøren orienterte formannskapet om planene for et nytt bydelsbibliotek på Buran i sak [165/22](#); *Frostaveien 2; lokaler til bydelsbibliotek og annen kunst- og kulturvirksomhet*. I forslag til handlings- og økonomiplan 2023-2026 foreslår kommunedirektøren at det legges inn investerings- og driftsmidler til bydelsbibliotek på Buran.

I tråd med vedtatt [Handlingsprogram til kunst- og kulturplanen 2020-2023](#) vurderer kommunedirektøren nye lokaler for Heimdal bibliotek. Dagens lokalisering har uhensiktsmessig beliggenhet i nedslitte lokaler. Kommunedirektøren vil vurdere om det kan være et alternativ å samlokalisere Heimdal bibliotek med nytt helse- og velferdssenter som planlegges oppført i Ringvålveien, og vil komme tilbake til dette i kommende handlings- og økonomiplaner.

I tråd med bystyrets vedtak i sak [22/22](#); *Verbale forslag, Trondheim kommunes budsjett for 2022* arbeider kommunedirektøren med en bibliotekplan. Planen har bærekraftsmålene som utgangspunkt og har fire hovedmål for å bygge opp under Kommuneplanens samfunnsdel (slik forslaget foreligger) og andre planer. Det forventes politisk behandling av planen høsten 2022.

Øvrig arenutvikling

Nytt museum for kunst og design

Trondheim kunstmuseum og Nordenfjeldske kunstindustrimuseum har begge bygg som krever store utbedringer for å møte behovene for moderne museumsdrift. Samlokalisering av de to institusjonene vurderes, og Museene i Sør-Trøndelag (MiST) har fått utarbeidet en rapport som ble lagt fram i desember 2021. På bakgrunn av denne anbefalte styret i MiST at Leuthenhaven ble valgt som lokasjon for et nytt samlokalisert museum.

Bystyret vedtok i sak [74/22](#); *Framdrift - Nytt kunst- og designmuseum* å gjennomføre en konseptvalgutredning (KVU) før man tar stilling til lokalisering for et eventuelt nytt museumsbygg, og bevilget 1,5 millioner kroner til en KVU. Mottatte tilbud viser at det er behov for å øke rammen til 3,8 millioner kroner. I tråd med bystyrets vedtak i sak [175/22](#); *Framdrift og finansiering av KVU, Museum for kunst- og design* har kommunedirektøren lagt inn økt ramme til arbeidet i forslag til handlings- og økonomiplan 2023-2026. KVU-rapporten, som skal leveres innen 1. mars 2023, vil danne grunnlag for videre arbeid i saken.

Arbeids- og produksjonsfellesskap og kompetansemiljøer

Trondheim har flere store og små arbeids- og produksjonsfellesskap. 67 kunstnere innen ulike uttrykksformer leier lokaler i Rotvoll kunstnerkollektiv, bygget der den tidligere lærerhøgskolen holdt til. Rake arbeidsfellesskap består av 12 kunstnere innen visuell kunst, og leier lokaler hos Svartlamon kultur- og næringsstiftelse. Propellen teater er en nettverks- og kompetanseorganisasjon for scenekunstmiljøet i Trondheim og Trøndelag, og holder til i en av paviljongene på Bispehaugen skole. Der disponerer de tre produksjonsrom som benyttes av det frie scenekunstmiljøet.

Disse miljøene krever alle en administrativ ressurs som håndterer dialog med huseier, tilskuddssøknader og prosjektplanlegging på vegne av fellesskapet, informasjon/kommunikasjon eksternt og internt, økonomi med mer. Dette har hittil i hovedtrekk blitt løst gjennom frivillig innsats av kunstnerne selv. Dette medfører at de får mindre tid til eget kunstnerisk virke, som igjen påvirker deres egen inntekt.

Kommunedirektøren er bekymret for holdbarheten i slike modeller fordi de fører til stor slitasje på enkeltpersoner. Det er også en fare for at organisasjonen svekkes. Kommunedirektøren er orientert om behovene fra de nevnte organisasjonene, men har ikke funnet mulighet til å prioritere disse i forslag til handlings- og økonomiplan 2023-2026.

Nybygg/utvidelse ved Trøndelag teater

Trondheim kommune er kjent med at Trøndelag Teater har behov for å ruste opp egne arealer for produksjon og ønsker å bygge slik at teaterhuset i større grad tilfører området aktivitet. I eventuelsak [61/21](#) vedtok formannskapet en uttalelse for å gi støtte til teaterets søknad til staten om tilskudd til prosjektet fra post 70 - [Nasjonale kulturbygg](#). Selv om det i retningslinjene for ordningen ikke er krav om det, vil tilskudd fra lokale og regionale myndigheter høyst sannsynlig styrke teaterets søknad til staten.

Kommunedirektøren har så langt ikke mottatt søknad fra Trøndelag Teater, men vil komme tilbake til dette dersom slik søknad mottas.

Kommunens delfinansiering av kulturlivet

For en stor andel av kunst- og kulturaktørene i Trondheim er tilskudd fra Trondheim kommune en viktig inntektspost. Ved behandling av Handlings- og økonomiplan 2022-2025 vedtok bystyret en rammeøkning på to millioner kroner øremerket tilskudd til kunst og kultur. Fordeling av rammeøkningen ble vedtatt av formannskapet i sak [87/22](#). Rammeøkningen har gjort kommunen i enda bedre stand til å møte kulturaktørenes behov og forventninger.

Formannskapet vedtok også i sak [19/22](#) å videreføre ut året mulighet til å gjøre unntak fra gjeldende retningslinjer for et utvalg tilskuddsordninger. Dette var begrunnet i koronapandemien og dens ettervirkninger for kulturlivet.

En rekke av byens kunst- og kulturaktører får sine tilskudd fra kommunen vedtatt som egen post i kommunens årlige budsjetter. Søknadene fra disse inngår som en del av budsjettprosessen på tjenesteområdet. Søknadene for 2023 preges i stor grad av høyere søknadsbeløp enn normalt, med profesjonalisering av organisasjon, gjenoppstart etter pandemien og ønske om å honorere kunstnere i henhold til anbefalte satser som eksempler på argumentasjon for økte tilskudd. Kommunedirektøren vurderer søknadene jevnt over som godt begrunnede og gjennomarbeidet. Med unntak for et mindre utvalg aktører har kommunedirektøren likevel ikke funnet rom til å gjøre andre endringer enn å justere tilskuddene for pris- og lønnsvekst, og å justere etter fordelingsnøkler for de dette gjelder. Det vises til kapittel 4; *Kjøp fra andre, overføringer og tilskudd* for detaljert oversikt over kommunedirektørens forslag til tilskudd for 2023 innen kunst og kultur.

Avsluttende kulturfondprosjekter

Ved utgangen av 2022 opphører tilskudd fra Trondheim kommunes kulturfond til følgende flerårige prosjekter:

- Babel visningsrom for kunst - Atelier Babel. Prosjekt avsluttes vinter/vår 2023.
- Orkester Nord - Prosjekt Rouen-Trondheim. Prosjektfinansiering avsluttes 2022, gjennomføring forskjøvet til 2024 som følge av pandemien.
- Starlight Big Band - Rekrutteringsplattform for kvinnelige musikere, arrangører og komponister. Prosjektsslutt høst 2023.
- Rotvoll kunstnerkollektiv - Etablere og utvikle RKK som arbeidssted for profesjonelle kunstnere. Prosjektsslutt høst 2023.

Et dilemma med tildelinger fra kulturfondmidlene er at det kan bygges opp forventninger om offentlige tilskudd til videreføring etter endt prosjektperiode. Kommunedirektøren har ikke funnet rom til å videreføre tilskudd innenfor rammen til kunst og kultur til avsluttende kulturfondprosjekter.

Da det er avsetningen fra kulturfondet som fordeles, og det ikke er vedtatt noen nedre grense for ramme til fordeling per år, er kulturfondet som virkemiddel i utvikling av kunst- og kulturbyen Trondheim svært

sårbart for svingninger i markedet. I forslag til handlings- og økonomiplan 2023-2026 settes det av cirka 1,9 millioner kroner på posten Kulturfond 2023, mens prognosen for 2024 tilsier om lag 0,6 millioner kroner til fordeling.

Mål og indikatorer

<p>FNs 17 bærekraftsmål, forslag til ny samfunnsplan for Trondheim - Trondheimsløftet - og Kommunedelplan for kunst og kultur 2019-2030 - Folket, kunsten og byen - ligger til grunn for forslag til mål for perioden 2023-2026. Det er for planperioden pekt på hvilke av FNs bærekraftsmål og delmål i Trondheimsløftet som er mest relevant for tjenesteområdet, og hvor området har størst påvirkningsmulighet. Operasjonaliseringen av de utvalgte bærekraftsmålene og delmålene vises under, med forslag til periodemål med tilhørende indikatorer.</p>	
<p>Aktuelle delmål i kommuneplanens samfunnsdel (Trondheimsløftet)</p>	<p>Delmål 1.2: Vi bruker ressursene våre smartere Delmål 2.1: Trondheims innbyggere har god livskvalitet Delmål 2.2: Trondheims innbyggere har tilgang til meningsfylt arbeid og utdanning, og annen verdifull aktivitet i sine liv Delmål 2.3: I Trondheim har vi et mangfold av bomiljø og møteplasser der alle føler seg velkomne Delmål 2.4: Trondheim er kultur- og frivillighetsbyen, der alle bidrar til gode lokalsamfunn Delmål 3.1: Trondheim har et attraktivt næringsliv og et internasjonalt ledende kunnskapsmiljø som samarbeider godt Delmål 3.5: Samfunnsaktørene i Trondheim tar et felles ansvar for å utvikle det samfunnet vi ønsker å leve i</p>
<p>Bærekraftsmål</p>	
<p>Periodemål og indikatorer</p>	<p>Mål 1: Trondheim har gode vilkår for produksjon og formidling av profesjonell kunst og kultur</p> <p>Trondheim kommune tilrettelegger for at det profesjonelle kulturlivet skal ha god tilgang til egnede lokaler for sin virksomhet.</p> <p>Indikator 1: Antall produksjonslokaler for det frie profesjonelle kulturfeltet (ambisjon: økning) Indikator 2: Antall profesjonelle kunstnere bosatt i Trondheim (ambisjon: økning)</p>

	<p>Mål 2: Kommunens kulturtilbud imøtekommer innbyggernes behov gjennom hele livet Trondheim kommune bestreber seg på at alle innbyggere skal ha mulighet til å delta på kulturtilbud, uansett alder og funksjonsnivå.</p> <p>Indikator 1: Antall kommunale fritidsklubber for barn og unge (ambisjon: 11 fullskala fritidsklubber innen 2026) Indikator 2: Antall tilrettelagte gruppetilbud (ambisjon: økning/svarer til behov) Indikator 3: Antall besøk i og utlån fra byens bibliotek (ambisjon: økt med hhv. 10 % og 5 % innen 2026) Indikator 4: Antall kulturtilbud til seniorer er økt i takt med økning i antall eldre innbyggere (ambisjon: 11,5 % økning i tilbudet innen 2026)</p> <p>Mål 3: Trondheim kommune bidrar til en bærekraftig økonomi for kunst- og kulturaktørene Trondheim kommune har ordninger som både stimulerer til aktivitet og gir profesjonelle kunstnere bedre økonomi til å utøve sitt kunstnerskap.</p> <p>Indikator 1: Differansen mellom tilskuddssøknader og innvilgede tilskudd (ambisjon: minker) Indikator 2: Antall oppdrag fra Trondheim kommune til profesjonelle kunst- og kulturaktører (ambisjon: stabil)</p>
--	--

Forslag til driftsbudsjett

[Kommunedelplan for kunst og kultur](#) har en ambisjon om en økning av driftsrammen for kunst og kultur med 0,5 prosentpoeng av samlet driftsramme for kommunen fram mot 2030. Dette tilsvarer en rammeøkning på om lag fem millioner kroner årlig i perioden.

Det ble vedtatt en økning på en million kroner til fritidsklubber i 2021, og samme år ble driftsrammen til kultur økt med seks millioner kroner til stimuleringsmidler og til generell styrking av kulturbudsjettet. I 2022 ble driftsrammen til kultur styrket med to millioner til økning av tilskudd og med to millioner kroner til økt grunnbemanning på kulturenheten. Arbeidet vil fortsette for at det langsiktige målet skal kunne innfris, og de fireårige [handlingsprogrammene](#) som følger opp kommunedelplanen vil være viktige verktøy i den forbindelse.

Forslag til driftsbudsjett for 2023-2026

Tabell 16-1-2 viser kommunedirektørens forslag til netto driftsramme for tjenesteområdet kunst og kultur i perioden 2023-2026. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2022 per 31.12.2021. Tabell 16-1-3 viser kommunedirektørens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 16-1-2 Budsjetteramme og rammeendring kunst og kultur. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2023	2024	2025	2026
-------------------	------	------	------	------

Opprinnelig budsjett 2022	239,5	239,5	239,5	239,5
Pris- og lønnskompensasjon	4,7	4,7	4,7	4,7
Tekniske justeringer	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
Korrigert budsjett	243,9	243,9	243,9	243,9
Befolkningsvekst	1,2	2,0	2,8	3,5
Annen rammeendring	3,8	2,0	1,8	1,8
Forslag til netto driftsramme	248,9	247,9	248,5	249,2
Reell rammeendring	5,0	4,0	4,6	5,3

Tabell 16-1-3 Tiltak i kunst og kultur. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
Opprettholdelse av standard	01.Utredning av bydelsbibliotek østbyen	-2,5	-2,5	-2,5	-2,5
	02.Onsøyhåggån	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
	03.Team som tåler	1,5	1,8	2,0	2,0
Endringer i tjenestetilbudet	04.Jazzfest	0,0	-0,3	-0,3	-0,3
	05.Bibliotek, Østbyen drift	2,5	4,5	4,5	4,5
	06.Europeisk frivillighetshovedstad	1,3	0,0	0,0	0,0
	07.Lokalt kulturråd, etablering og drift	0,3	0,9	1,3	1,3
	08.KVU kunstmuseum	2,3	0,0	0,0	0,0
	09.Generell økning kunst og kultur	0,0	0,0	0,0	0,7
Effektiviseringstiltak	10.Økt effektivisering	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Sluttsum		5,0	4,0	4,6	5,3

Opprettholdelse av standard

1. Utredning av bydelsbibliotek Østbyen

I 2022 ble det som en engangsbevilgning bevilget 2,5 millioner kroner til utredning av bydelsbibliotek på Østbyen, og dette tas ut igjen fra 2023.

2. Onsøyhåggån

I 2022 ble det som en engangsbevilgning bevilget 0,3 million kroner til Byneset historielag i forbindelse med flytting og reetablering av husmannsplassen Onsøyhåggån. Dette tas ut igjen fra 2023.

3. Team som tåler

Team som tåler er et tverrfaglig tiltak (kultur, skole, BFT) som har mottatt skjønnsmidler fra Statsforvalteren i perioden 2020-2022. Prosjektet bidrar til økt samarbeid mellom sektorer, mulighet for tidlig innsats og helhetlig oppfølging av barn og unge. Team som tåler er et av de vedtatte tiltakene fra f-sak [272/21](#); *Langsiktig tiltaksplan for å styrke innsatsen og bistå sårbare barn og unge ut av pandemien*.

Sak om videreføring av *Team som tåler* ble lagt fram for formannskapet 30. august 2022, sak [201/22](#). Kommunedirektøren foreslår å fortsette satsingen i Heimdal bydel, og å legge inn midler som erstatning for statsmidler etter 2022; med 1,5 millioner kroner i 2023. Dette øker til to millioner kroner fra 2025.

Endringer i tjenestetilbudet

1. Jazzfest

For 2022 og 2023 ble det vedtatt en økning på 0,3 millioner kroner til Trondheim Jazzfestival; denne tas ut igjen fra 2024.

2. Bibliotek Østbyen, drift

Drift av bydelsbiblioteket er beregnet med utgangspunkt i fire årsverk, innkjøp av medier, energi og annen drift. Kommunedirektøren foreslår å legge inn 2,5 millioner kroner som halvårseffekt i 2023, med helårseffekt på 4,5 millioner kroner fra 2024.

3. Europeisk frivillighetshovedstad

Trondheim er tildelt statusen Europeisk frivillighetshovedstad (EVC) i 2023. Med dette følger blant annet forpliktelser som vertskap for noen internasjonale arrangement. Prosjektledelse kommer på plass i 2022 (jmfør omtale i bystyresak [100/22](#); *Første økonomirapport 2022*). Det søkes om delfinansiering fra stat og fylke, og kommunens bidrag anslås til 1,3 millioner kroner i 2023.

4. Lokalt kulturråd, etablering og drift

I tråd med formannskapetets vedtak i sak [203/22](#); *Forprosjekt om etablering av lokalt kulturråd* vil kommunedirektøren utarbeide et forslag til framdriftsplan høsten 2022. I forslag til handlings- og økonomiplan 2023-2026 foreslår kommunedirektøren at det legges inn 0,3 millioner (oppstartsmidler) kroner til lokalt kulturråd i 2023, som øker til 1,3 millioner kroner fra 2025.

5. KVV kunstmuseum

Bystyret vedtok i sak [74/22](#); *Framdrift - Nytt kunst- og designmuseum* å bevilge 1,5 millioner kroner til en konseptvalgutredning (KVV). I tråd med bystyrets vedtak i sak [175/22](#); *Framdrift og finansiering av KVV, Museum for kunst- og design* foreslår kommunedirektøren å øke rammen for KVV-arbeidet med 2,3 millioner kroner i 2023, opp til totalt 3,8 millioner kroner.

6. Generell økning kunst og kultur

Kommunedirektøren foreslår en generell økning på 0,7 millioner kroner i 2026.

Effektiviseringstiltak

7. Økt effektivisering

I tråd med gjeldende handlings- og økonomiplan legges det inn økt effektivisering med 0,1 millioner kroner fra 2023.

Forslag til investeringsbudsjett

For å følge opp politiske vedtak foreslår kommunedirektøren bevilgninger til Seminarplassen og Øvre Bakklandet 52, og bevilgning til Frostaveien 2 for å etablere bydelsbibliotek og annen kulturaktivitet. Kommunedirektøren foreslår også bevilgning til diverse mindre nødvendige investeringer innen kultur. Det gjelder blant annet bevilgning til fysiske strakstiltak, tilrettelegging og utbedringer på ulike kulturarenaer.

Tabell 16-1-4 viser kommunedirektørens forslag til investeringer innenfor området kunst og kultur i perioden 2023-2026. Tabell 16-1-5 viser samlet finansiering av investeringsprosjektene for kunst og kultur i perioden 2023-2026, mens forslag til prosjektfinsiering per prosjekt framgår i kapittel 3 - *Forslag til investeringer og finansiering 2023-2026*.

Tabell 16-1-4 Investeringer i kunst og kultur i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2023	2024	2025	2026

01. Kunstnerisk utsmykking	0,0	0,0	0,0	24,1	9,9	10,6	12,1
02. Mindre investeringer kultur	0,0	0,0	0,0	3,9	3,9	3,9	3,9
03. Seminarplassen Klæbu	30,0	8,7	21,3	21,3	0,0	0,0	0,0
04. Øvre Bakklandet 52	15,0	1,5	13,5	13,5	0,0	0,0	0,0
05. Frostaveien 2; etablering av bydelsbibliotek og annen kulturaktivitet	18,0	0,0	18,0	14,0	4,0	0,0	0,0
Sluttsum	63,0	10,2	52,8	76,8	17,8	14,5	16,0

Tabell 16-1-5 Finansiering for investeringsprosjektene for kunst og kultur i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	64,0	14,8	12,1	13,3
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	12,8	3,0	2,4	2,7
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	76,8	17,8	14,5	16,0

1. Kunstnerisk utsmykking

Bevilgningene til formålet utgjør om lag 1,25 prosent av de årlige kommunale investeringene, unntatt følgende type investeringer som i 2007 ble tatt ut fra beregningsgrunnlaget for utsmykkingsordningen:

- Investeringer knyttet til endringer av eksisterende bygningsmasse som følge av lovendringer/ lovpålegg som for eksempel ENØK- tiltak, brannsikring, miljøtiltak.
- Investeringer knyttet til vannbåren varme
- Innkjøp av inventar og utstyr når dette ikke inngår i rehabiliteringer/nybygg
- IT-investeringer
- Investeringer knyttet til tomtekjøp og erverv
- Investeringer i biler, maskiner, transportmidler, produksjonsutstyr og lignende
- Investeringer i midlertidige paviljonger
- Mindre investeringer (uspesifisert) på områdene

Kunstnerisk utsmykking i Granåsen-anlegget

Kommunedirektøren foreslår at kunst er en integrert del av anlegget, og at det avsettes 1,25 prosent til kunstnerisk utsmykking. Med utgangspunkt i investeringsrammen til prosjektet *Granåsen idrettspark fase 2 inklusive hopparena*, jamfør bystyresak [42/21](#), utgjør dette om lag 5,5 millioner kroner til kunstprosjekter. Dette vil bidra til å profilere Trondheim som arrangementsby både i kultur- og idrettssammenheng.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 24,1 millioner kroner til kunstnerisk utsmykking i 2023, og i sum 56,7 millioner kroner i planperioden 2023-2026.

2. Mindre investeringer kultur

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 3,9 millioner kroner årlig til diverse mindre investeringer innen kultur. Mindre investeringer gjelder blant annet fysiske strakstiltak og tilrettelegging på ulike kulturarenaer. Det er et kontinuerlig behov for utskifting av utstyr og bygningsmessige tilpasninger av enhetenes forskjellige lokaler, blant annet innen HMS og brannverntekniske krav. I tillegg kommer tiltak på kulturarenaer med eksterne leietakere i kommunalt eide lokaler.

3. Seminarplassen Klæbu

I gjeldende handlings- og økonomiplan er det bevilget 30 millioner kroner til å sikre og videreutvikle Seminarplassen i Klæbu. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 21,3 millioner kroner til prosjektet i 2023.

4. Øvre Bakklandet 52

Øvre Bakklandet 52 rehabiliteres til bruk for kulturformål. Anbudsutlysning gjennomføres når byggesøknad er godkjent. Prosjektet er forsinket (jamfør omtale under pkt [16.1.3.](#)), og rehabilitering planlegges gjennomført i løpet av 2023. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 13,5 millioner kroner i 2023.

5. Frostaveien 2; etablering av bydelsbibliotek og annen kulturaktivitet

Formannskapet ble i sak [165/22](#) orientert om arbeidet med å omgjøre lokalene til tidligere Buran helse- og velferdssenter i Frostaveien 2 til å bli en arena for kunst- og kulturaktører (jamfør omtale under punkt [16.1.3](#)). Kommunedirektøren foreslår å bevilge 18 millioner kroner til prosjektet; fordelt med 14 millioner kroner i 2023 og fire millioner kroner i 2024.

16.3 Kirke og gravlunder

Innledning

Trondheim kommune gir tilskudd til Den norske kirke og deres forvaltning av gravplasser. Tilskudd til øvrige tros- og livssynsorganisasjoner ble overført til staten fra 2021. Trondheim kommune ligger noe over gjennomsnittlig ressursbruk i forhold til andre sammenlignbare kommuner når det gjelder drift av Den norske kirke og drift av gravlunder.

For å dekke behovet for gravplasser med tanke på byens fremtidige vekst og demografiske utvikling foreslår kommunedirektøren å legge inn investeringsmidler til nye og utvidede gravplasser. Det omfatter også midler til erverv av grunn.

Om kirke og gravlunder

Beskrivelse av området

Trondheim kommunes kirke- og livssynspolitikkk ble vedtatt av bystyret 15. juni 2017 i bystyresak [100/17](#). Trondheim kommune skal gi Kirkelig fellesråd økonomiske rammer i gravferdsforvaltningen, som gjør det mulig å:

- dekke behovet for gravplasser i framtiden med byens vekst og demografiske utvikling

- i størst mulig grad tilby alle innbyggere gravplass nær bostedet
- gjøre gravplassene tilgjengelig for alle, uavhengig av tro og livssyn
- gi gravplassene parkmessig kvalitet og universell utforming

Det kommunale finansieringsansvaret for Den norske kirke lokalt følger av [Lov om tros- og livssynssamfunn](#) (trossamfunnsloven). Kommunen gir tilskudd til kirkens virksomhet lokalt. Dette gjelder tilskudd til bygging, vedlikehold og drift av kirkebygg og gravlunder. Tilskuddet skal sikre at kirkebyggene holdes i forsvarlig stand, slik at de kan benyttes til kirkelige handlinger. Tilskuddet skal også sikre at soknet har tilfredsstillende bemanning ved kirkelige handlinger. Kommunens tilskudd gis etter en vurdering av mottatt søknad fra Kirkelig fellesråd. I søknaden skal også tilskudd til kirkelig undervisning, diakoni og kirkemusikk inngå.

Trondheim kommune samarbeider med kirken om oppgaver som er viktige for å videreutvikle Trondheim til et nasjonalt kirkelig og religiøst tyngdepunkt. I dette ligger det at Trondheim skal:

- være et fast møtested for kirkemøtet
- være en viktig nasjonal og internasjonal arena for religionsdialog
- styrke fremstillingen av Trondheim som kirkehovedstad
- styrke Nidaros domkirke som pilegrimsmål
- sikre Pilegrimsgården som pilegrimsmottak og overnattingssted

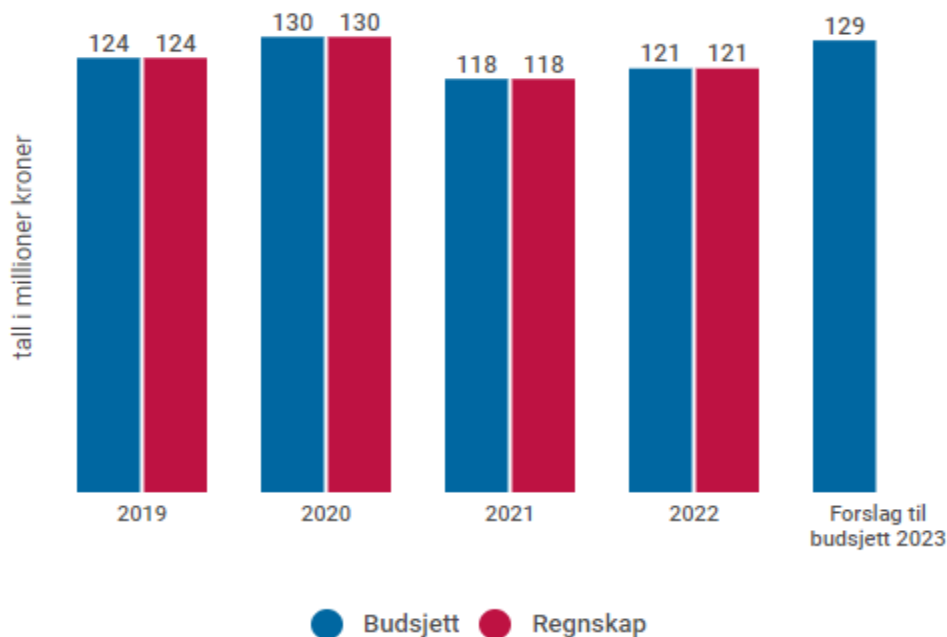
Lenker til relevant informasjon

- [Lov om gravplasser, kremasjon og gravferd](#)
- [Lov om tros- og livssynssamfunn](#)
- [Trondheim kommunes kirke- og livssynspolitik](#)

Økonomiske nøkkeltall

Utvikling driftsbudsjett

Figur 16-2-1. Utvikling av budsjett og regnskap over tid. Tall i nominelle kroner. Tall for 2019 gjelder Trondheim kommune før kommunesammenslåingen.

Reduksjonen i budsjett og regnskap fra 2020 til 2021 skyldes at staten fra 1.1.2021 overtok ansvaret for den kommunale delen av tilskudd til tros- og livssynssamfunn utenom Den norske kirke. Driftsrammen til tjenesteområdet Kirke og gravlunder ble derfor redusert med 12,7 millioner kroner. Kommunedirektøren foreslår en netto driftsramme for kirke og gravlunder på 129 millioner kroner i 2023.

Sammenligning med andre kommuner

Tabell 16-2-1 viser indikatorer for Trondheim og ASSS-kommunenes ressursbruk innenfor kirke og gravlunder. Hensikten med tabellen er å få fram likheter og forskjeller mellom Trondheim og ASSS-kommunene. De ulike kategoriene er omtalt på [nettsidene](#) til ASSS-nettverket.

	Trondheim 2020	Trondheim	Oslo	Bergen	Stavanger	Gj.snitt ASSS
<i>Prioritet</i>						
Netto driftsutgifter til Den norske kirke	423	417	211	407	517	356
Netto driftsutgifter til kirkegårder, gravlunder og krematorier	152	153	131	186	218	140
<i>Dekningsgrader</i>						
Medlem av Den norske kirke i prosent av antall innbyggere	67,1	63,9	43,3	63,2	59,1	53,5

Tabellen viser indikatorer på kommunenes ressursbruk for drift av kirker og kirkegårder. Kostra-tallene for 2021 viser at Trondheim kommune ligger noe over gjennomsnittet for ASSS-kommunene i ressursbruk til Den norske kirke per innbygger. Tilskuddet til drift av byens kirkegårder, gravlunder og krematorier i 2021 ligger også noe over gjennomsnittet i ASSS-kommunene, men under Bergen og Stavanger. Medlemmer av Den norske kirke i prosent av antall innbyggere viser en vesentlig reduksjon fra 2020 til 2021 i Trondheim kommune; noe som også er gjennomgående trend i de andre ASSS-kommunene.

Utfordringer og strategier

Kirken har en sentral plass i Trondheim bys historie. Sammen må kirken og byen befeste sin rolle som landets kirkehovedstad og ha en felles forståelse og bevissthet om at Trondheim by er et viktig internasjonalt pilegrimsmål.

Kommunen og ulike tros- og livssynsorganisasjoner samarbeider om å utvikle en felles forståelse og toleranse for ulike kulturuttrykk i en spennende og mangfoldig by. Kirkelig dialogsenter har kommet godt i gang og er delfinansiert fra kommunen i henhold til vedtak i formannskapssak [252/21](#).

I tråd med vedtatt [handlingsprogram 2020-2023](#) til [Kommunedelplan for kunst og kultur 20019-2030](#) ønsker kommunedirektøren å se på hvordan man kan gjøre en bedre nytte av kirkebyggene som en ressurs i de ulike lokalsamfunn. Det er stor etterspørsel etter lokaler som kan benyttes til kulturformål, øvelser, møter og andre samfunnstjenlige formål. Dette kommer i tillegg til tradisjonelle kirkeformål.

Mål og indikatorer

FNs 17 bærekraftsmål og forslag til ny samfunnsplan for Trondheim - Trondheimsløftet - ligger til grunn for forslag til mål for perioden 2023-2026. Det er for planperioden pekt på hvilke av FN's bærekraftsmål og delmål i Trondheimsløftet som er mest relevant for tjenesteområdet, og hvor området har størst påvirkningsmulighet. Operasjonaliseringen av de utvalgte bærekraftsmålene og delmålene vises under, med forslag til periodemål med tilhørende indikatorer.

<p>Aktuelle delmål i kommuneplanens samfunnsdel (Trondheimsløftet)</p>	<p>Delmål 2.2: Trondheims innbyggere har tilgang til meningsfylt arbeid og utdanning, og annen verdifull aktivitet i sine liv Delmål 2.3: I Trondheim har vi et mangfold av bomiljø og møteplasser der alle føler seg velkomne Delmål 2.4: Trondheim er kultur- og frivillighetsbyen, der alle bidrar til gode lokalsamfunn</p>
<p>Bærekraftsmål</p>	
<p>Periodemål og indikatorer</p>	<p>Mål 1: Trondheim fremstår tydelig som kirkehovedstad Trondheim kommune fremmer byen som pilegrimsmål i samarbeid med Nidaros domkirkes restaureringsarbeider, Norsk pilegrimssenter og Den norske kirke v/Nidarosdomen.</p> <p>Indikator 1: Antall pilegrimer som besøker Nidaros pilegrimsgård (ambisjon: øker)</p> <p>Mål 2: Innbyggerne opplever trygghet i sin religiøse tilknytning Trondheim kommune tilrettelegger for at innbyggere med ulike livssyn er gitt mulighet for å utøve sin religion/livssyn.</p> <p>Indikator 1: Trondheim kommune støtter Kirkelig dialogsenter (ambisjon: opprettholdes)</p> <p>Indikator 2: Antall arenaer for livssynsåpne seremonier (ambisjon: øker)</p>
	<p>Mål 3: Kirkebygg er en viktig arena i lokalsamfunnet Trondheim kommune er i dialog med Kirkelig fellesråd om å tilgjengeliggjøre kirkebygg til aktiviteter utover kirkelige handlinger.</p> <p>Indikator 1: Antall kirkebygg som benyttes til formål utover kirkelige handlinger (ambisjon: øker)</p> <p>Mål 4: Tilstrekkelig antall gravplasser Trondheim kommune arbeider kontinuerlig med å regulere aktuelle områder til gravplassformål.</p> <p>Indikator 1: Planlegging av minne- og gravlunder skjer i tråd med behovsprognosen (ambisjon: opprettholdes)</p>

Forslag til driftsbudsjett

Tabell 16-2-2 viser kommunedirektørens forslag til netto driftsramme for område kirke og gravlunder i perioden 2023-2026. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2021 per 31.12.2021. Tabell 16-2-3 viser kommunedirektørens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 16-2-2 Budsjetteramme og rammeendring kirke og gravlunder Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2023	2024	2025	2026
Opprinnelig budsjett 2022	121,0	121,0	121,0	121,0
Pris- og lønnskompensasjon	4,6	4,6	4,6	4,6
Tekniske justeringer	0,2	0,2	0,2	0,2
Korrigert budsjett	125,7	125,7	125,7	125,7
Befolkningsvekst	3,6	4,4	5,6	6,4
Annen rammeendring	-0,4	-0,7	-0,8	-0,8
Forslag til netto driftsramme	128,9	129,4	130,5	131,3
Reell rammeendring	3,2	3,7	4,8	5,6

Tabell 16-2-3 Tiltak i kirke og gravlunder. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
Opprettholdelse av standard	01. Drift av nye og utvidede gravplasser	3,1	3,4	4,1	4,5
Endringer i tjenestetilbudet	02. Økt tilskudd til Den norske kirke, arbeid med barn og unge	0,1	0,3	0,7	1,1
Sluttsum		3,2	3,7	4,8	5,6

Opprettholdelse av standard

1. Drift av nye og utvidede gravplasser

Kommunedirektøren foreslår å legge inn en økning på 3,1 millioner kroner i 2023 til drift av ferdigstilte gravplasser og andre utbygginger/utvidelser som ventes ferdigstilt i planperioden. Dette økes til 4,5 millioner kroner i 2026. Økningen gjelder arealutvidelse på Havstein, Saupstad, Tiller og Byneset. Charlottenlund er ferdig med garantiperioden og kommer inn med økt behov for driftsmidler.

Endring i tjenestetilbudet

2. Økt tilskudd til Den Norske Kirke, arbeid med barn og unge

Kommunedirektøren foreslår å legge inn økt tilskudd til Den norske kirke på 0,1 millioner kroner i 2023; økende til 1,1 millioner kroner i 2026. Økningen skal gå til arbeid med barn og unge, noe som ønskes prioritert og er omtalt i søknaden fra Kirkelig fellesråd i Trondheim.

Forslag til investeringsbudsjett

Kommunedirektøren foreslår bevilgning til nye og utvidede gravplasser og til erverv av ny grunn i tråd med demografisk vekst. Kommunedirektøren foreslår også bevilgning til rehabilitering av kirker, inventar/orgler og enøk/energistyling i kirkebygg. Kommunedirektøren har ikke foreslått bevilgninger til investeringsprosjektene ny Charlottenlund kirke og Charlottenlund seremonibygg (livssynsåpent) i fireårsperioden.

Tabell 16-2-4 viser kommunedirektørens forslag til investeringer innenfor området kirke og gravlunder i perioden 2023-2026. Tabell 16-2-5 viser samlet finansiering av investeringsprosjektene for kirker og

gravlunder i perioden 2023-2026, mens forslag til prosjektfinansiering per prosjekt framgår i kapittel 3 - *Forslag til investeringer og finansiering 2023-2026.*

Tabell 16-2-4 Investeringer i kirker og gravlunder i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2023	2024	2025	2026	
01.Kirkebygg		0,0	0,0	0,0	24,0	22,0	23,0	23,0
02.Gravplasser		0,0	0,0	0,0	46,0	38,0	27,2	45,7
03.Kattem/UST, ny gravplass	304,0	0,0	304,0	0,0	0,0	4,0	40,0	
04.Kattem/UST, rekkefølgekrav ny gravplass	134,0	0,0	134,0	0,0	0,0	0,0	68,0	
05.Mindre erverv av grunn med mer	0,0	0,0	0,0	3,2	3,2	3,2	3,2	
06. Leira adkomstvei	13,4	0,0	13,4	5,0	8,4	0,0	0,0	
07. Charlottenlund gravlund, fortau	24,9	20,4	4,5	4,5	0,0	0,0	0,0	
Sluttsum	476,3	20,4	455,9	82,7	71,6	57,4	179,9	

Tabell 16-2-5 Finansiering for investeringsprosjektene for kirker og gravlunder i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	81,1	70,2	57,4	168,6
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	1,6	1,4	0,0	11,3
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	82,7	71,6	57,4	179,9

1. Kirkebygg

Kirkelig fellesråd søker Trondheim kommune om investeringstilskudd til rehabilitering av kirker, tilrettelegging for universell utforming, bygging/rehabilitering av orgler, rehabilitering av inventar (kulturhistorisk) og enøktiltak for totalt 92 millioner kroner (eksklusive merverdiavgift) i planperioden 2023-2026. Dette fordeles med 24 millioner kroner i 2023, 22 millioner kroner i 2024 og 23 millioner kroner per år i 2025 og 2026. Søknad om tilskudd til ny Charlottenlund kirke kommer i tillegg, jamfør egen omtale nedenfor.

Søknaden om investeringsmidler er basert på prosjekter foreslått i Kirkelig fellesråds tidligere langsiktige investeringsplaner. Ved planlegging tas det utgangspunkt i å sikre finansiering for pågående og kontraherte prosjekter, funn i tilstandsanalyse, egnethet og øvrige kartlagte behov og prioriteringer. Tilstandsanalysen

og noen dybdeanalyser er gjennomført. Disse har medført at prioriteringene er noe justert. Kirkevergens kartlegging av inventar og status for orgelpark er også viktige grunnlag for prioriteringene.

Ny soknestruktur (omstruktureringsprosjektet) bidrar til å slå sammen en del menigheter. Samlokalisering er en viktig nøkkel for å oppnå effektive og målrettede løsninger. For noen av de nye menighetene og satsingsområdene kan det bli nødvendig med ombygging og tilpasninger av kontorfasiliteter, spesialisert bruk med mer.

Kirkebygg vil erfaringsmessig ha et årlig vedlikeholdsbehov på 15-20 millioner kroner for ikke å opparbeide for stort etterslep. I dette anslaget er eventuelle nybygg og ekstra store utvidelser og rehabiliteringer ikke tatt med.

Kommunedirektøren foreslår å imøtekomme fellesrådets søknad på 92 millioner kroner i perioden. Endringer i framdrift vil kunne påvirke det enkelte års resultat i forhold til budsjett.

Charlottenlund kirke

Kirkelig fellesråd søker også om 128 millioner kroner til å bygge ny Charlottenlund kirke. Søknadsbeløpet fordeler seg med åtte millioner kroner i 2023, 50 millioner kroner i 2024, 50 millioner kroner i 2025 og 20 millioner kroner i 2026.

Formannskapet vedtok i sak [197/19](#) at det skal arbeides videre med planer for å bygge nytt kirkebygg for Charlottenlund og Ranheim menigheter på kommunal tomt ved Stokkbekken. Sak om reguleringsplan legges fram i løpet av 2022. Reguleringsplanen omfatter kirkebygg, barnehage og helse- og velferdssenter, samt boliger på Charlottenlund.

Kommunedirektøren har ikke foreslått bevilgning til ny Charlottenlund kirke i fireårsperioden, og kommer tilbake til saken i senere forslag til handlings- og økonomiplaner, når reguleringsplan er vedtatt og detaljprosjektering gjennomført.

2. Gravplasser

Kirkelig fellesråd søker om totalt 156,9 millioner kroner i planperioden til utbygging av nye og rehabilitering av eksisterende gravplasser, tilrettelegging for universell utforming, miljøstabilisering av plastgraver, innkjøp av maskiner til gravplassene og rehabilitering av Domkirkegården. Søknadsbeløpet fordeles med 46 millioner kroner i 2023, 38 millioner kroner i 2024, 27,2 millioner kroner i 2025 og 45,7 millioner kroner i 2026.

Søknad om tilskudd til livssynsåpent seremonirom på Charlottenlund kommer i tillegg. Kostnad er anslått til 90 millioner kroner, fordelt med tre millioner kroner i 2023, 60 millioner kroner i 2024, 25 millioner kroner i 2025 og to millioner kroner i 2026.

Det søkes også om tilskudd til ny Kattem/Ust gravplass kommer, jmfør omtale i punkt 3 nedenfor.

Søknad om investeringsmidler tar utgangspunkt i gjeldende plan og i å sikre finansiering for pågående og kontraherte prosjekter. Planen er tilpasset oppdaterte kostnadsestimat, endret framdrift, tilstandsanalyser og nye behov. Forventet befolkningsutvikling og demografiske forhold på lengre sikt spiller også inn.

Prosjekter i økonomiplanperioden er blant annet rehabilitering av Domkirkegården, utvidelse av Byneset kirkegård og utvidelse/oppgradering av driftsgårder og minnelunder. Utvidelsen av Byneset kirkegård er noe utsatt på grunn av Riksantikvarens utgravinger og forsinkelser i avklaring med grunneiere. Det er også planlagt oppstart av ny utvidelse av Leira kirkegård. Mange av kirkegårdene har rehabiliteringsbehov som følge av alder og gammel infrastruktur, og det er derfor behov for å gå gjennom og rehabilitere teknisk infrastruktur.

Kommunedirektøren foreslår å imøtekomme fellesrådets søknad med til sammen 156,9 millioner kroner i perioden. Endringer i framdrift vil kunne påvirke det enkelte års resultat i forhold til budsjett.

Kommunedirektøren har ikke funnet rom for å imøtekomme søknaden om 90 millioner kroner til livssynsåpent seremonibygget på Charlottenlund.

3. Kattem/UST, ny gravplass

I perioden planlegges oppstart av den nye gravplassen på Kattem/Ust. Reguleringsplanen for gravlund på Ust er under utarbeiding. Kattem/Ust er en stor utbygging, på størrelse med Charlottenlund gravlund. I dette området er det et stort press på gravplasser. Framdrift avhenger av om reguleringsplan blir vedtatt høsten 2022. Kostnaden for utbyggingen inkluderer parkering, drifts- og seremonibygget og garasjeanlegg, i tillegg til selve gravplassen.

Kostnad for utbyggingen beregnes til 304 millioner kroner. I søknaden fordeles dette med fire millioner kroner i 2023, 40 millioner kroner i 2024, 100 millioner kroner i 2025 og 100 millioner kroner i 2026. I tillegg beregnes at 60 millioner kroner vil påløpe i 2027.

Kommunedirektøren finner ikke rom til å foreslå bevilgning allerede fra 2023. I forslag til handlings- og økonomiplan 2023-2026 foreslås det bevilget fire millioner kroner i 2025 og 40 millioner kroner i 2026. Det resterende foreslås bevilget fra 2027.

4. Kattem/UST, rekkefølgekrav ny gravplass

Rekkefølgekravene ved utbyggingen av ny gravplass på Kattem/UST er grovt anslått til 134 millioner kroner. Tallene er usikre og er basert på en uferdig reguleringsplan, men gir likevel en pekepinn på størrelsesorden.

Kommunedirektøren foreslår å legge inn 68 millioner kroner i 2026, og den andre halvparten vil komme i 2027.

5. Mindre erverv av grunn med mer

Kommunedirektøren foreslår å bevilge til sammen 12,8 millioner kroner årlig i perioden 2023-2026 til forberedelser, diverse grunnundersøkelser, planarbeid og gjennomføring av mindre grunnverv.

6. Leira adkomstvei

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 13,4 millioner kroner til opparbeidelse av veg og fortau inn til Leira kirkegård, fordelt på fem millioner kroner i 2023 og 8,4 millioner i 2024. Kommunedirektøren vil komme tilbake til framdrift og nivå på adkomstveien til Leira kirkegård.

7. Charlottenlund gravlund, fortau

Forsinkelser i prosjektet medfører at kostnadene forskyves noe, og det er behov for å bevilge 4,5 millioner kroner i 2023.

16.4 Idrett og friluftsliv

Innledning

I forslaget til handlings- og økonomiplan 2023-2026 er investeringer i [Granåsen idrettspark](#) fortsatt et vesentlig løft innenfor idrettsområdet. Tilskudd til en ny idrettshall som planlegges bygd av SK Freidig på Eberg er foreslått lagt inn. Det samme er også tilskudd til ishall på Klett i regi av Leinstrand IL. For friluftslivsområdet er oppfølging av tiltak i [Plan for friluftsliv og grønne områder](#) viktige satsinger innenfor området, med [Nidelvstien](#) og Vassfjelløypa som sentrale tiltak.

Om idrett og friluftsliv

Beskrivelse av området

Tjenesteområdet omfatter:

- Planlegging og etablering av nye anlegg for idrett, friluftsliv og egenorganisert fysisk aktivitet.
- Forvaltning og drift av kommunale idrettsanlegg.
- Forvaltning og drift av byens friluftsområder i marka og i nærområdene: skiløyper, turveger/-stier, badeplasser og Munkholmen.
- Forvaltning og drift av nærmiljøanlegg.
- Tilskudd til frivilligheten innen idrett, friluftsliv og nærmiljøanlegg og aktivitet.

[Enhet for idrett og friluftsliv](#) er sentral i kommunens forvaltning, strategiske planlegging og anleggsutvikling. Enheten samarbeider tett med Trondheim bydrifts avdeling for [idrett, park og skog](#), som driver kommunens idretts- og friluftslivsanlegg.

Plan for idrett og fysisk aktivitet 2015-2020 (bystyresak [50/15](#)) og *Plan for friluftsliv og grønne områder* (bystyresak [146/17](#)) er viktige styringsverktøy innenfor forvaltningen av idretts- og friluftslivsområdet. Kommunedirektøren følger opp planene i nært samarbeid med aktører både internt i kommunen og eksternt, hvor blant annet [Idrettsrådet i Trondheim](#) har en sentral rolle.

Folkehelseloven gir kommunene et stort ansvar for å fremme folkehelse. I et forebyggende perspektiv representerer idrett og friluftsliv folkehelse i praksis. Når virkemidler settes inn tidlig i livsløpet, vil folkehelsen, livskvaliteten og trivselen bedres. Enhet for idrett og friluftsliv har derfor et særlig fokus på å tilrettelegge for barn og unge.

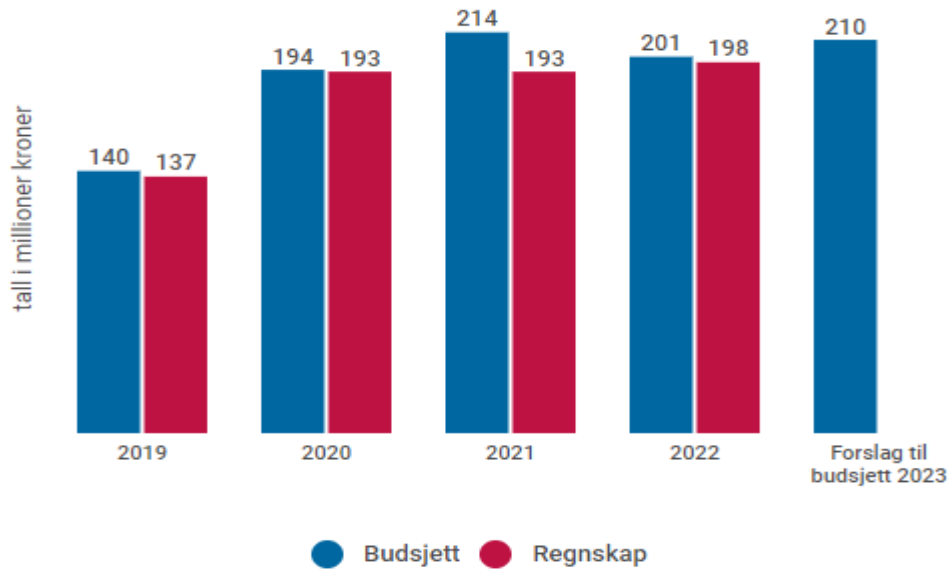
Lenker til relevant informasjon

- [Plan for friluftsliv og grønne områder](#)
- [Plan for idrett og fysisk aktivitet](#)
- [Norsk idrettsindeks](#)

Økonomiske nøkkeltall

Utvikling driftsbudsjett

Figur 16-3-1. Utvikling av budsjett og regnskap over tid. Tall i nominelle kroner. Tall for 2019 gjelder Trondheim kommune før kommunesammenslåingen.

Økningene i budsjettet fra 2019 til 2020 har blant annet sammenheng med investeringstilskudd/leie til idrettslag som bygger egne flerbrukshaller. Økningen fra 2019 til 2020 skyldes i tillegg budsjettmidler fra kommunesammenslåingen med Klæbu, kjøp av ekstra halltid i Trondheim Spektrum fra november 2019 samt tilskudds- og tiltaksmidler bevilget i 1. økonomirapport 2020 knyttet til koronapandemien. Kommunedirektøren foreslår en netto driftsramme for idrett og friluftsliv på 210 millioner kroner i 2023.

Området antas å gå med om lag tre millioner kroner i mindreforbruk i 2022. Dette skyldes forsinkelser i prosjekter.

Sammenligning med andre kommuner

Tabell 16-3-1 viser indikatorer for sammenligning av ressursbruk mellom Trondheim og ASSS-kommunene innenfor idrett. De ulike kategoriene er omtalt på [nettsidene](#) til ASSS-nettverket.

	Trondheim 2020	Trondheim	Oslo	Bergen	Stavanger	Gj.snitt ASSS
<i>Prioritet</i>						
Netto driftsutgifter til idrett	589	574	229	320	525	276
Netto driftsutgifter til kommunale idrettsbygg	467	556	1296	869	1041	1023
SUM	1056	1130	1525	1189	1566	1299

Trondheim kommune eier en lavere andel av totalt antall idrettsanlegg i kommunen enn gjennomsnitt for de øvrige ASSS-kommunene. Dette er hovedårsaken til at Trondheim kommune har lavere ressursbruk på kommunale idrettsbygg og idrettsanlegg per innbygger enn gjennomsnitt for ASSS-kommunene. Trondheim ligger over gjennomsnittet i ressursbruk per innbygger til idrett. Hovedårsaken er at Trondheim har flere private idrettsanlegg enn gjennomsnitt for ASSS-kommunene, og kommunen bruker da relativt mer ressurser på anleggs- og driftstilskudd til idrettslagene. *Tallene for netto driftsutgifter til kommunale idrettsbygg/anlegg og til idrett per innbygger bør derfor sees i sammenheng.* Tallene for 2021 viser at Trondheim kommune i sum ressursbruk til idrett og drift av kommunale idrettsbygg/anlegg ligger noe under gjennomsnittet for de øvrige ASSS-kommunene.

Økningen i netto driftsutgifter til kommunale idrettsbygg fra 2020 til 2021 har blant annet sammenheng med utbyggingen av Granåsen idrettspark.

Utfordringer og strategier

Lade idrettspark - utbygging

Det er et merbehov på om lag 36 millioner kroner utbyggingsprosjektet på Lade idrettspark, sist omtalt i formannskapssak [17/22](#). Avviket skyldes blant annet at opprinnelig usikkerhetsavsetning var for lav, og at driftsbygget og kommunalteknisk anlegg ble dyrere enn budsjettet; jmfør omtale i tidligere rapporter. Det jobbes med å redusere kostnadene på prosjektet, men kommunedirektøren vurderer det som lite sannsynlig å få til omfattende besparelser. Det vurderes som hensiktsmessig å utføre det meste av de resterende infrastrukturiltakene samtidig med bygging av kombihall i regi av Sportsklubben Trygg/Lade. Kommunedirektøren har ikke funnet rom for å prioritere midler til siste del av utbyggingen i forslag til handlings- og økonomiplan 2023-2026.

Idrettshall planlagt av SK Freidig - rekkefølgekrav Eberg idrettspark

I gjeldende [handlings- og økonomiplan](#) er det avsatt investeringstilskudd til idrettshall på Eberg planlagt bygget av SK Freidig. Detaljregulering for området innebærer sannsynligvis betydelige kostnadskrevende rekkefølgekrav, som avkjøring fra Kong Øysteins veg, kollektivholdeplasser, fortau og sykkelanlegg med mer. Planforslaget innebærer også riving av eksisterende klubbhus og omlegging av fotballbaner. Kommunedirektøren har foreløpig ikke oversikt over kostnadene til rekkefølgekravene og har ikke prioritert midler til dette i denne handlings- og økonomiplanen. Kommunedirektøren vil komme tilbake med egen sak om kostnadene og med forslag om hvordan de fordeles mellom kommunen og SK Freidig.

Garderobebygg i Dalgård idrettsanlegg

Formannskapet ba i sak [373/20](#) kommunedirektøren om å komme tilbake med sak om garderobebygget og garderobekapasiteten på Dalgård. Kommunedirektøren har så langt ikke fått gjort nødvendige utredninger for en slik sak. I rapport fra Arbeidsmiljøenheten, der lokalene er gjennomgått, konkluderes det med at lokalene og fasiliteter for ansatte ved Trondheim bydrifts avdeling for idrett, park og skog (IPS) ikke er i tråd med arbeidsplassforskriften. Byggets tilstand er tidligere beskrevet for formannskapet i sak [243/17](#). Byåsen IL har i flere år vært leietaker av deler av bygget, som i likhet med resten av bygget er nedslitt.

Kommunedirektøren utreder nå muligheten for et påbygg på ishallen, eventuelt en midlertidig brakkeløsning i påvente av et nytt bygg, for å løse IPS sine utfordringer. Kommunedirektøren har også dialog med Byåsen IL om prosessen, og en mulighet kan være at de bygger et eget klubbhus ved Byåsen arena på Dalgård idrettspark.

Kommunedirektøren har ikke funnet rom til å prioritere midler til disse utfordringene forslag til handlings- og økonomiplan 2023-2026.

EM i fotball 2025

Norges fotballforbund har søkt Trondheim kommune om 2,8 millioner kroner til et mulig fotball-EM for kvinner i 2025 (WEURO 2025). Beløpet skal gå til planlegging og gjennomføring av "Host City Concept", som blant annet innebærer pynting av byen, utvikling og gjennomføring av aktiviteter i kjølvannet av arrangementet, organisering av frivillige med mer. I tillegg ønsker Norges fotballforbund oppgradering av gressbanen på Lade-anlegget, som skal brukes som treningsbane, og en personressurs i lokal organisasjonsstruktur. Kommunedirektøren vil legge fram en egen sak om denne søknaden høsten 2022.

Kommunedirektøren har ikke prioritert midler til fotball-EM i denne handlings- og økonomiplanen. Forutsatt at Norden blir tildelt WEURO 2025 vil kommunedirektøren komme tilbake til Trondheim kommunes bidrag i arbeidet med Handlings- og økonomiplan for 2024-2027.

Munkholmen - båtsamband

Etter formannskapets behandling av sak [230/19](#); *Anbudskonkurranse om sjøgående rutetransport til Munkholmen og andre mulige anløpskaier i Trondheim kommune* har kommunedirektøren utredet

underlaget for en anbudskonkurranse videre. Det vil være behov for å innarbeide kostnaden for en bruttokontrakt på drift av sambandet mellom byen og Munkholmen, med krav til nullutslipp, i kommende handlings- og økonomiplaner. Hvorvidt denne kontrakten skal eies av Trondheim kommune eller av en annen offentlig bestiller vil kommunedirektøren komme tilbake til i en politisk sak i løpet av høsten 2022. Der vil kommunedirektøren også belyse andre forhold ved framtidig rutegående transport til Munkholmen. Det er rimelig å anta at kostnaden for kontrakten vil falle på Trondheim kommune. Kommunedirektøren har ikke funnet rom for å finansiere en slik kontrakt i forslag til handlings- og økonomiplan 2023-2026.

Mål og indikatorer

<p>FNs 17 bærekraftsmål og forslag til ny samfunnsplan for Trondheim - Trondheimsløftet - ligger til grunn for forslag til mål for perioden 2023-2026. Det er for planperioden pekt på hvilke av FNs bærekraftsmål og delmål i Trondheimsløftet som er mest relevant for tjenesteområdet, og hvor området har størst påvirkningsmulighet. Operasjonaliseringen av de utvalgte bærekraftsmålene og delmålene vises under, med forslag til periodemål med tilhørende indikatorer.</p>	
<p>Aktuelle delmål i kommuneplanens samfunnsdel (Trondheimsløftet)</p>	<p>Delmål 1.3: Trondheim har et grønt og attraktivt bymiljø Delmål 2.1: Trondheims innbyggere har god livskvalitet Delmål 2.5: I Trondheim har alle muligheten til å bli hørt, spurt og sett i planlegging og utvikling av kommunen Delmål 3.5: Samfunnsaktørene i Trondheim tar et felles ansvar for å utvikle det samfunnet vi ønsker å leve i</p>
<p>Bærekraftsmål</p>	
<p>Periodemål og indikatorer</p>	<p>Mål 1: Trondheim er en attraktiv by for store idrettsarrangement Trondheim har idrettsanlegg som muliggjør årlig regionale og/eller landsdekkende/internasjonale idrettsarrangement, og store breddearrangement, med særlig fokus på barn og unge. Granåsen idrettspark er utbygd som et hverdagsanlegg som kan ta imot store arrangementer og VM på ski 2025.</p> <p>Indikator 1: Antall regionale og/eller landsdekkende/internasjonale idrettsarrangement (ambisjon: øker) Indikator 2: Antall store breddearrangement (ambisjon: øker)</p> <p>Mål 2: I Trondheim er idrett tilrettelagt for alle Det er en ambisjon at kommunen og idretten legger til rette for idrett og fysisk aktivitet for alle i Trondheim.</p> <p>Indikator 1: Antall anleggspoeng for idrettsanlegg per innbygger i Trondheim (likt landsgjennomsnitt) Indikator 2: Aktivitetsandel i idretten (ambisjon: 45 % innen 2026)</p>

	<p>Indikator 3: Areal avsatt til regulerte idrettsanlegg (ambisjon: øker)</p> <p>Mål 3: Trondheim er en grønn by med variert natur og lett tilgjengelige og attraktive uteområder for lek, rekreasjon og friluftsliv</p> <p>Trondheim skal være et godt sted å leve, hvor alle har tilgang til gode arealer for fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv, lek og rekreasjon. Trondheim skal være en internasjonal foregangskommune for utvikling av gode klima- og miljøløsninger, jamfør Kommuneplan energi og klima 2017-2030.</p> <p>Indikator 1: Areal avsatt til friområder (ambisjon: øker)</p> <p>Indikator 2: Antall friluftslivsanlegg, nærmiljøanlegg og aktivitetsparker oppgradert eller etablert (ambisjon: øker)</p> <p>Indikator 3: Byggegrense nidelvkorridoren (ambisjon: opprettholdes)</p> <p>Indikator 4: Byggegrense marka (ambisjon: opprettholdes)</p>
--	---

Forslag til driftsbudsjett

I forslag til handlings- og økonomiplan 2023-2026 må kommunedirektøren gjøre noen prioriteringer, slik at de viktigste forholdene ivaretas. Dette gjøres på grunnlag av tidligere politiske vedtak og de overordnede periodemålene for området, men også andre forhold kan spille inn.

Kommunedirektøren foreslår å legge inn investeringstilskudd til en ny idrettshall og til ishall på Klett. Kommunedirektøren foreslår å videreføre tilskuddsordningen til idrettslag med kunstgressbaner uten plastholdig løst fyllmateriale. Videre foreslås det å gi tilskudd til Trygg Lades fotballhall og Vassfjellet vinterpark slik at de kan få gjennomført utbyggingen av sine anlegg.

Kommunedirektøren foreslår at det budsjetteres med 51,2 millioner kroner i driftsutgifter til å gjennomføre ski-VM, fordelt på 15 millioner kroner i 2024 og 36,2 millioner kroner i 2025.

Forslag til driftsbudsjett for 2023-2026

Tabell 16-3-2 viser kommunedirektørens forslag til netto driftsramme for tjenesteområdet idrett og friluftsliv i perioden 2023-2026. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2022 per 31.12.2021. Tabell 16-3-3 viser kommunedirektørens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 16-3-2 Budsjettramme og rammeendring idrett og friluftsliv. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2023	2024	2025	2026
Opprinnelig budsjett 2022	192,5	192,5	192,5	192,5
Pris- og lønnskompensasjon	5,6	5,6	5,6	5,6
Tekniske justeringer	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Korrigert budsjett	197,6	197,6	197,6	197,6
Befolkningsvekst	2,8	2,6	2,6	2,4
Annen rammeendring	9,7	17,3	19,1	-18,1

Forslag til netto driftsramme	210,1	217,5	219,3	181,9
Reell rammeendring	12,5	19,9	21,7	-15,7

Tabell 16-3-3 Tiltak i idrett og friluftsliv. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
Opprettholdelse av standard	01. Driftsmidler til turveger/-stier, løyper og andre friluftstiltak	1,1	1,1	1,1	1,1
	02. Driftsmidler til nye idrettsanlegg	0,7	0,7	0,7	0,7
	03. Driftsmidler til nærmiljøanlegg	0,6	0,6	0,6	0,6
Endringer i tjenestetilbudet	04. Garderobeleie Trygg/Lade	0,3	0,3	0,3	0,3
	05. Investeringstilskudd private haller	-19,5	0,0	-19,5	-19,5
	06. Leie/kapitaltilskudd private haller	2,1	2,1	4,2	4,2
	07. Tilskudd til kunstgressbaner uten plastholdig løst fyllmateriale	-2,0	-2,0	-5,0	-5,0
	08. Kjøp av halltid fylkeskommunale/private haller	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2
	09. Tilskudd til ishall på Klett	13,3	0,0	0,0	0,0
	10. Driftstilskudd ishall Leinstrand	0,0	1,0	1,0	1,0
	11. Håndball VM 2023 og 2025	1,0	0,0	1,0	0,0
	12. Ski-VM 2025, Hosting contract	0,0	15,0	36,2	0,0
	13. Utredningsmidler	2,0	2,0	2,0	2,0
	14. NM-veka 2023	1,5	0,0	0,0	0,0
	15. Fotballhall Trygg/Lade, 10 %	4,3	0,0	0,0	0,0
	16. Vassfjellet vinterpark, 10 %	7,8	0,0	0,0	0,0
	17. Endret nivå/standard drift av idretts- og friluftslivsanlegg	-0,4	-0,5	-0,5	-0,7
Effektiviseringstiltak	18. Økt effektivisering/innsparing reiser og innkjøp	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Sluttsum		12,5	19,9	21,7	-15,7

Opprettholdelse av standard

1. Driftsmidler til turveier/-stier, løyper og andre friluftstiltak

Kommunedirektøren foreslår å øke rammen for drift av nye skiløyper, lysløyper, turveier/-stier og badeplasser. Økt behov fra 2023 er beregnet til 1,1 millioner kroner.

2. Driftsmidler til nye idrettsanlegg

Kommunedirektøren foreslår å øke driftsmidler til nye idrettsanlegg med 0,7 millioner kroner fra 2023.

3. Driftsmidler til nye nærmiljøanlegg og aktivitetsparker

Kommunedirektøren foreslår å øke driftsmidler til nye nærmiljøanlegg og aktivitetsparker med 0,6 millioner kroner fra 2023. Buranbanen aktivitetspark, Marinen trimpark og buldrestein ferdigstilles i 2022. Jernbanebyen aktivitetspark forventes ferdig i løpet av 2023.

Endringer i tjenestetilbudet

4. Garderobeleie i Trygg/lade kombihall

Formannskapet vedtok i sak [294/15](#) at kommunen skal leie garderober i Trygg/Lade kombihall tilsvarende som for arenabygget i Koteng arena. Årlig kostnad er beregnet til 0,6 millioner kroner. Bygging av kombihall (idrettshall og fotballhall 7-er) i regi av Sportsklubben Trygg/Lade på Lade idrettspark er igangsatt sommeren 2022. Kommunedirektøren foreslår å legge inn 0,3 millioner kroner til garderobeleie som gir årskostnad på 0,6 millioner kroner fra 2023.

5. Investeringsstilskudd til nye private haller

Investeringsstilskudd til en idrettshall ligger inne i budsjettet for 2022, men tas ut igjen i 2023. Kommunedirektøren foreslår å legge inn investeringsstilskudd på 19,5 millioner kroner i 2024 til å bygge en ny idrettshall i regi av idrettslag; i tråd med vedtak i formannskapssak [139/21](#). Kommunen har satt i gang arbeid med reguleringsplan for idretts- og skoleområdet på Eberg, blant annet med tanke på realisering av hall i regi av SK Freidig. Planforslaget legges trolig ut på høring i løpet av høsten 2022, og reguleringsplanen forventes til sluttbehandling i bystyret i løpet av 2023.

6. Leie og kapitalstilskudd til nye private haller

Bystyret vedtok i sak [153/16](#) maler for finansierings- og driftsavtaler. Disse er grunnlag for avtaler som skal inngås mellom kommunen og idrettslag når bygging av idrettshall skjer i regi av lagene. SK Trygg Lade startet bygging av flerbrukshall på Lade i 2022.

Kommunedirektøren foreslår å legge inn midler til kapitalstilskudd og leie til en ny hall fra 2023, og til ytterligere en hall fra 2025, jmfør punkt 5 over.

7. Tilskudd til kunstgressbaner uten plastholdig løst fyllmateriale

I sak [19/22](#) vedtok bystyret at kommunedirektøren i kommende handlings- og økonomiplaner skal vurdere en økonomisk støtteordning til idrettslag som skal bygge nye og rehabilitere eksisterende kunstgressbaner.

I 2022 ble det bevilget en engangssum på fem millioner kroner som tilskudd til kunstgress uten gummigranulat. Formannskapet vedtok retningslinjer for ordningen i sak [199/22](#); *Innretning av tilskuddsordning - 5 millioner kroner avsatt til kunstgress uten innfyll*. På bakgrunn av situasjonen i 2022 er det etter kommunedirektørens vurdering et behov for om lag fem millioner kroner årlig til en slik ordning de nærmeste årene. Ordningen skal være med på å bistå idrettslagene i håndtering av granulat i tråd med ny vedtatt forskrift, og overgang til mer miljøvennlige kunstgressflater. Kommunedirektøren foreslår å videreføre tre millioner kroner til tiltaket i 2023 og 2024.

8. Kjøp av halltid i fylkeskommunale og private idrettshaller

Kommunens hallkapasitet har økt de senere årene. Det har skjedd gjennom realisering av flere idrettshaller sammen med idretten, og ved at Trøndelag fylkeskommune har vedtatt gratis utleie av fylkeskommunale lokaler til aktiviteter for barn og unge under 19 år (sak [48/22](#)). Kommunedirektøren foreslår en gradvis reduksjon i rammen for kjøp av tid i fylkeskommunale og private haller. Kjøp av halltid foreslås redusert med 0,1 millioner kroner i 2023, og 0,2 millioner kroner fra 2024.

9. Tilskudd til ishall på Klett

I 2022 ble det bevilget 14,8 millioner kroner i investeringsstilskudd/regulering til ishall på Klett i regi av Leinstrand IL. Av dette ble 1,5 millioner kroner benyttet til reguleringsarbeid i 2022, og de resterende 13,3 millioner kroner ble en del av rapportert mindreforbruk innen Idrett og friluftsliv i 2022. Det planlegges byggestart vår/sommer 2023, og kommunedirektøren foreslår at de 13,3 millioner kroner legges inn igjen i 2023.

10. Driftstilskudd ishall, Leinstrand IL

Når etablering av ishall i regi av Leinstrand IL er nærmere avklart, vil kommunedirektøren legge fram en driftsavtale for laget i tråd med bystyrets vedtak i sak [234/20](#).

Kommunedirektøren foreslår å legge inn en million kroner i driftstilskudd til Leinstrand ILs ishall fra 2024.

11. Håndball-VM 2023 og 2025

Trondheim skal være vertsby for deler av håndball-VM for kvinner i 2023 og håndball-VM for herrer i 2025. Trondheim kommune må da bidra med midler til markedsføring av arrangementene, "fanzone" (samlingspunkt for supportere), aktiviteter for barn og unge, pynting av byen, utgifter til brøyting og strøing, utkjøp av parkeringsplasser, offisiell middag med mer. Basert på erfaringstall fra håndball-EM for herrer i januar 2020 foreslår kommunedirektøren å legge inn en million kroner for hvert av årene 2023 og 2025 til disse VM-arrangementene.

12. Ski-VM 2025, Hosting Contract

I tråd med vertskapsbyavtalen [Hosting contract](#) som er inngått mellom Trondheim kommune og Norges skiforbund om VM på ski i 2025, har kommunen ansvaret "for å bygge og stille til disposisjon et anlegg (permanente anlegg og provisoriske løsninger) godkjent av FIS og som tilfredsstillende alle de krav som følger av FIS' tekniske manualer, Hosting Contract med vedlegg, og eventuelle vilkår som senere vil bli stilt av FIS med hjemmel i Hosting Contract".

Kommunedirektøren foreslår å legge inn 51,2 millioner kroner til kommunens forpliktelser her; fordelt på 15 millioner kroner i 2024 og 36,2 millioner kroner i 2025.

13. Utredningsmidler

Innen idrett og friluftsliv er det behov for utredningsmidler til ulike prosjekter, for eksempel:

- garderobebygget i Dalgård idrettsanlegg - videre drift eller avvikling
- utredning av videre utvikling av arenabygget på Trondheim stadion
- reetablering av klubbhus for fotballklubben Kvik på Rosenborg
- reguleringsplanarbeid for nytt bydelsbasseng på Moholt
- utredning av Klæbu idrettspark (Sørborgen)
- idrettsanlegg på Tanem

Kommunedirektøren foreslår å bevilge to millioner kroner årlig til utredningsmidler.

14. NM-veka 2023

NM-veka vinter 2021 skulle arrangeres i Trondheim og Stjørdal, men ble avlyst på grunn av koronapandemien. Ubenyttede ressurser ble i regnskapet for 2021 tilført kommunens disposisjonsfond, med tanke på å kunne bevilges på nytt igjen til NM-veka 2023 (sommer). Trøndelag idrettskrets har blitt tildelt arrangementet, og ønsker at Trondheim og Stjørdal skal være vertskommuner. Kommunens kostnader vil hovedsak være bidrag til prosjektledelse og tilrettelegging på arenaer. Kommunedirektøren foreslår å legge inn igjen disse midlene, 1,5 millioner kroner, i 2023.

15. Fotballhall Trygg Lade, 10 prosent

Kommunalt tilskudd gis på inntil 10 prosent av spillemiddelgodkjente kostnader, jamfør sak [7/22](#); *Trondheim kommunes prioritering av spillemidler 2022*. Spillemiddelsøknaden er godkjent, og det forventes at et kommunalt tilskudd på 10 % av spillemiddelgodkjente kostnader til fotballhall (som del av kombihall i regi av SK Trygg/Lade) vil utgjøre 4,3 millioner kroner. Hele årsbudsjettet på denne tilskuddsordningen er på 3,9 millioner kroner og gis til en rekke mindre prosjekter. De 4,3 millioner kronene må derfor finansieres utenom denne tilskuddsordningen. Kommunedirektøren foreslår å legge inn 4,3 millioner kroner i 2023.

16. Vassfjellet vinterpark, 10 prosent

Kommunalt tilskudd gis på inntil 10 prosent av spillemiddelgodkjente kostnader, jamfør formannskapssak [7/22](#); *Trondheim kommunes prioritering av spillemidler 2022*. Spillemiddelsøknaden er foreløpig ikke formelt godkjent av Kulturdepartementet, men det forventes at et kommunalt tilskudd på 10 prosent av spillemiddelgodkjente kostnader til Vassfjellet Vinterpark fase 2 vil utgjøre 7,8 millioner kroner. Hele årsbudsjettet på denne tilskuddsordningen er på 3,9 millioner kroner og gis til en rekke mindre prosjekter.

De 7,8 millioner kronene må derfor finansieres utenom denne tilskuddsordningen. Kommunedirektøren foreslår å legge inn 7,8 millioner kroner i 2023.

17. Endret nivå/standard drift av idretts- og friluftslivsanlegg

For å tilpasse driften til rammen foreslår kommunedirektøren en gradvis reduksjon innen drift av idretts- og friluftslivsanlegg i perioden. I 2023 er reduksjonen foreslått til 0,4 millioner kroner. Den øker til 0,7 millioner kroner i 2026.

Reduksjonen vil kunne få konsekvenser for driften av kommunens idrettsanlegg, løyper og turdrag. Idretts- og friluftslivsområdet ser hele tida på arbeidsutførelse og bemanning innenfor driftsområdet, og vurderer også muligheter for ytterligere innsats av frivilligheten.

Effektiviseringstiltak

18. Økt effektivisering/Innsparing reiser/innkjøp

I tråd med gjeldende handlings- og økonomiplan legges det inn økt effektivisering og innsparing på reiser og innkjøp med 0,2 millioner kroner fra 2023.

Forslag til investeringsbudsjett

I forslag til handlings- og økonomiplan 2023-2026 har kommunedirektøren prioritert utbygging av [Granåsen idrettspark](#) for å følge opp utbyggingsfase 2, jamfør bystyresak [42/21](#). Kommunedirektøren foreslår å bevilge midler til fotballhall i Granåsen, og vil i tråd med vedtak i formannskapssak [194/22](#) komme tilbake til faktiske kostnader etter gjennomført anbudsprosess i løpet av høsten.

I investeringsbudsjettet for 2023 på 344 millioner kroner foreslår kommunedirektøren at det avsettes 320 millioner kroner til idrettsformål, 20 millioner kroner til friluftstiltak og fire millioner kroner til nærmiljøanlegg.

Tabell 16-3-4 viser kommunedirektørens forslag til investeringer innenfor investeringsområdet idrett og friluftsliv i perioden 2023-2026. Tabell 16-3-5 viser samlet finansiering av investeringsprosjektene for idrett og friluftsliv i perioden 2023-2026, mens forslag til finansiering per prosjekt framgår i kapittel 3 - *Forslag til investeringer og finansiering 2023-2026*.

Tabell 16-3-4 Investeringer i idrett og friluftsliv i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2023	2024	2025	2026
01. Investeringer i friluftsliv og grønne områder (PFG)	0,0	0,0	0,0	10,0	10,0	10,0	10,0
02. Tursti langs Nidelva til Klæbu	41,2	11,2	30,0	10,0	10,0	10,0	0,0
03. Vassfjelløypa	13,7	9,8	3,9	0,0	3,9	0,0	0,0
04. Nærmiljøanlegg	0,0	0,0	0,0	3,7	3,7	3,7	3,7
05. Mindre investeringer idrett	0,0	0,0	0,0	2,7	2,7	2,7	2,7
06. Bydelsbasseng Moholt	305,0	0,0	305,0	0,0	0,0	2,5	2,5
07. Ny ishall	406,0	0,0	406,0	0,0	0,0	0,0	6,0
08. Granåsen idrettspark fase 2 inklusive hopparena	791,0	627,0	164,0	164,0	0,0	0,0	0,0
09. Granåsen: Rekkefølgekrav Smistadveien/områdeplan	174,3	134,3	40,0	20,0	20,0	0,0	0,0

10. Granåsen: Overordnet planlegging (utvikling/prosjektering, prosjektledelse)	54,0	50,4	3,6	3,6	0,0	0,0	0,0
11. Granåsen vinteraktivitetspark	10,0	0,0	10,0	10,0	0,0	0,0	0,0
12. Granåsen fotballhall	250,0	10,0	240,0	120,0	120,0	0,0	0,0
Sluttsum	2045,2	842,7	1202,5	344,0	170,3	28,9	24,9

Tabell 16-3-5 Finansiering for investeringsprosjektene for idrett og friluftsliv i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	209,1	140,5	-12,7	15,8
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	56,7	28,4	4,8	4,2
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	78,2	1,4	36,8	5,0
Sluttsum	344,0	170,3	28,9	24,9

1. Investeringer i friluftsliv og grønne områder (PFG)

Dette gjelder de tidligere postene Badeplasser, Erverv friområder, Turveier og turløyper og Oppfølging av plan for friluftsliv og grønne områder (PFG). Oppfølging av tiltak er i tråd med vedtak i bystyresak [146/17](#); [Plan for friluftsliv og grønne områder](#). Sak [243/20](#); *Investeringer innenfor friluftslivsområdet 2020 - vedtatte prosjekter og prioriteringer framover* og sak [184/20](#); *Plan for å øke kvaliteten på badeplassene i Trondheim* ble behandlet av formannskapet 8.9.20.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 10 millioner kroner hvert år i planperioden. Dette begrunnes i fortsatt arbeid med kvalitetsheving av badeplasser, både i marka og langs sjøen. Sentrale deler av hovedsti- og løypenettet i marka og de andre grøntområdene krever betydelig oppgradering, blant annet traseene Granåsen-Rønningen, Våttakammen-Geitfjellet, Ladestien og fra Tjønntuggu til Solemsvåtten. Ferdigstillingen av *Plan for friluftsliv og grønne områder* og kommuneplanens arealdel vil ha stort fokus på turveger i bolignære områder og forbindelser derfra ut mot grøntområdene. Skilting for alle turveger i og utenfor marka står foran et betydelig løft.

Kommunedirektøren vil legge fram en ny sak om større investeringer innen friluftslivsområdet våren 2023. Dette er investeringsprosjekter som vil kreve ytterligere finansiering i kommende handlings- og økonomiplanperioder.

2. Tursti langs Nidelva til Klæbu

Planarbeidet for Nidelvstien ble levert som komplett planforslag tidlig i mai 2022. Det er gjort ytterligere revidering av trasealternativer før planen ble sendt inn. Arbeidet med revisjon av trasealternativene har ført til at det nå igjen er en mer elvenær trasé som anbefales bygd for Nidelvstien og at man følger elva fra Kvetabekken i nord og videre mot Fjærremfossen kraftverk i sør. Dette gir et kvalitativt bedre trasevalg på strekningen enn det som politisk nivå tok stilling til i sak [257/20](#). Dette var et alternativ som lå relativt langt fra Nidelva.

Kostnadsanslaget for prosjektet er 41,2 millioner kroner, der noe av midlene er benyttet til plan- og utredningsarbeid. Bevilgningen i planperioden fordeles med 10 millioner kroner hvert av årene 2023-2025.

Det er usikkert om det kommer ytterligere kostnader i prosjektet som følge av behovet for å prosjektere og bygge bruer på strekningen. Dette må kommunedirektøren komme tilbake til i framtidige handlings- og økonomiplanperioder når den formelle usikkerheten rundt vedtak av reguleringsplanen er avklart.

3. Vassfjelløypa

Komplett reguleringsplanforslag for Vassfjelløypa på strekningen Skjøla-Vassfjellet er oversendt Byplankontoret. Planen vil trolig bli behandlet i løpet av høsten 2022. Sannsynlig byggestart er høsten 2023 med ferdigstilling i 2024.

Prosjektets totale kostnad er beregnet til 13,7 millioner kroner. 3,9 millioner foreslås bevilget i 2024.

4. Nærmiljøanlegg

Det er et kontinuerlig behov for å etablere nærmiljøanlegg for egenorganisert fysisk aktivitet. Kommunedirektøren foreslår å videreføre ordningen med bevilgning til nærmiljøanlegg; jamfør formannskapssak [28/22](#); *Bruk av nærmiljømidler og planlagt bruk*. Bevilgningene for 2023 foreslås vil blant annet benyttet til:

- ferdigstilling av Buranbanen aktivitetspark
- nærmiljøanlegg/aktivitetspark på Kattem
- nærmiljøanlegg på "Cabotomta"/Fredlybekken
- oppfølging av aktivitetssletteutredningen.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 3,7 millioner kroner hvert år i planperioden.

5. Mindre investeringer idrett

Innenfor idrett- og friluftslivsområdet er det behov for en årlig bevilgning for å håndtere mindre og eventuelt uforutsette utfordringer/må-prosjekter i løpet av året. Kommunedirektøren foreslår å videreføre bevilgningen på 2,7 millioner kroner årlig til mindre investeringer.

6. Bydelsbasseng Moholt

Formannskapet bevilget 435 000 kroner til mulighetsstudie/plan og funksjonsprogram for bydelsbasseng øst på Moholt i sak [45/21](#); *Utredningsmidler 2021*. Kommunedirektøren inngikk et utredningssamarbeid med Studentsamskipnaden for å se på ulike muligheter for sambruk og disponering av areal på tomten. Dette arbeidet ferdigstilles i løpet av høsten 2022. Kommunedirektøren beregner kostnader for reguleringsplan i størrelsesorden to-tre millioner kroner for bydelsbasseng Moholt. Et reguleringsplansamarbeid med Studentsamskipnaden vil kunne redusere denne kostnaden vesentlig.

Et grovt kostnadsestimat for byggingen av bydelsbassenget er foreløpig på 300 millioner kroner. Dette må nyanseres av mer kvalitetssikrede kostnadsestimater i mulighetsstudien/konseptvalgsstudien i løpet av høsten 2022. Her vil også alternativer med eventuelle sambruksløsninger med Studentsamskipnaden og andre bli vurdert. Når denne utredningen er ferdig vil kommunedirektøren komme tilbake til formannskapet med en sak om forslag til rammer for investeringsprosjektet. Vedtak i denne saken vil utgjøre kalkylegrunnlaget for Moholt bydelsbasseng i kommende handlings- og økonomiplaner.

Bystyret bevilget i gjeldende [handlings- og økonomiplan](#) 2,5 millioner kroner i 2023 til fremskyndet oppstart av reguleringsarbeidet med bydelsbasseng Øst. Kommunedirektøren har imidlertid ikke funnet rom for å øke bevilgningen til å gjennomføre reguleringsplan, forprosjekt, arkitektkonkurranse og andre tidligfaseutredninger i denne handlings- og økonomiplanen før i 2025-2026. Da foreslås det å bevilge 2,5 millioner begge de årene.

Kommunedirektøren har ikke funnet rom i planperioden til å bevilge noe til selve byggingen av bassenget.

7. Ny ishall

Bystyret vedtok i sak [246/20](#) at det skulle bevilges seks millioner kroner i 2024 for å starte opp arbeidet med ny ishall på Tiller, i tillegg til ny ishall på Leinstrand. Formannskapet vedtok i sak [373/20](#) at den nye ishallen skulle lokaliseres på idrettstomta på Tiller. Deretter vedtok formannskapet i sak [45/21](#) to millioner kroner til reguleringsarbeid for ishall på Tiller. I august 2021 vedtok formannskapet i sak [191/21](#) at nødvendige midler til skisseprosjekt ishall skulle omdisponeres fra midler satt av til reguleringsarbeid for Tiller idrettspark.

Reguleringsarbeidet for trinn 1 av Tiller idrettspark og skisseprosjekt for ishall på Tiller er påbegynt, i tråd med formannskapets vedtak i sak [191/21](#) og sak [164/22](#). Skisseprosjektet for ishallen var egentlig tenkt ferdigstilt i løpet av vinteren 2022, men arbeidet har blitt noe utsatt på grunn av usikkerheten knyttet til karbonfangstanleggets mulige plassering, omtalt i formannskapssak [415/21](#). Formannskapet vedtok i sak [164/22](#) at reguleringsarbeidet av Tillertomta som idrettsanlegg og grøntstruktur videreføres. Formannskapet ba også kommunedirektøren om å varsle formell planoppstart for reguleringsarbeidet og komme tilbake med en sak om kostnader og framdrift for videre skisseprosjekt og reguleringsarbeid. Videre vedtok formannskapet at målet for byggestart er 2024. Planoppstart ble formelt varslet i starten av september 2022. Skisseprosjektet er forventet ferdigstilt i løpet av høsten 2022.

Kommunedirektøren har ikke funnet rom for å gjennomføre forprosjekt og anbudsinnhenting før i 2026; det vil si en forskyving fra 2024 til 2026 i forhold [bystyrets vedtak](#). I handlings- og økonomiplan 2023-2026 foreslår kommunedirektøren å bevilge seks millioner kroner i 2026. Kommunedirektøren har ikke funnet rom i planperioden til å bevilge noe til selve byggingen av ishallen.

Granåsen idrettspark

[Granåsen idrettspark](#) videreutvikles som et helårs hverdagsanlegg tilrettelagt for trening og konkurranser, barn og unge, paraidrett og store konserter. Anlegget skal utvikles som et moderne idrettsanlegg rustet til store arrangementer som verdenscup og VM på ski, med særlig vekt på nordiske grener og skiskytting.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 318 millioner kroner i 2023 og 140 millioner kroner i 2024 til Granåsen idrettspark (se omtaler i følgende punkt 8 -12).

8. Granåsen idrettspark fase 2 inklusive hopparena

Det vises til bystyresak [42/21](#); *Investeringsbeslutning Granåsen idrettspark, utbyggingsfase 2 og kommunalteknisk infrastruktur utbyggingsfase C*. Bystyret vedtok en kommunal investeringsramme på 620 millioner kroner, i tillegg 67 millioner kroner til skytehall og 25 millioner kroner til driftsbygg med garasje; totalt 712 millioner kroner.

En ny garasje vil bedre drift og ettersyn av kostbare maskiner. Tråkkemaskiner og snøscootere vil kunne kjøre rett ut på ren snøsone i Litjåsen, og derfra videre inn i marka eller via skibru til skistadion. Driftsbygget blir da en integrert del av de sammenhengende rene sonene med snø i anlegget, og strøsand og grus i belter på maskinene vil ikke dras med inn i løypene og ut på skistadion. Et nytt driftsbygg med ny lokalisering vil lette nødvendig ettersyn, renhold og vedlikehold av driftsmaskiner, og øke trafikksikkerheten. I tillegg vil det bidra til bedre HMS og reduserte miljøbelastninger. Driftsbygget har også arealer for nødvendig lagring av diverse utstyr.

Det vises også til politisk sak [153/22](#); *Granåsen utbyggingsfase 2 - tilleggsfinansiering* behandlet i bystyret 25.08.2022. Bystyret vedtok å øke investeringsrammen for Granåsen utbyggingsfase 2 med 79 millioner kroner, fra 712 millioner kroner til 791 millioner kroner.

Bakgrunnen for økt ramme er verdenssituasjonen med pandemi, svært høy prisstigning på enkelte byggevarer og mangel på andre varer. Lokale forhold og hendelser som grunnforhold, vann- og værhendelser, og utfordringer knyttet til grensesnitt og økt omfang har også spilt inn.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge resterende 164 millioner kroner i 2023 til utbygginga i fase 2.

9. Granåsen: Rekkefølgekrav Smistadveien/områdeplan

Områdeplan for Granåsen skisenter, sluttbehandling ble behandlet av bystyret 26. mai 2016 (sak [71/16](#)). I *Handlings- og økonomiplan for 2019-2022* ble det avsatt 140 millioner kroner til rekkefølgekrav. Detaljregulering av område knyttet til fase 1 og 2 ble behandlet i bystyret 22.11.2018 (sak [205/18](#)). I *Handlings- og økonomiplan 2022-2025* ble rammen til rekkefølgekrav vedtatt oppjustert til 174,3 millioner kroner. Rekkefølgekrav ble behandlet i formannskapet 8. september 2020 som del av [sak 233/20](#); *Granåsen utbyggingsfase 3 - konsept for regulering av Granåsen idrettsby og omfang av kommunalteknisk infrastruktur*.

Detaljregulering av idrettsanlegget ble vedtatt av bystyret i sak [177/22](#); *Detaljregulering av Granåsen Idrettsanlegg del 2, r20190041, sluttbehandling*. Kostnadsanslag for kommunalteknisk infrastruktur og rekkefølgekrav (inklusive veisystemene i Kongsvegen) har en vedtatt totalramme på 174,3 millioner kroner. Resterende bevilgning på 40 millioner kroner foreslås fordelt på 20 millioner kroner i 2023 og 20 millioner kroner i 2024.

10. Granåsen: Overordnet planlegging (utvikling/prosjektering, prosjektledelse)

Planlegging av utbyggingen i Granåsen pågår. I 2019 ble byggingen av Granåsen øst (rulleskiløype) og ny Smistadbru ferdig. I 2021 ble Granåsen helse- og arenabygg slutført.

Bystyret besluttet den 6.9.2018 å søke om VM på ski i 2025 (sak [125/18](#)), og den 3.10.2020 ble Trondheim tildelt VM 2025. Dette har medført fortsatt behov for bevilgning til planlegging, utvikling og prosjektering av anlegget. I *handlings- og økonomiplan 2020-2023* ble det avsatt åtte millioner kroner i perioden 2020-2022 for å kunne fortsette planleggingen av utbyggingen. Det er også behov for midler i 2023 og videre for oppfølging og styring av prosjektene på overordnet nivå og nødvendig koordinering og samhandling fram til og med VM på ski i 2025. Det er avgjørende for å lykkes med utbyggingen at utredningsarbeid og aktiv styring skjer tidlig nok til å sikre god og helhetlig gjennomføring av delprosjektene. Det foreslås bevilget 3,6 millioner kroner i 2023.

11. Granåsen vinteraktivitetspark

I *handlings- og økonomiplan 2022-2025* ligger det inne en investeringsramme på 10 millioner kroner i 2023 til utbygging og etablering av skileik i Granåsen.

Vinteraktivitetsparken planlegges etablert i sammenheng med eksisterende rekruttanlegg i Granåsen og de nye langrennsløypene i Litjåsen. Parken vil da binde sammen idrettsanlegget og marka. Etablering av en slik park her vil også kunne dra nytte av snøproduksjonsanlegget som er etablert rundt Litjåsen, med snø også tidlig i vintersesongen.

12. Granåsen fotballhall

Bystyret behandlet 9.8.22 sak [194/22](#); Fotballhall i Granåsen sett i sammenheng med utfordringer rundt helhetlig forslag til *handlings- og økonomiplan 2023-2026*, og 22.9.22 sak [177/22](#); *Detaljregulering av Granåsen Idrettsanlegg del 2, r20190041, sluttbehandling*. Kommunedirektøren har foreløpig kostnadsberegnet fotballhall i Granåsen til 250 millioner kroner, men vil i tråd med vedtak i sak [194/22](#) komme tilbake til faktiske kostnader etter gjennomført anbudsprosess i løpet av høsten. Det foreslås en bevilgning på til sammen 240 millioner kroner i årene 2023 og 2024 som fordeles med 120 millioner kroner på hvert av årene.

17 Næring, samferdsel, klima og miljø

17.1 Næring og innkjøp

Innledning

Et næringsliv med kompetanse og kraft til å lykkes med overgangen til et grønnere og mer sirkulært samfunn, er avgjørende for å nå bærekraftsmålene. Tjenesteområdet skal bidra til å legge til rette for nærings- og samfunnsutvikling.

I perioden 2023-26 skal næring og innkjøp bidra til:

- økt bærekraftig verdiskaping og internasjonal konkurranseevne i Trondheim
- gode rammebetingelser for at forskning og utviklingsarbeid (FoU) og næringsliv skal videreutvikle virksomheten i Trondheim
- et innovasjonsdistrikt i verdensklasse innen 2030
- at Trondheim er den mest attraktive byen i Norge
- at offentlige anskaffelser stimulerer til innovasjon og utvikling av produkter, tjenester og sirkulære løsninger

Informasjon om området

Beskrivelse av området

Næringsområdet har til hensikt å bidra til videreutvikling av eksisterende næringer i en mer bærekraftig retning, men også å legge til rette for nye grønne næringer som vil bidra til sysselsetting og verdiskaping i regionen, omtalt som grønn konkurransekraft.

Trondheim og Trøndelag har sterke kompetansemiljøer og har gode forutsetninger for å bli Europas sterkeste innovasjonsregion. Næringsområdet skal legge til rette for å styrke rammevilkårene for kunnskapsmiljøene, stimulere til et innovativt næringsliv, og fremme Trondheim som Nordens beste studieby.

Å tiltrekke seg store internasjonale arrangement samt å posisjonere Trondheim som reiselivsdestinasjon, er sentralt i næringsarbeidet. Gjennom City Brand Trondheim og merkevaren Home of Nordic Flavours er det skapt en tydelig og langsiktig merkevarerestrategi for Trondheim. Det er viktig å synliggjøre og kommunisere merkevaren Trondheim mot lokale, regionale, nasjonale og internasjonale markeder.

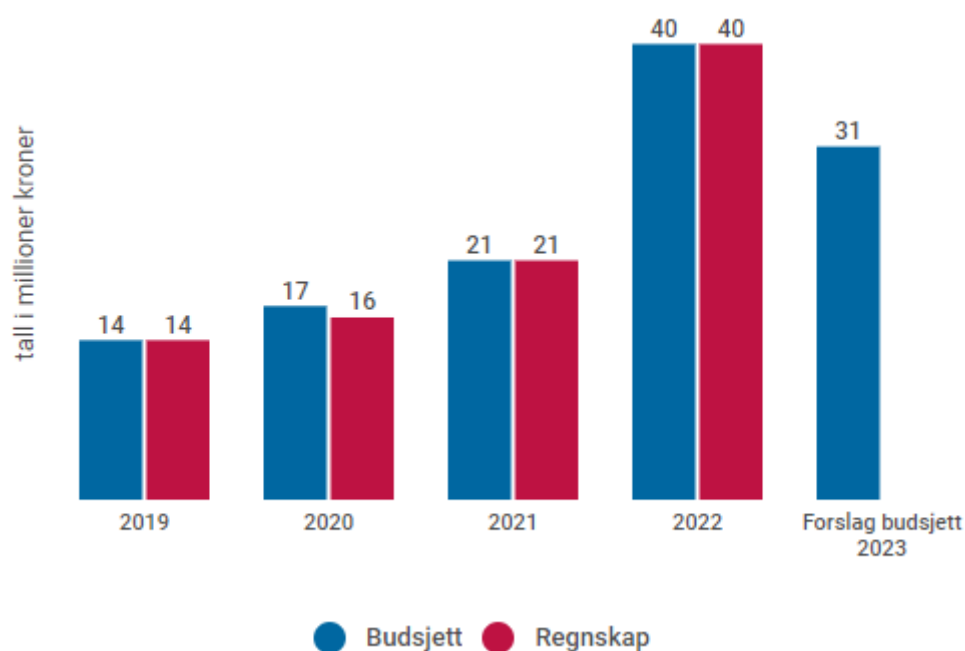
Innkjøpstjenesten er kommunens ressurs- og kompetansesenter for anskaffelser og enhetenes samarbeidspartner i innkjøpsspørsmål, og inngår felles innkjøpsavtaler der kommunen kan oppnå markedsmessige og administrative fordeler.

Det er stor kompleksitet i kommunens anskaffelser. Dette krever tverrfaglig og godt samarbeid på tvers i organisasjonen, og en svært viktig oppgave som offentlig oppdragsgiver, er å ivareta integritet og tillit i samfunnet som helhet.

Vi skal skape et godt samarbeidsklima med næringslivet og markedsaktører som danner grunnlaget for gode rammeavtaler med riktige betingelser. Gjennom dette ivaretar vi samfunnsansvaret som ligger på offentlige anskaffelser.

Figur 17-1. Utvikling av budsjett og regnskap over tid. Tall i nominelle kroner. 2019 kun gamle Trondheim, og 2020, 2021 og 2022 er påvirket av koronapandemien.

I Området har hatt samsvar mellom budsjett og regnskap i perioden 2019-2021 og forventer balanse også i 2022.

Utfordringer og strategier

Framtidens utfordringer og løsninger er komplekse og kan vanskelig løses innenfor tradisjonelle fagdisipliner alene. Overgangen til et grønnere næringsliv og en mer innovativ offentlig sektor, krever omstilling. Næringsliv og offentlig sektor må samarbeide for å sikre global konkurransevne. I den neste fireårsperioden blir det viktig å ha fokus på grønne bærekraftige løsninger.

Trondheim kommune tar mål av seg til å være en attraktiv kommune for både etablert næringsliv og nyetableringer. Å sikre framtidens forskningsinfrastruktur og Nordens mest attraktive bycampus, er viktige grep for å nå målet om å skape et innovasjonsdistrikt i verdensklasse, der bærekraft og sirkularitet er forutsetninger for verdiskapingen. Det samme kan sies om det å være teknologihovedstad. Dette er forutsetninger, drivere og katalysatorer.

Aktiv bruk av byen og regionen som testarena, der næringsliv, forskere og offentlige aktører kan samarbeide, er sentralt for å lykkes i næringsutviklingsarbeidet. Trondheim kommune ønsker å styrke pågående satsinger og sikre overføringsverdi gjennom utstrakt kommunikasjons- og nettverksarbeid internt og eksternt. Å tilgjengeliggjøre relevante data for næringslivet, samt å bidra til å endre regelverket, kan være en del av løsningen for å fremme endringer.

Trondheim har en viktig rolle som vertskap knyttet til internasjonale arrangement. Mat er et viktig satsingsområde for å trekke turister og tilreisende til Trondheim og Trøndelag. Ambisjonene er høye, og næringsaktører, kunnskapsmiljøer og det offentlige jobber godt sammen for å synliggjøre Trondheim og Trøndelag som en internasjonalt ledende matregion. Plattformen og mulighetene European Region of Gastronomy (ERG) skapte i 2022, skal bygges videre på. Trondheim kommune vil også jobbe i partnerskap for å ha et godt flytilbud som dekker behovet til næringslivet, det offentlige og befolkningen.

I Trondheim kommune anskaffes det årlig varer og tjenester for om lag 5,3 milliarder kroner. Med en bevisst bruk av innkjøpsmakten kan kommunen være en viktig aktør i å etterspørre nye og bedre løsninger. Innovasjon gjennom offentlige anskaffelser (IOA) er etablert med utprøvd metodikk og er et eget utviklingsprogram; Leverandørutviklingsprogrammet. Tjenesteområdet jobber for å benytte metodikken i anskaffelser i hele organisasjonen. Tydelige krav om bærekraft og sirkularitet i anskaffelsene, vil skape aksept for at miljø og klima er en del av bunnlinjen. Å vektlegge miljø og sirkularitet vil kunne gi dyrere anskaffelser, og det er nødvendig å akseptere en kalkulert risiko i anskaffelsesprosessen.

Mål og indikatorer

Ingress	FNs 17 bærekraftsmål og forslag til ny samfunnsplan for Trondheim - Trondheimsloftet - ligger til grunn for forslag til mål for perioden 2023-2026. Det er for planperioden pekt på hvilke av FNs bærekraftsmål og delmål i Trondheimsloftet som er mest relevant for tjenesteområdet, og hvor området har størst påvirkningsmulighet. Operasjonaliseringen av de utvalgte bærekraftsmålene og delmålene er vist under med forslag til periodemål med tilhørende indikatorer.
Aktuelle delmål i kommuneplanens samfunnsdel (Trondheimsloftet)	Delmål 1.2: Vi bruker ressursene våre smartere Delmål 2.3: I Trondheim har vi et mangfold av bomiljø og møteplasser der alle føler seg velkomne Delmål 2.4: Trondheim har sosialt bærekraftige bydeler der alle samarbeider om gode lokalsamfunn Delmål 3.1: Trondheim har et attraktivt næringsliv og kunnskapsmiljø Delmål 3.3: Trondheim har realisert potensialet som ligger i digitalisering og teknologi for å møte utfordringer i framtida Delmål 3.4: Trondheim er ledende på sirkulær- og delingsøkonomi med økonomiske modeller som bidrar til god livskvalitet innenfor planetens tåleevne Delmål 3.5: De ulike samfunnsaktørene i Trondheim tar et felles ansvar for å utvikle det samfunnet vi ønsker å leve i

Bærekraftsmål	
Periodemål og indikatorer	<p>Mål 1: Økt bærekraftig verdiskaping og internasjonal konkurranseevne i Trondheim</p> <p>Vi skal legge til rette for og gjøre det enklere å skape grønne vekstkraftige bedrifter i Trondheim med særlig fokus på nyetableringer og oppskalering innen mat, helse, hav, energi og sirkularitet. Vi skal gjennomføre tiltak som bidrar til å synliggjøre byens næringsliv for byens studenter slik at flere velger å bli i Trondheim etter endt studie. Vi skal legge til rette for styrket samarbeid mellom FoU, næringsliv og kommune.</p> <p>Indikator 1: 800 vekstkraftige teknologiselskap, 80 nyetableringer og 30 vekstbedrifter innen mat, helse, hav energi og sirkularitet (ambisjon: økning)</p> <p>Indikator 2: 60 prosent av studentene har god kjennskap til byens arbeids- og næringsliv, 10 prosent flere studenter blir etter endt studie (ambisjon: 60 prosent innen 2026)</p> <p>Indikator 3: Styrket samarbeid mellom næringsliv, FoU og kommune innen mat, helse, hav, energi og sirkularitet (ambisjon: økning)</p> <p>Mål 2: FoU og næringsliv har gode rammebetingelser for å videreutvikle virksomheten i Trondheim</p> <p>Vi skal være aktive pådrivere for å sikre areal og god og framtidsrettet infrastruktur for FoU-miljøene og næringslivet. Vi vil bidra i aktivt påvirkningsarbeid for å beholde og tiltrekke oss nye FoU-avdelinger og hovedkontor. Vi skal legge til rette for økt testing, pilotering og datadeling for å styrke innovasjon og utvikling i det offentlige og i næringslivet.</p> <p>Indikator 1: Sikre byggestart for Ocean Space Centre, NTNU campussamling og andre viktige utbyggingsprosjekter i innovasjonsdistriktet (ambisjon: byggestart)</p> <p>Indikator 2: Øke antall FoU-avdelinger og hovedkontor i Trondheim (ambisjon: økning)</p>

Indikator 3: Øke antall piloter og testarenaer innen mat, hav, helse, energi og sirkularitet (ambisjon: økning)
Indikator 4: '5-10 datasett er delt mellom offentlig og privat sektor (ambisjon: 5-10 datasett)

Mål 3: Trondheim har et innovasjonsdistrikt i verdensklasse innen 2030

Vi skal være aktiv pådriver i å videreutvikle innovasjonsdistriktet og kunnskapsaksen fra Nyhavna til Sluppen. I partnerskap vil vi kommunisere og skape møteplasser og arrangement som styrker koblingene mellom aktørene og bidrar til økt innovasjonsaktivitet og bærekraftig utvikling.

Indikator 1: Innovasjonsrelaterte arrangement (ambisjon: 30 prosent økning)

Indikator 2: Fysiske møteplasser og delte areal (ambisjon: 15 flere møteplasser)

Indikator 3: Studentrettet innovasjonsaktivitet (ambisjon: 20 prosent økning)

Indikator 4: Samarbeid og resultater mellom NTNU og Trondheim kommune (ambisjon 20 prosent økning)

Mål 4: Trondheim er den mest attraktive byen i Norge

Vi skal bidra til å forankre, styrke og markedsføre merkevarestrategien Home of Nordic Flavours. Vi skal styrke arven etter europeisk matregion gjennom å bevare og videreutvikle kompetanse, tiltrekke oss internasjonale arrangement og være et godt vertskap for internasjonale arrangement. Vi skal utarbeide en strategi for Midtbyen med fokus på flere folk i Midtbyen samt jobbe for økt antall besøkende til Trondheim og strategiske flyruter.

Indikator 1: Store arrangement i Trondheim som gir ringvirkninger til næringslivet (ambisjon: økning)

Indikator 2: Flere folk i Midtbyen (ambisjon: 5 prosent økning)

Indikator 3: Økt antall besøkende til Trondheim (ambisjon: økning)

Indikator 4: Gode strategiske flyruter til Trondheim er etablert i henhold til mål (ambisjon: økning)

Mål 5: Offentlige anskaffelser stimulerer til innovasjon og utvikling av produkter, tjenester og sirkulære løsninger

Kort beskrivelse

Vi skal, gjennom metodikk for innovative offentlige anskaffelser, bidra til at det etableres avtaler for produkter og tjenester som ivaretar kommunens fremtidige behov og som samtidig tilfredsstillende klima og miljøkrav for å nå fastsatte mål.

	<p>Indikator 1: Andel konkurransegrunnlag, avtaleverk og kontrakter som inneholder klima og miljøkrav det siste året (ambisjon: 100 prosent)</p> <p>Indikator 2: Andel konkurranser som bruker rammeverk for innovative offentlig anskaffelse (ambisjon: økning)</p>
--	--

Forslag til driftsbudsjett

Driftsbudsjettet til området benyttes på om lag 9 millioner kroner knyttet til innkjøpstjenester og 22 millioner kroner til prosjekter, FoU prosjekter og tilskudd til næringslivet.

Tabell 17-1-1 viser Kommunedirektørens forslag til netto driftsramme for næring- og innkjøpstjenester i perioden 2023-2026. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2022 pr. 31.12.2021. Tabell 17-2-1 viser Kommunedirektørens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 17-1-1 Budsjettamme og rammeendring næring og innkjøp. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2023	2024	2025	2026
Opprinnelig budsjett 2022	30,2	30,2	30,2	30,2
Pris- og lønnskompensasjon	0,7	0,7	0,7	0,7
Tekniske justeringer	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0
Korrigert budsjett	27,9	27,9	27,9	27,9
Befolkningsvekst	0,1	0,2	0,3	0,4
Annen rammeendring	2,9	2,6	2,7	-7,4
Forslag til netto driftsramme	30,9	30,7	30,8	20,9
Reell rammeendring	3,0	2,8	3,0	-7,0

Tabell 17-1-2 Tiltak i næring og innkjøp. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
Opprettholdelse av standard	01. Drift Bøker & bylab	0,8	0,8	0,8	0,8
Endringer i tjenestetilbudet	02. Påvirkningsarbeid og profilering	0,0	0,1	0,3	0,4
	03. Satsing på kommunens innkjøpsfunksjon	1,8	1,8	1,8	1,8
	04. Trondheim Tech Port	0,80	0,80	0,80	0,80
Annet	05. European Region of Gastronomy	-0,4	-0,7	-0,7	-0,7
	06. Bruk av næringsfond	0,0	0,0	0,0	-10,0
Sluttsum		3,0	2,8	3,0	-7,0

Opprettholdelse av av standard

13. Drift Bøker og bylab

Bøker og bylab har vært et testprosjekt i perioden 2019-2022. Målet har vært å bruke arenaen til aktivt samskaping og innbyggerinvolvering i et område med store utbyggingsplaner. Dette har vist seg spesielt viktig i arbeidet med NTNUs campussamling og satsingen på å utvikle området som et innovasjonsdistrikt. Behovet for arenaen vil være minst like stort framover. Prosjektet foreslås derfor videreført.

Endringer i tjenestetilbudet

14. Påvirkningsarbeid og profilering

Arbeidet med å profilere Trondheim og Trondheimsregionen som en attraktiv by å bo, jobbe og studere i, går igjen i flere av kommuneplanens mål. For å få virksomheter til å legge aktivitet til Trondheim, er det budsjettert med noe økt ramme til dette feltet i økonomiplanperioden.

15. Satsing på kommunens innkjøpsfunksjon

Kommunedirektøren innstiller i sitt budsjettforslag på en styrking av kommunens innkjøpsfunksjon og da spesielt opp mot kontraktsoppfølgingen. En styrking av kapasitet og ressurser knyttet til kontraktsoppfølging, er helt nødvendig for å sikre at vi til enhver tid kan kontrollere og sørge for at leverandørene leverer som avtalt, til avtalt tid, og ellers oppfyller alle sine plikter. Dette innebærer også å sørge for at kontrakter i egen virksomhet benyttes, slik at kommunen etterlever sine forpliktelser overfor leverandøren, og gjennom høy avtalelojalitet i bestillerorganisasjonen realisere de gevinstene avtalene tilrettelegger for. Kontraktsforvaltning handler også om å håndtere uventede og endrede situasjoner som oppstår. God kontraktsoppfølging vil kunne sikre kommunen gode samarbeidspartnere og leverandører, og sørge for at kommunen overholder det relativt kompliserte innkjøpsregelverket.

I tillegg er det nødvendig å styrke det innkjøpsstrategiske miljøet noe for å få bedre samsvar mellom strategi og ressurstilgang. Konsekvensene ved å ikke øke rammene vil være at de tilgjengelige ressursene i langt større grad enn i dag må brukes på ren kontraktsoppfølging og at innovasjonsarbeidet ved innkjøpsenheten må reduseres betydelig. Et redusert fokus på innovative anskaffelser vil igjen påvirke klima- og miljøtiltakene som foretas i forbindelse med anskaffelser, og vil på sikt svekke arbeidet som gjøres for å nå kommunens klima- og miljømål. Kommunedirektøren anser offentlige anskaffelser som et av de aller viktigste næringspolitiske virkemidlene for å understøtte samfunnsansvar og sikre innovasjon og utvikling i det private leverandørmarkedet. For å sikre at innkjøp og anskaffelser skal kunne brukes som strategisk virkemiddel, innstiller Kommunedirektøren på at kommunens innkjøpsfunksjon styrkes med to årsverk (1,8 millioner kroner).

16. Trondheim Tech Port

I forbindelse med at Technoport og Innovasjonsdistrikt fusjonerte til den nye foreningen "Trondheim Tech Port" må budsjettet til næring økes med 0,8 millioner kroner for å oppfylle kommunens forpliktelser overfor foreningen.

Annet

17. European Region of Gastronomy

I tråd med budsjettforutsetningene i gjeldende handlings- og økonomiplan reduseres bevilgningen til European Region of Gastronomy med 0,4 millioner kroner i 2023 og 0,7 millioner kroner i 2024 og utover.

18. Bruk av næringsfond

I forbindelse med den politiske behandlingen av gjeldende handlings- og økonomiplan ble rammen til næring økt med 10 millioner kroner per år i perioden 2022-2025 for å styrke kommunens bidrag til FoU-prosjekter innen klima, sirkulærøkonomi og nye arbeidsplasser. Til sammen er opp til 40 av de 50 millionene kommunen har på sitt næringsfond avsatt til dette formålet.

17.2 Klima- og miljøtjenester

Innledning

Klima- og miljøtjenester skal bidra til kommunens satsing på bærekraft ved å:

- koordinere arbeidet med å kutte klimagassutslipp og tilpasse virksomheten, og samfunnet for øvrig, til kommende klimaendringer
- delta aktivt i arealforvaltningen i spørsmål som påvirker folkehelse, klimatilpasning, natur og landbruk
- forvalte og føre tilsyn innen delegert lovverk
- samarbeide med innbyggere, næringsliv, offentlige organer og kunnskapsmiljø om å nå kommunens mål, og å utvikle kunnskap innenfor tjenesteområdet

I perioden 2023-2026 vil vi spesielt fokusere på å

- oppnå fastsatte utslippsmål for klimagasser
- revidere kommunedelplan for energi og klima, kommunedelplan for naturmangfold, kommunedelplan for landbruk, samt å sikre god faglig forankring av klima og miljø i ny kommuneplanens arealdel
- restaurere leveområder for sårbare og truede arter når kommunen eller samarbeidspartnere gjennomfører bygge-/vedlikeholdsprosjekter i relevante områder
- bidra med faglige råd i arbeidet med å redusere støybelastning i tråd med gjeldende og kommende handlingsplan

Informasjon om området

Klima- og miljøenheten er kommunens fagressurs og lokal myndighet innen klima, folkehelse, landbruk, natur og forurensning, og gir faglige råd til andre enheter og befolkningen. Enheten utfører tilsyn, søknadsbehandling, ulovlighetsoppfølging og tilskuddsforvaltning.

Klima- og miljøenheten er også ansvarlig for gjennomføring av klimaplanen og utvikling av kommunens klimabudsjett. Gjennom sitt arbeid bidrar enheten til at Trondheim kommune tar klima- og miljøbevisste valg for egen aktivitet, og legger til rette for at byens befolkning og andre offentlige og private aktører kan ta sin del av det lokale og globale miljøansvaret. Trondheim skal være byen der det er lett å leve miljøvennlig.

1
enheter

60
årsverk

310
tilsynsobjekter for skoler og barnehager

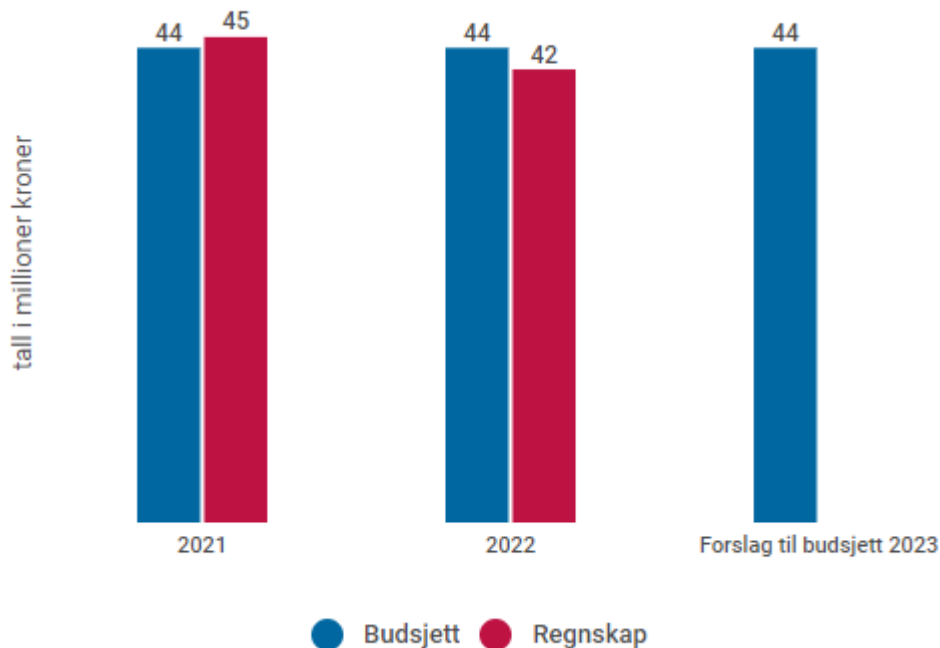

250
gårdsbruk i drift

12
personer i viltpatruljen

II Figur 17-2. Utvikling av budsjett og regnskap over tid. Tall i nominelle kroner. Tall 2021 og 2022 er påvirket av koronapandemien.

III Tjenesteområdet har hatt god balanse i økonomistyringen. I 2022 forventes det et lite mindreforbruk.

Utfordringer og strategier

Hovedutfordring for Klima- og miljøtjenester er å gi et godt faglig grunnlag i politikken innenfor saker som omhandler klima, natur, landbruk og folkehelse. Vi står overfor store omlegginger av samfunnet, og vi må sørge for at løsningene kommunen og aktører i samfunnet for øvrig velger, tjener flere formål samtidig på en bærekraftig måte.

Utfordringene som utkrystalliserer seg i planperioden er å:

- arbeide for at fortetting i eksisterende bebygde områder får så høy kvalitet at det fremmer befolkningens helse. Det er spesielt utfordrende å sikre tilfredsstillende boforhold for støvfølsom bebyggelse, dagslys og møteplasser. Tilsyn med miljøfaktorer som påvirker folkehelsen er et sikkerhetsnett for befolkningens ve og vel, men det er en stadig utfordring å prioritere midler til dette blant andre etterspurte oppgaver.
- planlegge og sikre tilstrekkelige tiltak for å redusere klimagassutslipp og få ned forbruk innad i kommunen (nærmere omtalt i klimabudsjettet i kapittel 7).
- bidra til at hele byen gjennomgår et grønt skifte og utvikler grønn konkurransekraft.
- bidra til at vi unngår stykkevis utbygging av natur- og landbruksareal. Ivaretagelse av myr er et eksempel på en løsning som hindrer klimagassutslipp og er en utmerket løsning som klimatilpasning. Myr ivaretar i tillegg viktig biologisk mangfold både på myren, økosystemet rundt og i nedstrøms vassdraget for myren.
- unngå nedbygging av natur og landbruksjord gjennom innspill i plansaker og forvaltning.

Tjenesteområdet vil bruke sine virkemidler som myndighetsutøvelse, sine tildelte tilskuddsmidler, sin oversikt over miljøtilstanden og faktorer som påvirker miljøet til å bringe byen i riktig retning og sørge for gode beslutningsgrunnlag for politikerne.

Vi vil også samarbeide tett med andre tjenesteområder om overordnet planlegging, for å ivareta klima, natur, landbruk og folkehelse, og med innbygger og offentlig og privat virksomhet for å finne gode løsninger.

Mål og indikatorer

Ingress	FNs 17 bærekraftsmål og forslag til ny samfunnsplan for Trondheim - Trondheimsløftet - ligger til grunn for forslag til mål for perioden 2023-2026. Det er for planperioden pekt på hvilke av FNs bærekraftsmål og delmål i Trondheimsløftet som er mest relevant for tjenesteområdet, og hvor området har størst påvirkningsmulighet. Operasjonaliseringen av de utvalgte bærekraftsmålene og delmålene er vist under med forslag til periodemål med tilhørende indikatorer.
Aktuelle delmål i kommuneplanens samfunnsdel (Trondheimsløftet)	<p>Delmål 1.1: Trondheim er en klimanøytral by</p> <p>Delmål 1.2: Vi bruker ressursene våre smartere</p> <p>Delmål 1.3: Alle i Trondheim har tilgang på et grønt og attraktivt bymiljø</p> <p>Delmål 1.4: Det skal være lett å leve miljøvennlig</p> <p>Delmål 1.5: Naturen i Trondheim er livskraftig og robust</p> <p>Delmål 3.5: De ulike samfunnsaktørene i Trondheim tar et felles ansvar for å utvikle det samfunnet vi ønsker å leve i</p>
Bærekraftsmål	
Periodemål og indikatorer	<p>Mål 1: Naturmangfoldet skal bevares eller styrkes Unngå tap av natur ved å ikke bygge ned og restaurere der det er enkelt å få gevinst, eller hvor truede arter har sitt habitat.</p> <p>Indikator 1: Andel areal som er tilgjengelig for produksjon av sjøørret (økning) Indikator 2: Antall dekar økologisk korridor (oppretholde 2018-nivå)</p> <p>Mål 2: Vi har lokal og bærekraftig matproduksjon Det er viktig at Trondheim bidrar til matsikkerhet i regionen - spesielt nå som det er knapphet på ressurser i verden på grunn av klimaforandringer og at logistikken ikke fungerer grunnet krig og pandemi.</p> <p>Indikator 1: Andel dekar dyrket jord som er i drift (oppretholde) Indikator 2: Andel areal som er tilgjengelig for produksjon av sjøørret (ambisjon: økning)</p>

	<p>Mål 3: Klimagassutslipp er betydelig redusert og vi tilpasser oss klimaendringer Se klimabudsjettet (kapittel 7) hvor sektorovergripende klima- og energimål med tilhørende indikatorer er angitt.</p> <p>Indikator 1: Antall klimabudsjett og klimarapporter publisert (ambisjon: minst en gang per år for klimabudsjett og to ganger per år for klimarapporter) Indikator 2: Andel kommunale bygg som ligger i risiko-områder for overvann, elveflom, skred, kvikkleire og havnivåstigning (ambisjon: ikke økning)</p> <p>Mål 4: Miljøfaktorer som påvirker natur og folkehelsen Drive tilsyn med faktorer for å hindre spredning av forurensing og andre negative faktorer som påvirker folkehelsen og naturhelsen.</p> <p>Indikator 1: Antall barnehager, skoler og helseinstitusjoner med uteareal i orange/rød støysone (Lden >60dB) (ambisjon: reduksjon) Indikator 2: Antall tilsyn som sikrer at helse og sikkerhet ivaretas i barnehager og skoler (ambisjon: økning) Indikator 3: Oppdatering av kunnskapsgrunnlag, kartlegging av forurensningskilder og gjennomføring av tiltak for å motvirke forurensning (ambisjon: utføres årlig) Indikator 4: Årsmiddel for PM og NO2 (ambisjon: lik eller bedre enn gjennomsnittet for tre foregående år)</p>
--	--

Forslag til driftsbudsjett

Hoveddelen av driftsbudsjettet går til forvaltning og utviklingsoppgaver innenfor miljøfeltet. Oppfølging av vedtakene i kommunedelplan Energi og klima 2017-2030 er den største enkeltdelen av budsjettet for tjenesteområdet i 2023. Enhetens driftsmidler utløser andre finansieringskilder innen naturforvaltning, miljørettet helsevern og klima. Brutto driftsramme til miljøtjenester er om lag 62 millioner kroner. På tjenesteområdet bokføres inntekter fra piggdekkgebyret på om lag 31 millioner kroner.

Tabell 17-2-1 Budsjettamme og rammeendring klima- og miljøtjenester. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2023	2024	2025	2026
Opprinnelig budsjett 2022	40,0	40,0	40,0	40,0
Pris- og lønnskompensasjon	0,7	0,7	0,7	0,7
Tekniske justeringer	0,1	0,1	0,1	0,1
Korrigert budsjett	40,8	40,8	40,8	40,8
Befolkningsvekst	0,4	0,8	1,2	1,6
Annen rammeendring	2,3	2,3	2,3	2,3

Forslag til netto driftsramme	43,5	43,9	44,3	44,7
Reell rammeendring	2,7	3,1	3,5	3,9

Tabell 17-2-2 Tiltak i klima- og miljøtjenester. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
Opprettholdelse av standard	01. Redusert inntektskrav piggdekkgebyr	4,0	4,0	4,0	4,0
Endringer i tjenestetilbudet	02. Miljørådgivere utenfor miljøenheten	2,0	2,0	2,0	2,0
	03. Støtte til etablering av ladestasjoner for drosje	0,5	0,5	0,5	0,5
	04. Økt innsats miljørettet helsevern	0,5	0,9	1,3	1,7
	05. Klimatiltak	-4,0	-4,0	-4,0	-4,0
	Effektiviseringstiltak	06. Effektiviseringskrav konsulent, innkjøp og innleie	-0,3	-0,3	-0,3
Sluttsum		2,7	3,1	3,5	3,9

Opprettholdelse av standard

1. Redusert inntektskrav piggdekkgebyr

Det er i budsjettet til miljøtjenester forutsatt at piggdekkgebyret skal gi 34 millioner kroner i inntekt. Regnskapet de siste årene har vist at overskuddet har vært en del mindre enn budsjettet. Det skyldes blant annet redusert andel bilister som bruker piggdekk. For å få samsvar mellom budsjett og regnskap, er det nødvendig å redusere inntektskravet med fire millioner kroner. Satsen for piggdekkgebyr er statlig bestemt.

Endringer i tjenestetilbudet

2. Miljørådgivere utenfor miljøenheten

Bystyret vedtok i forbindelse med budsjettet to millioner kroner i 2022 og ytterligere to millioner kroner pr. år i perioden 2023-2026. Det er behov for miljørådgivning innen både klima og naturmangfold i flere deler av kommunen. Plassering av ressurser hos ulike enheter skal bidra både i den daglige driften og i saker til politisk behandling. Basert på denne bevilgningen, ansettes det i 2022 klima- og miljørådgivere hos Byggesakskontoret, Kommunalteknikk og Mobilitets- og samferdselsenheten.

3. Støtte til etablering av ladestasjoner for drosjer

Bystyret vedtok i forbindelse med budsjettet for 2021 etablering av en støtteordning for hjemmelading for drosjer fra og med 2022. Formannskapet vedtok i august 2021 (jmfør [sak 253/21](#)) kriterier og innretning på denne tilskuddsordningen.

4. Økt innsats miljørettet helsevern

Kommunedirektøren foreslår at tjenesteområdet får økt kapasiteten når det gjelder forvaltningsoppgaver knyttet til miljørettet helsevern og forurensning fra 2023-2026 med 3,5 millioner kroner i planperioden. Økningen vil kunne gi feltet økt kapasitet til å utføre viktige tjenesteoppgaver, spesielt i krevende planer med utfordringer i grunn eller omkringliggende infrastruktur som vei.

5. Klimatiltak

Bystyret vedtok i budsjettet for både 2020 og 2021 økte ressurser til gjennomføring av klimatiltak. De økte klimarammene bystyret vedtok i forbindelse med handlings- og økonomiplan 2020-2023, var størst for årene 2020-2022, med en reduksjon tilsvarende fire millioner kroner pr. år i planperioden 2023-2026 sammenlignet med 2022.

Denne reduksjonen vil isolert sett gi lavere kommunal innsats i klimaarbeidet sammenlignet med 2022. Dette er primært relatert til mindre ressurser til arbeidet med bildeling etter at etableringen av 300 bildelingsplasser er planlagt ferdigstilt i 2023. Reduksjonen vil også kunne minske kapasiteten til arbeid med medvirkning og holdningsskapende arbeid mot innbyggere og næringsliv, samt redusere antall initiativ som vil kunne motta støtte. Denne reduksjonen motvirkes imidlertid av at bystyret i forbindelse med handlings- og økonomiplan 2022-2025 vedtok en vesentlig styrking av klima når det gjelder både drift og investeringer (se klimabudsjettet kapittel 7 for mer detaljer).

Effektiviseringstiltak

6. Effektiviseringskrav konsulent, innkjøp og innleie

I forbindelse med den politiske behandlingen av handlings- og økonomiplan er det vedtatt at innkjøp, konsulentkjøp og innleie skal effektiviseres. Beløpet er tjenesteområdets andel av effektiviseringskravet.

Forslag til investeringsbudsjett

Investeringsbudsjettet skal benyttes til ulike klimatiltak for å kunne nå de ulike målene for kommunen. Klima- og miljøenheten samarbeider med andre kommunale enheter om bruk av investeringsmidlene.

Tabell 17-2-3 Investeringer i klimainvesteringer i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2023	2024	2025	2026
01. Mindre investeringer klimatiltak		0,0	0,0	0,0	65,0	65,0	65,0
02. Utslippsfri bygg/anlegg		0,0	0,0	0,0	20,0	20,0	20,0
03. Klimatilpasninger bygg		0,0	0,0	0,0	5,0	5,0	5,0
Sluttsum		0,0	0,0	0,0	90,0	90,0	90,0

Tabell 17-2-4 Finansiering for investeringsprosjektene for klimainvesteringer i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	75,0	75,0	75,0	75,0
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	15,0	15,0	15,0	15,0
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	90,0	90,0	90,0	90,0

1. Mindre investeringer klimatiltak

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 65 millioner kroner årlig til investeringer i mindre klimatiltak. Dette er en videreføring av bystyrets vedtatte handlings- og økonomiplan 2022-2025, hvor budsjettet til mindre klimainvesteringer ble styrket sammenlignet med tidligere år. Det er etablert en egen prosess og kriterier for innmelding av klimatiltak knyttet til bruken av disse midlene. Kriteriene ble vedtatt av bystyret i november 2021 ([sak PS 0161/21](#)). Midlene brukes til for eksempel raskere utskiftning av fossile kommunale

kjøretøy (PS 298/20), ladeinfrastruktur, gjenbruk av materialer innenfor bygg- og anleggsprosjekter og etablering av solcelleanlegg på kommunale formålsbygg. Selv om det er foreslått en egen bevilgning til utslippsfrie bygge- og anleggsplasser (jamfør omtale nedenfor), så foreslår kommunedirektøren også å benytte deler av bevilgningen innenfor "mindre klimainvesteringer klimatiltak" til utslippsfrie pilotprosjekter. En del av investeringsmidlene er forbeholdt ENØK-tiltak, og 39 millioner kroner (13 prosent) er tiltenkt ENØK-tiltak i planperioden.

2. Utslippsfrie bygge- og anleggsplasser

Kommunedirektøren har fulgt opp intensjonen i vedtak [PS 305/20](#) og foreslår å bevilge 20 millioner kroner årlig som skal støtte opp under målsettingen om at alle kommunale bygge- og anleggsprosjekt skal være utslippsfrie innen 2023. Dette inkluderer bruk av batteri-containerer på byggeplass som bidrar til både å kutte utslipp og til å etablere løsninger som vil komme hele markedet til gode.

Merkostnadene er store, og 80 millioner kroner totalt i planperioden er ikke tilstrekkelig til å gjøre alle byggeplassene utslippsfrie. Kommunedirektøren har lyktes med å få ekstern medfinansiering fra både Enova og Klimasats (Miljødirektoratet), noe som øker antall utslippsfrie prosjekt som kan gjennomføres. Strengere krav om utslippsfri teknologi vil på sikt medføre lavere merkostnader og et mer tilpasset marked. Dette åpner for flere utslippsfrie prosjekt mot slutten av perioden.

3. Klimatilpasninger bygg

Mye tyder på at i tiden framover vil det bli mer ekstremvær. Bystyret vedtok 03.02.2022 en temaplan for klimatilpasning ([sak 2/22](#)). I punkt 4 vedtok bystyret en fullverdig integrering av klimatilpasningstiltak i klimabudsjett. 30.03.2022 vedtok bystyret ([sak 55/22](#), sak 1f) å tildele 400 000 kroner i utredningsmidler for å utrede reduksjon av risiko for framtidige materielle skader på våre bygninger som følge av ekstremvær. I løpet av 2022 vil disse midlene vil bli brukt til å utrede behovet for klimatilpasning av kommunens bygninger. I 2023 vil det være klart for å starte arbeidet med å oppgradere de byggene med størst fare for materielle skader. Slik vil det bli mindre sannsynlig at vi får store skader på bygningene våre som følge av ekstremvær, noe som vil spare kommunen for kostnader ved utbedring av skader.

17.3 Samferdsel

17.3.1 Innledning

At mange flere går, sykler og reiser kollektivt i stedet for å kjøre bil, gir stor verdi for samfunnet og enkeltpersoner i byen hver dag. Det gir en bedre hverdag og bedre helse for den enkelte, samt at det reduserer kø og forsinkelser for næringslivet.

17.3.2 Informasjon om området

Området består av Mobilitets- og samferdselsenheten og Trondheim parkering.

Samferdselsområdet jobber for at alle i Trondheim skal ha tilgang til trygg, miljøvennlig og effektiv transport. Vi utvikler overordnede planer for person-, næring- og godstransport. Vi jobber med å planlegge og bygge ny infrastruktur, og forvalter bruken av eksisterende vegnett. Vi samarbeider med andre myndigheter om havneutvikling, jernbane og kollektivtransport. Området ivaretar myndighet for parkering. Samferdselsområdet har ansvaret for å ivareta Trondheim kommunes interesser i Miljøpakken-samarbeidet.

2
enheter

74
årsverk

211.000
gående

130.000
syklister

20.000
el-syklister

138.000
bilister

125.000
kollektivreisende

907
avgiftsbelagte
biloppstillingsplasser i
midtbyen

5.100
offentlig regulerte
biloppstillingsplasser

119
offentlige ladepunkter

Gjennom byvekstavtalen har Trondheim kommune forpliktet seg til at persontransportveksten skal tas med kollektiv, sykling og gange. Gjennom Miljøpakken foreslår, planlegger og videreutvikler vi tiltak for dette. For å få flere til å gå, sykle og reise kollektivt, utarbeider området overordnede samferdselsplaner som

angir kvalitet og sammenheng i transportnettene. Planene viser hvilke tiltak som har best effekt og danner grunnlag for prioritering av prosjekter i Miljøpakken. Samferdselsområdet er også ansvarlig for utbygging av infrastruktur til ladestasjoner og drifting av disse på kommunal grunn.

Sammenligning med andre kommuner

Tabell 17-3-1 viser indikatorer for Trondheim og ASSS-kommunenes ressursbruk innenfor tekniske tjenester. Hensikten med tabellen er å få fram likheter og forskjeller mellom Trondheim og ASSS-kommunene.

Tabell 17-3-1. Indikatorer for Trondheim og andre utvalgte kommuners ressursbruk innenfor samferdsel

Indikator	2020		2021			
	Trondheim	Trondheim	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS
Antall km tilrettelagt for syklende som kommunen har ansvaret for per 10 000 innbyggere	9,3	9,2	2,5	3,9	9,3	7,4
Antall avgiftsbelagte parkeringsplasser i kommunen per 10 000 innbyggere	231	241	486	218	282	159
Antall parkeringsplasser skiltet for forflytningshemmede per 10 000 innbyggere	15,4	15	21,2	7,9	9,2	10,5

Trondheim har et høyere antall parkeringsplasser skiltet for forflytningshemmede og flere kilometer tilrettelagt for syklende enn snittet i storkommunene. Antall avgiftsbelagte parkeringsplasser varierer en del mellom ASSS kommunene, Trondheim har om lag samme antall som Stavanger og Bergen.

Utfordringer og strategier

De store endringene av befolkningens reisevaner krever stor innsats.

Framover skal vi doble mengden kollektiv- og sykkelreiser i Trondheim. Det krever en betydelig satsing fra Trondheim kommune og Miljøpakken.

- Ny styrking av metrobussystemet.
- Fortsette å øke tempoet i utbyggingen av sykkelnett og gangforbindelser.
- Aktiv parkeringspolitikk.

Behov for bedre koordinering mellom aktørene innen vegforvaltning og vegeierskap.

I Trondheim har vi tre vegeiere og bruker mye tid og ressurser på å komme til enighet. Forenkling av forvaltningen og samarbeidet er en forutsetning for å lykkes.

- Reforhandling av byvekstavtalen.
- Utrede konsekvenser av ny klassifisering av vegnettet og hvordan forvaltning og drift kan gjøres mer effektivt.

Behov for å hente flere gevinster ut av samferdselssatsingen.

Samferdsel er viktig for folks liv. God mobilitet styrker folks selvstendighet, mulighet til deltakelse og god helse. Gjennom Miljøpakken investerer vi milliarder i samfunnet. Dersom vi er gode på å involvere flere, kan vi hente ut større gevinster av investeringene. Det kan være å styrke oppvekstmiljøet når vi planlegger opprusting av gater, eller finne ut hva som må til for å styrke tilgjengelighet for sårbare grupper, for eksempel gjennom nye parkeringsløsninger.

- Styrke fokuset på inkludering, oppvekstvilkår, folkehelse og klima i planarbeidet.
- Samarbeide med næringslivet og kunnskapsmiljøene om planer og nye løsninger for bylogistikk.

Mål og indikatorer

Ingress	FNs 17 bærekraftsmål og forslag til ny samfunnsplan for Trondheim - Trondheimsloftet - ligger til grunn for forslag til mål for perioden
---------	--

	<p>2023-2026. Det er for planperioden pekt på hvilke av FNs bærekraftsmål og delmål i Trondheimsløftet som er mest relevant for tjenesteområdet, og hvor området har størst påvirkningsmulighet. Operasjonaliseringen av de utvalgte bærekraftsmålene og delmålene er vist under med forslag til periodemål med tilhørende indikatorer.</p>
Aktuelle delmål i kommuneplanens samfunnsdel (Trondheimsløftet)	<p>Delmål 1.1: Trondheim er en klimanøytral by Delmål 1.2: Vi bruker ressursene våre smartere Delmål 1.3: Alle i Trondheim har tilgang på et grønt og attraktivt bymiljø Delmål 1.4: Det skal være lett å leve miljøvennlig Delmål 3.5: De ulike samfunnsaktørene i Trondheim tar et felles ansvar for å utvikle det samfunnet vi ønsker å leve i</p>
Bærekraftsmål	
Periodemål og indikatorer	<p>Mål 1: Bymiljøet fremmer god helse og aktive reiser slik at flest mulig kan delta aktivt i samfunnslivet Samferdselssatsingen har store bidrag til folkehelse, og reduserer presset på helse- og velferdstjenestene. Satsingen bidrar til at flere eldre, unge og mennesker med nedsatt funksjonsevne kan delta i samfunnet og klare seg selv i større grad.</p> <p>Indikator 1: Antall rullende piggdekkkontroller gjennomført (ambisjon: minimum seks årlig) Indikator 2: Antall barn som går eller sykler til skolen (ambisjon: 90 prosent innen 2025) Indikator 3: Andel gående (ambisjon: økning) Indikator 4: Sykkelandel (ambisjon: 15 prosent innen 2025) Indikator 5: Antall parkeringsplasser reservert for HC-parkering på gateplan (ambisjon: opprettholde)</p> <p>Mål 2: Vi har et arealeffektivt og miljøvennlig mobilitetstilbud Samferdselssatsingen skal gi befolkningen mer og grønnere mobilitet med de arealene vi allerede har avsatt til samferdsel.</p> <p>Indikator 1: Andel kjørte personbilkilometer (ambisjon: - 20 prosent innen 2025) Indikator 2: Andel lette nullutslippskjøretøy i bilparken i Trondheim parkering (ambisjon: 100 prosent innen 2025) Indikator 3: Antall kommunale ladeplasser (ambisjon: i henhold til kommunens strategi for elbil-lading) Indikator 4: Antall parkeringsplasser etablert til bildeling (ambisjon: 300 innen 2025)</p>

	<p>Mål 3: Mobilitetstilbudet i Trondheim gjør næringslivet grønnere og mer konkurransedyktig</p> <p>Trondheim går foran for å gjennomføre det grønne skiftet. Vi tilrettelegger for at kunnskapsmiljøene og næringslivet kan finne nye løsninger, og bidrar til effektiv næringstransport og bidrar til å øke andelen nullutslippskjøretøy.</p> <p>Indikator 1: Ta i bruk nye og innovative mobilitetsløsninger i samarbeid med næringslivet</p> <p>Indikator 2: Legge til rette for miljøvennlig bylogistikk i planleggingsarbeidet</p> <p>Indikator 3: Antall reserverte lasteplasser opprettholdes</p> <p>Indikator 4: Næringstransport gjennom bommene - drivstoffbruk</p>
--	---

Forslag til driftsbudsjett

Samferdselsbudsjettet er satt sammen av budsjettet til Trondheim parkering og Miljø- og samferdselsenheten. Utgiftssiden er på om lag 115 millioner kroner, om lag 55 millioner er relatert til parkeringstjenester mens 60 millioner benyttes til oppgaver knyttet til Miljøpakken samt kommunens vegforvaltning. Inntektssiden er satt sammen av om lag 160 millioner i parkeringsinntekter og om lag 40 millioner kroner i refusjon fra Miljøpakken for utførte oppgaver.

Tabell 17-3-2 viser Kommunedirektørens forslag til netto driftsramme for samferdselstjenester i perioden 2023-2026. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2022 pr. 31.12.2021. Tabell 17-3-3 viser Kommunedirektørens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 17-3-2 Budsjettramme og rammeendring samferdselstjenester. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2023	2024	2025	2026
Opprinnelig budsjett 2022	-79,2	-79,2	-79,2	-79,2
Pris- og lønnskompensasjon	-5,7	-5,7	-5,7	-5,7
Tekniske justeringer	0,0	0,0	0,0	0,0
Korrigert budsjett	-84,9	-84,9	-84,9	-84,9
Befolkningsvekst				
Annen rammeendring	-1,8	-1,9	-2,1	-2,1
Forslag til netto driftsramme	-86,7	-86,8	-87,0	-87,0
Reell rammeendring	-1,8	-1,9	-2,1	-2,1

Tabell 17-3-3 Samferdselstjenester. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
Endringer i gebyrer/brukerbetalinger	01 Økte parkeringsinntekter	-1,6	-1,7	-1,9	-1,9
Annet	02 Sykkelheisen Trampe, opphør prosjektmidler	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Sluttsum		-1,8	-1,9	-2,1	-2,1

Endringer i gebyrer/brukerbetalinger

1. Økte parkeringsinntekter

I gjeldende handlings- og økonomiplan er det forutsatt at inntektskravet til parkeringen skal reduseres med 3,5 millioner kroner. Som orientert om i 2. økonomirapport er prognosen for 2022 en merinntekt på fem millioner kroner. Merinntekten har delvis opphav i at det ikke er blitt gjort endringer i parkeringsforskriften om at det skal innføres maks halv parkeringsavgift for elbiler. Kommunedirektøren har derfor funnet det mulig å øke inntektskravet til parkeringen med fem millioner kroner fra og med 2023. Nettoeffekten av dette er at inntektskravet til parkeringen økes med 1,5 millioner kroner.

Annet

2. Sykkelheisen Trampe, opphør prosjektmidler

I tråd med budsjettforutsetningene i gjeldende handlings- og økonomiplan reduseres bevilgningen til Trampe med 0,2 millioner kroner. Videre utvikling og drift av Tampe avklares i egen politisk sak i løpet av høsten 2022.

Forslag til investeringsbudsjett

Miljøpakken

Miljøpakken finansierer Trondheim kommunes aktivitet i Miljøpakken-samarbeidet, med et mindre bidrag av kommunale midler. Miljøpakkens budsjett utarbeides på bakgrunn av føringer gitt i [byvekstavtalen](#) (mars 2019) og [tilleggsavtalen](#) (juni 2020). Partene i Miljøpakken (Trondheim kommune, Melhus kommune, Malvik kommune, Stjørdal kommune, fylkeskommunen og staten) konkretiserer tiltak for planlegging og gjennomføring i fireårsperioden ut i fra Miljøpakkens handlingsprogram. Budsjettet er et felles produkt for alle partene i Miljøpakken. Alle prosjektene skal være avklart og samordnet i fellesskap før de fremmes for politisk behandling. Budsjett 2023 behandles i bystyret i Trondheim i desember 2022.

Tabell 17-3-4 viser Kommunedirektørens forslag til investeringer innenfor investeringsområde Miljøpakken i perioden 2023-2026. Tabell 17-3-5 viser Kommunedirektørens forslag til finansiering av investeringene:

Tabell 17-3-4 Investeringer i Miljøpakken i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2023	2024	2025	2026	
01. Miljøpakken		0,0	0,0	0,0	300,0	300,0	300,0	300,0
02. Sykkelparkering kommunale enheter		0,0	0,0	0,0	4,0	4,0	0,0	0,0
Sluttsum		0,0	0,0	0,0	304,0	304,0	300,0	300,0

Tabell 17-3-5 Finansiering for investeringsprosjektene for Miljøpakken i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	12,8	12,8	9,5	9,5
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	50,7	50,7	50,0	50,0
Refusjoner	240,5	240,5	240,5	240,5
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	304,0	304,0	300,0	300,0

1. Miljøpakken

Tiltakene konkretiseres i Miljøpakkens årlige budsjett og handlingsprogram. Pr. i dag er de største pågående prosjektene ny sykkelbru mellom Saupstad og Rosten samt en oppgradering av buss- og trikketrasé i Nordre Ilevollen. Trondheim kommune har gjennom Byvekstavtalen forpliktet seg til en egenandel som finansieres av bykassefinansierte lån.

2. Sykkelparkering kommunale enheter

Bystyret vedtok i sak 83/22 innføring av parkeringsavgift ved sentralt plasserte kommunale enheter. Det ble i samme sak vedtatt å finansiere etablering av sykkelparkering ved disse kommunale enhetene i kommende handlings- og økonomiplan. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 4 millioner i 2023 og 2024 til formålet.

Trondheim parkering

For å kunne bedrive den kommunale parkeringsvirksomheten er det behov for å gjennomføre mindre investeringer.

Tabell 17-3-6 viser Kommunedirektørens forslag til investeringer innenfor parkering i perioden 2023-2026. Tabell 17-3-7 viser Kommunedirektørens forslag til finansiering av investeringene.

Tabell 17-3-6 Investeringer i Trondheim parkering i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2023	2024	2025	2026
01. Transportmidler	0,0	0,0	0,0	1,2	0,0	0,0	1,4
02. Håndterminaler/kontrollerktøy/betalingsløsninger	0,0	0,0	0,0	0,3	1,0	0,3	1,0
Sluttsum	0,0	0,0	0,0	1,5	1,0	0,3	2,4

Tabell 17-3-7 Finansiering for investeringsprosjektene for Trondheim parkering i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	1,5	1,0	0,3	2,4
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	0,0	0,0	0,0	0,0
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	1,5	1,0	0,3	2,4

1. Transportmidler

Trondheim parkering har to fossile varebiler som foreslås byttet ut, så snart det kommer alternativer på markedet. Det forventes at dette vil skje i 2023. I tillegg vil det være nødvendig å bytte ut patruljebiler i en frekvens som opprettholder kvalitet og driftssikkerhet.

For å spare miljøet prøver Trondheim parkering å beholde bilene i minst seks år. Kommunedirektøren foreslår å bevilge 2,6 millioner kroner til formålet i økonomiplanperioden.

2. Kontrollverktøy/betalingsløsninger

I perioden foreslår kommunedirektøren å bevilge 2,6 millioner kroner til oppgraderinger, videreutvikling og nye betalingsløsninger for avgiftsparkering.

18 Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og revisjonen

18.1 Innledning

Folkevalgtes budsjett er et viktig virkemiddel for demokratisk styring av kommunen. Området omfatter bystyret og en rekke andre organer, f eks formannskap, komiteer og råd.

Bystyresekretariatet tilrettelegger for de politiske beslutningsprosessene, og gjennomfører valg til kommunestyre, fylkesting og storting. Bystyresekretariatet tar også hånd om kommunens vertskapsforpliktelser, og legger til rette for visler.

Kontrollutvalget og kommunerevisjonen har en uavhengig rolle og skal sikre at den kommunale virksomheten utføres i tråd med politiske vedtak og gjeldende lover og regler. Kontrollutvalget og kommunerevisjonen fremmer eget budsjettforslag til bystyret.

18.2 Informasjon om området

4
enheter

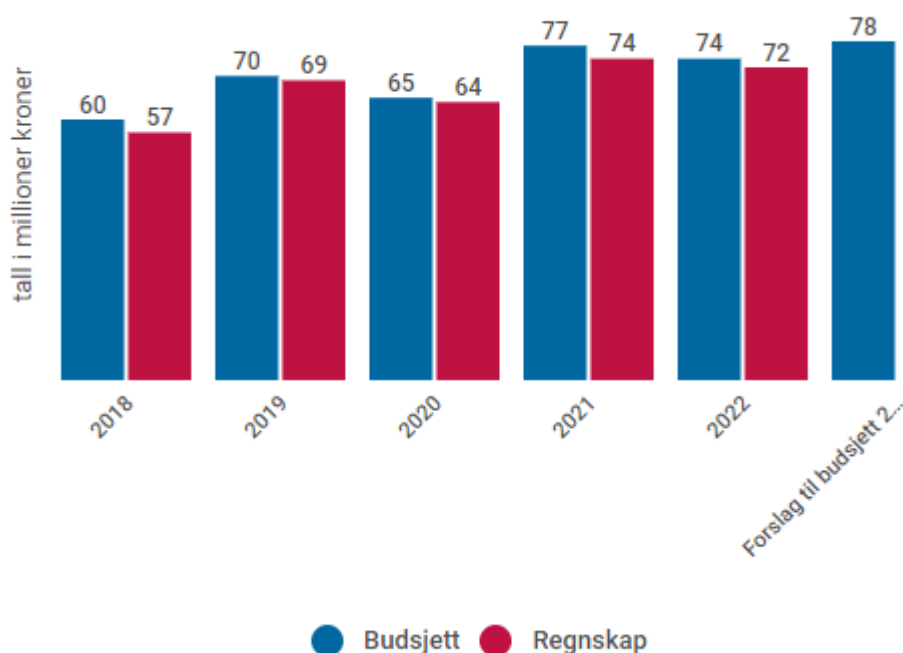
27
årsverk

67
bystyrerepresentanter

Økonomiske nøkkeltall

Figur 18-1. Utvikling av budsjett og regnskap over tid. Tall i nominelle kroner. 2019 kun gamle Trondheim, og 2020, 2021 og 2022 er påvirket av koronapandemien.

18.3 Forslag til driftsbudsjett

Tabell 18.1 viser kommunedirektørens forslag til netto driftsramme for området i perioden 2023-2026. Tabellen viser endring i forhold til opprinnelig vedtatt budsjett for 2022. Tabell 18.2 viser kommunedirektørens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 18-1 Budsjettramme og rammeendring bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen.
Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2023	2024	2025	2026
Opprinnelig budsjett 2022	65,7	65,7	65,7	65,7
Pris- og lønnskompensasjon	2,4	2,4	2,4	2,4
Tekniske justeringer	10,1	1,0	9,1	0,0
Korrigert budsjett	78,2	69,1	77,2	68,1
Befolkningsvekst	0,2	0,3	0,5	0,6
Annen rammeendring	-0,1	-0,2	-0,3	-0,3
Forslag til netto driftsramme	78,3	69,2	77,4	68,4
Reell rammeendring	0,1	0,1	0,2	0,3

Tabell 18-2 Tiltak i bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
	Generell økning	0,1	0,1	0,2	0,3
Sluttsum		0,1	0,1	0,2	0,3

Tekniske justeringer

Driftsrammene til tjenesteområdet justeres hvert år for om det er valg eller ikke.

I valgår styrkes rammen til å dekke utgiftene til å gjennomføre valgene (2023 og 2025). I tillegg inneholder økonomiplanen en 4-årssyklus som innebærer at rammen i kommunevalgår og påfølgende år er én million kroner høyere enn i de to øvrige årene. Kostnaden ved å gjennomføre et kommunevalg er noe høyere enn ved et stortingsvalg. I forbindelse med kommunevalgene kommer det til ekstra kostnader til skifte av representanter, folkevalgtopplæring, studiereiser og etterlønn.

Kommunedirektøren foreslår at det legges inn 10,1 millioner kroner til å gjennomføre kommunevalget i 2023 og 9,1 millioner kroner til stortingsvalget i 2025. Dette er en million kroner høyere enn tidligere år. Økningen er begrunnet med formannskapets vedtak 18.05.2022 (sak 132/22) om å styrke tilbudet om forhåndsstemming.

Generell økning

Kommunedirektøren foreslår at det legges inn en økning i driftsbudsjettet på 0,1 millioner kroner i 2023, som øker til 0,3 millioner kroner i 2026. Dette kommer i tillegg til midler til å gjennomføre valg.

19 Kommunedirektøren og strategisk ledelse

19.1 Innledning

Kommunedirektøren og den strategiske ledelsens hovedgrep og mål for kommende fireårsperiode er nærmere beskrevet i kapittel 6.

19.2 Informasjon om området

Under kommunedirektørens område ligger kommunens strategiske funksjoner for helhetlig virksomhetsstyring, finansforvaltning og økonomistyring, samfunnsutvikling, organisasjonsutvikling, strategisk kommunikasjon, ledelsesutvikling og internasjonalt arbeid. Kommunedirektøren og strategisk ledelse er ansvarlige for forsvarlig utredning og fremleggelse av politiske saker til bystyret, formannskapet og bygningsrådet. I tillegg saksbehandler området klager for klagenemnda, utarbeider svarforslag på interpellasjoner i bystyret, og utarbeider skriftlige svar som politisk nivå stiller i bystyret, formannskapet og i forbindelse med budsjettbehandlingen.

Kommunedirektøren og fagstaben har også ansvar for iverksettelse av politiske vedtak. Dette innebærer forsvarlig drift av kommunens tjenesteområder, utvikling av fag og virksomhetsstyring, og implementering av bystyrets vedtatte ledelses- og personalstrategi. God samhandling med og finansiering av tillitsmannsapparatet og en forsvarlig bruk og forvaltning av kommunens økonomiske midler er også ansvarsområder.

For øvrig er det gjort følgende endringer i organisasjonen i 2022; Bærekraftsenteret ble, som prosjekt i fagstab, lagt ned. Beredskapsfunksjonen i fagstab blir organisert som enhet fra 01.01.2023.

Kommunikasjon

Årene som står foran oss vil bli utfordrende og preget av usikkerhet og endringer. Klimakrise, naturkrise, økt konfliktnivå i verden, ressursgap, utenforskap og demografiske utfordringer krever mye av oss som organisasjon, arbeidsgiver og i vår myndighetsrolle.

Utfordringsbildet til kommunen tilsier at vi står foran store endringer, som stiller krav til styrket samspill mellom kommunen og omgivelsene. Både næringslivet, kunnskapsmiljøene og frivilligheten. I tillegg til å etablere nye og flere arenaer for medvirkning internt og eksternt, fordrer dette også god, presis og tillitsvekkende kommunikasjon.

Faktabasert, tidsriktig og relevant kommunikasjon og informasjon, både eksternt og internt, er en nøkkelfaktor for å fortelle, forklare og skape forståelse for våre handlinger, beslutninger og tiltak.

Erfaringene fra den langvarige krisen som pandemien representerte viser at behovet for kommunikasjonstiltak fra kommunen er stort. Vår kommunikasjon, både til egne ansatte, internt i egen

organisasjon og ut til kommunens innbyggere, må derfor styrkes, gjøres mer strategisk og publiseres på kanaler som når de aktuelle målgruppene der de opererer.

Kommunen skal praktisere klart språk i sin kommunikasjon, i tråd med ny språklov. Trondheim kommune skal praktisere meroffentlighet, og er opptatt av å følge bestemmelsene som ligger i Offentlighetslova i vårt møte med media og innbyggerne. I vår kommunikasjon legger vi også kravet om universell utforming til grunn.

Vår kommunikasjon, i alle våre kanaler og til relevante målgrupper, defineres i vår kommunikasjonsstrategi. Det er under utarbeidelse en ny strategisk plan for kommunikasjon. Den skal fortsatt være preget av våre verdier: Åpen, kompetent og modig.

Samtidig er mediebildet i endring. Nye digitale kanaler, sosiale medier og nye nettpublikasjoner skaper nye aktører og gjør det lettere for publikum å delta i samfunnsdebatten. Det nye mediebildet kan virke kaotisk og uoversiktlig. Derfor er det viktig at organisasjonen skolerer, dyktiggjøres og bevisstgjøres på kommunikasjonsutfordringene vi vil møte i årene som kommer.

En kommune, som tilbyr tjenester for alle og i alle deler av livet, må være beredt på å motta kritikk fra innbyggerne og fra egne ansatte. Våre ledere, som uttaler seg på vegne av kommunen, skal bringe fakta, forklaringer og riktige perspektiver inn i en slik diskusjon.

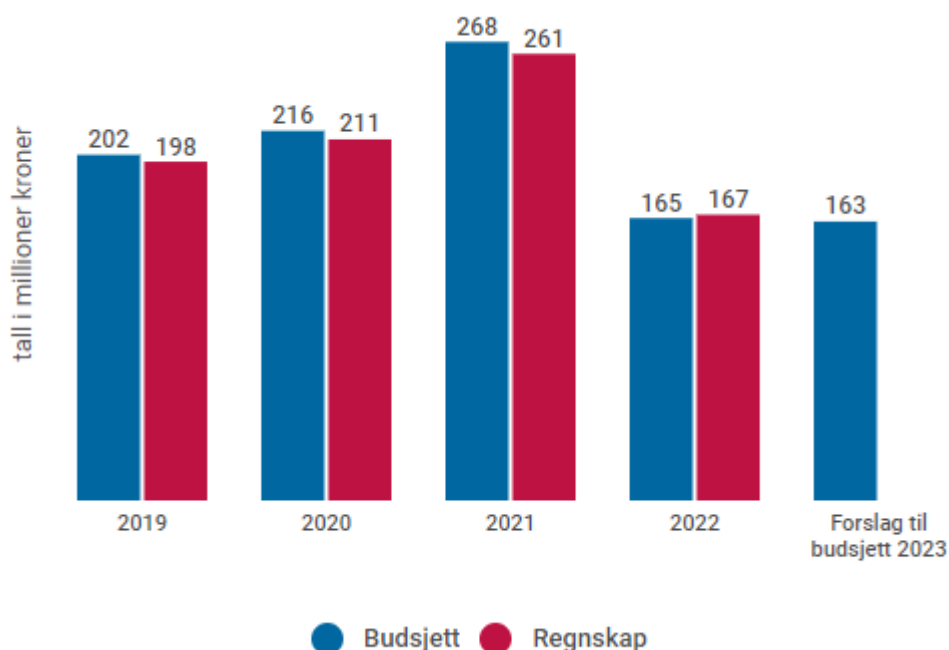
Det er behov for å se nærmere på hvordan kommunikasjonsarbeidet i kommunen er organisert, og dette blir ivaretatt i organisasjonsprosjektet som er omtalt i kap 20.

Lenker til sentrale dokumenter om vårt kommunikasjonsarbeid:

- [Trondheim kommunes kommunikasjonsstrategi](#) (Ny strategi er under arbeid)
- [Ytringsfrihet](#)
- [Trondheim kommunes grafiske profil](#)
- [Trondheim kommunes språkprofil](#)

Økonomiske nøkkeltall

IV Figur 19-1. Utvikling av budsjett og regnskap over tid. Tall i nominelle kroner. 2019 kun gamle Trondheim, og 2020, 2021 og 2022 er påvirket av koronapandemien.

19.3 Forslag til driftsbudsjett

Forslag til driftsbudsjett for 2023-2026

Kommunedirektøren og strategisk ledelse tilpasser aktiviteten til reduserte driftsrammer og føringer fra Handlings- og økonomiplan 2022-2025, budsjett 2022.

Tabell 19.1 viser kommunedirektørens forslag til netto driftsramme for område Kommunedirektøren og strategisk ledelse i perioden 2023-2026 Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2022 per 31.12.2021. Tabell 19.2 viser kommunedirektørens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 19-1 Budsjetttramme og rammeendring kommunedirektøren og strategisk ledelse. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2023	2024	2025	2026
Opprinnelig budsjett 2022	164,9	164,9	164,9	164,9
Pris- og lønnskompensasjon	0,8	0,8	0,8	0,8
Tekniske justeringer	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Korrigert budsjett	165,6	165,6	165,6	165,6
Befolkningsvekst	0,4	0,7	1,1	1,4
Annen rammeendring	-2,9	-5,0	-5,2	-5,2
Forslag til netto driftsramme	163,2	161,4	161,6	161,9
Reell rammeendring	-2,4	-4,3	-4,1	-3,8

Tabell 19-2 Tiltak i kommunedirektøren og strategisk ledelse. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
Opprettholdelse av standard	01. Utredning nytt administrasjonslokalet	0,0	-2,0	-2,0	-2,0
Endringer i tjenestetilbudet	02 Økt tilskudd Trondheimsregionen	0,8	0,8	0,8	0,8
	03. Økning antall hovedtillitsvalgte	2,6	2,6	2,6	2,6
	04. Bemanningsreduksjon	-5,3	-5,1	-4,9	-4,6
Annet	05. Kommuneplanens samfunns- og arealdel	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Sluttsum		-2,5	-4,3	-4,1	-3,8

3. Utredning nytt administrasjonslokale

Kommunedirektøren har satt i gang et arbeid med å skaffe kontorlokaler for administrasjonen, ref orienteringssak i Formannskapet [39/21](#). Premissene for kontorarbeidsplasser har endret seg i løpet av det siste året. Dette er et stort prosjekt som berører om lag 900 av kommunens ansatte. Kommunedirektøren foreslår at området i 2023, i likhet med i 2022, får en bevilgning på 2 millioner kroner for å dekke en prosjektstilling og kostnader til ekstern bistand.

4. Økt tilskudd Trondheimsregionen

Trondheimsregionen har tatt initiativ til å drøfte med kommunene om det er behov for å øke medlemskontingenten for å kunne videreføre arbeidet. Noe endelig beløp er ikke avklart, men medlemmene synes å være omforente om at en økning av medlemskontingenten er nødvendig. Kommunedirektøren foreslår at det bevilges 0,75 million kroner fra Trondheim til dette. Det forutsettes at de andre deltakerkommunene bidrar andelsvis på lik linje med Trondheim kommune.

5. Økning i antall hovedtillitsvalgte

Lønnsutvalget har forhandlet frem en økning i antall hovedtillitsvalgte som tilsvarer 2,95 prosent stilling fra 01.01.2022. Dette medfører en økning i kostnader på 2,6 millioner kroner.

6. Bemanningsreduksjon

For å tilpasse ressursbruken til endrede rammer, foreslår Kommunedirektøren en reduksjon i bemanningen i kommunedirektørens fagstab i 2023 på 5,3 millioner kroner.

7. Kommuneplanens samfunns- og arealdel

Det ble avsatt 0,5 millioner kroner i 2022 som engangsbevilgning til arbeidet med Kommuneplanens samfunns- og arealdel. Dette videreføres ikke i 2023.

20 Utvikling og støttetjenester

20.1 Innledning

Utvikling og støttetjenestene ledes av områdedirektør for organisasjon og områdedirektør for økonomi og finans. Områdets brede fagkompetanse bidrar til digitalisering, økt kvalitet, solid økonomistyring og at virksomhetsområdene praktiserer åpenhet og meroffentlighet. Kommunens rolle som attraktiv arbeidsgiver og foregangskommune i partssamarbeid vektlegges.

Kommunens legitimitet og omdømme er betinget av at vi har stor grad av samsvar mellom de forventningene innbyggerne har og de tjenestene vi leverer. Oppdraget til utviklings- og støttetjenestene er å opprettholde tilliten til en åpen kommune hvor fellesskapets ressurser og interesser ivaretas til det beste for samfunnet.

Framover vil sektoren i tråd med vedtakspunktene i arbeidsgiverpolitikken ha særlig oppmerksomhet på organisasjons- og kompetanseutvikling. Formålet er å skape nok ledelses- og gjennomføringskraft til å følge opp politiske prioriteringer og sikre at kommunen har godt arbeidsmiljø for sine ansatte og kan levere gode tjenester til innbyggere og næringsliv i takt med samfunnsutviklingen.

20.2 Informasjon om området

Området omfatter totalt 10 enheter: Arbeidsmiljøenheten, IT-tjenesten, Enhet for kommunikasjon, administrasjon og innbyggerkontakt (EKAI), Personaltjenesten, Tolketjenesten, Kommuneadvokaten, Regnskapstjenesten, Økonomitjenesten, Trondheim byarkiv og ny enhet for Sikkerhet og beredskap som fra 1.1.2023 vil erstatte og utvide beredskapsfunksjonen i fagstab.

En viktig del av tjenesteutvikling handler om å utnytte nye teknologiske muligheter slik at de både er til samfunnets beste og oppleves som helhetlige for innbyggere og næringsliv. Det vil gi bedre brukeropplevelser og smartere og mer effektiv oppgaveløsning. Sterkere samhandling og koordinering av initiativ på digitaliseringsområdet, innad i kommunen, gjennom samstyringsmodellen for kommunal sektor, og i samarbeid med Universitets- og høyskolesektoren, blir viktig framover for å oppnå disse målene. Parallelt med utviklingen av en datadrevet organisasjon så øker behovet for å ivareta personvern og informasjonssikkerhet. Kommunedirektøren prioriterer derfor å styrke satsingen på digitalisering, personvern og informasjonssikkerhet.

Økt forekomst av naturutløste hendelser, terroranslag og digitale angrep krever skjerpet oppmerksomhet på sikkerhet og beredskap. Gjennom pandemihåndteringen erfarte vi at effektiv koordinering av ressurser både internt og opp mot eksterne myndigheter ved uforutsette hendelser er ressurskrevende. Målrettet og kontinuerlig arbeid med oppdatering av planverk og rutiner forut for uforutsette hendelser er av avgjørende betydning for god krisehåndtering, og kommunedirektøren har derfor opprettet en ny enhet for sikkerhet og beredskap.

En stor andel av kommunens kjerneoppgaver løses i møte mellom ansatte i kommunen og innbygger, og opplevd kvalitet avhenger av dette møtet. Svært mange ansatte har som følge av dette høye emosjonelle jobbkraav. Områdene helse og velferd og oppvekst og utdanning har de fleste ansatte, det høyeste sykefraværet, og høye emosjonelle jobbkraav. Det er behov for at Arbeidsmiljøenheten tilføres ressurser for å samle kunnskap, utvikle og prøve ut treffsikker systematisk forebyggende HMS på området.

God økonomistyring i kommunens mange enheter er selve fundamentet for god økonomisk styring i kommunen. Kommunedirektøren ønsker å styrke enhetsledernes kunnskap og kompetanse om økonomisk utvikling på egen enhet. Hensikten er å oppdage avvik i forhold til vedtatt budsjett så tidlig at kursen kan endres og før det oppstår merforbruk. Dette vil bli et satsingsområde i inneværende økonomiplanperiode.

Kommunedirektøren skal ta et overordnet ansvar for å utvikle lederens kompetanse. Vi har pr. i dag ikke et samordnet og helhetlig tilbud til våre ledere. Utøvelsen av ledelse har betydning for å sikre god tjenestekvalitet og -utvikling, arbeidsmiljøet og den enkelte medarbeiders utvikling og trivsel. Lederutviklingen må basere seg på vår ledelsesplattform, verdier, arbeidsgiverpolitikk og overordnede styringsdokumenter som kommuneplanens samfunnsdel.

Det ligger også til kommunedirektøren å se på vilkårene for å kunne utøve god ledelse. Dette må sees i sammenheng med utviklingen av kompetente støttefunksjoner. Vi skal rekruttere og utvikle ledere som legger vekt på god tjenestekvalitet og utviklende arbeidsmiljø.

10
enheter

205
enheter som bistås

306
årsverk

424
lærlinger i kommunen

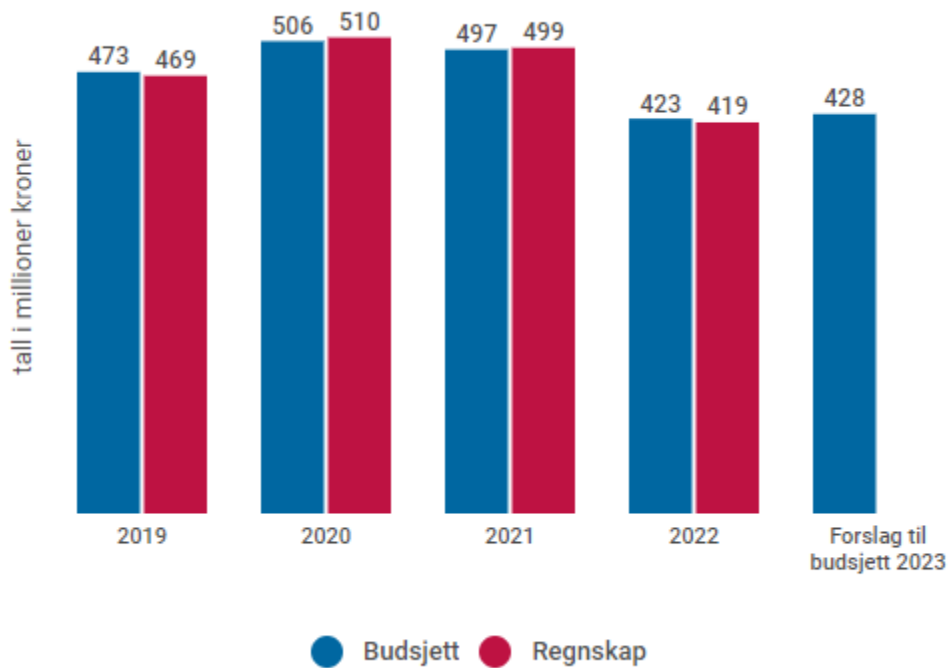

8.422
innsyn i postlista det siste året

V Økonomiske nøkkeltall

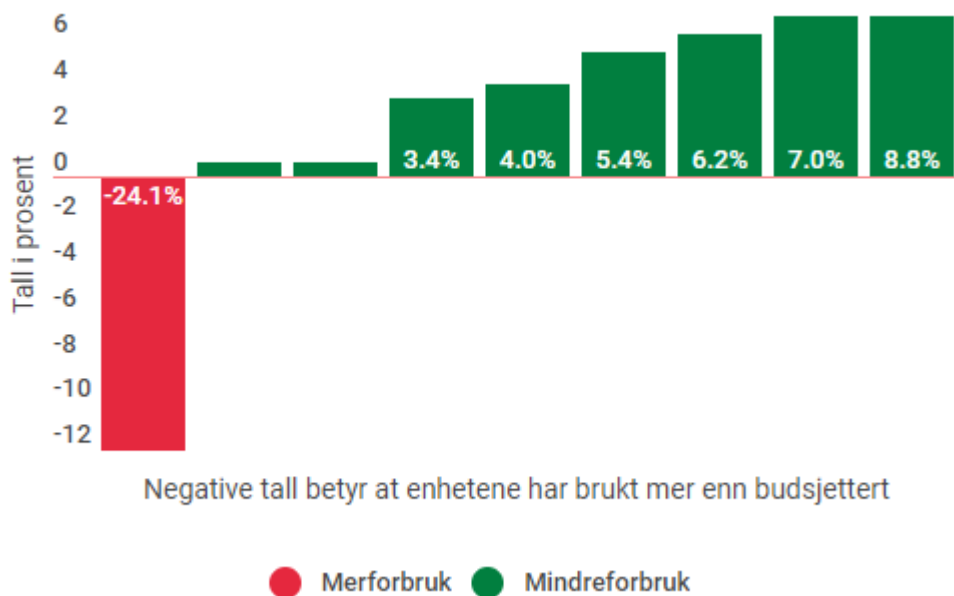
Figur 20-1 viser budsjett og regnskap for utvikling og støttetjenester i perioden 2018-2022, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2022 og kommunedirektørens forslag til netto driftsbudsjett for 2023. Oversikten viser enhetene som er innenfor området pr 2022.

Figur 20-1. Utvikling av budsjett og regnskap over tid. Tall i nominelle kroner. 2019 kun gamle Trondheim, og 2020, 2021 og 2022 er påvirket av koronapandemien.

Endringen fra 2019 til 2020 er i hovedsak at ansatte i Klæbu ble overført til Trondheim kommune. Fra 2020 til 2021 er økningen i hovedsak pensjonskostnader for våre lærlinger. I 2022 er økningen at DIA (det interne arbeidsmarked) ble tilført 5 mill, og at personaltjenesten fikk ansvaret for heltidsprosjektet på 4,5 mill.

Figur 20-2. Budsjettavvik for enhetene innenfor området i 2021

Oversikten viser resultat i % av ramme i 2021. Negativt tall er merforbruk. Tabellen over viser at alle enheter drifter innenfor sin ramme. Eneste unntaket var Personaltjenesten som har ansvaret for DIA (det interne arbeidsmarkedet). DIA fikk betydelige merkostnader i forbindelse med nedbemanning innenfor mottak av flyktninger i 2021.

20.3 Utfordringer og strategier

Utfordringer

Digital transformasjon, informasjonssikkerhet og personvern

Den vedtatte Temaplan for teknologi og modernisering skal legges til grunn for videre arbeid med digital transformasjon av vår organisasjon. Digitalisering som virkemiddel er avgjørende for vår utvikling, men ikke uten problemstillinger. En tett kobling, og gjensidig forståelse, mellom virksomhetsområdene og teknologi er påkrevd slik at de ønskede effekter oppnås. Her må ulike fagområder jobbe tett over tid. Videre så oppleves et stadig mer krevende trusselbilde med konsekvenser for informasjonssikkerhet. Som offentlig aktør besitter vi et stort omfang av informasjon som er av interesse for andre, og det er vårt ansvar å beskytte dette fra å komme på avveie. En stor mengde av denne informasjon omhandler våre innbyggere, hvis personvern vi er forpliktet til å ivareta (iht GDPR). Kompleksiteten økes ytterligere når vi i løpet av planperioden søker å realisere våre ambisjoner om å bli en mer datadrevet kommune.

KPS (kommuneplanens samfunnsdel) og samarbeidet med NTNU understreker også ambisjonen om Trondheim kommune som en samskapende universitetskommune. Det innebærer økt forventning fra forskning og næringsliv om deling av data, og understreker behovet for at kommunen går i front for å ha gode, sikre løsninger for datadeling. Det pågår flere arbeider for datadeling rundt omkring, også nasjonalt, og et viktig tiltak vil være at kommunen engasjerer seg i de mest aktuelle av disse. Utviklingen må skje på en slik måte at det er mulig for tjenesteytere og tjenestemottakere å beherske de digitale tilbudene og føle seg trygge når de bruker dem.

I 2030 blir det flere eldre enn barn og unge i Norge, og det vil bli stadig vanskeligere å fylle arbeidsplasser og kompetansebehov. Ute i regionene merkes dette allerede når stillinger lyses ut. Digital transformasjon betyr å endre de grunnleggende måtene virksomhetene løser oppgavene på ved hjelp av teknologi. Det innebærer at virksomhetene gjennomgår radikale endringer med mål om bedre brukeropplevelser og smartere og mer effektiv oppgaveløsning. Kommunene må samarbeide om å bygge nye kapasiteter og styrke sin teknologikompetanse, evne og vilje til å jobbe annerledes. Derfor handler det like mye om endringsledelse, kompetanse- og organisasjonsutvikling, forvaltningspolitikk og forvaltningsutvikling som teknologi.

Arbeidsmiljø og sykefravær

Sykefravær er et komplisert fagområde, og fraværet påvirkes av mange ulike faktorer på samfunns-, virksomhets- og individnivå.

Statens Arbeidsmiljøinstitutt (Stami) har konkludert med at 35 prosent av sykefraværet i Norge relateres til forhold på arbeidsplassen. HMS-undersøkelsen fra 2019 antyder at dette stemmer også for Trondheim kommune. Sykdom på grunn av forhold på arbeidsplassen er en belastning for den enkelte, medfører økte kostnader for kommunen og redusert tjenestekvalitet for innbyggerne.

Arbeidsmiljøarbeid skal være primærforebyggende, og for at det skal bli treffsikkert må det være kunnskapsbasert. Det må også planlegges og gjennomføres med godt partssamarbeid på hver arbeidsplass. Bystyret vedtok i 2019 sak om arbeidsmiljø og sykefravær, hvor tiltakene bygger på anerkjent forskning. Kommunen har system og strukturer som skal hjelpe enhetene i dette arbeidet. Prioritering av arbeidet og videreutvikling av systematisk støtte og ledelse på området er nødvendig for å få ønsket effekt.

Områdene helse og velferd og oppvekst og utdanning i Trondheim kommune har det høyeste sykefraværet og høye emosjonelle jobbkrav. Høye emosjonelle jobbkrav henger sammen med sykefravær. Utfordringen er at det er forsket mer på hva som er skadelig, enn på hvordan man kan forebygge, styrke og reparere. Arbeidsmiljøenheten kan med tilførte ressurser samle kunnskap, utvikle og prøve ut treffsikker, kunnskapsbasert og systematisk forebyggende HMS på området i samarbeid med arbeidsgiver.

Uønsket deltid

Den arbeidsgiverpolitiske plattformen peker på viktigheten av å styrke ansattes mulighet til å være med og utvikle sin kommune og arbeidsplass. Trygge, hele stillinger gir bedre mulighet til å ta ansvar og bidra til utvikling på arbeidsplassen. Det å delta i utviklingsarbeid på arbeidsplassen bidrar til den enkeltes motivasjon og tilhørighet, og kan redusere turnover. Hele stillinger bidrar også til å mobilisere arbeidskraft vi trenger og til den enkeltes mulighet for å leve av egen inntekt. For noen er imidlertid deltid nødvendig på grunn av egen helse, og en heltidsstilling kan bidra til å skyve dem ut av arbeidslivet. Arbeidsforholdene som tilbys er vesentlige for at flest mulig skal klare å stå i en hel stilling over tid. Deltidsandelen er størst innenfor turnusbaserte yrker på enheter med tjenester hele døgnet, uka og året. For å møte fremtidens utfordringer med arbeidskraft er det nødvendig å utvikle nye arbeidsmåter og nye turnusordninger.

Sikkerhet og beredskap

Risikobildet er i endring, og bevisstheten om beredskap er høyere enn noen gang. To år med pandemi, pågående krigshandlinger i Ukraina med forsterket fokus på digital sikkerhet, forebyggende sikkerhet, atomberedskap og beredskap for å håndtere flyktnings situasjonen har økt forståelsen for hvor viktig beredskapsarbeid er.

Det er mange eiere og flere instanser som må samarbeide i en krise. Dette og styrende prinsipper kompliserer samfunnssikkerhetsarbeidet, mens øvelser, formell og uformell kontakt er viktige punkter for å styrke samordning, samvirke og for å skape et felles språk. Noe kommunen lærte i pandemien, var behovet for god samordning på tvers av områder.

Kommunens kriseberedskap skal bygge på oppdaterte ROS- analyser og kriseplaner. Vi skal sikre kobling mellom kommunens overordnede helhetlige risiko- og sårbarhetsanalyse og kommunens plan- og utredningsarbeid. Vi skal øve på kommunens beredskapsplanverk sammen med interne og eksterne samvirkeaktører og være en pådriver for økt samvirke internt, på tvers av kommuner, organisasjoner og etater eksternt. Samtidig skal vi bidra til å gjøre innbyggerne mer forberedt til å takle uønskede hendelser.

Kompetanseutvikling og øvelser skal stå sentralt i arbeidet med å håndtere kriser best mulig. Arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap er ressurskrevende, og krav og forventninger øker stadig. Gjennom disse erfaringene er det avdekket og erkjent et behov for en organisatorisk og ressursmessig styrking av arbeidet med sikkerhet og beredskap.

Internkontroll, åpenhet og kvalitet

Internkontrollarbeidet er en del av kommunens samlede styring og ledelse, og målet med internkontrollen er å bidra til å levere gode tjenester som er innenfor krav fastsatt i lover og forskrifter. Det skal også sikre at vedtatt politikk blir gjennomført og at ressursene brukes effektivt og riktig. Dette er viktig for tilliten til lokaldemokratiet.

Åpenhet i forvaltningen er viktig for at innbyggerne skal ha tillit til at alt går rett for seg, at likebehandling skjer, og at midler og ressurser brukes effektivt. I følge rapporten "[Drivers of Trust in Public Institutions in Norway](#)" mener 74 % av befolkningen at offentlig sektor følger lover og regler, og de fleste forventer en rettferdig behandling. Til tross for at tilliten til offentlig sektor i Norge fortsatt er høy, er det et viktig poeng at det er klare forskjeller mellom ulike befolkningsgrupper, og at eksempelvis personer med lav utdanning og inntekt i mindre grad har tillit til forvaltningen. Dersom tilliten til forvaltningen reduseres i tråd med utviklingen internasjonalt, er det rimelig å legge til grunn at motivasjon og samskaping vil reduseres tilsvarende. Det er med andre ord viktig for ønsket utvikling av kommunen at det gis oppmerksomhet til arbeidet med åpenhet og transparens.

Det forventes fra Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD) at vi som kommune arbeider bredt og aktivt for å opprettholde, og aller helst øke, tilliten.

Kommunelovens regler om kommunedirektørens internkontroll ble endret fra 1.1.2021. Det har kommet en skjerpelse til hvilke krav som stilles til oss. Tidligere var formuleringen at vi skal ha "betryggende kontroll" (jf. tidl. kommunelov § 23). Nå er beskrivelsen tydeligere (jf. ny kommunelov § 25-1).

Ved internkontroll etter denne paragrafen skal kommunedirektøren

- a. utarbeide en beskrivelse av virksomhetens hovedoppgaver, mål og organisering
- b. ha nødvendige rutiner og prosedyrer
- c. avdekke og følge opp avvik og risiko for avvik
- d. dokumentere internkontrollen i den formen og det omfanget som er nødvendig
- e. evaluere og ved behov forbedre skriftlige prosedyrer og andre tiltak for internkontroll.

Vi ser på bakgrunn av dette behov for et økt fokus på internkontroll og kvalitetsarbeid både når det gjelder ressurser og organisering av arbeidet.

Mangel på arbeidskraft og økonomiske utfordringer

Mange enheter i Trondheim kommune opplever i dag at vi har utfordringer med å skaffe nok arbeidskraft med riktig kompetanse til utlyste stillinger. Dette er starten på en samfunnsutfordring som vil bli enda større i årene fremover. Flere eldre og færre i yrkesaktiv alder innebærer færre ansatte med rett kompetanse og mindre ressurser til å løse samfunnsoppdraget. Vi vil ha behov for å jobbe langsiktig og bredt sammen med tillitsvalgte på flere områder for å møte denne utfordringen. Tiltak kan for eksempel være omdømmebygging, tettere samarbeid med utdanningsinstitusjonene, forebyggende arbeidsmiljøarbeid, endring av arbeidsprosesser, digitalisering, seniortiltak, profesjonalisering av rekrutteringsprosessene, økt fokus på å utvikle og beholde medarbeiderne våre, lederutvikling med mer. Det er også nødvendig med fokus på intern mobilitet for å flytte kompetanse og kapasitet mellom tjenestoområder i kommunen.

Samordning med de andre virksomhetsområdene

Knappere offentlige budsjetter kombinert med kommende demografiske endringer er en utfordring for offentlig sektor som helhet. Trondheim kommune må etablere tydelige mål og prioriteringer, og mer proaktiv styring av våre ressurser for å møte denne utfordringen. Utvikling- og støttetjenester må ta en rolle i å videreutvikle tjenestetilbudet sammen med de andre virksomhetsområdene og samarbeidspartnere. Vi må utvikle relasjoner og samarbeidsformer som legger til rette for smartere oppgaveløsning, økt gjennomføringskraft og styrket kvalitet i tjenestene.

I dette arbeidet er det viktig at kommunen finner en bærekraftig balanse mellom rollene som samfunnsutvikler, tjenesteproducent, tjenesteutvikler, arbeidsgiver og demokratisk arena.

Strategier

Vi skal styrke partssamarbeidet med de ansattes organisasjoner. Som en foregangskommune i partssamarbeid skal vi videreutvikle det driftsnære partssamarbeidet for å sikre tjenesteutvikling, omstilling og videreutvikling av arbeidsmiljøet. Utvidet samarbeid med tillitsvalgte og vernetjenesten i å utvikle tjenestene vil styrke vår gjennomføringsevne.

Vi skal ta i bruk Temaplan for teknologi og modernisering, og starte arbeidet med en ny plan. Hyppigere oppdateringer av planverk innenfor dette området er nødvendig på bakgrunn av høy endringstakt.

Vi skal realisere arbeidsgiverpolitikken, i den forbindelse også lederstøtte og -utvikling. Vi skal bedre vilkårene for å utøve ledelse gjennom å tydeliggjøre ledernes ansvar og myndighet, og styrke støtten de har rundt seg. Vi skal også sette i gang tiltak som styrker ledelseskompetansen på alle nivå og som har sitt fundament i kommunens felles ledelsesplattform.

Vi skal redusere sykefraværet gjennom å dreie fra reparerende tiltak til forebyggende arbeidsmiljøarbeid. Videreutvikle treffsikker HMS for yrker med høye emosjonelle krav vil være en viktig bidragsyter. Det vil også systematisk ledelse og andre støttefunksjoner.

Trondheim kommune skal være en attraktiv arbeidsgiver. I dette ligger det blant annet at vi skal ha fokus på å rekruttere, utvikle og beholde dyktige og godt kvalifiserte medarbeidere. Vi skal lage målrettede rekrutterings- og kompetansetiltak som gir oss en planmessig tilnærming. Vi skal sikre kompetanseutvikling som gir høy kvalitet på våre tjenester og et arbeidsmiljø som sørger for at den enkelte får brukt og gjort nytte av sine styrker.

Det pågår et organisasjonsutviklingsarbeid som skal sikre tilstrekkelig ledelses- og gjennomføringskraft til å følge opp politiske prioriteringer og kapasitet i kommunen til å levere gode tjenester til innbyggere og næringsliv i takt med samfunnsutviklingen.

Forventninger til gevinster ved omstillingen er

- Økt tydelighet med hensyn til oppgaver, myndighet, ansvar, roller, samordning og koordinering
- Styrket omdømme for kommunen som en attraktiv arbeidsplass og kompetent tjenesteyter og samfunnsutvikler
- Styrket kapasitet / gjennomføringsevne preget av gode beslutningsprosesser for bærekraftig utvikling og fleksible og effektive tilnærminger til arbeid og samarbeid.

Vi skal bidra til en mer helhetlig og kunnskapsbasert virksomhetsstyring. I store og komplekse organisasjoner er det utfordrende å prioritere blant mange viktige oppgaver, og sikre bærekraftig utvikling. For å realisere ønskelige og nødvendige gevinster må vi bli flinkere til å prioritere og følge opp kommunens satsinger slik at ressursene utnyttes best mulig

Det vil i perioden bli ferdigstilt en ny løsning for økonomistyring, som vil hjelpe organisasjonen med økonomistyring i et 24-måneders perspektiv, i stedet for et 12-måneders perspektiv som i dag. I praksis vil ofte de strategiske valgene vi gjør på våren få størst konsekvenser for neste år. Vi er derfor avhengig av systemer som gjenspeiler denne langsiktigheten.

Vi skal skape god sikkerhetskultur og økt beredskap. Verden er i stadig endring og trusselbildet er mer komplekst og sammensatt enn tidligere. Nasjonal sikkerhetsmyndighet trekker frem behovet for «årvåkne ledere» og et økt sikkerhetsnivå i norske virksomheter for å bekjempe truslene vi står overfor i sin nasjonale risikovurdering «Risiko 2022». Både ledere og ansatte i kommunen har behov for økt kompetanse og bevissthet om trusselbildet og sikkerhetsarbeidet som gjøres.

Vi skal ha:

- Forståelige og tilgjengelige styringsdokumenter
- God avviks- og hendelsehåndtering
- Sikkerhet som tema på ledelsesmøter og avdelingsmøter
- Kontroll og evaluering av sikkerhetsarbeidet.

Vi vil utvikle gode verktøy for enhetenes økonomistyring, både i form av bedre turnusplanlegging og mer langsiktige prognoseverktøy.

Referanser

1. Orientering om pågående prosesser knyttet til "[organiseringen av Trondheim kommune](#)"
2. [Temaplan for teknologi og modernisering, Arbeidsgiverpolitikken](#) og plan for arbeid med Arbeidsmiljø og sykefravær.
3. Digitaliseringsstrategi for offentlig sektor 2019-2025 "[En digital offentlig sektor](#)"
4. NSM (Nasjonal sikkerhetsmyndighet) "[Risiko 2022](#)"
5. [Digitaliseringsrundskrivet](#) fra Regjeringen
6. [Samordnet beredskapsarbeid i Trondheim kommune. Økt trygghet og redusert sårbarhet](#)
7. OECD (2022), Drivers of Trust in Public Institutions in Norway, Building Trust in Public Institutions, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/81b01318-en>.

20.4 Mål

Ingress	<p>FNs 17 bærekraftsmål og forslag til ny samfunnsplan for Trondheim - Trondheimsløftet - ligger til grunn for forslag til mål for perioden 2023-2026. Det er for planperioden pekt på hvilke av FNs bærekraftsmål og delmål i Trondheimsløftet som er mest relevant for tjenesteområdet, og hvor området har størst påvirkningsmulighet.</p> <p>Operasjonaliseringen av de utvalgte bærekraftsmålene og delmålene er vist under med forslag til periodemål med tilhørende indikatorer</p>
Delmål i samfunnsplanen	<p>Delmål 1.2: Vi bruker ressursene våre smartere</p> <p>Delmål 2.5: I Trondheim har vi aktivt deltakende og representative beslutningsprosesser</p> <p>Delmål 3.1: Trondheim har et attraktivt næringsliv og kunnskapsmiljø</p> <p>Delmål 3.2: Trondheim kommune har målrettede og bærekraftige tjenester med god kvalitet</p> <p>Delmål 3.3: Trondheim har realisert potensialet som ligger i digitalisering og teknologi for å møte utfordringer i framtida</p> <p>Delmål 3.5: De ulike samfunnsaktørene i Trondheim tar et felles ansvar for å utvikle det samfunnet vi ønsker å leve i</p>
Bærekraftsmål	 <p>The image shows icons for seven Sustainable Development Goals (SDGs):</p> <ul style="list-style-type: none"> 3: GOD HELSE OG LIVSKVALITET (Green icon with heart and pulse line) 4: GOD UTDANNING (Red icon with book and pencil) 5: LIKESTILLING MELLOM KJØNNENE (Orange icon with equals sign and male/female symbols) 8: ANSTENDIG ARBEID OG ØKONOMISK VEKST (Purple icon with bar chart and upward arrow) 9: INDUSTRI, INNOVASJON OG INFRASTRUKTUR (Yellow icon with stacked blocks) 10: MINDRE ULIKHET (Blue icon with three horizontal bars and arrows) 16: FRED, RETTFERDIGHET OG VELFUNDERENDE INSTITUSJONER (Light blue icon with dove and scales)
Periodemål og indikatorer	<p>Mål 1: Vi er en digital og innovativ kommune</p> <p>Teknologi og digitalisering anvendes som et strategisk virkemiddel for å utvikle kommunens tjenestetilbud til våre innbyggere, og for å understøtte arbeidshverdagen til våre ansatte. Vi bidrar aktivt på relevante nasjonale arenaer, og tar et spesielt ansvar regionalt for at vi i fellesskap jobber mot en målsetting om “en digital offentlig sektor”. Vi skal ha et aktivt forhold til pålegg og anbefalinger om digitalisering i offentlig sektor som beskrevet i Digitaliseringsrundskrivet fra Regjeringen</p> <p>Indikator 1: Bruk av nasjonale felleskomponenter /-løsninger</p> <p>Indikator 2: Automatisering eller robotisering av arbeidsprosesser</p> <p>Indikator 3: Innovasjoner som gir nye eller bedre arbeidsprosesser og tjenester.</p> <p>Indikator 4: Deltagelse i nasjonale eller regionale digitaliseringsprosjekter.</p> <p>Mål 2: Vi er en attraktiv og mangfoldig arbeidsplass</p> <p>Vårt samfunnsoppdrag er grunnlaget for at vi er en attraktiv arbeidsgiver. Vi har stor bredde i de oppgavene som vår organisasjon ivaretar, høye ambisjoner og et enormt</p>

potensiale i våre ansatte. Et godt partssamarbeid er et ytterligere fortrinn når vi sammen skal utvikle oss for å møte fremtidens utfordringer.

Indikator 1:

Ansattes arbeidsmiljø skal vurderes i alt drifts- og utviklingsarbeid.

Indikator 2:

Arbeidsstokken gjenspeiler mangfoldet i befolkningen

Indikator 3:

Sykefraværet skal sektorvis ikke være høyere enn sammenlignbare kommuner

Indikator 4:

Kommunen er en foretrukken arbeidsplass innenfor våre fagområder

Mål 3: Vi er en åpen kommune som fremmer demokratiet

Over tid er et sunt og levedyktig demokrati avhengig av tillit til det offentlige. Vi legger til rette for denne tilliten gjennom aktiv praktisering av åpenhet, og fokus på ivaretagelse av innbyggernes rettssikkerhet. Vi bruker et klart og korrekt språk i vår kommunikasjon med innbyggerne og internt

Indikator 1:

Fulltekstpubliseringer (dokumenter/ enheter).

Indikator 2:

Sikre at innbyggerne får oppfylt sine rettigheter til riktig tid (rettssikkerhet)

Indikator 3:

Oppfyllelse av allmennhetens rett til innsyn i kommunens forvaltning iht. grunnlov og offentleglova

+

Indikator 4:

Kvalitetssikring av saksfremlegg til politisk nivå og oppfølging av politiske vedtak

Mål 4: Vi har datadrevet virksomhetsstyring

I årene som kommer møter vi nye samfunnsutfordringer. Flere eldre og færre i yrkesaktiv alder. Dette medfører færre ansatte med rett kompetanse og mindre ressurser til å løse samfunnsoppdraget. Mens innbyggerne forventer mer av oss. Hensikten med å bli mer datadrevet som organisasjon er at vi skal kunne ta bedre strategiske valg og prioriteringer basert på et solid og bredt datagrunnlag. Slik at vi som organisasjon blir bedre rustet til å møte samfunnsutfordringene. I tillegg vil eierskap til egne data og tilgjengeliggjøring av data legge grunnlaget for videre innovasjon og utvikling i og utenfor Trondheim kommune. Slik skaper vi mer velferd for pengene.

<p>Indikator 1: Bedre og mer riktig utnyttelse av ansatte og kompetanse</p> <p>Indikator 2: Det gjennomføres problem- og mulighetsanalyser</p> <p>Indikator 3: Tilgjengeliggjøring av data</p> <p>Indikator 4: Datastyring (Data governance)</p> <p>Mål 5: Vi skaper verdi for virksomhetsområdene</p> <p>Vi skal være både en premissgiver og en aktiv bidragsyter til at kvaliteten på tjenestene som leveres fra virksomhetsområdene blir stadig bedre, samtidig som de får frigjort tid til å fokusere på sine kjerneoppgaver. Vår fagkompetanse innenfor et bredt område skal oppleves som en viktig støtte, og som et trygt grunnlag for videre utvikling.</p> <p>Indikator 1: Ledere og merkantile får hjelp når de trenger det</p> <p>Indikator 2: Informasjons- og opplæringstilbud til ledere og merkantile</p> <p>Indikator 3: Forbedring av arbeidsprosesser</p> <p>Indikator 4: Redusert administrativ ressursbruk</p>

20.5 Forslag til driftsbudsjett

Tabell 20-1 viser kommunedirektørens forslag til netto driftsramme for utvikling og støttetjenester i perioden 2023-2026. Tabellen viser endring i forhold til opprinnelig vedtatt budsjett for 2022. Tabell 20-2 viser kommunedirektørens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 20-1 Budsjettramme og rammeendring utvikling og støttetjenester. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2023	2024	2025	2026
Opprinnelig budsjett 2022	419,7	419,7	419,7	419,7
Pris- og lønnskompensasjon	2,6	2,6	2,6	2,6
Tekniske justeringer	3,1	3,1	3,1	3,1
Korrigert budsjett	425,4	425,4	425,4	425,4
Befolkningsvekst	0,8	1,6	2,4	3,1
Annen rammeendring	1,9	5,0	1,1	1,1
Forslag til netto driftsramme	428,0	431,9	428,8	429,5
Reell rammeendring	2,7	6,6	3,4	4,2

Tabell 20-2 Tiltak i utvikling og støttetjenester. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2023	2024	2025	2026
Opprettholdelse av standard	01. Lisenskostnader IT nettverk	2,5	2,5	2,5	2,5
	02. Lisenskostnader selvbetjeningsportalen for ansatte	0,5	0,5	0,5	0,5
	03. Lisenskostnader prognosemodul LiFT	0,8	0,8	0,8	0,8
	04. Enhet for kommunikasjon, adm og innbyggerkontakt	-1,1	-1,1	-1,1	-1,1
	05. Windows lisenser - utvidelse av tidligere søknad	0,0	3,6	0,0	0,0
Endringer i tjenestetilbudet	06. Lisenskostnad portal for Åpne Data	0,2	0,2	0,2	0,2
	07. Lisenskostnader plattform og verktøy for datadreven organisasjon	0,5	0,5	0,5	0,5
	08. Lisens og driftskostnader robotiseringsplattform (RPA)	0,8	0,8	0,8	0,8
	09. Lisens og driftskostnader HR portalen	0,7	0,7	0,7	0,7
	10. HMS for yrker med høye emosjonelle jobbkra	0,9	0,9	0,9	0,9
	11. Samfunnssikkerhet og kommunal beredskap	1,2	1,5	1,9	2,7
	12. Videreutvikling LIFT	0,9	0,9	0,9	0,9
	13. Digitalisering	0,9	0,9	0,9	0,9
	14. Juridisk kompetanse personvern	1,0	1,0	1,0	1,0
	15. Stilling innsyn	0,0	0,0	0,0	0,0
	16. Nytt saksbehandlingssystem som erstatter ESA	2,2	2,2	2,2	2,2
	17. Utvidet IT støtte for rekrutteringsprosess	0,3	0,3	0,3	0,3
Annet	18. Det interne arbeidsmarkedet (DIA)	-5,0	-5,0	-5,0	-5,0
	19. Prosjekt "heltid og økt stillingsandel"	-4,5	-4,5	-4,5	-4,5
Sluttsum		2,7	6,6	3,4	4,2

Opprettholdelse av standard

Lisenskostnader IT- nettverk

Nettverk og sikkerhetsløsninger er grunnleggende for all bruk av IT i kommunen. Det har blitt gjennomført store investeringer i trådløst nettverk til skolene de siste årene, og kapasitet i kjernenettverk og brannmurer er økt. Disse investeringene utløser høyere lisens og driftskostnader. Gevinsten ligger i hele organisasjonen gjennom at vi har tilgang til IT- tjenester over et nettverk med tilstrekkelig kapasitet, dekning og sikkerhet.

Lisenskostnader selvbetjeningsportalen for ansatte

Det benyttes et IT- verktøy for kommunikasjon mellom fagressurser i utvikling og støttetjenester og ansatte i de ulike virksomhetsområdene. Dette gir kvalitet i oppfølgingen av de enkelte henvendelsene, og et godt statistisk grunnlag for å identifisere problem- og forbedringsområder. Dette verktøyet har årlige lisenskostnader. Gode erfaringer med verktøyet har ført til utvidet bruk, og dermed økt årlig lisenskostnad. Gevinsten ligger i hele organisasjonen gjennom redusert avhengighet av enkeltpersoner, kontinuitet og sporbarhet i støttetjenestene som leveres.

Lisenskostnader prognosemodul LiFT

Det ble innvilget investeringsmidler for å utvikle ny prognosemodul i økonomisystemet (LIFT) i 2022.

Utviklingen medfører en økt lisenskostnad og driftskostnad som må håndteres fra 2023 og utover.

Utviklingen gjør at økonomisystemet i større grad blir et system som man ikke trenger være økonom for å forstå. Systemet kobler ansatte og penger sammen slik at det blir enklere å legge økonomiske prognoser. I

tillegg vil løsningen være et styringsverktøy for økonomisk prognose i et 2-års perspektiv, kontra kun 1 år slik det er i dag. Gevinsten ligger i hele organisasjonen gjennom at økonomistyring kan gjøres bedre, både på virksomhetsområde og enhetsnivå.

Enhet for kommunikasjon, adm og innbyggerkontakt

Som en konsekvens av fortsatt høyt volum av innsynskrav, samt etablering av ny enhet for sikkerhet og beredskap ser vi behov for en omprioritering innenfor området. Dette foreslås gjennomført ved at budsjett for Enhet for kommunikasjon, adm og innbyggerkontakt (EKAI) reduseres (1.1mill) og midler overføres til Byarkivet (0.9mill) og ny enhet for sikkerhet og beredskap (200k). Dette er en endring ift vedtatt HØP 2022-2025.

Endringer i tjenestetilbud

Lisenskostnad portal for Åpne Data

Trondheim kommune og flere andre kommuner har aktiviteter relatert til datasjø, og etablert plattformer for dette. En datasjø er samlinger av ulike datasett som kan brukes av innbyggere og næringsliv for innovasjon, forskning og generell kunnskapsspredning. Trondheim kommunes datasjø har blitt publisert på <https://data.trondheim.kommune.no>. Dette er i tråd med nasjonale føringer og intensjoner om "en digital offentlig sektor" gjennom blant annet "økt deling av data". Kommunens datasjø kan brukes av alle virksomhetsområder til å publisere offentlige datasett. IT- løsningen har årlige driftskostnader som må dekkes inn. Gevinsten ved tiltaket er at vi etterlever nasjonale føringer og forventninger, legger til rette for tjenesteinnovasjon rundt oss og skaper større åpenhet.

Lisenskostnader plattform og verktøy for datadreven organisasjon

I den vedtatte temaplan for teknologi og modernisering er det beskrevet at vi skal etablere kommunen som en datadreven organisasjon. Dette gjøres for å understøtte tjenesteinnovasjon og organisasjonens evne til å respondere raskere på endringer i behovene, og gi oss et bedre styringsgrunnlag. Det å være datadreven betyr altså at man i større grad enn i dag bruker sammenstillinger av faktagrunnlag fra ulike kilder som grunnlag for beslutninger. I tillegg så har det å være datadreven aspekter av "lærende organisasjon" i seg, gjennom å understøtte kunnskapsdeling og utvikling, mellom ansatte og på tvers i egen organisasjon - og med eksterne aktører. Et eksempel på eksternt samarbeid i denne sammenhengen er Universitetskommunen TRD 3.0.

Etableringen av de nødvendige plattformer finansieres over IT- investering, men det vil i åra som kommer komme til drift-, vedlikehold- og lisenskostnader. Gevinsten ved tiltaket er at vi evner å understøtte en ønsket utvikling av organisasjonen for å møte morgendagens utfordringer.

Stilling Innsyn

I vedtatt HØP 2022-2025 ble budsjettert med en midlertidig ressursøkning for håndtering av økt omfang av innsynskrav i 2022. På grunn av fortsatt høyt volum, samt et sterkt ønske om meroffentlighet foreslår kommunedirektøren at den aktuelle stillingen gjøres permanent.

Nytt saksbehandlingssystem som erstatter ESA

Dagens sak/arkiv system ESA når slutten av sin tekniske levetid i 2023, og må derfor erstattes med en ny løsning. En ny og mer moderne løsning har i tillegg vært etterspurt i organisasjonen i flere år. Det har blitt gjennomført en anskaffelsesprosess, og ny løsning er valgt. Etablering og innføringskostnader finansieres med IT- investeringsmidler, men årlige drift og vedlikeholdskostnader fra 01.01.2023 er høyere for ny løsning enn dagens ESA. Tiltakets størrelse gjenspeiler differansen i driftskostnader for gammel og ny løsning. Gevinsten ved tiltaket, i tillegg til at nødvendig IT- støtte for saksbehandling og arkivering videreføres, er en bedre arbeidshverdag for våre nesten 3000 ansatte som benytter denne løsningen.

Utvidet IT- støtte for rekrutteringsprosess

Kvalitativt gode og effektive rekrutteringsprosesser er viktig for å sikre oss riktig og nok kompetanse. I 2021 gjennomførte kommunen 1766 rekrutteringsprosesser med til sammen 42.578 søkere, og vi ligger så langt på samme nivå i 2022. Vi jobber kontinuerlig med å understøtte disse prosessene ved å utvide og bygge ny

funksjonalitet inn i IT- plattformen for rekruttering. Vi jobber også kontinuerlig for å sikre gode integrasjoner med relevante systemer, som f.eks. sak- og arkivsystem. Dette gir en enhetlig tilnærming, god flyt i arbeidsprosessene, og det er en avgjørende støtte til rekrutterende ledere. Det gir også aktuelle kandidater et profesjonelt og forutsigbart inntrykk av kommunen. Den utvidede IT- støtten vil gi bedre funksjonalitet for invitasjon til intervju, digital signering, innhenting av tilleggsopplysninger for kandidater, videointervju, intern deling av kandidat og profilering av annonser. Gevinsten ved tiltaket er økt kvalitet, styrket omdømme som attraktiv arbeidsgiver og effektivitet i gjennomføringen av rekrutteringsprosesser.

Lisens og driftskostnader robotiseringsplattform (RPA)

Robotisering er et IT- verktøy som kan brukes til å automatisere en rekke arbeidsprosesser ved å gjenskape menneske-maskin interaksjon ved hjelp av programvare. Alle arbeidsoppgaver hvor en ansatt benytter en PC på en repeterende og lik måte (regelstyrt), og i betydelig volum er kandidater for robotisering. Gevinsten ligger hos ansatte som får avlastning for repeterende arbeidsoppgaver, og deres enheter som får frigjort ressurser til andre prioriterte oppgaver. Løsningen har lisenskostnader for felles driftsplattform som ikke kan dekkes med investeringsmidler, og som er krevende å fordele per arbeidsprosess og dermed belastes eierne av arbeidsprosessene. Robotisering beviste sin verdi for kommunen under pandemien da vi gjennom å benytte dette frigjorte mange årsverk blant helsepersonell, slik at disse kunne benyttes til faktiske helseoppgaver. Konsekvensen dersom RPA ikke videreføres er en betydelig brems i effektivisering og frigjøring av kapasitet i organisasjonen.

Lisens og driftskostnader HR portalen

Kommunens IT- løsning som understøtter HR- funksjoner utvikles kontinuerlig av leverandøren, og nye tjenester introduseres i takt med behovet i markedet, og i vår egen organisasjon. Det er ønskelig for oss som arbeidsgiver at vi følger med i denne utviklingen.

Økt bruk av mobile tjenester, oppslag i registertjenester, digitale sykmeldinger, digital ansettelse, digital fratredelse, utvidet funksjonalitet i modul for medarbeideroppfølging og nye innsiktsløsninger gir en økning i lisens og driftskostnader til leverandør.

HMS for yrker med høye emosjonelle jobbkra; folk som jobber med folk.

En stor del av kommunens tjenester til befolkningen produseres ved at folk jobber med folk, hvor arbeidet ofte har høye emosjonelle krav. Vi vet at arbeid med høye emosjonelle krav kan være svært motiverende og meningsfullt. Men det kan også føre til uhelse og sykdom, og gi økt risiko for sykefravær ifølge Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI) Nasjonal overvåking av arbeidsmiljø og -helse (NOA).

Analyser av vår egne HMS- undersøkelser viser statistiske sammenhenger mellom det å oppleve emosjonelle krav og sykefravær for ansatte i barnehager og Helse- og velferdsområdet. helse- og velferd og oppvekst og utdanning har flest ansatte, høyest sykefravær og arbeid med høye emosjonelle krav. Innenfor disse sektorene vil vi også oppleve rekrutteringsutfordringer og mangel på kompetanse fremover, noe som gjør dette temaet enda viktigere.

De emosjonelle jobbkraene er en del av oppdraget, og kan som oftest ikke fjernes. Hva er da god HMS for disse arbeidstakerne? Det finnes noe kunnskap om hva som kan være forebyggende, og hva som kan være helsefremmende i en del situasjoner. Men hva som er viktigst på den enkelte arbeidsplass i vår kommune, og hvordan det bør organiseres og gjennomføres i praksis vet vi ikke. Arbeidsplassene har begrenset tid til rådighet, så den tiden som settes av til forebyggende og helsefremmende HMS må være treffsikker.

Det er derfor behov for et langsiktig arbeid med å utvikle treffsikker HMS for kommunens arbeidsplasser med høye emosjonelle krav.

Kommunedirektøren foreslår derfor at fagmiljøet ved Arbeidsmiljøenheten styrkes med ett årsverk.

Samfunnssikkerhet og kommunal beredskap

Kommunen har en sentral rolle i arbeidet med samfunnssikkerhet. Kommunen skal utvikle trygge og robuste lokalsamfunn og har et grunnleggende ansvar for å beskytte befolkningen og bidra til å opprettholde kritiske samfunnsfunksjoner. Videre har også kommunen et omfattende ansvar for å forebygge og håndtere kriser inkludert å stimulere relevante aktører til å iverksette forebyggende og skadebegrensende tiltak. Kommunen har i dag en for svak sentral funksjon på dette området til at vi klarer å jobbe godt forebyggende og strategisk.

Kommunedirektøren foreslår derfor at fagmiljøet i ny enhet for Sikkerhet og Beredskap styrkes med ett årsverk.

Videreutvikling LIFT

De siste årene har det blitt etablert nye styringsverktøy for økonomi og personaldata som er tilgjengelig for alle enheter. Verktøyene er en utvidelse av funksjonaliteten i økonomisystemet kommunen anskaffet i 2018. I en kompleks virksomhet som Trondheim kommune er det avgjørende at vi er istand til å presentere styringsdata som grunnlag for god økonomistyring gjennom ulike varianter av dashboards. Det er et stort behov for å videreutvikle og vedlikeholde denne typen dashboards, men Økonomitjenesten har i dag ikke ressurser til å svare ut dette behovet med dagens bemanning. Gevinsten ved å gjennomføre tiltaket er bedre økonomistyring for alle kommunens enheter.

Kommunedirektøren foreslår derfor at fagmiljøet ved Økonomitjenesten styrkes med ett årsverk.

Digitalisering

Bystyret vedtok 3. mars 2021 at Temaplan for teknologi og modernisering skal legges til grunn for videre arbeid med digital transformasjon av vår organisasjon. Det pekes på områder som digitalisering, robotisering, automatisering, samskaping og ambisjoner om at vi skal bli en mer datadreven organisasjon. Temaplanens ambisjoner lar seg ikke realisere kun gjennom IT- investeringsprosjekter. Det er vår erfaring at majoriteten av kostnadene til digitalisering og innovasjon krever driftsmidler og ansatte med riktig kompetanse. Uten dette vil det ikke være forsvarlig å gjennomføre investeringsprosjekter da verdien av disse vil måtte nedskrives i løpet av kort tid. Vi må derfor styrke oss innenfor virksomhetsarkitektur, tjenestedesign, prosessledelse, tjenesteplattformer og integrasjon.

Kommunedirektøren foreslår derfor at fagmiljøet ved IT-tjenesten styrkes med ett årsverk.

Juridisk kompetanse personvern

Kommuneadvokaten ivaretar kommunens samlede behov for advokattjenester innen alle rettsfelt, og skal være kommunens fremste juridiske kompetansemiljø. Det er behov for å styrke advokatkontorets ressurssituasjon og kompetanse innen kjerneområdene personopplysningsrett, informasjonssikkerhet og IKT-rett. For å kunne realisere kommunens ambisjoner innen digitalisering, innovasjon og det grønne skiftet, er innhenting, utveksling og bruk av informasjon på tvers av virksomhetsområder av sentral betydning. Kommuneadvokaten opplever økende etterspørsel etter juridisk rådgivning om det rettslige rammeverket for informasjonshåndtering. Rettsfeltet er i rivende utvikling, og rettsutviklingen preges av et betydelig innslag av EU-regulering og avgjørelser fra EUs organer i tillegg til nasjonale nemnder og domstoler. Mangelfull kunnskap om regulatoriske forhold vil kunne ha betydelige konsekvenser for innbyggernes rettsikkerhet og for kommunen, både i form av overtredelsesgebyrer og ved uheldig innretning på innovasjonsprosjekter.

Kommuneadvokaten vil rekruttere ytterligere en advokat, fortrinnsvis med særlig interesse for og kompetanse innen informasjons- og personvernrett. Advokaten vil ha et særlig ansvar for å holde kontoret oppdatert på rettsutviklingen, nytt regelverk om utviklingen i rettspraksis. Henvendelser fra virksomhetene om juridisk rådgivning og utredninger innen rettsfeltet, vil i stor grad bli kanalisert til den nye ressursen. I tillegg vil ressursen ha ansvar for de øvrige advokatenes kompetanseutvikling innen rettsfeltet. Avhengig av utfallet av rekrutteringsprosessen kan det være aktuelt å la en av dagens advokater spesialisere seg innen

rettsfeltet. Ny advokat vil i tilfelle overta dennes ansvarsområder, slik at Kommuneadvokatens tilbud innen øvrige rettsområder ikke svekkes i forhold til dagens nivå.

Kommunedirektøren foreslår derfor at fagmiljøet ved Kommuneadvokaten styrkes med ett årsverk.

Det interne arbeidsmarkedet (DIA)
I samsvar med vedtatt HØP 2022-2025

Prosjekt "heltid og økt stillingsandel"
I samsvar med vedtatt HØP 2022-2025

20.6 Forslag til investeringsbudsjett

Investeringsmidler til IT-prosjekter i fireårsperioden er på 383,2 millioner kroner. Det er prosjekter innenfor alle kommunens virksomhetsområder, og på tvers av virksomhetsområdene.

Kommunedirektøren foreslår for fireårsperioden bevilgning til flere prosjekter som understøtter temaplanen for teknologi og modernisering, inkludert deltakelse i nasjonale digitaliseringsprosjekter. Sentralt i porteføljen er satsing på velferdsteknologi, tverrfaglig og innbyggerrettet støtte for samhandling rundt barns oppvekst og fokus på styrking og modernisering av nettverksinfrastruktur og sikkerhet rundt denne. Det foreslås også en budsjettpost for perioden som skal fremme utvikling og innovasjon på tvers av virksomhetsområder og fagmiljøer i kommunen.

Arbeidet med å etablere kommunen som datadreven organisasjon vil også fortsette, og arbeidet med å automatisere og robotisere merkantile og administrative prosesser videreføres.

Tabell 20-3 Investeringer i IT i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2023	2024	2025	2026
01. Datadreven organisasjon	7,0	0,0	7,0	3,5	2,0	1,0	0,5
02. Digibarnevern	165,2	144,7	20,5	20,5	0,0	0,0	0,0
03. Fagsystem og basissystemer	39,9	23,4	16,5	10,0	3,5	1,7	1,3
04. Samskaping med pårørende (aktivitetsportal)	3,5	1,5	2,0	2,0	0,0	0,0	0,0
05. Velferdsteknologi	10,0	4,5	5,5	2,0	2,0	1,0	0,5
06. IT-støtte Samspill - Tverretatlig og tverrfaglig samarbeid rundt barn	6,8	1,0	5,8	2,2	2,2	1,1	0,3
07. Digitale innbyggertjenester	24,2	22,9	1,3	1,3	0,0	0,0	0,0
08. Automatisering/robotisering av administrative prosesser	6,0	1,5	4,5	1,5	1,5	1,5	0,0
09. Nettverk- og PC infrastruktur	0,0	0,0	0,0	67,1	67,0	26,1	62,0
10. Infrastruktur utskifting trådløst nett - AP 2702	28,0	0,0	28,0	28,0	0,0	0,0	0,0
11. Trådløst nett HVS	36,0	0,0	36,0	11,0	11,0	11,0	3,0
12. Oppgradering trådløst nett BHG	8,0	0,0	8,0	8,0	0,0	0,0	0,0
13. Post for utvikling og innovasjon	20,0	0,0	20,0	5,0	5,0	5,0	5,0
14. Oppgradering av terminalserverløsning	0,0	0,0	0,0	5,9	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	354,6	199,5	155,1	168,0	94,2	48,4	72,6

Tabell 20-4 Finansiering for investeringsprosjektene for IT i perioden 2023-2026. Tall i millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Bykassefinansierte lån	126,9	78,5	40,3	60,5
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	27,9	15,7	8,1	12,1
Refusjoner	13,2	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	168,0	94,2	48,4	72,6

Datadreven organisasjon

Arbeidet fortsetter med å legge til rette for at Trondheim kommune utvikler seg som moderne datadreven organisasjon. Dette for å understøtte tjenesteinnovasjon og organisasjonens evne til respondere raskere på endringer i behov, og gi bedre styringsgrunnlag.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 7,0 millioner kroner til prosjektet i fireårsperioden.

DigiBarnevern

I tillegg til omorganiseringen knyttet til Helhetlig gjennomgang av BFT skal barnevernet ta i bruk nytt IT-system (Modulus Barn). Barnevernet skal ta i bruk nye digitale innbyggertjenester, som vil utgjøre en vesentlig endring i måten barnevernet samhandler med barn, ungdom og foreldre på. Dette vil blant annet ivaretas gjennom endringsprosjektet Digbart (Digitale barnevernstjenester i Trondheim).

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 20,5 millioner kroner for 2023.

Fagsystem og basissystemer

Nødvendige oppgraderinger på ulike basisløsninger håndteres løpende.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge ti millioner kroner i 2023, i sum 16,5 millioner kroner i perioden.

Samskaping med pårørende (aktivitetsportal)

Arbeidet med å legge til rette for aktiviseringer av eldre ved å koble frivilligheten og aktører sammen ved hjelp av enkle digitale løsninger fortsetter i tråd med vedtak i HØP 2021-2024.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge to millioner kroner til aktivitetsportalen i 2023.

Velferdsteknologi

Kommunedirektøren foreslår i perioden å fortsette og fokusere på økt bruk av de etablerte løsningene jf. bystyresak 227/20 om plan for teknologi i helse- og velferdstjenester.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge to millioner kroner i 2023 og totalt 5,5 millioner kroner til velferdsteknologi i perioden.

IT- støtte Samspill - tverretatlig støtte for samhandling rundt barnet

Kommunedirektøren foreslår at arbeidet med å etablere nødvendig IT-støtte for å sikre intern koordinering rundt barn med særskilte behov fortsetter. Dette er en oppfølging av tidligere føringer i HØP 21-24 og oppfølging av en rekke revisjonsrapporter på BFT Østbyen.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 2,2 millioner i 2023 og 5,8 millioner kroner til prosjektet i fireårsperioden.

Digitale innbyggertjenester

Kommunedirektøren foreslår å videreføre arbeidet med å tilby selvbetjeningsløsninger til innbyggerne. Flere elektroniske tjenester tilbys på kommunens Minside. Formålet er å redusere henvendelser til førstelinja og tilby moderne selvbetjente løsninger.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 1,3 millioner kroner i 2023.

Automatisering/robotisering av administrative prosesser

Kommunedirektøren foreslår en bevilgning på 1,5 millioner kroner i 2023 og totalt 4,5 millioner i perioden for å automatisere og robotisere administrative prosesser. Dette er i tråd med satsingen vedtatt i bystyret knyttet til Temaplan for teknologi og modernisering

Nettverks- og pc-infrastruktur

Kommunedirektøren foreslår at nødvendig vedlikehold av nettverksinfrastrukturen fortsetter som tidligere. Prosjektet skal skifte ut svitsjer som vil kunne utgjøre fremtidig risiko om det oppstår sikkerhetsfeil. Utskiftingstempo av kommunalt ansatte sine pc-er og elev-pcer foreslås opprettholdt med en syklus på henholdsvis fire og seks år. Alle tiltakene opprettholdes for å sikre stabilitet og sikkerhet i hverdagen til ansatte, ved at utstyret løpende kan håndtere sikkerhetsoppdateringer og lignende.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 67,1 millioner kroner til nettverks- og pc-infrastruktur i 2023, i sum 222,2 millioner kroner i perioden.

Infrastruktur utskifting trådløst nett - AP 2702

Prosjektet skal skifte ut alle aksesspunkter av type Cisco 2702. Aksesspunkter er bærende fundamenter i det trådløse nettet. Trondheim kommune har omlag .1700 aksesspunkter av gjeldende type. Det blir ikke gitt støtte til denne tjenesten fra januar 2024. Konsekvensen ved å ikke gjennomføre prosjektet er potensielt at det trådløst nettet kan bli mer ustabil og utilgjengelig. Det er gjennomført en risikoanalyse, som tilsier at disse aksesspunktene bør skiftes ut som skissert i forslaget.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 28 millioner i 2023 til prosjektet.

Trådløst nett helse- og velferdssenter

Prosjektet skal bygge ut dekning for WIFI- tale på helseinstitusjoner for å ta ut potensialet med å kunne utføre arbeidsoppgaver på en mobil flate (Rover applikasjon i Helseplattformen, pasientvarsling, telefoni, sykepleierhåndbok). Tiltaket er nødvendig for å unngå at helsearbeidere må forholde seg til flere mobile apparater i arbeidshverdagen, og for å unngå vedlikehold av to parallelle infrastrukturløsninger.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 11 millioner i 2023, og totalt 36 millioner for perioden.

Oppgradering trådløst nett barnehager

Prosjektet skal løfte trådløst nettdekning på resterende 73 av 114 barnehager Trondheim kommune til samme nivå. I 2020 ble det tildelt stimuleringsmidler fra den statlige tiltakspakken i forbindelse med korona for å utbedre til tilstrekkelig kvalitet på så mange lokasjoner som mulig. Det ble gjennomført et løft ved 41 barnehager. Prosjektet understøtter "Forprosjekt digital praksis i barnehage". Prosjektet er en forutsetning for å gjennomføre en helhetlig digitalisering i barnehager.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge åtte millioner i 2023 til prosjektet.

Post for utvikling og innovasjon

For å fremme digital utvikling og innovasjon foreslår Kommunedirektøren å etablere en ordning hvor kommunale enheter kan søke om midler for raskere å kunne sette i gang og implementere innovative digitale løsninger.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge fem millioner kroner for 2023, og 20 millioner kroner i perioden.

Oppgradering av terminalserverløsning

Trondheim kommune bruker en terminalserverløsning der det kjøres applikasjoner som publiseres via Citrix. Hensikten er å gi tilgang til kritisk programvare og fagsystem. Det er to separate løsninger som kjører både på intern sone og sikker sone. Dagens versjon av terminalservere mister støtte høsten 2022, og dermed er det viktig sikkerhetsmessig å oppgradere løsningen til siste versjon.

Kommunedirektøren foreslår å bevilge 5,9 millioner kroner for 2023.

21 Kommunens eierinteresser

21.1 Innledning

I dette kapitlet omtales aksjeselskap, kommunale foretak og interkommunale selskap der kommunen har vesentlige eierinteresser. I tillegg omtales ulike stiftelser og Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP).

Bystyret vedtok i mai 2022 kommunens eierskapsmelding (bystyresak [23/22 – Eierskapsmelding del 1-revidering](#)). Trondheim kommunes eierskapsmelding er et redskap for bystyret for utøvelse av en målrettet, forutsigbar og langsiktig eierskapspolitikk. Eierskapsmeldingen skal bidra til god politisk styring og kontroll, og gi rammene for hvordan kommunen skal utøve sitt eierskap.

Eierskapsmeldingen kommer i to deler. Del én gir prinsippene for Trondheim kommunes overordnede eierskapspolitikk, som omfatter alle selskap og foretak kommunen har eierskap i. Prinsippene er lagt til grunn for utarbeidelsen av del to, som er selskapsspesifikke eierstrategier for selskap og foretak som kommunen har vesentlige eierinteresser i.

Kommunedirektøren utarbeider forslag til eierskapsmelding del to for hvert selskap, og foretak som blir behandlet i bystyret. Hensikten er å styrke oppfølgingen av forventninger og mål av det spesifikke eierskapet. Dette skaper et operativt anlagt dokument, slik at det har sammenheng med utøvelsen av eierskapet til hvert enkelt selskap.

Bystyret vedtok i mai 2017 eierskapsmelding del to (selskapsspesifikke eierstrategier) for TRV Gruppen AS ([bystyresak 0086/17](#)) og Vistamar SL ([bystyresak 0085/17](#)). I 2020 ble Vistamar SL vedtatt nedlagt. I april 2018 vedtok bystyret eierskapsmelding del to for Trondheim Kino AS ([bystyresak 0193/17](#)). Eierskapsmelding del to for Tempevegen 25 AS ble vedtatt i oktober 2019 ([bystyresak 130/19](#)), for Leuthenhaven AS i februar 2020 ([bystyresak 42/20](#)), for Trondheim Parkering AS i juni 2021 ([bystyresak 100/21](#)) og for Trondheim Spektrum AS i april 2022 ([bystyresak 27/22](#)). Eierskapsmelding for Prima Holding AS, hvor Trondheim kommune eier 60 prosent og Trondheim Røde Kors 40 prosent, ble vedtatt i april 2022 ([bystyresak 82/22](#)). Selskapsspesifikke eierstrategier for andre selskap og foretak som kommunen har vesentlige eierinteresser i, er under utarbeidelse.

21.2 TRV Gruppen AS (eierandel 100%)

Kommunen har som lovpålagt oppgave å samle inn husholdningsavfall og farlig avfall, jmfør forurensningsloven § 30-26 og avfallsforskriften. Innsamling og behandling av husholdningsavfall er å anse som en rettslig monopolvirksomhet, som kommunen kan velge å utføre selv eller å konkurranseutsette. Kommunen har ikke lovmessig plikt til å samle inn og behandle næringsavfall.

TRV Gruppen består av morselskapet TRV Gruppen AS, som er heleid av Trondheim kommune, og av datterselskapene Trondheim Renholdsverk AS og Retura TRV AS. Trondheim Renholdsverk AS utfører håndtering av husholdningsavfall i Trondheim i egen regi, mens Retura TRV AS driver konkurranseutsatt virksomhet innenfor næringsavfall, noe som gir grunnlag for utbytte fra selskapet til Trondheim kommune.

Tabell Nøkkeltall fra regnskap for TRV Gruppen AS. Tall i 1000 kroner

	2018	2019	2020	2021
Driftsinntekter	447 649	448 681	471 426	552 104
Driftsresultat	17 129	10 230	31 761	29 082
Årsresultat	8 141	3 306	21 722	19 735
Utbytte	2 500	0	7 000	5 000

Krav til avkastning og utbytte fra TRV Gruppen AS

Kommunens krav til avkastning og utbytte stilles til TRV Gruppen AS (morselskap) som igjen mottar konsernbidrag fra Retura TRV AS. Datterselskapet Trondheim Renholdsverk AS ivaretar kommunens lovpålagte oppgave om håndtering av husholdningsavfall og er selvkostfinansiert. Som følge av at de er selvkostfinansiert, kan ikke Trondheim Renholdsverk AS bidra til morselskapets krav til avkastning.

Utbyttet fra selskapet for regnskapsåret 2021 ble ved behandlingen av Trondheim kommunes budsjett for 2022, forventet til fire millioner kroner, mens selskapets styre foreslo et utbytte på 5 millioner kroner som ble vedtatt i generalforsamlingen for selskapet.

For planperioden 2023-2026 budsjetterer Kommunedirektøren med et årlig utbytte fra TRV konsernet på 7 millioner kroner. Trondheim kommune som eier har behov for en viss forutsigbarhet i utbytteneivået, og forventer et utbytteneivå som er minst 70 prosent av gjennomsnittlig årsresultat etter skatt siste tre år.

Selskapet skal forholde seg til kommunens krav til avkastning og utbytte. Styret innstiller på utbytte til generalforsamling.

Tabell Forslag til utbytte i perioden 2023-2026. Millioner kroner.

2023 2024 2025 2026

	2023	2024	2025	2026
Budsjettert utbytte fra TRV Gruppen AS	7	7	7	7

21.3 Trondheim Kino AS (eierandel 100%)

Kommunens eierskap i Trondheim Kino AS sikrer innbyggerne et kvalitativt godt og bredt kinotilbud. Formålet til selskapet fremgår av vedtektene, fastsatt i ekstraordinær generalforsamling 13. november 2012:

Selskapets formål er å drive kinovirksomhet og annen virksomhet naturlig knyttet til dette. Trondheim Kino AS skal vise film innenfor alle filmgenrer valgt ut etter kvalitetskrav og de til enhver tid gjeldende konsesjonskrav under de best mulige visningsforhold og på konkurransedyktige vilkår for flest mulig mennesker som ønsker å oppleve filmkunst.

Trondheim Kino AS har eierinteresser i datterselskap som driver med virksomhet tilknyttet kinodrift. I konsernet inngår Filmfest Trondheim AS (Kosmorama), Trondheim Kino Utvikling AS og Trondheim Kino Eiendom AS. Trondheim Kino AS har 100 prosent eierandel i disse tre. I tillegg har Trondheim kino en eierandel på 45 prosent av kinokjeden KinoNor AS, som i et normalår har om lag 1,5 millioner besøkende i året.

Trondheim Kino AS viser film fra Prinsen kinosenter (åtte saler), Nova kinosenter (elleve saler) og Kimen Kino på Stjørdal (tre saler). Lokalene til Prinsen kinosenter eies og leies av Trondheim Kino Eiendom AS, mens lokalene til Nova kinosenter eies og leies av Arbeidernes Økonomiske Fellesorganisasjon (AØF). Lokalene til Kimen kinosenter eies og leies av Kimen kulturhus.

Tabell Nøkkeltall fra konsernregnskap Trondheim Kino AS. Tall i 1000 kroner

	2018	2019	2020	2021
Driftsinntekter	151 725	142 063	96 289	113 982
Driftsresultat	10 618	7 254	236	9 561
Årsresultat	15 074	13 127	4 363	9 776
Utbytte	8 200	0	0	0

Trondheim Kino AS kan vise til meget god soliditet med en egenkapitalandel på 81,5 prosent i morselskapet og 82 prosent i konsernet per 31. desember 2021. Styret mener dette er tilfredsstillende og forsvarlig med tanke på den risiko som virksomheten medfører.

I likhet med 2020 ble 2021 et utfordrende år, men nasjonale støtteordninger bidro til å redusere de negative konsekvensene. I 2021 hadde kinoen 392.000 besøkende fordelt på 24.000 forestillinger, mot 331.000 besøkende fordelt på 17.600 forestillinger i 2020. Årsresultatet for selskapet var på 5,995 millioner kroner i 2021, mot -0,7 millioner året før. For konsernet ble årsresultatet 9,8 millioner kroner i 2021, mot 4,4 millioner i 2020.

Utbytte fra datterselskapene er av betydning for å kunne ha en bærekraftig kinodrift. Alliansen med andre kinoer gjennom KinoNor AS forventes å gi en gevinst i form av reduserte kostnader grunnet stordriftsfordeler. Etter forslag fra Trondheim Kinostyre vedtok generalforsamlingen i 2021 et utbytte på kroner 0 for 2020, begrunnet i konsekvenser som følge av koronapandemien.

Krav til avkastning og utbytte fra Trondheim Kino AS

Bystyret vedtok 12. april 2018 eierstrategi for Trondheim Kino ([sak 193/17](#)). Eierstrategien beskriver kulturelle og finansielle forventninger og mål. Finansielle mål omfatter Trondheim kommune som eier, sine forventninger til verdiutvikling, avkastningskrav og utbyttepolitikk. Eieren ønsker at selskapet gjennomfører en ekstern og uavhengig verdivurdering av Trondheim Kino AS sin markedsverdi hvert fjerde år. Verdiutviklingen av selskapet forventes å ha en utvikling noe bedre enn bransjen. Eiers krav til avkastning stilles til egenkapitalen i Trondheim Kino AS, der eieren forventer at avkastningskravet på verdijustert egenkapital ligger i intervallet 7-9 prosent etter skatt. Trondheim kommune som eier, har behov for en viss forutsigbarhet i utbyttetenivået, og forventer et utbyttetenivå som er minst 70 prosent av gjennomsnittlig årsresultat etter skatt siste tre år.

Trondheim Kino AS vil i de kommende årene satse på å utvikle avanserte løsninger for CRM (Customer Relationship Management), noe som vil medføre betydelige investeringer. Dette arbeidet vil skje i fellesskap med KinoNor AS.

For 2023 budsjetteres det ikke med utbytte.

Tabell Forslag utbytte i perioden 2022-2025. Millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Budsjettert utbytte fra Trondheim kino AS	0	4	6	6

21.4 Trondheim Parkering AS (eierandel 100%)

Bystyret vedtok i [sak 183/18](#) at den forretningsmessige virksomheten i Trondheim Parkering KF skulle skilles ut i et eget selskap med foretaksnavn Trondheim Parkering AS, 100 prosent eid av Trondheim kommune. Selskapet ble opprettet i 2018, med driftsstart 1. mai 2019.

Den forvaltningsmessige delen av parkeringsvirksomheten ble fra samme dato organisert som en kommunal enhet. I og med at selskapet hadde driftsstart 1. mai 2019, finnes det ingen regnskapstall for tidligere år.

Tabell Nøkkeltall fra konsernregnskap Trondheim Parkering AS. Tall i 1000 kroner

	2018	2019	2020	2021
Driftsinntekter	72 981	96 283	99 409	
Driftsresultat	22 850	12 803	12 619	
Årsresultat	17 824	10 785	10 355	
Utbytte	3 400	5 800	6 000	

Krav til avkastning og utbytte fra Trondheim Parkering AS

Eierstrategi (Eierskapsmelding del 2) for Trondheim Parkering AS ble vedtatt av bystyret i møte 16.6.2021, sak 100/21. Nivå på utbytte er fastsatt i eierstrategien:

Trondheim kommune som eier har behov for en viss forutsigbarhet i utbytteneivået, og forventer som hovedregel et utbytteneivå fra konsernet som er minst 70 prosent av gjennomsnittlig årsresultat etter skatt siste 3 år.

Forventningen om utbytte bygger på at eier forventer en avkastning på verdijustert egenkapital mellom 7-9 prosent.

For 2023 budsjetteres det et utbytte på 8 millioner kroner.

Tabell Forslag utbytte i perioden 2023-2026. Millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Budsjettert utbytte fra Trondheim Parkering AS	8	8	8	8

21.5 Olavshallen AS (eierandel 100%)

Olavshallen AS er et heleid kommunalt aksjeselskap opprettet i 1988. Selskapets formål er å fremme midtnorsk musikk- og kulturliv ved å eie, forvalte og leie ut sine eiendommer og lokaler primært til kulturelle formål, samt private og offentlige arrangement. Styret oppnevnes av formannskapet, som er generalforsamling i selskapet.

Olavshallen AS var eier av Kjøpesenteret Olavskvartalet AS. Selskapene var inntil fusjon i 2021 organisert med Olavshallen AS som morselskap, og Kjøpesenteret Olavskvartalet AS som datterselskap. I tillegg kontrolleres Stiftelsen Drivhuset av Olavshallen AS. Drivhuset ble i sin tid etablert for å sette opp egne arrangement i Olavshallen, men har hatt liten aktivitet de senere årene.

Olavshallen AS har hatt positivt årsresultat i årene 2017-2020. Regnskapet inkluderer ikke kapitalkostnader knyttet til bygg. Bygningene er bokført med én krone i balanseregnskapet til selskapet. Regnskapet for 2021 viser et underskudd på 8,2 millioner kroner. Dette kommer som følge av 1) stenging av Store og Lille sal i fire måneder som følge av renovering av Store sal med tilhørende infrastruktur, 2) redusert publikumskapasitet i salene resten av året som følge av

myndighetspålagte begrensninger under pandemien, og derav påfølgende inntektstap, samt 3) økte avskrivninger som følge av fusjonen mellom mor- og datterselskap.

Tabell Nøkkeltall fra regnskap Olavshallen AS. Tall i 1000 kroner

	2018	2019	2020	2021
Driftsinntekter	37 655	43 991	33 308	29 372
Driftsresultat	398	356	2 836	-8 323
Årsresultat	155	337	2 663	-8 257
Utbytte	0	0	0	0

Selskapets egenkapitalandel har ligget på cirka 32 prosent i gjennomsnitt for perioden. Selskapets gjeld består av langsiktig gjeld (lån tatt opp i forbindelse med kjøp av aksjer i Kjøpesenteret Olavskvartalet AS), leverandørgjeld, offentlige avgifter og annen kortsiktig gjeld.

Trondheim kommune bevilget i sak PS [92/20](#); *Utvikling av Olavshallen og bygging av nytt konserthus i Trondheim* og sak PS [100/18](#); *Årsoppgjøret 2017*, til sammen 100 millioner kroner til vedlikeholdsetterslep og nødvendige investeringer i kulturdelen av bygget. Arbeidene omfattet av bevilgningen fra kommunen, ble ferdigstilt i 1. kvartal 2022, inkludert et nytt driftskonsept for 1. etasje. Det er søkt Kulturdepartementet om 84 millioner kroner til oppgradering av Lille sal, nye podier for TSO, oppgraderinger av inngangspartiene ut mot Krabugata og Kjøpmannsgata, og oppgradering av heiser med mer. Disse arbeidene blir gjennomført i 2023 forutsatt bevilgning gjennom statsbudsjettet for 2023.

Det har tidligere ikke vært ansett som realistisk at selskapet selv skulle kunne dekke kapitalkostnader knyttet til bygningsmassen. Etter bevilgningen på 100 millioner kroner til bygningsmessige tiltak, forventer eier at framtidige kapitalkostnader dekkes av selskapet.

Eierstrategi for Olavshallen AS ble vedtatt av bystyret i sak [7/21](#).

Krav til avkastning og utbytte fra Olavshallen AS

Det stilles ikke krav til utbytte fra Olavshallen AS, men eier forutsetter at selskapet selv er i stand til å opprettholde høy standard på nødvendig teknisk utstyr og inventar, og at et nødvendig overskudd beholdes i selskapet for nødvendig vedlikehold og investeringer. Selskapet eier de seksjoner det disponerer i Olavskvartalet, og har ansvar for forsvarlig vedlikehold av disse samt av sin andel av sameiets vedlikeholds- og driftskostnader.

21.6 Kunsthall Trondheim AS (eierandel 63,3%)

Trondheim kommune stiftet selskapet den 9. januar 2015 sammen med daværende Sør-Trøndelag fylkeskommune, som har en eierandel på 36,7 prosent. Eierne har inngått aksjonæravtale, der selskapets formål skal være å etablere og drive kunsthall i Trondheim og det som naturlig står i forbindelse med dette. Partene er enige om at selskapet skal ha et allmennyttig formål, at vedtektene skal inneholde bestemmelser om at det ikke skal utbetales utbytte, og at selskapets formue ved avvikling skal omdisponeres til kunstfaglige tiltak.

Kunsthall Trondheim ble åpnet for publikum den 20. oktober 2016. Lokalisering i den gamle brannstasjonen i naboskap med Kunstsamlingen i Sparebank 1-bygget, Litteraturhuset og Trondheim folkebibliotek, har gitt byen et nytt kulturkvartal hvor de ulike aktørene samarbeider om arrangement og utvikling av kulturtilbud. Dette inkluderer også de to serveringsstedene i kvartalet; Sellanraa og Isak.

Kunsthall Trondheim er en frittstående aktør med fokus på et internasjonalt program og regionalt, nordisk og internasjonalt samarbeid. Kunsthallen skal være en arena som kan romme et mangfold av kunstuttrykk

og som viser nye tendenser innen samtidskunsten. Samtidig skal kunsthallen ha et kunstfaglig referansepunkt lokalt og være et naturlig møtested for regionens befolkning og kunstmiljø. Kunsthallen etterstreber et høyt nivå for virksomhetens aktiviteter, fleksible åpningstider og et publikumsorientert program.

Kunsthall Trondheim produserer utstillinger og programmer som reflekterer det globaliserte samfunn, problematiserer normative kjønnsroller og seksuell identitet, og fremhever marginaliserte kunstneriske posisjoner og kunstnere som ennå ikke har stilt ut i Trøndelag. Kunsthallen har fokus på kunnskapsproduksjon, dialog med vitenskap og teknologi, bærekraft, helse og klima gjennom å bidra med kunstneriske perspektiver på disse områdene. Mangfold, inkludering og det å senke terskelen for kunst for publikum, er også fokusområder.

Kunsthall Trondheim gjennomførte fem utstillinger i 2021 og hadde 14 126 besøkende i 2021, hvorav 3198 deltakere online besøkende og 10 208 var fysisk besøkende på stedet. Kunsthallen ble nevnt i presse 60 ganger.

Selskapets drift forutsettes primært finansiert ved tilskudd fra Trøndelag fylkeskommune, Trondheim kommune og Kulturdepartementet. (I 2020 ble KT flyttet fra Kulturrådet til Kultur- og likestillingsdepartementet.) Sekundære inntektskilder er billett- og arrangementsrelaterte inntekter samt inntekter generert gjennom samarbeidsprosjekter med private og offentlige organisasjoner. De siste årene er støtten fra privat sektor økt betydelig, fra 3 prosent i 2019 til 23 prosent i 2021, noe som tilsvarer den totale økningen i budsjettet for perioden.

Tabell Nøkkeltall fra regnskap Kunsthall Trondheim AS. Tall i 1000 kroner

	2018	2019	2020	2021
Driftsinntekter	8 025	7 852	9 204	12 781
Driftsresultat	324	-178	462	324
Årsresultat	266	-235	360	244

Underskuddet i 2019 er knyttet direkte til utstillingen *A Beast A God and a Line* som var sterkt underbudsjettet i budsjettet for 2019 og vedtatt i 2018. Dette ble ikke oppdaget før utstillingen var i produksjon, som følge av et år med skiftende ansvarshavende ledelse og nedbemanning.

21.7 Leuthenhaven AS (eierandel 100%)

Leuthenhaven AS ble stiftet i 1982, og selskapet eier Erling Skakkes gate 40 på Leütenhaven. Selskapets formål er å forvalte og utvikle eiendommen.

Trondheim kommune eier 100 prosent av aksjene. Kommunens eierandel ble utvidet fra 90 til 100 prosent gjennom kjøp av aksjer fra Rutebilstasjonen AS i 2015, jamfør vedtak i bystyret 18. juni 2015, sak 87/15.

Nøkkeltall fra regnskap Leuthenhaven AS. Tall i 1000 kroner

	2018	2019	2020	2021
Driftsinntekter	5 336	5 451	5 439	5 568
Driftsresultat	3 261	3 141	3 273	3 317
Årsresultat	2 395	2 407	2 542	2 608
Utbytte	1 500	2 000	2 000	2 000

For 2021 ble det utbetalt et utbytte fra Leuthenhaven AS på 2 millioner kroner.

Krav til avkastning og utbytte fra Leuthenhaven AS

Bystyret vedtok eierstrategi for Leuthenhaven AS i [bystyresak 42/20](#).

Forventet utbytt nivå er minst 80 prosent av gjennomsnittlig årsresultat etter skatt siste tre år.

For planperioden 2023-2026 budsjetterer Kommunedirektøren med et årlig utbytte fra Leuthenhaven AS med 2 millioner kroner.

Forslag utbytte i perioden 2022-2025. Millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Budsjettert utbytte Leuthenhaven AS	2	2	2	2

21.8 Tempevegen 25 AS (eierandel 100%)

I [bystyresak 50/18](#) Vurdering av behov for omorganisering av TRV konsernet ba bystyret styret i TRV Gruppen AS om å forberede vedtak i generalforsamlingen om fisjon, slik at eiendommen Tempeveien 25 skulle legges i eget aksjeselskap med Trondheim kommune som eier.

Som en følge av dette ble Tempevegen 25 AS stiftet den 23. oktober 2018. Selskapet ble fisjonert ut av TRV Gruppen AS med virkning fra 1. januar 2018.

Nøkkeltall regnskap for Tempeveien 25 AS. Tall i 1000 kroner.

	2018	2019	2020	2021
Driftsinntekter	4 914	5 962	5 451	5 782
Driftsresultat	757	1 949	1 923	1 231
Årsresultat	559	1 448	1 463	943
Utbytte	1 500	750	1 000	1 000

Krav til avkastning og utbytte fra Tempeveien 25 AS

Bystyret vedtok eierstrategi for Tempevegen 25 AS i [bystyresak 130/19](#). Forventet utbytt nivå er minst 70 prosent av gjennomsnittlig årsresultat etter skatt siste tre år for selskapet.

For 2021 ble det utbetalt et utbytte på 1 million kroner.

Med utgangspunkt i vedtatt eierstrategi budsjetterer Kommunedirektøren for planperioden 2023-2026 med et årlig utbytte fra Tempevegen 25 AS på 1 million kroner.

Forslag utbytte i perioden 2022-2025. Millioner kroner

	2023	2024	2025	2026
Budsjettert utbytte Tempevegen 25 AS	1	1	1	1

21.9 Trondheim Spektrum Eiendom AS (eierandel 100%)

Trondheim Spektrum AS ble etablert som aksjeselskap i 1961, i forbindelse med at det skulle etableres en ny messe- og idrettshall i Trondheim. I henhold til vedtektene er selskapets formål "å oppføre og drive Trondheim Spektrum med tilhørende virksomhet, samt deltagelse i andre selskap med tilknytning til denne virksomheten".

Etter en omstrukturering av selskapet i 2019 er selskapet nå organisert som et konsern, med Trondheim Spektrum Eiendom AS som morselskap, og Trondheim Spektrum AS som heleid datterselskap. Sistnevnte er igjen 100 prosent eier av datterselskapet Trondheim Catering AS. Siden mars 2020 er Trondheim kommune 100 prosent eier av morselskapet Trondheim Spektrum Eiendom AS, og har gjennom det indirekte eierskap til datterselskapene. I det videre omtales derfor Trondheim Spektrum som konsern.

Trondheim Spektrum har en gulvflate på 33 000 m² fordelt på 11 hallflater. I tillegg inneholder anlegget flere seminar- og grupperom, vrangleområde samt catering og kafeteria. Den største hallen har publikumskapasitet på 8960 sittende, alternativt 12 000 kombinert stående og sittende. I tillegg til utleie av anlegget til kommunen for breddeidrettens bruk av hallflater, leies anlegget ut til kommersiell virksomhet som messer, konserter og nasjonale og internasjonale idrettsarrangement. Det tilbys i tillegg konsulentvirksomhet innen teknisk gjennomføring av store nasjonale og internasjonale messer, konferanser og lignende som avholdes i anlegget. Konsernet har gjennom å være eier av Trondheim Catering, enerett på all servering av mat og drikke i arenaen.

Etter en nedgang i 2017 og 2018 har selskapets omsetning tatt seg betydelig opp de tre foregående årene. I årene før 2017 var omsetningen stabil på rundt 29 millioner kroner pr. år. For å sikre fremtidig drift må omsetningen økes, noe som det er lagt planer for innen kommersiell aktivitet i årene som kommer. Koronapandemien og påfølgende nedstengning for arrangement satte imidlertid alle utviklingsplaner på vent. I 2022 har aktiviteten igjen kommet i gang, men det vil ta tid å bringe aktiviteten opp til planlagt nivå. Det forventes at planene om mange og store arrangementer kan realiseres i tiden fremover.

Nøkkeltall fra regnskap Trondheim Spektrum Eiendom AS. Tall i 1000 kroner

	2019	2020	2021
Driftsinntekter	32 670	37 212	40 129
Driftsresultat	-8 192	2 270	3 639
Årsresultat	-6 976	-13 629	-7 362
Utbytte	0	0	0

Ikke krav til utbytte fra Trondheim Spektrum

Det er et grunnleggende prinsipp at statlig tilskudd i form av spillemidler ikke skal danne grunnlag for fortjenestebaserte eierformer. Derfor må følgende krav være oppfylt for å få tilskudd:

- Det skal ikke foretas økonomiske utdelinger (utbytte) til eierne
- Et eventuelt overskudd skal tilfalle anleggets drift
- Ved oppløsning/avvikling skal formuen tilfalle idrettslige formål

I henhold til selskapets vedtekter kan eier ikke ta ut utbytte fra selskapet.

Eierstrategi for Trondheim Spektrum ble vedtatt av bystyret i mai 2022, bystyresak [81/22](#).

21.10 Prima Holding Trondheim AS (eierandel 60%)

Prima består av morselskapet Prima Holding Trondheim AS og datterselskapene Prima AS og Prima Arena AS. Trondheim kommune eier 60 prosent av aksjene i morselskapet, og Trondheim Røde Kors eier 40 prosent. Morselskapet er 100 prosent eier av de to datterselskapene.

Prima Holding Trondheim AS leverer administrative tjenester som ledelse, regnskap, lønn, IT, markedsføring og kvalitetssikring til datterselskapene i konsernet.

Prima AS ble stiftet i 1992 og er en av landets største arbeids- og inkluderingsbedrifter med de skjermede tiltakene Varig tilrettelagt arbeid og Arbeidsforberedende trening. På grunn av endrede rammevilkår og nye krav fra NAV ble Prima AS fisjonert i 2018, og Prima Holding Trondheim AS ble opprettet. Prima AS er godkjent tiltaksarrangør for NAV. For å bli godkjent tiltaksarrangør krever NAV at virksomhet som i hovedsak handler om tilbud til personer med nedsatt funksjonsevne, skal være adskilt fra annen virksomhet i selskapet. Dette for å hindre krysssubsidiering mellom tiltakene. Prima Arena AS ble derfor opprettet, og dette selskapet drifter noen av de tidligere avdelingene til Prima AS.

Nøkkeltall fra regnskap fra Prima-konsernet. Tall i 1000 kroner

	2018	2019	2020	2021
Driftsinntekter	132 284	127 585	117 988	181 425
Driftsresultat	4 766	36	6 809	4 901
Årsresultat	4 702	50	6 334	50 022
Utbytte	0	0	0	0

Ikke krav til utbytte fra datterselskapet Prima AS

I henhold til Forskrift om arbeidsrettede tiltak er det ikke anledning til å ta ut utbytte av selskap som er godkjent tiltaksarrangør for NAV. Overskudd skal forbli i virksomheten og komme attføringsarbeidet og deltakerne til gode.

Eierstrategi for Prima Holding AS ble vedtatt av bystyret i april 2022, bystyresak 82/22.

21.11 Midtnorsk Filmsenter AS (eierandel 33,3 %)

Midtnorsk Filmsenter AS (MNFS) ble stiftet i 2005 av Trondheim kommune og daværende Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag fylkeskommuner. Etter sammenslåing av fylkeskommunene i 2018 ble eierandelene justert og fordelt slik at Trøndelag fylkeskommune har 66,16 prosent eierandel og Trondheim kommune 33,83 prosent eierandel (jamfør bystyresak [200/18](#)).

Formålet med selskapet slik de er nedfelt i vedtektene:

Selskapet skal være av ideell karakter og ha som formål å bidra til en faglig og kunstnerisk utvikling av midtnorsk filmproduksjon ved å:

- Forvalte midler til utvikling og produksjon av audiovisuelle produksjoner som kort-, dokumentar- og animasjonsfilm
- Forvalte midler til kompetanseutviklende tiltak
- Gjennomføre kurs/kompetanseutviklende tiltak
- Bistå med rådgiving overfor bransjen
- Bidra til utvikling av faglige nettverk
- Bidra til at kulturpolitiske målsettinger innen film innfris, og at bransjen som helhet stimuleres til kunstnerisk og faglig utvikling
- Bidra til å utvikle formidlingstilbudet innen film til barn og unge.

Selskapets formål er ideelt og selskapet skal ikke betale utbytte til aksjonærene. Eventuelt overskudd som genereres gjennom virksomheten, skal kun anvendes til realisering av selskapets formål. Gjenværende aktiva ved oppløsning av selskapet, skal brukes i henhold til de kulturpolitiske målsetningene om å bidra til en faglig og kunstnerisk utvikling av midtnorsk filmproduksjon.

Midtnorsk Filmsenter forvalter statlige midler til utvikling og produksjon av av film, primært kort- og dokumentarfilm. Tildeling av statlige midler forutsetter at eierne finansierer drift av selskapet. Eiernes økonomiske forpliktelser for selskapet er nedfelt i aksjonæravtalen, der det går fram at fordelingsnøkkel for årlig driftstilskudd skal følge eierandeler i selskapet.

I 2021 mottok 38 film- og spillprosjekt et samlet tilskudd på til sammen cirka 6,9 millioner kroner fra Midtnorsk Filmsenter. Av de til sammen 38 prosjektene fikk 28 utviklingsstøtte og 10 produksjonsstøtte.

Nøkkeltall fra regnskap fra Midtnorsk Filmsenter AS. Tall i 1000 kroner

	2018	2019	2020	2021
Driftsinntekter	11 875	11 220	13512	12489
Driftsresultat	-116	-210	-113	-133
Årsresultat	0	4	12	2
Utbytte	0	0	0	0

21.12 Filminvest AS (eierandel 16,67%)

Filminvest AS eies av fylkeskommunene Trøndelag og Innlandet, samt kommunene Lillehammer og Trondheim. Selskapet har forretningsadresse Lillehammer, med kontorer både i Trondheim og på Lillehammer. Selskapets virksomhet skal bidra til å oppfylle kulturpolitiske mål nedfelt i [Stortingsmelding 30 \(2014-2015\) En framtidrettet filmpolitikk](#), samt i den regionale strategien *Film og øvrige audiovisuelle uttrykk i Trøndelag 2015-2025* ([b-sak 149/15](#)).

Selskapets formål er å legge til rette for audiovisuell produksjon i fondsregionen (Trøndelag og Innlandet), og selskapet skal tilby finansiering, primært til kommersiell spillefilm, kinodokumentarer, dokumentarer/dramaserier og interaktive produksjoner/spill. Fondet skal ellers bidra til utvikling av produksjoner i samarbeid med regional bransje.

I 2021 mottok Filminvest 43 søknader på til sammen 15,1 million kroner. I løpet av året ble det bevilget 14,7 millioner kroner fordelt på 38 søknader, med et samlet produksjonsbudsjett på 154 millioner. Filminvest støttet og investerte til sammen 26,7 millioner i prosjekter med et regionalt forbruk på 55 millioner som utgjorde 2,10 kroner forbrukt pr. støttet/investert krone.

Filminvest AS sin aktivitet finansieres via årlige statlige og regionale tilskudd. Dersom regionene ikke følger opp med tilskudd tilsvarende statens nivå, reduseres det statlige tilskuddet påfølgende år. Eiernes økonomiske forpliktelser er nedfelt i aksjonæravtalen, og følger eierandelen i selskapet. I 2019 innførte staten en ny fordelingsmodell for tilskudd til de tre regionale fondene. Den nye fordelingsmodellen utløste et behov for gjennomgang av selskapets aksjonæravtale og prinsipp for fordeling av regionalt tilskudd. Bystyret vedtok ny aksjonæravtale i april 2020 ([PS 64/20](#)) som fastsatte nytt prinsipp for tilskudd fra eierne.

Nøkkeltall fra regnskap fra Filminvest AS. Tall i 1000 kroner

	2018	2019	2020	2021
Driftsinntekter	18 308	19 703	27 375	29 206
Driftsresultat	-46	-665	-1 947	-245
Årsresultat	18	26	-431	448
Utbytte	0	0	0	0

21.13 Stavne Trondheim KF

Stavne Trondheim KF har som formål å gi arbeidssøkere med bistandsbehov arbeidspraksis og hensiktsmessig og nødvendig tilrettelagt oppfølging. Stavne har gitt tilbud til nærmere 500 brukere i 2021. Av disse er 78 personer formidlet til arbeid eller utdanning, og mange flere har startet i andre aktive tiltak eller fått avklart sin situasjon opp mot behandling eller uføretrygd.

Stavne har i 2022 fått fornyet godkjenning som tiltaksarrangør for NAV for arbeidsmarkedstiltakene AFT og VTA. Siste godkjenning var i 2017, og siden da er regelverket strammet inn og nye krav har kommet til. I forbindelse med godkjenningen ble foretakets vedtekter fornyet og vedtatt i bystyret i desember 2021.

Foretaket er økonomisk basert på salg av tiltaksplasser til NAV, avtale med Trondheim kommune og tilskudd fra Helsedirektoratet til rustiltakene Dagsverket og Brygga.

Nøkkeltall fra regnskap Stavne Trondheim KF. Tall i 1000 kroner

	2018	2019	2020	2021
Driftsinntekter	55 743	56 987	59 822	61 538
Driftsresultat	2 790	-1 555	1 708	827
Årsresultat	2 413	2 162	3 427	1 017

Stavne Trondheim KF hadde i 2021 et mindreforbruk på 3 017 000 kroner som er satt på disposisjonsfond.

21.14 Klæbu Industrier KF

Klæbu Industrier KF har som formål å skape varige arbeidsplasser tilpasset yrkeshemmede, som ikke uten videre kan nyttiggjøre seg det vanlige arbeidsmarkedet. Det skal også ligge et element av kvalifisering til en helt eller delvis overgang til et normalt arbeidsliv i foretakets utvikling av arbeidstakere.

Foretaket består i dag av to avdelinger, avdeling Dagtilbud og avdeling VTA (Varig tilrettelagt arbeid). Dagtilbud driftes på oppdrag fra kommunen og Varig tilrettelagt arbeid på oppdrag fra NAV. Aktiviteten i foretaket er i stor grad forsøkt knyttet opp mot ordinære arbeidsoppgaver, og det utføres oppdrag både for kommune, næringsliv og private. Foretaket er økonomisk basert på salg av tiltaksplasser til NAV, avtaler med kommunen og til dels salg av varer og tjenester.

Klæbu Industrier ble omdannet fra AS til KF i 2019. Regnskapstall fra 2019 gjengitt under gjelder kun perioden etter omdanningen.

Nøkkeltall fra regnskap Klæbu Industrier KF. Tall i 1000 kroner

	2018	2019	2020	2021
Driftsinntekter	12 216	2 365	10 266	11 146
Driftsresultat	-469	361	1 168	1 142
Årsresultat	-468	361	0	1 260

Klæbu Industrier KF hadde i 2021 et årsresultat på 1 260 000 kroner, som er satt av til disposisjonsfond.

21.15 Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS

Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS (TBRT) ble etablert 1. januar 2008. Selskapet eies av Trondheim, Malvik, Indre Fosen, Oppdal og Rennebu kommuner. Kommunene kjøper brann- og redningstjenester fra selskapet. Trondheim kommunes eierandel er 85,23 prosent.

Selskapets formål er å dekke deltakerkommunenes plikter, oppgaver og behov etter brann- og eksplosjonsvernlovgivningen, og i ulykkes- og katastrofesituasjoner og ved akutt forurensning. Oppgavene er av forebyggende og innsatsmessig art. Dimensjonering av beredskap og innsats på området gjøres med utgangspunkt i en gjennomført risiko- og sårbarhetsanalyse for brannvernregionen, og kommer til uttrykk i regionens brannvernordning.

Oppgavene er dels lovpålagte og dels selvpålagte av kommunene, og plikten til å oppfylle oppgavene ligger i prinsippet hos kommunestyrene. Selskapet leverer tjenester etter bestilling fra de respektive kommunestyre med grunnlag i brannordningen for kommunene. Trondheim kommune har felles brannordning med Malvik kommune, vedtatt i 2012.

Kommunestyrene har lagt sin avgjørelsesmyndighet etter brann- og eksplosjonsvernloven til representantskapet, som selskapet rapporterer til. Kommunedirektøren i eierkommunene har ingen direkte rolle overfor selskapet, men utreder og legger fram saker der kommunestyrene dimensjonerer og bestiller tjenester fra selskapet, og inngåelse av leveranseavtaler. Selskapets myndighet og ansvar går fram av selskapsavtalen. Etter bestilling fra representantskapet i 2014 ble det utarbeidet et forslag for hvordan deltakerkommunene kan sette tydelige økonomiske rammer for selskapets drift. Forslaget til endringer ble vedtatt av representantskapet mai 2015. Den nye styringsmodellen inneholder handlingsregel for investeringer, klargjøring av hvordan budsjettkorrigeringer skal kunne skje, og handlingsregel som gir styret anvisninger i forhold til operasjonalisering av effektivitetskravet i selskapsavtalen.

Samarbeidet skal sikre høyt nivå på brannsikkerheten, kompetansedeling og annet relevant samarbeid mellom deltakerkommunene.

Trondheim kommunale feiervesen (TKF) ble overført til TBRT IKS 1. juli 2013.

I forbindelse med at TBRT ble etablert 1. januar 2008, ble Interkommunalt Utvalg mot Akutt forurensning (IUA) overført til selskapet. Organiseringen medførte at det i praksis var TBRT IKS, da med sju eierkommuner, som styrte IUA med sine 30 deltakerkommuner. På bakgrunn av dette ble det i 2014 etablert ny organisasjonsstruktur. Fra og med 1. januar 2015 ble IUA organisert som samarbeid etter kommunelovens § 27. IUA består i 2020 av 24 deltakerkommuner.

Styret i TBRT har behandlet forslag til nye prinsipper for fordeling av driftskostnader ved inntreden av nye deltakere i selskapet. Forutsetningen er at dagens fem deltakere ikke skal bli påført økte kostnader som følge av nye deltakeres inntreden.

Nøkkeltall fra regnskap Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS. Tall i 1000 kroner

	2018	2019	2020	2021
Driftsinntekter	251 223	259 866	265 855	266 025
Driftsresultat	-109	-1 094	8 041	3 114
Årsresultat	629	437	0	0

21.16 Midt-Norge 110-sentral IKS

Midt-Norge 110-sentral IKS ble etablert 1. januar 2016. Selskapet eies av 20 kommuner. Trondheim kommunes eierandel er 60,92 prosent.

Selskapets formål er å dekke deltakernes plikter knyttet til brann- og eksplosjonsvernlovens § 16 Nødalarmeringssentral, med plikt om tilknytning til en sentral for mottak av meldinger om branner og andre ulykker innenfor en fastsatt region. Oppgavene er å kunne opprettholde kommunikasjon med den som melder ulykken, mottak og registrering av nødmeldinger, alarmering av mannskaper og kommunikasjon med innsatsstyrkene, samt samordning med nødalarmeringssentralene for helse og politi. Dimensjonering av 110-sentralen tar utgangspunkt i en gjennomført risiko- og sårbarhetsanalyse for deltakernes region.

Det overordnede målet med en felles nødalarmeringssentral er å utvide tjenestetilbudet og kvaliteten på de tjenester som leveres i hele regionen, med spesiell fokus på bedre felles nytte av spesialressurser, rådgivning og spesialkompetanse som sentralen har. Sentralen er også den rådgivende nødalarmeringssentralen for Farlig Gods nord for Dovre.

Samarbeidet skal sikre alarmering og utkalling av tilstrekkelig innsatsstyrke og overordnet vakt etter mottak av nødmelding, samt sikre best mulig støtte, informasjon og samordning til innsatsstyrke, stab og relevant ledelse.

Bystyret behandlet i mars 2022 (sak 40/22) spørsmålet om sammenslåing av 110-sentralene i Midt-Norge, det vil si Midt-Norge 110-sentral og Namsos 110-sentral. Sammenslåing ble vedtatt, og sentralen i Namsos blir avvirket.

Det ble i 2019 budsjettert med et underskudd i form av lavere kronebeløp per innbygger, der underskuddet ble dekket fra overskudd i selskapets frie fond. Dette for at eierkommunene skulle få refundert tilbake overskudd i det frie fondet.

Nøkkeltall fra regnskap Midt-Norge 110-sentral IKS. Tall i 1000 kroner

	2018	2019	2020	2021
Driftsinntekter	39 032	35 078	46 167	50 918
Driftsresultat	3 532	-3 640	-1 600	-447
Årsresultat	0	0	0	0

21.17 Trondheim Havn IKS

Selskapet eies av kommunene Trondheim, Orkland, Malvik, Stjørdal, Levanger, Verdal, Steinkjer, Frosta, Inderøy, Indre Fosen, Skaun, Namsos og Frøya. Trondheim kommunes eierandel er 76,27 prosent.

Selskapets formål er å:

- Samordne og utvikle en effektiv, sikker og rasjonell havnevirksomhet innenfor samarbeidsområdet, som skaper forutsetninger for en effektiv og konkurransedyktig sjøtransport i Midt-Norge

- Sørge for sikkerhet og fremkommelighet i selskapets havner og deltakerkommunenes sjøområder
- Ivareta alle forvaltningsmessige og administrative oppgaver som etter lov om havner og farvann påligger kommunene, og håndheve de bestemmelser som etter samme lov med tilhørende forskrifter, gjelder innenfor kommunenes sjøområder

De samlede havneressurser skal til enhver tid utgjøre et konkurransedyktig havnetilbud for brukerne. Selskapet skal kunne engasjere seg i alle former for havnerelatert virksomhet, som samferdselsspørsmål og næringsutvikling, som anses hensiktsmessig og økonomisk fordelaktig for havnefelleskapet og det næringslivet havna skal betjene.

Selskapets strategi er å ha en ledende rolle innen samferdsel og å utvikle effektive transport- og logistikkløsninger til beste for næringsliv, byutvikling og miljø. Selskapets mål er å være et konkurransedyktig tilbud for brukerne i regionen.

Ny kommunedelplan for Nyhavna ble godkjent av bystyret den 16. juni 2016.

Bakgrunnen for kommunedelplanen er blant annet å sikre langsiktige strategier og rammen for en omdanning av Nyhavna fra industrihavn til sentrumsformål, samtidig som langsiktige behov for havnevirksomheten blir ivaretatt.

Nøkkeltall fra regnskap Trondheim Havn IKS. Tall i 1000 kroner

	2018	2019	2020	2021
Driftsinntekter	152 436	155 006	179 150	155 739
Driftsresultat	8 728	11 344	37 087	15 006
Årsresultat	7 052	16 432	40 490	10 802

21.18 Trondheim kommunale pensjonskasse

Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP) ble etablert i 1913. TKPs formål er å yte alders- og uførepensjon til medlemmene og ektefelle- og barnpensjoner til deres etterlatte. Pensjonsordningen er en offentlig tjenstepensjonsordning etter Hovedtariffavtalen for kommunal sektor. Aktive medlemmer er de om lag 14 500 ansatte i Trondheim kommune og 18 såkalte konsernenheter, det vil si virksomheter eid av eller med nær tilknytning til kommunen.

TKP er en selvstendig juridisk enhet som forvalter og finansierer utbetalingene til nåværende og kommende pensjonister fra Trondheim kommune.

TKP forvalter en kapital på rundt 18,7 milliarder kroner, bestående av rentebærende papirer, eiendom, aksjer og privat kapital.

Ved utgangen av august 2022 hadde TKP henholdsvis plassert 10,9 milliarder kroner i rentebærende papir, 2,4 milliarder kroner i eiendom og 5,4 milliarder kroner i aksjer og privat kapital, dette tilsvarende 29 prosent av den samlede investeringsporteføljen. På samme tidspunkt var den såkalte solvenskapitaldekningen 168 prosent, noe som innebærer at bufferkapitalen - det vil si TKPs risikobærende evne - er innenfor det som kan anses som forsvarlig. Dette betyr at TKP i dag har en investeringsportefølje som er i tråd med andre kommunale pensjonskasser når det gjelder risiko og forventet avkastning.

21.19 Stiftelser

I det følgende gis det en redegjørelse for stiftelser som Trondheim kommune har interesser i. Stiftelsene er ikke eid av kommunen, men eier seg selv. Disse omtales her som en følge av at de har betydning for kommunens virksomhet.

Pirbadet

Stiftelsen Trondheim Pirbad er organisert som en alminnelig stiftelse med det formål å eie og drive Pirbadet på Brattøra i Trondheim. I henhold til vedtektene er det Trondheim kommune som oppnevner alle medlemmene i styret.

Trondheim kommune finansierer stiftelsens samlede låneportefølje. Samlet utlån til Stiftelsen Trondheim Pirbad utgjør 189,6 millioner kroner per 31.12.2021.

Stiftelsen har hatt positivt årsresultat i perioden 2018-2021, med et gjennomsnittlig overskudd på 4,4 millioner kroner årlig. Stiftelsen avsetter overskuddet i et framtidig vedlikeholdsfond.

I 2019 var det 401 296 besøkende i Pirbadet, mot 385 754 året før. 2019 ble dermed det året med mest besøk siden Pirbadet åpnet, noe som også vises i årsresultatet. Situasjonen med Covid-19 fikk også betydelige konsekvenser for besøkstall og omsetning for Pirbadet i 2020 og 2021.

Nøkkeltall fra regnskap Pirbadet. Tall i 1000 kroner

	2018	2019	2020	2021
Driftsinntekter	58 482	62 764	50 223	57 679
Driftsresultat	10 126	11 657	7 629	6 924
Årsresultat	5 298	6 686	2 781	2 839

Svartlamoen boligstiftelse

Bystyret vedtok i 2001 en reguleringsplan for Svartlamoen med formål å sikre området som et byøkologisk forsøksområde, samtidig som det ble lagt vekt på å bevare områdets egenart. Det ble lagt til rette for lavt kostnadsnivå med rimelige botilbud og gunstige rammevilkår for nyetablering av virksomheter. Svartlamoen boligstiftelse ble opprettet for å realisere målet for området.

Svartlamoen boligstiftelse leier 25 boligbygninger av Trondheim kommune. Bygningsmassen er jevnt over i dårlig forfatning. I tillegg eier stiftelsen selv Høyhuset med tilliggende sidebygning og fem rekkehusboliger. Svartlamoen boligstiftelse er i gang med ytterligere et boligbygg på området. Til sammen utgjør dette 155 utleieforhold. Ifølge leieavtalen mellom Trondheim kommune og Svartlamoen boligstiftelse har stiftelsen ansvar for vedlikehold av bygningsmassen, men kommunen har ut fra sitt huseieransvar allikevel valgt å bekoste noen tiltak knyttet til personsikkerhet.

Formannskapet behandlet den 2. august 2016 sak om evaluering av Svartlamoen. Kommunedirektørens evaluering konkluderer blant annet med at de eldre boligbygningene ikke har blitt oppgradert i et omfang som planlagt, fordi boligstiftelsen mangler penger. Formannskapet vedtok således at Kommunedirektøren skal drøfte kommunale bevilgninger til vedlikehold av bygningsmassen på Svartlamoen. Kommunedirektøren gjennomførte i 2019 en tilstandsvurdering av bygningene på området, og denne viste et utbedringsbehov på knappe 20 millioner kroner.

På grunn av det omfattende utbedringsbehovet, og at det er valgt et driftskonsept for området med enkel standard og dertil lave husleier, er det etter Kommunedirektørens vurdering vanskelig å se hvordan Svartlamoen boligstiftelse skal bli uavhengig av kommunal støtte i nærmeste fremtid.

Gjeldende leieavtale mellom Trondheim kommune og Svartlamoen boligstiftelse utløper på tid i 2021. Formannskapet vedtok 27.04.2021 (sak 138/21) å forlenge eksisterende leiekontrakt på like vilkår som gjeldende avtale.

Nøkkeltall fra regnskap Svartlamoen boligstiftelse. Tall i 1000 kroner

	2018	2019	2020	2021
Driftsinntekter	7 598	8 095	7 942	9508
Driftsresultat	765	-119	1 042	96
Årsresultat	662	-449	465	-265

Svartlamoen kultur- og næringsstiftelse

Bystyret vedtok vedtektene for Svartlamoen kultur- og næringsstiftelse i 2005 (sak [157/05](#)), og stiftelsen ble opprettet av Trondheim kommune året etter. Formålet med stiftelsen var å "(...) etablere, forvalte og drifte lokaler som skal leies ut til kultur-, nærings-, boligservice og annen tjenesteyting på Svartlamoen."

I forbindelse med inngåelse av nye kontrakter mellom Trondheim kommune og Svartlamoen kultur- og næringsstiftelse (SKN) har vedtektene blitt justert for å klargjøre og presisere stiftelsens formål. I tillegg har stiftelsen søkt om å endre navn til Svartlamoen kulturstiftelse for å bedre beskrive stiftelsens virke (sak [90/22](#)). Endringene er godkjent av Brønnøysundregisteret, og skal endelig godkjennes av Lotteri- og stiftelsestilsynet før navneendringen og de nye vedtektene trer i kraft. Saken er under behandling.

I henhold til både gamle og nye vedtekter oppnevner Kommunedirektøren tre av fem styremedlemmer i stiftelsen, deriblant styreleder. Styremedlemmene oppnevnes for to år, og kan gjenoppnevnes for nye perioder. Trondheim kommune har vært representert med observatør i styret fra stiftelsen ble opprettet, men denne ordningen ble avvirket i 2021. Ordningen er erstattet med dialogmøter.

Stiftelsen har hatt utfordringer med å få etablert en sunn økonomi etter at driftsstøtten fra Trondheim kommune falt bort fra og med 2012. Selv om årsresultatet til stiftelsen er bedret og aktiviteten høy, er det fremdeles utfordrende å sikre stabil økonomi. Stiftelsen har gjennom de siste årene gjennomført flere tiltak for å stabilisere og styrke det økonomiske resultatet. Til tross for dette må den økonomiske situasjonen karakteriseres som krevende, og den gir lite rom for videreutvikling.

Arbeidet med fornying av kontrakter har tatt lengre tid enn planlagt, og formannskapet vedtok å forlenge eksisterende leiekontrakt til nye kontrakter er ferdigstilt (FS [138/21](#)). Kommunedirektøren arbeider fremdeles med ny kontrakt i nær dialog med stiftelsen. Kontrakten skal legge til rette for at stiftelsene skal kunne ha en bærekraftig drift i tråd med det politiske formålet som ble vedtatt av bystyret i 2001.

Nøkkeltall fra regnskap Svartlamoen kultur- og næringsstiftelse. Tall i 1000 kroner

	2018	2019	2020	2021
Driftsinntekter	3 741	4 081	3 305	4 741
Driftsresultat	51	-167	168	638
Årsresultat	40	-124	135	498

Boligstiftelsen i Trondheim (tidligere Boligstiftelsen for trygdeboliger i Trondheim kommune)

Boligstiftelsen for trygdeboliger i Trondheim kommune ble opprettet av bystyret i 1972. Navnet ble endret i 2020.

Stiftelsens styre har vedtatt å søke om å få vedtatt nye vedtekter for å tydeliggjøre formålet i tråd med de opprinnelige statuttene, og bringe dem i samsvar med gjeldende lov og forskrift. Oppretter har i formannskapets møte 23.06.2020 gitt sin tilslutning til vedtektsendringene. Omdanningen er godkjent av Lotteri- og stiftelsestilsynet.

Formålsparagrafen lyder nå: Stiftelsen har til formål gjennom erverv, utvikling, eierskap og forvaltning av eiendom og ved andre tiltak å bidra til boliger for personer som av økonomiske eller sosiale årsaker har utfordringer med å komme inn på det ordinære boligmarkedet i Trondheim kommune. Minimum 50 prosent av boligene skal leies ut til Trondheim kommune.

Boligstiftelsens portefølje består av 27 grunneiendommer, bebygd med 28 boligblokker og 14 småhus, som samlet inneholder 883 leiligheter og noen næringslokaler. Boligene har vært utleid samlet til Trondheim kommune, som har drevet framleie til personer som oppfyller retningslinjene for tildeling av kommunale utleieboliger.

Ved samme avtale har kommunen påtatt seg alt ansvar for forvaltning, bygningsdrift og vedlikehold av eiendommene.

Gjeldende leiekontrakt ble inngått i 2011 og løper til 31. desember 2021. Den var tenkt som en langsiktig avtale, og vil bli reforhandlet.

Begge parter har anledning til å si opp leieforholdet for hele porteføljen eller enkelteiendommer med ett års varsel. Trondheim kommune sa i 2019 opp leieforholdet for en boligblokk med 96 leiligheter i Yrkesskolevegen 20. Her vil stiftelsen selv stå for utleie til målgruppen. Boligstiftelsen har i 2020 sagt opp leieforholdet for to boligblokker med til sammen 48 boenheter i Mellomveien 17-19. Det er innledet et samarbeid med Svartlamoen boligstiftelse om utvikling og framtidig bruk av eiendommen.

Nøkkeltall fra regnskap Boligstiftelsen for trygdeboliger i Trondheim kommune. Tall i 1000 kroner.

	2018	2019	2020	2021
Driftsinntekter	33 256	20 848	23 288	27 295
Driftsresultat	16 820	-6421	5 741	2 766
Årsresultat	17 682	-4 683	7 152	5 660

Stiftelsen Skistua

Stiftelsen Skistua ble stiftet 30. juni 2004. Etter vedtak i bystyret 26. mai 2005 (bystyresak 0076/05), inngikk Trondheim kommune og Stiftelsen Skistua i 2006 en avtale om overdragelse av Skistua til Stiftelsen Skistua. Sammen med bygningsmassen fulgte tre mål tomt. Arealet er skilt ut til en egen eiendom. Formålet med overdragelsen var at stiftelsen skulle stå for forvaltning, drift og vedlikehold av Skistua. I tillegg forpliktet stiftelsen seg til å opparbeide utendørsarealer, parkeringsarealer og offentlige veier, i samsvar med gjeldende reguleringsplan. I forbindelse med overdragelsen av Skistua til Stiftelsen Skistua, ble det inngått tre avtaler som slår fast hvilke oppgaver og plikter som påligger stiftelsen som eier og drifter av eiendommen. Eiendommen kan ikke selges eller overdras uten samtykke fra Trondheim kommune.

Kommunen har forpliktet seg til å betale renter og avdrag for et lån på 6,7 millioner kroner.

I formannskapssak 312/09 ble det vedtatt å gi Stiftelsen Skistua et tilskudd på til sammen 1 million kroner. Av dette skulle 0,5 millioner kroner gå til dekning av kortsiktig likviditetsbehov og 0,5 millioner kroner til rehabilitering av 2. etasje.

Nøkkeltall fra regnskap Stiftelsen Skistua. Tall i 1000 kroner

	2018	2019	2020	2021
Driftsinntekter	1 256	1 168	1 109	2443
Driftsresultat	391	386	240	710
Årsresultat	131	135	17	569

22 Sykefravær

22.1 Innledning

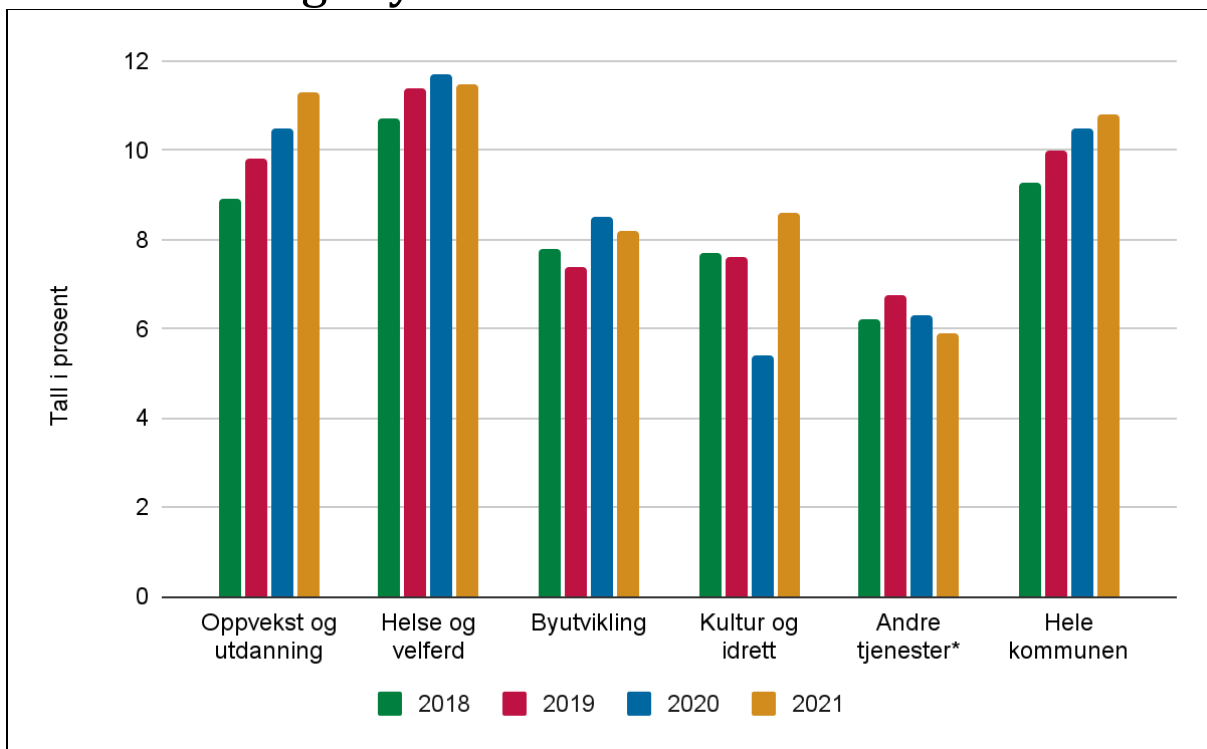
Sykefravær, slik det fremstilles statistisk, omfatter alt fravær meldt som sykdom til arbeidsgiver fra fast ansatte medarbeidere.

Størrelsen på sykefraværet måles som andel av det potensial for utført arbeid som de fast ansatte kan utføre. Har vi for eksempel en arbeidsstokk på 15 000 fast ansatte årsverk og et meldt sykefravær, både korttids- og langtidsfravær, på 1500 så er sykefraværet på 10 prosent. Sykefraværsprosenten er altså et mål på tapte dagsverk på grunn av egen sykdom, i prosent av avtalte dagsverk.

I framstillingen nedenfor er utviklingen i sykefraværet de siste fire årene vist, både for kommunen som helhet og pr. sektor. Ulike dimensjoner av hva sykefravær betyr økonomisk er også beregnet og drøftet.

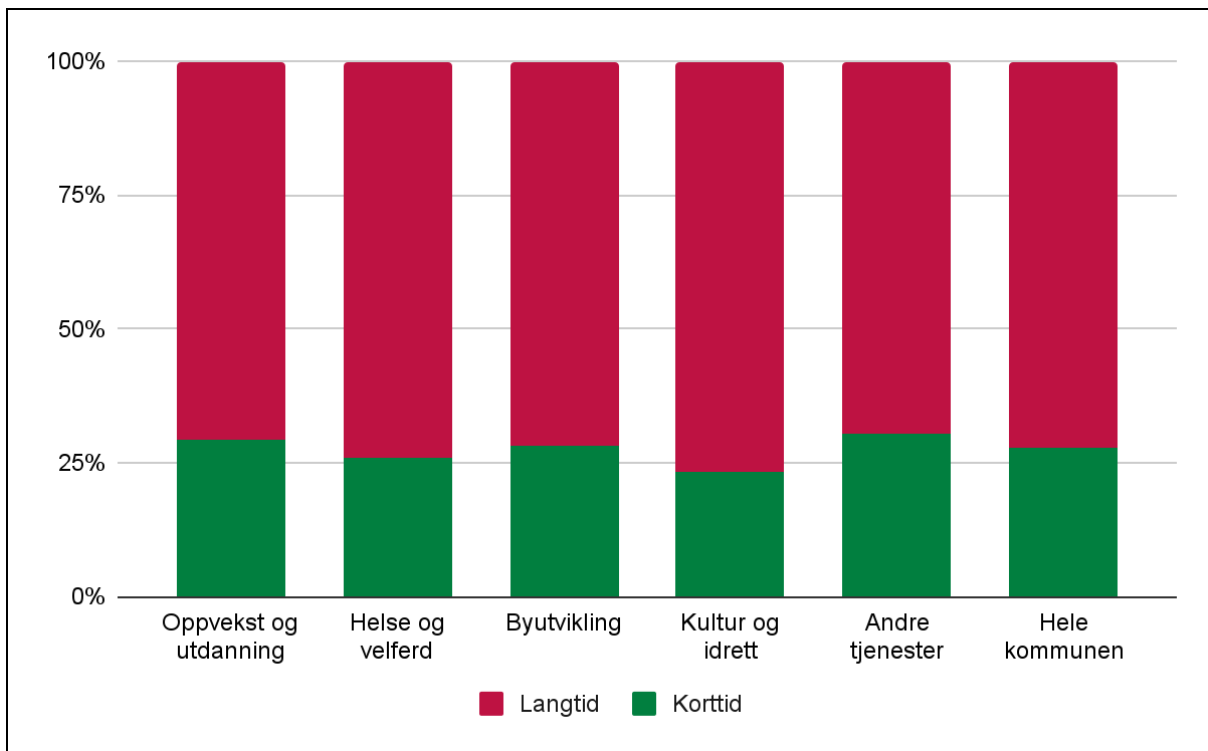
Når det gjelder strategier og tiltak i sykefraværarbeidet vises det til sak PS 152/20 "Arbeidsmiljø og sykefravær". I saken understrekes det at sykefraværet så langt som mulig skal forebygges gjennom kunnskapsbasert og forebyggende arbeidsmiljøarbeid. Partssamarbeid og ledelse skal utvikles. Saken inneholder også en tiltaksplan.

22.2 Utvikling i sykefravær

VI **Figur 22-1 Utvikling av sykefravær 2018-2021 i prosent.** Kilde: Rapport sykefravær og uførhet 2021, sak 3/22 i Administrasjonsutvalget

* Andre tjenester omfatter: Næring, samferdsel, klima og miljø, utviklings- og støttetjenester og kommunedirektør

VII Figur 22-2 Sykefraværet fordelt mellom korttids- og langtidsfravær i prosent. Tall for 2021. Kilde: Rapport sykefravær og uførhet 2021, sak 3/21 i Administrasjonsutvalget

22.3 Økonomiske konsekvenser av sykefravær

Generelt

Kommunedirektøren utarbeider ikke et særskilt anslag på utgifter til sykefravær i forslaget til budsjett. Utgifter til sykefravær inngår som en del av forslaget til driftsramme for hvert tjenesteområde. Når budsjettet er vedtatt, fordeles den økonomiske rammen for tjenesteområdene på de enhetene som hører til tjenesteområdet. For mange av områdene fordeles budsjettene ved hjelp av kriteriemodeller. Det varierer mellom områdene på hvilken måte, og i hvilken grad, man budsjetterer utgifter til sykefravær (i form av sykepengerefusjon som inntekt). Som en følge av dette, gir budsjettet ikke fullstendig informasjon om kommunens utgifter til sykefravær.

Det er fra regnskapssystemet ikke mulig å ta ut en oversikt over kostnader til vikarer knyttet til sykefravær. Under konto for vikarer så er det ikke bare sykevikarer som utgiftsføres, men også vikarer for svangerskapspermisjoner, vikarer for andre permisjoner, ansatte i ulike prosjekter av kortere varighet, med videre. Det må derfor gjøres et estimat på kostnader til vikarer ved sykefravær.

I de videre betraktninger om de økonomiske konsekvenser av sykefravær, er det ikke gjort særskilte vurderinger av at det ble innført en utvidet refusjonsordning for sykepenger som følge av Covid-19.

Beregning av kostnader

Kostnader som følge av sykefravær kan deles opp i tre dimensjoner:

- Kostnader som følge av et produksjonstap
- Kostnader fordeles mellom kommune og stat
- Budsjettmessig effekt av sykefravær

Produksjonstap

I utgangspunktet har Trondheim kommune et potensial for produksjon av velferdstjenester og andre kommunale oppgaver tilsvarende ca 12 800 årsverk. Dette tilsvarer en verdi målt i lønnskostnader, inkludert sosiale utgifter, på om lag ni milliarder kroner. Har vi et sykefravær på ti prosent, representerer dette en kostnad for samfunnet på 900 millioner kroner. Reduseres fraværet med ett prosentpoeng så kan

vi altså produsere flere tjenester og utføre flere oppgaver tilsvarende 90 millioner kroner. I dette resonnementet ligger det ikke noen vurderinger av hva som er høyt, lavt eller passende nivå på sykefraværet. Dette er bare ment som illustrative tallstørrelser for å gi perspektiver på omfanget, og som grunnlag for den videre drøfting nedenfor.

Fordeling av kostnader mellom stat og kommune

Sykefraværet deles mellom korttids- og langtidssykefravær. Korttidssykefraværet omfatter fravær inntil 16 dager og hvor kostnader i sin helhet bæres av kommunen. Fra med dag 17 mottar kommunen refusjon fra staten. Refusjonen fra staten omfatter ikke alle kostnader kommunen har til en medarbeider, og utgjør om lag 70 prosent. Statistikken om sykefravær viser at om lag 70 prosent av sykefraværet er langtidssykefravær og 30 prosent er korttidsfravær. Ut fra dette gir beregninger at staten tar om lag 440 millioner kroner (49 prosent) av kostnaden, mens kommunens andel er på om lag 460 millioner kroner (51 prosent).

Budsjettmessige effekter av sykefravær

Beregningen ovenfor viser at kommunens totale kostnad for sykefravær på 10 prosent, og med de forutsetninger som er lagt til grunn, er på om lag 460 millioner kroner. Dette ville også vært den budsjettmessige effekten, altså det beløp vi måtte legge inn til dekning av utgifter til sykefravær, hvis alt sykefravær skulle dekkes inn. Det er ikke slik at sykefravær dekkes inn fra dag én, og det er også grunn til å understreke at innleie av vikarer for sykefravær varierer mye mellom tjenesteområdene.

Ved langtidssykefravær anslås det at det for kommunen totalt leies inn vikarer for 2/3 av sykefravær. Med dette som forutsetning vil sykepengerefusjonen tilnærmet være lik de merutgifter vikarinneleien medfører.

Korttidsfraværet utgjør ca. 30 prosent av det totale sykefraværet. Hvis vi forutsetter at det leies inn vikarer for halvparten av dem som har korttids sykefravær, vil utgiften ved dette være om lag 135 millioner kroner på årsbasis.

Innleie av vikarer ved korttidsfravær vil ikke bli refundert, og dersom det leies inn vikarer ved korttidsfravær, vil man få en utgift i tillegg til kostnaden ved at en ansatt er syk.

Det presiseres at dette er veldig usikre estimater, da innleie i de ulike tjenesteområdene varierer. Administrative kostnader som følge av sykefravær, har vi ikke kostnadsanslag på. Vi har et refusjonsteam som jobber med å sikre at kommunen mottar korrekte sykepengerefusjoner, og støtte og utviklingsressurser i IA-arbeidet (IA=inkluderende arbeidsliv) som gir ledere bistand og råd for å redusere fraværet. I tillegg kommer administrasjonstid for ansatte med personalansvar til oppfølging, tilrettelegging og organisering. Det er grunn til å presisere at de presenterte tallene er usikre.

Et eksempel

Det er ovenfor vist at sykefraværet varierer mye mellom tjenesteområdene, og at praksis med innleie av vikarer for å dekke opp tapt produksjonskapasitet, varierer. For å belyse dette nærmere, trekker vi fram tjenesteområdet barnehage.

De kommunale barnehagene har om lag 1900 årsverk til å utføre tjenester og oppgaver. Det gjennomsnittlige sykefraværet var på 15 prosent i 2021, altså et produksjonstap på 180 millioner kroner.

Hvis vi også her forutsetter at innleie av vikarer for langtidssykefravær dekkes av sykepengerefusjonen fra staten, altså innleie for 70 prosent av sykefraværet, så påføres ikke kommunen kostnader direkte av langtidssykefraværet. Innleie ved korttidsfravær må kommunen derimot dekke selv. Vi har ovenfor anslått at kommunen som gjennomsnitt leier inn vikarer for 50 prosent av korttidsfraværet. Det er grunn til å anta at barnehagene ligger over dette. Hvis alt korttidsfravær erstattes med innleie av vikarer, så utgjør dette en kostnad på om lag 55 millioner kroner. Ut fra dette kan vi anta at den budsjettmessige effekten av sykefravær for barnehagene, utgjør mellom 35 og 55 millioner kroner.

Hva skjer dersom sykefraværet i barnehagene reduseres med ett prosentpoeng?

- En reduksjon av sykefraværet med ett prosentpoeng gir en reduksjon av utgifter til innleie av vikarer for alt korttidsfravær på mellom to og fire millioner kroner.

22.4 Oppsummering

Vi har konkludert med at kommunen som helhet ikke har direkte merutgifter som følge av langtids sykefravær. I gjennomsnitt leier vi ikke inn flere vikarer enn det sykepengerefusjonen fra staten dekker. Det vil si at når langtidssykefraværet går ned, så reduseres utgifter og inntekter i takt. Det har dermed ingen direkte økonomisk virkning verken for kommunen som helhet eller for enheter. Reduseres derimot korttidsfraværet, kan dette ha en direkte økonomisk virkning. Hvor stor effekten vil være, avhenger av i hvilken grad virksomheten leier inn vikarer ved korttidsfravær.

Selv om den direkte økonomiske effekten av redusert sykefravær ikke er så stor sammenlignet med produksjonstapet (samfunnets kostnad) sykefraværet representerer, er det sannsynligvis betydelige indirekte kostnader å spare og gevinster å hente ved redusert sykefravær. Det brukes betydelige administrative ressurser på å håndtere sykefravær, og kvaliteten på tjenesten blir generelt sett lavere. Dette representerer et velferdsøkonomisk tap av store dimensjoner.

Trondheim kommune
Kommunedirektøren
Postboks 2300 Torgarden
7004 Trondheim

www.trondheim.kommune.no

Layout: Geir Hageskal, EKA
Foto: Geir Hageskal
September 2022

